

Central BAPTIST
THEOLOGICAL SEMINARY

presented by

KANSAS CITY, KANSAS

PENTATEUCH
WITH
RASHI'S COMMENTARY

PENTATEUCH

WITH

TARGUM ONKELOS, HAPHTAROTH

AND

RASHI'S COMMENTARY

TRANSLATED INTO ENGLISH AND ANNOTATED BY

REV. M. ROSENBAUM AND DR. A. M. SILBERMANN

IN COLLABORATION WITH

A. BLASHKI AND L. JOSEPH

NUMBERS

HEBREW PUBLISHING COMPANY

NEW YORK

LIBRARY

CENTRAL BAPTIST THEOLOGICAL SEMINARY

KANSAS CITY, KANSAS 66102

חמשה חומשי תורה

עם

תרגום אונקלוס, הפטרות

ועם

פירוש רש"י

מתורגם אנגלית ע"י

מ. רוזנבוים ודר. א. מ. זילברמן

בהשתתפות עם

א. בלאשקי ול. יוסף

ספר במדבר

היברו פובלישינג קומפאני

ניו יורק

R813
v.4

NUMBERS

66823

All Rights Reserved

Printed in the United States of America

1. ¹And the Eternal spake unto Moses in the desert of Sinai, in the appointed tent, on the first day of the second month, in the second year after they were come out of the land of Egypt, saying, ²Take ye the sum of all the congregation of the children of Israel, after their families, by the house of their fathers, with the number of *their* names, every male by their polls; ³From twenty years old and upwards, all that went forth to the host in Israel: thou and Aaron shall number them by their hosts. ⁴And with you there shall be a man of every tribe; every one head of the house of his fathers. ⁵And these *are* the names of the men that shall stand with you: of *the tribe of* Reuben; Elizur the son of Shedeur. ⁶Of Simeon; Shelumiel the son of Zurishaddai. ⁷Of Judah; Nashon the son of Amminadab. ⁸Of Issachar; Nethaneel the son of Zuar. ⁹Of Zebulum; Eliab the son of Helon. ¹⁰Of the children of Joseph: of Ephraim; Elishama the son of Ammihud: ¹¹of Manasseh; Gamaliel the son of Pedahzur. ¹²Of Dan; Ahiezer the son of Ammishaddai.

רש"י

1. (1) ... במדבר סיני ... באחד לחדש ונו' AND [THE LORD] SPAKE [UNTO MOSES] IN THE DESERT OF SINAI ... ON THE FIRST DAY OF THE [SECOND] MONTH ... [TAKE YE THE SUM OF ALL THE CONGREGATION] etc. — Because they were dear to him, He counts them every now and then: when they went forth from Egypt He counted them (Ex. XII. 37), when *many* of them fell in *consequence of their having worshipped the golden calf* He counted them to ascertain the number of those left (cf. Rashi ib. XXX. 16); when he was about to make His Shechinah dwell amongst them (i. e. when He commanded them to make a Tabernacle), He *again* took their census; *for* on the first day of Nisan the Tabernacle was erected (ib. XL. 2) and *shortly afterwards*, on the first day of Iyar, He counted them. (2) למשפחתם — [TAKE YE THE SUM OF THE CONGREGATION ...] AFTER THEIR FAMILIES — in order to ascertain the number of *individuals in each tribe* ¹). לבית אבתם BY THE HOUSE OF THEIR FATHERS — One whose father belongs to one tribe and his mother to another tribe shall take his stand with the tribe of his father (cf. B. Bath. 109b). לנלגלתם BY THEIR POLLS — i. e. by means of *shekels* — “a beka a head (לנלגלת)”, as was prescribed on a previous occasion (Ex. XXXVIII. 26). (3) כל יצא צבא [FROM TWENTY YEARS OLD AND UPWARDS] ALL THAT GO FORTH TO THE HOST — This tells us that no one less than twenty years of age goes forth to the host (cf. Rashi on Ex. XXX. 14 and Note thereon). (4) ואתכם ידיו AND WITH YOU THERE SHALL BE [A MAN OF EVERY TRIBE] — when you number them there shall be with you the princes of each

NOTES

¹ Some editions (and so also Berliner) have: לידע מנין וכר instead of לידע מנין וכר. We prefer the latter reading, because if Rashi had used the imperative form he would have attached his comment to the imperative *שאו*, as is his usual way. What Rashi means is that it is not the purpose of the census to ascertain the number of the members of each family since, when stating the result of the census, Scripture gives the number in each tribe and not that in each family. It is evident therefore that taking the census by families was only a means to ascertain the total number in each tribe. In v. 45, therefore, where Scripture gives the grand total of the census, the word למשפחתם is omitted. Cf. also Rashi on v. 18.

א * וידבר יהוה אל-משה במדבר סיני באהל
מועד באהל לחדש השני בשנה השנית
לצאתם מארץ מצרים לאמר: ^ג שאו את-ראש כל-
עדת בני-ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר
שמות כל-זכר לגלגלתם: ^י מכן עשרים שנה
ומעלה כל-יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם
אתה ואהרן: ^י ואתכם יהיו איש איש למטה איש
ראש לבית-אבתיו הוא: ^ח ואלה שמות האנשים
אשר יעמדו אתכם לראובן אליצור בן-שדיאור:
^י לשמעון שלמיהל בן-צורישדי: ^י ליהודה נחשון
בן-עמינדב: ^ח ליששכר נתנאל בן-צוער: ^ט לזבולן
אליאב בן-חלן: ^י לבני יוסף לאפרים אלישמע בן-
עמיהוד למנשה גמליאל בן-פרהצור: ^{יא} לבנימין
אבירן בן-גרעני: ^{יב} ללוי אחיעזר בן-עמישדי:

אונקלוס

א ומליל יי עם משה במדברא דסיני במשכן זמנא בחד לרחא תננא בשחא תננא
למפקהון מארצא דמצרים למימר: ^ג קבילו ות חשבון כל כנשתא דכני וישראל
לזרעתהון לבית אבהתהון במנן שמקון כל דכניא לגלגלתהון: ^י מכר עשרין שנין
ולעלא כל נפק חילא בישראל תמנן ותהון לחיליהון את ואהרן: ^י ועמכון יהון נכרא
נכרא לשכמא גבר ריש לבית אבהתהי הוא: ^ח ואלין שמכות גבריא די וקומון
עמכון לראובן אליצור בר שדיאור: ^י לשמעון שלמיהל בר צורישדי: ^י ליהודה נחשון
בר עמינדב: ^ח ליששכר נתנאל בר צוער: ^ט לזבולן אליאב בר חלן: ^י לבני יוסף
לאפרים אלישמע בר עמיהוד למנשה גמליאל בר פרהצור: ^{יא} לבנימין אבירן בר

רשי

במדבר. א (א) וידבר, במדבר סיני, באחד לחדש ניסן. מתוך חבתן לפניו מונה אותם
כל שעה - בשנאי מצרים מנאן, ובשנאלי דעגל מנאן לידע מנן הנוטרים, בשבא
להשירות שכינתו עליהם מנאם, באחר בניסן הוקם המשכן ובאחר באיר מנאם:
(ב) למשפחתם. לידע מנן כל שבט ושבט: לבית אבתם. מי שאביו משבט אחר ואמו
משבט אחר, יקום על שבט אביו (עי' ב"ב ק"ט): לגלגלתם. ע"י שקלים - בקע לגלגלת:
(ג) כל יצא צבא. מניד שאין יוצא בצבא פחות מכן עשרים: (ד) ואתכם יהיו. בשתקדו

¹³Of Asher; Pagiel the son of Ocran. ¹⁴Of Gad; Eliasaph the son of Deuel. ¹⁵Of Naphtali; Ahira the son of Enan. ¹⁶These *were* the called of the congregation, princes of the tribes of their fathers, heads of thousands in Israel. ¹⁷And Moses and Aaron took these men who were expressed by *their* names: ¹⁸And they assembled all the congregation together on the first *day* of the second month, and they declared their pedigrees after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, by their polls. ¹⁹As the Eternal commanded Moses, so he numbered them in the desert of Sinai. ²⁰And the children of Reuben, Israel's first-born, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, by their polls, every male from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ²¹Those that were numbered of them, *even* of the tribe of Reuben, *were* forty and six thousand and five hundred. ²²Of the children of Simeon, by their generations, after their families, by the house of their fathers, those that were numbered of them, according to the number of names, by their polls, every male from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ²³Those that were numbered of them, *even* of the tribe of Simeon, *were* fifty and nine thousand

רש"י

tribe¹). (16) אלה קרוי העדה THESE WERE THOSE CALLED OF THE CONGREGATION — those who were convoked for every matter of importance that happened in the congregation. (17) האנשים האלה [AND MOSES AND AARON] TOOK THESE MEN — these twelve princes, אשר נקבו WHO WERE MENTIONED to him (Moses) here בשמות BY NAME²). (18) והתלרו על משפחתם AND THEY DECLARED THEIR PEDIGREES AFTER THEIR FAMILIES — They brought the records of their pedigree and witnesses to confirm the prevalent presumption regarding their parentage, so that each might establish his pedigree with regard to the *particular* tribe (cf. Jalk. I. 684).

NOTES

¹) It is evident from the Rashi on v. 16 that the princes of the tribes formed a kind of council that assisted Moses on important occasions. When the census was being taken (בשתפקד אותם) they were to be present with Moses and Aaron. It would not suffice that when the census of a particular tribe was being taken, only the prince of that tribe should be present. Whilst the census was in progress (בשתפקדו אותם) all the princes (נשיא כל שבט ושבט) were to be in attendance on Moses.

²) The word נקבו might be a Piel, when the meaning would be: "these men whom they (probably the אנשי ישראל had mentioned by name". But we have no statement that they had been so nominated. On the contrary, God had mentioned their names. By adding the word כִּנָּן Rashi makes it evident that נקבו is a Niphal: "they had been mentioned to him here". Heidenheim states that Rashi adds לו to show that it is a Niphal. But surely this pronoun might be required even if the word were the Piel!

י' לַאֲשֶׁר פָּגַעִיאל בֶּן-עֶכְרֹן: י' לְגֵד אֵלִישָׁף בֶּן-
דְּעוּאֵל: י' לְנִפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן-עֵינָן: י' אֶלֶף קְרִיאִי
הַעֲדָה נְשִׂאֵי מִטּוֹת אֲבוֹתָם רֹאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל
הֵם: י' וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
נָקְבוּ בְּשֵׁמוֹת: י' וְאֵת כָּל-הָעֲדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי וַיִּתְּלֻהוּ עַל-מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבוֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְגַלְגֹּלְתָם:
י' בְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינַי:
ס' כ' וַיְהִיו בְּנֵי-רָאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל הַתּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבוֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגַלְגֹּלְתָם
כָּל-זָכָר מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:
י' פָּקְדֵיהֶם לְמִטָּה רָאוּבֵן שֵׁשָׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: פ' כ' לְבְנֵי שִׁמְעוֹן הַתּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְבֵית אֲבוֹתָם פָּקְדִיו בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגַלְגֹּלְתָם כָּל-
זָכָר מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:
י' פָּקְדֵיהֶם לְמִטָּה שִׁמְעוֹן הַשְּׁעָרָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף

אונקלוס

גְּדֻעֹנִי: י' לְדָן אַחִירַע בֶּן עֶכְרֹן: י' לַאֲשֶׁר פָּגַעִיאל בֶּן עֶכְרֹן: י' לְגֵד אֵלִישָׁף בֶּן
דְּעוּאֵל: י' לְנִפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן עֵינָן: י' אֲלָפִין מְעֻרְעֵי כְּנַשְׁתָּא רַבְרָבִי דְּשִׁבְטֵי אֶבְרָהָם
רִישֵׁי אֲלָפִיָּא דְיִשְׂרָאֵל אֲנָן: י' וְסָב מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֵית גְּבֻרִיא הָאֲלֹן דִּי אֶתְפָּרְשׁוּ
בְּשִׁמְהוֹן: י' וְזֵית כָּל כְּנַשְׁתָּא אֶתְפָּרְשׁוּ בְּחַד לִירְחָא תְּנִינָא וְאַתְּחִסּוּ עַל זִרְעֵיהֶן
לְבֵית אֶבְרָהָם בְּמִנּוּ שְׁמֵהוּ מִבְּנֵי עֶשְׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא לְגַלְגֹּלְתָהוֹן: י' כָּמָא דִּי פָקִיד
י' זֵית מֹשֶׁה וּמִנְּהוֹן בְּמִדְבָּרָא דְּסִינַי: כ' וְהָיוּ בְנֵי רָאוּבֵן בְּכֹרֵא דְיִשְׂרָאֵל הַתּוֹלְדֵיהֶן
לְזִרְעֵיהֶן לְבֵית אֶבְרָהָם בְּמִנּוּ שְׁמֵהוּ לְגַלְגֹּלְתָהוֹן כָּל דְּכֹרֵא מִבְּנֵי עֶשְׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶשׁ חַיָּלָא: כ' מִנְּהוֹן לְשִׁבְטָא דְרָאוּבֵן אֲרָבְעִין וְשִׁשָּׁה אֲלָפִין וַחֲמִשׁ מֵאוֹת:
כ' לְבְנֵי שִׁמְעוֹן הַתּוֹלְדֵיהֶן לְזִרְעֵיהֶן לְבֵית אֶבְרָהָם בְּמִנּוּ שְׁמֵהוּ מִנְּהוֹן בְּמִנּוּ שְׁמֵהוּ

רש"י

אוֹתָם יְהִיו עִמָּם נְשִׂאֵי כָל שִׁבְט וְשִׁבְט: (טו') אֵלֶּה קְרֹאֵי הָעֵדָה. הַקְּרֹאִים לְכָל דָּבָר
חֲשִׁיבֹת שְׂפָרָה: (יז') הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה. אֵת שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים הִלְלוּ אֲשֶׁר נָקְבוּ לוֹ כָּאֵן
בְּשֵׁמוֹת: (יח') וַיִּתְּלֻהוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם. הִבִּיאוּ סָרִי וְחוּסִיָּהֶם וְעִדֵּי חֹקֶת לִידָתָם, כָּל אֶחָד
וְאֶחָד לְהִתְחַסֵּם עַל הַשִּׁבְט (ע"י יִלְקוּם תְּרַמִּיד):

and three hundred. ²⁴Of the children of Gad, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ²⁵Those that were numbered of them, *even* of the tribe of Gad, *were* forty and five thousand six hundred and fifty. ²⁶Of the children of Judah, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ²⁷Those that were numbered of them, *even* of the tribe of Judah, *were* threescore and fourteen thousand and six hundred. ²⁸Of the children of Issachar, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ²⁹Those that were numbered of them, *even* of the tribe of Issachar, *were* fifty and four thousand and four hundred. ³⁰Of the children of Zebulun, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ³¹Those that were numbered of them, *even* of the tribe of Zebulun, *were* fifty and seven thousand and four hundred. ³²Of the children of Joseph, *namely*, of the children of Ephraim, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ³³Those that were numbered of them, *even* of the tribe of Ephraim, *were* forty thousand and five hundred.

ושלש מאות: פ ^י לבני גֵר תולדתם למשפחתם
 לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
 וּמַעֲלָה כָּל יֵצֵא צָבָא: כה פקדיהם למטה גֵר חֲמִשָּׁה
 וארבעים אֶלֶף וּשְׁשׁ מאות וּחֲמִשִּׁים: פ ^י לבני
 יהודה תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר
 שמות מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:
 כז פקדיהם למטה יהודה ארבעה וּשְׁבַעִים אֶלֶף
 וּשְׁשׁ מאות: פ ^י לבני יששכר תולדתם למשפחתם
 לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
 וּמַעֲלָה כָּל יֵצֵא צָבָא: כט פקדיהם למטה יששכר
 ארבעה וּחֲמִשִּׁים אֶלֶף וארבע מאות: פ ^י לבני
 זבולן תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר
 שמות מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:
 לא פקדיהם למטה זבולן שבעה וּחֲמִשִּׁים אֶלֶף
 וארבע מאות: פ ^י לבני יוסף תולדתם
 למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן
 עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה כָּל יֵצֵא צָבָא: יב פקדיהם
 למטה אפרים ארבעים אֶלֶף וּחֲמִשׁ מאות:

אונקלוס

לְגַלְגַּלְתָּהוֹן כָּל דְּבוּרָא מִבְּר עֶשְׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא: כג מִגְּנִיָּהוֹן לְשִׁבְטָא
 דְּשִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁין וּתְשַׁעַּא אֲלָפִין וּתְלָת מֵאָה: כד לבני גֵר תולדתהון לִזְרַעְתָּהוֹן לְבֵית
 אֲבֹתָהוֹן בְּמִנּוּ שְׁמֵהוּ מִבְּר עֶשְׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא: כה מִגְּנִיָּהוֹן לְשִׁבְטָא
 דְּגֵר אַרְבַּעִין וּחֲמִשָּׁא אֲלָפִין וּשְׁיֵית מֵאָה וּחֲמִשִּׁין: כז לבני יהודה תולדתהון לִזְרַעְתָּהוֹן
 לְבֵית אֲבֹתָהוֹן בְּמִנּוּ שְׁמֵהוּ מִבְּר עֶשְׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא: כז מִגְּנִיָּהוֹן
 לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָא שְׁבַעִין וְאַרְבַּעַא אֲלָפִין וּשְׁיֵית מֵאָה: כח לבני יששכר תולדתהון
 לִזְרַעְתָּהוֹן לְבֵית אֲבֹתָהוֹן בְּמִנּוּ שְׁמֵהוּ מִבְּר עֶשְׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:
 כט מִגְּנִיָּהוֹן לְשִׁבְטָא דִּישִׁשְׁכָּר חֲמִשִּׁין וְאַרְבַּעַא אֲלָפִין וְאַרְבַּע מֵאָה: ל לבני זבולן
 תולדתהון לִזְרַעְתָּהוֹן לְבֵית אֲבֹתָהוֹן בְּמִנּוּ שְׁמֵהוּ מִבְּר עֶשְׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא כָּל נֶפֶק
 חֵילָא: לא מִגְּנִיָּהוֹן לְשִׁבְטָא דְּזְבֻלָּן חֲמִשִּׁין וּשְׁבַע אֲלָפִין וְאַרְבַּע מֵאָה: לב לבני יוסף

³⁴Of the children of Manasseh, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ³⁵Those that were numbered of them, *even of the tribe of Manasseh, were thirty and two thousand and two hundred.* ³⁶Of the children of Benjamin, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ³⁷Those that were numbered of them, *even of the tribe of Benjamin, were thirty and five thousand and four hundred.* ³⁸Of the children of Dan, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ³⁹Those that were numbered of them, *even of the tribe of Dan, were threescore and two thousand and seven hundred.* ⁴⁰Of the children of Asher, by their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ⁴¹Those that were numbered of them, *even of the tribe of Asher, were forty and one thousand and five hundred.* ⁴²Of the children of Naphtali, throughout their generations, after their families, by the house of their fathers, according to the number of names, from twenty years old and upwards, all that went forth to the host; ⁴³Those that were numbered of them, *even of the tribe of Naphtali, were fifty and three thousand and four hundred.* ⁴⁴These

פ יד לבני מנשה תולדתם למשפחתם לבית
 אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה
 כל יצא צבא: יז פקדיהם למטה מנשה שנים
 ושלשים אלה ומאתים: פ יז לבני בנימין תולדתם
 למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן
 עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: יח פקדיהם
 למטה בנימין חמשה ושלשים אלה וארבע מאות:
 פ יח לבני דן תולדתם למשפחתם לבית אבתם
 במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל יצא
 צבא: יט פקדיהם למטה דן שנים ושלשים אלה
 ושבע מאות: פ ט לבני אשר תולדתם למשפחתם
 לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה
 כל יצא צבא: כא פקדיהם למטה אשר אחד וארבעים
 אלה וחמש מאות: פ כב בני נפתלי תולדתם
 למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים
 שנה ומעלה כל יצא צבא: כג פקדיהם למטה נפתלי
 שלשה וחמשים אלה וארבע מאות: פ כד אלה

אונקלוס

לבני אפרים תולדתהון לזרענתהון לבית אבהתהון במנן שמהון מבר עשרין שנין
 ולעלא כל נפק חילא: לה מנניהון לשבטא דאפרים ארבעין אלפין וחמש מאה:
 יד לבני מנשה תולדתהון לזרענתהון לבית אבהתהון במנן שמהון מבר עשרין שנין
 ולעלא כל נפק חילא: לה מנניהון לשבטא דמנשה תלתין ותריין אלפין ומאתון:
 יז לבני בנימין תולדתהון לזרענתהון לבית אבהתהון במנן שמהון מבר עשרין שנין
 ולעלא כל נפק חילא: יז מנניהון לשבטא דבנימין תלתין וחמשה אלפין וארבע מאה:
 יח לבני דן תולדתהון לזרענתהון לבית אבהתהון במנן שמהון מבר עשרין שנין
 ולעלא כל נפק חילא: יח מנניהון לשבטא דדן שתין ותריין אלפין ושבע מאה: מלבני
 אשר תולדתהון לזרענתהון לבית אבהתהון במנן שמהון מבר עשרין שנין ולעלא כל
 נפק חילא: מא מנניהון לשבטא דאשר ארבעין וחד אלפין וחמש מאה: מכבני
 נפתלי תולדתהון לזרענתהון לבית אבהתהון במנן שמהון מבר עשרין שנין ולעלא
 כל נפק חילא: מג מנניהון לשבטא דנפתלי חמשים ותלת אלפין וארבע מאה:

are those that were numbered, which Moses and Aaron numbered, and the princes of Israel, *being* twelve men: each one was for the house of his fathers. ⁴⁵So were all those that were numbered of the children of Israel, by the house of their fathers, from twenty years old and upwards, all that went forth to war in Israel; ⁴⁶Even all they that were numbered were six hundred thousand and three thousand and five hundred and fifty. ⁴⁷But the Levites after the tribe of their fathers were not numbered among them. ⁴⁸For the Eternal had spoken unto Moses, saying, ⁴⁹Only thou shalt not number the tribe of Levi, neither take the sum of them among the children of Israel: ⁵⁰But thou shalt appoint the Levites overseers over the dwelling of testimony, and over all the vessels thereof, and over all things that *belong* to it: they shall bear the dwelling, and all the vessels thereof: and they shall minister unto it, and shall encamp round about the dwelling. ⁵¹And when the dwelling setteth forward, the Levites shall take it down: and when the dwelling is to be pitched, the Levites shall set it up: and the layman that cometh nigh shall be put to death. ⁵²And the children of Israel shall encamp, every man by his own camp, and every man by his own standard, throughout their hosts. ⁵³But the Levites shall encamp

רש"י

(49) **ONLY THOU SHALT NOT NUMBER THE TRIBE OF LEVI** — The legion of the King is worthy to be numbered by itself (cf. Tanch.). — Another explanation is: The Holy One, blessed be He, foresaw that a decree would once be made against all those that had been numbered from twenty years and upwards, *viz.*, that they should die in the wilderness (XIV. 29). He therefore said: Let these (the Levites) not be included amongst those now counted, in which case they must die, because they are Mine, since they did not sin by worshipping the golden calf¹) (cf. Tanch.; B. Bath. 121b). (50) **BUT THOU SHALT APPOINT THE LEVITES OVERSEERS [OVER THE TABERNACLE etc.]** — Understand the word **הַמִּקְדָּשׁ** as the Targum does: מני, "appoint"; it (the word מני) is an expression for appointing a person to control that thing over which he has been appointed; similar is, (Esth. II. 3) "and let the king appoint (רִמְסָקִי) officers". (51) **יִירְדּוּ אֹתוֹ [AND WHEN THE DWELLING SETTETH FORWARD] THE LEVITES SHALL TAKE IT DOWN** — Understand יִירְדּוּ as the Targum does: they shall take it apart. Whenever they were about to set out on a journey in the wilderness from one station to another (cf. Rashi Ex. end) they took the structure apart (lit., they took it apart from its state of being put up) and carried it to the place where the cloud afterwards abode, and there they encamped and erected it (the Tabernacle)²). **וְהָיוּ הַלֵּוִיִּם אֲשֶׁר בְּעִמְדָּתָם יִשְׁמְרוּ אֶת הַמִּקְדָּשׁ** AND THE LAYMAN THAT COMETH NIGH to this service of theirs³), **וְהָיוּ הַלֵּוִיִּם אֲשֶׁר בְּעִמְדָּתָם יִשְׁמְרוּ אֶת הַמִּקְדָּשׁ** (not by sentence of the court) (cf. Sanh. 84a). (52) **וְהָיוּ הַלֵּוִיִּם אֲשֶׁר בְּעִמְדָּתָם יִשְׁמְרוּ אֶת הַמִּקְדָּשׁ** [AND THE CHILDREN OF ISRAEL SHALL ENCAMP, EVERY MAN BY HIS OWN CAMP] AND EVERY MAN BY HIS OWN STANDARD, just as the order of the banners is given in this Book (Numbers) — three tribes for every banner⁵). (53) **וְלֹא יִהְיֶה כֶּזֶב** THAT THERE BE NO ANGER [UPON THE CONGREGATION]

NOTES

¹) In Num. XIV. 29, it is stated that all who had been numbered from twenty years old and upwards (וְכָל פְּקִידֵיכֶם לְכָל מִסְפָּרֵכֶם מִבְּנֵי עֶשְׂרִים וְעַד) should die in the wilderness. In order that the Levites who had proved themselves loyal to God at the incident of the golden calf might not die, they were specially counted from one month and upwards (III. 15). Cf. Rashi on XIV. 29.

For Notes 2—5 see Appendix.

במדבר א

הַפְּקוּדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנָשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל
שְׁנַיִם עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ׃ ^מוְהָיוּ
כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה
וּמַעְלָה כָּל־יָצָא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ ^{מז}וְהָיוּ כָּל־הַפְּקוּדִים
שֵׁשׁ־מֵאוֹת אָלֶף וּשְׁלֹשָׁת אַלְפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים׃ ^{מח}וְהַלְוִיִּם לַמִּטָּה אֲבֹתָם לֹא הִתְּפַקְדוּ בְּחוּכָם׃
פ ^{מט}וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ^סאֲךָ אֶת־מִטָּה
לְוִי לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בַחוּךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ^יוְאַתָּה תִּפְקֹד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדוּת
וְעַל כָּל־כֵּלָיו וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הַמָּה וְיִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהֵם יִשְׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃ ^{יא}
וּבְנִסְעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת הַמִּשְׁכָּן יִקִּימוּ
אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֹת׃ ^{יב}וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דָּגְלוֹ לְצִבְאוֹתָם׃ ^{יג}וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ

אוּנְקָלוֹם

מד אלון מִנְּגִנָּא די מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְדַבְּרֵי יִשְׂרָאֵל תְּרֵי עֶשְׂרִי גִבְרָא גִבְרָא חַד לְבֵית
אַבְהֹתָהּ הָיוּ׃ ^מוְהָיוּ כָּל מִנְּגִנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹהֵתָהוֹן מִכֹּר עֶשְׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא
כָּל נֶפֶק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ ^{מז}וְהָיוּ כָּל מִנְּגִנָּא שְׁוִית מָאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמִשׁ מָאָה
וַחֲמִשִּׁין׃ ^{מח}וְלֹאֵי לְשִׁבְטָא דְאַבְהֹתָהוֹן לֹא אֶתְמַנְיָאוּ בְּיִנְיָהוֹן׃ מַחוּמְלִיל וְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמִקְדָּר׃ ^{מט}בְּרַם יָת שִׁבְטָא דְלֵוִי לֹא תִמְנֵי וְיָת חֲשַׁבְנָהוֹן לֹא תִמְקַל בְּנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
^יוְאַתָּה מְנֵי יָת לְוָאֵי עַל מִשְׁכָּנָא דְסִדְרוּתָא וְעַל כָּל כְּלוּנָהּ וְעַל כָּל דִּי לֵה אֲנָן וְשִׁלּוֹן
יָת מִשְׁכָּנָא וְיָת כָּל כְּלוּנָהּ וְאֲנָן וְשִׁמְשֻׁנָּה וְסַחֲוֹר סַחֲוֹר לְמִשְׁכָּנָא וְיִשְׂרוּן׃ ^{יב}וּבְמִטְל
מִשְׁכָּנָא וּפְרָקוֹן יָתֵהּ לְוָאֵי וּבְמִשְׁרֵי מִשְׁכָּנָא וְקִימוֹן יָתֵהּ לְוָאֵי וְחִלּוּנֵי דְיָקֵרֵב וְתִקְטֵל׃

רש"י

(מט) אַךְ אֶת מִטָּה לְוִי לֹא תִפְקֹד. בְּדָאֵי הוּא לְגִין שֶׁל מִלָּךְ לִהְיוֹת נִמְנָה לְבֵדוֹ (תנח"י)׃ ד"א,
צָהָה הַקָּב"ה שְׁתִּידָה לַעֲמֹד נִגְרָה עַל כָּל הַנִּמְנֵין מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וְנִמְעָלָה שְׁמוֹתָיו בְּמִדְבָּר,
אָמַר אֵל וְהָיוּ אֵלָיו כְּכֹלֵל, לְפָי שְׁהֵם שְׁלִי, שְׁלֹא שְׁעֵי כְּעִיל (שם)׃ כ"ב קכ"א׃ (ג) וְאַתָּה
הַפְּקֹד אֶת הַלְוִיִּם. כְּתַרְנֻמוֹ מִנִּי, לְשׁוֹן מְנוֹי שְׁרָדָה עַל דְּבָר שְׁהוּא מְמָנָה עֲלֵיהּ, כְּמוֹ וְנִפְקֹד
הַמִּלָּךְ פְּקִידִים (אסתר ב')׃ (נא) וְיִרִידוּ אֹתוֹ. כְּתַרְנֻמוֹ וְפְרָקוֹן, כְּשֶׁבָּאִין לִסְעָ בְּמִדְבָּר מִמִּסְעָ
לְמִסְעָ הָיוּ מְפָרְקִין אֹתוֹ מִהֶקְדָּתוֹ וְנוֹשְׂאִין אֹתוֹ עַד מְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכְּנוּ שָׁם הֶקְדָּן, וְיַחֲנוּ שָׁם
וּמְקִימוֹן אֹתוֹ׃ וְהוּר הַקָּרֵב לְעִבְדוּתָם וְיִוְמָת בִּידֵי שְׁמִים׃ (נב) וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ. כְּמוֹ
שְׁהַדְגִּילִים סִדְרוּם בְּסִפְרָא זֶה – שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים לְכָל דָּגֵל׃ (נג) וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף. אִם תַּעֲשֶׂהוּ

round about the dwelling of the testimony, that there be no anger upon the congregation of the children of Israel: and the Levites shall keep the charge of the dwelling of the testimony. ⁵⁴And the children of Israel did according to all that the Eternal commanded Moses, so did they.

2. ¹And the Eternal spake unto Moses and unto Aaron, saying, ²*Every* man of the children of Israel shall encamp by his own standard, with the signs of their father's house: at some distance around the appointed tent shall they encamp. ³And eastward towards the rising of the sun shall they of the standard of the camp of Judah encamp throughout their hosts: and Nathon the son of Amminadab *was* the prince of the children of Judah. ⁴And his host, and those that were numbered of them, *were* threescore and fourteen thousand and six hundred. ⁵And those that encamp next unto him *shall be* the tribe of Issachar: and Nethaneel the son of Zuar was the prince of the children of Issachar. ⁶And his host, and those that were numbered thereof, *were* fifty and four thousand and four hundred. ⁷*Then* the tribe of Zebulun: and Eliab the son of Helon was the prince of the children of Zebulun. ⁸And his host, and those that were numbered thereof, *were* fifty and seven thousand and four hundred. ⁹All that

ישי

— If you act according to My commands there will be no anger, but if not, — i. e., that strangers take part in this their (the Levites') service, there will be anger, just as we find at the incident with Korah (Num. XVII. 11): "for there is anger gone forth [from the Lord]"¹.

2. (2) בַּחֲתָם [EVERY MAN OF THE CHILDREN OF ISRAEL SHALL ENCAMP BY HIS OWN STANDARD] WITH THE SIGNS [OF THEIR FATHERS' HOUSES] — Each banner shall have a *different* sign — a *piece* of coloured cloth hanging on it, the colour of the one not being the same as the colour of another, *but* the colour of each *tribe shall be* like that of his stone that is fixed in the breastplate (cf. Ex. XXVIII. 21), and by this means everybody will *be able to* recognise his banner²) (Tanch.). Another explanation of בַּחֲתָם לִבֵּי אֲבוֹתָם is: by the signs (i. e., following the signs) which their father Jacob gave them *severally* when they carried him out from Egypt, as it is said, (Gen. L. 12) "And his sons did unto him *exactly* as he had commanded them". *For he had commanded that* Judah, Issachar and Zebulun should carry him, *having their position* at the east side of the bier, Reuben, Simeon and Gad at the south side, etc., — as it is *related* in Tanchuma on this section (cf. Rashi on Gen. L. 12). מִנְּגֵד AT SOME DISTANCE [AROUND THE APPOINTED TENT THEY SHALL ENCAMP] — at a distance of a mile (2000 cubits), for it is said, (Josh. III. 4) "Yet there shall be between you (the Israelites) and it (the Ark), about two thousand cubits"; *the reason for this distance, which was that of a Sabbath day's journey, was* that they might be able to come unto the vicinity of the Tabernacle for instruction on Sabbath, for Moses, Aaron and his sons and the Levites were encamped quite close to it (cf. Ex. XXXIII. 7 and Rashi thereon). (3) קִדְמָה means IN FRONT, which is expressed by קִדְמָה; and which side is it? The east side (מִזְרָח)³, and *accordingly* the west is termed אַחֲרָה, the back side of the world (cf. Rashi on Ex. XXVII. 13 and

NOTES

¹) See Appendix.

²) Rashi here points out that בַּחֲתָם is to be joined with דִּנְלוּ: "each man by his banner with the signs etc.", i. e., which bears the signs.

³) In the term קִדְמָה מִזְרָח the latter word is merely explanatory of the former.

סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת וְלֹא־יִהְיֶה קֶצֶף עַל־עֵדוּת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְחוּ הָעָלִים אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ מִשְׁכַּן הָעֵדוּת:
 יי וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
 כִּן עָשׂוּ: פ ^{שליש} ב * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
 אַהֲרֹן לֵאמֹר: י אִישׁ עַל־דָּגְלוֹ בְּאַחַת לְבֵית אֲבֹתָם יִחַטּוּ
 בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִגֵּדֶר סָבִיב לְאַהֲל־מוֹעֵד יִחַטּוּ: י וְהַחֲנִים
 קִדְמָה מִזְרָחָה דָּגַל מַחֲנֶה יִהְיֶה לְצַבָּאתָם וְנָשִׂא
 לְבְנֵי יִהְיֶה נְחֹשֶׁן בְּדַעֲמִינֶיב: י וְצָבָאוּ וּפְקֻדֵיהֶם
 אַרְבַּעַת וּשְׁבָעִים אֶלֶף וְשִׁשְׁמֵאוֹת: יי וְהַחֲנִים עֲלֵיו מִטָּה
 יִשְׁשֹׁכֶר וְנָשִׂא לְבְנֵי יִשְׁשֹׁכֶר נְתַנָּאל בֶּן־צֹועֵר: י
 וְצָבָאוּ וּפְקֻדֵיו אַרְבַּעַת וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת:
 י מִטָּה זְבוּלֹן וְנָשִׂא לְבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיָּאב בֶּן־חֶלֶן: יי וְצָבָאוּ
 וּפְקֻדֵיו שְׁבַעַת וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: * כָּל־

אונקלוס

יב וַיִּשְׁרֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל עַל מִשְׁרֹתָיו וַיִּגְבֵּר עַל טַקְסָה לְחִילֵיהוּן: יי וְלֹנְאֵי יִשְׁרֹן
 סַחֲוֹר סַחֲוֹר לְמִשְׁכָּנָא דְסַהֲרוּתָא וְלֹא יְהִי רוֹנָא עַל בְּנִשְׁמָא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁרֹן לֹנְאֵי
 ית מִטָּרַת מִשְׁכָּנָא דְסַהֲרוּתָא: יי וַיַּעֲבְדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פִקְדוּ יְיָ עִם מֹשֶׁה כִּן
 עָבְדוּ: * וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמִיָּמָר: כ בְּגֵבֶר עַל טַקְסָה בְּאֶתְנָן לְבֵית אֲבֹתֵיהוּן
 יִשְׁרֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִקְבֵּל סַחֲוֹר סַחֲוֹר לְמִשְׁכַּן וּמִנָּא וְשִׁשְׁוֹן: יי וְדִי שְׁרֹן קְדוּמָא מִדִּינְחָא
 טַקְסָה מִשְׁרִית יִהְיֶה לְחִילֵיהוּן וְנָבָא לְבְנֵי יִהְיֶה נְחֹשֶׁן בְּדַעֲמִינֶיב: יי וְחִילָה
 וּמִנְגִּינֵיהוּן שְׁבָעִין וְאַרְבַּעַת אֶלְפִין וְשִׁשִּׁים מֵאָה: יי וְדִי שְׁרֹן סְמִיכִין עֲלֵיהוּ שְׁבָעַת
 דְּנִשְׁשֹׁכֶר וְנָבָא לְבְנֵי יִשְׁשֹׁכֶר נְתַנָּאל בֶּן צֹועֵר: יי וְחִילָה וּמִנְגִּינֵיהוּן חֲמִשִּׁין וְאַרְבַּעַת
 אֶלְפִין וְאַרְבַּע מֵאָה: יי שְׁבָעַת דְּזְבוּלֹן וְנָבָא לְבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיָּאב בֶּן חֶלֶן: יי וְחִילָה
 וּמִנְגִּינֵיהוּן חֲמִשִּׁין וְשְׁבָעַת אֶלְפִין וְאַרְבַּע מֵאָה: יי כָּל מִנְגִּינֵי לְמִשְׁרִית יִהְיֶה מֵאָה

רש"י

במִצְוֵי לֹא יִהְיֶה קֶצֶף, וְאֵם לֹא, שִׁיבֹנוּ וְרִים בְּעִבְדֵתָם וְיִהְיֶה קֶצֶף, כְּמוֹ שֶׁמֵּצִינוּ בַּמִּקְשָׁה
 קָרַח (במ' י"ז), כִּי יִצָּא הַקֶּצֶף וְנָיָ:

ב (ב) בִּאתָּ. כָּל דָּגַל יִהְיֶה לוֹ אוֹת מִטָּה צְבוּעָה תְּלוּיָהּ בּוֹ, צָבָעוּ שָׁל זֶה לֹא כָצְבוּ שָׁל זֶה,
 צָבָע כָּל אֶחָד בְּגָנוּ אֲבֵנוּ הַקְּבוּצָה בְּחֹשֶׁן, וּמִחוּץ בָּהּ יִבִּיר כָּל אֶחָד אֶת דָּגְלוֹ; ד"א בִּאוֹתוֹת
 לְבֵית אֲבוֹתָם. בָּאוֹת שְׁמִיטָה לָהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם כְּשֶׁנִּשְׁאָאוּהוּ מִמִּצְרַיִם, שְׁנֵאֲמַר (בר' י'), וַיַּעֲשֵׂה
 בְּנֵי לוֹ כִּן כָּאֲשֶׁר צִוָּה, וְיִהְיֶה וַיִּשְׁשֹׁכֶר וְזְבוּלֹן וַיִּשְׁאָאוּהוּ מִן הַמִּזְרָח, וַיֵּאָבְדוּ וַיִּשְׁמְעוּ וְהָרָחוֹק
 הַדְּרוֹם וְכָה, כִּדְאִיתָא בְּמִנְחֻמָּא בְּקִרְשָׁהּ זִוּ: מִגֵּדֶר מִרְחוֹק מִיל, כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר בִּיהוֹשֻׁעַ אֶחָד רְחוֹק
 יִהְיֶה בִּנְיָמִין וּבִנְיָמִין כְּאַלְפִים אֲמָה (יה' י'), שִׁיבֹכְלוּ לְבָבָא בְּשִׁבְתָּ; מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵיהֶם וְהָעָלִים
 חֹנִים בְּסִמְדָּה לֹא: (ג) קִדְמָה. לְפָנֵיהֶם, הַקְּדוּמָה קִדְמָה: וְאִיזוּ זֵרִים מִן־חֵיתִי, וְהַמִּשְׁכָּה קָרְוָה אֲחֵרָה:

were numbered in the camp of Judah *were* an hundred thousand and fourscore thousand and six thousand and four hundred, throughout their hosts. These shall first journey. ¹⁰On the south side *shall be* the standard of the camp of Reuben according to their hosts: and the prince of the children of Reuben was Elizur the son of Shedeur. ¹¹And his host, and those that were numbered thereof, *were* forty and six thousand and five hundred. ¹²And those who encamp by him *shall be* the tribe of Simeon: and the prince of the children of Simeon *was* Shelumiel the son of Zurishaddai. ¹³And his host, and those that were numbered of them, *were* fifty and nine thousand and three hundred. ¹⁴Then the tribe of Gad: and the prince of the sons of Gad *was* Eliasaph the son of Reuel. ¹⁵And his host, and those that were numbered of them, *were* forty and five thousand and six hundred and fifty. ¹⁶All that were numbered in the camp of Reuben *were* an hundred thousand and fifty and one thousand and four hundred and fifty, throughout their hosts. And they shall journey *in* the second rank. ¹⁷Then the appointed tent shall set forward with the camp of the Levites in the midst of the camp: as they encamp, so shall they journey, *every* man in his place by their standards. ¹⁸On the west side *shall be* the standard of the camp of Ephraim according to their hosts: and the prince of the sons of Ephraim was Elishama the son of Ammihud. ¹⁹And his host, and those that were numbered of them, *were* forty thousand and five hundred. ²⁰And by him

רש"י

Note thereon). (9) ראשנה יסעו THESE SHALL FIRST JOURNEY — When they saw the cloud departing, the priests blew the trumpets and the camp of Judah moved off first¹), but when marching, they marched retaining the positions in which they *always* encamped: the Levites and the wagons in the centre (v. 17), the division²) of Judah in the East (v. 3), that of Reuben in the South (10), Ephraim's in the West (v. 19) and Dan's in the North (v. 25). (17) ונסע אהל מועד AND THE TENT OF MEETING SHALL SET FORWARD after these two divisions (those of Judah and Reuben), as is shown by the position of this statement in the narrative. כאשר יחנו כן יסעו AS THEY ENCAMP SO SHALL THEY JOURNEY — just as I have explained (v. 9): their positions when marching shall be the same as when encamping — each division marches on that side that is assigned to it. על ידו means, in his place. The term יד does

NOTES

¹) Rashi accepts the first of the two opinions which he cites in his comment on X. 25: that on the march they retained the positions in which they encamped. Judah was always in the East, but whether he was in front depended upon the direction in which they were travelling. Hence the words ראשנה יסעו cannot mean that they shall march in front. Similarly ורשנים יסעו (v. 16) signifies: they set forth second in order.

²) דגל denotes the banner under which a division of the people encamped or marched, but is frequently best translated by "division".

הַפְּקָדִים לַמַּחֲנֶה יְהוּדָה מֵאֵת אֵלֶּה וּשְׁמֵנִים אֵלֶּה
 וְשֵׁשֶׁת־אֲלָפִים וָאַרְבַּע־מֵאוֹת לְצִבְאָתָם רֹאשֹׁנָה יַפְעוּ:
 ס' דָּגַל מַחֲנֶה רְאוּבֵן הַיְמָנָה לְצִבְאָתָם וְנִשְׂיָא
 לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצֹר בֶּן־שֹׁדִיאוּר: י' וְצִבְאֹן וּפְקֻדָּיו
 שֵׁשֶׁה וָאַרְבָּעִים אֵלֶּה וְחֲמִשׁ מֵאוֹת: י" וְהַחֹזֶנֶם עֲלִין
 מִפֶּה שְׁמֻעֹן וְנִשְׂיָא לִבְנֵי שְׁמֻעֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן־צֹרִישָׁדִי:
 י" וְצִבְאֹן וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים אֵלֶּה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת:
 י" וּמִפֶּה גָד וְנִשְׂיָא לִבְנֵי גָד אֱלִיסָף בֶּן־רְעוּאֵל: מ"
 וְצִבְאֹן וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים אֵלֶּה וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
 וְחֲמִשִּׁים: מ" כָּל־הַפְּקָדִים לַמַּחֲנֶה רְאוּבֵן מֵאֵת אֵלֶּה
 וְאַחַד וְחֲמִשִּׁים אֵלֶּה וָאַרְבַּע־מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים לְצִבְאָתָם
 וּשְׁנַיִם יַפְעוּ: ס' וְנִסְעַ אַהֲל־מוֹעֵד מַחֲנֶה הַלְוִיִּם
 בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר יַחַד בֶּן יַפְעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ
 לְדָגְלֵיהֶם: ס' דָּגַל מַחֲנֶה אֶפְרַיִם לְצִבְאָתָם
 יִמָּה וְנִשְׂיָא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישֶׁמֶע בֶּן־עֲמִיהוּד: י"
 וְצִבְאֹן וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֵלֶּה וְחֲמִשׁ מֵאוֹת: י' וְעֲלִין

אונקלוס

וְחִמְקוֹ וְשִׁמְאָה אֲלָפִין וָאַרְבַּע מֵאָה לַחִילֵיהוֹן כְּתוּבָה מִשְׁרִית רְאוּבֵן
 דְּרוּמָא לַחִילֵיהוֹן וּרְבָא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצֹר בֶּן־שֹׁדִיאוּר: י' וְחִילָה וּמִנְגִּיחוֹ אַרְבָּעִין
 וְשִׁמְאָה אֲלָפִין וְחֲמִשׁ מֵאָה: י" וְדִי שֶׁרֵן סְמִיכִין עֲלוּהִי שְׁבֻטָא דְשְׁמֻעֹן וּרְבָא לִבְנֵי
 שְׁמֻעֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן־צֹרִישָׁדִי: י" וְחִילָה וּמִנְגִּיחוֹן חֲמִשִּׁין וְתִשְׁעָה אֲלָפִין וְחֵלֶת מֵאָה:
 י" וְשְׁבֻטָא גָד וּרְבָא לִבְנֵי גָד אֱלִיסָף בֶּן־רְעוּאֵל: מ" וְחִילָה וּמִנְגִּיחוֹן אַרְבָּעִין וְחֲמִשָּׁה
 אֲלָפִין וְשִׁוֵּת מֵאָה וְחֲמִשִּׁין: מ" כָּל מִנְגִּינָא לְמִשְׁרִית רְאוּבֵן מֵאָה וְחֲמִשִּׁין וְחַד אֲלָפִין
 וָאַרְבַּע מֵאָה וְחֲמִשִּׁין לַחִילֵיהוֹן וְחִנְתָא נְטִלִין: י" וְנִטְלָ מִשְׁבֹּן וְנִטְלָ מִשְׁרִית לְוָאִי בְּגוֹ
 מִשְׁרִיתָא כְּמָא דְשֶׁרֵן בֶּן נְטִלִין וְכֹר עַל אֶתְרָה לְמִקְסִיהוֹן: י" טַקִּס מִשְׁרִית אֶפְרַיִם
 לַחִילֵיהוֹן מַעֲרָבָא וּרְבָא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישֶׁמֶע בֶּן עֲמִיהוּד: י" וְחִילָה וּמִנְגִּיחוֹן

רש"י

(ט) ראשונה יסעו. כשראוין הענן מסתלק. תוקעין הכהנים בחצוצרות. ונוסע מחנה יהודה
 תחלה. וכשהולכין הולכין בדרך הנתיב. הלוים והעזרות באמצע. דגל יהודה במזרח. ושל ראוובן
 בדרום. ושל אפרים במערב. ושל דן בצפון: (יז) ונסע אהל מועד. לאחר שני דגלים הללו:
 כאשר יחנו כן יסעו. כמו שפרשתי. הליכתן כחננית. כל דגל מהלך לרוח הקבוע לו: על

shall be the tribe of Manasseh: and the prince of the children of Manasseh *was* Gamaliel the son of Pedahzur. ²¹And his host, and those that were numbered of them, *were* thirty and two thousand and two hundred. ²²Then the tribe of Benjamin; and the prince of the sons of Benjamin *was* Abidan the son of Gideoni. ²³And his host, and those that were numbered of them, *were* thirty and five thousand and four hundred. ²⁴All that were numbered of the camp of Ephraim *were* an hundred thousand and eight thousand and an hundred, throughout their hosts. And they shall journey *in* the third rank. ²⁵The standard of the camp of Dan *shall be* on the north *side* by their hosts: and the prince of the children of Dan *was* Ahiezer the son of Amminishaddai. ²⁶And his host, and those that were numbered of them, *were* threescore and two thousand and seven hundred. ²⁷And those that encamp by him *shall be* the tribe of Asher: and the prince of the children of Asher *was* Pagiel the son of Ocran. ²⁸And his host, and those that were numbered of them, *were* forty and one thousand and five hundred. ²⁹Then the tribe of Naphtali: and the prince of the children of Naphtali *was* Ahira the son of Enan. ³⁰And his host, and those that were numbered of them, *were* fifty and three thousand and four hundred. ³¹All they that were numbered in the camp of Dan *were* an hundred thousand and fifty and seven thousand six hundred. They shall journey hindmost with their standards. ³²These *are* those which were numbered of the children of Israel by the house of their fathers: all those that were numbered of the camps throughout their hosts *were* six hundred thousand and three thousand and five hundred and fifty. ³³But the Levites were not numbered among the

במדבר ב

מִטָּה מְנִשָּׁה וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנִשָּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פֶּדָהצֹר:
 כא וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וּמֵאוֹתָם: כב
 וּמִטָּה בְנִימָן וְנָשִׂיא לִבְנֵי בְנִימָן אֲבִידֹן בֶּן־גִּדְעוֹנִי: כג
 וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת:
 כד כָּל־הַפְּקוּדִים לְמַחֲנֶה אַפְרַיִם מֵאֵת אָלֶף וּשְׁמֹנֶת־
 כה אַלְפִים וּמֵאָה לְצִבְאוֹתָם וּשְׁלֹשִׁים יָסֻעוּ: ס כה
 דָּגַל מַחֲנֶה הוּא צִפְנָה לְצִבְאוֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי הוּא אַחִיעֶזֶר
 בֶּן־עֲמִישַׁדִּי: כי וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף
 וּשְׁבַע מֵאוֹת: כז וְהַחֲנִים עָלָיו מִטָּה אֲשֶׁר וְנָשִׂיא לִבְנֵי
 אֲשֶׁר פִּגְעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן: כח וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד
 וָאַרְבָּעִים אָלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: כט וּמִטָּה נַפְתָּלִי וְנָשִׂיא
 לִבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן: ל וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם
 שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אָלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: לא כָּל־
 הַפְּקוּדִים לְמַחֲנֶה הוּא מֵאֵת אָלֶף וּשְׁבַעַה וַחֲמִשִּׁים
 אָלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְאַחֲרָנָה יִסְעוּ לְדֹגְלֵיהֶם: לב פ
 אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי
 הַמַּחֲנֵת לְצִבְאוֹתָם שֵׁשׁ־מֵאוֹת אָלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אַלְפִים
 וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: לי וְהַלְוִיִּם לֹא חֲתָּפוּקוּדֵי בְּתוֹךְ

אונקלוס

ארבעין אלפין וחמש מאה: כ ודי סמיכון עלוהי שבטא דמנשה ורבא לבני מנשה
 גמליאל בר פדהצור: כא וחילה ומנניהון תלתין ותרין אלפין ומאתון: כב ושבטא
 דבנימין ורבא לבני בנימין אבידון בר גידעוני: כג ומחילה ומנניהון תלתין וחמשא
 אלפין וארבע מאה: כד כל מנניהא למשרית אפרים מאה וחמין אלפין ומאה
 לחילהון ותלתתא גמלי: כה טקס משרית דן צפונא לחילהון ורבא לבני דן אחיעזר
 בר עמישדי: כי וחילה ומנניהון שתין ותרין אלפין ושבע מאה: כז ודי שרן סמיכון
 עלוהי שבטא דאשר ורבא לבני אשר פגעיאל בר עכרון: כח וחילה ומנניהון ארבעין
 וחד אלפין וחמש מאה: כט ושבטא דנפתלי ורבא לבני נפתלי אחירע בר עינן:
 ל וחילה ומנניהון חמשין ותלתא אלפין וארבע מאה: לא כל מנניהא למשרית דן
 מאה וחמשין ושבעא אלפין ושית מאה לבתרתא גמלין למסיהון: לב אלן מנני

children of Israel; as the Eternal commanded Moses. ³⁴And the children of Israel did according to all that the Eternal commanded Moses: so they encamped by their standards, and so they journeyed, every one after their families, according to the house of their fathers.

3. ¹These also are the generations of Aaron and Moses in the day that the Eternal spake with Moses in mount Sinai. ²And these are the names of the sons of Aaron; Nadab the firstborn, and Abihu, Eleazar, and Ithamar. ³These are the names of the sons of Aaron, the priests who were anointed, whom he consecrated to minister as priests. ⁴And Nadab and Abihu died before the Eternal, when they brought nigh profane fire before the Eternal, in the desert of Sinai, and they had no children: and Eleazar and Ithamar ministered as priests before the face of Aaron their father. ⁵And the Eternal spake unto Moses, saying, ⁶Bring the tribe of Levi near, and present them before Aaron the priest, that they may minister unto him. ⁷And they shall keep his charge, and the charge of the whole congregation before the appointed tent, to do the service of the dwelling.

רשי

not even in this sense lose its original meaning, viz., that of "hand" — the area at one's side is termed על ידו "that which is by his hand", being that which is closest to him, and always within the reach of his hand and not beyond it; en son aise in O. F. (20) ועליו — Understand this as the Targum does: and those who were close to him were the tribe of Manasseh¹).

3. (1) ואלה תולדת אהרן ומשה AND THESE ARE THE OFFSPRING OF AARON AND MOSES — But it mentions only the sons of Aaron! But they also are called the sons of Moses because he taught them the Torah. This tells us that whoever teaches the Torah to the son of his fellow man Scripture regards it to him as though he had begotten him (Sanh. 19b). כיום דבר ה' את משה IN THE DAY THAT THE LORD SPAKE TO MOSES did these children (these of Aaron) become his (Moses') children, because then for the first time he taught them what he heard from the Almighty²). **(4)** על פני אהרן [AND ELEAZAR AND ITHAMAR MINISTERED] BEFORE THE FACE OF AARON — i. e. during his lifetime (cf. Rashi on Gen. XI. 28). **(6)** ושרתו אתו [BRING THE TRIBE OF LEVI . . . BEFORE AARON] THAT THEY MINISTER UNTO HIM — And wherein consists their ministering? ושמרו את משמרתו THAT THEY SHALL KEEP HIS CHARGE³) — Because the care of the Sanctuary, viz., that no stranger should approach it, was committed to his charge, as it is said, (XVIII. 1) "Thou and thy sons, and thy father's house with thee, shall bear the iniquity of the sanctuary", (which Rashi explains to have reference to the iniquity committed by a "stranger" in approaching the holy things), and these Levites aided them, this therefore, was their ministering alluded to here. **(7)** ושמרו את משמרתו AND THEY SHALL KEEP HIS CHARGE — Any post to which a person is appointed and the duties of which he is bound to carry out is everywhere in Scripture and in the Mishnaic idiom called משמרת, an

NOTES

¹) One might feel inclined to translate משה מנשה ועליו, by "and next to him was the tribe of Manasseh". But Rashi feels that these words are the equivalent of משה מנשה ועליו which is the formula employed in the parallel verses in this section and for this view he finds support in the Targum.

²) Rashi here carries on the explanation which he gave on the first half of the verse. Probably the Talmud takes כיום דבר ה' in the sense of, "beginning on the day when the Lord spake etc." Cf. our Note on Lev. VI. 13, p. 151 of the Appendix to Leviticus of this edition of the Pentateuch.

³) See Appendix.

⁸And they shall keep all the vessels of the appointed tent, and the charge of the children of Israel, to do the service of the dwelling. ⁹And thou shalt give the Levites unto Aaron and to his sons: they are wholly given unto him out of the children of Israel. ¹⁰And thou shalt charge Aaron and his sons, and they shall keep their priest's office: and the layman that cometh nigh shall be put to death. ¹¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ¹²And I, behold, I have taken the Levites from among the children of Israel instead of all the firstborn, the first offspring of the womb among the children of Israel: therefore the Levites shall be mine; ¹³Because all the firstborn are mine; for on the day that I smote all the firstborn in the land of Egypt I sanctified unto me all the firstborn in Israel, both man and beast: mine shall they be: I am the Eternal. ¹⁴And the Eternal spake unto Moses in the desert of Sinai, saying, ¹⁵Number the children of Levi after the house of their fathers, by their families: every male from a month old and upwards shalt thou number them. ¹⁶And Moses numbered them according to the word of

רשי

office, a charge. For example, it is stated in the story of Bigthan and Teresh that when they were conspiring against Ahasuerus one said to the other (Meg. 13b): But surely my official duty (משמרתו) is not the same as your official duty (משמרתך) and therefore we can never meet to put our plans into execution! Similar, also, is its use in the phrase משמרת כהונה ולויה "rotas for duty of priests and Levites". (8) ואת משמרת בני ישראל [AND THEY SHALL KEEP ALL THE VESSELS OF THE TENT OF MEETING] AND THE CHARGE OF THE CHILDREN OF ISRAEL — It is called "the charge of the children of Israel" because all of them (all the Israelites) were really bound to care for the needs of the Sanctuary, only that the Levites took their places as representing them. For this reason they (the Levites) received from them the tithes as a reward, as it is said, (XVIII. 31) "for it (the tithe) is your hire in exchange for your service". (9) נתונים המה לו THEY ARE GIVEN UNTO HIM as a help¹). מאת בני ישראל has the same meaning as FROM AMONG THE MIDST OF (מתוך) THE CHILDREN OF ISRAEL, that is to say, they have been set aside from among the rest of the congregation for this purpose by a decree of the Omnipresent, and it is He who gave them (the Levites) to him, as it is said (VIII. 19) "And 'I' have given the Levites as a gift [to Aaron]"²). (10) ואת אהרן ואת בניו תפקד AND THOU SHALT CHARGE AARON AND HIS SONS — The word תפקד is an expression for "appointing" and not an expression for "counting" (although it is Kal, and usually "appointing" is expressed by the Hiphil of the verb; cf. Rashi on I. 50). ושמרו את כהונתם AND THEY SHALL KEEP THEIR PRIEST'S OFFICE — the receiving of the blood in holy vessels, the sprinkling of it, the burning of the fat and the other rites which are entrusted to the priests' charge³). (12) ואני הנה לקחתי AND I, BEHOLD I HAVE TAKEN [THE LEVITES FROM AMONG THE CHILDREN OF ISRAEL] — This means: And I — whence do "I" claim the right on them from among the children of Israel, that the Israelites should have to hire them (cf. Rashi on v. 8) for My service? It is through the firstborn — to whom I surely have a title — that I have a claim on them (the Levites) and so I take them in their (the firstborns') stead. For originally the service (the priestly functions) was performed by the firstborn, but when they (the Israelites and among them their firstborn too) sinned by worshipping the golden calf they became disqualified, and the Levites who had not worshipped the idol were chosen in their stead (cf. Zeb. 112b). (15) מן חדש ומעלה [NUMBER THE CHILDREN OF LEVI ... EVERY MALE] FROM A MONTH OLD AND ONWARDS — As soon as it passed the age of a non-viable child (a full month

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

חמישי

שִׁבְעָא דְלוֹי וְחָקִים יְהִי קֳדָם אֱהָרֹן בְּהֵנָּה וּשְׁמִשׁוֹן יְהִי: וְיִוָּטְרוּן יַת מִטְרָתָהּ וְיַת מִטְרַת כָּל בְּנֵשֶׁתָּהּ קֳדָם מִשְׁכַּן וּמִנָּה לְמַפְלַח יַת פִּלְחֹן מִשְׁכְּנָא: וְיִוָּטְרוּן יַת כָּל מִנֵּי מִשְׁכַּן וּמִנָּה וְיַת מִטְרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַפְלַח יַת פִּלְחֹן מִשְׁכְּנָא: שׁ וְתַמְנוּ יַת לְנָאִי לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִסִּירִין וְהִיבִין אֲנָנוּ לֵה מֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְיַת אֱהָרֹן וְיַת בְּנָיו תַּמְנֵי וְיִוָּטְרוּן יַת בְּהֵנֵיהֶוּ וְחִלּוּנֵי דִיקְרָב וְתַקְטָל: יֵא וּמְלִיל יוֹ עִם מֹשֶׁה לְמִימָר: יֵב וְאַנָּה הָא קֳרָבִית יַת לְנָאִי מִגּוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲלָה כָּל בּוֹכְרָא פִּתַּח וּלְדָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַחוּן מִשְׁמִשׁוֹן קֳדָמִי לְנָאִי: יֵג אֲרִי דִילִי כָּל בּוֹכְרָא בְיוֹמָא דְקַטְלִית כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְמַעֲרִים אֲקֻדְשִׁית קֳדָמִי כָּל בּוֹכְרָא בְּיִשְׂרָאֵל מֵאַנְשָׁא עַד בְּעִירָא דִילִי יַחוּן אֲנָה יוֹ: יֵד וּמְלִיל יוֹ עִם מֹשֶׁה בְּמִדְבָּרָא דְסִינֵי לְמִימָר: שׁ מִנֵּי יַת בְּנֵי לְוִי לְבִית אֲבֹהֵיהֶוּן

רע"י

וַיִּרְשֵׁהוּ הַלֵּל אֶין מִשְׁמַרְתִּי וּמִשְׁמַרְתֶּךָ שָׁדָה (מנ"י י"ג), וכן מִשְׁמַרְתִּי כְּדָהָה וְלוֹהָה: (ח) וְאֵת מִשְׁמַרְתִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הָיוּ וְזָקִינוּ לְצָרֵי הַמִּקְדָּשׁ, אֵלֶּה שֶׁהָלוּם בָּאִים תַּחֲמִיתָהֶם בְּשִׁלְחוֹתָם, לְפִיכָךְ לֹקְחִים מֵהֶם הַמַּעֲשִׂוֹת בְּשִׁכְרָן, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי שֹׁכֵר הוּא לָכֵן חֵלָה עֲבַדְתֶּם (במ"י י"ח): (ט) נִתְּנוֹם הֵמָּה לוֹ, לְעֹנֶה: מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּמָּה מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּלוּמַר מִשְׁאֵר כָּל הָעֵדָה נִבְדְּלוּ לָכֵךְ בְּעֹנֶת הַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא נִתְּנָם לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֵת הַלֵּוִיִּם נִתְּנִים נָתַן (במ"י ח'): (י) וְאֵת אֹהֶרֶן וְאֵת תַּפְקֵד, לִשְׁנֵי שְׂכִידוֹת, וְאֵינוֹ לִשְׁנֵי מִנִּין: וּשְׁמֵרוֹ אֵת כְּהֻנָּתָם, כְּבִלְתִּי דָמִים וְחִירָקָה וְהַקְטֹדָה וְעֹבְדוֹת הַמִּסְדּוֹת לְכַהֲנִים: (יב) וְאֵין הֵנָּה לִקְחָתִי, וְאֵין מֵהֵיכָן וְהִיתִי כִּהֵן מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְרִין אוֹתָן לְשִׁדּוֹת שְׁלִישׁ עֶזְרִי הַבְּכוֹרוֹת וְהִיתִי בָהֶם, וְלִקְחָתִים תְּמוֹדָתָם, לְפִי שֶׁהָיְתָה הַעֲבֹדָה בְּבְכוֹרוֹת, וְכִשְׁתִּאֲזָר עֲצֵל נִסְסָלוֹ, וְהַלֵּוִיִּם שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֶזְרִי נִבְחָרוּ תַּחֲמִיתָם (ע"ז י"ב ק"יב) (טו) מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמִעֵלָּה, מִשִּׁנְאָה

the Eternal, as he was commanded. ¹⁷And these were the sons of Levi by their names; Gershon, and Kohath, and Merari. ¹⁸And these *are* the names of the sons of Gershon by their families; Libni, and Shimei. ¹⁹And the sons of Kohath by their families; Amram, and Izhar, Hebron, and Uzziel. ²⁰And the sons of Merari by their families; Mahli, and Mushi. These *are* the families of the Levites according to the house of their fathers. ²¹Of Gershon was the family of the Libnites, and the family of the Shimites; *these are* the families of the Gershonites. ²²Those that were numbered of them, according to the number of all the males, from a month old and upwards, *even* those that were numbered of them *were* seven thousand and five hundred. ²³The families of the Gershonite shall encamp behind the dwelling westward. ²⁴And the prince of the house of the father of the Gershonites *was* Eliasaph the son of Lael. ²⁵And the charge of the sons of Gershon in the appointed tent *shall be* the dwelling, and the tent, the covering thereof, and the screen for the entrance of the appointed tent. ²⁶And the hangings of the enclosure, and the screen for the entrance of the enclosure, which *is* by the dwelling, and by the altar round about, and

רש"י

was regarded as the utmost time such a child can live) it can be counted to come under the term "keeper of the holy charge". — R. Judah the son of R. Shalom said: It is quite the usual thing with this tribe to be included in a census from their very birth, for it is said, (XXVI 59) "[And the name of Amram's wife was Jochebed, the daughter of Levi], whom her mother bore to Levi in Egypt" — *which is explained to mean that she bore her just as she entered the gates of the border-city of Egypt and yet she is counted among the seventy souls which came down with Jacob into Egypt* (cf. Gen. XLVI. 27 and Rashi thereon), because if you count their number (as set forth in Gen. XLVI. 8-27) you will find that they were one short of seventy, and it was she *whose name is not mentioned there* who made up the number *seventy* (cf. Tanch.). — (16) עַל מִי הָיָה [AND MOSES NUMBERED THEM] ACCORDING TO THE WORD OF THE LORD — Moses said to the Holy One, blessed be He, "How can I enter their tents to ascertain the number of their babes?" Thereupon the Holy One, blessed be He, replied to him, "You do your share and I will do Mine!" Moses accordingly went and stationed himself at the entrance of each tent, the Shechinah having gone there beforehand, and a divine voice issued from the tent, saying, "So-and-so many babes are in this tent". It is on this account that it states, "[and Moses numbered them] according to the word (by the mouth) of the Lord". (21) לְגֶרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי OF GERSHON, THE FAMILY OF THE LIBNITES — that is to say: Of Gershon, those who were numbered were the family of the Libnites and the family of the Shimites; *and the section concludes with the statement* (v. 22) "those who were numbered of them were so-and-so many"¹). (25) הַמִּשְׁכָּן THE DWELLING — *i. e.* the lower curtains (those which were spread immediately over the boards of the Tabernacle). וְהָאֵהָל AND THE TENT (the word has not its usual meaning of "tent"; cf. Rashi on Ex. XXVI. 7-12) — *i. e.* the curtains of goats' hair that were made as a roofing (to cover the lower curtains). מִכְשָׁוֹ THE COVERING THEREOF — *the covering made of rams' skins and tachash skins* (cf. Rashi on Ex. XXXV. 11). וּמִסְכַּן פֶּתָחוֹ AND THE SCREEN FOR THE ENTRANCE — *i. e.* the Veil (cf. Rashi ib. v. 12). (26) וְאֵת מִיתָרָיו AND THE CORDS OF IT —

NOTES

¹) It is quite possible to translate this verse as follows: To Gershon belonged the family of Libni etc. But this cannot be the meaning, because this is stated in the second half of verse 18. It intends rather to enumerate the families who were counted and the total of such families.

יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה: " וַיַּחֲדֹאֲלֶה בְנֵי-לֵוִי בִשְׁמֹתָם גִּרְשׁוֹן וְקָהָת וּמִרְרִי: " וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-גִרְשׁוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבִנֵי וְשִׁמְעִי: " וּבְנֵי קָהָת לְמִשְׁפַּחְתָּם עֲמָרָם וַיִּצְהָר חֶבְרוֹן וְעִזִּיאֵל: " וּבְנֵי מִרְרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם מַחֲלִי וּמוֹשֵׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם: " לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלֵּבִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֵׁנִי: " פָּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל-זָכָר מִבֶּן-חֵדָשׁ וְעַד פָּקֻדֵיהֶם שְׁבַעַת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: " מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֵׁנִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יֵחָנוּ יָמָּה: " וַיָּשִׂי' אֶבֶת-אֲבִי לְגִרְשֵׁנִי אֶלִּיסָף בֶּן-לֵאל: " וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי-גִרְשׁוֹן בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל מִכִּסְאוֹ וּמִסֹּד פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: " וְקִלְעֵי הַחֹצֵר וְאֶת-מִסְדֵּי פֶתַח הַחֹצֵר אֲשֶׁר עַל-הַמִּשְׁכָּן וְעַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת

אונקלוס

לְהַעֲנִיתָהוּ כָּל דְּכוּרָא מִבֶּר נִרְחָא וְלִעְלָא תִּמְנָנוּ: " סִי וּמָנָא יְהוֹזֵן מֹשֶׁה עַל מִימְרָא דִּינָא דְּאַתְפָּקֵר: " וְהוּוּ אֲלִין בְּנֵי לֵוִי בִשְׁמֹתָהוּן גִּרְשׁוֹן וְקָהָת וּמִרְרִי: " וְאֲלִין שְׁמֹתָה בְּנֵי גִרְשׁוֹן לְהַעֲנִיתָהוּן לְבִנֵי וְשִׁמְעִי: " וּבְנֵי קָהָת לְהַעֲנִיתָהוּן עֲמָרָם וַיִּצְהָר חֶבְרוֹן וְעִזִּיאֵל: " בְּוִבְנֵי מִרְרִי לְהַעֲנִיתָהוּן מַחֲלִי וּמוֹשֵׁי אֲלִין אֲנֹן וְהָעֵנֶת לְבֵית אֲבֹתָהוּן: " כֹּא לְגִרְשׁוֹן וְרַעִית לְבִנֵי וְהָעֵנֶת שִׁמְעִי אֲלִין אֲנֹן וְהָעֵנֶת גִּרְשׁוֹן: " כֹּכ מִנְּגִידָהוּן בְּמִנָּן כָּל דְּכוּרָא מִבֶּר נִרְחָא וְלִעְלָא מִנְּגִידָהוּן שְׁבַעַת אֲלָפִין וַחֲמִשׁ מֵאָה: " בִּי וְהָעֵנֶת גִּרְשׁוֹן אַחֲרֵי מִשְׁכְּנָא וְיִשְׁרוֹן מַעְרָבָא: " כִּד וְרַב בֵּית אֲבָא לְבֵית גִּרְשׁוֹן אֶלִּיסָף בֶּר לֵאל: " כִּה וּמִטְרַת בְּנֵי גִרְשׁוֹן בְּמִשְׁכָּן וּמָנָא מִשְׁכְּנָא וּפָרָסָא חוּפָאָה וּפָרָסָא דְּתַרַע מִשְׁכָּן וּמָנָא: " כִּי וּסְרָדִי דְּדִרְתָּא וְנִת פָּרָסָא דְּתַרַע דְּרִתָּא דִּי עַל מִשְׁכְּנָא וְעַל מִדְּבָחָא סְחוּר

רש"י

מִכָּלל נָפְלִים הוּא נִמְנָה לְקָרָא שׁוֹמֵר מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ; אִיךְ יְהוּדָה בְּרָבִי שְׁלוֹם לְמוֹד הוּא אוֹתוֹ הַשְׁבֵּט לְהוֹיֹת נִמְנָה מִן הַשֵּׁן, שְׁנֵאמַר אֲשֶׁר יִלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרַיִם: (במ' כ"ו) — עִם בְּנֵי־סֹתָהּ בְּסֶפֶת מִצְרַיִם יִלְדָה אוֹתָהּ וְנִמְנָת בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ, שֶׁבְשָׁאֲתָהּ מוֹנֶה חֲשׁוֹנוֹם לֹא תִמָּצֵא אֵלָּא שְׁבָעִים חֲסֵר אֶחָד, וְהִיא הַשְּׁלִימָה אֶת הַמִּנָּן (תנח"י): (טו) עַל פִּי הוּא: אָמַר מֹשֶׁה לְפָנֵי הַקֹּדֶשׁ, הִיא אֵיךְ אֲנִי נִקְרָא לְתוֹךְ אֲבֹלֵיהֶם לְדַעַת מִנָּן יוֹנְקֵיהֶם? אָמַר לוֹ הַקֹּדֶשׁ עֲשֵׂה אֹתָהּ שְׁלֵד וְאִי אֶעֱשֶׂה שְׁלִי! הִלָּךְ מֹשֶׁה וְעָמַר עַל פֶּתַח הָאֹהֶל וְהַשְׁכִּינָה מִקְדָּמַת לְפָנָיו וְבֵת קוֹל יוֹצֵאָה מִן הָאֹהֶל וְאוֹמְרָת כִּד וְכָד מֵינֻקוֹת וְשִׁבְאָהֶל וְהִ לְכָד נֵאמַר עַל פִּי הוּא: (כא) לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלֵּבִי, כְּלוּמַר, לְגִרְשׁוֹן הֵיוּ הַקֹּדֶשִׁים מִשְׁפַּחַת הַלֵּבִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי — פָּקֻדֵיהֶם כִּד וְכָד: (כב) הַמִּשְׁכָּן, יְרֵיעוֹת הַמִּתְחַנְּנוֹת; וְהָאֹהֶל, יְרֵיעוֹת עוֹיִם הַעֲשׂוֹת לָנֶזֶק: מִכִּסְאוֹ עוֹרוֹת אֵלִים וְתַחֲשִׁים; וּמִסְדֵּי פֶתַח, הוּא הַיּוֹלֵן: (כג) וְאֶת מִיִּתְרֵיוֹ, שֶׁל מִשְׁכָּן וְהָאֹהֶל וְלֹא

the cords of it for all the service thereof. ²⁷And of Kohath *was* the family of the Amramites, and the family of the Izeharites, and the family of the Hebronites, and the family of the Uzzielites: these *are* the families of the Kohathites. ²⁸In the number of all the males, from a month old and upwards, *were* eight thousand and six hundred, keeping the charge of the sanctuary. ²⁹The families of the sons of Kohath shall encamp on the side of the dwelling southward. ³⁰And the prince of the house of the father of the families of the Kohathites *was* Elizaphan the son of Uzziel. ³¹And their charge *shall be* the ark, and the table, and the candelabrum, and the altars, and the vessels of holiness wherewith they minister, and the screen and all the service thereof. ³²And Eleazar the son of Aaron the priest, *was* prince over the princes of the Levites, *and had* the oversight of them that keep the charge of the sanctuary. ³³Of Merari *was* the family of the Mahlites, and the family of the Mushites: these *are* the families of Merari. ³⁴And those that were numbered of them, according to the number of all the males, from a month old and upwards, *were* six thousand and two hundred. ³⁵And the prince of the house of the father of the families of Merari *was* Zuriel the son of Abihail: *these* shall encamp on the side of the dwelling northward. ³⁶And *under* the custody and charge of the sons of Merari *shall be* the boards of the dwelling, and the bolts thereof, and the columns thereof, and the sockets thereof, and all

וְעִמָּוֶה

— *This means: those* of "the dwelling" (the lower curtains) and of "the tent" (the upper curtains), and not *those* of the enclosure (חצר) mentioned in this verse although some of these are stated in IV. 26 to be in charge of the Gershonites¹). (29) מִשְׁפַּחַת בְּנֵי קְהָת יִחְנוּ . . . תִּימָנָה THE FAMILY OF THE SONS OF KOHATH SHALL ENCAMP . . . SOUTHWARD — and next to them was the division of Reuben who, too, were encamped in the South (cf. II. 10) — "Woe to the wicked, woe to his neighbour!" It was on this account (on account of the friendship caused by this proximity) that some of them (the Reubenites) — Dathan and Abiram and 250 men (who were also mostly Reubenites, cf. Rashi on Num. XVI. 1) — were punished together with Korah and his congregation, (cf. XVI. 32 ff.), because they were dragged into the quarrel with them (cf. Tanch.). (31) וְהַמָּסָךְ AND THE SCREEN — i. e. the Partition Veil, for it, too, (cf. Rashi on v. 25) is called מָסָךְ in the phrase (Ex. XL. 21): סִרְתָּ הַמָּסָךְ.

NOTES

¹) See Appendix.

מִיִּתְּרוֹ לְכָל עֲבָדָיו: ס כִּי וּלְקַחַת מִשְׁפַּחַת הָעֶמְרָמִי
וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת
הָעִזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי: כ"ב בְּמִסְפָּר כָּל־
זָכָר מִבְּדֹד־חַדָּשׁ וּמַעֲלָה שְׂמֹנֶת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
שָׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ: כ"ג מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קֹהֶת יִחְנֶנּוּ
עַל יְרֵךְ הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה: ל וְנָשִׂיא בֵּית־אָב לְמִשְׁפַּחַת
הַקְּהָתִי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־עִזִּיאֵל: י"א וּמִשְׁמֶרֶתָם הָאָרֶץ
וְהַשְּׁלֶחֶן וְהַמִּנְחָה וְהַמִּזְבֵּחַ וְכָל־יְהוָה הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרְתּוּ
בָּהֶם וְהַמִּסֶּדֶק וְכָל עֲבָדָיו: כ"ב וְנָשִׂיא נְשִׂאֵי הַלֵּוִי
אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן פִּקְדֹת שָׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת
הַקֹּדֶשׁ: י"ג לְמִרְרֵי מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמּוֹשֵׁי
אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת מִרְרֵי: י"ד וּפִקְדֵיהֶם בְּמִסְפָּר כָּל־
זָכָר מִבְּדֹד־חַדָּשׁ וּמַעֲלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאָחִים:
י"ז וְנָשִׂיא בֵּית־אָב לְמִשְׁפַּחַת מִרְרֵי צֹרִיאֵל בֶּן־אֲבִיחִיל
עַל יְרֵךְ הַמִּשְׁכָּן יִחְנֶנּוּ צַפְנָה: י"ז וּפִקְדֹת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי
מִרְרֵי רָרְשִׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחִיו וְעֶמְרִיו וְאַדְגִּיו וְכָל־

אונקלוס

סְחִיר וְזֹת אֲטוּנוּהִי לְכָל פִּלְחָנָה: כ"א וּלְקַחַת וְרַעֲיַת עֶמְרָם וְרַעֲיַת יִצְהָר וְרַעֲיַת חֲבֵרֹן
וְרַעֲיַת עִזִּיאֵל אֵלֶּין אֲנוּן וְרַעֲיַת קֹהֶת: כ"ב בְּמִנּוּן כָּל דְּכוּרָא מִבֶּר נִרְחָא וּלְעֵלָא תַּמְנִיָּא
אֲלָפִין וְשִׁית מֵאָה נְטָרִי מִסְרִתָּא קוּדְשָׁא: כ"ג וְרַעֲיַת בְּנֵי קֹהֶת וְשִׁרְיוֹן עַל צִדָּא
דְּמִשְׁכְּנָא דְרוּמָא: ל וְרַב בֵּית אָבָא לְרַעֲיַת קֹהֶת אֱלִיעֶזֶר בֶּר עִזִּיאֵל: י"א וּמִסְרִתָּהוֹן
אֲרוּנָא וּפְתוּרָא וּמִנְרִתָּא וּמִדְּבָרָא וּמְנִי קוּדְשָׁא דִּי וְשִׁמְשׁוֹן בְּהוּן וּפְרָסָא וְכָל פִּלְחָנָה:
י"ג וְנִמְרִכְלָא דְּמִנְרָא עַל רַבְרָבִי לְנָאִי אֱלֶעָזָר בֶּר אֶהֱרֹן פִּקְדָּא דְּתַחֲתוֹ וְדִהִי מִמְנָא
נְטָרִי מִסְרִת קוּדְשָׁא: י"ד לְמִקְרֵי וְרַעֲיַת מַחֲלִי וְרַעֲיַת מּוֹשֵׁי אֵלֶּין אֲנוּן וְרַעֲיַת מִרְרֵי:
י"ז וּמִנְגִּיָּהוֹן בְּמִנּוּן כָּל דְּכוּרָא מִבֶּר נִרְחָא וּלְעֵלָא שִׁתָּא אֲלָפִין וּמֵאָתָּן: י"ז וְרַב בֵּית
אָבָא לְרַעֲיַת מִרְרֵי צֹרִיאֵל בֶּר אֲבִיחִיל עַל צִדָּא דְּמִשְׁכְּנָא וְשִׁרְיוֹן צַפְנָא: לו וְדִי מִסִּיר

רש"י

של חצר: (כט) משפחת בני קהת יחנו ... תימנה. וסמבין להם דגל ראובן החונים תימנה —
אוי לרשע אוי לשכנו! לכה לכו מהם דתן ואבירם ומאמנים וחמשים איש עם קרח ועדתו.
שומכבו עמקם במחלוקתם (תנח"י): (לא) והמסד. היא השרכת. שאף היא קרויה שרכת

the vessels thereof, and all the service thereof, ³⁷And the columns of the enclosure round about, and their sockets, and their pins, and their cords. ³⁸But those that encamp before the dwelling towards the east, *even* before the appointed tent eastward, *shall be* Moses, and Aaron and his sons, keeping the charge of the sanctuary for the charge of the children of Israel; and the layman that cometh nigh shall be put to death. ³⁹All that were numbered of the Levites, whom Moses and Aaron numbered at the commandment of the Eternal, throughout their families, all the males from a month old and upwards, *were* twenty and two thousand. ⁴⁰And the Eternal said unto Moses, Number all the first-born of the males of the children of Israel from a month old and upwards, and take the number of their names. ⁴¹And thou shalt take the Levites for me who *am* the Eternal instead of all the firstborn among the children of Israel: and the beasts of the Levites instead of all the firstborn among the beasts of the children of Israel. ⁴²And Moses numbered, as the Eternal commanded him, all the firstborn among the children of Israel. ⁴³And all the firstborn males by the number

רשי

(32) וְנָשִׂיא נְשִׂיאֵי הָלֵוִי AND [ELAZAR THE SON OF AARON THE PRIEST WAS] THE PRINCE OVER THE PRINCES OF THE LEVITES — *i. e.* *he* was appointed over all of them. And in regard to what was his oversight? פֶּקֶדַת שְׁמֵרֵי מִשְׁכַּת [OF THE SANCTUARY] — *i. e.* by him was the appointment of all of these. (38) מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו [BUT THOSE THAT ENCAP BEFORE THE DWELLING ... SHALL BE] MOSES, AND AARON AND HIS SONS — and adjacent to him was the standard of the camp of Judah, and next to the latter were encamped Issachar and Zebulun — “Well is it with the righteous, well with his neighbour!” Because they (the sons of Judah, Issachar and Zebulun) were the neighbours of Moses who occupied himself with the Torah, they themselves became eminent *scholars* in the Law, as it is said, (Ps. LX. 9) “Judah is my lawgiver”; (1 Chron. XII. 32) “and of the children of Issachar which were men that had understanding of the times to know what Israel had to do [the heads of them were two hundred]” — *i. e.*, *two hundred* heads of the Sanhedrin; and (Judg. V. 14) “and out of Zebulun came those that handle the pen of the writer” (Tanch.). (39) אֲשֶׁר פֶּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן [ALL THAT WERE NUMBERED OF THE LEVITES] WHOM MOSES AND AARON NUMBERED — There are dots on the word Aaron to indicate that he was not among the number of the Levites (Bech. 4a; Siphre on Num. IX. 10¹). שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף [ALL THE MALES FROM A MONTH OLD AND UPWARDS WERE] TWENTY AND TWO THOUSAND — But in the enumeration of them *given above* you will find three hundred more — the sons of Gershon 7500 (v. 22), the sons of Kohath 8600 (v. 28), the sons of Merari 6200 (v. 34), making 22,300! Why, then, did Scripture not include them in the sum total together with the others, when they, *too*, might have redeemed the firstborn of the Israelites (*i. e.*, when each of the 300 might also have served the purpose of replacing a firstborn Israelite, as did the other 22,000; cf. v. 41), and thus the 273 firstborn *Israelites* who were in excess of the sum total of the *Levites as given by Scripture*, (the sum total of the firstborn having been 22,273, whilst the Levites, as summed up by Scripture, were only 22,000) would not have required redemption at all (cf. vv. 46—48)!? To this our Rabbis gave the reply in Treatise Bechoroth (5a): those three hundred Levites in question were themselves firstborn, and it was quite sufficient for them to do one thing — that they should free themselves from the necessity of ransom. (40) מִן חֵדֶשׁ וְעַלֶּה NUMBER ALL THE FIRSTBORN OF

NOTES

¹) See Appendix.

כִּלְיוֹ וְכָל עֲבֹדָתוֹ: ^{יז} וַעֲמַדֵי הַחֹצֵר סָבִיב וְאֲדָנֵיהֶם
וַיִּתְּרֵם וּמִיתְּרֵיהֶם: ^{יח} וְהַחֲנִיכִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קָדְמָה
לִפְנֵי אֹהֶל-מוֹעֵד וּמִזְבֵּחַ מִשָּׁה וְאֶהֱרֹן וּבָנָיו
שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמָת: ^{יט} כָּל-פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פִּקֹּד
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל-פִּי יְהוָה לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל-זָכָר מִבֶּן-
חָדָשׁ וּמַעֲלָה שָׁנִים וַעֲשֹׂרִים אֵלֶיךָ: ^ס שִׁשִּׁי ^ס וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה פִּקֹּד כָּל-בָּכָר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
מִבֶּן-חָדָשׁ וּמַעֲלָה וְשֵׂא אֶת מִסְפָּר שְׁמֹתָם: ^{סא} וְלָקַחְתָּ
אֶת-הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל-בָּכָר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֶת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל-בָּכָר בְּבֵהֵמַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^{סב} וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת-
כָּל-בָּכָר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{סג} וַיְהִי כָל-בָּכָר זָכָר בְּמִסְפָּר

אונקלוס

למטר בני מררי דפי משכנא ועבדוהי וסמכיהי וכל מנהו וכל פלחנה:
ל^י ועמדי דררמא סחור סחור וסמכיהון וסמכיהון: לח ודי שרו קדם
משכנא קדוקא קדם משכנא ומנא מדינא משה ואהרן ובניהו נטרין מטרת מקדשא
למטרת בני ישראל וחלוני דיקרב ותקטל: לט כל מניני לאי די מנא משה ואהרן
על מימרא דיי לזרענתהון כל דכורא מבר נרחא ולעלא עשרין ותרון אלפין: מ ואמר
וי למשה מני כל בוכרנא דכריא לבני ישראל מבר נרחא ולעלא וקבל ות מנין
שמהתהון: מא ותקרב ות לאי קדמי אנא וי חלף כל בוכרנא בבני ישראל וית בעירא
דגואי חלף כל בוכרנא בבכירא דבני ישראל: מב ומנא משה קמא די פקוד וי יתה

רש"י

המקד: (לב) ונשיא נשיא הלוי. ממנה על קלם; ועל מה היא נשיאות? פקדת שמרי
משמרת – על דרו היא פקדת קלם: (לח) משה ואהרן ובניו. וסמכין להם דגל מחנה
יהודה. ובהוינים עליו יששכר ויובלן – טוב לצדיק טוב לשכנו! לפי שהיו שכניו של משה,
שהיה עוסק בתורה, נעשו גדולים בתורה. שנאמר יהודה מחקקי ומבני יששכר יודעי בינה
וגו' מאתים (דה"א י"ב). ראשי סנהדראות, ומובילן משכים בשבט ספר (תנח"י): (לט) אשר
פקד משה ואהרן. נקוד על ואהרן, לומר שלא היה במנין הלויים (בכור' ד'): שנים ועשרים
אלף. ובפרקן אמה מוצא שלש מאות יתרים – בני גרשון שבעת אלפים וחמש מאות, בני
קהת שמונת אלפים ושש מאות, בני מררי ששת אלפים ומאתים; ולמה לא כלל עם השאר
ויספדו את הבכורות ולא יהיו וקורים השלשה ושבעים ומאתים בכורות העודפים על המנין
לפדיון? אמרו רבותינו במסכת בכורות (דף ה'), אותן שלש מאות לויים בכורות היו, ודיים
שיפקיעו עצמם מן הפדיון: (מ) פקד כל בכר זכר מבן חדש ומעלה. משנא מקלל ספק

of names, from a month old and upwards, of those that were numbered of them, were twenty and two thousand two hundred and threescore and thirteen. ⁴⁴And the Eternal spake unto Moses, saying, ⁴⁵Take the Levites instead of all the firstborn among the children of Israel, and the beasts of the Levites instead of their beasts; and the Levites shall be mine: I am the Eternal. ⁴⁶And for those that are to be redeemed of the two hundred and threescore and thirteen of the firstborn of the children of Israel, of the overplus of the Levites: ⁴⁷Thou shalt even take five shekels apiece by the poll, after the shekel of holiness shalt thou take *them*: the shekel is twenty gerahs: ⁴⁸And thou shalt give the money, wherewith the overplus of them is to be redeemed, unto Aaron and to his sons. ⁴⁹And Moses took the redemption money of the overplus that were more than those redeemed by the Levites: ⁵⁰Of the firstborn of the children of Israel took he the money; a thousand three hundred and threescore and five *shekels*, after the shekel of holiness: ⁵¹And Moses gave the money of them that were redeemed unto Aaron and to his sons, according to the word of the Eternal, as the Eternal commanded Moses.

רשי

THE MALES [OF THE CHILDREN OF ISRAEL] FROM A MONTH OLD AND UPWARDS — as soon as he (the firstborn) has passed the age when it might possibly prove non-viable (cf. Rashi on v. 15). (41) ואת בהמת הלוים וגו' AND [THOU SHALT TAKE] THE BEASTS OF THE LEVITES [INSTEAD OF ALL THE FIRSTBORN AMONG THE BEASTS OF THE CHILDREN OF ISRAEL] — The beasts of the Levites did not redeem the firstborn of the clean beasts belonging to the Israelites, but only the first offsprings of their asses (cf. Bech. 4a¹). One lamb of the Levites (it must be remembered that for the redemption of *מסר חמור* a lamb is prescribed; cf. Ex. XIII. 13) could, however, release several first offsprings of asses belonging to Israelites. You may know *that this is so*, for it (Scripture) mentions the number of *firstborn Israelites in excess of the number of Levites* in the case of human beings, but mentions no number of *firstborn animals belonging to the Israelites* as being in excess over the lambs of the Levites, although there were undoubtedly many more *firstborn asses of the Israelites than ordinary lambs of the Levites* (cf. Bech. 4b²). (46) ואת סורי השלשה וגו' AND AS FOR THOSE THAT ARE TO BE REDEEMED [OF THE TWO HUNDRED THREESCORE AND THIRTEEN etc.] ... (47) [THOU SHALT TAKE ...] — *This means*, "and as for those firstborn who are yet to be redeemed among them (the Israelites), viz., the 273 who were in excess among them, being more than the 22,000 Levites, of them thou shalt take *חמשה שקלים לכלולת* FIVE SHEKELS BY THE POLL³, such, viz., twenty pieces of silver, was the selling price of Joseph who was Rachel's firstborn. (Jer. Shek. II. 4; Gen. R. 84). (49) העדמים על סורי הלוים THE OVERPLUS THAT WERE MORE THAN THOSE REDEEMED BY THE LEVITES *such, that were more than those whom the Levites redeemed by their own person*⁴). (50) חמשה ושלש מאות ואלה A THOUSAND THREE HUNDRED AND THREESCORE AND FIVE — This is the total sum: five shekels per head for two hundred firstborn is one thousand shekels; for seventy firstborn is three hundred and fifty shekels, and three firstborn give fifteen shekels, — *thus altogether 1,365*. — He, (Moses) said, "How shall I proceed? Any firstborn to whom I will say, 'Give five shekels' will answer me, 'I am one of those redeemed by the Levites'!" What, then, did he do? He brought 22,000

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

שְׁמַת מִבֶּן-חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה לִפְקֻדֵיהֶם שָׁנִים וְעֶשְׂרִים
 אֵלֶּה שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאֹתָיִם: פ' וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: מ' קַח אֶת-הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל-בְּכוֹר
 בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת-בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמַתם
 וְהָיוּ-לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה: מ' וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה
 וְהַשִּׁבְעִים וְהַמֵּאֹתָיִם הָעֶדְפִים עַל-הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: מ' וְלִקְחָתָּ חֲמִשָּׁת חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לִגְלָגֶלֶת
 בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל: מ' וְנִתְּתָה
 הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֶדְפִים בָּהֶם: מ' וַיִּקַּח
 מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעֶדְפִים עַל פְּדוּיֵי
 הַלְוִיִּם: י' מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת-הַכֶּסֶף
 חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאֵלֶּה בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:
 י' וַיָּחֶן מֹשֶׁה אֶת-כֶּסֶף הַפְּדוּיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל-פִּי
 יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה: פ' שְׁבִיעִי

אוּנְקָלוֹם

וְת' כָּל בּוֹכְרָא בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: מ' וַיְהוּ כָּל בּוֹכְרָא דְכְּרִיא דְכִמְנָן שְׁמֵהּ מִכָּר וְרַחֵא
 וְלַעֲלֵא לְמַגְנִיָּהוּן עֲשָׂרִין וְתִרְין אֲלִפִּין מֵאָתָן וְשִׁבְעִין וְחֵלְתָא: מ' וּמְלִיל יו' עִם מֹשֶׁה
 לְמִימָר: מ' קִרְבַּ וְת' לְאִי חֲלָף כָּל בּוֹכְרָא בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְת' בְּעִירָא דְלֹאִי חֲלָף
 בְּעִירָהוּן וְיִהוּן מִשְׁמִשְׁוֹן קְדָמִי לְאִי אָנָּה יו': מ' וְת' פְּרָקוֹן מֵאָתָן וְשִׁבְעִין וְחֵלְתָא
 דְּוִתִּירִין עַל לְאִי מִבּוֹכְרָא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: מ' וְת' סִבַּ חֲמִשׁ חֲמִשׁ סִלְעִין לִגְלָגֶלֶתָא
 בְּסִלְעִי קוֹדֶשׁא חֲסֵב עֲשָׂרִין מְעִין סִלְעָא: מ' וְת' חֲסֵבָא לְאַהֲרֹן וּלְבָנָהוּ פְּרָקוֹן
 דְּוִתִּירִין כְּהוֹן: מ' וְסִיב מֹשֶׁה וְת' כֶּסֶף פְּרָקָנָא מִן דְּוִתִּירִין עַל פְּרִיָּקוֹן לְאִי: י' מִן
 בּוֹכְרָא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְסִיב וְת' כֶּסֶף אֵלֶּה וְחֵלְתָא מֵאָה וְשִׁתִּין וְחֲמִשׁ סִלְעִין בְּסִלְעִי

רש"י

נְסִילִים: (מא) ואת בהמת הלויים וגו'. לא פָּדוּ בַּהֲמַת הַלְוִיִּם אֶת בְּכוֹרֵי בַּהֲמָה סוֹהֲרָה שֶׁל
 יִשְׂרָאֵל, אֲלָא אֶת פְּסָדֵי חֲמוּרֵיהֶם, וְשֶׁה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֹוי פָּסַד בְּמֵה פְסָדֵי חֲמוּרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
 חֲדָשׁ, שְׁבִיעִי מִנֵּה הָעֶדְפִים בְּאֶדָם וְלֹא מִנֵּה הָעֶדְפִים בְּבַהֲמָה: (שם ד'): (מ) ואת פְּדוּיֵי
 הַשְּׁלֹשָׁה וגו'. וְאֵת הַבְּכוֹרוֹת הַצֵּרִיכִין לְהַפְּדוֹת בָּהֶם אֵלֶּה שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאֹתָיִם הָעֶדְפִים
 בָּהֶם וְתִמְרֵים עַל הַלְוִיִּם, מִמֶּה תִּקַּח חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לִגְלָגֶלֶת: כֹּד הָיְתָה מִכִּירְתוֹ שֶׁל יוֹסֵף,
 עֲשָׂרִים כֶּסֶף, שֶׁהָיָה בְּכוֹרָה שֶׁל רַחֵל (כ"ד פ"ד): (מט) הָעֶדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם, עַל אוֹתָן
 שֶׁפָּדוּ הַלְוִיִּם בְּנוֹסָן: (נ) חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאֵלֶּה, כֹּד סְבוּם הַחֲשָׁבוּן: חֲמִשָּׁת
 שְׁקָלִים לִגְלָגֶלֶת — לְמֵאֹתִים בְּכוֹרוֹת אֵלֶּה שְׁקָל, לְשִׁבְעִים בְּכוֹרוֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים שְׁקָל,
 וְשֹׁלֶשׁ בְּכוֹרוֹת חֲמִשָּׁה עָשָׂר שְׁקָל: אָמַר בִּיצֵד אֶעֱשֶׂהָ בְּכוֹר שְׁאוּמֵר לוֹ מִן חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים,
 יֹאמַר לִי — אֲנִי מִפְּדוּיֵי הַלְוִיִּם: מ' עֲשֶׂהָ הִבֵּא שָׁנִים וְעֶשְׂרִים אֵלֶּה פְּתִיבִין וְכֹתֵב עֲלֵיהֶם

4. ¹And the Eternal spake unto Moses and unto Aaron, saying, ²Take the sum of the sons of Kohath from among the sons of Levi, after their families, by the house of their fathers; ³From thirty years old and upwards, even until fifty years old, all that enter into the host, to do a work in the appointed tent. ⁴This shall be the service of the sons of Kohath, in the appointed tent, *about* the most holy things. ⁵And when the camp setteth forward, Aaron shall come, and his sons, and they shall take down the screening partition vail, and cover the ark of testimony with it; ⁶And shall put thereon the covering of tachash skin, and shall spread over it a cloth wholly of blue purple, and shall put in the bars thereof. ⁷And upon the table of shew bread they shall spread a garment of blue purple, and put thereon the dishes, and the spoons, and the bowls, and covers to cover withal: and the continual bread shall be thereon. ⁸And they shall spread upon them a garment of crimson, and cover the same with a covering of tachash skins, and shall put in the bars thereof. ⁹And they shall take a garment of blue purple, and cover the candelabrum

רש"י

tablets and inscribed them with *the words* "A son of Levi", and 273 tablets, and wrote upon them *the words* "Five shekels". These he mixed up, putting them into an urn. He said to them, "Come and draw your tablets *and decide the matter by lot*" (Sanh. 17a).

4. (2) **נשא את ראש בני TAKE THE SUM OF [THE SONS OF KOHATH]** — Count those that are fit among them for the service of carrying, and these are the men from thirty to fifty years, for a person less than thirty has not yet attained his full strength, — hence they (the Rabbis) said (Aboth V. 21) "a man of thirty has reached the age when he enters into full strength", — as for one who is older than fifty, his strength gradually diminishes from then. (4) **קדש הקדשים [THIS SHALL BE THE SERVICE OF THE SONS OF KOHATH]** **קדש הקדשים** — *i. e.*, whatever is most holy of them all¹): the Ark, the table, the candelabrum, the altars, the Partition Veil and the vessels of service. (5) **ובא אהרן ובניו וננינו AND [WHEN THE CAMP SETTETH FORWARD,] AARON SHALL COME, AND HIS SONS, etc.** — They shall put every object into its wrapping that is prescribed for it in this section, so that the sons of Kohath should have nothing to do except to carry *them*. **בנסע המחנה WHEN THE CAMP SETTETH FORWARD** — When the cloud departed they knew that they were to set out on the journey (see Rashi on I. 51, and Note thereon). (7) **קערת וכסת וקשות ומנקות** — I have already described *these* in the chapter dealing with the work of the Tabernacle (Ex. XXV)². **הנסך means**, "covering", — having the same meaning as **מסך**, the screen, — as it is written, (Ex. XXV. 29) "*the covers by which they shall be covered* (**יסך**)" (cf. Rashi on that verse and the Note thereon). (9) **מלקחיה** — a kind of tongs whereby one draws the wick in any direction one wishes. **מהחיתה** — a kind of small ladle but the bottom of which was flat, not rounded (concave), and it had no wall in front (no piece projecting upwards) but only at its sides; and he (the priest)

NOTES

¹ **קדש הקדשים** does not here signify the Holy of Holies (the innermost chamber of the Tabernacle) as is its usual meaning, for we find enumerated in the following verses as being under the custody of Kohath objects that were not placed in the Holy of Holies, but in the Hechal and even in the forecourt.

² It will be noted that Rashi in the heading of his comment enumerates the holy vessels in a different order from that given in the text. The order here is that in which they appear in Ex. XXV. 29. Since he refers us to his comment on that verse, it would appear that he intentionally re-arranged the words to agree with the order found there.

ד *וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר: יִנָּשׂא אֶת-
ראש בְּנֵי קֹהֶת מִחוּץ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית
אֲבֹתָם: ^י מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְנֹמְעָלָה וְעַד בֶּן-חֲמִשִּׁים
שָׁנָה כָּל-בָּא לַצֵּבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד:
^י וְאֵת עֲבֹדַת בְּנֵי-קֹהֶת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קָדֵשׁ תִּקְדָּשִׁים:
וְכֹא אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּנִסְעֵי הַמִּחֲנֶה וְחוֹזְרָיו אֵת פְּרֻכַת
הַמִּסְכָּה וְכֹסֶרֶת אֵת אֶרֶץ הָעֵדֻת: ^י וְנָתַנּוּ עָלָיו כִּסֵּי
עוֹר תַּחֲשׁ וּפָרָשׁוֹ בְּגָד-כָּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה וְשָׂמוּ
בְּדָיו: ^י וְעַל וְשַׁלְחוּ הַפָּנִים יִפְרָשׁוּ בְּגַד תְּכֵלֶת וְנָתַנּוּ
עָלָיו אֶת-הַקַּעֲרֹת וְאֶת-הַכַּפֹּת וְאֶת-הַמִּנְקִיֹּת וְאֵת
קִשְׁוֹת הַנֶּסֶךְ וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה: ^י וּפָרָשׁוֹ עֲלֵיהֶם
בְּגַד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוֹ אֹתוֹ בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ
אֶת-בְּדָיו: ^ה וְלָקְחוּ וּבְגַד תְּכֵלֶת וְכִסּוֹ אֶת-מִנְרַת

אונקלוס

קודשא: נא ויהב משה ית כסף פריקנא לאהרן ולבנוהי על מימרא דיו כמא די פקיד
יו ית משה: א ומליל יו עם משה ועם אהרן למימר: ב כבולו ית חשבון בני קהת
מגו בני לוי לזרעיהון לבית אברהם: ג מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין
שנין כל דאחי לחילא למעבר עבדתא במשכן ומנא: ד דא שלחו בני קהת במשכן
ומנא קדש קודשא: ה ויועיל אהרן ובנוהי במטל משריתא ויפרקו ית פרכתא
דפרסא ויכסו בה ית ארונא דסדרותא: ו ויתנון עלוהי חופאה דמשד ססגונא
ויפרסו לבוש גמיר תכלא מלעלא וישוו אריחוריו: ז ועל פתורא דלחם אפיא
ויפרסו לבוש תכלא ויתנון עלוהי ית מניסא וית כוסבא וית מכילהא וית קשוות

רש"י

"בן לוי" ומאתים ושבעים ושלשה פתקין כתב עליהם "חמשת שקלים" כללן ויתנון בקלסא
אמר להם באו וסלו פתקיהם לפי הנוהל (סנה"י):

ד (ב) נשא את ראש וגו'. מנה מהם את הראויין לעבודת משא, והם מבין שלשים ועד בן
חמשים שנה, והפחות משלשים לא נתמלא כחו, מכאן אמרו (אבות פ"ה) "בן שלשים לבח",
והיותר על בן חמשים כחו מחושי מעשה: (ד) קדש הקדשים. המקדש שבקלן – הארון
והשלחן והמזבחה והמזבחות והפרכת וכלי שרת: (ה) ובא אהרן ובניו וגו'. ובניסו כל כלי
וכלי לפרסו המפרש לו בפרשה זו, ולא יצטרכו הלויים בני קהת אלא לשאת: בנסע
המחנה. בפרשה זו יודעין שישעו: (ו) קשרת וכסת וקשוות ומנקית. כפר פרשתי
במלאכת המשכן: הנסך. הכסוי, לשון מסך, ברכתיב אשר יסד בהן (שמי"ב): (ז) מלכחיה.
במין צבת שמושד בה את הפתילה לכל צד שירצה: מחתתיה. במין פה קטנה, ושיליה

of the light, and its lamps, and its tongs, and its snuff dishes, and all the oil vessels thereof, wherewith they minister unto it: ¹⁰And they shall put it, and all the vessels thereof, within a covering of tachash skins, and shall put it upon a pole. ¹¹And upon the golden altar they shall spread a garment of blue purple, and cover it with a covering of tachash skins, and shall put in the bars thereof. ¹²And they shall take all the vessels of ministry, wherewith they minister in the sanctuary, and put them in a garment of blue purple, and cover them with a covering of tachash skins, and shall put them on a pole. ¹³And they shall take away the ashes from the altar, and spread a garment of red purple thereon: ¹⁴And they shall put upon it all the vessels thereof, wherewith they minister about it, *even* the censers, the flesh-hooks, and the shovels, and the bowls, all the vessels of the altars: and they shall spread upon it a covering of tachash skin, and put in the bars of it. ¹⁵And when Aaron and his sons have finished covering the sanctuary, and all the vessels of the sanctuary, as the camp is to set forward; after that,

רש"י

raked into it the ashes of the lamps when he cleansed them out (cf. Rashi on Ex. XXV. 28). נרתיה ITS LAMPS — *lucis* in O. F., — *the receptacles* into which people put the oil and the wicks (not the lights as the word sometimes means; see e. g. Ex. XL. 4). (10) אל מכסה עור תחש [AND THEY SHALL PUT IT, AND ALL THE VESSELS] WITHIN A COVERING OF TACHASH SKINS — *This was a kind of packing bag*¹). (12) את כל כלי השרת אשר ישרתו [AND THEY SHALL TAKE] ALL THE VESSELS OF MINISTRY, WHEREWITH THEY MINISTER IN THE HOLY PLACE — *i. e.* in the Tabernacle which is called holy; these were the vessels for the incense with which they performed the ministry at the inner altar²). (13) ורשנו את המזבח AND THEY SHALL TAKE AWAY THE ASHES FROM THE ALTAR — *from the brazen altar*. ורשנו means, they shall remove the ashes from off it (cf. Rashi on Ex. XXVII. 3). ופרשו עליו בגד ארגמן AND THEY SHALL SPREAD A GARMENT OF RED PURPLE THEREON — But the fire that descended from heaven on the altar (cf. Rashi on Lev. I. 7) lay beneath the garment in the form of a lion³) during the journeyings; it did not, however, burn it because they inverted a large vessel of copper over it (cf. Siphra on Lev. VI. 6; Joma 21b). (14) מהתח THE CENSERS into which the coals were raked for the purpose of the ceremony of תרומת הדשן, removing a pan of ashes from the copper altar (cf. Rashi on Lev. VI. 4), and which were formed like a pan which has only three walls (none in front) and with the front of it draws in the coals. מזלגה — copper hooks (cf. Rashi on Ex. XXVII. 3) which they stuck forcibly into the limbs that were on the altar in order to turn them over so that they might become thoroughly and quickly consumed. יעים are shovels; in O. F. *vedil*. They were of copper and with them they cleared the ashes from off the altar. (15) לכסת את הקדש [AND AARON AND HIS SONS FINISHED] COVERING THE HOLY THINGS — the Ark and the altar, ואת כל כלי הקדש AND ALL

NOTES

¹) It will be observed that those articles which had staves (בדים) and could therefore be carried by means of these were merely covered over, (the Ark, table and altars). The candelabrum which had no staves was, after being covered over, placed together with its appurtenances into a bag and slung upon a pole and thus carried.

²) The term קדש may be used of all holy things, and may also be a term describing any part of the Tabernacle itself. Since all the holy vessels have already been mentioned in vv. 7—9 and 14, and the Ark which was in the קדש הקדשים is mentioned in v. 5, the only objects not enumerated are those belonging to the altar in the היכל. Rashi therefore finds them alluded to here.

³) See Appendix.

הַמֵּאוֹר וְאֶת־נֶרְתִּיהָ וְאֶת־מִלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחְתֹּתֶיהָ
וְאֵת כָּל־כְּלֵי שְׁמֹנֶה אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם: ' וְנָתַנוּ
אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כְּלֵיהָ אֶל־מִכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ וְנָתַנוּ עַל־
הַמּוֹט: " וְעָלוּ מִזִּבְחַ הַזֶּהֶב יִפְרָשׁוּ בְּגָד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ
אֹתוֹ בַּמִּכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בִּדּוֹ: י' וְלָקְחוּ אֶת־
כָּל־כְּלֵי הַשֵּׁרֶת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתַנוּ אֶל־
בְּגַד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בַּמִּכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ וְנָתַנוּ
עַל־הַמּוֹט: י" וְרָשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפָרָשׁוּ עָלָיו בְּגָד
אַרְגָּמָן: י" וְנָתַנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כְּלָיו אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ
עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמְּזֻרְקֹת כָּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרָשׁוּ עָלָיו כִּסּוֹ עוֹר
תַּחַשׁ וְשָׂמוּ בִדּוֹ: ט"ו וְכִלְתָּ אֶת־רֹאשׁוֹ לְכֶסֶת אֶת־
הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בַּנֶּסֶע הַמִּחְנֶה וְאַחֲרֵי־

אונקלוס

נְסוּכָא וְלַחֲם תְּדִירָא עֲלוּהִי יְהִי: ח' וַיִּפְרָסוּן עֲלוּהוֹן לְבוּשׁ צָבֵעַ וְהוֹרִי וַיְכַסּוּן נֶתָה
בְּחוּפָאָה דְּמִשְׁךְ סִסְגוּנָא וַיִּשְׁוּוּן נֶת אֲרִיחֹהִי: ט' וַיִּסְבּוּן לְבוּשׁ תְּכֵלֶת וַיְכַסּוּן נֶת מִנְרֶתָא
דְּאַנְהוֹרִי וְנֶת בּוּצִיקָא וְנֶת צִבְתָּא וְנֶת מַחְתִּיתָא וְנֶת כָּל מְנִי מִשְׁחָא דִּי יִשְׁמִשׁוּן
לָהּ בְּהוֹן: " וַיִּתְּנוּ נֶתָה וְנֶת כָּל מְנָהָא לְחוּפָאָה דְּמִשְׁךְ סִסְגוּנָא וַיִּתְּנוּ עַל אֲרִיחָא:
י' וְעַל מִדְּבָחָא דְּדִבְחָא וַיִּפְרָסוּן לְבוּשׁ תְּכֵלֶת וַיְכַסּוּן נֶתָה בְּחוּפָאָה דְּמִשְׁךְ סִסְגוּנָא
וַיִּשְׁוּוּן נֶת אֲרִיחֹהִי: י"ב וַיִּסְבּוּן נֶת כָּל מְנִי שְׁמוּשָׁא דִּי יִשְׁמִשׁוּן בְּהוֹן בְּקוּדְשָׁא וַיִּתְּנוּ
לְלְבוּשׁ תְּכֵלֶת וַיְכַסּוּן נֶתָהוֹן בְּחוּפָאָה דְּמִשְׁךְ סִסְגוּנָא וַיִּתְּנוּ עַל אֲרִיחָא: י"ג וַיִּסְפּוּן נֶת
קִטְמָא דְּמִדְּבָחָא וַיִּפְרָסוּן עֲלוּהִי לְבוּשׁ אֲרָגָן: י"ד וַיִּתְּנוּ עֲלוּהִי נֶת כָּל מְנוּהִי דִּי
יִשְׁמִשׁוּן עֲלוּהִי בְּהוֹן נֶת מַחְתִּיתָא וְנֶת צִנּוּרִיתָא וְנֶת מְגוֹרִיתָא וְנֶת מִזְרְקָא כָּל

רש"י

פְּשׁוּטִין וְלֹא סֵלִיגְלִים, וְאִין לָהּ מַחֲצִיָּה לְפָנֶיהָ אֵלָא מִצְדִּיָּה, וְחִסְתָּהּ בָּהּ אֶת דָּשׁוֹן הַנֶּרֶת
דְּשִׁמְשִׁינָה: נְרִיתָהּ, לְצִי"שׁ בְּלִעוֹ, שְׁנוּתִינָה בְּהֵן הַשֶּׁמֶן וְהַשִּׁתִּילוֹת: (י') אֵל מִכְסָּה עוֹר תַּחַשׁ.
בְּמִין מִרְצוּפָה: (י"ב) אֵת כָּל כְּלֵי הַשֵּׁרֶת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָם בַּקֹּדֶשׁ. בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן שְׁהוּא קֹדֶשׁ,
וְהֵן כְּלֵי הַקְּמָצָה שֶׁמִּשְׁרְתִּין בָּהֶם בְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי: (י"ג) וְרָשְׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, מִן הַחֹשֶׁת:
וְרָשְׁנוּ, וְעָלוּ אֶת הַדָּשָׁן מֵעָלָיו: וּפָרָשׁוּ עָלָיו בְּגָד אֲרָגָן, וְאֵשׁ שִׁנְרָה מִן הַשֶּׁמֶן רְבוּצָה תַּחַת
הַבְּגָד בְּאֵרֵי בִשְׁעַת הַמִּסְעוֹת, וְאִינָה שׁוֹרְפֹתָהּ, שֶׁהִיוּ כּוֹסִין עָלֶיהָ פֶּסֶקֶתָהּ שֶׁל נְחֹשֶׁת (יומָא כ"א):
(י"ד) מַחְתֹּת, שֶׁבָּהֶם חוֹתִין וְחָלִים לְתַרּוּמַת הַדָּשָׁן, הַעֲשִׂיָּה בְּמִין מַחְבֵּת שְׂאִין לָהּ אֵלָא שֶׁלֹּשׁ
מַחֲצִיאוֹת, וּמִלְקָחֶיהָ שׂוֹאֶבֶת אֶת הַנְּחָלִים: מוֹלֶנֶת, צִנּוּרִיּוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת שֶׁבָּהֶן מְבִין בְּאֲבָרִים
שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ לְהַפְּקֵן, כְּדִי שִׁתְּפָקְלוּ יָקָה וּמִהֵר: יָעִים, הֵם מְגוֹרֹת וּבְלִעוֹ וּדְרִייל, וְהֵן שֶׁל
נְחֹשֶׁת, וּבָהֶן מְבַדְּרִין אֶת הַדָּשָׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: (טו') לְכֶסֶת אֶת הַקֹּדֶשׁ, הָאֵיִן וְהַמִּזְבֵּחַ: וְאַחֲרֵי־

the sons of Kohath shall come to bear *it*: so that they shall not touch *any thing* of holiness, lest they die. These *things* are the burden of the sons of Kohath in the appointed tent. ¹⁶And to the office of Eleazar, the son of Aaron the priest, *pertaineth* the oil for the light, and the incense of aromatics, and the continual oblation, and the anointing oil, *and* the oversight of all the dwelling, and of all that therein *is*, in the sanctuary, and in the vessels thereof. ¹⁷And the Eternal spake unto Moses and unto Aaron, saying, ¹⁸Cut ye not off the tribe of the families of the Kohathites from among the Levites: ¹⁹But thus do unto them, that they may live, and not die, when they step nigh unto the most holy things: Aaron and his sons shall go in, and appoint them every one to his service and to his burden: ²⁰But they shall not come in to see when the holy things are covered, lest they die. ²¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²²Take also the sum,

ךש"י

THE VESSELS OF THE SANCTUARY — the candelabrum and the vessels for service, וְכֵלָיו [SO THAT THEY SHALL NOT TOUCH ANY THING OF HOLINESS] LEST THEY DIE — because if they do touch they become liable to death by Heaven¹). (16) וְכָרְתוּ אֶלְעָזָר . . . [WERE THE OIL FOR THE LIGHT, AND THE INCENSE OF AROMATICS, AND THE CONTINUAL MEAL OFFERING, AND THE ANOINTING OIL] — *This means: the charge of Eleazar who was appointed over them to carry them were the oil, and the incense and the anointing oil. As regards the continual meal-offering mentioned here, upon him lay the charge to give orders and to urge on that it should be offered at the time when they encamped.* מִקְרָתוֹ כָּל הַמִּשְׁכָּן *means: and further he was appointed over the burden of the sons of Kohath, i. e., to give each man orders regarding his service and his burden, which was the Tabernacle and all that was therein — all the articles set forth above in this section. The burden of the sons of Gershon and of the sons of Merari, however, which did not appertain to things of most holy character, was carried out by order of Ithamar, as is set forth in the section commencing with the word נָשָׂא (vv. 21—34).* (18) אֶל תִּכְרֹתוּ CUT YE NOT OFF [THE TRIBE OF THE FAMILIES OF THE KOHATHITES] — Do not bring it about for them that they shall die²). (20) וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כִּבְלֵעַ אֶת הַקֹּדֶשׁ BUT THEY SHALL NOT COME IN TO SEE WHEN THE HOLY THINGS ARE WRAPPED IN, *each into its wrapping, as I have explained above in this section (v. 5 ff.): "and they shall spread upon it such-and-such a garment", "and they shall cover it over with such-and-such a cover", — for the "wrapping-up" of it mentioned here is identical with the "covering up" of it mentioned in those passages.*

נשא

(22) TAKE ALSO THE SUM OF THE SONS OF GERSHON — "*also*" implies: even as I have commanded you regarding the sons of Kohath; i. e. to see how many of *them* there are that have *already*

NOTES

¹) Cf. our Note on Lev. XXII. 9, page 100 of the Appendix to Leviticus in this edition of the Pentateuch.

²) Rashi stresses the Hiphil form of the verb כָּרַת; "Do not cause them to be cut off".

כֹּה יָבֹאוּ בְנֵי־קֹהֵל לְשֹׂאת וְלֹא־יִגְעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וּמִתּוֹ
 אֵלֶּה מִשָּׂא בְנֵי־קֹהֵל בְּאֶהֱל מוֹעֵד: ^{טו} וּפְקֻדֹת אֲלֻעֹזֶר
 בֶּן־אֶהֱרֹן הִכְהֵן שֶׁמֶן הַמֶּאֱזֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת
 הַתָּמִיד וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה פְקֻדֹת כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־
 אֲשֶׁר־בּוֹ בַקֹּדֶשׁ וּבְכָלֹ: ^פ מַסְטִיר ^י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהֱרֹן לֵאמֹר: ^{יח} אֶל־תִּכְבְּרִיתוּ אֶת־שִׁבְט
 מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם: ^{יט} וְנָתַת וַעֲשׂוּ לָהֶם וַחֲזִיו
 וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים אֶהֱרֹן וּבְנָיו
 יָבֹאוּ וְשֶׁמֶן אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־
 מִשָּׂאוֹ: ^כ וְלֹא־יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבָלַע אֶת־הַקֹּדֶשׁ
 וּמִתּוֹ: **פ פ פ**

קני"ט. חלקיטו סימן: ומפסירין נח"ע זהושע והיה מספר. נסמין נ'.

כא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{כב} נָשָׂא אֶת־רֹאשׁ

אונקלוס

כִּנְי מִדְּבָרָא וּפְרָסוֹן עֲלוֹהֵי חוּפָאָה דְּמִשְׁךְ סִסְנוֹנָא וְיִשְׁוּוֹן אֲרִיחוֹהִי: ^{טו} וְיִשְׁוּוֹן אֶהֱרֹן
 וּבְנוֹהֵי לְכַסָּאָה יֵת קוֹדֶשָׁא וְיֵת כָּל כִּנְי קוֹדֶשָׁא כְּמַטְל מִשְׁרִיתָא וְכִתְר כֹּן יַעֲלוֹן כִּנְי
 קֹהֵל לְמַטְל וְלֹא וְקִרְבוֹן לְקוֹדֶשָׁא וְלֹא וּמוֹתוֹן אֱלֹין מַטְוֹל כִּנְי קֹהֵל כְּמִשְׁכָּן וּמָנָא:
^{טז} וְדִי מַסִּיר לְאַלְעֹזֶר בֶּר אֶהֱרֹן כְּהֵנָּא מִשָּׂאָה דְּאֶנְהִירוֹתָא וּקְטֹרֶת בּוּסְמָנָא וּמִנְחָתָא
 תְּדִירָא וּמִשָּׂאָה דְּרִבּוּתָא מִטֵּרַת כָּל מִשְׁכָּנָא וְכָל דִּי כַּח בְּקוֹדֶשָׁא וּבְכִנּוּהִי: ^{יז} וּמִלִּיל
 יי עִם מֹשֶׁה וְעִם אֶהֱרֹן לְמִימֵר: ^{יח} לֹא תִשְׁיֻצוּן יֵת שְׁבָטָא וְרַעֲנַת קֹהֵל כִּנְי לְנָא:
^{יט} וְנָא עֲבִידוּ לָהֶון וְיִנְיֻמוֹן וְלֹא וּמוֹתוֹן כְּמִקְרָבָהֶון לְקֹדֶשׁ קוֹדֶשָׁא אֶהֱרֹן וּבְנוֹהֵי יַעֲלוֹן
 וְיִמְנוֹן יִתְהוֹן נָכֵר נָכֵר עַל פִּלְחָנָה וְלְמַטְוֹלָה: ^כ וְלֹא יַעֲלוֹן לְמַחְזוֹ כִּד מְכֻסָּן יֵת כִּנְי
 קוֹדֶשָׁא וְלֹא וּמוֹתוֹן: **פ פ פ**

כא וּמִלִּיל יי עִם מֹשֶׁה לְמִימֵר: ^{כב} כָּבֵל יֵת חֲשָׁבֹן כִּנְי גִרְשׁוֹן אַף אֲנֹן לְבִית אֶבְרָהָמוֹן

רש"י

כל כלי הקדש. המנוחה וכלי שרת: ומתו. שאם יגשי חזבין מיתה בידי שמים: (טו) ופקדת
 אלעזר. שהוא ממנה עליהם לשאת אותם, שמן וקטרת ושמן המשחה, ומנחת התמיד עליה
 משל לצוות ולזרז ולהקריב בעת חזיתו (ירוש' שבת פ"י): פקדת כל המשכן. ועוד הנה
 ממנה על משא בני קהת, לצוות איש על עבודתו ועל משאו, והוא המשכן וכל אשר בו,
 כל הסדורים למעלה בפדשה זו, אבל משא בני גרשון ומרי, שאניה מקדש הקדשים, ע"פ
 איחמר הנה, כמו שכתוב בפדשת נשא: (יח) אל תכבדו. אל תגזמו להם שומות: (כ) ולא
 יבאו לראות כבלע את הקדש. לתוך גרסתם שלו, כמו שפרשתי למעלה בפדשה זו, ופרשו
 עליו בנר פלוגי, וכסו אותו במקסה פלוגי, ובלוע שלו הוא כסויו:

(כב) נשא את ראש בני גרשון גם הם, כמו שצויתיד על בני קהת לראות במה יש שהגיעו

of the sons of Gershon, throughout the houses of their fathers, by their families; ²³From thirty years old, shalt thou number them; all that come to perform the service, to do the work in the appointed tent. ²⁴This is the service of the families of the Gershonites, to serve, and for burdens. ²⁵And they shall bear the curtains of the dwelling, and the appointed tent, its covering, and the covering of the tachash skins that is above upon it, and the screen for the entrance of the appointed tent. ²⁶And the hangings of the enclosure, and the screen for the entrance of the gate of the enclosure which is by the dwelling, and by the altar round about, and their cords, and all the vessels of their service, and all that is made for them: so shall they serve. ²⁷At the appointment of Aaron and his sons shall be all the service of the sons of the Gershonites, in all their burdens, and in all their service: and ye shall appoint unto them in charge all their burdens. ²⁸This is the service of the families of the sons of Gershon in the appointed tent: and their charge *shall be* under the hand of Ithamar, the son of Aaron the priest. ²⁹As for the sons of Merari, thou shalt number them after their families, by the house of their fathers: ³⁰From

רע"ו

reached the age to be included *amongst those fit for service*¹). (25) את יריעת המשכן (25) THE CURTAINS OF THE TABERNACLE — the ten lower ones, ואת אהל מועד, AND THE TENT OF MEETING *i.e.* the curtains of goats' skins which were made as a tent above it (the Tabernacle). מכסו ITS COVERING — the rams' skins dyed red. מסך סתח THE SCREEN FOR THE ENTRANCE — the Veil at the east side. (26) אשר על המשכן [AND THE HANGINGS OF THE ENCLOSURE, AND THE SCREEN FOR THE ENTRANCE OF THE GATE OF THE ENCLOSURE] WHICH ARE על המשכן — that is to say, the hangings and the screen of the court which *together* screen and shelter the Tabernacle and the copper altar on all sides²). ואת כל אשר יעשה להם — *Understand this as the Targum does*; "and everything that is handed over to them" — *i.e.* to the sons of Gershon³). (27) על פי אהרן ובניו AT THE APPOINTMENT OF AARON AND HIS SONS [SHALL BE ALL THE SERVICE OF THE SONS OF THE GERSHONITES] — and which of his sons shall be appointed over them? *Everything was* (v. 28) "under the hand of Ithamar the son of Aaron the

NOTES

1) The phrase גם הם therefore anticipates what follows: Take the sum of the sons of Gershon, of them also ... from thirty years old etc.

2) The phrase אשר על המשכן cannot describe the חצר which is mentioned immediately before. This would be expressed by מסך ומשכן (cf. Ex. XL. 33). Rashi therefore takes the phrase as a description of the קלעים (סביב). These screen the Tabernacle and altar round about (סביב). He also supplies words that denote covering and screening before the preposition על.

3) The word להם could be referred to the articles mentioned, when the translation would be: and every object that is made for them. But Rashi feels that all vessels and objects other than those specifically named are included in the words ואת כל כלי עבדתם, and so prefers the Targum rendering.

בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם: ^כ
 מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
 תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לַעֲבֹא עֲבָדָה
 בְּאַהֲל מוֹעֵד: ^כ וְזֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי לַעֲבֹד
 וּלְמִשְׁאֵא: ^כ וְנִשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֵת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל
 מוֹעֵד מִכֶּסֶּהוּ וּמִכֶּסֶּה הַתִּיחָשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְּמוֹעֵלָה
 וְאֶת־מִסְךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^כ וְאֵת קַלְעֵי הַחֲצֵר
 וְאֶת־מִסְךְ פֶּתַח וְשַׁעַר הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן
 וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת מִיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם
 וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעָבְדוּ: ^כ עַל־פִּי אֹהֶרֶן וּבְנָיו
 תִּהְיֶה כָל־עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי לְכָל־מִשְׁאֵם וּלְכָל
 עֲבֹדָתָם וּפְקֻדָּתָם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מִשְׁאֵם:
^כ וְזֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי הַגֵּרְשֹׁנִי בְּאַהֲל מוֹעֵד
 וּבְמִשְׁמֶרֶתָם בִּיד אִיתָמָר בֶּן־אֹהֶרֶן הַכֹּהֵן: ^כ בְּנֵי
 מִרְרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אוֹתָם: ^כ מִבֶּן

אונקלוס

לִזְרַעְנֵיהֶוּ: ^כ מִכָּר תִּלְחִין שְׁנִין וְלַעֲלָא עַד בֶּר חֲמִשִּׁין שְׁנִין תִּמְנִי וְתִהְיוּ כָל דְּאֵתִי
 לְחִילָא חִילָא לְמַפְלַח פִּלְחָנָא בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא: ^כ כִּד דִּין פִּלְחִין וְרַעַת גֵּרְשׁוֹן לְמַפְלַח
 וּלְמִטּוֹל: ^כ כִּה וְיִטְלוּ וְת יִרְיעֵת מִשְׁכָּנָא וְת מִשְׁכָּן זְמָנָא חוֹפָאָה וְחוֹפָאָה דְּסַסְנוֹנָא דִּי
 עֲלוּהִי מִלְּעֲלָא וְת פֶּרְסָא דְּתַרַע מִשְׁכָּן זְמָנָא: ^כ וְת סְרָדִי דְּרִתָּא וְת פֶּרְסָא דְּמַעֲלָנָא
 דְּתַרַע דְּרִתָּא דִּי עַל מִשְׁכָּנָא וְעַל מִדְּבָחָא סְחוֹר סְחוֹר וְת אֲטוּנִיהוּ וְת כָּל מְנִי
 פִּלְחָנִיהוּ וְת כָּל דִּי וְתִמְסָר לָהֶן וְיִפְלָחוּ: ^כ כִּד עַל מִימָר אֹהֶרֶן וּבְנֵיהוּ תִּהִי כָּל פִּלְחִין
 בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְכָל מִטּוֹלָהוּן וּלְכָל פִּלְחָנִיהוּן וְחַפְנוּן עֲלוּהוּן בְּמִשְׁכָּנָא וְת כָּל מִטּוֹלָהוּן:
^כ כִּד דָּא פִּלְחִין וְרַעַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּמִשְׁכָּן זְמָנָא וּמִסְרִתָּהוּן בִּידָא דְּאִיתָמָר בֶּר אֹהֶרֶן
 כְּהֵנָּא: ^כ כִּשׁ בְּנֵי מִרְרִי לִזְרַעְנֵיהֶוּ לְבֵית אֲבֹהֵיהֶוּן תִּמְנִי וְתִהְיוּ: ^כ מִכָּר תִּלְחִין שְׁנִין

רש"י

לְכָל עֲבֹדָה: (כ) אֵת יְרִיעֵת הַמִּשְׁכָּן. עֶשֶׂר תַּחְתּוֹנוֹת: וְאֵת אֹהֶל מוֹעֵד. יְרִיעֵת עֲזִים
 הַעֲשׂוּיֹת לְאֹהֶל עֲלָיו: מִכְסֵּהוּ. עוֹרוֹת אֵלִים מְאֻדָּמִים: מִסַּךְ פֶּתַח. וִילּוֹן הַמִּוֹרָחִי: (כ) אֲשֶׁר
 עַל הַמִּשְׁכָּן. בְּלִימָר הַקִּלְעִים וְהַמִּסְךְ שֶׁל חֲצֵר. הַסּוּבָכִים וּמִנִּינִים עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל מִזְבֵּחַ
 הַנֶּחֱשָׁת סָבִיב: וְאֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם. בְּתַרְנוּמָה. וְת כָּל דִּי יִתְמָסָר לָהֶן – לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן:
 (כ) עַל פִּי אֹהֶרֶן וּבְנָיו. וְאִיזֵה מִהֲבָנִים מִמֶּנָּה עֲלֵיהֶם? בִּיד אִיתָמָר בֶּן אֹהֶרֶן הַכֹּהֵן:

thirty years old and upwards, even unto fifty years old shalt thou number them, every one that cometh into the host, to do the work of the appointed tent. ³¹And this is the charge of their burden, according to all their service in the appointed tent; the boards of the dwelling, and the bolts thereof, and the columns thereof, and sockets thereof, ³²And the columns of the enclosure round about, and their sockets, and their pins, and their cords, with all their vessels, and with all their service: and by name ye shall reckon the vessels of the charge of their burden. ³³This is the service of the families of the sons of Merari, according to all their service in the appointed tent, under the hand of Ithamar, the son of Aaron the priest. ³⁴And Moses and Aaron, and the princes of the congregation, numbered the sons of the Kohathites, after their families, and after the house of their fathers, ³⁵From thirty years old and upwards, even unto fifty years old, every one that cometh into the host, for the work in the appointed tent: ³⁶And those that were numbered of them, by their families, were two thousand seven hundred and fifty. ³⁷These *were* they that were numbered of the families of the Kohathites, all that do service in the appointed tent, whom Moses and Aaron did number, according to the commandment of the Eternal by the hand of Moses. ³⁸And those that were numbered of the sons of Gershon, throughout their families, and by the house of their fathers, ³⁹From thirty years old and upwards, even unto

רש"י

priest''¹). (32) ויתתם ומיתריהם [AND THE COLUMNS OF THE ENCLOSURE ROUND ABOUT IT AND THEIR SOCKETS] AND THEIR PINS, AND THEIR CORDS — *i. e. the pins and cords of the columns only*, because the pins and cords of the hangings were part of the burden of the Gershonites (not of the sons of Merari). There were, as a matter of fact, pegs and cords for the curtains and the hangings on their lower edges in order that the wind should not raise them, there were also pegs and cords for the columns, round about, upon which to suspend the hangings by their upper edges on poles and rails, just as it is set forth in the *Boraita dealing with the work*

NOTES

¹) There is apparently a contradiction between this verse where it states that the service of the Gershonites shall be by command of "Aaron and his sons", whilst the next states that they were to be under the charge of Ithamar alone. Rashi therefore states that Ithamar was to be the *ממונה*, the overseer, of the Gershonites, to whom they were responsible for their service, but it was assigned to them by Aaron and his sons. Rashi's source is Num. R. VI. 5.

שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעֲלָה וְעַד בְּזַחֲמֵשִׁים שָׁנָה תִּפְקְדֶם
כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ^{י"א} וְזֹאת
מִשְׁמֶרֶת מִשְׁאֵם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קִרְיַי
הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחֹיו וְעִמּוּדָיו וְאַרְגָּיו: ^{י"ב} וְעִמּוּדֵי הַחֲצֵר
סָבִיב וְאַרְבֵּיהֶם וַיְתִדְתֶּם וּמִיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלִיָּהֶם וּלְכָל
עֲבֹדָתָם וּבִשְׁמַת תִּפְקְדוּ אֶת־כָּלִי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁאֵם:
^{י"ג} וְזֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מִרְי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל
מוֹעֵד בֵּיד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: ^{י"ד} וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וּבָנָיָי הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי הַקָּהָתִי לְמִשְׁפַּחָתָם
וּלְבֵית אֲבֹתָם: ^{י"ה} מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעֲלָה וְעַד בֶּן־
חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד:
^{י"ו} וַיְהִי פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחָתָם אַכֻּפִּים שִׁבְעַת מֵאוֹת
וּחֲמִשִּׁים: ^{י"ז} אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפַּחַת הַקָּהָתִי כָּל־הָעֹבֵד
בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה
בֵּיד־מֹשֶׁה: ^{י"ח} שְׁנֵי ^{י"ח} וּפְקוּדֵי בְנֵי גֵרְשֹׁן לְמִשְׁפַּחוֹתָם
וּלְבֵית אֲבֹתָם: ^{י"ט} מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעֲלָה וְעַד בֶּן־

אונקלוס

ולעלא ועד בר חמשין שנין תמננון כל דאמתי לחילא למפלח ית פלחון משכון ומנא:
לא ודא מטרת מטולחון לכל פלחנהון במשכון ומנא דפי משכנא ועברוהי ועמודוהי
וסמכוהי: ^{לב} ועמודי דדרתא סחור סחור וסמכוהון וסמכוהון ואטוניהון לקל מניהון
ולכל פלחנהון ובשמקון תמנון ית מני מטרת מטולחון: ^{לג} לי דא פלחון ורענת בני מררי
לכל פלחנהון במשכון ומנא בידא דאיתמר בר אהרן כהנא: ^{לד} ומנא משה ואהרן
וברבבי כנשקא ית בני קהת לזרענהון ולבית אבטההון: ^{לה} מבר תלתין שנין
ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאמתי לחילא לפלחנא במשכון ומנא: ^{לו} ויהוון מנגיהון
לזרענהון תרין אלפין שבע מאה וחמשין: ^{לז} אליו מנגי ורענת קהת כל דפלח
במשכון ומנא די מנא משה ואהרן על מימרא דיי בידא דמשה: ^{לח} ומנגי בני
גרשון לזרענהון ולבית אבטההון: ^{לט} מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין

רש"י

(לב) ויתדתם ומיתריהם של עמודים; שהרי ויתדות ומיתרי הקלעים במשא בני גרשון היו
ויתדות ומיתרים היו לזריעות ולקלעים מלמשה שלא מנגיהם הוות, ויתדות ומיתרים
היו לעמודים סביב לתלות בהם הקלעים בשפתם העליונה בקלונסות וקונדסין.

fifty years old, every one that cometh into the host, for the work in the appointed tent, ⁴⁰Even those that were numbered of them, throughout their families, by the houses of their fathers, were two thousand and six hundred and thirty. ⁴¹These *are* they that are numbered of the families of the sons of Gershon, of all that do service in the appointed tent, whom Moses and Aaron did number, according to the commandment of the Eternal. ⁴²And those that were numbered of the families of the sons of Merari, throughout their families, by the house of their fathers, ⁴³From thirty years old and upwards, even unto fifty years old, every one that cometh into the host, for the work in the appointed tent, ⁴⁴Even those that were numbered of them, after their families, were three thousand and two hundred. ⁴⁵These *are* those that were numbered of the families of the sons of Merari, whom Moses and Aaron numbered, according to the word of the Eternal by the hand of Moses. ⁴⁶All those that were numbered of the Levites, whom Moses and Aaron and the princes of Israel numbered, after their families, and after the house of their fathers, ⁴⁷From thirty years old and upwards, even unto fifty years old, every one that came to do the service of the ministry, and the service of the burden in the appointed tent, ⁴⁸Even those that were numbered of them, were eight thousand and five hundred and fourscore. ⁴⁹According to the commandment of the Eternal they were numbered by the hand of Moses, every one according to his service, and according to his burden: thus were they numbered of him, as the Eternal commanded Moses.

רש"י

of the Tabernacle (cf. Rashi on Ex. XXVII. 10, 19; Num. III. 26 and our Note thereon). (47) עֲבֹדָה עֲבֹדָה THE SERVICE OF THE MINISTRY — (lit., a service of a service). This is the song of the *Levites* with accompaniment of cymbals and harps, this being the service attached to another service (the sacrificial service) (Arach. 11a). וְעֹבְדָה מִשָּׁה is what it literally implies: AND THE SERVICE OF CARRYING. (49) וּמִקְרָיו אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה — *This means, and*

חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הָבֹא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאַהֶל מוֹעֵד:
 וַיְהִי פִקְדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם אֲלֵפִים
 וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: ^{מא} אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי
 גֵרְשׁוֹן כָּל־הָעֹבֵד בְּאַהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פֶּקֶד מֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה: ^{מב} וּפְקוּדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מְרָרִי
 לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם: ^{מג} מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וְמוֹעֵלָה וְעַד בְּדַחֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הָבֹא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה
 בְּאַהֶל מוֹעֵד: ^{מד} וַיְהִי פִקְדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם שְׁלֹשֶׁת
 אֲלֵפִים וּמֵאתִים: ^{מה} אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מְרָרִי
 אֲשֶׁר פֶּקֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה:
^{מו} כָּל־הַפְּקָדִים אֲשֶׁר פֶּקֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂאִי יִשְׂרָאֵל
 אֶת־הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחְתָּם וּלְבֵית אֲבֹתָם: ^{מז} מִבֶּן שְׁלֹשִׁים
 שָׁנָה וְמוֹעֵלָה וְעַד בְּדַחֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הָבֹא לַעֲבֹד
 עֲבֹדַת עֹבֵדָה וְעֲבֹדַת מִשָּׁא בְּאַהֶל מוֹעֵד: ^{מח} וַיְהִי
 פִקְדֵיהֶם שְׁמֹנֶת אֲלֵפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים:
^{מט} עַל־פִּי יְהוָה פֶּקֶד אוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־
 עֲבֹדָתוֹ וְעַל־מִשְׁאֹו וּפְקוּדָיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

אונקלוס

כָּל דְּאִתִּי לְחִילָא לְפִלְחָנָא בְּמִשְׁכָּן וּמִקְנָא: ^{מא} מִן הוּוּ מְנַגִּיהוּן לְזַרְעִיתָהוּן לְבֵית אֲבֹתָהוּן
 תְּרִין אֲלָפִין וְשִׁית מֵאָה וְחֲלָתִין: ^{מב} מִן אֲלִין מְנַגִּי וְזַרְעִית בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל דְּפִלַּח בְּמִשְׁכָּן
 וּמִקְנָא דִּי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מִימְרָא דִּי: ^{מג} מִן מְנַגִּי וְזַרְעִית בְּנֵי מְרָרִי לְזַרְעִיתָהוּן
 לְבֵית אֲבֹתָהוּן: ^{מד} מִן מִבְּר תְּלָתִין שָׁנִין וְלַעֲלָא וְעַד בֵּר חֲמִשִּׁין שָׁנִין כָּל דְּאִתִּי לְחִילָא
 לְפִלְחָנָא בְּמִשְׁכָּן וּמִקְנָא: ^{מה} מִן הוּוּ מְנַגִּיהוּן לְזַרְעִיתָהוּן תְּלָתָא אֲלָפִין וּמֵאָה: ^{מו} מִן אֲלִין
 מְנַגִּי וְזַרְעִית בְּנֵי מְרָרִי דִּי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מִימְרָא דִּי בִּידָא דְּמֹשֶׁה: ^{מז} מִן כָּל
 מְנַגִּיָּא דִּי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְרָכִי יִשְׂרָאֵל יֵת לְנָא לְזַרְעִיתָהוּן וּלְבֵית אֲבֹתָהוּן:
 מִן מִבְּר תְּלָתִין שָׁנִין וְלַעֲלָא וְעַד בֵּר חֲמִשִּׁין שָׁנִין כָּל דְּאִתִּי לְמִסְלַח פִּלְחָן פִּלְחָנָא
 וּפִלְחָן מִטוֹל בְּמִשְׁכָּן וּמִקְנָא: ^{מח} מִן הוּוּ מְנַגִּיהוּן תְּסַנְאֵא אֲלָפִין וַחֲמִשׁ מֵאָה וּשְׁמֹנִים:

רשי

כמו ששנייה במלאכת המשכן: (מז) עבדת עבדה. היא השיר במצולפים וכוונות.
 שהיא עבודה לעבודה אחרת (שכ"י ו"א): ועבדת משא. במשמעו: (מט) ופקדיו אשר

5. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Command the children of Israel, that they send away from the camp every leper, and every one that hath an issue, and whosoever is unclean by the dead; ³Both male and female shall ye send away, without the camp shall ye send them away: that they defile not their camps, in the midst whereof I dwell. ⁴And the children of Israel did so, and sent them away without the camp: as the Eternal spake unto Moses, so did the children of Israel. ⁵And the Eternal spake unto Moses, saying, ⁶Speak unto the children of Israel; When a man or woman shall do any of the sins against man, to act deceitfully against the Eternal, and that person have incurred guilt; ⁷Then they shall confess their sin which they have done: and he shall restore that wherein he is guilty with the principal thereof, and add unto it its fifth, and give it unto him to whom he is guilty. ⁸But if the man have no kinsman to restore that wherein he is guilty unto, let that wherein he is guilty,

רש"י

those appointed by him (Moses) were appointed under the terms of the command which God had given to Moses (v. 43): from thirty years to fifty years old¹).

5. (2) **צו את בני ישראל וגו' COMMAND THE CHILDREN OF ISRAEL etc.** — This section was spoken on the day when the Tabernacle was erected; there were eight sections spoken on that day, as is related in Treatise Gittin (60a), in the chapter beginning with the word *הנוקין* (2). **וְיִשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה [COMMAND THE CHILDREN OF ISRAEL] THAT THEY SEND AWAY FROM THE CAMP [EVERY LEPER etc.]** — There were three camps *one within the other* whenever they encamped: the area within the hangings was the "camp of the Shechinah"; the encampment of the Levites round about this, as is described in the Sedrah **בְּמִדְבַּר סִינַי** (Num. I. 53), was the "camp of the Levites", and from there *outward* up to the end of the encampment of the divisions in all the four directions was the "camp of the Israelites". The leper was sent out from all of them; the person suffering from a flux was allowed to *stay* in the "camp of the Israelites", but was sent out from the two *inner* camps, whilst a person who had become unclean by reason of a corpse was allowed to *stay* in the "camp of the Levites" also, and was sent out only from that of the Shechinah. All this have our Rabbis deduced in Treatise Pesachim (67a) from the verses of *our text*. **וְהָיָה לָאִשָּׁה כְּהָאִישׁ — Onkelos translates this by נִשְׁמַח רִאשָׁא וְרִאשָׁא.** I say that it (the word **וְהָיָה** in this rendering) is an expression in Aramaic for human bones, so that the Targum means: "*whosoever is unclean by reason of the bones of a human being*". There are many examples of the use of this word in Genesis Rabbah, as e.g. (Gen. R. 78): Hadrian, **שֶׁחִיק טַמִּיא**, which means, "Hadrian may his bones be crushed!"³ (6) **לְמַעַל מֵעַל בָּהּ [WHEN A MAN OR WOMAN SHALL DO ANY OF THE SINS AGAINST MAN,] TO ACT DECEITFULLY AGAINST THE LORD** — Here, you see, Scripture writes down again the section dealing with a person who robs by violence *from another*, and swears falsely *regarding it*, — it is the same section that has *already* been stated in the Sedrah **וְיָקָרָה** (Lev. V. 21), "[If a soul sin], and commits a trespass against the Lord, and deny unto his neighbour etc." The reason why it is repeated here is because of two new points which are contained in it. The one is that it (Scripture) writes *here*, "and if they confess" which teaches that one is not liable to payment of the fifth (in addition to the capital; cf. Lev. V. 24), nor to bring a guilt offering (cf. *ib.* v. 25) *if he is convicted by the evidence of witnesses*, but only when he himself confesses the matter (his guilt). The second *new point* is about something stolen from a proselyte (cf. Rashi on v. 8) — that it has to be handed over to the priests (cf. Siphre). (7) **אֶת אֲשֶׁמוֹ כִּרְאֵשׁוֹ [HE SHALL**

NOTES

For Notes 1-3 see Appendix.

פ ה שלישי א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב צן את-בני ישראל וישלחו מן-המחנה כל-צרוע וכל-זב וכל טמא לנפש: י מזכר עד-נקבה תשלחו אל-מחוי למחנה תשלחים ולא יטמאו את-מחניהם אשר אני שכן בתוכם: י ויעשו-כן בני ישראל וישלחו אותם אל-מחוי למחנה כאשר דבר יהוה אל-משה בן עשו בני ישראל: פ ה וידבר יהוה אל-משה לאמר: י דבר אל-בני ישראל איש או-אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל ביהוה ואשמה הנפש תהוא: י והתדו את-חטאתם אשר עשו והשיב את-אשמו בראשו וחמישתו יסף עליו ונתן לאשר אשם לו: י ואם-אין לאיש גאל להשיב האשם אליו האשם

אונקלוס

מס על מימרא דיו מנא ותהון בידא דמשה גבר על פלחנה ועל מטולה ומגנוהו די פקוד יו ות משה: א ומליל יו עם משה למימר: ב פקוד ות בני ישראל וישלחו מן משוריתא כל דסגיר וכל דראב וכל דמסאב לטמי נפשא דאנשא: ג מדבר עד נוקבא תשלחו למכרא למשוריתא תשלחנן ולא יטאבון ות משוריתא די שכתתי שריתא ביניהון: ד ועבדו בן בני ישראל ושלחו ותהון למכרא למשוריתא כמא די מליל יו עם משה בן עבדו בני ישראל: ה ומליל יו עם משה למימר: ו מלל עם בני ישראל גבר או אתתא ארי ועבדו מכל חובי אנשא לשקרא שקר במימרא דיו ונחוב אנשא תהוא: י וידון ות חיביתו די עבדו ונתב ות חובתה ברישה ותמשה

רשי

צוה ה' את משה. ואיתן הפקודים היו במצוה מכן שלשים שנה ועד בן חמשים:

ה (ב) צו את בני ישראל וגו'. פקשה וז נאמרה. ביום שהוקם המשכן, ושמה פקשיות נאמרו בו ביום. בדאיתא במסכת גיטין בפרק הנזקין (דף ס'): וישלחו מן המחנה. שלש מחנות היו שם בשעת חניתן: תוך הקלעים היא מחנה שכניה, חגרת הלויים סביב כמו שמפרש בפרשת במדבר סיני. היא מחנה לוייה. ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה ישראל: הצרוע נשתלח חוץ לקלן, הזב מותר במחנה ישראל ומשלח מן השמים, וטמא לנפש מותר אף בשל לוייה, ואינו משלח אלא משל שכניה, וכל זה דרשו רבותינו מן המקראות במס' פסחים (דף ס"ו): טמא לנפש. דמסאב לטמי נפשא דאנשא, אומר אני שהוא לשון עצמות אדם בלשון ארמי, והרבה יש בבי"ה, אדריאנוס שחיק טמא, שחיק עצמות: (ו) למעל מעל בה. הרי חזר וכתב כאן פרשת גזול ונשבע על שקר, היא האמורה בפרשת ויקרא ומעלה מעל בה' וכתב בעמיתו וגו', ונשנית גזול בנשבע על שקר, היא שנתחדשו בה. האחד שכתב "והתדו", למד שאינו חיב חומש ואשם ע"פ עדים עד שיודה בדבר, והשני על גזל הנר שהוא נתון לכהנים (עי' ספרי): (ז) את אשמו בראשו. הוא הקרן

and which is to be restored to the Eternal, *be given* to the priest; besides the ram of the expiation, whereby an expiation shall be made for him. ⁹And every heave-offering of all the holy things of the children of Israel, which they bring unto the priest, shall be his. ¹⁰And every man's holy things shall be his: whatsoever any man giveth the priest, it shall be his. ¹¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ¹²Speak unto the children of Israel, and say unto them, If any man's wife go aside, and act deceitfully against him, ¹³And a man lie with her carnally, and it be hid from the eyes of her husband, and be kept close, and she be defiled, and *there be* no witness against her, neither she be coerced;

רש"י

RESTORE] THAT WHEREIN HE IS GUILTY, AS BEING THE CHIEF SUM — *This means, he shall restore* the principal about which he has sworn *falsely* (B. Kam. 110a)¹. לַאֲשֶׁר אָשָׁם לוֹ [AND HE SHALL RESTORE THE PRINCIPAL . . . AND GIVE UNTO HIM] TO WHOM HE IS GUILTY — *i. e. unto him to whom he* (the claimant) *owes money* (Keth. 19a)². (8) וְאִם אֵין לְאִישׁ נָאֵל BUT IF THE MAN HAS NO KINSMAN — *This means* that the claimant who put him to the oath, died and has left no heirs, לְהַשִּׁיב הָאִשָּׁם אֵלָיו TO WHOM THAT WHEREIN HE IS GUILTY COULD BE RESTORED, when he decided at a later period to confess his sin. — Our Rabbis asked (Sanh. 68b): But can you find anyone in Israel who has no kinsman whatsoever, neither a son nor a brother nor other relative near akin to him from his father's family, going back as far as Jacob? But this person referred to is a proselyte who died and has no heirs (his heathen relatives not being entitled to succeed to his property) (Siphre; Sanh. 68b). הָאִשָּׁם הַמִּוֹשָׁב THAT WHEREIN HE IS GUILTY AND WHICH HATH TO BE RESTORED — *i. e. the principal* (הָאִשָּׁם) and the fifth thereof (הַמִּוֹשָׁב) (cf. Siphre; B. Kam. 109b), לֵה לֵהן BELONGS TO THE LORD, FOR THE PRIEST — *This means* the Lord becomes its owner and gives it to the priest of that Mishmar (rota) (Siphre; B. Kam. 109b). מִלְּבַד אֵיל הַכִּסְרִים BESIDES THE RAM OF EXPIATION which is mentioned in the Sedrah ויקרא (Lev. V. 25), as being incumbent upon him to offer. (9) וְכָל תְּרוּמָה וְגוֹ' AND EVERY HEAVE OFFERING [. . . WHICH THEY BRING UNTO THE PRIEST] — R. Ishmael asked, "Do they then have to bring the heave-offering to the priest; does he not have to go around the granaries begging for it? What, then, is the meaning of 'which they bring unto the priest'? It refers to the first fruits of which it is said, (Ex. XXIII. 19) '[The first of the first fruits of thy ground] thou shalt bring into the house of the Lord thy God', but I do not know what is to be done with them, (*i. e.*, this is nowhere stated). Scripture therefore states *here*, '[and every heave-offering, . . . which they bring] unto the priest, shall be his' — Scripture comes and teaches you with respect to the first fruits that they

NOTES

1) The word אָשָׁם does not here signify the "guilt-offering", a sense in which it occurs frequently, but means "that wherein he is guilty", viz., the capital.

2) The Talmud (Keth. 19a) derives from this verse the so-called נְתָן שִׁיעוּבָא דִּר' נתן שיעבורא דר' Nathan, according to which the court can collect a debt in favour of the creditor's creditor. If A owes something to B and the latter to C, A can be forced to pay to C that which B owes him so far as that is not greater than A's indebtedness to B. — It may be, however, that Rashi has not in mind the נְתָן שִׁיעוּבָא דִּר', but another Talmudical passage (B. Kam. 103a) according to which the debtor must restore the money to the claimant himself and not to his son or agent. Rashi, indeed, on Lev. V. 24 explains the words לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ in this sense (cf. our Note thereon), so that here Rashi means: he shall restore it unto him to whom he owes it, and not to his son or agent.

הַמּוֹשֵׁב לַיהוָה לִבְהֶן מִלֶּכֶד אֵיל הַכַּפְּרִים אֲשֶׁר יִכְפֹּר
בּוֹ עָלָיו: * וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קִדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
יִקְרִיבוּ לִבְהֶן לֹא יִהְיֶה: * וְאִישׁ אֶת־קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה אִישׁ
אֲשֶׁר־יִתֵּן לִבְהֶן לֹא יִהְיֶה: פ יֵשׁ י' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י' דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
אִישׁ אִישׁ כִּרְתֻשְׁטָה אֲשֶׁתּוֹ וּמַעֲלָה בּוֹ מַעַל: י' וְשָׁכַב
אִישׁ אִתָּהּ שֹׁכֶבֶת־זָרָע וְנָעַלְס מִעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתַּרְתָּה
וְהָיָא נִטְמָאָה וְעַד אֵין בָּהּ וְהוּא לֹא נִתְפַּשֶּׁה:

אונקלוס

יוסף. עלוהי ונתן לדחב לה: ח ואם לית לגבר פריק לאחבא חובקא לה חובקא
דמתב קדם וי לבחנא בר מדבר כפונא די וכפר בה עלוהי: ט וכל אפרשוקא לכל
קודשין דבני ישראל די וקרבון לבחנא דלה יהא: י וגבר נת מעשר קודשיו דלה
יהון גבר דיתן לבחנא דלה יהא: יא ומליל וי עם משה למימר: יב מלל עם בני
ישראל ותימר להון גבר גבר ארי תסטי אתמה ותשקר בה שקר: יג וישכב גבר

רש"י

שנשבע עליו (ב"ק ק"י): לאשר אשם לו. למי שנתחב לו (כתו"י י"ט): (ח) ואם אין לאיש
נאל. שמת החובע שהשביעו ואין לו יורשים להשיב האשם אליו. כשנמלך זה להתנדות
על עונו; וא"ר ובי נש לך אדם בישראל שאין לו גואלים, או בן, או את, או שאר דבר
הקרוב ממשפחת אביו, למעלה עד יעקב? אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים (סנה"ס ח):
האשם המושב. זה הקרן והחומש (ב"ק ק"י): להי לכה. קנאו השם ונתנו לבהן שבאותו
משמר (ספרי): מלכד איל הכפרים האמור בויקרא שהוא צריך להביא: (ט) וכל תרומה
גיר. אמר ר' ישמעאל ובי תרומה מקריבין לבהן? והלא הוא המסור אחריה לבית הקרנות,
ומה ת"ל אשר וקריבו לבהן? אלו הבכורים, שנאמר בהם (שמי"ב ג), תביא בית ה' אלהיך,
ואני יודע מה יעשה בהם. ת"ל לבהן לו יהיה, בא התיב ולמד על הבכורים שהיו נתנין
לבהן (ספרי): (י) ואיש את קדשיו לו יהיו. לפי שנאמרו מתנות בהנה ולנה, וכול כבואו
ושלום בורע, ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו, מניד שפוכת הנאתן לבקלים, ועוד מדרשים
הרבה דרשו בו בספרי: ומ"א ואיש את קדשיו לו יהיו, מי שמעבב מעשרותיו ואינו נותן,
לו יהיו המעשרות - סוף שאין שדוה אלא אחד מעשרה שהיתה למונה לעשות (תנח"י ראה):
איש אשר יתן לכהן. מתנות הראויות לו. לו יהיה ממן הרבה (ברי"ג): (יב) איש איש כי
תשטה אשתו. מה תיב למעלה מן הענין? ואיש את קדשיו לו יהיו, אם אתה מעבב מתנות
הבהן, ה"ד שתתקדף לבא אצלו להביא לו את הסוטה: איש איש. ללמדך שמועלת
בשתים - באיש מלקמה שלמעלה ואישה מלקמה: כי תשטה אשתו. שני רבותינו אין
המאפיין נאפיין עד שתקנס דקון רוח שטות, דקתיב כי תשטה וקתיב בו נאף אשה חסר
לב (מש"י): ופשוטו של מקרא כי תשטה - תט מדרבנן צניעות ותקשר בעיניו, כמו שטה
מעליו ועבר (שם ד'). אל יטש אל דרכיה לבד (שם ו'): ומעלה בו מעל. ומהו המעל?
ושכב איש אתה: (יג) ושכב איש. פרט לקטן ומי שאינו איש (ספרי): אתה שכבת זרע.
שכיבתה פוסלת אותה; ואין שכיבת אותה פוסלת אותה, (במעשה בשתי אחיות שהיו
דומות זו לזו): ונעלם מעיני אשה. פרט לסומא, הא אם היה רואה ומעמקם אין הפנים בודקין
אותה (ספרי): ונסתרה שיעור שתראה לשמא ביה: ועד אין בה. הא אם יש בה אפילו

רש"י

כי תשמה — Our Rabbis have taught: "Adulterers do never sin until a spirit of madness enters into them", as it written, *of her* כי תשמה "if she becomes mad" (taking תשמה in the sense of תשמה, i. e. to become a שומה), and so, too, of him Scripture writes, (Prov. VI. 32) "Whoso committeth adultery with a woman lacketh understanding". — But the plain sense of the verse is *that* כי תשמה means: if she deviates from the path of modesty and thereby becomes suspect in his eyes. The word is similar to, (Prov. IV. 15) "turn away (שטה) from it, and pass by"; (ib. VII. 25) "Let not thine heart turn (יטט) to her ways". מעל AND SHE ACTS UNFAITHFULLY AGAINST HIM — Wherein consists this infidelity? ושכב איש אתה THAT A MAN LIETH WITH HER¹). (13) ושכב איש AND A MAN LIETH [WITH HER] — a man, thus excluding a minor and a being that does not come under the term איש (i. e., an animal) (Siphre; Sota 24a). אתה שכבת ורע [AND A MAN LIETH] WITH HER CARNALLY — This implies: that only her sexual intercourse with another man makes her unfit for continuing in marital relation with her husband, but the fact that her sister had sexual intercourse with him does not make her unfit for such (Jeb. 95a) [as was once the case with two sisters who greatly resembled each other (Tanch.)²] ונעלם מעיני אשה AND IT BE HID FROM THE EYES OF HER HUSBAND — Since it speaks of the eyes of the husband, it excludes the case of a blind man (i. e., a blind man cannot subject his wife to the ordeal). On the other hand, it states: "if it be concealed from his eyes"; it follows therefore that if he sees her improper conduct and wilfully closes his eyes to it the waters cannot try her (i. e., she cannot be subjected to the ordeal)³) (Siphre; Sota 27a). ונסתרה AND SHE WAS ASIDE SECRETLY with him such a period of time wherein there was a possibility for her to become defiled by intercourse.⁴) ועד אין בה AND THERE BE NO WITNESS AGAINST HER — But if there

NOTES

1) The ך is the Vau explicativum, the equivalent to our "viz."

2) See Appendix.

3) We take the words אין המים בורקין אותה in Rashi as the equivalent of the statement in Siphre: ואינו רשאי להערים עליה ולהשקותה. The apodosis is then v. 15: If it be hidden from his eyes ... the man shall bring his wife to the priest. — The words in Rashi may, however, signify, "the waters will not test her" (i. e. the ordeal will not prove effective). In this case the apodosis is the second half of v. 24: "If it be concealed from his eyes ... (he shall put her to the ordeal as described in vv. 15—23) ... and then the water that causeth the curse shall come into her, and become bitter". It follows therefore that if it was not concealed from his eyes, the waters will not become bitter.

4) Rashi intends to make it clear that והיא נסתרה is not a statement of fact, — for if she was actually defiled she is not a נסתרה, "a woman suspected of adultery", and does not drink the מים המארים. But ונסתרה והיא means: she had secluded herself with another man so that she (והיא) might become defiled, i. e. sufficiently long to afford an opportunity for adultery.

רש"י

must be given to the priest" (Siphre)¹). (10) **וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה** AND EVERY MAN'S HOLY THINGS SHALL BE HIS — Because the gifts due to the priests and the Levites are *merely* mentioned in the Torah (Deut. XVIII. 1—8) (without any statement as to how they are to come into possession of them), therefore one might *think* they may come and take them by force. On this account, it states *here*, "and every man's holy things shall be his" — *in some respect* — thus it teaches us that the **טוֹבַת הַנָּאֵה**, the gratification of using them *in this respect as he wishes*, belongs to the owner²). — Many other Halachic rules have they (the Rabbis) deduced about it (this statement) in Siphre. — An Agadic explanation of **וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה** is the following: Whosoever retains the tithes and does not give them to the Levite, *only* the tithes will be his, i. e., his field will ultimately yield no more than a tithe of what it was accustomed to yield (so that his whole possession will not exceed the gifts he should have given to the priests and the Levites; cf. Tanch. on **וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה**)³). **אִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה** A MAN, HOWEVER, WHO GIVES TO THE PRIEST the gifts that are due to him, **וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה** HE SHALL HAVE great riches (Ber. 63a). (12) **אִישׁ אֶת כִּי חֲשָׁטָה** IF ANY MAN'S WIFE GO ASIDE [AND ACT DECEITFULLY AGAINST HIM] — What is stated above, *immediately before* this section? **וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה** If thou retainest the gifts due to the priest (cf. Rashi on v. 10), by thy life, thou wilt have to come to him in order to bring him thy faithless wife *for the ordeal by the waters* (Ber. 63a). (The translation therefore is: "A man who remains with his holy things, not giving them to the priest, **וְאִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה** — the man and his wife — will become subject to him (require his services)".) **אִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה** — The double expression **אִישׁ אֶת קִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה** is employed to teach you that she (the faithless wife) deals treacherously in two respects — against Him above *Who bears the appellation of אִישׁ*, as in the text "[the Lord is] a Man of the war" (Ex. XV. 3), and against her husband (**אִישׁ**) *here* below (Tanch.)⁴).

NOTES

¹) Of the **בְּכוֹרִים** it is stated (Deut. XXVI) that one had to go to the priest with them, and the priest should take the basket of fruits from him and place it before the altar. After he had made the **בְּכוֹרִים** **וְיָדִי בְּכוֹרִים** Scripture states, "And thou shalt leave it (הַנִּחְתָּת) before the Lord thy God". What is to be done with them is not stated. R. Ishmael holds that our passage states this. The translation therefore is: All such **תְּרוּמַת** of holy things as ye have to bring to the priest (and that is only **בְּכוֹרִים** since the priest has himself to collect other **תְּרוּמַת** due to him) shall belong to him. — Num. Rabbah (VIII. 8), however, seems to stress the word **כָּל**, for it reads: **שִׁדְדוֹ נִתְּנִים כָּל לִבְנֵי**. This would mean that all belongs to the priest and that nothing of the **בְּכוֹרִים** is burnt upon the altar, although it states of them that they are placed before the altar which might lead one to presume that all or part is burnt upon it.

²) For the meaning of the term **טוֹבַת הַנָּאֵה** in the case of sacrifices see our Note on Lev. XXVII. 28 of this edition of the Pentateuch. Here it means that he may have the pleasure of giving these dues to any priest or Levite he wishes.

³) The translation of the verse, in accordance with this Agadic explanation, is: "And a man who always remains with his holy things (never parts with them by giving them to the priest), such indeed (and nothing more) will be his".

⁴) The relation of man and wife is often used in the Bible to symbolize the relation of God to Israel (cf. Hosea II. 19: and I will betroth thee unto Me), so that Israel's faithlessness to God is described by the same term (**וְנוֹת**) as that which is used of a breach of the marriage covenant. The Jewish wife who commits such a sin is false therefore not only to her husband, but in so far as she sins against the law of God she is false also to the teachings of her religion (cf. the fuller statement in Num. R. IX. 1 at the end of the section).

¹⁴And the spirit of jealousy come upon him, and he be jealous of his wife: and she be defiled: or if the spirit of jealousy come upon him, and he be jealous of his wife, and she be not defiled; ¹⁵Then shall the man bring his wife unto the priest, and he shall bring her offering for her, the tenth *part* of an ephah of barley meal; he shall pour no oil upon it, nor put frankincense thereon; for it is an oblation of jealousy, an oblation of memorial, bringing iniquity to remembrance. ¹⁶And the priest shall cause her to approach and present her before the Eternal: ¹⁷And the priest shall take holy water in an earthen vessel; and of the dust that is in the floor of the dwelling the priest shall take, and put *it* into the water: ¹⁸And the priest shall present the woman before the Eternal, and put in disorder the woman's hair, and put

רשי

was even only one witness against her who stated that she was defiled she did not drink the *מים המארים*, but was henceforth forbidden to her husband (Sota 2a). *בה* AND THERE WAS NO WITNESS AGAINST HER, as regards defilement, but there were witnesses regarding her meeting with the man privily¹). *נתפסה* [AND SHE WAS NOT] SEIZED — i. e. subjected to force.

NOTES

¹) Any *דבר שנעורה*, any act in which purity of married life is concerned, generally requires no less than two witnesses to have civil and criminal consequences (cf. Git. 64a). This case, however, is exceptional inasmuch as there is *רגלים לדבר*, something to support the suspicion, (lit., the thing has feet to stand on), since it has been preceded by the outbreak of the husband's jealousy and his warning (cf. Rashi on v. 14) and her private meeting with this man (Sota 3a). From the word *בה* which appears to be redundant — for it might have stated *ועד א"ן* — it is derived that *בה*, "as regards it", her defilement, the evidence of one witness is decisive (i. e. if there is one witness that she has been defiled with her consent she becomes forbidden to her husband without any further proceedings, and if there is none she is to be put to the test of the *מים המארים*). But the circumstances that preceded the *טומאה*, viz., the *קינר* and the *סתירה* must be certified by two witnesses, since it is just because all the antecedent facts have been certified beyond doubt that makes Scripture satisfy itself with one witness in the case of the *טומאה*, as the Talmud (Sota 3a) puts it: *מפני מה האמינה תורה עד אחד במסופה? שרגלים לדבר שהרי קינא לה וסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה.*

י ועבר עליו רוח-קנאה וקנא את-אשתו והוא
 נטמאה או-עבר עליו רוח-קנאה וקנא את-אשתו
 והיא לא נטמאה: ^{טו} והביא האיש את-אשתו אל-
 הכהן והביא את-קרבתה עליה עשירת האִיפה קמח
 שערים לא-יצק עליו שמן ולא-יתן עליו לבנה כִּי-
 מנחת קנאת הוא מנחת זכרון מזכרת עון: ^{טז} והקריב
 אתה הכהן והעמדה לפני יהוה: ^{יז} ולקח הכהן מים
 קדשים בכלי-חרש ומוהעפר אשר יהיה בקרקע
 המשכן יקח הכהן ונתן אליה-מים: ^{יח} והעמיד הכהן
 את-האשה לפני יהוה ופרע את-ראש האשה ונתן

אונקלוס

יתה שְׂכַבְת וְרָעָא ויהי מכסא מעיני בעלה ומטמא והיא מסאבא וסחיד לית בה
 והיא לא אסתדת: ^י ויעבר עלוהי רוח קנאה ויקני נח אסתה והיא מסאבא או עבר
 עלוהי רוח קנאה ויקני נח אסתה והיא לא מסאבא: ^{טו} וינתי גברא נח אסתה לנח
 כהנא וינתי נח קרבנה עלה חר מן עשרא בתלת סאין קמחא שערין לא וריק עלוהי
 משחא ולא ויתן עלוהי לבנמא ארי מנחת קנאמא הוא מנחת זכרנא מדרבת חובין:
^{טז} ויקריב יתה כהנא ויקימנה קדם יי: ^{יז} ויסב כהנא מי כיור כמן דחסף ומן עשרא די

רשי

ער אחד שאמר נטמאת לא היתה שותה (סוטה ד'): ועד אין בה. בסמאה, אבל יש עדים
 לסתירה (שם ב'): נתפשה. נאנסה, כמו ותפשה ושכב עמה (דב' כ"ב): (יח) ועבר עליו.
 קדם לסתירה: רוח קנאה וקנה. פרשו רבותינו לשון התרעה, שמתרה בה אל תסתרי עם
 איש פלוני: והוא נטמאה או עבר עליו וגו'. כלומר הוא התרה בה, ושברה על התרעתו.
 ואין ידוע אם נטמאה אם לאו: (טו) קמח. שלא יהא מסלת: שערים. ולא חטים, היא עשתה
 מעשה בהמה, וקרבנה מאכל בהמה (סוטה י"ד): לא יצק עליו שמן. שלא יהא קרבנה
 מקדש, שהשמן קרוי אור, והיא עשתה בחשך: ולא יתן עליו לבנה. שהאמהות נקראו
 לבנה, שאמר ואל נבעה הלבונה (שה"ש ד'), והיא פרשה מדרךה: כי מנחת קנאת הוא.
 הקמת הנה, קמח לשון זכר: מנחת קנאת. מעדרת עליה שתי קנאות, קנאת המקום וקנאת
 הדגל (ספרי: יז) מים קדשים. שקדשו בכיור. לפי ששעשה מנחת מראות הצובאות,
 וזו פרשה מדרבניה, שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת המצות וזו קלקלה לאחר,
 תבדק בו: בכלי חרש. היא השקה את הנואר בין משבח בכוסות משבחים, לפיכך תשתה
 מים הקרים במקרה בוזה של חרס (סוטה ט'): (יח) והעמיד הכהן וגו'. והלא כבר נאמר
 והעמידה לפני ה': אלא משעין היו אותה מקום למקום כדי לינעה ותסרף דעתה ותודה
 (סוטה ח'): ופרע. סותר את קליפת שעררה, כדי לבוותה, מפני לבנות ישראל שגלו הראש
 ונאי להן (כתו"ע"ב): לפני ה'. בשער נקורה, הוא שער העזרה המזרחי, דרך כל הנזקקים
 (סוטה ז'): ונתן על כפיה. לינעה, אולי תסרף דעתה ותודה, ולא ימחה שם המיוחד על
 הקים (שם י"ד): המרים. על שם סוף, שהם מרים לה (שם כ'): המאדרים. המחסרים
 אותה מן העולם, לשון סלון ממאיר (יח' כ"א), ולא יסכן לפרש מים ארוכים, שהרי קרושים

OF JEALOUSY — *The plural קנאות is used because it arouses against her two outbreaks of jealousy — the jealousy of the Omnipresent and the jealousy of her husband* (Tos. Sota 2; Siphre; cf. Rashi's second comment on **אִישׁ אִישׁ** v. 12).
(17) מִים קִדְשִׁים HOLY WATER — *i. e.*, water that has become holy through being in the laver. — *The water was taken from the laver because that was made of the mirrors of the women who assembled at the entrance of the appointed tent, and this woman deviated from their chaste ways. Because they had cherished their husbands' love in Egypt* (cf. Rashi on Ex. XXXVIII. 8), whilst this woman depravedly gave herself over to another, she was to be tried by it (the contents of the laver). **כְּנִי הָרֶשֶׁת IN AN EARTHEN VESSEL** — She gave the adulterer excellent wine to drink in valuable goblets, therefore she shall drink the bitter water in a common earthen ware cup. (Sota 9a.) **(18) וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן וְנָרַע AND THE PRIEST SHALL PRESENT [THE WOMAN BEFORE THE LORD]** — But has it not already been stated, (v. 16) "and he shall present her before the Lord"? But they used to move her about from place to place (and thus, as it were, present her many times) in order to wear her out so that her thoughts should become confused *and she be unable to invent explanations of her conduct* and so she would confess *her guilt* (Sota 8a). **וְנָרַע AND HE SHALL PUT IN DISORDER [THE WOMAN'S HAIR]** — *i. e.* he pulls away her hair-plaits in order to make her look despicable. — *We may learn from this that as regards married Jewish women an uncovered head is a disgrace to them* (Siphre¹). **לִפְנֵי ה' [AND THE PRIEST SHALL PRESENT THE WOMAN] BEFORE THE LORD** — *i. e.* in the gateway of Nicanor (cf. Rashi on Lev. XIV. 11 and Note thereon) which was the eastern gate of the court, the passage for all who entered *the court* (and where she was therefore most exposed to public view) (Sota 7a). **וְנָתַן עָלֶיהָ כֶּסֶם AND HE SHALL PUT [THE MEAL-OFFERING OF MEMORIAL] IN HER HANDS** — to wear her out *even more* (cf. Rashi on the beginning of the verse); — perhaps her thoughts would become confused *now*, so that she would confess *her guilt* and it would become unnecessary to blot out *from the parchment* the Divine Proper Name by the water (cf. Siphre; Sota 14a). **הַמֵּרִים THE BITTER [WATERS]** — *They were called bitter waters because of their final effect, viz., that they proved bitter for her* (Siphre; Sota 20a). **הַמַּאֲרִירִים means, the waters that make her disappear (pine away) from the world. It has the same meaning as, (Ezech. XXVIII. 24): "a removing (מַמְאִיר) brier" (one that removed some of the flesh). It would not be correct to explain מִים הַמַּאֲרִירִים as מִים אֲרוּרִים, "cursed**

NOTES

¹ **פָּרַע** means to uncover (cf. Rashi on Ex. XXXII. 25), or rather, to make free, to loosen. Rashi does not suggest that it signifies סוֹתֵר. It means to uncover the hair, and he points out how this was done. Since the whole procedure as described here aims at a scornful treatment of the woman who has by her own conduct subjected herself to suspicion, it follows that it was regarded as immodest for Jewish women to let their hair remain uncovered. — The hair was worn in plaits "bunched" on top of the head. For a description of how women wore their hair, see Krauss, Talmudische Archäologie, I. p. 195, and for a discussion of the term **פָּרַע** see *ibid.* pp. 651 ff.

רש"י

Similar is, (Deut. XXII. 28) "And seizes her (וּתְסִידָהּ) and lieth with her". (14) **וַעֲבַר עָלָיו** AND [THE SPIRIT OF JEALOUSY] COME UPON HIM — *i. e.*, *had come upon him* before her seclusion with the man. **וְהָיָה נִשְׁמָתָהּ אוֹ עֲבַר עָלָיו וְנִרְאָה** [AND] THE SPIRIT OF JEALOUSY [COME UPON HIM] וְנִרְאָה — Our Rabbis said that it is an expression denoting warning — that he warns her: do not be aside privily with that man (Sota 3a).¹⁾ **וְהָיָה נִשְׁמָתָהּ אוֹ עֲבַר עָלָיו וְנִרְאָה** AND SHE BE DEFILED, OR IF [THE SPIRIT OF JEALOUSY] COME UPON HIM [AND SHE WAS NOT DEFILED] — that is to say, he warned her but she disregarded his warning, and it is uncertain whether she has been defiled or not.²⁾ (15) **קֶמַח** *implies*³⁾ that it shall not be of fine sifted flour, *and it must be* **שְׂעִירִים** BARLEY, and not wheat; because she committed a bestial act, therefore shall her offering consist of that which is food for beasts (Siphre; Sota 14a). **וְהָיָה נִשְׁמָתָהּ אוֹ עֲבַר עָלָיו וְנִרְאָה** HE SHALL POUR NO OIL UPON IT, so that her offering shall not be embellished (cf. Rashi on Lev. V. 11) — and *also* because oil is called light (it is named **יָצָה** from the root **צָהר**, to give light; see Tanch.) whilst she acted in darkness (Tanch.; cf. Sota 15a). **וְהָיָה נִשְׁמָתָהּ אוֹ עֲבַר עָלָיו וְנִרְאָה** NOR SHALL HE PUT FRANKINCENSE THEREON — Because the matriarchs are *symbolically* termed frankincense, as it is said, (Songs IV. 6) "I will get me ... to the hill of frankincense" (which is taken as an allusion to the matriarchs), whilst she deviated from their paths (Tanch.). **וְהָיָה נִשְׁמָתָהּ אוֹ עֲבַר עָלָיו וְנִרְאָה** כי מנחת קנאה הוא *FOR IT IS A MEAL OFFERING OF JEALOUSY* — *i. e.*, *this קמח is a meal offering of jealousy*; for the word **קמח** is masculine and is therefore referred to by the masc. form **הוא**⁴⁾. **וְהָיָה נִשְׁמָתָהּ אוֹ עֲבַר עָלָיו וְנִרְאָה** A MEAL OFFERING

NOTES

¹⁾ Rashi points out that **וְנִרְאָה** does not denote a mere passive feeling of jealousy, but an act of the husband emanating from his jealousy — the stern warning he gives her. It is evident therefore that **וְעֲבַר** must be taken as a pluperfect form (cf. Sota 3a: **מֵאִי וְעֲבַר וְעֲבַר כְּכֹר**): if the spirit of jealousy had come upon him, and he had given expression to his jealousy — by warning her.

²⁾ *I. e.*, **וְהָיָה נִשְׁמָתָהּ** and **וְהָיָה נִשְׁמָתָהּ** are not statements of fact, for in neither of these cases does she undergo the ordeal, the very purpose of the ordeal being to ascertain whether she has been defiled or not. The translation is: a spirit of jealousy had passed over him and he had warned her, and she may have been defiled, or a spirit of jealousy had passed over him and he had warned her and she may not have been defiled; then the man shall bring his wife etc.

³⁾ Rashi is of course not concerned to explain that **קמח** is not **סולת** and that **שְׂעִירִים** are not **חֲמִין**, for this is evident. He emphasizes the fact that the Torah prescribes coarse flour made of barley, a most inferior kind of flour, because she committed a bestial act, etc.

⁴⁾ But in v. 18 the feminine **היא** refers to the preceding **מנחת הזכר**.

the oblation of memorial in her hands, which is the jealousy-oblation: and the priest shall have in his hand the bitter water that causeth the curse. ¹⁹And the priest shall adjure her, and say unto the woman, If no man have lain with thee, and if thou hast not gone aside to uncleanness *with another* instead of thy husband, be thou free from this bitter water that causeth the curse: ²⁰But if thou hast gone aside *to another* instead of thy husband, and if thou be defiled, and some man hath lain with thee besides thine husband; ²¹Then the priest shall adjure the woman with an oath of execration; and the priest shall say unto the woman, The Eternal make thee an execration, and on oath among thy people, when the Eternal doth make thy thigh to waste, and thy belly to swell: ²²And this water that causeth the curse shall go into thy bowels, to make *thy* belly to swell, and *thy* thigh to waste. And the woman shall say, Amen, amen. ²³And the priest shall write these execrations on a bill, and he shall blot *them* out

רש"י

waters" for *actually* they are holy (cf. v. 17). Besides, *even if the meaning has anything to do with "cursing"*, Scripture does not write מַאֲרִירִים, "waters that are cursed", but מַאֲרִירִים — "that bring a curse to others"; and Onkelos, too, does not render it by לִטְיָא — "cursed waters" but by מַלְטְיָא — "*waters that show a curse on the body of this woman*". (19) וְהַשְׁבִּיעַ אֹתָהּ וְנָא AND [THE PRIEST] SHALL ADJURE HER etc. — and wherein does this adjuration consist? *In that he says to the woman*, "if no man hath lain with thee . . . הֲנִי, be thou free", *which implies*: "if, however, a man hath lain with thee, הֲנִי,

על־כִּפִּיָּה אֶת מִנְחַת הַזֶּבֶחַ מִנְחַת הַנֶּאֱמָר הוּא וּבִדְ^א
הַכֹּהֵן יִהְיֶה מִי הַמָּרִים הַמֵּאֲרָרִים: ^יוְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ
הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתָּךְ
וְאִם־לֹא שָׁטִית טְמֵאָה תַּחַת אִישׁךָ הַנָּקִי מִמִּי
הַמָּרִים הַמֵּאֲרָרִים הָאֵלֶּה: ^יוְאִתְּ כִי שָׁטִית תַּחַת
אִישׁךָ וְכִי נִטְמָאת וַיִּתֵּן אִישׁ בְּךָ אֶת־שִׁכְבְּתוֹ מִבְּלִעְדִּי
אִישׁךָ: ^{יא}וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה
וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לָאֵלֶּה וּלְשִׁבְעָה
בְּתוֹךְ עַמֶּךָ בַּחַת יְהוָה אֶת־יֶרֶכְךָ וְאֶת־בִּטְנְךָ
צָבָה: ^{יב}וְכֹאֲו הַמַּיִם הַמֵּאֲרָרִים הָאֵלֶּה בְּמַעַד
לְצִבּוֹת בָּטֹן וּלְנֹפֶל יֵרֶד וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן וְאָמֵן:
^{יג}וְכָתַב אֶת־הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בְּסֵפֶר וּמָחָה אֶל־

אונקלוס

וְהִי בִּיסוּדֵי מִשְׁכָּנָא וְסָב בְּהִנָּא וַיִּתֵּן לְמִנָּא: ^יוְיִקִּים בְּהִנָּא יֵת אֶתְהַאֲקֵדְסֵי וַיִּפְרַעֲיֵת
רִישָׁא דְאֶתְהַא וַיִּהֲב עַל יְדֵהָא יֵת מִנְחַת דִּוְכָרְנָא מִנְחַת קִנְאָתָא הִיא וּבִידָא דְכִהֲנָא
וְהוּן מִנָּא מְרִידָא מְלִטְמָנָא: ^ייִשׁ וַיִּוְמִי יֵתָה בְּהִנָּא וַיִּמְר לְאֶתְהַא אִם לֹא שָׁכִיב גִּבְר
וְחִיד וְאִם לֹא סָטִית מִסָּאָבָא בֵּר מִכְּעִלְיָד הוּנָא וְכָאָה מִמִּנָּא מְרִידָא מְלִטְמָנָא הָאֵלִי:
כ וְאִתְּ אֲרִי סָטִית בֵּר מִכְּעִלְיָד וְאֲרִי אֶסְתָּאָכַת וַיִּהֲב גִּבְר בְּךָ יֵת שְׁכִבְתָּהּ בֵּר
מִכְּעִלְיָד: כֹּא וַיִּוְמִי כִהֲנָא יֵת אֶתְהַא בְּמוֹמָתָא דְלִנְטָא וַיִּמְר בְּהִנָּא לְאֶתְהַא וַיִּתֵּן וַיִּי
וְחִיד לְלוֹט וּלְמוֹמִי בְּגו עַמֶּיךָ בְּדִיתֵן וַיִּת יֶרֶכְיָד מִסָּנָא וַיִּת מְצִיבִי נְפִיכִין: כב וַיַּעֲלֹן

רש"י

הוּ, וְלֹא אֲדוּרִים קָטַב הַתּוֹב, אֵלֶּא מֵאֲרָרִים אֶת אֲחֵרִים, וְאֶחָ אֲנִקְלוֹס לֹא תִרְגֵּם לִימָנָא אֵלֶּא
מִלְטָטָנָא— שְׁמָרְאוֹת קָלְלָה בְּנוֹפֶה שֶׁל זֶה: (יט) וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ וְגו'. וְגַם הִיא הַשְׁבוּעָה? אִם לֹא
שָׁכַב הַזָּקֵן, הָא אִם שָׁכַב הַזָּקֵן, שְׁמִכְלָל לֹא אֹתָהּ שׁוֹמֵעַ הוּ, אֵלֶּא שְׁמִינָה לְפִתּוֹחַ בְּרִינִי נְפִשׁוֹת
תַּחֲלָה לְזִכּוֹת (שם י"ז; שְׁבוּעוֹת לִי"ז; סִנְה' לִ"ג): (כ) וְאִת כִּי שָׁטִית, כִּי מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן אִם:
(כא) בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה, שְׁבוּעָה שֶׁל קָלְלָה: יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לֹאֵלֶּה, שִׁיְהִי הַכֹּל מִקְלָלִין בְּיָד—
יִבּוֹאֵד בְּדָרְךְ שָׁבָא לְפִלּוֹנִית ו' וְלִשְׁבַּעַה, שִׁיְהִי הַכֹּל נִשְׁבַּעִין בְּיָד— אִם לֹא, וְאָרַע לִי בְּדָרְךְ
שְׁאֲרַע לְפִלּוֹנִית וְכֵן ה"א וְהַנְחָתָם שְׁמֵכָם לְשִׁבְעָה לְבַחֲרִי (ישי"ס"ה) שְׁחַצְדִּיקִים נִשְׁבַּעִים
בְּסוּרְעִינִיתָן שֶׁל רָשָׁעִים, וְכֵן לַעֲנִן הַבְּרָכָה, וְהַבְּרָכָה וְגו' (בר' י"ב), בְּךָ וְבִרְךָ יִשְׂרָאֵל לֹאמַר
(שם מ"ח): אִת יֶרֶכְךָ, בְּקָלְלָה הַקִּדְּשִׁים יֵרֶד לְבָשָׁן, לְפִי שְׁבָה הַתַּחֲלִילָה בְּכִבְרָה תַּחֲלָה (סוֹטָה ח'):
צָבָה, בְּתַרְנוּמִי, נְפִיחָה: (כב) לְצִבּוֹת בָּטֹן, כְּמוֹ לְהַצְבוֹת בָּטֹן, וְהוּ שְׁמוֹשׁ שִׁתָּח שְׁהִלְמִ"ד
נְקוּדָה בֹּה וְכֵן לְנַחֲתָם הַדָּרֶךְ (שמי"ג, לְרֹאשְׁתָּם בְּדָרְךְ אֲשֶׁר תִּלְכּוּ בָּהּ (רבי"א), וְכֵן לְנֹפֶל
יֵרֶד— לְהַנְסִיל יֵרֶד, שְׁהַמַּיִם מִצָּבִים אֶת הַבָּטֹן וּמִפִּילִים אֶת הַיֵּרֶד: לְצִבּוֹת בָּטֹן וּלְנֹפֶל יֵרֶד.
בָּטֹן וְיֶרֶכְךָ שֶׁל בּוֹעֵל, אוֹ אֵינוֹ אֵלֶּא נִבְשָׁלָה, כִּשְׁהוּא אוֹמַר אֶת יֶרֶכְךָ נִסְלָת וְאִת בָּטֹן צָבָה
הָרִי שֶׁל נִבְשָׁלָה אָמֹר (סוֹטָה כ"ח): אָמֵן אָמֵן, קִבְּלָת שְׁבוּעָה— אָמֵן עַל הָאֵלֶּה, אָמֵן עַל

רש"י

AN ADJURATION OF CURSING — *i. e.*, an oath which contains the curse¹).
 לַאֱלֹהִים יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאֵלֶּיךָ THE LORD MAKE THEE AN EXECRATION — *i. e.* that everybody will curse through thee (*i. e.*, by mention of thy name), *saying*, "May misfortune come upon you just as it came upon Mrs. so-and-so!" וְלִשְׁכָּנָה [THE LORD MAKE THEE AN EXECRATION] AND AN OATH — *This means*, that everybody will swear through thee (*i. e.*, by mention of thy name) — "If not (*i. e.*, if I am not speaking the truth)²) may misfortune happen to me just as it happened to Mrs. So-and-so!" In a similar sense it states, (Is. LXV. 15) "and ye shall leave your name as an oath unto my chosen" *which means* that the righteous take an oath by *mention of* the punishment that came upon evil-doers. So, too, in reference to the blessing, *does it state*, (Gen. XII. 3) "and through thee (*i. e.*, by mention of thy name) shall bless themselves [all the families of the earth]"; (Gen. XLVIII. 20) "By thee shall Israel bless, *saying*, [God make thee as Ephraim and as Manasseh]" (Siphre). אֵת יִרְכֶּךָ [WHEN THE LORD DOTH MAKE] THY THIGH [TO FALL, AND THY BELLY TO SWELL] — In *uttering* the curse *that will befall her because of her sin* he mentions the thigh before the belly (whilst in v. 22 the belly is stated to be affected first), because with it (the thigh) she began to sin (cf. Sota 8b, 9b). צָנָה — *Understand this* as the Targum does: SWOLLEN. (22) לְצִנּוֹת בָּנִין is the same as לְהִצְבּוֹת בָּנִין (the verb being the Hiphil infinitive). This is the usage of the Patach: that the "lamed" has it as its vowel *instead of the ה* having it (*viz.*, that it is a contraction of לָהֶ). Similar is (Ex. XIII. 21) לְרִאֲתָתְכֶם הָרֶדֶק, and (Deut. I. 33) לְהִנָּחֶתְכֶם בְּרֶדֶק אֲשֶׁר תִּלְכּוּ בָּהּ (which are equivalent to לְהִרְאֲתָתְכֶם and לְהִנָּחֶתְכֶם). And so, too, *in this verse*, יֶדְךָ לְנִשְׁלֹל, *which is the same as* יֶדְךָ לְהִנָּשֵׁל. *The meaning is*: that the waters cause the belly to swell, and cause the thigh to fall. יֶדְךָ לְצִנּוֹת בָּנִין וְלִנְשֹׁל [AND THIS WATER THAT CAUSETH THE CURSE SHALL GO INTO THY BOWELS] TO MAKE THE BELLY TO SWELL AND THE THIGH TO WASTE — *i. e.* the belly and the thigh of the adulterer (Note that Scripture does not state here, as in the preceding verse, "thy thigh", "thy belly"). Or perhaps *this is not so*, but *it means those of the adulteress*? But when it states, (v. 21) "[when the Lord doth make] thy thigh to waste and thy belly to swell", you see, that those of the adulteress are mentioned *already* (Sota 28a; cf. Siphre). אָמֵן אָמֵן [AND THE WOMAN SHALL SAY] AMEN, AMEN — *The utterance of the word אָמֵן by a person implies the acceptance of an oath which has been recited by another with reference to him.* — *The two words אָמֵן (which may mean "It is so", or, "May it be so") respectively signify*, "Amen" with reference to the curse invoked, and "Amen" with reference to the oath recited. Accordingly she declares: "Amen" ("may it be so" *i. e.*, may the אֱלֹהִים "the curse" befall me) if I have received defilement from this man, and "Amen" if I have received

NOTES

¹) It is not quite evident what Rashi intends to stress by this comment, which apparently only translates the Hebrew text by another Hebrew phrase. Possibly he means that the words do not constitute two separate terms as they do further on in the verse (לַאֱלֹהִים וְלִשְׁכָּנָה), but merely denote "the adjuration which contains a curse". The former adjuration which stated what would happen if she were innocent required no curse, and Scripture therefore states אָמֵן הִנֵּה (v. 20) it continues: Now the priest shall adjure the woman with the אֱלֹהִים שְׁכָנָה (v. 20) with the adjuration that contains the curse. Rashi makes it evident that this is one phrase and not two, by stressing the fact that שְׁכָנָה is the construct form.

²) See Appendix.

רשי

thou *deservest to be suffocated*"¹), because from a negative statement you may deduce its converse, the positive statement. *It is true that in an adjuration it would be more appropriate to make this threat of punishment if guilty, and to allow the converse to be derived from it, but here it mentions first what will happen if she has not sinned, since it intends to suggest that it is a duty in capital cases to begin the proceedings with the statement of something that bears upon the innocence of the accused* (Sota 17a; Shebuoth 36a; Sanh. 33a).

(20) ואת כי שמיא BUT IF THOU HAST GONE ASIDE — The word כי must here be employed in the meaning of "if" (cf. Rashi on Gen. XVIII. 15).

(21) בשבעת האלה [AND THE PRIEST SHALL ADJURE THE WOMAN] WITH

NOTES

1) The punishment which she will incur in the event of her guilt is stated in v. 21 and 22. It is not suffocation, and the word חנקי is therefore not to be taken literally. It merely sets forth the idea: if thou be guilty thou *deservest* the death penalty. But because it expresses in the briefest manner the converse of חנקי, "be free from punishment", and is almost similar to it in sound, this play upon words is employed to state the punishment she will incur if she is guilty. — It should be noted that Rashi's statement, מכלל לאו אחת שומע הן, which is the view of Rabbi Chanina ben Gamliel (Kidd. 62a), is not unanimously accepted. R. Meir, according to whose view the Halacha on this point is fixed, holds on the contrary that מכלל לאו אי אחת שומע הן, a statement does not necessarily involve that its converse has opposite consequences, and that therefore Scripture is bound to point these out when it intends that this should be so. In other words, a תנאי כפול, "a double stipulation", i.e. one in which both alternatives are mentioned and their respective consequences are expressly provided for, is required. The classic example is Num. XXXII. 29—30 where Scripture states, אם יעברו וכי ואם לא יעברו וכי. It is therefore strange that Rashi, contrary to all מוסקים, accepts the view of R. Chanina ben Gamliel. But the reason why Rashi was forced to do this is the following: If we accept R. Meir's view we are bound to find a תנאי כפול in the adjuration of the priest. This can only be done if we take v. 19: אם לא שכב וכי as the one side of the תנאי כפול (cf. Ibn Ezra) of which the consequence is חנקי, and v. 20 as the other side, its consequence being stated in the second part of v. 21 and in v. 22: יתן ד' אותך לאלה וגו'. But then the first part of v. 21, והשביע הכהן וכי, would have no connection with what follows. To take it as a mere repetition of והשביע הכהן in v. 19 for the reason given by Nachmanides (q.v.) appeared to Rashi inadmissible since Scripture expressly distinguishes between common adjuration (v. 19) and the שבועת האלה, the adjuration accompanied by a curse (v. 21). Rashi was therefore bound to regard vv. 19 and 20 as a complete independent whole in which the negative side (חנקי ... אם לא שכב) is expressly stated and from which the consequences of its converse, the positive side, can be deduced by a logical argument (מכלל לאו אחת שומע הן).

with the bitter water: ²⁴And he shall cause the woman to drink the bitter water that causeth the curse: and the water that causeth the curse shall come into her, *and become bitter*. ²⁵Then the priest shall take the jealousy-oblation out of the woman's hand, and shall wave the oblation before the Eternal, and offer it upon the altar: ²⁶And the priest shall take by grasping an handful of the oblation, *even the memorial part thereof*, and cause it to ascend in fumes upon the altar, and afterwards he shall cause the woman to drink the water. ²⁷And when he hath made her to drink the water, then it shall come to pass, *that* if she be defiled, and have acted deceitfully against her husband, that the water that causeth the curse shall enter into her *and become bitter*, and her belly shall swell, and her thigh shall waste: and the woman shall be an execration among her people. ²⁸And if the woman be not defiled, but be clean; then she shall be free, and shall conceive seed. ²⁹This is the law of jealousies, when a wife goeth aside to *another* instead of her husband, and is defiled; ³⁰Or when

רש"י

defilement from any other man; "Amen" ("It is so" — the terms of the oath are true) that I have not gone astray either when I was betrothed to *my husband* or since I have been married to *him*; (or in the case of a woman who has married her deceased husband's brother; cf. Deut. XXV. 7, it implies), "either when I was a waiting marriage with my brother-in-law or after I was married to him"¹). (24) וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם AND HE SHALL CAUSE THE WOMAN TO DRINK [THE BITTER WATER] — This was not the *actual* order of the proceedings, because really he offered her meal-offering first (before giving her the water to drink; cf. v. 26, 27), but Scripture *here* merely informs you that when he afterwards gives her *the water* to drink it will become bitter in *her belly* (cf. Sota 19b)²). — Since only the thigh and the belly are mentioned (vv. 21, 22), I might conclude that *only these are affected* (see Siphre); whence do we know that this applies also to the rest of the body? Because Scripture states here, "[and the water . . . shall come] into her [and become bitter]" — into *a*ll of her *body*! But if so, why does Scripture explicitly mention *only* the thigh and the belly? Because they (these two) were the first to begin the sin, therefore it (Scripture) makes the punishment begin with them (and for this reason Scripture mentions them explicitly, but, as a matter of fact, it extends to the whole body as is implied in the word קָדָה (Siphre). למרים (The text is more lit., "and the waters shall enter into her as bitter") — i. e. to become bad and bitter for her³). (25) וְהִנִּיף THEN [THE PRIEST] SHALL WAVE [THE MEAL-OFFERING] — He moves it about horizontally and vertically, and she, too, waves it together with him, because her hand has to be above the hand of the priest as the Rabbis show in Sota 19a. וְהִקְרִיב אֹתָהּ — This refers to what is known as the הַנֶּשֶׁךְ — bringing it to the south-west corner of the altar before the קַמִּיצָה, "the taking off of the handful of flour", just as is the case with all other meal-offerings (cf. Rashi on Lev. VII. 7 and Sota 14b)⁴). (26) וְזָכְרָתָה THE MEMORIAL PART THEREOF — i. e. the handful, and it is so called because through its being burnt the meal-offering is brought to remembrance before the Most High God (cf. Rashi on Lev. II. 2 and XXIV. 7). (27) וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם AND HE SHALL MAKE HER DRINK THE WATER — This statement made after Scripture has just said (v. 26) "and afterwards he shall make the woman drink the waters" (see Siphre) is intended to include the case that if she says, "I will not drink" after the scroll on which the Holy Name was written had been blotted out, they pour it into her and make her drink the water against her will — except if she adds: "I have been defiled" when, of course, no further test is necessary (Siphre; Sota 19b).

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

מִי הַמָּרִים: יי וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מִי הַמָּרִים
הַמֵּאָרְרִים וּבָאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמֵּאָרְרִים לְמָרִים: יב
וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקִּנְאָת וְהִנִּיף
אֶת־הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ:
יג וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אֻזְבָּרְתָּהּ וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחַ וְאַחֵר יִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־הַמַּיִם: יד
וְהִשְׁקָה אֶת־הַמַּיִם וְהִיְתָה אִם־נִטְמָאָה וְתִמְעַל מַעַל
בְּאִשָּׁה וּבָאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמֵּאָרְרִים לְמָרִים וְצִבְתָּהּ
בְּטָנָהּ וְנִפְלָה יִרְכָּה וְהִיְתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה בְּקֶרֶב
עַמָּה: טו וְאִם־לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה וּמְהֵרָה הוּא
וְנִקְתָּה וְנִזְרָעָה זָרַע: טז וְאֵת תּוֹרַת הַקִּנְאָת אֲשֶׁר
תִּשְׁטֹה אִשָּׁה תַּחַת אִשָּׁה וְנִטְמָאָה: יז אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר

אונקלוס

מִיָּא מְלִטְטָא הָאֵלִין בְּמַעֲבֵי לְאַפְחָא מַעֲיָן וְלֹא־מִסָּאָה זִרְבָּא וְתִימָר אֶתְמָא אָמֵן אָמֵן:
כג וְיִקְחֹב יָת לְנִטְיָא הָאֵלִין בְּהֵנָּא בְּסִמְרָא וְיִמְחֹזֵק לְמִי מְרִירָא: כד וְיִשְׁקִי יָת אֶתְמָא
יָת מִי מְרִירָא מְלִטְטָא וְיַעֲלוּן בָּהּ מִיָּא מְלִטְטָא לְלִטָּא: כה וְיִוֹסֵב בְּהֵנָּא מִידָא דְאֶתְמָא
יָת מִנְחַת קִנְאָתָא וִירִים יָת מִנְחָתָא קָדָם יי וְיִקְרֵב יָתָהּ לְמִדְבָּחָא: כז וְיִקְמֹץ בְּהֵנָּא
מִן מִנְחָתָא יָת אֻזְבָּרְתָּהּ וְיִסַּק לְמִדְבָּחָא וְכִתְר בֵּן יִשְׁקֵן יָת אֶתְמָא יָת מִיָּא: כח וְיִשְׁקֶנָּה
יָת מִיָּא וְתִיָּי אִם אֶסְתָּאֲבַת וְשִׁקְרָת שְׁקֵר בְּכַעֲלָה וְיַעֲלוּן בָּהּ מִיָּא מְלִטְטָא לְמִירֵירו
וְיִפְחֹן מַעֲבָא וְתִתְמַסֵּי זִרְבָּה וְתִיָּי אֶתְמָא לְלִטָּא בְּגוֹ עַמָּה: כט וְאִם לֹא אֶסְתָּאֲבַת

רש"י

הַשְּׁבוּעָה, אָמֵן אִם מֵאִישׁ זֶה, אָמֵן אִם מֵאִישׁ אֲחֵר, אָמֵן שְׁלֹא סְסִימִי אֲרוּסָה וְיִשְׁוֹאָה שׁוֹמֵרֶת
יָבֵם וְכִנּוּסָה (שם י"ח): כד (כו) וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה, אֵין יָד סָדֵר בְּמַעֲשֵׂה, שְׁבִירִי בְּתַחֲלָה מִקְרִיב
מִנְחָתָהּ, אֵלָּא הַתָּבוֹב בְּכַשְׁשֵׁי־שִׁקְנָה וְבָאוּ בָּהּ לְמָרִים: לפ' שְׁנַאֲמַר בְּשֵׁן וְיָרֵד, מִגִּזְן
לְשָׂאָר כֹּל הַגּוֹפֵז תִּלֵּי וְבָאוּ בָּהּ — בְּכָלָה, א"כ מֵה תִּלֵּי בְּשֵׁן וְיָרֵד לְפִי שֶׁהֵן תַּחֲתִילֹו בְּכַבְרָה
תַּחֲלָה לְפִיכָד תַּחֲתִיל מֵהֶם הַפָּרֻעֵנוֹת (ספרי): לְמָרִים, לְהִיָּת לֵה רַעִים וְקָרִים: (כח) וְהִנִּיף,
מִזְבֵּחַ וְיִקְרִיב מִנְחָה וְיִזְרֵק, וְאֵפֶה הִיא מִנִּיפָה עִמּוֹ, שְׂנִידָה לְמַעֲלָה מִיָּדוֹ שֶׁל כֹּהֵן וְהִקְרִיב
אֹתָהּ, זוֹ הִיא הַנִּשְׁתָּה בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מִצִּדֵּי־יָם שֶׁל מִזְבֵּחַ קוֹדֶם קְמִיצָהּ, בְּשָׂאָר מִנְחֹת (סוטה י"ד):
(כו) אוֹכְרָתָהּ, הוּא הַקּוֹמֵץ, שְׁעִי הַקְטַרְתָּהּ הַמִּנְחָה בָּאָה לְזִכְרוֹן לְנִבּוּאָה (ספרי): (כו) וְהִשְׁקָה
אֶת הַמַּיִם, לְרִבּוֹת, שָׂאֵם אֶמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה לְאַחֵר שְׁנִמְחָקָה מִנְחָה מְעַרְעֵרִין אוֹתָהּ וּמִשְׁקֵין
אוֹתָהּ בְּעַל כִּרְסָה, אֵלָּא א"כ אֶמְרָה טְמֵאָה אֵינִי (ספרי; סוטה כ'): וְצִבְתָּהּ בְּטָנָהּ וְגו', אַע"פ
שֶׁבְּקִלְלָהּ הִזְכִּיר יָרֵד תַּחֲלָה, הַמַּיִם אֵין בּוֹדֵקִין אֵלָּא בְּדֶרֶךְ כְּנִיסָתָהּ בָּהּ (שם ט'): וְהִיְתָה
הָאִשָּׁה לְאֵלָה, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתָּה, שֶׁיֵּהֵא הַכֹּל אֵלִין בָּהּ: בִּקְרֵב עֲמִידָה, הִפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין אָדָם
הַמִּתְנַגֵּל בְּמָקוֹם שְׁנֵי לְאָדָם הַמִּתְנַגֵּל בְּמָקוֹם שְׁאִינוֹ נִזְכָּר: (כח) וְאִם לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה
בְּסִתְרָהּ זוֹ וּמְהֵרָה הוּא מְקוֹם אֲחֵר וְנִקְתָּה מִמֶּיִם הַמֵּאָרְרִים, וְלֹא עוֹר אֵלָּא וְנִזְרָעָה זָרַע —
אִם הִיְתָה יוֹלֶדֶת בְּעֶשֶׂר תִּלָּד בְּרִית, אִם הִיְתָה יוֹלֶדֶת שְׁחוּרִים, מַעֲשֵׂה יוֹלֶדֶת לְכִנּוּס: (ל) אוֹ

the spirit of jealousy cometh upon him, and he be jealous over his wife, and shall present the woman before the Eternal, and the priest shall execute upon her all this law; ³¹Then shall the man be guiltless from iniquity, and this woman shall bear her iniquity.

6. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Speak unto the children of Israel, and say unto them, When either man or woman shall distinguish *themselves* to vow a vow of a Nazarite, to abstain *in honour* of the Eternal. ³He shall abstain from wine, and strong drink, and shall drink no vinegar of wine, or vinegar of strong drink, neither shall he drink any liquor of grapes, nor eat moist grapes, or dried. ⁴All the days of his nazaritehood shall he eat nothing that is made of the vine-tree, from the kernels even to the husk. ⁵All the days of the vow of his nazaritehood there shall no razor pass over his head: until the days be fulfilled, during which he abstained *in honour* of the Eternal, he shall be holy, *and* shall let the hair of his head grow freely. ⁶All the days of his abstaining *in honour* of the Eternal, he shall come at no dead body. ⁷He shall not make himself unclean for his father,

רש"

וּבִטְנָהּ AND HER BELLY SHALL SWELL, [AND HER THIGH SHALL WASTE] — Although when *uttering* the curse (v. 21) he (the priest) mentioned the thigh first, *for the reason given by Rashi in his comment there*, the water tested her (i. e., affected her) only according to the manner it passed into her body (i. e., it affected the belly first since it first entered that part of her body and then the thigh) (Sota 9b). וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה AND THE WOMAN SHALL BE AN EXECRATION — *This means*, as I have already explained (v. 21), that everyone shall curse *by mention* of her name. בְּקִרְבָּ עַמָּה [AND THE WOMAN SHALL BE AN EXECRATION] AMONG HER PEOPLE — *This is stressed: "among her people"* — because there is a difference between a person who is brought to disgrace in a place where he is well known and a person who is brought to disgrace in a place where he is unknown. (28) וְאִם לֹא נִשְׁמָטָה הָאִשָּׁה AND IF THE WOMAN WAS NOT DEFILED on the occasion of this secluding *herself with this man*, וְטָהֳרָה הָיְתָה AND BE CLEAN (guiltless) as regards any other place, וְנִקְיָה THEN SHE SHALL BE FREE from the effect of the water that waste the body and not only this, but וְנוֹרְעָה זָרַע SHE SHALL CONCEIVE SEED — i. e. if *hitherto* she used to bear children in pain, she will from now bear with ease (free from pain), if up to now she used to bear black (ugly) children, from now on she will bear white (beautiful) children (Siphre; Sota 26a). (30) אוֹ אִישׁ — *The word או here has the same meaning as in the phrase* (Ex. XXI. 36): אוֹ נֹדַע, "If it be known"¹) (cf. Rashi on that verse and our Note thereon) — that is to say: if the man is a jealous man, then just on account of this, he shall present the woman [before the Lord and then the priest shall execute upon her all this law]. (31) וְנָקָה הָאִשָּׁה מֵעוֹן THEN SHALL THE MAN BE GUILTLESS FROM INIQUITY — *This means*, if the waters try her (have effect on her), he should not worry and say: "I have incurred guilt through her death!" — No, he is free from punishment. Another explanation is: As soon as he has made her drink the water and she is proved innocent she may lawfully remain with him as his wife, and he is free from sin in permitting this, but if he lives with her before this, he is not free, for a טוֹמֵה (a wife suspected of infidelity) is forbidden to her husband pending her trial (cf. Siphre).

6. (2) כִּי יִטְלֵא means, IF HE CLEARLY UTTERS (cf. Rashi on Lev. XXII. 21 and Note thereon). — Why is the section dealing with the Nazarite placed in juxtaposition to the section dealing with the טוֹמֵה? To tell you that he who has once seen a טוֹמֵה in her disgrace should abstain from wine, because it may lead

NOTES

¹) See Appendix.

תַּעֲבֹד עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנְאָה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהַעֲמִיד
 אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וַעֲשֵׂה לָּהּ כַּכֵּהֶן אֶת כָּל־
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת: ^א וְנָקָה הָאִישׁ מִעֵוֹן וְהָאִשָּׁה הִתּוּא
 הַשָּׂא אֶת־עוֹנָהּ: פ ו' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: ^ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ
 אוֹ־אִשָּׁה כִּי יִפְלֹא לְגֵדֵר גֵּדֵר נָזִיר לְהִזָּר לַיהוָה: ^ג
 מִיֵּין וְשֹׁכֵר יֵזִיר חֲמִץ יֵינ וְחֲמִץ שֹׁכֵר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל־
 מִשְׁרַת עֵנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וְעֵנָבִים לַחִים וַיִּבְשִׁים לֹא
 יֹאכְלוּ: ^ד כָּל יָמֵי נִזְרוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגִּפְּן הַיֵּין
 מִחֲרָצִים וְעַד־זֶג לֹא יֹאכְלוּ: ^ה כָּל־יָמֵי גֵדֵר נִזְרוֹ
 תַּעֲר לֹא־יַעֲבֹד עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־
 יֵצֵר לַיהוָה קֹדֶשׁ יִהְיֶה גִדְּל פָּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ: ^ו כָּל־
 יָמֵי הַיָּזֵר לַיהוָה עַל־נַפְשׁ מֵת לֹא יָבֹא: ^ז לְאָבִיו

אונקלוס

אִתְקַא וְדִקְנָאָה הָיָא וְתַפּוּק וְקָנָה וְתַעֲדִי עָדִיו: כִּסְ דָּא אוֹרִיתָא דִקְנָאָתָא דִי תַסְמִי
 אִתְקַא בֵּר מִבְּעֵלָה וְאִתְקַאֲבַת: ל אוֹ אִינִשׁ דִי תַעֲבֹר עֲלוֹהֵי רוּחַ קִנְאָה וְנִקְנִיָּת אִתְקַתָּה
 וַיָּקִים יָת אִתְקַתָּא קָדָם יְיָ וַיַּעֲבֹד לָהּ כַּכֵּהֶן יָת כָּל אוֹרִיתָא דִקָּדָא: לֹא וַיְהִי וְקָנָה נִבְרָא
 מִחֻזְקָא וְאִתְקַתָּא הִתְיֵא תַקְבֵּל יָת חֻזְבָּה: א וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִיָּקֶר: ב מִלָּל עִם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן גֵּבֵר אוֹ אִתְקַתָּא אֲרִי וְפִרְשׁ לְמַדֵּר גֵּדֵר נָזִיר לְמִיָּזֵר קָדָם יְיָ:
 ג מִחֻזְקֵר תַּדַּת וְעִתִּיק וְאִסֵּר כָּל דִּחְמֵר תַּדַּת וְכָל דִּחְמֵר עִתִּיק לֹא יִשְׁתִּי וְכָל מִתְרוֹת
 עֵנָבִין לֹא יִשְׁתִּי וְעֵנָבִין בְּרִיכִין וַיִּבְשִׁין לֹא יִיכּוּל: ד כָּל יוֹמֵי נִזְרָה מִכָּל דִּי תַעֲבֹד
 מִנְּקָנָא דִחְמֵרָא מִפּוֹרְצִין וְעַד עֲצוּרִין לֹא יִיכּוּל: ה כָּל יוֹמֵי גֵדֵר נִזְרָה מִסְפֵּר לֹא יַעֲבֹר
 עַל רִישָׁהּ עַד מָשִׁלָּם וַיָּמָא דִּנְגִזֵּר קָדָם יְיָ קֹדֶשׁ וְהִי מִרְבִּי פָּרַע שְׂעַר רִישָׁהּ: ו כָּל

רש"י

איש. כמו או נודע (שמי' כ"א), כלומר אם איש קנא הוא, לכך והעמיד את האשה. (לא) ונקח
 האיש מעון. אם בדקוה הפנים אל יראנו, לומר "חבתי במיתתה" — נקי הוא מן העונש; ד' א'
 מש' ש' קנה' תהא אצלו בהמת, ונקח מעון, שהפוסק אסורה לבעלה (ספרי):

ו' (ב) כי יפלא. ופירש: למה נסמך פרשת נזיר לפרשת סוטה? לומר לך שכל הראוה סוטה
 בדקלקלה נזיר עצמו מן היין, שהוא מביא לידי נאפה (סוטה ב'): נדר נזיר. אין נזירה בכל
 מקום אלא פרישה, אף באן שפרש מן היין: להזהיר לה. להבדיל עצמו מן היין לשם
 מקום: (ג) מיין ושכר. בתרגומו מתמר תדת ושתיק, שהיין משכר כשהוא יין; וכל משרת.
 לשון צביקה במים וכל משקה; ובלשון משקה יש תרבה, אין שוליו דיי וסמנים (שבת י"ז),
 נזיר ששקה פתו (נזיר ל"ד); (ד) חרצנים. הם הנרעינין; וזו. הם קליפות שמכחיו, שהחרצנים
 בתוכם דענבל בוזג: (ה) קדש יהיה השער שלו לנגדל הפרע של שער ראשו (ספרי);

or for his mother, for his brother, or for his sister, when they die; because the diadem of his God is upon his head. ⁸All the days of his nazariteship he is holy unto the Eternal. ⁹And if any man die very suddenly by him, and he hath defiled the head of his nazaritehood; then he shall clip the hair of his head in the day of his cleansing, on the seventh day shall he clip it. ¹⁰And on the eighth day he shall bring two turtles, or two young pigeons, to the priest, to the entrance of the appointed tent: ¹¹And the priest shall offer the one for a sin offering, and the other for a burnt offering, and make an expiation for him, for that he sinned by the dead, and shall hallow his head that same day. ¹²And he shall abstain *anew in honor* of the Eternal during the days of his nazaritehood, and shall bring a lamb of one year for a guilt offering: but the days that were before shall be lost, because his nazaritehood was unclean. ¹³And this is the law of the Nazarite, when the days of his nazaritehood are fulfilled: they shall bring him to the entrance of the appointed tent; ¹⁴And he shall offer his offering unto the Eternal, one he-lamb of one year without blemish for a burnt offering, and one ewe-lamb of one year

רש"י

to adultery (Sota 2a). נזיר נזיר — The term נזיר wherever it occurs denotes "keeping aloof from something" (cf. Rashi on Lev. XXII. 2). Here, too, it means that he keeps away from wine. לה נזיר means, TO KEEP HIMSELF ALOOF from wine FOR THE SAKE OF HEAVEN (God). (3) מִיֵּין וּשְׂכָר — Understand this as the Targum does: he shall abstain from new (יֵּין) and old wine (שְׂכָר). The latter is called שכר, "intoxicating drink", because wine makes one intoxicated when it is old. וכל מִשְׁרָת — The word מִשְׁרָת denotes "steeping" in water or any other liquid. In the Mishnaic language there are many examples of this, e. g., (Sabb. 17b): "One must not soak (שורין) ink-materials and dyes in water on the eve of Sabbath"; (Nazir 34b): "A Nazarite who steeped (שרה) his bread in wine". (4) הַצִּנּוֹת are THE KERNELS. גִּבּוֹ are THE HUSKS (skins) outside. They are called גִּבּוֹ (a term also used for a bell) because the kernels are inside them as the clapper is in the bell (cf. Siphre; Nazir 34b; 39a). (5) קֹדֶשׁ יִהְיֶה מִשְׁעַר שָׁלוֹ means HOLY SHALL IT (not "he") BE viz., his hair shall be holy, inasmuch as he must let grow freely the hair of his head (lit., so as to let grow the over-growth, מִשְׁעַר, of the hair of his head)¹ (Siphre; Taan. 4a). מִשְׁעַר — The word מִשְׁעַר is punctuated (as to its first syllable) with Patach-Katan (Segol) because it is in construct state to שְׁעַר רִאשׁוֹ and the meaning is: the שְׁעַר, the wild growth of שְׁעַר רִאשׁוֹ². — The meaning of the word מִשְׁעַר is over-growth of the hair; similar is (Lev. XXI. 10) "He shall not let his hair grow wild (יִמְשַׁע)". Growth of the hair of less than thirty days' duration does not come under the term מִשְׁעַר (Siphre; Sanh. 22b). (8) כָּל יְמֵי נִזְרוֹ קֹדֶשׁ הוּא ALL THE DAYS OF HIS NAZARITESHIP HE IS HOLY — This refers to the holiness of his body which consists in his abstaining from defiling himself by reason of a corpse (Siphre)³. (9) בְּחַפְזוֹ — This refers to a Nazarite who defiles himself

NOTES

¹) Rashi does not refer קֹדֶשׁ יִהְיֶה to the Nazarite himself, because this is stated in v. 8, in the words, קֹדֶשׁ הוּא לַיהוָה "he is holy to the Lord". It should be noted how Rashi in his concise way by merely adding one or two letters or words, expresses the meaning of the verse very lucidly. The words הַשְּׁעַר שָׁלוֹ are intended to show that "the Nazarite" is not the subject to יִהְיֶה. By adding the לֵל to נִזְרֵל he shows that the verb is in the infinitive and by translating שְׁעַר שָׁלוֹ by הַשְּׁעַר שָׁלוֹ that the word מִשְׁעַר is in the construct state, and thus he rules out the translation: "by the hair of his head producing an over-growth".

²) See Appendix.

³) Whilst v. 5 alludes to the holiness of the hair, this enjoins that the body should remain holy, through the Nazarite not defiling himself by a corpse.

וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאָחֹתוֹ לֹא־יִטְמָא לָהֶם בְּמִתָּם כִּי
נָזֵר אֱלֹהֵיוֹ עַל־רֹאשׁוֹ: " כָּל יְמֵי נִזְרוֹ קֹדֶשׁ הוּא
לַיהוָה: " וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בִּפְתָע פְּתָאִם וְטָמֵא
רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם שְׁהִרְתּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי
יַגְלַחְנוּ: " וּבַיּוֹם הַשְּׂמִינִי יָבֵא שְׁתֵּי תָרִים אֹךְ שְׁנֵי
בָנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: " וַעֲשֵׂה
הַכֹּהֵן אֶחָד לַחֲטָאת וְאֶחָד לַעֲלָה וּכְפַר עָלָיו מֵאֲשֶׁר
חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: " וְהַיּוֹר
לַיהוָה אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ וְהָבִיא כֶּכֶשׁ בֶּן־שָׁנָתוֹ לְאַשֶׁם
וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ: " וְזֹאת
תּוֹרַת הַנִּזְוֵר בַּיּוֹם מְלֵאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: " וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּכֶשׁ
בֶּן־שָׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לַעֲלָה וּכְבִּשָׁה אֶחָת בַּת־

אונקלוס

יומין דינזיר קדש וְעַל נִפְשָׁא דְמִתָּא לֹא יַעֲוֹל: " לְאָבֹהֵי וּלְאִמָּה לְאָחוּהִי וּלְאָחֹתָהּ
לֹא יִסְתַּאֲב לְהוֹן בְּמוֹתְהוֹן אֲרִי כְּלִילָא דְאֱלֹהֵא עַל רִישָׁהּ: " כָּל יוֹמֵי נִזְרָה קוֹדֶשׁ
הוּא קֹדֶשׁ יִי: " וְאֲרִי יָמוּת מֵתָא עֲלוּהִי כְּהִכָּה שְׁלוּ וְיִסְתַּאֲב רִישׁ נִזְרָה וְיִגְלַח רִישָׁהּ
כְּיוֹמָא דְכּוֹסָתָה כְּיוֹמָא שְׂבִיעָאָה וְיַגְלַחְנָהּ: " וְכְיוֹמָא תְּמִינָאָה יִיתִי תְּרִיתִין שְׁפָנִינִין או
תְּרִין בָּנֵי יוֹנָא לֹחַ כְּהֵנָא לְתַרַע מִשְׁכַּן זִמְנָא: " וְיַעֲבֹד כְּהֵנָא חַד לַחֲטָאתָא וְחַד
לַעֲלָתָא וּכְפַר עֲלוּהִי מִדְּחַב עַל נִפְשָׁא וּכְנִדַּשׁ יָת רִישָׁהּ כְּיוֹמָא הַהוּא: " כִּי נִזְוֵר קֹדֶשׁ
וְיָ יָת יוֹמֵי נִזְרָה וְיִיתִי אִמֵּר כִּר שִׁתָּה לְאַשְׁמָא וְיִזְמִנָא דְקִרְמָי וְכִטְלוֹן אֲרִי מִסְתַּאֲב
נִזְרָה: " וְיָ אִזְרִיקָא דְנִזְרָא בַּיּוֹם מִשְׁלָם יוֹמֵי נִזְרָה יִיתִי יָתָה לְתַרַע מִשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י

תעני י"א: פָּרַע. נִקְדָּר פֶּתַח קֶסֶן אֶף שֶׁהוּא דְּבוּק לְשַׁעַר רֹאשׁוֹ — פָּרַע שֶׁל שַׁעַר, וּפְרוּשׁ שֶׁל
פָּרַע, גְּדוּל שֶׁל שַׁעַר, וְכֵן אֵת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרַע (ויק' פ"א), וְאִין קְרוּי פָּרַע פְּחוּת מִשְׁלָשִׁים
יוֹם (ספרי: סנה' כ"ב); (ח) כָּל יְמֵי נִזְרוֹ קֹדֶשׁ הוּא. זֶה קֹדֶשֶׁת הַנּוֹף, מִלְטָמָא לְמִתָּם (ספרי):
(ט) בִּפְתָע. זֶה אוֹנֵם, פְּתָאִם זֶה שְׁנֵי, וְיֵיִא פֶתַע פְּתָאִם דְּכָר אֶחָד הוּא — מִקְרָה שֶׁל פְּתָאִם:
וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו. בְּאֶהֱל שְׁהוּא בּוֹ: בַּיּוֹם שְׁהִרְתּוֹ. בַּיּוֹם הַזֶּה, אוֹ אִינוֹ אֶלָּא כְּשִׁמְיָ שְׁהוּא
שְׁהוּר לְגִמְרֵי, ת"ל בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי, אִי שְׂבִיעִי יָכוֹל אֶפְסִילוֹ לֹא הָיָה, ת"ל בַּיּוֹם שְׁהִרְתּוֹ (ספרי):
(י) וּבַיּוֹם הַשְּׂמִינִי יָבֵא שְׁתֵּי תָרִים. לְהוֹצִיא אֶת הַשְּׂבִיעִי, אוֹ אִינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי?
קִבַּע זִמָּן לְקַרְבֵּין וְקִבַּע זִמָּן לְפַקְרִיבֵין, מִדָּה קִרְבֵּין דְּהַשְּׂכִיר שְׁמִינִי וּמִשְׁמִינִי וְהַלְלָאָה, אֶף
מִקְרִיבֵין שְׁמִינִי וּמִשְׁמִינִי וְהַלְלָאָה (שם): (יא) מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ. שְׁלֹא נִזְרָה מִמְּמָתָה
הַפֶּהר, כִּי אֶלְעָר הַקֶּסֶר אוֹמֵר, שְׂעֵשֶׁר עֲצָמוֹ מִן הַיָּין (ספרי: נזיר י"ט); וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ.
לְהוֹרֵר לְהַתְחִיל מִנֵּן נִזְרוּתוֹ: (יב) וְהַיּוֹר לֵהי אֶת יְמֵי נִזְרוֹ. וְחִזּוֹר וְיִמְנָה נִזְרוּתוֹ דְּבִתְחִלָּה:
וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ. לֹא יַעֲלוּ מִן הַיָּמִין: (יג) יָבִיא אֹתוֹ. יָבִיא אֶת עֲצָמוֹ, וְזֶה אֶחָד מִשְׁלָשָׁה

without blemish for a sin offering, and one ram without blemish for a feast offering, ¹⁵And a basket of unleavened bread, pierced cakes of flour mingled with oil, and wafers of unleavened bread anointed with oil, and their oblation, and their drink offerings. ¹⁶And the priest shall offer *them* before the Eternal, and shall offer his sin offering, and his burnt offering. ¹⁷And he shall offer the ram *for* a sacrifice of a feast offering unto the Eternal, with the basket of unleavened bread: the priest shall offer also his oblation, and his drink offering. ¹⁸And the Nazarite shall clip the *hair of the* head of his nazaritehood at the entrance of the appointed tent; and shall take the hair of the head of his nazaritehood, and put *it* in the fire which is under the sacrifice of the feast offering. ¹⁹And the priest shall take the sodden shoulder of the ram, and one unleavened cake out of the basket, and one unleavened wafer, and shall put *them* upon the hands of the Nazarite, after he hath clipped *the hair of* his nazaritehood: ²⁰And the priest shall wave *them for* a wave offering before the Eternal: this is holy for the priest, with the wave-breast and

רש"י

thus by accident. סתם — This refers to one who does so inadvertently (Siphre; cf. Onk.). — But there are some who say that סתם סתם denotes one thing, viz., an occurrence of suddenness (by a sudden occurrence, suddenly)¹). וְכִי יָמוּת מִתּוֹ עָלָיו AND IF A MAN DIES עָלָיו — i. e., in the tent²) where he (the נזיר) happens to be³). כִּי־יִשְׁחַדּוּ [THEN HE SHALL CLIP THE HAIR OF HIS HEAD] IN THE DAY OF HIS CLEANSING — i. e., on the day when he is being sprinkled with the מֵי הַטָּהָר (the water containing the ashes of the Red Heifer; cf. Num. XIX. 17). Or perhaps this is not so, but it means, on the eighth day when he is perfectly⁴) clean! It, however, continues: "on the seventh day [he shall clip it]". But if it had written only "on the seventh day [he shall clip it]" I might have thought that he must clip his hair even if one had not sprinkled him for some reason or other! Scripture therefore also states "on the day of his cleansing [he shall clip the hair of his head]" (Siphre). (10) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֵא שְׁתֵּי חֲרִים AND ON THE EIGHTH DAY HE SHALL BRING TWO TURTLES — On the

NOTES

1) See Appendix.

2) Cf. Note 4 on Lev. XXI. 11 of this edition of the Pentateuch.

3) Rashi intends to make clear that עָלָיו does not mean that someone belonging to the Nazarite died, as e. g. (Gen. XLVIII. 7): מֵתָה עָלַי רַחֵל, but that it means by him, i. e., in a covered place where he happens to be and whereby he thus becomes מֵתָה מֵתָה.

4) On the eighth day he becomes clean in all respects because then he brought his offering (v. 16), but until this had been done he remained unclean in so far that he might not eat קִדְשִׁים (cf. Note 2 to page 50 of Leviticus of this edition of the Pentateuch).

שִׁנְתָהּ תְּמִימָה לַחֲטָאתָ וְאֵל־אֶחָד תָּמִים לְשָׁלָמִים:
 וְסֵל מִצֹּת סֵלַת חֹלֶת בְּלוֹלָת בִּשְׁמֶן וּרְקִיקֵי מִצֹּת
 מִשְׁחִים בִּשְׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם: ^ט וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן
 לִפְנֵי יְהוָה וַעֲשֵׂה אֶת־חֲטָאתוֹ וְאֶת־עֲלָתוֹ: ^י וְאֶת־
 הָאֵיל יַעֲשֵׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סֵל הַמִּצֹּת
 וַעֲשֵׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ: ^{יא} וְגִלַּח הַנְּזִיר
 פָּתַח אָהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נְזִירוֹ וּלְקַח אֶת־שַׁעַר
 רֹאשׁ נְזִירוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים:
^{יב} וּלְקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזֶּרַע בְּשֵׁלָה מִן־הָאֵיל וְחֹלֶת מִצֵּה
 אַחַת מִן־הַפֶּל וּרְקִיק מִצֵּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַנְּזִיר
 אַחֵר הַתְּנַלְחֹו אֶת־נְזִירוֹ: ^{יג} וְהִנִּיף אוֹתָם הַכֹּהֵן וְהִתְנַפְּהָ
 לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לִכְהֵן עַל חֹזֶה הַתְּנַפְּהָ וְעַל

אונקלוס

י' ויקרב ית קרבנה קדם יי אמר בר שמה שלים חד לעלתא ואמרמא תדא בת שמה
 שלממא לחטאתא ודבר חד שלים לנכסת קודשיא: ^ט וסל פטיר סלתא גריצן
 דפילן במשח ואספונין פטירין דמשיחין במשח ומנחתהון ונסכיהון: ^י ויקרב כהנא
 קדם יי ונעבד ית חטאתה ונת עלתה: ^{יא} ונת דכרא ונעבד נכסת קודשיא קדם יי על
 סלא דפטיריא ונעבד כהנא ית מנחתה ונת נסכה: ^{יב} ויגלח נזירא תרע משכן ומנא
 ית ריש נזרה ויסב ית שער ריש נזרה ויפוגעל אשמתא די תחות דקרא דנכסת קודשיא:
^{יג} ויסב כהנא ית אידרע בשלא מן דוכרא וגרצמא פטירמא תדא מן סלא ואספונ
 פטיר תד ויפוגעל ית נזירא כתר דגלח ית נזרה: ^{יד} ויריס יתהון כהנא ארמא קדם

רשי

אֲתִים שְׁהִי רַבִּי וְשִׁמְעָאֵל דּוֹרֵשׁ בֶּן, בְּיוֹצֵא בּוֹ וְהָשִׂיאוֹ אוֹתָם עַד אֲשֶׁמָּה (ויק' כ"ב) – אֵת עֲצָמִם,
 בְּיוֹצֵא בּוֹ וְיִקְבֵּר אֹתוֹ בְּנִי (רב' ל"ד) – הוּא קִבֵּר אֵת עֲצָמוֹ: (טו) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם, שֶׁל עוֹלָה
 וְשְׁלָמִים; לָפִי שְׁהִי בְּקָלָל, וְנִצָּאוּ לְדוֹן בְּדָבָר חָדָשׁ – שִׁינְשְׁנוּ לָהֶם – הַחֲזִירוּ לְקַלְלָן,
 שִׁינְשְׁנוּ נִסְכִּים דְּרִין עוֹלָה וְשְׁלָמִים (ספרי): חֲלוֹת מִצֹּת וּרְקִיקֵי מִצֹּת, עֶשֶׂר מִקְּדָל מִין:
 (יז) זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סֵל הַמִּצֹּת, וְשִׁחַט אֶת הַשְּׁלָמִים עַל מִנְחָת לִמְדָשׁ אֵת הַלֶּחֶם
 (ע"י מ"י מ"ו): אֵת מִנְחָתוֹ וְאֵת נִסְכּוֹ, שֶׁל אֵיל: (יח) וְגִלַּח הַנְּזִיר פָּתַח אָהֶל מוֹעֵד, יָכוֹל יְגַלַּח
 דְּעֶנְדָּה, הָרִי זֶה דֶּרֶךְ בְּנִין, אֵלָּא וְגִלַּח הַנְּזִיר לְאַחֵר שְׁחִישַׁת הַשְּׁלָמִים שֶׁתֵּיבֵב בֵּהּ וְשִׁחַטוּ
 פָּתַח אָהֶל מוֹעֵד: אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, תַּחַת הַדּוֹר שְׁהוּא מִבְּשָׁלֵן בּוֹ, לָפִי שֶׁשְּׁלָמִי נְזִיר
 הָיָה מִתְּבַשְּׁלִין דְּעֶנְדָּה, שְׁצָרִיד לְמוֹל הַכֹּהֵן הַזֶּה אַחֵר שְׁנֵתִּבְשָׁלָה וְלִהְיוֹת לִפְנֵי ה'.
 (ע"י נ"ו מ"ה): (יט) הָרֹעֵשׁ בְּשִׁלָּה, לְאַחֵר שְׁנֵתִּבְשָׁלָה (חול' פ"ח): (כ) קֹדֶשׁ הוּא לִכְהֵן,
 הַחֲלָה וְהִרְקִיק וְהָרֹעֵשׁ תְּרִימָה הֵן לִכְהֵן: עַל חֹזֶה הַתְּנַפְּהָ, מִלְּבַד הָיָה נְשׁוּק הָרְאוּיִים לוֹ
 מִקְּדָל שְׁלָמִים מוֹסֵף עַל שְׁלָמֵי נְזִיר הַזֶּה, לָפִי שְׁהִי שְׁלָמֵי נְזִיר בְּקָלָל, וְנִצָּאוּ לְדוֹן

רש"י

the feast-offerings with the intention of sanctifying the bread by this very act¹) (cf. Men. 46b). אֶת מִנְחָתוֹ וְאֶת נֶסֶכוֹ [THE PRIEST SHALL ALSO OFFER] ITS MEAL-OFFERING AND ITS DRINK-OFFERING — *those of the ram*²). (18) וְגִלַּח הַנָּזִיר סָתַח אֹהֶל מוֹעֵד AND THE NAZARITE SHALL CLIP [THE HAIR OF THE HEAD OF HIS NAZARITEHOOD] AT THE ENTRANCE OF THE APPOINTED TENT — One might think that he must cut his hair in the forecourt (for it states at the entrance of the appointed tent)! Surely, this would be treating the forecourt in a contemptuous manner! But the meaning is: the Nazarite shall cut his hair after the feast-offerings had been slaughtered of which Scripture writes, (Lev. III. 2) "and he shall slaughter it סָתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (cf. Siphre; Nazir 45a)³). אֲשֶׁר תַּחַת זֶכֶת הַשְּׁלָמִים [AND HE SHALL TAKE THE HAIR ... AND PUT IT IN THE FIRE] WHICH IS UNDER THE SACRIFICE OF THE FEAST-OFFERINGS — *i.e.*, under the pot in which he boils it (the שלמים); because the feast offerings of the Nazarite were boiled in the forecourt since the priest had to take "the shoulder" after it had been boiled (cf. vv. 19 and 20) and to wave it before the Lord⁴) (cf. Nazir 45b). (19) הוֹרֵעַ בְּשֵׁלָה [AND THE PRIEST SHALL TAKE] THE SHOULDER בְּשֵׁלָה — *i.e.* after it has been boiled⁵). (20) קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן לֵכֶהן IT IS HOLY FOR THE PRIEST — The cake, the wafer and the shoulder are a heave-offering for the priest⁶). עַל חוּהָ הַתְּנוּסָה means: BESIDES THE BREAST AND THE SHOULDER which are due to him (the priest) from all feast-offerings, there is to be added to the portions assigned to the priest in the case of the Nazarite's feast-offerings, this shoulder. Because the feast-offerings of the Nazarite are included in the general rule governing feast-offerings but were excepted to become subject to a new matter — the setting apart of

NOTES

¹) The wording of the text appears to bring the basket into prominence. It is true that the basket is essential (חוּבָה; see Men. 46b) to this rite, but the slaughter of the ram to the accompaniment of the סֵל הַמִּצּוֹת was not intended to sanctify the basket but the bread.

²) In v. 16 the pronominal suffixes of the 3rd person singular in the last words refer to the נִזְרִי; here, however, it refers to the אֵיל just mentioned.

³) See Appendix.

⁴) שלמים might be eaten anywhere within the city of Jerusalem (cf. Zeb. V. 6—7). Since the portion of the priests consisted only in the חוּהָ וְשׁוֹק which were given to them raw, the owner could take these home and boil them there. The אֵיל הַנִּזְרִי which, too, was שלמים (cf. v. 17), formed an exception in as much as the priest received of it also the boiled shoulder (cf. v. 19). Since this had to be waved before the Lord, the Nazarite had to boil his offering within the precincts of the Sanctuary.

⁵) This observation is based on a grammatical rule. An adjective following a noun with the definite article must itself have the definite article. "The sodden shoulder" is accordingly expressed in Hebrew by הוֹרֵעַ הַבְּשֵׁלָה and not by הוֹרֵעַ בְּשֵׁלָה. Rashi therefore states that בְּשֵׁלָה here is not an adjective, but stands in an adverbial relation to the verb, and the text is to be translated: the priest shall take the shoulder in its sodden state.

⁶) "It is holy for the Lord" denotes "that which is waved is holy", thus including the articles mentioned by Rashi.

רש"י

eighth day, thus excluding the *seventh*. Or *perhaps this is not so*, but it is intended to exclude the *ninth day* (i. e., that the offering must not be brought later than the *eighth day*)? But Scripture has fixed a date for the *animals* which are to be offered (cf. Lev. XXII. 27), and has also fixed a date for the *persons* who bring offerings (Ex. XXII. 29). How is it in the case of the *animals* offered as sacrifices? It declared the *eighth day* and *any time* from the eighth onward as fit for offering them! So, too, in the case of *persons* offering sacrifices "*the eighth day*" implies the eighth and *any day* from the eighth onwards and only excludes the seventh or any earlier day (Siphre). (11) מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ [AND THE PRIEST . . . MAKE EXPIATION FOR HIM] FOR THAT HE HATH SINNED BY THE DEAD — i. e., that he has not been on his guard against defilement by a corpse. — R. Eleazer ha-Kappar said, "*his sin consists in that he has afflicted himself by abstaining from the enjoyment of wine*" (Siphre; Nazir 19a)¹. וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ AND HE SHALL HALLOW HIS HEAD [THAT SAME DAY] by beginning again the counting of his Nazaritehood (i. e., he resumes his Nazaritehood). (12) וְהוֹדִיר לַיהוָה אֶת יְמֵי נִזְרוֹ AND HE SHALL CONSECRATE IN HONOUR OF THE LORD THE DAYS OF HIS NAZARITEHOOD — i. e., he shall again count the days of his Nazaritehood as though for the first time (i. e., he must begin the counting of the period of his Nazaritehood from the first day, not resume it at the point where it was broken off)². וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִסְלֹו AND THE DAYS THAT WERE BEFORE SHALL BE LOST — i. e. shall not come into account. (13) יָבִיא אָתּוֹ means, he shall bring himself. This (the word אָתּוֹ) is one of the three cases of אָתּוֹ with a pronominal suffix which R. Ishmael explained thus (as being reflexive and not accusative pronouns). Similar to it is (Lev. XXII. 16): וְהֵשִׁיאוּ אוֹתָם עוֹן אֲשָׁמָה, i. e., "*and they will bring upon themselves*". Similar to it is, (Deut. XXXIV. 6) רָקַב אָתּוֹ בְּנֵי "He (Moses) buried himself in the glen", (i. e., he went into the cave and died there) (cf. Rashi on Lev. XXII. 16 and Note thereon). (15) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם AND THEIR MEAL-OFFERING AND THEIR DRINK-OFFERINGS — i. e., those of the burnt-offering and the feast-offerings (mentioned in v. 14; no חֲטָאת except that of a leper requires נִסְכִּים). Because these (the עוֹלָה and the שְׁלָמִים of the Nazir) are included in (come under) the general rule governing עוֹלָה and שְׁלָמִים and have here been excepted to become subject to a new matter, viz., that they require an offering of bread together with them, Scripture restores them to the general rule by expressly stating that they require drink-offerings (and meal-offerings) as is the law of עוֹלָה and שְׁלָמִים in general (Siphre). חָלַת מִצּוֹת וְרִקְקֵי מִצּוֹת (the word מִצּוֹת must be connected with חָלַת too) PIERCED CAKES UNLEAVENED AND WAFERS OF UNLEAVENED BREAD — ten of each kind (Men. 77b). (17) וְנָח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת [AND HE SHALL OFFER THE RAM] FOR A SACRIFICE OF A FEAST-OFFERING UNTO THE LORD, WITH THE BASKET OF UNLEAVENED BREAD — i. e., he shall slaughter

NOTES

¹) The word נֶפֶשׁ, according to the second explanation given by Rashi, is not taken in the sense of "person", i. e., dead person (corpse) but in the sense of "soul", and the translation is: "and he shall make expiation for him for that he has sinned against his soul" i. e., against himself, in that he has denied himself an enjoyment permitted by the Torah.

²) The last part of v. 11 merely states that when he brings the sin offering he must resume his Nazaritehood, whilst this verse explains how this is to be done.

heave-shoulder: and after that the Nazarite may drink wine. ²¹This is the law of the Nazarite who hath vowed, *and of his offering unto the Eternal for his nazaritehood, besides that which his hand shall get:* according to the vow which he vowed, so he must do after the law of his nazaritehood. ²²And the Eternal spake unto Moses, saying, ²³Speak unto Aaron, and unto his sons, saying, Thus ye shall bless the children of Israel, saying unto them, ²⁴The Eternal bless thee, and keep thee; ²⁵The Eternal make his face shine upon thee, and be gracious unto thee; ²⁶The Eternal lift up his countenance upon thee, and give thee peace. ²⁷And they shall put my name upon the children of Israel, and I will bless them.

7. ¹And it came to pass on the day that Moses had finished raising the

רַעֲיִי

the shoulder *for the priest* — it became necessary to restore them to the general rule of שלמים by expressly stating that they are subjected also to the setting apart of the breast and thigh as are שלמים in general (Siphre). (21) מִלֵּכָה אֲשֶׁר חָשַׁן יָדוֹ [THIS IS THE LAW OF THE NAZARITE WHO HATH VOWED, AND OF HIS OFFERING UNTO THE LORD ...] BESIDES THAT WHICH HIS HAND SHALL GET — *This implies that if he vowed: "Behold, I take upon myself to become a Nazir under the condition that I shall cut my hair (i. e. that I shall make the final ceremony) in connection with the offering of a hundred burnt offerings and a hundred feast offerings" (1) (whilst really there is prescribed a single offering of each kind) — then נָדָרוֹ אֲשֶׁר יָדָה כֵּן יַעֲשֶׂה* ACCORDING TO THE VOW WHICH HE HATH VOWED MUST HE DO, but "in addition to (עַל) *what is prescribed in the usual law of the Nazarite*". In addition to it, but not omitting any of it — so that if he vowed: "Behold, I take upon myself to become a Nazir five times under the condition to cut my hair (i. e. to make the final ceremony once) in connection with the offering of only these three animals (i. e. one עֹלָה, one שלמים and one חֲטָאת, whilst after the elapse of each term an עֹלָה and a שלמים offering are due), I do not read with reference to him (i. e. I do not apply to him the words): "According to the vow which he vowed, so must he do" — *but he must bring each of the offerings five times as prescribed* (Siphre). (23) אָמַר is infinitive. Similar forms are זָכוֹר (Ex. XX. 8), שָׁמַר (Deut. V. 12); in O. F. disant, Engl. saying. אָמַר לָהֶם SAYING UNTO THEM — so that all of them should hear the blessing (it would not suffice to pronounce the blessings upon the Israelites in their absence; cf. Siphre). אָמַר is written plene (with ו after the כ) thus indicating: ye shall not bless them hurriedly and hastily, but devoutly and with a whole heart (Tanch.). (24) יְבָרֵךְ [THE LORD] BLESS THEE — that thy property may increase. וְשָׁמַר AND MAY HE GUARD THEE — that no robbers come upon thee to take away thy property. For a human being who gives a present to his servant cannot guard him against everybody, and if a band of robbers attack him and take it away, what pleasure can he, then, derive from this present?! The Holy One, blessed be He, however, both gives and guards — *against everybody*. Many Midrashic interpretations

NOTES

1) It should be noted that Rashi does not mention the case when one undertook to offer 100 sin-offerings (instead of the single one prescribed). This is because the sin-offering does not come under the term אֲשֶׁר יָדָה, since a חֲטָאת cannot be offered as a vow (נִדָּר).

שֹׁקֵן הַתְּרוּמָה וְאַחֲרֵי יִשְׁתָּה הַנָּזִיר יֵינִי: כ"א זֹאת תּוֹרַת
הַנָּזִיר אֲשֶׁר יֵדֵר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל-נִזְרוֹ מִלֶּכֶד אֲשֶׁר-
תִּשְׁיֹגְדוּ בְּפִי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יֵדֵר בֶּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת
נִזְרוֹ: פ כ"ב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
כ"ג דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: ס כ"ד יִבְרַכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ:
ס כ"ה יָאֵר יְהוָה וּפָנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְדֶּךָ: ס כ"ו יֵשֶׁא
יְהוָה וּפָנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שָׁלוֹם: ס כ"ז וְשָׁמוּ אֶת-
שְׁמִי עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם: ס חס"י ז"א וַיְהִי
בַּיּוֹם כָּלוּת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת-הַמִּשְׁכָּן וַיְמַלֵּשׁ אֹתוֹ

אונקלוס

וַי קודשא הווא לבהנא על חרוא בארמותא ועל שוקא ראפרשותא ובתר כן ושמתי
נזירא חמרא: כא דא אוריתא דנזירא די ידר קרבתה קדם וי על נזרה בר מדרבך
נרה כפום נרה די ידר כן יעבד על אוריתא דנזרה: כב וכליל וי עם משה למימר:
כג כלל עם אהרן ועם בנוהי למימר כדון תברכו וית בני ישראל כל תימרון לחון:
כד ויברכנו וי ויחננו: כה ונזרה וי שכנתה לותך וירחם ויחננו: כי ויסב וי אפה לותך
וישווי לך שלום: כז וישוו וית ברכת שמי על בני ישראל ואנא אברכנו: ז"א ויהי
ביומא דשיצוי משה לאקמא וית מושבנא ורבי ויה ויה וית כל מנוהי וית

רש"י

בדבר הקדש — להקדשת ורע — הצריך להחזיר לללל לדון אף בזהו ושוק (ספרי):
(כא) מלבד אשר תשיג ידו. שאם אמר הריני נזיר על מנת לנלח על מאה עולות ועל מאה
שלמים, כפי נדרו אשר ידר בן יעשה — מוסף על תורת נזרו, על תורת הנזיר, מוסף ולא
יחסר, שאם אמר הריני נזיר חמש נזירות על מנת לנלח על שלש בהמות הללו. אין אני
קורא בו בפאשר ידר בן יעשה (שם): (כג) אמור. כמו וכוז, שמור, בלעז דישננו: אמור
להם. שיהיו כלם שומעים (שם): אמור. מלא — לא תברכם בחשון ובהלות, אלא בבנה
ובלב שלם (תנח): (כד) יברכך. שיתברכו בקסיד: וישמרך. שלא יבואו עליך שודדים
לשול ממך: שהנחת מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם, וכיון שבאים לקשים עליו
ונופלין אותה ממנו, מה הנאה יש לו במתנה זו? אבל הקב"ה הוא הנותן, הוא השומר;
והרבה מדרשים דרשו בו בספרי: (כה) יאר ה' פניו אליך. יראה לך פנים שחקות, פנים
צהובות: ויחנך. וכן חן (תנח): (כו) ישא ה' פניו אליך. יבדוש בעסו: (כז) ושמו את
שמי. יברכום בשם המפורש (ספרי): ואני אברכם. לישראל, ואסכים עם הכהנים: ד"א
ואני אברכם — לכהנים (חול' מ"ט):

ז (א) ויהי ביום כלות משה. פלת כתיב — יום הקמת המושכן היו ישראל כבלה הנקנסת
לחפה (פסיקתא; תנח): כלות משה. בצלאל ואהליאב וכל חכם לב עשו את המושכן,
ותלאו הכתוב במשה, לפי שמסר נפשו עליו, לראות הבנית כל דבר ודבר שהרצהו בה,
להורות לעושי המלאכה, ולא פעה בתבנית אחת; וכן מציינו בדרו, לפי שמסר נפשו על
בנין בית המקדש, שנאמר וכוז ה' לדור את כל ענותו אשר נשבע לה' ונו' (תהי' קל"ב),

dwelling, and had anointed it, and sanctified it, and all the vessels thereof, the altar and all the vessels thereof, and had anointed them, and sanctified them, ²That the princes of Israel, heads of the house of their fathers, who *were* the princes of the tribes, and were over them that were numbered, offered: ³And they brought their offering before the Eternal, six covered waggon, and twelve *of the herd*; a waggon for two of the princes, and for each one, one of the herd: and they brought them before the dwelling. ⁴And the Eternal spake unto Moses, saying, ⁵Take *it* of them, that they may be to serve the service of the appointed tent; and thou shalt give them unto the Levites, to every man according to his service. ⁶And Moses took the waggon and the oxen, and gave them unto the Levites. ⁷Two waggon and four of the herd he gave unto the sons of Gershon, according to their service: ⁸And four waggon and eight of the herd he gave unto the sons of Merari, according unto their service, under the hand of Ithamar, the son of Aaron the priest.

ישי

are given of this verse in the Siphre. (25) יאר ה' פניו אליך THE LORD MAKE HIS FACE SHINE UPON THEE — i. e. May He show thee a friendly (more lit., smiling) countenance — a beaming countenance. ורחן means, May He grant thee good favour (חן) (Siphre). (26) ישא ה' פניו אליך THE LORD LIFT UP HIS COUNTENANCE UPON THEE — *This expresses the idea*: May He suppress His anger (Siphre)¹. (27) ושמו את שמי AND THEY SHALL PUT MY NAME [UPON THE CHILDREN OF ISRAEL] — i. e. they shall bless them by the Proper Name of God (i. e. when uttering the blessings they shall use the Tetragrammaton and no substitute for it) (Siphre). ואני אברכם AND I WILL BLESS THEM — i. e. I will bless the Israelites: I will give My approval to the priests' blessings (lit., I will agree with the priests)². — Another explanation of "And I will bless them" is: "And I will bless the priests" (Chul. 49a).

7. (1) יהי ביום כלות משה AND IT CAME TO PASS ON THE DAY THAT MOSES HAD FINISHED [RAISING THE TABERNACLE] — *The word כלות is written defective (without ו after the ל)³ thus indicating*: on the day that the Tabernacle was erected Israel was like a bride (כלה) who goes beneath the

NOTES

¹) A man who is angry with his fellow averts his face from him. (Cf. Deut. XXXI. 18: ואנכי הסתר אסתיר פני.) The lifting up of one's face towards a person is evidence that one bears him no ill-will.

²) If אברכם is referred to the Israelites the word must be given the sense of I will agree to the priests' blessing them, for otherwise the priests' blessings would be superfluous.

³) Our Editions, however, have the word in its full form. Cf. Norzi's מנחת שי.

וַיִּקְדָּשׁ אוֹתוֹ וְאֶת-כָּל־כִּלְיָו וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-כָּל־
כִּלְיָו וַיְמַשְׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם: ^ב וַיִּקְרִיבוּ נְשֵׂאֵי יִשְׂרָאֵל
רֹאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשֵׂאֵי הַמִּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים
עַל-הַפְּקָדִים: ^ג וַיָּבִיאוּ אֶת-קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ-
עֶגְלֹת צֶבֶד וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי בָקָר עֶגְלָה עַל-שְׁנֵי הַנְּשָׂאִים
וְשׁוֹר לְאַחַד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: ^ד וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^ה קַח מֵאוֹתָם וְהִיוּ לְעֹבֵד
אֶת-עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל-הַלְוִיִּם אִישׁ
כְּפִי עֲבֹדָתוֹ: ^ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-הָעֶגְלֹת וְאֶת-הַבָּקָר
וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל-הַלְוִיִּם: ^ז אֵת ו שְׁתֵּי הָעֶגְלֹת וְאֵת
אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: ^ח
וְאֵת ו אַרְבַּע הָעֶגְלֹת וְאֵת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי
מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בִּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

אונקלוס

מִדְּבָרָא וַיֵּת כָּל מְנוּחֵי וּרְבִנּוֹן וְקָדִישׁ וְתַהוֹן: ^ב וַיִּקְרִיבוּ בְּרִכְבּוֹ וּשְׂרָאֵל בִּישֵׁי בֵּית
אֲבֹתָהוֹן אֲנָן בְּרִכְבּוֹ שְׁבִטָא אֲנָן דְּקִימִין עַל מְנִינָא: ^ג וַיֹּאחֲזִיו יָת קָרְבָּנָהוֹן קָדָם
יְיָ שֵׁית עֶגְלָן כֹּד מַחֲסֵן וְתָרִי עֶשְׂרֵי חֹרִין עֶגְלָתָא עַל תָּרִין בְּרִכְבָּיָא וְתוֹר לְתָד וַיִּקְרִיבוּ
וְתַהוֹן לְקָדָם מִשְׁכָּנָא: ^ד וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִיָּקֶר: ^ה הַקָּבֵל מְנוּחֵי וְיַהוֹן לְמַסְלַח יָת פְּלִחָן
מִשְׁכָּן וּמִנָּא וְתַהוֹן וְתַהוֹן לְלֹאֵי גִבֵּר כְּמִסַּת פְּלִחָנָה: ^ו וְנָסִיב מֹשֶׁה יָת עֶגְלָתָא וַיֵּת
תּוֹרֵי וַיִּחַב וְתַהוֹן לְלֹאֵי: ^ז וַיֵּת תְּרִיתִין עֶגְלָתָא וַיֵּת אַרְבַּעָא חֹרִי וַיִּחַב לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּמִסַּת
פְּלִחָנָהוֹן: ^ח וַיֵּת אַרְבַּע עֶגְלָן וַיֵּת תְּמִנָּא חֹרִי וַיִּחַב לִבְנֵי מְרָרִי כְּמִסַּת פְּלִחָנָהוֹן בְּיַד

רש"י

לְפִיכָד נִקְרָא עַל שְׁמוֹ, שְׁנָאמֶר (מֵא י"ב), רָאָה בְּיָדָד דְּוֹד (תנ"ח): כִּלּוֹת מִשֶּׁה לְהַקִּים. וְלֹא
נֹאמֶר בְּיוֹם הַקִּים, מִלְּמַד שֶׁכָּל שְׁבַעֲת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מֹשֶׁה מְעִמִּידוֹ וּמַפְרִקוֹ, וּבִאוּתוֹ
הַיּוֹם הָעִמִּידוֹ וְלֹא פָּרְקוֹ, לְכֹד נֹאמֶר כִּלּוֹת מִשֶּׁה לְהַקִּים – אוֹתוֹ הַיּוֹם כִּלּוֹ הַקִּמְתִּיו, וְרֹאשׁ
חֹדֶשׁ יִסּוֹן הָיָה, בְּשָׁנִי נִשְׁרָפָה הַפָּקֶדָה, בְּשָׁלִישִׁי הָיָה הַזֶּה רֹאשׁוֹנָה, וּבִשְׁבִיעִי נִגְלַח (ספרי):
(ב) הֵם נְשֵׂאֵי הַמִּסַּת, שֶׁהֵיוּ שׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם בְּמִצְרַיִם וְהָיוּ מְקִיִּים עֲלֵיהֶם, שְׁנָאמֶר (שמי"ה),
וַיָּבִי שְׁטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל נְהוֹ (ספרי): הֵם הָעֹמְדִים עַל הַפְּקָדִים, שֶׁעֲמָדוֹ עִם מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן
כְּשֶׁמָּנִי אֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁנָאמֶר וְאַתְּכֶם וְהָיוּ נְהוֹ (במי"א): (ג) שֵׁשׁ עֶגְלֹת צֶבֶד, אֵין צֶבֶד אֱלֵא
מַחֲסֵן, וְכֵן וּבְצִבִּים וּבְפָקָדִים (ישי"ט): עֶגְלֹת מַבְסוֹת קְרוּיֹת צִבִּים: וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי
הַמִּשְׁכָּן, שֶׁלֹּא קָבֵל מֹשֶׁה מִזֶּדֶם עַד שְׁנָאמֶר לוֹ מִפִּי הַמָּקוֹם: אָמַר רַבִּי נִתָּן מֶה רָאוּ הַנְּשִׂאִים
לְהִתְנַדֵּב כֵּאֵן בְּתַחֲלָה, וּבְמִלְאֶקְרַת הַמִּשְׁכָּן לֹא הִתְנַדְּבוּ תַחֲלָה? אֱלֵא כִּד אָמְרוּ הַנְּשִׂאִים,
וְהִתְנַדְּבוּ צָבוּר מֶה שִׁיתְנַדְּבוּ, וְמֶה שִׁמְחִסְרֵין, אֲנִי מִשְׁלִימִין, בֵּינָן שָׂרְאוּ שֶׁהִשְׁלִימָנוּ צָבוּר אֵת
הַכֵּל, שְׁנָאמֶר וְהַמִּלְאָקָה הִתְחַדָּה דָּבָר (שמי"ז): אָמְרוּ מַעֲסָה מֶה לָּנוּ לַעֲשׂוֹת? הִבִּיאוּ אֲבֵנֵי
הַשֹּׁהַם וְהַמִּלּוּאִים לְאַסּוּד לְחַשֵּׁן, לְכֹד הִתְנַדְּבוּ כֵּאֵן תַּחֲלָה (ספרי): (ו) כְּפִי עֲבֹדָתָם, שֶׁהָיָה

רש"י

WERE THE PRINCES OF THE TRIBES — *i. e.* who had been the officers over them in Egypt and had been beaten on their account (and had therefore received the privilege of becoming princes of the tribes), as it is said, (Ex. V. 14; see Rashi thereon) “and the officers of the children of Israel were beaten” (Siphre), **הם העמרים על המקדים** THEY WERE THOSE WHO HAD STOOD BY AT THE NUMBERING — *i. e.* who stood together with Moses and Aaron when these numbered the Israelites, as it is said, (I. 4) “And with you there shall be a man of every tribe”¹). **שש עגלה צנ (3)** SIX COVERED WAGGONS — The word **צנ** means “covered over”. Similar is, (Is. LXVI. 20) “[And they shall bring all your brethren . . .] in covered waggons (**בצנים**) and upon mules”, where covered waggons are called **צנים** without the addition of a word denoting “waggons” (Siphre). **והביאו אותם לפני המשכן** AND THEY BROUGHT THEM BEFORE THE TABERNACLE — because Moses would not accept them (the gifts) at their (the princes’) hands until he was so bidden by the mouth of the Omnipresent (cf. v. 5). — Rabbi Nathan said: What reason had the princes to give their contributions here first of all the people, whereas at the work of the Tabernacle they were not the first but the last to contribute? But — *he replied* — the princes spoke thus: “Let the community in general contribute all they wish to give and then what will then be lacking we shall supply”. As soon as they saw that the community gave everything needed in its entirety (lit., that the community completed everything) — as it said, (Ex. XXXVI. 7) “For the stuff they had was enough [for all the work to make it]” — the princes asked, ‘What can we now do?’ Therefore they brought the onyx stones, and stones for setting for the Ephod and for the breast plate. That is why they were here the first to contribute” (Siphre). **כמי עבדתם [TWO WAGGONS AND FOUR OXEN HE GAVE UNTO THE SONS OF GERSHON,] ACCORDING TO THEIR SERVICE** — *only two waggons and four oxen, whilst the sons*

NOTES

¹) The events here described took place on the New Moon of Nisan; the census, alluded to by Rashi, was taken, however, on the New Moon of the following Eyar. And yet, according to Rashi, this verse signifies: And the princes of Israel, those who had stood with Moses and Aaron at the census, now offered! — Possibly he means that the text signifies nothing more than the following: And the princes of Israel offered — they are the same whom I have already mentioned in the first chapter as having been present with Moses and Aaron at the census (cf. Rashbam on these words).

רש"י

marriage canopy (Pes. Rabb; Tanch.). (Cf. Rashi on Ex. XXXI. 18.) כְּלוּת מִשָּׁה
 MOSES HAD FINISHED — Bezalel and Ohaliab and all the wise-hearted men
 made the Tabernacle (cf. Ex. XXXVI. 1), but Scripture attributes it to Moses
 (describes it as his work), because he devoted himself wholeheartedly to it, to
 see that the shape of each article was exactly as He had shewn him on the
 mountain — to show the workmen how it should be made; nor did he err
 in a single shape. — A similar thing do we find in *the case of* David: because
 he devoted himself to the building of the Holy Temple, — as it is said,
 (Ps. CXXXII. 1—5) “Lord, remember David, and all his affliction: How he
 swore unto the Lord ... [I will not give sleep to mine eyes ... until I find
 out a place for the Lord ...]”, therefore it is called by his name, as it is said,
 (1 Kings XII. 16) “Now see thine own house, David”¹). כְּלוּת מִשָּׁה לַהֲקִים
 [AND IT CAME TO PASS ON THE DAY] THAT MOSES HAD FINISHED
 SETTING UP [THE TABERNACLE] — but it is not said, “on the day *Moses*
 set up”; this (the phrase לַהֲקִים ... כְּלוּת, “had finished setting up”) teaches us that during *each* of the seven days of installation Moses used to
 erect and dismantle it (the Tabernacle), but on that day (the eighth) he erected
 it but did not *again* dismantle it; for this reason it is said: “on the day that
 (Moses) finished setting up” — *i. e.* on that day his several erections of it
 came to an end. — It was the New Moon (the first day) of Nisan (cf. Rashi
 on Lev. IX. 1 and Note thereon), on the second the Red Heifer was burnt, on
 the third they (the Levites) were sprinkled for the first time *with the water*
in which its ashes were mingled (cf. Rashi on VIII. 7), and on the seventh day,
after having been again sprinkled, they shaved their bodies and were ready to
enter on their duties (cf. VIII. 6—7) (Siphre)²). (2) הֵם נִשְׂאִי הַמַּטָּה THEY

NOTES

¹) These words were spoken by the Israelites to Rehoboam, David's grandson, who is addressed as “David” since he was the representative of the Davidic dynasty. The house is taken as an allusion to the Temple (cf. Rashi on the verse). Although this was built by Solomon, yet it is spoken of as David's house. The reason of this is as stated by Rashi.

²) Berliner (in the לקוטים of the Second Edition of his Rashi, p. 427) remarks that the reading וּבְשַׁבְּעִי גִלְחֻ is not correct, since the seventh day after the erection of the Tabernacle was on a Sabbath (cf. our Note 1 on Rashi Lev. IX. 1, where it is stated that the Tabernacle was erected on a Sunday), and the shaving of the Levites could not justify the desecration of Sabbath since it was not prescribed for any particular day. Berliner therefore suggests that the reading found in some Mss. of Rashi, viz. וּבְשִׁלְשִׁי גִלְחֻ, is the correct one. He adds that the words בְּמָקוֹם הַזֶּה שֶׁל יוֹם הַשַּׁבָּעִי should be added after these words, and refers to Num. R. s. 12 where this is expressly stated.

⁹But unto the sons of Kohath he gave none; because the service of the holiness *was incumbent* upon them, they should bear upon their shoulders. ¹⁰And the princes offered for the dedicating of the altar, in the day that it was anointed, even the princes offered their offering before the altar. ¹¹And the Eternal said unto Moses, They shall offer their offering, each prince on his day for the dedicating of the altar. ¹²And he that offered his offering the first day was Nahshon, the son of Amminadab, of the tribe of Judah: ¹³And his offering *was* one silver dish, the weight thereof *was* an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy shekels, after the shekel of holiness; both of them *were* full of flour mingled with oil, for an oblation: ¹⁴One spoon of ten *shekels* of gold, full of incense: ¹⁵One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering: ¹⁶One kid of the goats for a sin offering:

רש"י

of Merari were given twice as many, because the burden of the sons of Gershon was lighter than that of the sons of Merari since these carried the boards, the columns and the sockets. (9) **כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם** [BUT TO THE SONS OF KOHATH HE GAVE NONE (NO WAGGONS)] **בְּעֹבְדַת הַקֹּדֶשׁ** BELONGS UNTO THEM — *not the service of the Sanctuary devolved upon them, but the service in connection with carrying the most holy objects: the ark, the table, etc. was incumbent upon them, therefore יִשְׂאוּ בְנֵיהֶם they should carry upon their shoulders (not in waggons).* (10) **וַיָּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֹכֶת הַמִּזְבֵּחַ** AND THE PRINCES OFFERED FOR DEDICATING THE ALTAR — After they had presented the waggons and the oxen for carrying the Tabernacle, their heart prompted them to present offerings for the altar, in order to dedicate it (Here, **וַיָּקְרִיבוּ** denotes: they offered sacrifice). **וַיָּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת קַרְבָּנָם לִסְנֵי הַמִּזְבֵּחַ** AND THE PRINCES BROUGHT THEIR OFFERING BEFORE THE ALTAR, because Moses would not accept them at their hands until he was so bidden by the mouth of the Almighty¹ (Siphre). (11) **וַיָּקְרִיבוּ אֶת קַרְבָּנָם לְחֲנֹכֶת הַמִּזְבֵּחַ** THEY SHALL OFFER THEIR OFFERING, [EACH PRINCE ON HIS DAY] FOR THE DEDICATING OF THE ALTAR — but Moses did not yet know how they were to bring their offerings, — whether according to the order of their birth (i. e. according to the order in which the sons of Jacob after whom the tribes were named were born, in which case the prince of the tribe of Reuben would have offered first), or according to the order in which they moved off on the journeys, (when Judah would be the first), until he was told by the mouth of the Holy One, blessed be He: "according to the order on the journeys shall they offer" — *yet each prince on his day (and not three together as they actually journeyed) (cf. Siphre).* (12) **בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן** ON THE FIRST DAY — That day received ten crowns (was distinguished in ten different ways): it was the same day as was the first day of Creation, the first day on which the princes offered etc., as it is *set forth* in Seder Olam (cf. Rashi on Lev. IX. 1 and Note 2 thereon). **לְמִשֶּׁה יְהוּדָה** [NACHSHON THE SON OF AMINADAB,] OF THE TRIBE OF JUDAH — *By these words Scripture merely states his genealogy after his tribe, and they do not mean that he collected the offerings from his tribe and offered them on their behalf. Or perhaps it does state למִשֶּׁה יְהוּדָה only to intimate that he collected the offerings from his tribe and then brought them? Scripture, however, states, (v. 17): this was the offering of Nachshon — he brought it of that which was his own² (Siphre).* (13) **שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים מֶלֶחַ** BOTH OF THEM WERE FULL OF FINE FLOUR — for a free-will meal-offering³. (14) **עֶשְׂרֵה זָהָב** — *Understand this as the Targum does: there was in it (it contained) the weight of ten shekels of the Sanctuary⁴.* **מְלֵאֵה מִלְּחָה** FULL OF FRANKINCENSE — We do not find frankincense *prescribed as an offering for an individual, nor to have been offered*

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

וּלְבָנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי־עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בַּפֶּתַח
 יִשְׂאוּ: ' וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם
 הַמָּשָׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי
 הַמִּזְבֵּחַ: " וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם
 נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יִקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ:
 ס י וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ
 נַחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינָדָב לְמִטֵּה יְהוּדָה: " וַקְּרָבֵנוּ קַעֲרַת־
 בָּסָף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזָּרָק אֶחָד כֶּסֶף
 שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֶלֶת
 בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: " כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
 קִטְרֶת: " פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
 בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה: " שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:

אונקלוס

דאיתקור בר אחרן בהנא: ס ולבני קהת לא יתב ארי פלחון קודשא עליהון בכתשא
 גמליו: ' וקריבו בקרבנא ית חנכת מדבחא ביומא דרביו יתה וקריבו בקרבנא ית
 קרבנהון קדם מדבחא: " ואמר יי למשה רבא חד ליומא רבא חד ליומא וקרבון
 ית קרבנהון לחנכת מדבחא: " ויהא דמקרב ביומא דמקבא ית קרבנה נחשון בר
 עמינדב לשבטא דיהודה: " וקרבנה מנסחא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין תנה
 מתקלה מזרקא חד דכסף (מתקלה) שבעין סלעין בסלעי קודשא טרויהון מלן סלסא
 דפילא במשח למנסחא: " כיוקא חדא מתקל עשר סלעין היא דהב מלנא קטרת
 בוסמא: " טו תור חד בר תורי דבר חד אמר חד בר ששה לעלתא: " טז צפיר בעזין חד

רש"י

משא בני נרשון קל משל מקרי, שהיו נושאים הקרשים והעמודים והאדנים: (ט) כי עבדת
 הקדש עליהם. משא דבר הקרשה — הארון והשלחן וגו'. לסיקך בפתח יִשְׂאוּ: (י) ויקריבו
 הנשאים את חנכת המזבח. לאחר שהתנדבו העגלות והבקר לשאת המשקן, נשאים לבם
 להתנדב קרבנות המזבח לחנוכו: ויקריבו הנשאים את קרבנם לפני המזבח. כי לא קבל
 משה מידם עד שנאמר לו מפי הנביאה (ספרי): (יא) יקריבו את קרבנם לחנכת המזבח.
 וצדן לא היה יודע משה היאך יקריבו, אם בסדר תולדותם, אם בסדר המשעות, עד שנאמר
 לו מפי הקב"ה יקריבו למשעות, איש יומו (שם): (יב) ביום הראשון, אותו היום נטל עשר
 עשרות, ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים וכו', בראיתא בסדר עולם: למטה יהודה.
 יחסו הנתב על שבטו, ולא שנקב משבטו והקריב, או אינו אומר למטה יהודה אלא שנקב
 משבטו ותיבא. מיל זה קרבן נחשון — משלו הביא (שם): (יג) שניהם מלאים סלת. למנחת
 נדבה: (יד) עשרה זזה. בתרומה משקל עשר שקלי הקדש היה כזה: מלאה קטרת. לא
 מאינו קטרת לחיד ולא על מזבח החיצון אלא זו בלבד, והוראת שעה היתה (מנ"י):
 (טו) פה אחד. מיוחד שבקדרו (עי' ספרי): (טז) שעיר עזים אחד לחטאת. לכפר על קרב

¹⁷And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This was the offering of Nahshon, the son of Amminadab. ¹⁸On the second day Nethaneel, the son of Zuar, prince of Issachar, did offer: ¹⁹He offered for his offering one silver dish, the weight whereof was an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy shekels, after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled with oil, for an oblation: ²⁰One spoon of gold of ten *shekels*, full of incense: ²¹One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering: ²²One kid of the goats for a sin offering: ²³And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-

רש"י

on the outer altar except this one alone; this offering of frankincense by the princes was therefore an *הוראת שעה*, a temporary measure (Men. 50b). (15) **סר אחד** ONE BULLOCK — i. e. that which is unique (*מיוחד*) in the herd (cf. Siphre¹). (16) **שעיר עזים אחד לחטאת** ONE KID OF THE GOATS FOR A SIN-OFFERING, to make expiation for uncleanness caused by a grave in the depths of the earth, (i. e. one that is not known to exist and it might therefore be assumed that people passed over it and thereby unwittingly became unclean), which was only a doubtful uncleanness (one about which there exists a doubt as to whether it actually has been incurred or not²) (cf. Siphre). (18—19) **הקריב נתנאל בן צוער ... הקריב את קרבנו** [ON THE SECOND DAY] NETHANEEL THE SON OF ZUAR DID OFFER: (19) HE OFFERED FOR HIS OFFERING etc. — What is the force of the word *הקריב* used in the case of the tribe of Issachar, something which is not said in the case of any of the other tribes? Because Reuben came and protested, saying: "Since Judah has offered before me, let me at least offer immediately after him!" Whereupon Moses replied to him, "By the mouth of the Almighty it was told me that they (the princes) should offer according to the order on the journeys after their banners" (and thus Issachar has to follow Judah; cf. II. 5) — for this reason it states, (in v. 19) *הקריב את קרבנו*, it (the first word) being without *Jod*, which implies *הקריב* "offer"! an imperative form, indicating that by the mouth of the Almighty he was bidden: "Offer"! (i. e. make him — the prince of Issachar — offer). And what is the force of *הקריב* ... *הקריב* twice? It is an allusion to the fact that he (the prince of Issachar) had the privilege to offer second among the tribes for two reasons. The one, because they were well-versed in the Torah, as it is said, (1 Chron. XII. 32) "And of the children of Issachar were men that had understanding of the time" (i. e. of the difficult laws concerning the intercalation of the year): the second, because it was they who gave the princes the advice to bring these free-will offerings. — But in the work of R. Moses the Preacher I have found the following: Rabbi Phineas the son of Jair said, "It was Nethaneel the son of Zuar (not all his tribe) who gave them this advice"³. (19) **קערת כסף** — The numerical value of its letters (of the letters of these two words) is 930 corresponding to the years of Adam ha-Rishon. **שלושים ומה משקלה** THE WEIGHT THEREOF WAS AN HUNDRED AND THIRTY SHEKELS — in allusion to the fact that when he (Adam) first raised children to maintain the world in existence he was 130 years old, for it is said, (Gen. V. 3) "and Adam lived a hundred and thirty years and then begat [a son]". **מורק אחד כסף** — The numerical value of these words is 520, being an allusion to Noah who begot children at the age of 500 and also an allusion to the twenty years before his offspring were born when the decree regarding the flood was made (thus together 520 years) — just as I have set forth in my comment upon the verse (Gen. VI. 3): "yet his days shall be 120 years". — It is for this reason that it is here said, *מורק אחד כסף* and it is not said, *מורק כסף אחד*, the number being placed at the end of the phrase, as it is said of the charger (*קערת כסף אחת*), — to indicate that

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתוּדִים
 חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנִי-שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן נִחְשׁוֹן
 בֶּן-עֲמִינָדָב: ^י פ' בַּיּוֹם הַשְּׁנִי הַקָּרִיב נִתְנָאֵל בֶּן-
 צוּעַר נָשִׂיא יִשְׁשַׁכָּר: ^י הַקָּרִב אֶת-קָרְבָּנוֹ קָעֶרֶת-
 כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
 שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מִלֵּאִים סֵלֶת
 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: ^י כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה
 קִטְרֶת: ^{יא} פ' אֶחָד בֶּן-בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁי-אֶחָד
 בֶּן-שָׁנָתוֹ לַעֲלָה: ^{יב} שְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: ^{יג}
 וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתוּדִים

אונקלוס

לַחֲטָאתָא: ^י וּלְזִבְכַּת קוֹדֶשִׁיא תוֹרִין דְּכָרִי מִמִּשְׁא גְדִי מִמִּשְׁא אִמְרִין בְּנֵי שָׁנָה
 חֲמִשָּׁא דִּין קָרְבָּנָא דְנִחְשׁוֹן בֶּר עֲמִינָדָב: ^י בַּיּוֹמָא הַנִּבְנָא קָרִיב נִתְנָאֵל בֶּר צוּעַר רָבָא
 דִּישְׁשַׁכָּר: ^י קָרִיב ית קָרְבָּנָה מִנְסָתָא דְכֶסֶף תָּדָא מֵאָה וְחֲלָתִין סִלְעִין וְהוּא מִתְקַלָּה
 מִזְרָקָא חד דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוֹדֶשִׁיא פְּרוֹהִיוֹן מִלֵּן סֵלֶתָא דְפִילָא
 בְּמִשְׁחָ לְמִנְחָתָא: ^י בַּיּוֹמָא תָּדָא מִתְקַלָּעֶשֶׁר סִלְעִין הִיא דְרַחֲבִי מִלֵּיא קִטְרֶת בּוֹסְמִיא:
 כא תוֹר חד בֶּר תוֹרִין דְּכָר חד אִמֵּר חד בֶּר שְׁתֵּה לַעֲלָתָא: כב צִפִּיר בֶּר עִזִּין חד לַחֲטָאתָא:

רש"י

הַתְּהִוָּה — שְׁמָאת סֶפֶק (ע"י ספרי): (יח) הַקָּרִיב נִתְנָאֵל בֶּן צוּעַר... הַקָּרִב אֶת קָרְבָּנוֹ. מֵה
 תִּל הַקָּרִיב בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל יִשְׁשַׁכָּר מֵה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּכָל הַשְּׁבָטִים? לִפִּי שֶׁבָּא רֵאוּבֵן וְעִשְׂרֵן
 וְאֵמֶר: אַחֵר שֶׁקָּדְמִי יְהוּדָה, אֶקְרִיב אֲנִי אַחֲרָיו, אֵמֶר לוֹ מֹשֶׁה מִפִּי הַנְּבוֹנָה נֶאֱמַר לִי שֶׁנִּקְרִיבוּ
 כֶּסֶד מִסְעוֹת — לְדִלְיָהֶם, לְכַד אֵמֶר הַקָּרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ, וְהוּא חֶסֶד יוֹדֵה, שֶׁהוּא מִשְׁמַע הַקָּרִב,
 לִשְׁוֹן צוּרִי, שֶׁמִּפִּי הַנְּבוֹנָה נִצְטָנָה "הַקָּרִיב" וּמֵהוּ הַקָּרִיב הַקָּרִיב שֶׁנִּי פְּעֻמִּים? שֶׁבְּשִׁבְטֵי שְׁנֵי
 דְּכָרִים זָכָה לְהַקָּרִיב שְׁנֵי לַשְּׁבָטִים, אַחַת שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים בְּתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר וּמִבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי
 בִּינָה לַעֲמִים (דְּבַרִּי"א י"ב), וְאַחַת שֶׁהֵם נִתְּנוּ עֲצָה לְנָשִׂאִים לְהִתְנַדֵּב קָרְבָּנוֹת הַלֵּל. וְכִסּוּדוֹ
 שֶׁל רִבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן מִצָּאתִי, אֵמֶר רִבִּי פִּנְחָס בֶּן יֶאֱרִיב נִתְנָאֵל בֶּן צוּעַר הַשִּׁיאֵן עֲצָה זוֹ:
 (יט) קָעֶרֶת כֶּסֶף. מִנֵּן אוֹתוֹתָיו בְּיָמֵי מִטְרִיא תַתְּקִיל, בְּגִנֵּד שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם הִרְאִשׁוֹן: שְׁלֹשִׁים
 וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ. עַל שֵׁם שֶׁבְּשִׁבְטֵי מִדֵּי תוֹלְדוֹת לְקוּיִם הַעוֹלָם בֶּן קִיל שָׁנָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר נִחִי
 אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה וַיּוֹלֵד גִּוִּי (בְּר' ה'): מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף. בְּיָמֵי מִטְרִיא תַתְּקִיל, עַל שֵׁם נִחִי
 שֶׁהָעִמִּיר תוֹלְדוֹת בֶּן תַּ"ק שָׁנָה, וְעַל שֵׁם שֶׁשְּׂרִים שָׁנָה שֶׁנִּקְרָה גִּנְרַת הַמִּבּוֹל קוֹרֵם תוֹלְדוֹתָיו —
 כִּמוֹ שֶׁפֶּרֶשִׁי אֵצֶל רִבִּי יִמְיִי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה (שם ו') — לִפְיָהֶם נֶאֱמַר מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף,
 וְלֹא נֶאֱמַר מִזְרָק כֶּסֶף אֶחָד כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּקָעֶרֶה, לוֹמֵר שֶׁאֵף אוֹתוֹתָיו שֶׁל אֶחָד מִצִּיִּרְפוֹת
 לְמִנְיָן: שְׁבַעִים שֶׁקֶל. בְּגִנֵּד שְׁבַעִים אֲמוֹת שֶׁנִּצָּאוּ מִגִּזְיוֹ: (כ) כֶּף אַחַת. בְּגִנֵּד הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה
 מִדֵּי שֶׁל הַקָּב"ה: עֶשְׂרֵה זָהָב. בְּגִנֵּד עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת: מִלֵּאָה קִטְרֶת. גִּמְטְרִיאָה שֶׁל קִטְרֶת
 תִּרְי"ג מִצּוֹת, וּבְלִבְדֵּי שֶׁתְּחִלִּיף קוּיָה בְּדִלִית עִי' אֶת ב"ש גִּיד ד"ק: (כא) פ' אֶחָד. בְּגִנֵּד
 אֶבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר (שם י"ח): אֵיל אֶחָד. בְּגִנֵּד יִצְחָק, וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיּוֹמַר
 (שם כ"ב): כִּבֵּשׂ אֶחָד. בְּגִנֵּד יַעֲקֹב, וַתִּקְשְׁבוּם הַפְּרִיר יַעֲקֹב (שם ל'): (כב) שְׁעִיר עִזִּים.

goats, five lambs of one year. This *was* the offering of Nethaneel, the son of Zuar. ²⁴On the third day Eliab, the son of Helon, prince of the children of Zebulun, *did offer*: ²⁵His offering *was* one silver dish, the weight whereof *was* an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy shekels, after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled with oil for an oblation: ²⁶One golden spoon of ten *shekels*, full of incense: ²⁷One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering: ²⁸One kid of the goats for a sin offering: ²⁹And for a sacrifice of the feast offering, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This *was* the offering of Eliab, the son of Helon. ³⁰On the fourth day Elizur, the son of Shedeur, prince of the children of Reuben, *did offer*: ³¹His offering *was* one silver dish of an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy shekels, after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled with oil, for an oblation: ³²One golden spoon of ten *shekels*,

רש"י

the letters of *the word* אחד, too, should be taken into account in this reckoning¹). שבעים שקל SEVENTY SHEKELS — corresponding to the seventy nations that descended from his (Noah's) sons. (20) כף אחת (כף also denotes "hand") — in allusion to the Torah that was given from the hand of the Holy One, blessed be He. עשרה זהב — TEN SHEKELS, GOLD — corresponding to the Ten Commandments. מלאה קטרת — The total of the word קטרת according to their numerical value is 613, *the number of the Biblical commandments*, except that you must exchange the קיף by קיף, according to the "*Method of Permutation*" known as גמ' נ"ד (by which the first letter of the Alphabet may take the place of the last, the second that of the one before last etc.). (21) אחד בן אחד ONE BULLOCK, [A YOUNG ONE, בן בקר] — in allusion to Abraham of whom it states, (Gen. XVIII. 7) "And he took a בן בקר". איל אחד ONE RAM — in allusion to Isaac, with reference to whom Scripture states, (Gen. XXII. 13) "and he (Abraham) took the ram (האיל) [and offered it up . . . in the stead of his son]". אחד כבש ONE LAMB — in allusion to Jacob of whom Scripture states, (ib. XXX. 40) "and Jacob did separate the lambs". (22) שבע עזים [ONE] KID OF THE GOATS — in order to make expiation for the "selling of Joseph" with reference to whom it states, (ib. XXXVII. 31) "and they slaughtered a kid of the goats". (23) ולוּבָה השלמים בקר שנים AND FOR A SACRIFICE OF PEACE-OFFERINGS TWO OXEN — *The two peace-offerings* are an allusion to Moses and Aaron who made peace between Israel and their Father in Heaven. אילם כבשים ועזרים — three species — in allusion to the three divisions of the nation: priests, Levites and ordinary Israelites, and also in allusion to the Pentateuch, the Prophets and the Hagiographa, *the three sections of the Holy Scriptures*. There are three times "five", in allusion to the "Five Books of Moses", to the five Commandments written on one of the Tablets and to the five written on the other. Thus far have I found in the work of R. Moshe the Preacher. (24) ביום השלישי נשיא וגו' means, ON THE THIRD DAY, THE PRINCE who offered WAS OF THE SONS OF ZEBULUN, and similar is the meaning of the parallel statement in the case of all of them (all the other tribes). In the case of Nethaneel, however, of whom it is stated, (v. 18) הקריב "[on the second day] did Nethaneel the son of Zuar offer", it is appropriate

NOTES

¹) The natural way of expressing in Hebrew the idea of "one silver bowl" would be אחד כסף מורק; by putting the numeral between the two nouns מורק and כסף attention is drawn to the fact that the passage forms one whole and its entire numerical value should be calculated as above.

חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן
נִתְּנָל בֶּן־צַעֲזֵר: פ' כִּי בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא
לִבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיָּאב בֶּן־חֶלֶן: כ"ה קָרְבֵּן
קֶעֱרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ו
מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בִּשְׁמֹן לַמִּנְחָה: כ"ו כֶּף אַחַת
עֲשָׂרָה זָהָב מֵלֶאֱהָ קֶמֶרֶת: כ"ז פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל
אֶחָד כִּבְש־אֶחָד בֶּן־שָׁנָה לְעֵלָה: כ"ח שְׁעִיר־עִזִּים
אֶחָד לַחֲטָאת: כ"ט וְלֹזֶכֶת הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבֵּן אֱלִיָּאב בֶּן־חֶלֶן: פ' ל' בְּיוֹם הָרִבִּיעִי נָשִׂיא
לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצֹר בֶּן־שְׁדִיאוּר: ל"א קָרְבֵּן קֶעֱרֶת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ו מִלֵּאִים סֵלֶת
בְּלוּלָה בִּשְׁמֹן לַמִּנְחָה: ל"ב כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב

אונקלוס

כִּי וְלִנְכֶסֶת קֹדֶשׁא תֹרִין תִּרִין דְּכָרִי חֲמִשָּׁא גִדְיִי חֲמִשָּׁא אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁא
דִּין קָרְבֵּן נִתְּנָל בֶּר צַעֲזֵר: כִּד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה רְבָא לִבְנֵי זְבוּלֹן אֱלִיָּאב בֶּר חֶלֶן:
כ"ה קָרְבָּנָה מְגִסְתָּא דְכֶסֶף תְּדָא מֵאָה וְתַלְתִּין סֻלְעִין הִנֵּה מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חַד דְּכֶסֶף
מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סֻלְעִין בְּסַלְעֵי קֹדֶשׁא פְּרִוּיָּהּ מִלֵּן סֻלְתָּא דְּפִילָא כִּמְשַׁח לַמִּנְחָתָא:
כ"ו כְּזִיבָא תְּדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סֻלְעִין הִיא דְרָהֵב מִלָּא קֶמֶרֶת בּוֹסְמִיָּא: כ"ז תּוֹר חַד בֶּר
תּוֹרִי דְכָר חַד אֲמִר חַד בֶּר שְׁתֵּה לְעֵלָתָא: כ"ח צִפִּיר בֶּר עִזִּין חַד לַחֲטָאתָא: כ"ט וְלִנְכֶסֶת
קֹדֶשׁא תֹרִין תִּרִין דְּכָרִי חֲמִשָּׁא גִדְיִי חֲמִשָּׁא אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁא דִּין קָרְבֵּן
אֱלִיָּאב בֶּר חֶלֶן: ל' בְּיוֹמָא רְבִיעָאָה רְבָא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצֹר בֶּר שְׁדִיאוּר: ל"א קָרְבָּנָה
מְגִסְתָּא דְכֶסֶף תְּדָא מֵאָה וְתַלְתִּין סֻלְעִין הִנֵּה מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חַד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין
סֻלְעִין בְּסַלְעֵי קֹדֶשׁא פְּרִוּיָּהּ מִלֵּן סֻלְתָּא דְּפִילָא כִּמְשַׁח לַמִּנְחָתָא: ל"ב כְּזִיבָא תְּדָא

רש"י

לכֹּהֵן עַל מִבְרַת יוֹסֵף שְׁנָאֻמֶּר בּו וַיִּשְׁחָטוּ שְׁעִיר עִזִּים (שם ל"ז): (כג) וְלֹזֶכֶת הַשְּׁלָמִים בְּקָר
שְׁנַיִם. כְּגֵדֶר מִשָּׁה וְאֶדְרִין שְׁתֵּנֵי שְׁלֹשׁ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַעֲשִׁמִּים: אֵלִים כְּכֹשִׁים וְעִתְרִים.
שְׁלֹשָׁה מִיָּנִים כְּגֵדֶר כְּהִנִּים וְלֹזֶם וְיִשְׂרָאֵלִים, וְכְגֵדֶר תּוֹרָה גִבְיָאִים וְקִטְבוּבִים, שְׁלֹשׁ חֲמִשּׁוֹת
כְּגֵדֶר חֲמִשָּׁה חֲמִשּׁוֹת הַדְּבָרוֹת הַקְּטָבוּבִין עַל לֹזֶם אֶחָד וְחֲמִשָּׁה הַקְּטָבוּבִים עַל הַשְּׁעִיר;
עַד כָּאֵן בִּיסְדּוֹ שֶׁל רִבִּי מִשָּׁה הַדְּרָשׁוֹ: (כד) בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא וְגו'. בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי הָיָה
הַנָּשִׂיא הַשְּׁקִירִי לִבְנֵי זְבוּלֹן, וְכֵן דָּלָם, אֲבָל בְּנִתְּנָל שְׁנָאֻמֶּר בּו הַקָּרִיב נִתְּנָל, נוֹטֵל אֶחָדִי

full of incense: ³³One young bullock, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering:

³⁴One kid of the goats for a sin offering:

³⁵And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This *was* the offering of Elizur, the son of Shedeur.

³⁶On the fifth day Shelumiel, the son of Zurishaddai, prince of the children of Simeon, *did offer*:

³⁷His offering *was* one silver dish, the weight whereof *was* an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy shekels, after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled with oil, for an oblation:

³⁸One golden spoon of ten *shekels*, full of incense:

³⁹One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering:

⁴⁰One kid of the goats for a sin offering:

⁴¹And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This *was* the offering of Shelumiel, the son of Zurishaddai.

⁴²On the sixth day Eliasaph, the son of Deuel, prince of the children of Gad, *offered*:

⁴³His offering *was* one silver dish, of the weight of an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy shekels, after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled

במדבר ז' נשא

מִלֶּאֱהָ קִטְרֶת: ^י כֹּהֵן אֶחָד בְּיָדָאֵל אֶחָד כֹּהֵן
 אֶחָד בְּיָדָאֵל לְעֹלָה: ^ז שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:
^ה וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתִידִים
 חֲמִשָּׁה כֹּבָשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיצֹר
 בֶּן־שִׁדְיָאוֹר: ^פ לִי בְיוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן
 שְׁלֹמִיאֵל בֶּן־צֹרִישָׁדִי: ^י קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת־כֶּסֶף אֶחָת
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
 שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ^ו מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה
 בַּשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: ^ח כֹּהֵן אֶחָת עֹשֶׂהָ זֶה מִלֶּאֱהָ
 קִטְרֶת: ^ט כֹּהֵן אֶחָד בְּיָדָאֵל אֶחָד כֹּהֵן אֶחָד
 בְּיָדָאֵל לְעֹלָה: ^מ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:
^{מא} וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתִידִים
 חֲמִשָּׁה כֹּבָשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֹמִיאֵל
 בֶּן־צֹרִישָׁדִי: ^פ שְׂשִׁי ^{מב} בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד
 אֱלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: ^{מג} קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת־כֶּסֶף אֶחָת
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
 שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ^ו מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה

אוּנְקָלוֹס

מִתְקַל עֶשֶׂר סֻלְעִין הֵיא דְרֵהֵב מִלֵּא קִטְרֶת בּוֹסְמֵא: ^י לִי תוֹר חַד בֵּר תוֹרִי דְכֵר חַד
 אִמֵּר חַד בֵּר שְׁתֵּה לְעֹלָה: ^ז מִצִּיר בֵּר עֲזִין חַד לַחֲטָאתָא: ^ה לִי וּלְנִכְסֵת קוֹדֶשִׁיא
 תוֹרִין תְּרִין דְּכִרִי חֲמִשָּׁא גִדְיִי חֲמִשָּׁא אִמֵּרִין בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁא דִין קָרְבַּן אֱלִיצֹר בֵּר
 שִׁדְיָאוֹר: ^פ לִי בְיוֹמָא חֲמִישָׁאָה רַבָּא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֵּר צוֹרִישָׁדִי: ^י קָרְבָּנָהּ
 מְנִסְתָּא דְכֶסֶף תְּדָא מֵאָה וְתַלְתִּין סֻלְעִין תְּהוּ מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חַד דְכֶסֶף מִתְקַלָּה
 שִׁבְעִין סֻלְעִין בְּסֻלְעִי קוֹדֶשִׁא תְרִוּהוּן מִלֵּן סֻלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַּׁח לַמִּנְחָתָא: ^ח לִי בְיוֹמָא
 תְדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סֻלְעִין הֵיא דְרֵהֵב מִלֵּא קִטְרֶת בּוֹסְמֵא: ^ט לִי תוֹר חַד בֵּר תוֹרִי דְכֵר
 חַד אִמֵּר חַד בֵּר שְׁתֵּה לְעֹלָה: ^מ מִצִּיר בֵּר עֲזִין חַד לַחֲטָאתָא: ^{מא} וּלְנִכְסֵת קוֹדֶשִׁיא
 תוֹרִין תְּרִין דְּכִרִי חֲמִשָּׁא גִדְיִי חֲמִשָּׁא אִמֵּרִין בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁא דִין קָרְבַּן שְׁלֹמִיאֵל בֵּר
 צוֹרִישָׁדִי: ^פ מִבְּיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה רַבָּא לִבְנֵי גָד אֱלִיסָף בֵּר דְּעוּאֵל: ^{מג} קָרְבָּנָהּ מְנִסְתָּא
 דְכֶסֶף תְּדָא מֵאָה וְתַלְתִּין סֻלְעִין תְּהוּ מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חַד דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שִׁבְעִין סֻלְעִין

with oil, for an oblation: ⁴⁴One golden spoon of ten *shekels*, full of incense:

⁴⁵One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering:

⁴⁶One kid of the goats for a sin offering:

⁴⁷And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This *was* the offering of Eliasaph, the son of Deuel.

⁴⁸On the seventh day Elishamah, the son of Ammihud, prince of the children of Ephraim, *offered*:

⁴⁹His offering *was* one silver dish, the weight whereof *was* an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy shekels, after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled with oil, for an oblation:

⁵⁰One golden spoon of ten *shekels*, full of incense:

⁵¹One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering:

⁵²One kid of the goats for a sin offering:

⁵³And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This *was* the offering of Elishama, the son of Ammihud.

⁵⁴On the eighth day *offered* Gamaliel, the son of Pedahzur, prince of the children of Manasseh:

⁵⁵His offering *was* one silver dish of an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy shekels,

בַּשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: ^מ כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה
 קִטְרֶת: ^מ פֶּר אֶחָד בֶּן־בֶּקֶר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
 בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה: ^{מו} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:
^{מז} וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקֶר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים
 חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן אֱלִישָׁמֶ
 בֶּן־דְּעוּאֵל: ^{מח} פ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם
 אֱלִישָׁמֶ בֶּן־עַמִּיהוּד: ^{מט} קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
 שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה
 בַּשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: ^י כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה
 קִטְרֶת: ^{יא} פֶּר אֶחָד בֶּן־בֶּקֶר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
 בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה: ^{יב} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:
^{יג} וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בֶּקֶר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים
 חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן אֱלִישָׁמֶ
 בֶּן־עַמִּיהוּד: ^{יד} פ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה
 גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדֵהצֹר: ^{יז} קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים

אונקלוס

בְּסֻלְעִי קוֹדֶשָׁא פְּרוּוֹהוֹן מִלֵּן סֶלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לַמִּנְחָתָא: ^מ מִדְּכֻיָּקָא תְּדָא מִתְּקֵל
 עֶשֶׂר סֻלְעִין הוּא דְּרַחֲב מְלֵאָה קִטְרֶת בּוֹסְמֵיָא: ^מ מִה תּוֹר חֹד בֶּר תּוֹרִי דְּכֶר חֹד אֶמֶר
 חֹד בֶּר שְׁמָה לְעֹלָתָא: ^{מו} מִי צִפִּיר בֶּר עִזִּין חֹד לַחֲטָאתָא: ^{מז} מִי וּלְזִבְסַת קוֹדֶשָׁא תּוֹרִין תְּרִין
 דְּכֶרִי חֲמִשָּׁא נְדִי חֲמִשָּׁא אֶמֶרִין בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁא דִּין קָרְבֵּן אֱלִישָׁמֶ בֶּן דְּעוּאֵל: ^{מח} מִי בְּיוֹמָא
 שְׁבִיעִיָּא דְּבָא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמֶ בֶּר עַמִּיהוּד: ^{מט} מִי קָרְבָּנָהּ מְגֻסָּתָא דְּכֶסֶף תְּדָא
 מֵאָה וּתְלָתִין סֻלְעִין הִנֵּה מִתְּקֵלָהּ מִזְרֶקָא חֹד דְּכֶסֶף מִתְּקֵלָהּ שְׁבִיעִין סֻלְעִין בְּסֻלְעִי
 קוֹדֶשָׁא פְּרוּוֹהוֹן מִלֵּן סֶלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַׁח לַמִּנְחָתָא: ^י מִי בְּיוֹמָא תְּדָא מִתְּקֵל עֶשֶׂר סֻלְעִין
 הוּא דְּרַחֲב מְלֵאָה קִטְרֶת בּוֹסְמֵיָא: ^{יא} מִה תּוֹר חֹד בֶּר תּוֹרִי דְּכֶר חֹד אֶמֶר חֹד בֶּר שְׁמָה
 לְעֹלָתָא: ^{יב} מִי צִפִּיר בֶּר עִזִּין חֹד לַחֲטָאתָא: ^{יג} מִי וּלְזִבְסַת קוֹדֶשָׁא תּוֹרִין תְּרִין דְּכֶרִי חֲמִשָּׁא
 נְדִי חֲמִשָּׁא אֶמֶרִין בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁא דִּין קָרְבֵּן אֱלִישָׁמֶ בֶּר עַמִּיהוּד: ^{יד} מִי בְּיוֹמָא
 תְּמִינָא דְּבָא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּר פְּדֵהצֹר: ^{יז} מִי קָרְבָּנָהּ מְגֻסָּתָא דְּכֶסֶף תְּדָא מֵאָה

after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled with oil, for an oblation:

⁵⁶One golden spoon of ten *shekels*, full of incense:

⁵⁷One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering:

⁵⁸One kid of the goats for a sin offering:

⁵⁹And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This *was* the offering of Gamaliel, the son of Pedahzur.

⁶⁰On the ninth day Abidan, the son of Gideoni, prince of the children of Benjamin, *offered*:

⁶¹His offering *was* one silver dish, the weight whereof *was* an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy shekels, after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled with oil, for an oblation:

⁶²One golden spoon of ten *shekels*, full of incense:

⁶³One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering:

⁶⁴One kid of the goats for a sin offering:

⁶⁵And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This *was* the offering of Abidan, the son of Gideoni.

⁶⁶On the tenth day Ahiezer, the son of Ammishaddai, prince of the children of Dan, *offered*:

⁶⁷His offering *was* one silver dish,

שָׁקַל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ו מֵלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה
 בַּשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: ^י כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה
 קִטְרֶת: ^י פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
 בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה: ^{יב} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:
^{יג} וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתָדִים
 חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן גְּמִלְיָאֵל
 בֶּן־פְּדָהצֹר: ^{יד} פ ^ט בְּיוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בְנִימִן
 אֲבִידֹן בֶּן־גִּדְעָנִי: ^{טו} קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
 שָׁקַל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ו מֵלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה
 בַּשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: ^{טז} כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה
 קִטְרֶת: ^{טז} פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
 בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה: ^{טז} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:
^{טז} וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתָדִים
 חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן אֲבִידֹן
 בֶּן־גִּדְעָנִי: ^{טז} פ ^{טז} בְּיוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי הֵן
 אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדַּי: ^{טז} קָרְבָּנוֹ קַעֲרֶת־כֶּסֶף אַחַת

אונקלוס

וּתְלָתִין סֻלְעִין הֵנָּה מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חֲדָא דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סֻלְעִין סֻלְעִין קוּדְשָׁא
 פְּרוּוֹהִין מִלֵּן סֻלְתָּא דְפִילָא כְּמִשַׁח לַמִּנְחָתָא: ^י כְּוִיָּקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סֻלְעִין הִיא
 דְרִחֵב מִלֵּאָה קִטְרֶת בּוֹסְמָא: ^י תוֹר חֲדָא בְּרִי תוֹרִי דְכֶר חֲדָא אִמֵּר חֲדָא בְּרִי שְׁתֵּה לַעֲלֹתָא:
^{יב} חֲצִיר בְּרִי עִזִּין חֲדָא לַחֲטָאתָא: ^{יג} וְלִזְבַּסְתָּ קוּדְשָׁא תוֹרִין תְּרִין דְכֶרִי כְּמִשָּׁא גְדִי
 כְּמִשָּׁא אִמֵּרִין בְּנֵי שָׁנָה כְּמִשָּׁא דִין קָרְבֵּן גְּמִלְיָאֵל בְּרִי פְדָהצֹר: ^{יד} כְּוִיָּקָא תְּשִׁיעָה
 רְבָא לִבְנֵי בְנִימִן אֲבִידֹן בְּרִי גִדְעָנִי: ^{טו} קָרְבָּנָהּ מִנְסָקָא דְכֶסֶף חֲדָא מֵאָה וּתְלָתִין
 סֻלְעִין הֵנָּה מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חֲדָא דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סֻלְעִין סֻלְעִין קוּדְשָׁא פְּרוּוֹהִין
 מִלֵּן סֻלְתָּא דְפִילָא כְּמִשַׁח לַמִּנְחָתָא: ^{טז} כְּוִיָּקָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סֻלְעִין הִיא דְרִחֵב
 מִלֵּאָה קִטְרֶת בּוֹסְמָא: ^{טז} תוֹר חֲדָא בְּרִי תוֹרִי דְכֶר חֲדָא אִמֵּר חֲדָא בְּרִי שְׁתֵּה לַעֲלֹתָא:
^{טז} חֲצִיר בְּרִי עִזִּין חֲדָא לַחֲטָאתָא: ^{טז} וְלִזְבַּסְתָּ קוּדְשָׁא תוֹרִין תְּרִין דְכֶרִי כְּמִשָּׁא גְדִי
 כְּמִשָּׁא אִמֵּרִין בְּנֵי שָׁנָה כְּמִשָּׁא דִין קָרְבֵּן אֲבִידֹן בְּרִי גִדְעָנִי: ^{טז} כְּוִיָּקָא עֲשִׂירָה רְבָא

the weight whereof *was* an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy *shekels*, after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled with oil, for an oblation:

⁶⁸One golden spoon of ten *shekels*, full of incense:

⁶⁹One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering:

⁷⁰One kid of the goats for a sin offering:

⁷¹And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This *was the* offering of Ahiezer, the son of Ammishaddai.

⁷²On the eleventh day Pagiel, the son of Ocran, prince of the children of Asher, *offered*:

⁷³His offering *was* one silver dish, the weight whereof *was* an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy *shekels*, after the shekel of holiness; both of them full of flour mingled with oil, for an oblation:

⁷⁴One golden spoon of ten *shekels*, full of incense:

⁷⁵One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering:

⁷⁶One kid of the goats for a sin offering:

⁷⁷And for a sacrifice of the feast offerings, two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year. This *was the* offering of Pagiel, the son of Ocran.

⁷⁸On the twelfth day

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
 שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה
 בַּשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: ^ס כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה
 קִטְרֶת: ^ס פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
 בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה: ^ע שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: ^ע
 וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנָיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתָדִים
 חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן אֲחִיעֶזֶר
 בֶּן־עַמִּישֶׁדִי: ^פ שְׁבִיעִי ^{עב} בְּיוֹם עֲשִׂיתִי עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא
 לִבְנֵי אֲשֶׁר פָּגְעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן: ^ע קָרְבָּנוֹ קֶעֱרֶת־כֶּסֶף
 אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף
 שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֶלֶת
 בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן לַמִּנְחָה: ^ע כֶּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה
 קִטְרֶת: ^ע פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
 בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלֹה: ^ע שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: ^ע
 וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנָיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתָדִים
 חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן פָּגְעִיאל
 בֶּן־עֶכְרֹן: ^פ ^ע בְּיוֹם שְׁנַיִם־עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי

אונקלוס

לִבְנֵי הֵן אֲחִיעֶזֶר בֶּר עַמִּישֶׁדִי: ^ס קָרְבָּנָה מְנִסְתָּא דְכֶסֶף תְּדָא מֵאָה וּתְלָתִין סְלֻעִין
 הֵוָה מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חֲדָ דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלֻעִין בְּסֻלְעִי קוּדְשָׁא תְרִוּיָהוּן מְלֵן
 סְלֻתָא דְפִילָא בְּמִשַׁח לַמִּנְחָתָא: ^ס כְּזִיקָא תְדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלֻעִין הִיא דְרַחֲב מְלָא
 קִטְרֶת בּוֹסְמָנָא: ^ס תּוֹר חֲדָ בֶר תּוֹרִי דְכֶר חֲדָ אִמֵּר חֲדָ בֶר שְׁתֵּה לְעֻלְתָּא: ^ע צִפּוֹר
 בֶּר עִזִּין חֲדָ לַחֲטָאתָא: ^ע וּלְנִכְסֶת קוּדְשָׁא תּוֹרִין תְּרִין דְכָרִי חֲמִשָּׁא גְדִי חֲמִשָּׁא
 אִמֵּרִין בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁא דִין קָרְבֵּן אֲחִיעֶזֶר בֶּר עַמִּישֶׁדִי: ^{עב} בְּיוֹמָא חֲדָ עֶשֶׂר יוֹמָא רְבָא
 לִבְנֵי אֲשֶׁר פָּגְעִיאל בֶּר עֶכְרֹן: ^ע קָרְבָּנָה מְנִסְתָּא דְכֶסֶף תְּדָא מֵאָה וּתְלָתִין סְלֻעִין
 הֵוָה מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חֲדָ דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלֻעִין בְּסֻלְעִי קוּדְשָׁא תְרִוּיָהוּן מְלֵן
 סְלֻתָא דְפִילָא בְּמִשַׁח לַמִּנְחָתָא: ^ע כְּזִיקָא תְדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלֻעִין הִיא דְרַחֲב מְלָא
 קִטְרֶת בּוֹסְמָנָא: ^ע תּוֹר חֲדָ בֶר תּוֹרִי דְכֶר חֲדָ אִמֵּר חֲדָ בֶר שְׁתֵּה לְעֻלְתָּא: ^ע צִפּוֹר
 בֶּר עִזִּין חֲדָ לַחֲטָאתָא: ^ע וּלְנִכְסֶת קוּדְשָׁא תּוֹרִין תְּרִין דְכָרִי חֲמִשָּׁא גְדִי חֲמִשָּׁא
 אִמֵּרִין בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁא דִין קָרְבֵּן פָּגְעִיאל בֶּר עֶכְרֹן: ^ע כְּזִיקָא תְרִי עֶשֶׂר יוֹמָא רְבָא

Ahira, the son of Enan, prince of the children of Naphtali, *offered*:⁷⁹His offering *was* one silver dish, the weight whereof *was* an hundred and thirty *shekels*, one silver bowl of seventy *shekels*, after the shekel of holiness, both of them full of flour mingled with oil, for an oblation:⁸⁰One golden spoon of ten *shekels*, full of incense: ⁸¹One young bull, one ram, one lamb of one year, for a burnt offering: ⁸²One kid of the goats for a sin offering: ⁸³And for a sacrifice of the feast offerings two of the herd, five rams, five he-goats, five lambs of one year: *this was* the offering of Ahira, the son of Enan. ⁸⁴*This was* the dedication of the altar in the day when it was anointed, by the princes of Israel: twelve dishes of silver, twelve silver bowls, twelve spoons of gold: ⁸⁵Each dish of silver *weighing* an hundred and thirty *shekels*, each bowl seventy: all the silver vessels *weighed* two thousand and four hundred *shekels*, after the shekel of holiness: ⁸⁶The golden spoons *were* twelve,

רש"

to use after it the phrase: "the prince of Issachar", since it has already mentioned his name and the fact that he offered, whilst in the case of the others of whom it is not stated "he offered", this phrase is the appropriate one, viz., the prince belonging to the sons of that-and-that tribe, *when the meaning of the entire sentence is*: on that day the prince who offered was of the sons of so-and-so¹). (84) **ביום המשיח אותו** [THIS WAS THE DEDICATION OFFERING OF THE ALTAR] IN THE DAY WHEN IT WAS ANOINTED — *This implies* that on the very same day that it was anointed an offering was brought; but how, then, can I explain, (v. 88) "[This was dedication of the altar] after that it was anointed"? As intimating that it was first anointed and afterwards — *but still on the same day* — the offering was brought. Or, perhaps, *these words* **אחרי המשיח** mean "some time (i. e. many days) after it was anointed", and the phrase *here* **ביום המשיח אותו** is merely intended to intimate that it was anointed during the day-time (and not at night)! *This cannot be so*, because when it states, (Lev. VII. 36) "In the day that he anointed them² (Aaron and his sons)" we learn that it (the altar) was anointed during the day-time. What, then, must be the meaning of **ביום המשיח** *here*? *What we first suggested* — that on the very same day that it was anointed the offering was brought (cf. Siphre). **קצרת כסף שנים עשרה** TWELVE CHARGERS OF SILVER — *This intimates*: these are the same chargers which they had brought as free-will gifts and nothing to disqualify them had happened to them *in the meantime*³) (Siphre). (85) **שלשים וטאה הקערה אחת וגו'** EACH CHARGER OF SILVER WEIGHING AN HUNDRED AND THIRTY SHEKELS etc. — Why is this stated *at all* since it has already been stated several times? But because it has *only* been said "the weight thereof was 130 shekels", but it does not explain according to which shekel *this is reckoned*, it (Scripture) therefore repeats it (the number of shekels) here and then makes a general statement with regard to all of them: "all the silver of the vessels was [two thousand and four hundred shekels] after the shekels of the Sanctuary"⁴). **כל כסף הכלים** ALL THE SILVER OF THE VESSELS [WAS TWO THOUSAND AND FOUR HUNDRED SHEKELS etc.] — *By giving the sum total of the shekels* it teaches you that the vessels of the Sanctuary

NOTES

1) Rashi sets himself out to explain why here we have the phrase **נשיא לבני זבולן** followed by his name, whilst in v. 18 we have first the name followed by the words **נשיא יושבר**. In the latter case we have a complete sentence containing the name of the prince (שמו) and what he did (הקרבנו), and it goes on to state of which tribe he was the prince, this being expressed by **נשיא יושבר**. Here, however, we have no verb and the sentence must be completed. Rashi suggests that it should run as follows: **וזה הנשיא המקריב ביום השלישי לבני זבולן**.

For Notes 2—4 see Appendix.

נִפְתָּלִי אַחִירֵעַ בְּדַעֲיָנוּ: ^ט קָרַבְנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
 שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֵלֶת בְּלוּלָה
 בְּשֶׁמֶן לַמִּנְחָה: ^פ כֹּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה
 קִטְרֶת: ^{פא} פָּר אֶחָד בְּדִבְקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשֵׁי־אֶחָד
 בֶּן־שָׁנָתוֹ לַעֲלָה: ^{פב} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: ^{פי}
 וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנָיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֹתֻדִים
 חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵּן אַחִירֵעַ
 בְּדַעֲיָנוּ: ^פ וְזֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשְׁחָה
 אֹתוֹ מֵאֵת נְשֵׂאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
 מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנָיִם עֶשֶׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה:
^{פה} שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקַּעֲרָה הָאֶחָת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים
 הַמִּזְרָק הָאֶחָד כָּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אֲלֵפִים וָאַרְבַּע־
 מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: ^ס כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה

אונקלוס

לִבְנֵי נִפְתָּלִי אַחִירֵעַ בְּרַעֲיָנוּ: ^ט קָרַבְנָה מִגִּסְתָּא דְכֶסֶף תְּרָא מֵאָה וְתַלְתִּין סְלַעִין
 הָיָה מִתְקַלָּה מִזְרָקָא חֹד דְכֶסֶף מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוּדְשָׁא תְּרוּבִיהוּן מִלֵּן
 סְלַתָּא דְפִלָּא בְּמִשְׁחָ לַמִּנְחָתָא: ^פ בְּזִיכָא תְּרָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הוּא דְרַחֲב מְלֵא
 קִטְרֶת בּוֹסִמָּא: ^{פא} תּוֹר חֹד בְּרַ תּוֹרִי דְכֶר חֹד אִמֵּר חֹד בְּרַ שְׁתֵּה לַעֲלָתָא: ^{פב} צִפִּיר
 בְּרַ עֻזִּין חֹד לַחֲטָאתָא: ^{פי} וְלִנְכֶסֶת קוּדְשָׁא תּוֹרִין תְּרִין דְכָרִי חֲמִשָּׁא גְדִי חֲמִשָּׁא
 אִמֵּרִין בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁא דִין קָרְבֵּן אַחִירֵעַ בְּרַעֲיָנוּ: ^{פד} דָּא חֲנֻכַּת מִדְּבָחָא בְּזִיכָא
 דִּירִבּוּן וְזֵה מִן בְּרַבְרֵי יִשְׂרָאֵל מְנִיסֵי כֶסֶףא תְּרַבִּי עֶשְׂרִי מִזְרְקֵי כֶסֶףא תְּרִין עֶשֶׂר
 בְּזִיכֵי דְרַחֲבָא תְּרַבָּא עֶשְׂרִי: ^{פה} מֵאָה וְתַלְתִּין (סְלַעִין הָיָה מִתְקַלָּא ד) מְנִיסְתָּא תְּרָא
 דְכֶסֶףא וְשְׁבַעִין דְּמִזְרָקָא חֹד כָּל כֶּסֶף מְנִיָּא תְּרִין אֲלִפִּין וָאַרְבַּע מֵאָה בְּסַלְעֵי קוּדְשָׁא:

רש"י

הַלְשׁוֹן לוֹמַר נְשֵׂאֵי יִשְׂשַׁכָּר, לְפִי שֶׁכָּבֶד הַזִּכִּיר שָׁמוֹ וְהִקְרַבְתּוֹ, וּבִשְׁאָר שְׁלֹא נֶאֱמַר בָּהֶן הַקְרִיב,
 נוֹסֵף עֲלֵיהֶן לֵשׁוֹן זֶה — נְשֵׂאֵי לִבְנֵי פְלוֹנִי — אוֹתוֹ הַיּוֹם הַזֶּה הִנֵּה הַנְּשֵׂאִי הַמִּקְרִיב לִשְׁבֹּט פְּלוֹנִי:
 (פֶּד) בְּיוֹם הַמִּשְׁחָ אוֹתוֹ. בּוֹ בְּיוֹם שֶׁנִּמְשַׁח הַקְרִיב, וְמֵה אֲנִי מְקַנֵּס אַחֲרֵי הַמִּשְׁחָ (פֶּסוּק פִּיח')?
 שֶׁנִּמְשַׁח תְּחִלָּה וְאַ"כּ הַקְרִיב, אִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁחָ — לְאַחַר זְמַן וְלֹא כֹא לְלִמֵּד בְּיוֹם הַמִּשְׁחָ אֵלֹא
 לֵאמֹר שֶׁנִּמְשַׁח בְּיוֹם? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר (וִיכ' ו'), בְּיוֹם מִשְׁחָ אוֹתָם, לְמַדְנוּ שֶׁנִּמְשַׁח בְּיוֹם, וּמִתִּיל
 בְּיוֹם הַמִּשְׁחָ אוֹתוֹ? בְּיוֹם שֶׁנִּמְשַׁח הַקְרִיב (סִפְרִי): קַעֲרַת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. הֵם הֵם שֶׁהִתְנַדְּבוּ,
 וְלֹא אֲרַע בָּהֶם פֶּסוּל (שֵׁם): (פֶּה) שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקַּעֲרָה הָאֶחָת וְגוֹי. מִה תִּילָז לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ וְלֹא פֶרֶשׁ בְּאִיוֹ שֶׁקֶל, לְכַד תּוֹר וּשְׁנָאָה בָּאָ, וְלִלָּל בְּכֵלָן — כָּל כֶּסֶף
 הַכֵּלִים, בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כָּל כֶּסֶף הַכֵּלִים וְגוֹי. לְמַדְד שֶׁהָיוּ כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ מִקְנִיִּים בְּמִשְׁקָלָן —

full of incense, *weighing ten shekels apiece*, after the shekel of holiness: all the gold of the spoons *was* an hundred and twenty *shekels*. ⁸⁷All of the herd for the burnt offering *were* twelve bulls, the rams twelve, the lambs of one year twelve, with their oblations: and the kids of the goats for sin offering, twelve. ⁸⁸And all of the herd for the sacrifice of the feast offerings *were* twenty and four bulls, the rams sixty, the he-goats sixty, the lambs of one year sixty. This *was* the dedication of the altar, after that it was anointed. ⁸⁹And when Moses had come into the appointed tent to speak with him, then he heard the voice speaking unto him from off the covering that *was* upon the ark of testimony, from between the two cherubim: and he spake unto him.

8. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Speak unto Aaron,

רש"י

had their weight exact (thus e.g. a bowl of 70 shekels was exactly 70, neither more nor less) — whether one weighed them each separately or whether one weighed them all together he got neither more nor less than it *should have been* (Siphre). (86) כסות זהב שנים עשר THE GOLDEN SPOONS WERE TWELVE — Why is this stated at all, *since we have been told that twelve princes brought each one spoon?* But because it is stated in each instance: "one spoon זהב", I might explain it either as meaning: it was of gold but its weight was ten shekels of silver, or, perhaps, not כס, but it means: one spoon of silver and the weight thereof ten gold-shekels — and the gold-shekels have not their weight equal to those of silver-shekels — Scripture therefore states *here*, "golden spoons" — the spoons themselves were of gold (Siphre). (89) ונבא משה AND WHEN MOSES CAME [INTO THE TENT OF MEETING ... THEN HE HEARD THE VOICE SPEAKING UNTO HIM FROM OFF THE COVERING THAT WAS UPON THE ARK OF THE TESTIMONY] — When two Scriptural verses apparently contradict each other there comes a third and reconciles them. *We have got such a case here:* one verse says, (Lev. I. 1) "[And the Lord called unto Moses] and spoke unto him out of the appointed tent", which was outside the Vail, and another verse says, (Ex. XXV. 22). "And I shall speak unto thee from off the Ark-lid", thus within the Vail — then this (our verse) comes and reconciles them: Moses entered the appointed tent, and there he heard the Voice which came from above the Ark-lid, from between the two Cherubim — the Voice issued from Heaven unto the space between the two Cherubim, and from there it issued into the appointed tent where it was heard by Moses. (Siphre; cf. Rashi on Ex. XXV. 22.) וישמע את הקול AND HE HEARD THE VOICE — One might think it was a very low voice! Scripture, however, states "the Voice" (with the definite article — the well-known Voice) — it was that *thunderous* Voice with which He spake to him on Sinai, and yet when it reached the door of the appointed tent it broke off and did not issue beyond the appointed tent (and therefore it states Lev. I. 1 מאהל מועד from the appointed tent, and not באהל מועד, because the Voice confined itself to the Interior of the מועד; see Rashi on Lev. I. 1). מדרב is the same as מחדרב (it is the Hitphael form with assimilated ה) — "He heard the Voice uttering itself". It is out of reverence for the Most High God that Scripture speaks thus: "The Voice was speaking to itself", and Moses of himself heard it (i.e., he could not help hearing it). וידבר אליו AND HE SPAKE UNTO HIM — unto him: thus excluding Aaron from the Divine communications (cf. Rashi on Lev. I. 1, s. v. אליו).

מִלֵּאֵת קִטְרֶת עֵשְׂרֶה עֵשְׂרֶה חֶבֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
כָּל־זֶה־בַּכֹּפֹת עֵשְׂרִים וּמֵאָה: ^{מפסיר פו} כָּל־הַבֶּקֶר
לַעֲלֹה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי פָרִים אֵילִם שְׁנַיִם־עֶשְׂרֵי כִבְשִׁים
בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי וּמִנְחָתָם וּשְׁעִירֵי עֲזִים שְׁנַיִם
עֶשְׂרֵי לַחֲטָאתָ: ^{פח} וְכָל בֶּקֶר וּזְבַח הַשְּׁלָמִים עֵשְׂרִים
וְאַרְבָּעָה פָרִים אֵילִם שְׁנַיִם עֶתְדִים שְׁנַיִם כִּבְשִׁים
בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם וְאֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשְׁחָ
אֹתוֹ: ^{פט} וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ
וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדִּבְרֵי אֱלֹהֵי מַעַל הַכְּפָרֶת אֲשֶׁר
עַל־אֶרֶץ הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַרְבָּיִם וַיְדַבֵּר אֱלֹהֵי:

פ פ פ

קציו ענוס ענינד. סימן: ונפטיקין נסופטים ויהי איש אחד. נסיעת יג:

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ז דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן

אוּנְקִלוֹם

פו בְּזִיכֵי דְהֶבֶא תְרִמִּי עֲשִׂירֵי מִלֵּן קִטְרֶת בּוֹסְמֵנָא (מִתְקֵל עֶשְׂרֵי סְלָעִין הָיָה מִתְקֵלֵא
דְּבִזִּיקָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא כָּל דְּהֵב בְּזִיכָא מֵאָה וְעֶשְׂרִין: פו כָּל תּוֹרִי לַעֲלֹתָא תְרִי עֶשְׂרֵי
הוֹרִין דְּכִרִין תְרִי עֶשְׂרֵי אִמְרִין בְּנֵי שָׁנָה תְרִי עֶשְׂרֵי וּמִנְחָתָהוֹן וַצִּפְרִי בִר עֲזִין תְרִי עֶשְׂרֵי
לַחֲטָאתָא: פח וְכָל תּוֹרִי לְנִכְסֵת קוּדְשָׁא עֲשִׂרִין וְאַרְבָּעָא תּוֹרִין דְּכִרִין שְׁתִּין זִדְנָן
שְׁתִּין אִמְרִין בְּנֵי שָׁנָה שְׁתִּין דָּא חֲנֻכַּת מִדְּבָחָא בְּתֵר דִּירְבּוֹן יְהוָה: פט וְכֵר עֲלִיל מֹשֶׁה
לְמִשְׁכֹּן וּמִנָּא לְמִלְלָא עֲמָה וַשְּׁמַע יְת קֵלָא דְּמִתְמַלֵּל עֲמָה מַעֲלִי כְּפָרָתָא דִּי עַל
אַרְזָא דְּסִהְדוּתָא מִבֵּין תְּרִין כְּרוּכָא וּמִתְמַלֵּל עֲמָה: פ פ פ
א וּמִלִּיל יי עִם מֹשֶׁה לְמִיָּקֵר: ב מִלֵּל עִם אֶהֱרֹן וְחִימֵר לֵה בְּאֶדְלִקוּתָא יְת בּוֹצִיגָא

רש"

שוקלן אחד אחד, ושוקלן דלן בְּאֶהֱרֹן — לא רָבָה וְלֹא מַעֲט (שם): (פו) כפות זהב שתיים עשרה.
למה נִאֲמַר לָפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּף אֶחָת עֶשְׂרֶה זָהָב, הִיא שֶׁל זָהָב וּמִשְׁקָלָהּ עֶשְׂרֶה שְׁקָלִים שֶׁל
כֶּסֶף, או אֵינוֹ אֵלָּא כָּף אֶחָת שֶׁל כֶּסֶף וּמִשְׁקָלָהּ עֶשְׂרֶה שְׁקָלִי זָהָב! — וְשִׁקְלִי זָהָב אֵין מִשְׁקָלָם
שָׁה לְשֵׁל כֶּסֶף — תִּ"ל כִּפּוֹת זָהָב — שֶׁל זָהָב הֵיוּ (שם): (פט) וּבָבֹא מֹשֶׁה. שְׁנֵי כְּתוּבִים
הַמְּכִיּוֹשִׁים זֶה אֵת זֶה, שְׁלִישִׁי כָּא וְהַקְרִיעַ בִּינֵיהֶם, כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֶהֱלֵ
מוֹעֵד (ויק' א') — וְהוּא חוּץ לַסֵּרָתָה — וְכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר וַדְּבַרְתִּי אִתָּךְ מַעַל הַכְּפָרֶת (שמי'
כ"ה), כָּא זֶה וְהַקְרִיעַ בִּינֵיהֶם: מֹשֶׁה כָּא אֵל אֶהֱלֵ מוֹעֵד, וְשֵׁם שׁוֹמֵעַ אֵת הַקּוֹל הֵבֵא מַעַל
הַכְּפָרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַרְבָּיִם — הַקּוֹל יוֹצֵא מִן הַשָּׁמַיִם לְבִין שְׁנֵי הַרְבָּיִם, וּמִשָּׁם יוֹצֵא לֵאחֶה
מוֹעֵד נִסְפָּרִים, וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל, וְכֹל קוֹל נְמוּד, תִּ"ל אֵת הַקּוֹל, הוּא הַקּוֹל שֶׁנֶּדְבָר עִמּוֹ
דְּסִינִי, וְכִשְׁמוֹנִיעַ לְפָתַח הָיָה נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לֵאחֶה: מְדַבֵּר, כִּמוֹ מִתְדַבֵּר, כְּבוֹדוֹ
שֶׁל מַעֲלָה לּוֹמֵר כֵּן, מְדַבֵּר בִּינוֹ. לְבִין עֲצָמוֹ וּמֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ מֵאֵלָיו: וַיְדַבֵּר אֱלֹהֵי. לְמַעַם אֵת
אֶהֱרֹן מִן הַדְּבָרוֹת (עי' ספרי):

and say unto him, When thou settest up the lamps, the seven lamps shall give light over against the face of the candelabrum. ³And Aaron did so: he set up the lamps thereof over against the face of the candelabrum as the Eternal commanded Moses. ⁴And this *was* the work of the candelabrum; it *was of* beaten gold, unto the shaft thereof, unto the flowers thereof, it *was* beaten work: according unto the pattern which the Eternal had shewed Moses, so he made the candelabrum. ⁵And the Eternal spake unto Moses, saying, ⁶Take the Levites from among the children of Israel, and cleanse them. ⁷And thus shalt thou do unto them, to cleanse them: Sprinkle water of purifying upon them, and let them pass a razor over all their flesh, and let them wash their garments, and so make themselves clean. ⁸Then let them take a young bull

רש"י

בהעלתך

8. (2) **בהעלתך** WHEN THOU LIGHTEST [THE LAMPS] — Why is the section *treating* of the candelabrum put in juxtaposition with the section dealing with *the offerings of the princes*? Because when Aaron saw the dedication *offerings* of the princes, he then became uneasy in mind because neither he nor his tribe was with them in the dedication, whereupon the Holy One, blessed be He, said to him, "By thy life! Thy part is *of* greater *importance* than theirs, for thou wilt kindle and set in order the lamps" (cf. Tanch.; see also Nachmanides). **בהעלתך** *lit.*, WHEN THOU MAKEST [THE LIGHTS] RISE — Because the flame rises upwards (עולה), an expression denoting "ascending" is used of kindling them (the lights), *implying* that one must enkindle them until the light ascends of itself (Siphra on Lev. XXIV. 2; Sabb. 21a). — Furthermore our Rabbis derived from here (from the expression **בהעלתך**) that there was a step in front of the candelabrum upon which the priest stood whilst putting the lights in order (Siphre). **אל מול פני המנורה** OVER AGAINST THE CANDLESTICK — *i.e.* over against the central lamp which is not on *one of* the branches, *like the others*, but on the body (the central shaft) of the candelabrum itself (cf. Men. 98b). **יאירו שבעת הנרות** SHALL THE SEVEN LAMPS GIVE LIGHT — *the seven lamps: this central lamp itself which naturally gave light over against the shaft (the המנורה פני) and the six lamps which were on the six branches, viz., the three on the east side of the central shaft should have their wicks turned towards the central one, and similarly the three on the west should have the ends of their wicks turned towards the central one (cf. Siphre). And why was this? In order that people should not say: He (God) is in want of its (the candlestick's) light (cf. Tanch.)¹. (3) **ועש כן אהרן** AND AARON DID SO — *This is stated* in order to tell the praise of Aaron — that he did not act different *from what he was bidden* (cf. Siphre). (4) **וזה מעשה המנורה** AND THIS IS THE WORK OF THE CANDLESTICK — "*Thi s*" — *we may gather* that the Holy One, blessed be He, showed it to him (Moses) with His finger, because he was puzzled by it (how to construct it); and that is why it states, "*thi s i s* [the construction of the candlestick]" (Siphre; Men. 29a). **מקשה** *means* batediz in O. F., — *beaten in Engl.*, an expression of the same meaning as in (Dan. V. 6) "[and his feet] knocked (נקשן) one against another". There was a block weighing a talent of gold and he (who made the candlestick) beat it with the hammer, and cut away with a chisel in order that its branches might be made to spread out as they should do, and it was not formed of separate pieces *made into a whole* by joining them together. **עד ירכה עד מרחק** UNTO THE SHAFT THEREOF, UNTO THE FLOWERS THEREOF — Its **יך** was the box-like base which was above the feet (thus, the feet stood beneath this; cf. Rashi on Ex. XXV. 31), hollow, like the candlesticks of princely houses (*lit.*, as the candlesticks standing before the princes). **עד ירכה עד מרחק** — *This phrase means**

NOTES

¹) See Appendix.

ואמרת אליו בהעלתך את-הנרות אל-מול פני
המנורה יאירו שבעת הנרות: י ויעש בן אהרן אל-
מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה יהוה
את-משה: י וזה מעשה המנרה מקשה וזה עד-
ירבה עד-פרחה מקשה הוא כפמראה אשר הראה
יהוה את-משה בן עשה את-המנרה: פ " וידבר
יהוה אל-משה לאמר: י קח את-הלויים מתוך בני
ישראל וטהרת אתם: י וזה-תעשה להם לטהרם
הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על-כל-בשרם
וכבסו בגדיהם וטהרו: " ולקחו פר בן-בקר

אונקלוס

לקבל אפי מנרתא והון מנהרין שבגא בוצינא: י ועבד בן אהרן לקבל אפי מנרתא
אדלק בוצינא קמא די פקודי ית משה: ד ודין עובד מנרתא נגידא דהב עד שירה
עד שושנה נגידא היא כחזו די אחזו ית משה בן עבד ית מנרתא: ה ומלול ית עם
משה למימר: י קרב ית לזאי מנו בני ישראל ותדבי יהוה: ו ודין מעבד להון
לדבאיהון אדי עליהון כמא דחטאתא ויעבדון מספר על כל בשרהון ויחורון

רשי

ח (ב) בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים? לפי שבשראה אהרן
תקבת הנשיאים חלשה אז דעתו, שלא היה עמהם בהנקה לא הוא ולא שבטו, אמר לו
הקב"ה חידד שלד גדולה משלהם, שאמה מדליק ומטיב את הנרות (עי' תנח"י): בהעלתך.
על שם שהלהב עולה, כתוב בהדלקתו לשון עליה, שצריך להדליק עד שתהא שלהבת
עולה מאליה (שבת כ"א). ועוד דרשו רבותינו מכאן שמעלה היתה לפני המנורה, שעליה
הכהן עומד ומטיב (ספרי): אל מול פני המנורה. אל מול גר האמצעי שאינו בקנים אלא
בנוף של מנורה (עי' מני צ"ח): יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקנים, שלשה
המזרחיים פונים למול האמצעי — הפתילות שבהן — וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות
למול האמצעי. ולמה? כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך (עי' תנח"י): (ג) יעש בן אהרן.
להניד שבחו של אהרן שלא שנה (ספרי): (ד) וזה מעשה המנרה. שהראהו הקב"ה באצבע,
לפי שנתקשה בה, לכך נאמר וזה: מקשה. במד"ץ בלעז, לשון דא לדא נקשן (דני ה'). עשת
של כפר וזה היתה, ומקיש בקנקס, וחומד בקשיל, לפשט אברהם בתקנו, ולא נעשית אברים
אברים ע"י חבור (עי' ספרא): עד ירכה עד פרחה. ורכה היא השדה שעל הרגלים, חלול,
בדרך מנורות קספ שלפני השמים: עד ירכה עד פרחה. כלומר נקשה של מנורה כלה וכל
התלוי בה: עד ירכה. שהוא אבר גדול, עד פרחה, שהוא מעשה דק שבה, הכל מקשה: ודרד
עד לשמש בלשון זה, כמו מנדיש ועד קמה ועד כרם ונת (שופ' ט"ו): כמראה אשר הראה
וגו'. בתבנית אשר הראהו בה, כמו שנאמר (שם' כ"ה) — וראה ונעשה בתבניתם וגו' (ספרי):
בן עשה את המנרה. מי שעשאה: ומ"א על ידי הקב"ה נעשית מאליה (תנח"י): (ז) קח את
הלויים. קחם בדרך — אשריכם שתוכו להיות שמשים למקום: (ז) הוזה עליהם מי חטאת
של אפר הסדה פנים ממים שבהם: והעבירו תער. מצאתי בדרך רבי משה הדרשן
לפי שנתנו כסרה על הבכורות שעבדו ע"י, והיא קרינה ודמי ממים, ומצאנו קרינה, מה,

with its oblation, *even* flour mingled with oil, and a second young bull shalt thou take for a sin offering. ⁹And thou shalt bring the Levites before the appointed tent: and thou shalt assemble the whole congregation of the children of Israel: ¹⁰And thou shalt bring the Levites before the Eternal; and the children of Israel shall lay their hands upon the Levites: ¹¹And Aaron shall offer the Levites before the Eternal *for* an offering of the children of Israel, that they may serve the service of the Eternal. ¹²And the Levites shall lay their hands upon the heads of the bulls: and thou shalt offer the one *for* a sin offering, and the other *for* a burnt offering, unto the Eternal, to make an expiation for the Levites. ¹³And thou shalt present the Levites before Aaron, and before his sons, and offer them *for* an offering unto the Eternal. ¹⁴Thus shalt thou separate the Levites from among the children of Israel: and the Levites shall be mine. ¹⁵And after that shall the Levites go in to do the service of the appointed tent: and thou shalt cleanse them, and offer them *for* an offering. ¹⁶For they *are* wholly given unto me from among the children of Israel; instead of the first offspring of every

רש"י

as much as: the whole body of the candlestick and everything attached to it. ער ירכה — FROM THE BASE which is a massive part, ער UP TO ITS FLOWER, which was the *most* slender *piece* of work in it — all was beaten out of the lump. The double form of ער (ער ... ער) is used in this sense (to include everything), as e.g., (Judg. XV. 5) "[and he (Samson) burnt up everything] from the shocks to (ער) the standing corn and to (ער) the vineyard and the olives"¹). כמראה אשר הראה וני. ACCORDING UNTO THE PATTERN WHICH [THE LORD] HAD SHOWED [MOSES] — i.e. according to the shape²) which he had shewn him on the mountain, as it is said, (Ex. XXV. 40) "and see, that thou make them after their pattern [which was shewn thee in the mountain]". כן עשה את המנורה. SO HE MADE THE CANDELABRUM — "*he*" means, the one who made it (not Moses, as might be assumed from the wording of the text; the subject is suppressed and it means no more than: so was the candlestick made). A Midrashic explanation is: By the instrumentality of the Holy One, blessed be He, it was made of itself (according to this the subject is "God" who is mentioned immediately before) (cf. Rashi on Ex. XXV. 31). (6) קח את הליים means, win them over with *fine* words: "Happy are ye that ye are privileged to be servants of the Omnipresent!" (cf. Rashi on Lev. VIII. 2). (7) הוה עליהם טי חמאת SPRINKLE UPON THEM WATER OF PURIFYING — *water* in which the ashes of the Red Heifer *are mingled*; on account of those among them who might have become unclean through *contact* with dead persons. והעבירו תער. AND LET THEM SHAVE [ALL THEIR FLESH] — I have found in the work of R. Moses the Preacher the following: Because they were made propitiatory substitutes for the firstborn who had worshipped the idol (the Golden Calf), and it (idolatry) is called (Ps. CVI. 28) "offerings to the dead", and the leper is *also* called dead (cf. Num. XII. 12), it (Scripture) requires them to shave *their body* like lepers. (8) ולקחו טר בן בקר. AND LET THEM TAKE A YOUNG BULLOCK, — and this was *to be* a burnt offering, as it is said, (v. 12) "and thou shalt offer the one [as a sin offering] and the other as a burnt offering", and it (a bullock) was the communal offering *prescribed* (Num. XV. 24) in case of idol worship committed by the community (here the firstborn are regarded as a *צבור*). וטר שני. AND ANOTHER BULLOCK [THOU SHALT TAKE TO BE A SIN OFFERING] — What is the force of the word שני, the second? (There is no corresponding word אחד at the beginning of the sentence!). But it is used to suggest a comparison between the two sacrifices: How is it in the case of

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

וּמִנְחָתוֹ סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וּפַר־שְׁנֵי בֶן־בָּקָר תִּקַּח
 לַחֲטָאתָה: * וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלֵּוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
 וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ' וְהִקְרַבְתָּ
 אֶת־הַלֵּוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וּסְמַכּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם
 עַל־הַלֵּוִיִּם: " וְהִנִּיחָ אֶהֱרֹן אֶת־הַלֵּוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי
 יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עַבְדְּת יְהוָה:
 י וְהַלֵּוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים
 וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חֲטָאתָ וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה
 לְכַפֵּר עַל־הַלֵּוִיִּם: י' וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלֵּוִיִּם לִפְנֵי
 אֶהֱרֹן וּלִפְנֵי בְנָיו וְהִנִּפַתְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה:
 י' וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלֵּוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי
 הַלֵּוִיִּם: ש"י וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלֵּוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל
 מוֹעֵד וּמִהֲרַת אֹתָם וְהִנִּפַתְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: ט"ז כִּי נִתְּנִים
 נִתְּנִים הָמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פְּטָרְת כָּל־

אונקלוס

לְבוּשִׁיהוּ וְיִדְכּוּן: ח וְיִסְכּוּן תוֹר בַּר תוֹרִי וּמִנְחָתָה סֵלֶתָ דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ וְתוֹר תִּנְנוּ
 בַּר תוֹרִי תִּסְכַּב לַחֲטָאתָ: ט וְתִקְרַב יָת לְוָאֵי קָדָם מִשְׁכַּן וּמִנָּא וְתִכְנוֹש יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא
 דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: * וְתִקְרַב יָת לְוָאֵי קָדָם י"ג וְיִסְמְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת וְיִדְהוּן עַל לְוָאֵי:
 י"א וְיִרִים אֶהֱרֹן יָת לְוָאֵי אֶרְכָּא קָדָם י"ז מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִהוּן לְמַסְלַח יָת סְלִחְנָא דְּיָי:
 י"ב וּלְוָאֵי וּסְמְכוּן יָת וְיִדְהוּן עַל רִישׁ תוֹרִיָּא וְעַבְד יָת חַד מִטָּאָתָא וְיָת חַד עֲלִתָּא קָדָם
 י"ג לְכַפֵּרָא עַל לְוָאֵי: י"ד וְתִקַּם יָת לְוָאֵי קָדָם אֶהֱרֹן וְקָדָם בְּנֵי יִהוּן וְתִרְס וְתִהוּן אֶרְכָּא
 קָדָם י"ז וְתִפְרֹשׁ יָת לְוָאֵי מִגּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִהוּן מִשְׁמִשְׁוֹן קָדָם לְוָאֵי: ט"ז וְכִחַד כֵּן
 יַעֲלוּן לְוָאֵי לְמַסְלַח יָת מִשְׁכַּן וּמִנָּא וְתִדְכּוּ וְתִהוּן וְתִרְס וְתִהוּן אֶרְכָּא: ט"ז אֶרִי אֶפְרָשָׁא

רש"י

הַזִּקְיָם תַּגְלִילָת מִצְוֹרֵעִים: (ח) וּלְכַחוּ פַר בֶּן בָּקָר, וְהוּא עוֹלָה, כִּמּוּ שֶׁכְּתוּב וַעֲשֵׂה... וְאֵת
 הָאֶחָד עוֹלָה, וְהוּא קָרְבֵּן צָבוּר בְּשִׁעַי: וּפַר שְׁנֵי, מֵהַ תִּל שְׁנֵי? לֹאמַר לָךְ מִה עוֹלָה לֹא נֶאֱמַרְתָּ,
 אֵף חֲטָאת לֹא נֶאֱמַרְתָּ, וְכֹזוּ נֶשׁ סֶמֶךְ לְדָבָרֵינוּ בְּח"ל: וְאֹמַר אֲנִי שְׁהוֹרָאת שְׁעָה הִקְהַל, שְׁשִׁיעִיר
 הִנֵּה לָהֶם לְהִבְיֹא לַחֲטָאת עֵין עִם פֶּה הָעוֹלָה: (ט) וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עַדְת, לִפְנֵי שְׁהִלּוּם
 וְנִתְּנִים קָרְבֵּן בְּפִרְיָה תַּחֲמִיקֶהֶם, כִּבּוּאוּ וְנַעֲמָדוּ עַל קָרְבָּנָם וְיִסְמְכוּ יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם: (י"א) וְהִנִּיחָ
 אֶהֱרֹן אֶת הַלֵּוִיִּם תְּנוּפָה, בְּדָרְךְ שְׁאֵשׁ מִצְוֹרֵעַ טַעֲנוּ תְנוּפָה חִי: שְׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֱמָרוּ בְּפִרְשָׁה
 זוֹ, הָרִאשׁוֹנָה לִבְנֵי קֹהֵת, לְכַד נֶאֱמַר בָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עַבְדְּתָהּ, לִפְנֵי שֶׁעַבְדְּתָהּ קָדָם
 הַקְּדוּשִׁים עֲלֵיהֶם – הָאֶרֶן וְהִשְׁלִיחַן וְנֹחֵי: הַשְּׁנִיָּה לִבְנֵי גֵרְשֹׁן, לְכַד נֶאֱמַר בָּם תְּנוּפָה, לֵה, וְ
 שְׁאֵף עֲלֵיהֶם הִקְהַל עַבְדְּתָהּ הַקְּדוּשָׁה – וְיִרְעוֹת וְקִרְסִים הַקְּדוּשִׁים בְּבֵית קָדָם הַקְּדוּשִׁים,

womb, *even instead* of the firstborn of all the children of Israel, have I taken them unto me. ¹⁷For all the firstborn of the children of Israel are mine, *both* man and beast: on the day that I smote every firstborn in the land of Egypt I sanctified them for myself. ¹⁸And I have taken the Levites for all the firstborn of the children of Israel. ¹⁹And I have given the Levites as a gift to Aaron and to his sons from among the children of Israel, to do the service of the children of Israel in the appointed tent, and to make an expiation for the children of Israel: that there be no infliction among the children of Israel, when the children of Israel step nigh unto the sanctuary. ²⁰And Moses, and Aaron, and all the congregation of the children of Israel, did to the Levites according to all that the Eternal commanded Moses concerning the Levites, so did the children of Israel unto them. ²¹And the Levites purified themselves, and they washed their garments; and Aaron offered them as an offering before the Eternal; and Aaron made an expiation for them to cleanse them. ²²And after that came the Levites in to do their service in the appointed tent before Aaron, and before his sons: as the Eternal had commanded

רש"י

the burnt offering? It is not *permitted to be eaten* (for it is entirely burnt on the altar)! So, too, is *this* sin-offering not *permitted to be eaten* (in spite of being a *חטאת היצונה* which as a rule may be eaten; cf. Rashi on Lev. IX. 11). And in this fact (that the *חטאת* prescribed was not eaten) there is some support in the statement of Torath Cohanim *just quoted* for his (R. Moses the Preacher's) view (that the *עולה* which is paired with it was that enjoined for idolatry committed by the community) (cf. Siphra on Lev. IV. 3). — I, however, say that it (the fact that this *חטאת* was not to be eaten) was an occasional (exceptional) decision (*הוראת שעה*) (contrary to the rule of a *חטאת היצונה*, and not because it was intended as a *חטאת לעז* as asserted by R. Moses), for *if his view were correct* they would have had to offer a goat (as prescribed in Num. XV. 24 not a bullock) as a sin offering to *expiate* for idolatry together with a bullock for a burnt offering *mentioned here*. (9) **והקהלת את כל עדת AND THOU SHALT GATHER THE WHOLE ASSEMBLY [OF THE CHILDREN OF ISRAEL] TOGETHER** — Because the Levites were made, *so to speak*, an expiatory offering in their stead, let them come and stand at their offering and put their hands upon them (the Levites) *as is prescribed in the case of an offering* (cf. Lev. I. 4). (11) **והניף אהרן את הלוים תנוסה AND AARON SHALL MAKE A WAVING WITH THE LEVITES** — just as the guilt offering of the leper (to whom the Levites are compared in some respect; cf. Rashi on v. 7) required waving whilst alive. — Three times is the command of waving the Levites mentioned in this section (vv. 11, 13, 15): the first refers to the sons of Kohath; therefore (because it is they who are referred to) Scripture adds with regard to them, "that they may execute the service of the Lord" — for it was upon them (the sons of Kohath) that the service of the most holy objects: the Ark, the table, etc., devolved. The second refers to the sons of Gershon, and therefore Scripture adds with regard to them, "a waving for the Lord", for upon them devolved the service of the holy (though not the most holy) objects: the

במדבר ח בהעלתך

לָחֶם בֶּכּוֹר כָּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי: י' כִּי לִי כָל־בֶּכּוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבְבִהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בֶּכּוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: י" וְאָקַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בֶּכּוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: י" וְאֶחָנָה אֶת־הַלְוִיִּם נָתַנִּים וְלֹאֲהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גִּיף בְּגִשְׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ: כ' וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְלוּיִם כָּכָל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְלוּיִם כַּד־עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ" וַיַּחֲטִיאוּ הַלְוִיִּם וַיַּכְבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וַיִּגְּפוּ אֶהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיַּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אֶהֲרֹן לְמַחְרָם: כ" וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אֶהֲרֹן וּלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־

אוּנְקָלוּם

מִפְרָשֵׁין אֲנוּן קִדְמֵי מִגֹּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֶלֶף פֶּתַח כֹּל וְלֹא בּוֹקְרָא כְּלָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבִּית יְהוֹזֵן לְפִלְחָנִי: י" אֲרִי דִלִּי כֹל בּוֹקְרָא בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶנְשָׁא וּבְבִהֵמָה כְּיוֹמָא דְקַטְלִית כֹּל בּוֹקְרָא בְּאֶרֶצָא דְמִצְרַיִם אֶקְדַּשְׁתִּי יְהוֹזֵן קִדְמִי: י" וְקִרְבִּית יְת לֹאֲרִי חֶלֶף כֹּל בּוֹקְרָא בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: י" וְיִהְיֶה יְת לֹאֲרִי מְסִירִין לֹאֲהֲרֹן וּלְבָנָיו מִגֹּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַפְלַח יְת פֶּלְחֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּמִּשְׁכֵּן וּמִנָּא וּלְכַפֵּרָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹחָא כַּמִּקְרֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹדֶשָׁא: כ' וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאֶהֲרֹן וְכָל בְּנִשְׁמָא דְבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלֹאֲרִי כָכָל דִּי פִקִּיד יְיָ יְת מֹשֶׁה לְלֹאֲרִי כַּד עֲבָדוּ לְהוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ" וְאַדְכִּיּוּ לֹאֲרִי וְחִנְרוּ לְבוּשֵׁיהוּן וְאַרְסוּ אֶהֲרֹן וְיִהְיוּ אֶרְבָּא קִדְם יְיָ וְכַפֵּר עֲלֵיהוּן אֶהֲרֹן לְדְכוּאֵיהוּן: כ" וְבִתְרָא כֹן עָלוּ לֹאֲרִי לְמַפְלַח יְת פֶּלְחָנִיו כַּמִּשְׁכֵּן וּמִנָּא קִדְם אֶהֲרֹן וְקִדְם בְּנֵיהוּ כַּמָּא

רש"י

והשלישית לבני קררי: (טו) נתנים נתנים. נתנים למשא, נתנים לשיר: פטרת. פתיחת: (יז) כי לי כל בכור. שלי היו הבכורות בקו הדיון שהנגתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי — עד ששעי בעל, ועדשיו ואקח את הלויים: (יט) ואחנה וגו'. חמשה פסמים נאמרו בני ישראל במקרא זה, להודיע חסדן, שובבאל אנדרומיתיון במקרא אחר כמזון חמשה חמשי חורה, וכד ראייתו בק"ר: ולא יהיה בבני ישראל גוף. שלא יאצרכו לגשת אל הקדש, שאם יגשו ידנה גוף: (כ) ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו'. משה העמידן ואהרן הניסן וישראל סמכו את ידיהם: (כב) כאשר צוה ה'. כן עשו. להגיד שבח העושים ובעושה בהם, שאחר מהם לא

Moses concerning the Levites, so did they unto them. ²³And the Eternal spake unto Moses saying, ²⁴This is touching the Levites: from twenty and five years old and upwards they shall come to wait upon the service of the appointed tent: ²⁵And from the age of fifty years they shall cease waiting upon the service thereof, and shall serve no more: ²⁶But shall minister to their brethren in the appointed tent, to keep the charge, and shall do no service. Thus shalt thou do unto the Levites touching their charge.

9. ¹And the Eternal spake unto Moses in the desert of Sinai, in the first month of the second year after they were gone out of the land of Egypt, saying, ²Let the children of Israel also bring the passover lamb at its appointed season. ³In the fourteenth day of this month, at even, ye shall bring it in its appointed season: according to all the ordinances of it, and according to all the manner thereof, shall ye bring it. ⁴And Moses spake unto the children of Israel, that they should bring the passover lamb. ⁵And they brought the passover lamb on the fourteenth day of the first

רשי

hangings and the catches which were visible in the Holy of Holies¹). The third refers to the sons of Merari²). (16) נתנים נתנים FOR THEY ARE GIVEN, GIVEN ARE THEY [UNTO ME] — i. e., given twice: dedicated for bearing the holy objects and dedicated to sing in chorus in the Sanctuary. פתחת means OPENING OF (such that open the womb, i. e. firstborn). (17) כי לי כל בכור FOR ALL THE FIRSTBORN [OF THE CHILDREN OF ISRAEL] ARE MINE — This means: they became Mine by strict right (lit., by the line of justice), because I protected them distinguishing between them and the firstborn of Egypt, and I took them as Mine — until they sinned by worshipping the Golden Calf, but ואקח את הלוים ואחזק I HAVE TAKEN THE LEVITES in their stead. (19) ואחזק ואחזק AND I HAVE

NOTES

¹) Cf. Rashi on Ex. XXVI. 5 and our Note thereon.

²) In v. 15 the Levites are those who have to do with the work of the אהל מועד. These are the sons of Merari who had to carry the boards, bars, columns, sockets etc., — the heavy articles from which the אהל מועד was actually constructed.

מִשֶּׁה עַל-הַלִּוּיִם בֶּן עֲשׂוֹ לָהֶם: ס ^י וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כִּי זֹאת אֲשֶׁר לִלְוִיִּם מִבֶּן חָמִישׁ
 וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעַלָּה יָבֹא לַצָּבָא וְצָבָא בַעֲבֹדָת אֹהֶל
 מוֹעֵד: כה ^י וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצָּבָא הַעֲבֹדָה
 וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: לו ^י וְיִשְׁלַח אֶת-אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד
 לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וְעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה
 לִלְוִיִּם בְּמִשְׁמֶרֶתָם: פ ^{שלישי ט} ^א וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר-סִינִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתָם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: י ^י וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶת-הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: י ^י בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרֵי-יוֹם
 בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרֵבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכֹל-
 חֻקֹּתָיו וּכְכֹל-מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: י ^י וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
 אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח: י ^י וַיַּעֲשׂוּ אֶת-הַפֶּסַח

אונקלוס

די פקיד יי רת משה על לנאי בן עבדו להווי: כג ומליל יי עם משה למימר: כד דא די
 לנאי מבר חמש ועשרין שני ולעלא ייחי לחילא חילא בפלחון משכון ומנא: כה ומבר
 חמשין שני יתוב מחיל פלחנא ולא יפלח עוד: כו וישמש עם אחוהו במשכון ומנא
 למטר מטרא ופלחנא לא יפלח בדיו תעבד לנאי במטרתהווי: א ומליל יי עם משה
 במדברא דסיני בשתא תניחא למסקהווי מארעא דמצרים בירחא קרמאח למימר:
 ב ונעבדו בני ישראל ית פסחא בזמנה: ג בארבעת עשרא יומא בירחא תדיו בין
 שמישיא תעבדו יתה בזמנה בכל גזרתה וככל דתני לה תעבדו יתה: ד ומליל משה

רשי

עכב: (כד) זאת אשר ללווי. שנים פוסלים ואין המזמין פוסלים בהם (ספרי: חול' כיד):
 מבן חמש ועשרים. ובמקום אחר אומר מבן שלשים שנה (במ' ד'): הא כיצד? מבן כ"ה
 דא לקמוד הלכות עבודה ולומר חמש שנים וכן שלשים עובר, מבוא לתלמיד שלא ראה
 סימן וזה במשנתו בחמש שנים שוב אינו רואה (ספרי: חול' כיד): (כה) ולא יעבד עוד.
 עבדות משא בכתב. אבל חומר הוא לגעילת שיערים ולשיר ולשעון עגלות וזהו ושרת את
 אחיו — עם אחוהי, בתרגומו: (כו) לשמר משמרת. לחנות סביב לאהל ולהקים ולהחירד
 בשעת הפסעות:

ט (א) בחדש הראשון. פרשה שב ראש הספר לא נאמרה עד איר, למדת שאין סדר מקדש
 ומאחר בתורה, ולמה לא סתח בווי מפני שהיא נטתן של ישראל, שקל ארבעים שנה
 שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח וזו בלבד (ספרי: תוסי' קיד' ל"ח): (ב) במועדו.
 אף בשבת. במועדו אף בשמחה (ספרי): (ג) ככל חקתיו. אלו מצוות שבנוסח — שה תמים וקר
 דן שנה: וככל משפטיו. אלו מצוות שעל נוסח מקדש אחר. כגון שבעת ימים למשה ולעשר

five years, and at the age of thirty he may *actually* do the service. — From here we may derive the principle that a pupil who does not see an auspicious omen (i. e. succeed) in his study during five years will never see it. (Siphre; Chul. 24a.) (25) ולא יעבר עור [AND FROM THE AGE OF FIFTY YEARS HE SHALL CEASE WAITING UPON THE SERVICE] AND SHALL DO NO MORE SERVICE — the service of bearing loads on the shoulder, but he still returns (i. e. may be called upon) for closing the Temple gates, for the service of singing and for loading sacred articles upon the wagons; for this is the meaning of (v. 26) "But he shall serve את אחיו" i. e. together with his brethren, just as the Targum renders it (not, "he shall serve his brethren, i. e. wait upon them") (cf. Siphre)¹. (26) לשמר משמרת TO KEEP THE CHARGE — i. e. to encamp round about the tent of meeting in order to keep strangers away, and to erect and dismantle it at the time of finishing and beginning the journey.

9. (1) בחדש הראשון [AND THE LORD SPAKE UNTO MOSES] IN THE FIRST MONTH — The section which appears at the commencement of this Book was not spoken before Eyar (the second month; cf. I. 1): you learn, therefore, that there is no "earlier" or "later" (no chronological order) in the Torah. But why, indeed, did not Scripture open the Book with this section?² Because it implies something disparaging to Israel — that during all the forty years they were in the wilderness they offered only this single Passover sacrifice (Siphre; Tos. Kidd. 38b s. v. הואיל)³. (2) במועדו AT ITS APPOINTED SEASON — even on Sabbath; במועדו AT ITS APPOINTED SEASON (stated again in v. 3) intimates that it must be offered even in a state of uncleanness (i. e. when the whole congregation, or at least its greater part is unclean as a result of having come in contact with a human corpse) (cf. Siphre). (3) ככל חקותיו ACCORDING TO ALL RITES OF IT [... SHALL YE KEEP IT] — This refers to the laws relating to its body itself (i. e. the animal itself) whilst alive — that it must be "a lamb, without blemish, a male, one year old" (Ex. XII. 5). משמרתו AND ACCORDING TO ALL THE REGULATIONS THEREOF — This again refers to commands which have a bearing upon the animal itself but originating from another place (i. e. outside the animal itself), e. g. seven

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

³) Tosaphot there suggests various reasons why they did not sacrifice the Passover lamb in the wilderness, and shows that it was owing to their own fault. Hence it was a נזות that they did not do so.

רש"י

GIVEN [THE LEVITES etc.] — Five times are the “children of Israel” mentioned in this verse (where the last four times they might have been alluded to by a personal pronoun), in order to tell in what affection they are held by the Lord in that the mention of them is repeated five times in one verse corresponding in number to the “Five Books of the Torah”. Thus I have seen *stated* in Genesis Rabbah¹) (cf. Tanch. כִּי תִשָּׂא; Lev. R. 2). נָתַן [AND I HAVE GIVEN THE LEVITES ... TO DO THE SERVICE OF THE CHILDREN OF ISRAEL] THAT THERE BE NO PLAGUE AMONG THE CHILDREN OF ISRAEL [WHEN THE CHILDREN OF ISRAEL COME NIGH UNTO THE SANCTUARY] — *The meaning is: I have given them etc.* so that it should be unnecessary for them to come near to the Sanctuary, because *having sinned by worshipping the Calf*, if they came near there would be a plague among them²). (20) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל עֵדֻת וְגו' AND MOSES AND AARON AND ALL THE CONGREGATION ... DID [TO THE LEVITES ACCORDING UNTO ALL THAT THE LORD COMMANDED MOSES] — *i. e.* Moses presented them (v. 13), Aaron made the waving with them (v. 11) and the Israelites put their hands (v. 10) *upon the Levites' heads* (cf., however, Ibn Ezra). (22) כֵּן עָשָׂה ה' ... כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' AS THE LORD HAD COMMANDED [MOSES CONCERNING THE LEVITES] SO DID THEY [UNTO THEM] — *This is repeated* (cf. v. 20) to tell the praise of those who performed the rite (Moses, Aaron and the Israelites) and those who had it performed on them (the Levites) — that none of them put any obstacle in the way. (24) זֶה הוּא אֲשֶׁר לְלוֹאִים THIS IS THAT WHICH BELONGETH TO THE LEVITES [FROM TWENTY FIVE YEARS etc.] — *This suggests:* years (the question of age) can disqualify them *for the service* (*i. e.* if they are younger than 25 and older than 50 years), but bodily blemishes cannot disqualify them, *as in the case of priests* (Siphre; Chul. 24a). מִכֵּן חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים FROM TWENTY AND FIVE [YEARS] AND UPWARD [THEY SHALL GO IN TO WAIT UPON THE SERVICE] — But in another passage, it states, (Num. IV. 3) “from thirty years old [and upwards ... all that enter into the host to do the work in the tabernacle]”! How are these *apparently contradictory passages to be reconciled?* In the following way: From twenty five years on he (the Levite) comes to learn the laws regulating the service, and he studies for

NOTES

¹) This is not found in our editions of Genesis Rabbah, but there is a similar statement made there on the five-fold אָוֹר occurring in Gen. I. 3—5.

²) See Appendix.

month, at even, in the desert of Sinai, according to all that the Eternal commanded Moses, so did the children of Israel. ⁶And there were men who were unclean by the dead body of a man, that they could not bring the passover *lamb* on that day: and they came before Moses and before Aaron on that day: ⁷And those men said unto him, We are unclean by the dead body of a man: wherefore are we kept back, that we may not offer an offering of the Eternal in its appointed season among the children of Israel? ⁸And Moses said unto them, Stand still; and I will hear what the Eternal will command concerning you. ⁹And the Eternal spake unto Moses, saying, ¹⁰Speak unto the children of Israel, saying, If any man of you or of your generations shall be unclean by a dead body, or be on a distant way; yet he shall bring the passover *lamb* unto the Eternal. ¹¹The fourteenth day of the second month at even they shall

רש"

days for eating unleavened bread and during which the leaven must be removed from one's home¹). Some editions have (*cf. Nachmanides*): the laws relating to the animal itself are that it must be "a lamb, without blemish, a male and one year old". Such as have to be practised upon its body (note the difference in the meaning of this phrase, and the omission of *ממקום אחר*) are those mentioned in *Ex. XII. 9*: "roasted with fire, its head with its legs and the inward parts thereof"; and finally such as go beyond the sacrifice itself: the eating of unleavened bread and the removal of leaven from the house²). (4) *וידבר משה וגו'* AND MOSES SPAKE [TO THE CHILDREN OF ISRAEL THAT THEY SHOULD KEEP THE PASSOVER] — Why is this stated at all? Has it not already been said, (*Lev. XXIII. 44*) "And Moses declared [unto the children of Israel] the appointed festivals of the Lord"? But the reason is: when he heard on Sinai the section dealing with the festivals he told it to them then and he used to exhort them again about the festivals at the time when they had to be observed (*lit., at the time of action*) (*Siphre*). (6) *לפני משה ולפני אהרן* [AND THERE WERE CERTAIN MEN, WHO ... COULD NOT KEEP THE PASSOVER AND THEY CAME] BEFORE MOSES AND BEFORE AARON — At a time when both were sitting together in the House of Study they came and put this question to them. It would not be correct to say — as the words "before Moses and before Aaron" might suggest — that they came to them one after the other, because if Moses did not know the reply whence could Aaron know it³) (*cf. Siphre; B. Bath. 119b*). (7) *למה נגרע* WHEREFORE ARE WE KEPT BACK? — He (Moses) had said to them⁴), "Sacrifices are not permitted to be offered by anyone who is in a state of uncleanness". They retorted, "למה נגרע" — Why should that prevent us? Let the blood be sprinkled on our behalf by clean priests, and let the flesh be eaten by the clean". (*i.e.* let us partake of the flesh at night when we shall already be clean; see Note). Thereupon he said to them: "Stand still (*i.e.* wait a short time) and I will hear [what the Lord will command concerning you]" — he said this with confidence, like a pupil who is certain that he will get information from his teacher at any time. Happy, indeed, is a human being (*lit., one born of woman*) who may so confidently rely that at any time when he wishes to do so he may speak with the Shechinah! — This section, in fact, ought to have been said by Moses⁵), just as all the other sections of the Torah, only that these men were privileged that it should be promulgated through their intervention, because "meritorious deeds are brought about by worthy men"⁶) (*Siphre; B. Bath. 119b*). (10) *או בדרך רחקה* [IF ANY MAN ... SHALL BE UNCLEAN BY REASON OF A DEAD,] OR BE ON A DISTANT JOURNEY — There is a dot on it (on the ה of the word *רחקה* which letter is therefore regarded as non-existent; *cf.*

NOTES

For Notes 1—6 see Appendix.

בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעָרְבִים
 בְּמִדְבַר סִינַי כָּלֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֵּן
 עֲשׂוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים
 לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא-יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת-הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא
 וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֶהֱרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: ^י וַיֹּאמְרוּ
 הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלֵינוּ אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם
 לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הִקְרִיב אֶת-קָרְבָּנוֹ יְהוָה בְּמַעְדּוֹ
 בַּחֹדֶךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עֲמְדוּ
 וְאִשְׁמְעָה מִתְּצִוַּת יְהוָה לָכֶם: ^פ וַיִּדְבֹר יְהוָה
 אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^י דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 אִישׁ אִישׁ כִּי-יְהִי טָמֵא ^ו לְנֶפֶשׁ אוֹ בִרְדּוֹ רַחֲקָה
 לָכֶם אוֹ לִדְרֹתֵיכֶם וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה: ^י בַּחֹדֶשׁ
 הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעָרְבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ

סנה' נקוד

אונקלוס

עם בני ישראל למעבד פסחא: ה' ועבדו ית פסחא בניסן בארבעת עשרא וימא
 לירחא בין שמשא במדברא דסיני ככל די פקוד יי ית משה בן עבדו בני ישראל:
 ויהו גבריא די הוו מסאבין לטמי נפשא דאנשא ולא יכלו למעבד פסחא ביומא
 ההוא וקריבו קדם משה וקדם אהרן ביומא ההוא: ^י ויאמרו גבריא האנו לה אנחנא
 מסאבין לטמי נפשא דאנשא למא נחמנע בריל דלא לקרבא ית קרבנא דיי בזמנא
 בגו בני ישראל: ^ח ויאמר להון משה אוריכו עד דאשמע מה דיתפקד מן קדם יי על
 די לכו: ^ט ומליל יי עם משה למימר: ^י כלל עם בני ישראל למימר גבר גבר ארי
 יהי מסאב לטמי נפשא דאנשא או בארחא רחיקא לכו או לדריכו ויעבד פסחא
 קדם יי: ^י בארחא תננא בארבעת עשרא וימא בין שמשא ועבדו ויהי על פטור

רש"י

חמץ (מצות שבגופו) — שה תמים וקר בן שנה; ששל גופו — צלי אש ראשו על קרשיו ועל
 קרבו; שחזן לגופו — מצה ובעור חמץ; (ד) וידבר משה וגו'. מה תי"ל? והלא נאמר וידבר
 משה את מערי ה', אלא בשמשע פרשת מועדים מסיני אמר להם, וחסר והוהירם בשעת
 מעשה (ספרי); (ו) לפני משה ולפני אהרן. בששינקו יושבין בבית המדרש כאו ושאלום,
 ולא יתכן לומר זה אחר זה, שאם משה לא היה יודע אהרן מנין לו (ספרי; ביב ק"ט):
 (ז) למה נגרע. אמר להם אין גדשים קרבים בשמאה, אמרו לו יזרק הדם עלינו כבהנים
 טהורים ונאכל הדגש לטהורים, אמר להם, עמדו ואשמעהו! — בחלמיר המבקש לשמוע
 מפי רבו; אשרי ילוד אשה שפך מבקש, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה;
 וראויה היתה פרשה זו לאמר ע"י משה בשאר כל התורה קלה אלא שזכו אלו שחאמר על
 ידיהן שמגלגלין וכות ע"י וקאי (שם); (י) או ברדך רחקה. נקוד עליה, לומר, לא שרחקה

bring it, *and* eat it with unleavened bread and bitter *herbs*. ¹²They shall leave none of it unto the morning, nor break any bone of it: according to all the ordinances of the passover they shall bring it. ¹³But the man that is clean, and is not on a journey, and forbeareth to bring the passover *lamb*, even the same soul shall be cut off from his peoples: because he offered not the offering of the Eternal in its appointed season, that man shall bear his sin. ¹⁴And if a stranger shall sojourn among you, and will bring the passover *lamb* unto the Eternal; according to the ordinance of the passover, and according to the manner thereof, so shall he do: ye shall have one ordinance, both for the stranger, and for the native of the land. ¹⁵And on the day that the dwelling was raised up, the cloud covered the dwelling, *namely*, the tent of the testimony: and at even there was upon the dwelling as it were the appearance of fire, until the morning. ¹⁶So it was always: the cloud covered it *by day*, and the appearance of fire *by night*. ¹⁷And when the cloud was taken up from the dwelling, then after that the children of Israel journeyed: and in the place where the cloud abode, there the children of Israel encamped. ¹⁸At the

רש"י

Rashi on Gen. XVIII. 9 and Note thereon), in order to tell *that what Scripture means by כדרך רחוקה* is that it (the journey) need not really be a distant one, but that his sacrifice is postponed even though he was merely outside the threshold of the forecourt during the whole time that the ceremony of slaughtering the Passover sacrifice lasted. (Pes. 93b, cf. Siphre¹). — On the "Second Passover" one may have with him unleavened and leavened bread *together* in his house, and there is no festival in connection with it, and the eating of leaven is forbidden only *together* with it (the Passover Sacrifice) — *i. e.* whilst that is being eaten (cf. Pes. 95a). (14) וְכִי יָגוּר אֲחֶיכֶם גֵּר וְעֹשֶׂה פֶסַח AND IF A STRANGER SHALL SOJOURN AMONG YOU, AND WILL KEEP THE PASSOVER [ACCORDING TO THE ORDINANCE OF THE PASSOVER . . . SO SHALL HE DO] — One might think that this verse implies that anyone who becomes a proselyte (גֵּר) must keep the Passover offering rite immediately after his circumcision (even though it has not taken place just before Passover), therefore Scripture states, "ye shall have one ordinance, [both for the stranger, and for him that was born in the land]" (which implies that just as the native brings the offering on the fourteenth of Nisan, so the proselyte, too, must bring it only on the fourteenth of Nisan; cf. Rashi on Ex. XII. 48). What the first part of the verse implies is, therefore, the following: "and if a proselyte will sojourn among you, and comes to celebrate the Passover rite together with his fellows, then according to the ordinance of the Passover and according to the manner thereof shall he do" (*i. e.* וְעֹשֶׂה פֶסַח is not a predicative clause — when he becomes a proselyte then shall he offer the Passover, *i. e.* offer it immediately — but it is a conditional clause, coordinate to וְכִי יָגוּר אֲחֶיכֶם and the apodosis begins with כִּחָק הַפֶּסַח etc.) (Siphre). (15) הַמִּשְׁכָּן לֵאמֹר הָעֵדוּת means THE TABERNACLE which is made FOR the purpose of being THE TENT for the tablets of THE TESTIMONY. יְהִי עַל הַמִּשְׁכָּן WAS UPON THE TABERNACLE — This has the sense of: was continuously being upon the Tabernacle. Similar is the usage in the whole section (*i. e.* the verbs יִשְׁכֹּן יִסְעוּ יִהְיוּ etc. are imperfects expressing continuous action). (17) הָעֲלוֹת הָעֵנָן — Understand this as the Targum does: the departure (more lit., the raising itself). Similar is, (v. 21): תַּעֲלֶה הָעֵנָן which means "when the cloud raised itself" (departed; in both cases the verbs are Niphal). It would not be correct to have written in these passages הָעֵנָן וְלִפְנֵי הָעֵנָן וְעָלָה הָעֵנָן (the verbs in the Kal), because this would not be an expression denoting departure, but "springing forth" and

NOTES

¹) See Appendix.

על־מצות ומרחים ואכלתו: י לא־ישאירו מפני עד־
בקר ועצם לא ישברו־בו בכל־חקת הפסח יעשו
אתו: י והאיש אשר־הוא טהור ובדרד לא־יהיה
וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה
כי וקרבו יהיה לא הקריב במעוֹ חטאו ישא האיש
ההוא: י וכי־יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה
בחקת הפסח ובמשפטו בן יעשה חקה אחת יהיה
לכם ולגר ולאזרח הארץ: ט רביעי טו וביום
הקים את־המשכן פסה הענן את־המשכן לאהל
העדת ובערב יהיה על־המשכן במראה־
אש עד־בקר: טז בן יהיה תמיד הענן יכסנו
ומראה־אש לילה: י ולפי העלות הענן מעל
האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום
אשר ישכן־שם הענן שם יחנו בני ישראל: י על־

אונקלוס

ומדרין ויכללה: י בלא ושאירו מנה עד צפרא ונרמא לא ויתברון ביה ככל גזרת פסחא
בעברון ויה: י ונברא דהוא דכי ובארח לא הנה ויתמנע למעבר פסחא וישחצי
אנשא ההוא מעמיה ארי קרבנא דיי לא קריב בזמנה חובה וקבל נברא ההוא:
י וארי ותגור עמכו גיורא ובעבר פסחא קדם יי בגזרת פסחא וכדחזו לה בן ובעבר
קנא חר וחי לכו ולגיורא ולציבא דארעא: טו וביומא דאתקם ית משכנא חסא
עננא ית משכנא למשכנא דסהריותא ובכמשא הנה על משכנא כחזו אשתא עד
צפרא: טז בן הנה תדירא עננא חסי לה וחזו אשתא בליליא: י ולפום אסתלקות
עננא מעלוי משכנא ובתר בן נטלו בני ישראל ובאתרא דשרי חזו עננא חסו שרו

רשי

ודאי, אלא שהיה חזק לאספקת העזרה כל זמן שחישא (פסח' צ"ג): פסח שני מצה וחמץ
עמו בבית, ואין שם יום טוב, ואין אסור חמץ אלא עמו באכילתו (שם צ"ה): (יר) וכי יגור
אתכם גר ועשה פסח: יכול כל המתגורר יעשה פסח מיד, ת"ל חקה אחת וגו', אלא פה
משמעו—וכי יגור אתכם גר ובא לעשות פסח עם חבריו, בחקת הפסח ובמשפטו יעשה
(ספרי): (טו) המשכן לאהל העדת, המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות: יהיה על
המשכן, כמו הנה על המשכן, וכן לשון כל הפרשה: (יז) העלות הענן, בחרגומו אסתלקות, וכן
ונעלה הענן, ולא יסכן לכתוב ולפי עלות הענן, ושלח הענן, שאין זה לשון סלוק אלא צומח
ועלה, כמו הנה עב קטנה בקר אש עלה מים (מ"א יח): (יח) על פי ה' יסעו, שנינו
במלאכת המשכן: בין שהיו ישראל נוסעים, היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני

commandment of the Eternal the children of Israel journeyed, and at the commandment of the Eternal they encamped: as long as the cloud abode upon the dwelling they *remained* encamped. ¹⁹And when the cloud tarried long upon the dwelling many days, then the children of Israel kept the charge of the Eternal and journeyed not. ²⁰And so it was, when the cloud was a few days upon the dwelling, according to the commandment of the Eternal they encamped, and according to the commandment of the Eternal they journeyed. ²¹And it was, that the cloud abode from even unto the morning, and when the cloud was taken up in the morning, then they journeyed; or a day or a night when the cloud was taken up, they journeyed; ²²Or two days, or a month, or a year, when the cloud tarried upon the dwelling, remaining thereon, the children of Israel encamped and journeyed not: but when it was taken up, they journeyed. ²³At the commandment of the Eternal they encamped, and at the commandment of the Eternal they journeyed: they kept the charge of the Eternal, at the commandment of the Eternal by the hand of Moses.

10. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Make thee two trumpets of silver: of beaten work shalt thou make them, that thou mayst use them for the calling of the congregation, and for the journeying

רש"י

"rising", just as, (1 King XVIII. 44): "Behold a little cloud' as small as a man's hand rises (עלֶּה) from the sea". (18) **עַל סִי ה' יָסֻעוּ** AT THE COMMANDMENT OF THE LORD [THE CHILDREN OF ISRAEL] JOURNEYED — We have learned in the *Boraita* dealing with "the structure of the Tabernacle" (s. 13), "As soon as the Israelites set forth on a journey the pillar of cloud rolled itself up (contracted itself) and extended itself out above the camp of the sons of Judah, like a beam, whereupon they blew a "Tekiah", a "Teruah", and another "Tekiah". It (the cloud) did not, however, move off until Moses said, (X. 35): "Rise up, O Lord!" — the latter statement is to be found in the Siphre (on the verse quoted) — and then the banner of the camp of Judah marched forward. **וְעַל סִי ה' יָסֻעוּ** AND AT THE COMMANDMENT OF THE LORD THEY ENCAMPED — As soon as the Israelites encamped the pillar of cloud rose in a column and extended itself above the camp of the sons of Judah like the roof of a hut¹), and did not depart until Moses said, (X. 36), "Return, O Lord, unto the myriads of thousands of Israel!" — You must say (admit; more lit., be saying) that this is the meaning of (X. 23) "at the commandment of the Lord [they encamped and at the commandment of the Lord they journeyed . . .]" but also by the agency of Moses. (20) **וַיֵּשׁ** means as much as AND SOMETIMES; (it is therefore to be translated: and there were times). **יָמִים מְסָכִר** means, A FEW DAYS. (22) **אוֹ מִיָּמִים** means, [OR] A FULL YEAR, just as, (Lev. XXV. 29) "A full year (יָמִים) shall he have the right of redemption".

10. (2) **וַיַּעַשׂ לָךְ** MAKE THEE etc. — *make לָךְ*, "for thyself" (on thy own behalf) suggests that they shall blow them in your presence, as before a king, as it is said, (with reference to Moses) (Deut. XXXIII. 5) **וַיְהִי כִישְׁרוֹן מֶלֶךְ** "and he was king in Jeshurun". **וַיַּעַשׂ לָךְ** MAKE THEE — from that which is thine own and not from the common funds (Siphre). **וַיַּעַשׂ לָךְ** MAKE FOR "THYSELF" also suggests: you make them and use them, but no one else]. **לְמִקְרָא הָעֵדָה** [THAT THOU MAYEST USE THEM] FOR THE CALLING OF THE ASSEMBLY — i. e. when you wish to speak to the Sanhedrin and the rest of the people and you summon them to

NOTES

1) See Appendix.

במדבר ט י בהעלתך

פִּי יְהוָה יַסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־
 יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ: י" וּבַהֲאָרֶץ
 הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יַסְעוּ: כ' וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי
 הָעֵנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ
 וְעַל־פִּי יְהוָה יַסְעוּ: כא' וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִי הָעֵנָן מְעַרְב
 עַד־בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בִּבְקָר וְנָסְעוּ אוֹ יוֹמָם וְלֵילָה
 וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנָסְעוּ: כב' אוֹ־יָמִים אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים
 בַּהֲאָרֶץ הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַסְעוּ וּבַהֲעֵלְתוֹ יַסְעוּ: כג' עַל־פִּי יְהוָה
 יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יַסְעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמְרוּ
 עַל־פִּי יְהוָה בִּיד־מֹשֶׁה: פ' י" וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כ' עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת בְּכֶסֶף מְקֻשָּׁה
 תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמִסְעָ אֶת־

אונקלוס

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י" עַל מִימְרָא דְּנִי נְטָלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל מִימְרָא דְּנִי שְׁרִי
 עֲנָנָא עַל מִשְׁכְּנָא שְׁרִי: י" וּבַהֲאָרֶץ עֲנָנָא עַל מִשְׁכְּנָא יוֹמִין וְסָבִיבִין וְיִסְרֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 נִת מִטְרַת מִימְרָא דְּנִי וְלֹא נְטָלִין: כ' וְאִית דִּי הָהּ עֲנָנָא יוֹמִין דְּמִנְיָן עַל מִשְׁכְּנָא עַל
 מִימְרָא דְּנִי שְׁרִי וְעַל מִימְרָא דְּנִי נְטָלִין: כא' וְאִית דִּי הָהּ עֲנָנָא מִרְמָשָׁא עַד צִפְרָא
 וּמִסְחָלֶק עֲנָנָא בְּצִפְרָא וְנְטָלִין אוֹ יוֹמָם וְלֵילִי וּמִסְחָלֶק עֲנָנָא וְנְטָלִין: כב' אוֹ תְרִין יוֹמִין
 אוֹ יִרְחָא אוֹ עֵדֶן בְּעֵדֶן בַּאֲזֻרְכוֹת עֲנָנָא עַל מִשְׁכְּנָא לְמִשְׁרִי עֲלוּהִי שְׁרִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְלֹא נְטָלִין וּבַאֲסִתְלֻקוֹתָהּ נְטָלִין: כג' עַל מִימְרָא דְּנִי שְׁרִי וְעַל מִימְרָא דְּנִי נְטָלִין נִת
 מִטְרַת מִימְרָא דְּנִי נְטָרִין עַל מִימְרָא דְּנִי בִידָא דְּמֹשֶׁה: * וּמִלֵּיל י" עִם מֹשֶׁה לְמִימְרָ:
 כ' עֲבַד לָךְ תְּרִין חֲצוֹצְרִין דְּכֶסֶף נְגִיד תַּעֲבֹד וְהָיוּ לָךְ לְעִרְעָא כְּנִשְׁתָּא וּלְאִטְלָא

רש"י

וְהָיָה בְּמִין קוֹרֶה, תַּקְשֵׁ וְהִרְעִי וְתַקְשֵׁ, לֹא הָיָה מִחֲלָד עַד שִׁמְשָׁה אוֹמֵר קוֹמֵה ה' — וּ
 בְּסִפְרֵי — וְנָסַע דָּגַל מִחֲנֵה יְהוָה: וְעַל פִּי ה' יַחֲנוּ, בֵּינוֹן שְׁהֵינָּה יִשְׂרָאֵל חוֹנִים עִמּוֹ הָעֵנָן הָיָה
 מִתְמַר וְעִילָה וְנִמְשָׁד עַל גְּבִי בְּנֵי יְהוָה בְּמִין סָבִיב, וְלֹא הָיָה נִפְרָשׁ עַד שִׁמְשָׁה אוֹמֵר שׁוּבָה
 ה' רַבְבוֹת אֶלֶּפֶי יִשְׂרָאֵל, הֵנִי אוֹמֵר עִי' ה' וּבִגְד מֹשֶׁה (בְּרִיתָא דְּמִיָּה פ"ג): (כ) וַיֵּשׁ, כְּלוֹמֵר
 וַיַּסְעִים: יָמִים מִסְפָּר, יָמִים מוֹעֲסִים: (כב) אוֹ יָמִים, שְׁנָה, כְּמוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלְתוֹ (וּיִק' כ"ה):

י' (ב) (עֲשֵׂה לָךְ, שִׁיְהִי חוֹצְעִין לְפָנֶיךָ בְּמִלָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בִישְׁרוֹן מִלָּךְ; עֲשֵׂה לָךְ,
 מִשְׁלָךְ; עֲשֵׂה לָךְ, אֹתָהּ עֲשֵׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם וְלֹא אַחֵר): לְמִקְרָא הָעֵדָה, בְּשִׁתְרָצָה לְדַבֵּר
 עִם סִנְהֶדְרִין וּשְׁאֵר הָעָם וְתַקְרָאם לְאִסּוּף אֱלִידָה, תַּקְרָאם עִי' חֲצוֹצְרוֹת: וְלִמְסַע אֶת הַמַּחֲנֹת.

of the camps. ³And when they shall blow with them, all the congregation shall meet thee at the entrance of the appointed tent. ⁴And if they blow *but* with one trumpet, then the princes, who are heads of the thousands of Israel, shall meet thee. ⁵When ye blow an alarm, then the camps that are encamped eastward, shall go forward. ⁶When ye blow an alarm the second time, then the camps that are encamped southward shall take their journey: they shall blow an alarm for their journeys. ⁷But when the congregation is to be gathered together, ye shall blow, but ye shall not sound an alarm. ⁸And the sons of Aaron, the priests, shall blow with the trumpets; and they shall be to you for an ordinance for ever throughout your generations. ⁹And if you go to war in your land against the adversary that oppresseth you, then ye shall blow an alarm with the trumpets; and ye shall be remembered before the Eternal your God, and ye shall be saved from your enemies. ¹⁰Also in the day of your joy, and in your appointed seasons, and in the beginnings of your months, ye shall blow with the trumpets over your burnt offerings, and over the sacrifices of your feast offerings;

רש"י

assemble unto you, you shall summon them by the trumpets. ולמסע את המחנות
AND FOR THE JOURNEYING OF THE CAMPS — at the time of departing on the journeys you shall blow them as a signal. Consequently you must say that they used to set forward by a three-fold call: by the command of the Holy One, blessed be He, by the word of Moses (cf. Rashi on v. 18 at the end), and by the sound of the trumpets (Boraitha d' Mlechet ha-Mishkan s. 13). מַסְעָה OF BEATEN WORK — from a block of silver you shall make them by hammer blows. (3) וְתִקְעוּ בָהֶן WHEN THEY BLOW WITH THEM — with both of them; and this (protracted sound, a "Tekiah" on both trumpets) is the signal for summoning the congregation, as it is said here, "then all the congregation shall assemble unto thee at the entrance of the tent of meeting". (4) וְאִם בְּאַחַת יִתְקַעוּ AND IF THEY BLOW BUT WITH ONE TRUMPET (i.e. a "Tekiah" on one trumpet) — it is a sign to summon the princes, as it is said here, "then the princes shall gather themselves unto thee". Their meeting place, too, was at the entrance of the tent of meeting. This is derived from a נִשָּׂא in the Siphre (from the use in both cases of the same expression וְתִקְעוּ and וְתִקְעוּ: not from וְתִקְעוּ — וְתִקְעוּ as erroneously stated in ש"ח). (5) וְתִקְעוּם תְּרוּעָה WHEN YE BLOW AN ALARM — The signal for the camps to set out on the journey was a Tekiah, a Teruah (a tremulous sound) and again a Tekiah. Thus it is derived in the Siphre from the apparently redundant verses (cf. R. Hash. 34a). (7) וּבִהְקֵלִי אֶת הָעָם AND WHEN THE CONGREGATION IS TO BE GATHERED TOGETHER etc. — Because it is stated, (v. 2) "and they shall be unto thee for calling together the assembly and for the journeying of the camps", you must reason as follows: How is it in the case of "the calling of the assembly"? A Tekiah was made by two priests and on both of them (on two trumpets), since it states, (v. 3) "when they blow with them (cf. Rashi on that verse). So, too, is the setting out of the camps to be by means of both trumpets. One might, however, also reason as follows: How is it in the case of the "journeyings of the camps"? The priest sounds a Tekiah, a Teruah, and another Tekiah (cf. Rashi on v. 5)! So, too, in the case of "calling the assembly together", he blows a Tekiah, a Teruah and a Tekiah, so that it follows that there is no difference between the signal for "calling the assembly" and that for the "journeyings of the camps". Scripture, however, states here: "And when the congregation is to be gathered together, etc." to intimate that no Teruah is sounded at the calling of the assembly (ולא תרועה), and the same rule applies to calling the princes. — Thus we have a different signal for the three occasions: "the calling of the assembly" is done by both trumpets, and that of the princes by one — but neither in this nor that signal is there a Teruah, whilst "the journeying of the camps" is done by both trumpets with a

במדבר י בהעלתך

הַמִּחְנוֹת: י וַתִּקְעוּ בָהֶן וַנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל-הָעֵדָה אֶל-
 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: י וְאִם-בְּאַחַת יִתְקְעוּ וַנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ
 הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל: י וַתִּקְעֶתֶם הַרְוֵעָה
 וַנִּסְעוּ הַמִּחְנוֹת הַחֲנִים קִדְמָה: י וַתִּקְעֶתֶם הַרְוֵעָה
 שֵׁנִית וַנִּסְעוּ הַמִּחְנוֹת הַחֲנִים הַיְמָנָה הַרְוֵעָה יִתְקְעוּ
 לְמַסְעֵיהֶם: י וּבִתְקֵהִיל אֶת-הַקֶּהֱל תִּתְקְעוּ וְלֹא
 תִרְעִיו: י וּבְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצָצְרוֹת וְהָיוּ
 לָכֶם לַחֲקֵת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: י וְכִי-תָבֹאוּ מִלְחָמָה
 בְּאֶרְצָכֶם עַל-הַצֹּר הַצֹּר אֶתְכֶם וַהֲרַעְתֶּם בַּחֲצָצְרוֹת
 וַנִּזְכְּרָתֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַנוֹשְׁעֶתֶם מֵאִיְבֵיכֶם:
 י וּבָיוֹם שִׁמַּחְתֶּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חֳדָשְׁכֶם
 וַתִּקְעֶתֶם בַּחֲצָצְרוֹת עַל עַלְהֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלֵמֵיכֶם

אונקלוס

יח מְשִׁירֵתָא: י וַיִּתְקְעוּ בָהֶן וַיִּנְדְּמִינוּ לְתֹדָה כָּל כְּנִשְׁמָא לְתֹרַע מִשְׁכֵּן זִמְנָא: י וְאִם
 בְּהֵרָא יִתְקְעוּ וַיִּנְדְּמִינוּ לְתֹדָה בְּרַבִּינָא רִישֵׁי אֲלֵפֵי דִישְׁרָאֵל: י וַתִּתְקְעוּ וּבִבְרָתָא
 וַיִּטְלוּ מִשְׁרֵתָא דְשֶׁרֶן קְדוּמָא: י וַתִּתְקְעוּ וּבִבְרָתָא תַּנְּנוֹת וַיִּטְלוּ מִשְׁרֵתָא דְשֶׁרֶן
 דְּרוּמָא וּבִבְרָא יִתְקְעוּ לְמִטְלָנִיהוּ: י וּבְכִנְשָׁה יִתְקְעוּ וְלֹא תִקְבּוּ: י וּבְנֵי
 אֹהֶרֶן כְּהֻנָּא יִתְקְעוּ בַּחֲצָצְרָתָא וַיְהוּ לָכוֹן לְקִנְסָה עֲלֵם לְדִרְיוֹן: י וַיִּזְכְּרוּ תַּעֲלוּ לְאַנְחָא
 קִרְבָּא בְּאַרְעֵכוֹן עַל מַעֲיָקֵי דְמַעֲיָקִין לָכוֹן וְתִקְבּוּ בַּחֲצָצְרָתָא וַיִּזְכְּרוּ דְּוִכְרֵיכוֹן לְטָבָא
 קִדְּם וַיִּתְקְעוּ וַיִּתְפָּרְקוּן מִסְּנָאִיכוֹן: י וּבָיוֹם תְּדוּתְכוֹן וּבְזִמְנֵיכוֹן וּבְרִישֵׁי גִרְתִּיכוֹן

רשי

בשעת סליק מסעות תתקעו בהם לסימן, נמצאת אותה אומר ע"פ שלשה היו נוסעים – על פי
 הקצ"ה ע"פ משה וע"פ החצוצרות (בריתא דמ"ה פ"י): מקשה, מן השש תעשה בהקש
 הקרנם: (ג) ותקעו בהן, בשמיהן, והוא סימן למקרא העדה, שזאמר ונועדו אליך כל העדה
 אל פתח אהל מועד: (ד) ואם באחת יתקעו, הוא סימן למקרא הנשיאים, שזאמר ונועדו אליך
 הנשיאים, ואף הן יעידו אל פתח אהל מועד, ומנודה שנה הוא בא בספרי (ה) ותקעתם
 תרועה, סימן מסע המחנות תרועה ותקיעה, כך הוא נדרש בספרי מן המקראות
 היתרים: (ו) ובהקהיל את הקהל וגו', לפי שהוא אומר והיו לד למקרא העדה ולמסע את
 המחנות, מה מקרא העדה תוקע ב' כהנים ובשתיים – שזאמר ותקעו בהן וגו' – אף מסע
 המחנות בשתיים, כול מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע, אף מקרא העדה תוקע ומריע
 ותוקע – ומעשה אין חלוק בין מקרא העדה למסע את המחנות – וז"ל ובהקהיל את הקהל
 וגו', לומר שאין תרועה למקרא העדה, והוא הדין לנשיאים, הרי סימן לשלשם, מקרא
 העדה בשנים ושל לנשיאים באחת – וזו וזו אין בהם תרועה – ומסע המחנות בשנים ע"י
 תרועה ותקיעה (ספרי): (ח) ובני אהרן... יתקעו, במקראות ובמסעות הללו: (י) על

that they may be to you for a memorial before your God: I *am* the Eternal your God. ¹¹And it came to pass on the twentieth day of the second month, in the second year, that the cloud was taken up from off the dwelling of the testimony. ¹²And the children of Israel journeyed on their journeys out of the desert of Sinai; and the cloud rested in the desert of Paran. ¹³And they first journeyed according to the commandment of the Eternal by the hand of Moses. ¹⁴In the first place went the standard of the camp of the children of Judah according to their hosts: and over his host *was* Nahshon the son of Aminadab. ¹⁵And over the host of the tribe of Issachar *was* Nethaneel the son of Zuar. ¹⁶And over the host of the tribe of the children of Zebulun *was* Eliab the son of Helon. ¹⁷And the dwelling was taken down; and the sons of Gershon and the sons of Merari journeyed bearing the dwelling. ¹⁸And the standard of the camp of Reuben journeyed according to their hosts: and over his host *was* Elizur the son of Shedeur. ¹⁹And over the host of the tribe of the children of Simeon *was* Shelumiel the son of Zurishaddai. ²⁰And over the host of the tribe of the children of Gad *was* Eliasaph the son of Deuel. ²¹And the

רש"

Teruah, a Tekiah *preceding and following it* (Siphre). (8) וּבְנֵי אֶהֱרָן . . . יִתְקְעוּ [AND THE SONS OF AARON . . . SHALL BLOW [WITH THE TRUMPETS] at the occasions of these (the above-mentioned) assemblings and journeyings¹]. (10) עַל עֲלֹתֵיכֶם [YE SHALL BLOW WITH THE TRUMPETS] OVER YOUR BURNT OFFERINGS — Scripture is speaking of a communal *burnt* offering (cf. Siphre; Arach. 11b). אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם I AM THE LORD YOUR GOD — From here we derive the regulation that on the New Year Festival Biblical verses referring to God's Kingdom (מַלְכוּת) must be recited together with such as have reference to the blowing of the Shofar (שׁוֹפָרֹת), and to Divine remembrance (זְכוּרֹת), because it states here "וַתִּקְעֶתָם" — which is an *allusion to שׁוֹפָרֹת*; "לִזְכוּרָן" — which is an *allusion to זְכוּרֹת*; and אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם — which is an *allusion to מַלְכוּת* etc. (Siphre; cf. Rashi on Lev. XXIII. 24 and Note thereon). (11) בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי [IN THE SECOND YEAR] IN THE SECOND MONTH [THE CLOUD DEPARTED] — Consequently you must say that they spent at Choreb twelve months less ten days, since on the New Moon of Sivan (the third month) they encamped there (Ex. XIX. 1) and did not journey until the twentieth of Eyar of the following year. (12) לְמַעַנְהֶם means, in accordance with the regulations set forth for the journeys of their divisions — which *should be the first to set out and which the last*²). בְּמִדְבַּר סִינַי IN THE WILDERNESS OF PARAN — The place "Kibroth-hattavah" (XII. 34) was in the wilderness of Paran and there they encamped after this journey (cf. Num. XXXIII. 16—17 with our verse and with XI. 34—35). (17) וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן THEN THE TABERNACLE WAS TAKEN DOWN — As soon as the division of Judah was on the point of journeying³), Aaron and his sons went in (into the Tabernacle), took down the Partition Vail and covered the Ark with it, as it is said, (IV. 5) "and when the camp setteth forward (i. e. is on the point of setting forward) Aaron shall come, and his sons, [and they shall take down the Partition Vail, etc.]"; the sons of Gershon and the sons of Merari *then* dismantled the Tabernacle, and loaded it on the waggon, and started off (so Berliner's edition which adds נוֹסְעִים). The Ark and the other holy vessels, the burden of the sons of Kohath (cf. III. 31), remained as they were, covered over, the latter hanging on poles, until the division of the sons of Reuben set out, and only after that did (v. 21) "the Kohathites set forward". (21) נָשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ means, the bearers of the holy articles (not of the structure of the Sanctuary itself for this was the burden of the

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם:
 פ חמישי יא יהי בשנה השנית בחדש השני
 בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדת:
 י ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישכן
 הענן במדבר פארן: י ויסעו בראשנה על-פי יהוה
 ביד-משה: י ויסע דגל מחנה בני-יהודה בראשנה
 לצבאתם ועל-צבאו נחשון בן-עמינדב: י ועל-
 צבא מטה בני יששכר נתנאל בן-צווער: י ועל-צבא
 מטה בני זבולן אליאב בן-חלן: י והורד המשכן ונסעו
 בגרשון ובני מררי נשאי המשכן: י ונסע דגל
 מחנה ראובן לצבאתם ועל-צבאו אליצור בן-שדיאור:
 י ועל-צבא מטה בני שמעון שלמיהל בן-צורישידי:
 י ועל-צבא מטה בניגד אלספ בן-דעואל: י ונסעו

אונקלוס

ותחקעון בהצטרטא על עלוהבון ועל נכסת קודשיכון ויהוון לבון לדוכנא קדם
 אלהבון אנא וי אלהבון: יא והנא בשתא תנחא בנחא תנחא בעשריו לנחא אסתלק
 עננא מעליו משכנא דסהרותא: יב ונטלו בני ישראל למטלניהון ממדברא דסיני
 וישא עננא במדברא דפארן: יג ונטלו בקדמיתא על מיקרא דיי בידא דמשה:
 יד ונטל טקס משרית בני יהודה בקדמיתא לחיליהון ועל חילה נחשון בר עמינדב:
 טו ועל חילא דשכטא דבני יששכר נתנאל בר צוער: טז ועל חילא דשכטא דבני
 זבולן אליאב בר חלון: יז ומתפרק משכנא ונטליו בני גרשון ובני מררי נטלו משכנא:
 יח ונטל טקס משרית ראובן לחיליהון ועל חילה אליצור בר שדיאור: יט ועל חילא
 דשכטא דבני שמעון שלמיהל בר צורישידי: כ ועל חילא דשכטא דבני גד אלספ

רשי

עלתיכם. בקרבן צבור הכתוב מדבר (ערכי י"א): אני ה' אלהיכם. מכאן למדנו מלכויות
 עם וקדושות ושופרות, שאמר והקעתם — זו שופרות, לזכרון — זו וקדושות, אני ה' אלהיכם —
 זו מלכויות וכו' (ספרי): (יא) בחדש השני. נמצאת אמה אומר שנים עשר חדש חסר עשרה
 ימים עשו בחורב, שהרי בראש חדש סיון הנו שם ולא נסעו עד עשרים באר לשנה הבאה:
 (יב) למסעיהם. במשפט המפורש למסע דגליהם, מי ראשון ומי אחרון: במדבר פארן.
 קברות המאנה במדבר פארן הנה, ושם חנו ממשע זה: (יז) והורד המשכן. כיון שנוסע דגל
 יהודה, ונקסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וקסו בה את הארון, שאמר וקא אהרן ובניו
 בנסע המהנה (במ' ד'), ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בקדלות, והארון
 וקלי' הקדש של משא בני קהת עומדים מקבין ונחניין על המוטות עד שנסע דגל מחנה
 ראובן, וא"כ ונסעו הקהתים (ע' תנח"י): (כא) נשאי המקדש. נשאי דקרים המקדשים:

Kohathites journeyed bearing the sanctuary: and *the others* did raise the dwelling against they came. ²²And the standard of the camp of the children of Ephraim journeyed according to their hosts: and over his host *was* Elishama the son of Ammihud. ²³And over the host of the tribe of the children of Manasseh *was* Gammaliel the son of Pedahzur. ²⁴And over the host of the tribe of the children of Benjamin *was* Abidan the son Gideon. ²⁵And the standard of the camp of the children of Dan set forward *which was* the rereward of all the camps throughout their hosts: and over his host *was* Ahiezer the son of Ammishaddai. ²⁶And over the host of the tribe of the children of Asher *was* Pagiel the son of Ocran. ²⁷And over the host of the tribe of the children of Naphtali *was* Ahira the son of Enan. ²⁸Thus *were* the journeyings of the children of Israel according to their hosts, when they journeyed. ²⁹And Moses said unto Hobab, the son of Raguel the Midianite, Moses' father-in-law, We are journeying unto the place of which the Eternal said, I will give it you: come thou with us, and we will do thee good: for the Eternal hath spoken

רש"

sons of Gershon and Merari; cf. v. 17). והקימו את המשכן AND THEY SET UP THE TABERNACLE [BEFORE THEY CAME] — *this means*: The sons of Gershon and the sons of Merari who were in front of them (the Kohathites) travelling together with the two¹ divisions, *those of Judah and Reuben*, set up the Tabernacle as soon as the cloud rested, and the sign for encamping became visible above the division of the camp of Judah (cf. Rashi on IX. 17). Now when they encamped and whilst the sons of Kohath were coming after them with the two last divisions (Ephraim and Dan), the sons of Gershon and the sons of Merari erected the Sanctuary. When the sons of Kohath arrived, they *already* found it in its proper place and they put into it the Ark, the table, the candelabrum and the altars. The following therefore is what the verse implies: והקימו, and they — *i. e.* those who had to erect the Tabernacle — erected it, *ער* before their arrival — *the arrival of* the sons of Kohath²). (25) מִאֲסָף לְכָל הַמַּחֲנֵה [THEN THE BANNER OF THE CAMP OF THE CHILDREN OF DAN SET FORWARD] WHICH WAS THE REREWARD OF ALL THE CAMPS — The Jerusalem Talmud *has the following statement*: Because the tribe of Dan consisted of numerous troops (*i. e.* was more numerous than each of the other tribes, except Judah which marched on the front, cf. Chapter II), it marched in the rear so that if anyone of the other tribes lost anything, he (Dan) restored it to him. (מִאֲסָף לְכָל הַמַּחֲנֵה therefore means "the one who gathered in everything belonging to all the camps".) — There is one *authority* that holds that they travelled in *formation* like a box (*i. e.* in a military square) and derives this from the text, (II. 17) "just as they encamp so shall they journey", and there is another *authority* that maintains that they travelled in a *straight line* like a beam, and derives this from the statement that Dan was "the rereward of all the camps"³). (28) אֵלֶּה מַסְעֵי *means*: This is the order of their journeyings (*i. e.* these words do not mean, "these are the stations", as the introductory words of chapter XXXIII., where the names of the stations are enumerated; here Scripture merely intends to state that this was the order which they had to keep when journeying). וַיֵּסְעוּ AND THEY JOURNEYED *means*, on the very same day mentioned at the beginning of the chapter did they set off⁴). (29) חֲבֵב is identical with Jethro, as it is said, (Judg. IV. 11) "of the sons of Hobab, the father-in-law of Moses". (Thus מֹשֶׁה in our verse is to be connected with חֲבֵב and not with רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי immediately preceding). — But why then does it state (Ex. II. 18) "and they (the daughters of Jethro) came to Reuel, their father", *since he was*

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

במדבר י בהעלתך

הַקְהָלִים נִשְׁאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַקִּימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־
 בָּאָם: ^כ וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֶה בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְצַבְאָתָם וְעַל־
 צָבָאוֹ אֱלִישָׁמַע בֶּן־עַמִּיהוֹד: ^כ וְעַל־צָבָא מִטֶּה בְּנֵי־
 מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פִּדְהָצוּר: ^כ וְעַל־צָבָא מִטֶּה בְּנֵי־
 בְנִימִן אֲבִידֶן בֶּן־גִּדְעוֹנִי: ^כ וְנָסַע דָּגַל מַחֲנֶה בְּנִדְרֹן
 מֵאֶסֶף לְכָל־הַמַּחֲנֵה לְצַבְאָתָם וְעַל־צָבָאוֹ אַחִיעֶזֶר
 בֶּן־עַמִּישַׁדִּי: ^כ וְעַל־צָבָא מִטֶּה בְּנֵי אֲשֶׁר פְּגַעִיאֵל
 בֶּן־עֶכְרֹן: ^כ וְעַל־צָבָא מִטֶּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־
 עֵינָן: ^כ אֵלֶּה מִסְּעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצַבְאָתָם וַיַּסְעוּ:
 ס וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַחֲבֵב בֶּן־רַעֲוִיֹאל הַמִּדְיָנִי חֲתָן
 מֹשֶׁה נִסְעִים וְאֶנְחֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה
 אֲתָנוּ אֲתָנוּ לָכֶם לָכֶה אֲתָנוּ וְהַטַּבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה דִּבֶּר־

אוּנְקָלוֹס

בְּרַעֲוִיֹאל: כֹּא וְנָטְלוּ בְנֵי קֶהֶת נָטְלִי מִקְדָּשָׁא וּמִקִּימוּ יָת מִשְׁכְּנָא עַד מִיתְהוֹן:
 כב וְנָטְל טַקְס מִשְׁרִית בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחִילֵיהוֹן וְעַל חִילָה אֱלִישָׁמַע בֶּר עַמִּיהוֹד: כג וְעַל
 חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּר פִּדְהָצוּר: כד וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי בְנִימִן
 אֲבִידֶן בֶּר גִּדְעוֹנִי: כה וְנָטְל טַקְס מִשְׁרִית בְּנֵי דָן מִכְנִישׁ לְכָל מִשְׁרֻתָא לְחִילֵיהוֹן וְעַל
 חִילָה אַחִיעֶזֶר בֶּר עַמִּישַׁדִּי: כו וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי אֲשֶׁר פְּגַעִיאֵל בֶּר עֶכְרֹן:
 כז וְעַל חִילָא דְשִׁבְטָא דְבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּר עֵינָן: כח אֵלֶּין מִטְלָנִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְחִילֵיהוֹן וְנָטְלוּ: כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לַחֲבֵב בֶּר רַעֲוִיֹאל מִדְיָנָא חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה נָטְלוּ

רש"י

והקימו את המשכן. בני גרשון ובני מררי שהיו קודמים להם מסע שני דגלים, היו מקימין
 את המשכן כשהיה הענן שוב, וסימן המנהיג נראה בדגל מחנה יהודה, והם חונים ושרין
 בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים, היו בני גרשון ובני מררי מקימין את
 המקדש: ובשבטים בני קהת מוצאים אותו על מכוננו, ומכניסין בו הארון והשולחן והמנורה
 והמזבחות, וזהו משמעות המקרא והקימו מקימי המשכן אותו עד שרם באם של בני קהת:
 (כה) מאסף לכל המחנות, תלמוד ירושלמי: לפי שהיה שבטו של דן מרבה באוכלוסים,
 היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו: אית מאן דאמר בתמיה היה
 מהלכין, ומפיק לה מן באשר יתנו בן יסעו, ואית דאמר בקורה היה מהלכין, ומפיק לה מן
 מאסף לְכָל הַמַּחֲנֵה (ירוש' ערובין ה'): (כח) אלה מסעי, זה סדר מסעיהם: ויסעי, ביום
 ההוא יסעו: (כט) חבב, הוא יתרו שנקרא מביני חבב חתן משה (שופ' ד'), ומה טייל ושבאנה
 אל רעאל אביהו? מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהו אבא: ושמות הרבה היו לו, ויתרו
 על שם שומר פרישה אחת בתורה, חובב על שחבב את התורה וכו' (ספרי): נסעים אנחנו
 אל המקום, מיר — עד שלשה ימים אנו נקנסין לארץ, שבמסע זה הראשון יקסעו על מנת
 לקדם לארץ ישראל, אלא שחשאו בהתאוננים: ומפני מה שמה משה עצמו עמהם? שערין

good concerning Israel. ³⁰And he said unto him, I will not go; but I will go to mine *own* land, and to my kindred. ³¹And he said, Forsake us not, I pray thee: forasmuch as thou knowest how we are to encamp in the desert, and thou mayest be to us instead of eyes. ³²And it shall be, if thou go with us, yea, it shall be, that what goodness the Eternal shall do unto us, the same will we do unto thee. ³³And they journeyed from the mount of the Eternal three days' journey: and the ark of the covenant of the Eternal went before them in the three days' journey, to search out a resting place for them. ³⁴And the cloud of the Eternal *was* upon them by day, when they journeyed out of the camp. ³⁵And it came to pass, when the ark set forward, that Moses said,

רש"י

their grandfather and not their father? It teaches us that children are in the habit of calling their grandfather by the term "father". — He (Jethro) was called by several names: Jethro, because he added (it was through him there was added) a section to the Torah (viz., Ex. XVIII. 21 ff.); Hobab (חֹבָב) because he loved (הִקְבֵּב) the Torah (Siphre; cf. Rashi on Ex. XVIII. 1)¹).

נוסעים אנחנו אל המקום WE ARE JOURNEYING UNTO THE PLACE — Immediately — within three days — we shall enter the Land of Canaan. They said this, because on this first journey after leaving Sinai they really set out with a view to entering the Land of Israel, only that they sinned at the incident of "those who complained" which prevented their further progress (XI. 1). — But why did Moses include himself with them in the statement "*we are journeying*" to enter the land? Because the decree that he should not enter it had not yet been made regarding him, and he was yet under the belief that he would enter (cf. Siphre)²). (30) אֶל אֶרְצִי וְאֶל מִוְלָדִי [AND HE SAID TO HIM, I WILL NOT GO; BUT I WILL DEPART] TO MINE OWN LAND, AND TO MY KINDRED — (the Hebrew may be translated: but for my own land and for my own kindred I must go) — "*I must go*" whether for the sake of (אֶל) my property (אֶרְצִי) or for the sake of (אֶל) my family (cf. Siphre)³). (31) אֶל נָא תִּעָזֵב LEAVE [US] NOT, I PRAY THEE — The word נָא is an expression of entreaty. Here it means: *I beg of you, not to leave us*⁴) in order that people should not say, "Jethro did not become a proselyte out of pure love for the Jewish faith. He believed that the proselytes, too, would have a portion in the Land; now⁵), however, that he saw that they will have no portion in it he has deserted them and gone his own way (Siphre). כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ FOR THOU KNOWEST [OUR ENCAMPMENT IN THE WILDERNESS] — For (כִּי) it is fitting for you to do this, because [כִּי] you have known our encampments in the wilderness and you have seen the miracles and the mighty deeds that have been wrought for us. כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ — This is similar to עַל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ, like (Gen. XXXVIII. 26) "For (כִּי) she has acted rightly, because (עַל כֵּן) I did not give her to Selah, my son"; (ib. XIX. 8): "For (כִּי) this kindness please do out of respect to me, because (עַל כֵּן) they have

NOTES

¹) It should be noted that in his comment on Ex. XVIII. 1, Rashi explains that he was called "Jether" (יֶתֶר) because he added a section to the Torah, here, however, he states that he received the name יֶתֶר on account of this. There his source is the Mechilta on the verse in Exodus; here it is Siphre on this verse. Since this is merely a matter of Agadah and not of Halachah Rashi makes no attempt to bring the two comments into agreement.

²) See Appendix.

³) This is not a mere statement of his determination to return home, but a reason why he must do so — for the sake of his property and his kindred.

⁴) Cf. Rashi on Ex. XI. 2.

⁵) See Appendix.

טוב על-ישראל: י ואמר אליו לא אלקי פי אם-
אל-ארצי ואל-מולדתי אלקי: י ואמר אל-
נא תעזב אתני כי על-כן ידעת חנתני במדבר
והיית לנו לעינים: י והיה כיתלך עמנו והיה
הטוב החוא אשר יטיב יהוה עמנו והטבנו
לך: י ויסעו מחר יהוה דרך שלשת ימים וארון
ברית-יהוה נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור
להם מנוחה: י וענו יהוה עליהם ימים בנסעים מן
המחנה: ש' ז לה ויהי בנסע הארון ואמר

אונקלוס

אנחנא לאתרא די אמר יי ומה אתון לבון איתא עמנא ונוטיב לך ארי יי מליל לאתקאה
טבתא על ישראל: ל ואמר לה לא אנא אלקי לארעי ולילדתי אנא: לא ואמר לא כען
השבוק ותנא ארי על כן ידעת כד הוינא שרן במדברא ונבונן דאתעבדון לנא חויתא
בעיניך: לב ויהי ארי תול עמנא ויהי טבא ההוא די יוטיב יי עמנא ונוטיב לך:
לג ונטלו מטורא דאתגלי עלוהי וקרא דיין מהלך תלתא יומין וארון קמא דיין נטל*)
קדמיהון מהלך תלתא יומין לאתקנא להון אתר בית מישרי: לד וענו וקרא דיין
עליהון ביממא במטלהון מן משריתא: לה והנה במטל ארנא ואמר משך אתגלי

(*) ס"א נטל

רש"י

לא נזרה נזרה עליו וקסבור שהוא נכנס (ע"י שם): (ל) אל ארצי ואל מולדתי. אם בשביל
נכסי. אם בשביל משפחתי: (לא) אל נא תעזב. אין נא אלא לשון בקשה, שלא יאמרו לא
נתננו ויתרו מחבה, סבור היה שיש לגרים חלק בארץ, עכשיו שראה שאין להם חלק,
הניחם והלך לו (שם): כי על כן ידעת חנתני במדבר. כי נאה לך לעשות זאת, על אשר
ידעת חנתני במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו: כי על כן ידעת. כמו על אשר ידעת,
כמו כי על כן לא נתתיה לשלה בני (בר' ל"ח), כי ע"כ באו (שם י"ט), כי על כן ראיתי
פניך (שם ל"ג), והיית לנו לעינים. לשון עבר, כתרנומו: ד"א לשון עתיד — כל דבר ודבר
שיתעלם מצינונה תהיה מאיר עינינו: ד"א שתהא חביב עלינו בגלל עינינו, שנאמר (דב' י'),
ואהבתם את ה' (ספרי): (לב) והיה הטוב ההוא. מה טובה הטיבו לנו אמרו, כשהיו ישראל
מתלקין את הארץ היה דשנה של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה והנחיתהו מלחלוק, אמרו
מי שובנה בית המקדש בתלוקו הוא יטלנו, ובין כך ובין כך נתנוהו לבני ויתרו ליוקרב בן
רוב (שנאמר ובני חתן משה עלו מעיר התקרים וגו' (שופ' א'): (לג) דרך שלשת
ימים. מהלך שלשת ימים הלכו כיום אחד, שהיה הקד"ה חשך להקניסם לארץ מיד (ספרי):
וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים. זה הארון היוצא עמם למלחמה ובו שברי
לוחות מונחים, ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים, לתקן להם מקום חניה (שם; ירושי'
שקלים ו'): (לד) וענו ה' עליהם יומם. שבקעה עניים כתובים במסעייהם, ארבעה מארבע
רוחות, ואחד למעלה, ואחד למטה, ואחד לפנייהם מנמיד את הנביה ומנביה את הנמוך
והרנן נחשים ועקרבים (ספרי; מכי' שם י"ג): (לה) ויהי כנסע הארון. קשה לו סימניות
מלשניו ומלאתריו לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן? כדי להפסיק בין פרשנות
לפרשנות וכו', כדאיתא בקל כתבי הקדש (שבת קט"ו): קומה ה'. לפי שהיה מקדים

Rise up, Eternal, and let thine enemies be scattered, and let them that hate thee flee before thee. ³⁶And when it rested, he said, Return, O Eternal, unto the myriads of thousands of Israel.

11. ¹And *when* the people complained, it was evil in the eyes of the Eternal: and the Eternal heard *it*; and his wrath glowed; and the fire of the Eternal consumed among them, and destroyed *them that were* in the extremity of the camp. ²And the people cried unto Moses; and when Moses prayed unto the Eternal, the fire sank down. ³And he called the name of that place Taberah; because the fire of the Eternal consumed among them. ⁴And the multitude that *was* among them fell a lusting: and the children of Israel also wept again, and said, Who shall give us flesh to eat? ⁵We remember

רש"י

come under the shadow of my roof"; (ib. XXXIII. 10): "For (כי) *it is fitting and proper for you to accept my present*, because (על כן) I have seen your face". והיית לנו לעינים — *The verb is in the past tense and we have to understand it just as the Targum renders it: and all the mighty deeds that have been wrought for us thou hast seen with thine own eyes*¹). Another explanation is *that it is the future tense: whatever things will be hidden from our eyes, you will enlighten our eyes about it. Still another explanation is that the passage means that you will be held in affection by us as our "very eye-balls".* as it is said, (Deut. X. 19) "and ye shall love the stranger" (Siphre). (32) והיה הטוב ההוא AND IT SHALL BE THAT WHAT GOODNESS [THE LORD SHALL DO UNTO US, THE SAME WILL WE DO UNTO THEE] — What good did they *actually* bestow upon him (i. e. when did they redeem their promise)? They (our Sages) say: When the Israelites were parcelling out the Land the most fertile part of Jericho proved to extend over an area of 500 by 500 cubits; they left it unparcelled *and* said: He in whose portion of *land* the Sanctuary will be built shall take it *as a substitute for giving up the land upon which the Temple was built*. In the meantime, however, they gave it to the children of Jethro — to Jonadab the son of Rechab, [as it is said, (Judg. I. 16) "And the children of the Kenite, Moses' father-in-law, went up out of the city of the palm tree" (which is identical with Jericho; cf. Deut. XXXIV. 3)]²). (33) דרך שלשת ימים [AND THEY DEPARTED FROM THE MOUNT OF THE LORD] THREE DAYS' JOURNEY — A distance of *three days' journey* they *miraculously* travelled in one day, because the Holy One, blessed

NOTES

¹) It would seem that the Targum construes thus: and thou hast been an eye witness, לנו of all that has been done for us. This is a continuation of the first Rashi beginning כי על כן ידעת. The continuity is broken by the syntactical explanation of the phrase כי על כן.

²) See Appendix.

במדבר י' יא בהעלתך

מִשֶּׁה קֹמֶה וַיְהִי וַיִּפְצֹוּ אִיכֹיךְ וַיָּנֻסוּ מִשִּׁנְאִיד
מִפְּנֵיךְ: ^{י'} וּבִנְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה יְהוָה רַבְבוֹת אֲלֵפֵי
יִשְׂרָאֵל: ^{פ'} ז' יֹא " וַיְהִי הָעַם בְּמִתְאַנְּנִים רַע
בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחַר אָפּוֹ וַתִּבְעַר-בָּם אֵשׁ
יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה: ^{י'} וַיַּעַק הָעַם אֶל־
מִשֶּׁה וַתִּפְּלֹל מִשֶּׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ: ^{י'} וַיִּקְרָא
שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה בִּרְבַּעַרָה בָּם אֵשׁ יְהוָה:
^{י'} וַהֲאִסְפָּסָף אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיִּשְׁבוּ וַיִּכְּפוּ
גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכֻלֵּנוּ בִּשְׂרָר: ^{י'} וַכִּרְנוּ

ובנחו ק'

אונקלוס

וַיִּתְּבַדְרוּ סִנְאִיד וַיַּעֲרִקוּן בְּצִלּוֹ דְּבָבָד מִן־הַדָּבָר: לו' וּבְמִשְׁרוֹהֵי וּמִרְ הוּב וַיִּשְׁרִי
בִּמְדָּד בְּגוֹ רַבּוֹן אֲלֵפִיָּא דִּישְׂרָאֵל: * וְהָיָה עָמָא כַּד מְסַסְתָּפִין בִּישׁ הַדָּם וַיִּשְׁמַע
הַדָּם וַיִּתְמַר רְגֵוֹה וְדִלְקַת בְּהוֹן אֲשִׁתָּא מִן־הַדָּם וַיִּשְׁעִיצָתָּ בְּסִנְפֵי מִשְׁרִיתָא:
כ' וַצִּיחַ עָמָא עַל מִשְׁה וַצִּי מִשְׁה הַדָּם וַיִּשְׁשִׁקְעָתָּ אֲשִׁתָּא: י' וַיִּקְרָא שְׁמָא דִּתְתֵּרָא
הַהוּא דִּלְקִתָּא אֲרִי דִלְקַת בְּהוֹן אֲשִׁתָּא מִן־הַדָּם וַיִּ: ד' וַעֲבָרְכוּן דִּי בִּינִיחוֹן שְׁאִילוּ
שְׁאִלְתָּא וַתְּבוּ וַכְּבוּ אַחַּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ מִן יִכְלֻנָּא בְּסָרָא: ה' דִּכְרִינוּ אֲנַחְנָא וַת

רש"י

לְפָנֶיהֶם מִהֲלֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, הָיָה מִשֶּׁה אוֹמֵר עֲמוֹד וְהִמָּנִן לָנוּ וְאֵל תִּתְרַחֵק יוֹתֵר, תִּנְחִימָא
בְּנוֹקְהִל: וַיִּפְצֹוּ אִיכֹיךְ, הַמְּקַנְסִין: וַיָּנֻסוּ מִשִּׁנְאִיד, אֵלֹי הַרוֹדְפִים: מִשְׁנָאִיד, אֵלֹי שׁוֹנְאִי
וַיִּשְׂרָאֵל, שְׂבָל הַשּׁוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵא אֶת מִי שְׁאֵמֵר וְהָיָה הָעוֹלָם, שְׁנֹאֵמֵר וּמִשְׁנָאִיד נְשֹׂא
רֹאשׁ (תה' פ"ג), וּמִי הֵם? עַל עֲמָד וְעֲרִימוֹ סוֹד: (לו') שׁוּבָה ה', מִנְחָם תִּרְגְּמוּ לִשׁוֹן מִרְגֵּעַ,
וְכֵן בְּשׁוּבָה נִנְחַת תִּנְשְׁעוּן (ויש' ל'): רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל, מִיָּד שְׁאִין הַשִּׁבְיָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל
שׁוֹחֲתִים מִשְׁנֵי אֲלֵפִים וַשְׁתֵּי רַבְבוֹת (יב' ס"ד):

י' (א) וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְּנִים, אִין הָעַם אֲלֵא רְשָׁעִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעַם הַזֶּה
(שמי' י"ו), וַאֲמֵר הָעַם הַזֶּה רַע (יר' י"ג); וּבִשְׁתֵּם בְּשָׂרִים קְרוּאִים "עֲמִי", שְׁנֹאֵמֵר שְׁלַח
עֲמִי (שמי' ה'), עֲמִי מָה עֲשִׂיתִי לָךְ (מיכה ו'): כְּמִתְאַנְּנִים, אִין מִתְאַנְּנִים אֲלֵא לִשׁוֹן עֲלִילָה –
מִבְּקָשִׁים עֲלִילָה הַיָּאֵד לְפָרוֹשׁ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופ' י"ד), כִּי תִאָּהֵב
הוּא מִבְּקֵשׁ (ספרי:); רַע בְּאוֹנֵי ה', תִּאָּהֵב שֶׁהוּא רָעָה בְּאוֹנֵי ה', שְׁמִתְבִּקְשִׁים שְׁמָבָא בְּאוֹנֵי
וְנִקְיִט, אֲמָרוּ: אוֹי לָנוּ, כְּמָה לְבָטֵן בְּדָרְךְ הַזֶּה, שְׁלֹשָׁה יָמִים שְׁלַח נִחְנוּ מַעֲנֵי הַדָּבָר: וַיַּחַר
אִפּוֹ, אִין הָיִיתִי מִתְבַּנֵּן לְטוֹבִתְכֶם – שְׁמִתְבִּנְסוּ לְאַרְעָ מִיָּד: בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה, בְּמִקְצֵי שְׂבָתְכֶם
לְשִׁפּוֹת, אֵלֹי עֲרַב רַב, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְחֵיָא אוֹמֵר, בְּקִצְנִים שְׂבָתְכֶם וּבְדוּלִים (עי' ספרי:);
(ב) וַיַּעַק הָעַם אֶל מִשֶּׁה, מָשַׁל לְמִלְךְ בְּשָׂר הָדָם שְׂבָתְכֶם עַל בְּנוֹ, וְהִלָּךְ הָבִן אֲצֵל אוֹהֲבֵי שָׁל
אֲבִיו וַאֲמֵר לוֹ צֵא וּבְקֵשׁ עָלִי מֵאַבָּא: וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ, שְׂקַעָה בְּמִקְוֶה, שְׁאֵלֹי חוֹרָה לִאֲחֵת
הַרְחוֹת הָיִתָּה מִקְשָׁלָה וְהִלָּכְתָּ כָּל אוֹתוֹ הָרוֹחַ (ספרי:); (ד) וַהֲאִסְפָּסָף, אֵלֹי עֲרַב רַב
שְׁנֹאֲסָפוּ עֲלֵיהֶם בְּצִיאתָם מִמִּצְרַיִם: וַיִּשְׁבוּ נָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכוּ עִמָּהֶם: מִי יֹאכֻלֵּנוּ בִּשְׂרָר, וְכִי
לֹא הָיָה לָהֶם בְּשָׂרָה וְהִלָּא בְּבִרְגָמָר וְנָם עֲרַב רַב עָלָה אִתָּם וַצִּיחַ וַיִּקְרָא וְנֹי (שמי' י"ב) וְ
וַאֲ"ת אֲבָלִים, וְהִלָּא בְּקִנְיָסָתָהּ לְאַרְעָ נֹאֵמֵר וּמִקְנֶה רַב הָיָה לְבָנֵי רַאובֶן וְנֹי (במי' ל"ב), אֲלֵא

tranquility shall ye be saved" (cf. Ibn. Ezra). רבבות אלפי ישראל [GIVE REST O LORD UNTO] THE MYRIADS OF THOUSANDS OF ISRAEL — This teaches us that the Shechinah does not rest upon Israel if they are less in number than twenty-two thousand (Jeb. 64a; Siphre¹).

11. (1) יהי העם כמתאננים AND THE PEOPLE WERE COMPLAINING — The term העם "the people" always denotes wicked men²). Similarly it states, (Ex. XVII. 4) "what shall I do unto this people (לעם הזה)? [yet a little and they will stone me]", and it further states, (Jer. XIII. 10) "This evil people [which refuses to hear my words]". But when they are worthy men *who are spoken of* they are called עמי "My people", as it is said, (Ex. V. 1) "Let My people go"; (Micah VI. 3) "O My people, what have I done unto thee" (Siphre). כמתאננים — The term מתאננים denotes [people who seek] "a pretext" — they seek a pretext how to separate themselves from following the Omnipresent. Similarly is stated in the narrative of Samson, (Judg. XIV. 4) "for he sought a pretext (תואנה) [against the Philistines]" (Siphre). רע באוני ה' means, they sought a pretext that should be evil in the ears of the Lord, i. e., that they intended that it should reach His ears and that He might show annoyance³). They said: "Woe unto us! How weary we have become on this journey: it is now three days that we have had no rest from the wearisomeness of the march!" ויהר אפו AND HIS WRATH GLOWED — He said in anger: How ungrateful you are, "I meant it for your good — that you might immediately come into the land"⁴). נקצה המחנה [AND THE FIRE . . . DESTROYED THEM THAT WERE] IN THE EXTREMITY OF THE CAMP — i. e. those amongst them who were extreme in baseness — these were "the mixed multitude". But R. Simeon the son of Manassia said: it means that the fire consumed the most distinguished and prominent ones among them (cf. Siphre and Rashi's two explanations of ומקצה אחיו on Gen. XLVII. 1). (2) ויצעק העם אל משה AND THE PEOPLE CRIED UNTO MOSES — A parable! This may be compared to the case of an earthly king who was angry with his son, and the son went to a friend of his father and said to him, "Go and ask forgiveness for me from father!" (Siphre). ותשקע האש THEN THE FIRE SANK — it sank on the very spot; because if it had turned along one of the sides of the camp it would gradually have rolled along the whole of that side (Siphre). (4) והאספתם AND THE THRONG — This was the mixed multitude that had gathered themselves unto them when they left Egypt (the word is from the root אסף, "to gather"). — The next words of the Biblical text must be inverted to read as follows: וישבו גם בני ישראל ויבכו AND THE CHILDREN OF ISRAEL ALSO AGAIN WEPT together with them⁵). מי יאכלנו בשר WHO SHALL GIVE US FLESH TO EAT? — But did they not have flesh? Has it not been already stated, (Ex. XII. 38) "and a mixed multitude went up with them and flocks and herds, [even very much cattle]"? If you say, "They had already eaten them", then I reply, "But is it not stated at a later period, when they were about to enter the Land, (Num. XXXII. 1),

NOTES

For Notes 1—5 see Appendix.

רש"י

be He, desired to bring them straight away into the Land (cf. Siphre)¹).
 וַיֵּלֶךְ אֲרוֹן הַבְּרִית הַזֶּה לִפְנֵי הָעָם שְׁלֹשֶׁת יָמִים AND THE ARK OF THE COVENANT OF
 THE LORD WENT BEFORE THEM IN THE THREE DAYS' JOURNEY —
 This was the Ark that went with them whenever they waged war and in
 which the broken Tablets were placed. It travelled in front of them a distance
 of three days' journey to prepare for them a *proper* place for encampment
 (Siphre; Jer. Talm. Shek. VI. 1)²). וַיֵּלֶךְ אֲרוֹן הַבְּרִית הַזֶּה לִפְנֵי הָעָם שְׁלֹשֶׁת יָמִים AND THE CLOUD OF
 THE LORD WAS UPON THEM BY DAY — Seven times³) is the word עָנָן
 used in the account of their journeys alluding to four clouds which screened
 them on all four sides, one that was above them, one beneath their feet, and
 one in front of them which levelled the elevations and raised the depressions,
 and killed all serpents and scorpions (Siphre; Mech. on Ex. XIII. 21; Bor.
 d' Melech ha-Mishkan 14). (35) וַיֵּלֶךְ אֲרוֹן הַבְּרִית הַזֶּה לִפְנֵי הָעָם שְׁלֹשֶׁת יָמִים AND IT CAME TO PASS
 WHEN THE ARK PROCEEDED [THAT MOSES SAID etc.] — He (the Lord;
 cf. Sabb. 115a) made for it (for this section) dividing marks (inverted "Nuns"),
 in front and behind it, in order to indicate that this is not its *proper* place (it
 would more fittingly find a place in the section dealing with the march of the
 people in chapter II. after v. 17). But why, then, is it written here? In order
 to make a break between the narrative of one punishment⁴) and that of another
 punishment etc., as is stated in the Talmudic chapter commencing with כל כתבי
 (Sabb. 115b, cf. Siphre). קוּמָה ה' RISE UP O LORD — Because it (the Ark)
 was in front of them a distance of three days' march, Moses exclaimed, "Stay
 and wait for us, and do not travel further away from us; this is to be found in
 Tanchuma on Sedra ויקהל. וַיֵּלֶךְ אֲרוֹן הַבְּרִית הַזֶּה לִפְנֵי הָעָם שְׁלֹשֶׁת יָמִים [RISE UP, O LORD] AND LET THINE
 ENEMIES BE SCATTERED — i. e. those who massed for battle. וַיֵּלֶךְ אֲרוֹן הַבְּרִית הַזֶּה לִפְנֵי הָעָם שְׁלֹשֶׁת יָמִים
 AND LET THOSE THAT HATE THEE FLEE BEFORE THEE, — this refers
 to the pursuing enemies (those actually engaged in battle) (Siphre). מִשְׁנֵאֵי
 THOSE THAT HATE THEE — These are those who hate Israel, because
 whoever hates Israel, hates "Him who spake and the world came into existence",
 as it is said, (Ps. LXXXIII. 3, 4) "[For lo, thine enemies are in an uproar] and
 they that hate Thee have lifted up the head" — and who are these that hate
 Thee? The next verse states this (v. 4): "They who have taken crafty counsel
 against thy people". (36) וַיֵּלֶךְ אֲרוֹן הַבְּרִית הַזֶּה לִפְנֵי הָעָם שְׁלֹשֶׁת יָמִים [AND WHEN IT RESTED HE
 SAID] שׁוּבָה ה' O LORD — Menachem ben Seruk renders it (the word שׁוּבָה) by
 an expression denoting "rest". Similar is (Jes. XXX. 15) "In rest (בְּשׁוּבָה) and

NOTES

1) Cf. Rashi on Gen. XXXI. 22 at the end.

2) There were two Arks, one made by Bezalel (cf. Ex. XXXVII. 1 ff.) and the other made by Moses before he received the Tablets in which these were to be placed pending the erection of the Tabernacle and the Ark contained in it. Afterwards the broken Tablets were preserved in it. It was this Ark which went before them to prepare their next place of encampment. Since the Ark which contained the unbroken Tablets was always in charge of the Levites and these marched in the middle of the tribal divisions (cf. II. 17).

For Notes 3—4 see Appendix.

the fish which we did eat in Egypt for nothing; the cucumbers and the melons, and the leeks, and the onions, and the garlic: ⁶But now our soul is dried away: *there is nothing at all, save that our eyes are on this manna.* ⁷And the manna was as coriander seed, and the colour thereof as the colour of bedolach. ⁸And the people went about, and collected it, and ground it with mill-stones, or pounded it in the mortar, and baked it in pans, and made hearth cakes of it: and the taste of it was as the taste of fresh oil. ⁹And when the dew came down upon the camp in the night, the manna fell upon it. ¹⁰Then Moses heard the people weep throughout their families, *every man at the entrance of his tent: and the wrath of the Eternal glowed greatly: and in the eyes of Moses it was also evil.* ¹¹And Moses said unto the Eternal, Wherefore hast thou done evil unto thy servant?

רש"

"Now the children of Reuben had cattle in a very great multitude"? But *the truth is that they were only seeking a pretext* (Siphre). (5) **אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֹמֶם** [WE REMEMBER THE FISH] WHICH WE DID EAT IN EGYPT FOR NOTHING — If you say *that they meant that the Egyptians gave them fish for nothing (without payment), then I ask, "But does it not state, (Ex. V. 18): [Go, therefore, now, and work], for there shall no straw be given you"?* Now, if they did not give them straw for nothing, would they have given them fish for nothing! — What then is the force of the word **חֹמֶם**? *It means: free from (i. e. without us having been burdened with) heavenly commands* (Siphre)¹. **אֶת הַקִּשְׁיָאִים** THE CUCUMBERS — R. Simeon said, "Wherefore did the manna change its flavour into that of anything one wished (as the Midrash states) except into these vegetables here mentioned the taste of which it appears not to have assumed since the people lusted for them? Because they are injurious to nursing mothers. So indeed people say to a woman: Do not eat garlic and onions on account of the baby. A parable! *This may be compared to a king, etc.*"² as it is related in the Siphre. **הַקִּשְׁיָאִים** These are concombres in O. F., *Engl. cucumbers*. **אֶת הַבִּשְׁמִיחִים** are boudekkes in O. F. *Engl. melons*. **הַחֲצִיר** are leeks, pores in O. F. [The Targum renders the names of the vegetables by **בְּרִינִיָּא** etc.]. (6) **אֵל הָמָן עֵינֵינוּ** OUR EYES ARE ON THIS MANNA (i. e. we see nothing but this manna) — "manna in the morning, manna in the evening!" (7) **וְהָמָן כֹּרֵעַ גֵּר** AND THE MANNA WAS AS CORIANDER SEED — He who said that (the previous verse) did not say this: Israel said, "our eyes are only on this manna", but the Holy One, blessed be He had it written in the Torah, "and the manna was like coriander seed" — as much as to say "See, ye people of the world, about what My sons were complaining, whilst as a matter of fact the manna is excellent in so many different ways!" (Siphre). **גֵּר** i. e. it was round³ like **גֵּר**, coriander-seed in O. F.⁴. **הַבְּדֵלָה** is the name of a precious stone. **BEDELLIUM**. (Some editions add the O. F. **קְרִישְׁטָל** crystal). (8) **שָׁמָּה** [AND THE PEOPLE] WENT ABOUT — The term **שָׁמָּה** (i. e. any form of the root **שָׁמָּה**) denotes strolling about; *esbanoyer in O. F., Engl. to walk about leisurely* — *they got the manna without exertion* (cf. however, Joma 75a and Rashi thereon s. v. **יָדָה הָמָן עָלָיו** וְנָהֲנוּ בְּרָחִים וְנָהֲנוּ). **AND THE PEOPLE GROUND IT WITH MILL STONES [OR POUNDED IT IN THE MORTAR, AND BAKED IT IN PANS]** — *As a matter of fact it (the manna) never went into a mill, nor a pot, nor a mortar, but its taste changed, according to one's desire, into that of ground or pounded or cooked grain* (Siphre). **בְּמִדְּרֹךְ** — *means [IN] A POT*. **לִשְׁדֵּי הַשֶּׁמֶן** [AND ITS TASTE WAS AS THE TASTE OF] **לִשְׁדֵּי הַשֶּׁמֶן** — i. e. moisture of oil. Thus did Dunash ibn Labrat explain it. Similar to it is, (Ps. XXXII. 4) **נִהְפָּךְ לִשְׁדֵּי בִּחְרֹבְנִי קִץ**, where the **ל** in the word

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמַּצֵּרִים חֲנָם אֶת הַקְּשָׁאִים
וְאֵת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־
הַשּׁוּמִים: י וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יִבֶּשֶׁה אֵין כָּל בְּלִיתִי אֶל־הַמֶּן
עֵינֵינוּ: י וְהַמֶּן כְּזֶרַע־גֶּד הוּא וְעֵינֵנו כְּעֵין הַבְּדִלָּח:
ח שָׂטוּ הָעַם וּלְקָטוּ וּמָחֲנוּ בְּרַחֲמִים אִם דָּכוּ בַּמְדָּכָה
וּבִשְׁלֹו בַּפְּרֹור וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגֹות וְהָיָה טַעְמֹו כַּטַּעַם
לֶשֶׁךְ הַשָּׁמֶן: ט וּבִרְדַּת הַטֹּל עַל־הַמִּחְנֶה לַיְלָה יִרְדּוּ
הַמֶּן עֲלֵיו: י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעַם בִּבְכָה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ
אִישׁ לַפֶּתַח אֹהֶלוֹ וַיַּחֲרֹאף יְהוָה מְאֹד וּבִעֲיָנֵי מֹשֶׁה
רָע: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה תַרְעֵת לַעֲבֹדְךָ

אוּנְקָלוּם

נוֹנָא דְהוּנָא אֶכְלוּ בַּמַּצֵּרִים מִגֶּן יַם בּוֹצִינָא וְיַם אֲבִטָּחִיָא וּבְרַחֲמֵי וּבּוֹצִלֵי וְשׁוּמֵי:
י וְכַעַן נַפְשָׁנָא תֵּאֵיבָה לִית כָּל מִדְּעָם אֲלֵהֶן לְמִנָּא עֵינָנָא: י וּמִנָּא כְּכֹר נֹרַע נִדָּא הוּא
וְחִנּוּהָ כְּחִזּוּ בְדִלְחָא: ח שְׂטוּן עָמָא וּלְקָטוּן דְּצָבִי טָחִין בְּרִיתָנָא אוּ דְּצָבִי דְּאֹרֶךְ
כַּמְדָּכְתָא וּמִכְשָׁלִין לֵה כַּמְדָּרָא וְעִבְדִּין וְנִתָּה גְרִיצוּנָהוּ טַעְמָה כַּטַּעַם דְּלִישׁ כְּמִשְׁחָא:
ט וְכִד נָחַת טָלָא עַל מִשְׁרִיתָא לִילָנָא נָחַת מִנָּא עֲלוּהִי: י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה יַם עָמָא כְּכֹן
לְזַרְעִיתוֹ וְכִד בְּתַרַע מִשְׁכָּנָה וְתַמָּה דְּנָנָא דִּי לְחָדָא וּבִעֲיָנֵי מֹשֶׁה בִּישׁ: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה

רש"י

שְׂמִיכָקִשִׁים עֲלֵיהֶם (ספרי): (ה) אֲשֶׁר נֹאכַל בַּמַּצֵּרִים חֲנָם. אֵ"ת שְׂמִיכָרִים נִתְּנִים לָהֶם דְּגִינִם
חֲנָם, וְהֵלָא כְּכֹר נֹרַע וְכָן לֹא יִנָּתֵן לָהֶם (ש"י), אִם תִּכֵּן לֹא הָיוּ נִתְּנִין לָהֶם חֲנָם, דְּגִינִם
הָיוּ נִתְּנִין לָהֶם חֲנָם! וְהָיוּ אִמֵּר חֲנָם מִן הַמִּצֹּת (ספרי): אֵת הַקְּשָׁאִים. אָמַר רַבִּי
שְׂמַעוֹן מִפְּנֵי מֶה הַמֶּן מִשְׁתַּנָּה לְכָל דְּבָר חוּץ מֵאֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָשִׁים לְמִנְיָקוֹת, אוֹמְרִים
לֵאשָׁה אֵל תֹּאכְלִי שׁוֹם וּבְצֹל מִפְּנֵי הַתִּינוֹק, מִשָּׁל לְמִלֵּךְ וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי: הַקְּשָׁאִים.
הֵם קוֹקוֹ"מִכְרוּשׁ בְּלָעוּ: אֲבִטָּחִים, בּוֹרִי"קֵשׁ: הַחֲצִיר, כְּרִישִׁין, פּוֹרִיל"שׁ (תַּרְגּוּמוֹ יַם בּוֹצִינָא
וְכוּ'): (ו) אֵל הַמֶּן עֵינֵינוּ. מִן בִּשְׁמֵר, מִן כְּעֶרֶב: (ז) וְהָיוּ כּוֹרַע נֹרַע. מִי שְׂאָמֵר יַם לֹא אָמַר וְהָ,
יִשְׁרָאֵל אוֹמְרִים בְּלִיתִי אֵל הַמֶּן עֵינֵינוּ וְהַקְּפָ"ה הַכְּתִיב בַּתּוֹרָה וְהַמֶּן כְּזֶרַע גֶּד וְגו', כְּלוֹמֵר רָאוּ
כִּדְאִי עוֹלָם עַל מֶה מִתְלַוְּנִים בָּנוּ, וְהַמֶּן כְּדֹ כְּדֹ הוּא חָשׁוּב: כּוֹרַע נֹרַע. עֲנִיל כְּנִידָא — נֹרַע
קוֹלִי"ינְדֵּרוֹ: הַבְּדִלָּח, שֵׁם אֶבֶן מִדְּבָר: (ח) שָׂטוּ. אֵין שְׂטִיט אֵלָא לְשׁוֹן טוֹיֹל, אִישׁבְנִי"ר — כִּלְאֵ
עָמָל: וּמָחֲנוּ בְּרַחֲמִים וְגו', לֹא יִרְדּוּ בְּרַחֲמִים וְלֹא בְּקִדְרָה וְלֹא בַּמְדָּכָה, אֵלָא מִשְׁתַּנָּה הָיָה טַעְמֹו
לְזִמְטָנִין וּלְגִדּוּבִין וּלְמִכְשָׁלִין (ספרי): בַּפְּרֹור, קְבֶרֶה: לֶשֶׁךְ הַשָּׁמֶן, לְחִלּוּי שֵׁל שָׁמֶן, כְּדֹ
פֶּרֶשׁ דּוּגֵשׁ, וְדוּמָה לִי נִהְפָּךְ לֶשֶׁךְ בַּחֲבֹבִי קוֹץ (תהי' ל"ב), וְהַלְמִ"ד יְסוֹד, — נִהְפָּךְ לְחִלּוּחִי
בַּחֲבֹבִי קוֹץ, וְרַבּוּתֵנוּ פֶּרֶשׁוּהוּ לְשׁוֹן שְׂדִים, אֵד אֵין עֵינֵנו שְׂדִים אֵלָא שָׁמֶן: וְאֵלָל לֶשֶׁךְ הַשָּׁמֶן
לְשׁוֹן וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל (דב' ל"ב), שֵׁאֵם כֹּן הָיָה הַמֶּם נְקִיד קָמֶן וְשַׁעֲמֹו לְמִטָּה פִּתַח הַמֶּם,
עֲדָשׁוּ שְׂהַמִּים נְקִיד פִּתַח קָשׁוֹן וְהַשָּׁעִם פִּתַח הַשִּׁינִי, לְשׁוֹן שָׁמֶן הוּא, וְהַשִּׁינִי הַנְּקִידָה כַּקָּמֶן
גְּדוֹל וְאֵינָה נְקִידָה כַּפִּתַח קָשׁוֹן מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹף פְּסוּקָה, דִּ"ע לֶשֶׁךְ לְשׁוֹן נִשְׁמָרִיקוֹן — לִישׁ שָׁמֶן
דְּבִשׁ, כְּעִסָּה הַנְּלוּשָׁה בְּשָׁמֶן וְקִטּוּשָׁה בְּדִבְשׁ, וְתַרְגּוּם שֵׁל אוּנְקָלוּם דְּמַתְּרָם דְּלִישׁ כְּמִשְׁחָא
נוֹשָׂה לְפִתְרוֹנוֹ שֵׁל דּוּגֵשׁ, שְׂהַעֲסָה הַנְּלוּשָׁה בְּשָׁמֶן לְחִלּוּחִית שָׁמֶן יֵשׁ בָּהּ: (י) בְּכֹר

and wherefore have I not found favour in thy eyes, that thou puttest the burden of all this people upon me? ¹²Have I conceived all this people? have I born them, that thou shouldest say unto me, Carry them in thy bosom, as a nursing *father* beareth the suckling, unto the land which thou swarest unto their fathers? ¹³Whence should I have flesh to give unto all this people? for they weep unto me, saying, Give us flesh, that we may eat. ¹⁴I am not able to bear all this people alone, because *it is too heavy* for me. ¹⁵And if thou do thus with me, kill me, I pray thee, out of hand, if I have found favour in thy eyes; and let me not see my evil. ¹⁶And the Eternal said unto Moses, Gather unto me seventy men of the elders of Israel, whom thou knowest to be the elders of the people, and bailiffs over them; and bring them

רש"י

לִשְׂדֵי is a root-letter, *the meaning being*: "my sap (לִשְׂדֵי) is turned by the drought of summer". Our Rabbis explained it as meaning "breasts" (i. e. just as the suckling imbibes, so to speak, every possible flavour with the mother-milk. so the Israelites found all flavours in the manna; cf. Siphre), but *really* the subject of "breasts" has nothing to do with oil. One cannot, however, *in order to justify the explanation of our Rabbis* say that השמן in לשד השמן has a meaning similar to (Deut. XXXII. 15) וישמן ישורון, "But Jeshurun waxed fat (וישמן)" (when the meaning would be: "And the taste of it was similar to that of a fat breast"), for then the ם ought to be punctuated with Kametz (our Tséré: הַשֶּׁמֶן) and the accent ought to be on the last syllable, beneath the ם. Now, however, that the ם is punctuated with Patach Katon (our Segol) and the accent is on the ש, it can only have a sense connected with שמן "oil". As to the ש which is punctuated with Kametz Gadol (שֶׁמֶן) and not with Segol (since the noun "oil" is שֶׁמֶן), *this is so* because the word is at the end of the verse (and in the pausal form שֶׁמֶן becomes שֶׁמֶן). — Another explanation is that לשד is an acrostic of לִישׁ, "kneading", שֶׁמֶן, "oil", רֶבֶשׁ, "honey", i. e. *that the manna was like* "dough kneaded with oil, and smeared with honey" (קִטְףָה literally means "to tear", and when used of dough it means "to tear a lump of dough into pieces for which purpose the kneader moistens his hands with some liquid; here with honey). The rendering of Onkelos who translates the phrase by דְּלִישׁ בַּמֶּשְׁחָא, "[as the taste] of dough with oil", inclines to the meaning given by Dunash, because dough which is kneaded with oil has in it some moisture of oil. (10) בָּכָה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ (THEN MOSES HEARD THE PEOPLE) WEEP THROUGHOUT THEIR FAMILIES — i. e. *the members of each family gathered together and wept in order to display their discontent in public*. Our Rabbis, however, said that לְמִשְׁפַּחְתּוֹ means "*the people wept* because of family affairs" — because of the intermarriage of blood-relatives that had been forbidden to them (Siphre; Joma 75a). (12) הֲבָיָהוּ אֵלַי (HAVE I CONCEIVED ALL THIS PEOPLE) THAT THOU SHOULDEST *always* SAY UNTO ME, "Carry them in thy bosom!" And where did He speak thus to him? *When He said to him*, (Ex. XXXII. 34) "Go, lead the people"; and it further states, (ib. VI. 13) "[And the Lord spake unto Moses and unto Aaron] and gave them a charge concerning the children of Israel" *saying unto them*: "Take charge of them even under the risk (lit., under the condition) that they may stone you or at least insult you" (cf. Rashi on that verse). UNTO THE LAND WHICH THOU SWAREST UNTO THEIR FATHERS hast Thou bidden me to carry them in my bosom¹). AND IF THOU DO THUS WITH ME [KILL ME, I PRAY THEE ...] — *The Hebrew word for "Thou" appears in the feminine form את instead of the masculine אחה to intimate that Moses²) strength grew weak as*

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

וּלְמַחֵה לֹא־מִצְתִּי חֹן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוּם אֶת־מִשְׁאֵה כָּל־הָעָם
 הַזֶּה עָלַי: י' הָאֲנֹכִי חֲרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־
 אֲנֹכִי יִלְחָמֵהוּ כִּי־חָאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בַּחֲקִיךָ בְּאֶשֶׁר
 יֵשֵׁא הָאָמֶן אֶת־הֵינֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
 לְאֲבֹתָיו: י' מֵאֵין לֹי בִּשְׂרָר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־
 יִכְּבוּ עָלַי לֵאמֹר הִנֵּה־לָנוּ בִּשְׂרָר וְנֹאכְלָה: י' לֹא־אוּכַל
 אֲנֹכִי לִבְדִּי לִשְׂאֵת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי:
^{טו} וְאִם־כִּכָּה ׀ אֶת־עֲשֵׂה לִי הֲרֹגְנִי נָא הַרְגֵּה אִם־
 מִצְאָתִי חֹן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אַרְאֶה בְּרַעְתִּי: פ ^{טז} וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפֹּה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר יָדַעְתָּ בֵּיתָם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵיו וְלִקְחָתָם אִתָּם

ספסר

אונקלוס

קָדָם יי לְמֹא אֲבֹאֲשָׁתָא לַעֲבֹדָה וְלִמָּא לֹא אֲשַׁכְחִית רַחֲמִין קִדְמָךְ לְשׁוּאָה ית מְטוּל
 כָּל עֲמָא הָרִין עָלַי: יב הָאֵב אֲנָא לְכָל עֲמָא הָרִין אִם בְּנֵי אֲנֹן אֲרִי תִימֵר לִי סוֹבְרָתִי
 בְּתַקְפָּךְ כְּמָא דְּמִסּוֹבֵר דְּרַבְרָנָא ית וְנָקָא עַל אֲרַעָא דִּי מְנִימָתָא לְאַבְהָתֵיהּ: יג מִנֵּן לִי
 בִּשְׂרָא לְמִיתָן לְכָל עֲמָא הָרִין אֲרִי בְּכוּן גְּלוּ לְמִימֵר חֵב לֵנָא בְּסָרָא וְנִיכּוּל: יד לִית אֲנָא
 יָכִיל בְּלַחְדִּי לְסוֹבְרָא ית כָּל עֲמָא הָרִין אֲרִי וְקִיר מִנִּי: טו וְאִם בְּרִין אֶת עֲבֹד לִי
 קָטְלִנִי כְּעוֹן מְקִטוּל אִם אֲשַׁכְחִית רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ וְלֹא אֲחִיו בְּכִישְׁתִּי: טז וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה
 כְּנוֹשׁ קִדְמִי שְׂבָעִין וּבְרִין מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל דִּי יִדְעָתָ אֲרִי אֲנֹן סְבִי עֲמָא וְסִרְכּוּהִי וְתִדְבֵּר

רש"י

למשפחותיו. משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעמתן בגלוי. ורבנותנו אֲמָרו
 (וימא ע"ה). לְמִשְׁפָּחָתֵינוּ. עַל עֲסָקִי מִשְׁפָּחוֹת — עַל עֲרִיט הַנְּאֻסֵּרוֹת לָהֶם: (יב) כִּי תֹאמַר
 אֵלַי. שְׂאֵתָא אֲמִיר אֵלַי שְׂאֵהוּ בַּחֲקִיךָ (שמי"ב); וְהִיכֵן אָמַר לִי כִּן? לֵךְ נָחֵא אֶת הָעָם, וְאִמְר
 וְיָצִים אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שם ו') — עַל מִנָּת שִׁיְהִיו סִינְקֵלִים אִתְּכֶם וּמִתְקַרְפִּים אִתְּכֶם (ספרי):
 עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבֹתָיו אֶתָּה אֲמִיר לִי לִשְׂאֵתָם בַּחֲקִיךָ: (טו) וְאִם כִּכָּה אֶת עֲשֵׂה
 לִי. תִּשֵּׁשׁ בְּחוּ שֶׁל מֹשֶׁה בְּנִקְבָה בְּשִׁרְרָתֵהּ הַקִּבְ"ה הַפְּרָעֻנֹת שְׂהוּא עֲתִיד לְהִבְיֹא עֲלֵיהֶם
 עַל זֹאת, אָמַר לְפָנָיו, אִם כֵּן, הֲרֹגְנִי תַחֲלָה: וְאֵל אֲרָאָה בְּרַעְתִּי. בְּרַעְתָּם הִיָּה לֹא לְתוֹבָה,
 אֶלָּא שְׂבִינָה הַתּוֹבָה, וְהָ אֶחָד מִתְקִינֵי סוֹפְרִים בַּתּוֹרָה לְכַנּוּי וְלִתְקִין לְשׁוֹן: (טז) אֶסְפֹּה לִי.
 הָרִי תִשְׁבֹּה לְתוֹלְדֹתָךְ שְׂאֵמֶרְתָּ לֹא אוּכַל אֲנֹכִי לִבְדִּי: וְהַזְקֵנִים הָרֵאשׁוֹנִים הֵינָן הֵינָן וְהָלֹא
 אִף בְּמִצְרַיִם יָשְׁבוּ עִמָּהֶם שְׂאֵמֶר (שמי"ג), לֵךְ וְאֶסְפֹּתָ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל? אֶלָּא בָּאֵשׁ תִּבְעָרָה
 מֵתוֹ: וְרֵאשִׁים הָיוּ לְכָד מִסִּינֵי, דִּבְתִּיב וְיָחִיו אֶת הָאֱלֹהִים (שם כ"ד) — שְׂנֵהֵנוּ קִלּוֹת רֹאשׁ
 כְּנוֹשֵׁךְ פֶּתוֹ וּמִדְבַּר בְּפִי הַמִּלָּךְ, וְהָיוּ וַיֵּאבְלוּ וַיִּשְׁתּוּ, וְלֹא רָצָה הַקִּבְ"ה לְפָנֵי אֲבִלוֹת בְּמִתָּן
 תּוֹרָה וּפָרַע לָהֶם בְּאֵן (תנח"י): אֲשֶׁר יִדְעָתָ כִּי הֵם וְגו'. אוֹתָן שְׂאֵתָה מִכִּיר שְׂנֵתֵמְנוּ עֲלֵיהֶם
 שׁוֹקְרִים בְּמִצְרַיִם בְּעִבּוֹרֵת פָּרֹד וְהָיוּ מִרְחָמִים עֲלֵיהֶם וּמִכִּים עַל יָדָם, שְׂאֵמֶר וַיְכּוּ שִׁטְרֵי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמי"ה), עָתָה יִתְמֵנוּ בְּנִדְלָתָן בְּרֹדֶךְ שְׂנַעֲשֵׁרוּ בְּצִרְתָּן (ע"י ספרי): וְלִקְחָתָם אִתָּם.
 מִחֵם בְּדָרִים. אֲשִׁירִים שְׂנֵתֵמְנֵתָם פְּרָנָסִים עַל בְּנֵי שֶׁל מְקוֹם: וְהִתְעַצְבוּ שֶׁם עִמָּר. בְּרִי

unto the appointed tent, and let them place themselves there with thee. ¹⁷And I will come down and speak with thee there: and I will reserve of the spirit which is upon thee, and will put it upon them; and they shall bear the burden of the people with thee, that thou bear it not thyself alone. ¹⁸And say thou unto the people, Sanctify yourselves against to-morrow, and ye shall eat flesh: for ye have wept in the ears of the Eternal, saying, Who shall give us flesh to eat? for it was well with us in Egypt: therefore the Eternal will give you flesh, and ye shall eat. ¹⁹Ye shall not eat one day, nor two days, nor five days, neither ten days, nor twenty days; ²⁰But even a whole month, until it come out at your nostrils, and it be loathsome unto you: because that ye have scorned the Eternal who is among you, and have wept before him, saying, Wherefore came we forth out of Egypt? ²¹And Moses said, The people, amongst whom I am, are six hundred thousand footmen; and thou

רש"

that of a woman when the Holy one, blessed be He, showed him the punishment which He was to bring in future upon them for this (for their sin). He, (Moses) therefore, said before Him, "If so, kill me first", ואל אדמה ברעתי, AND LET ME NOT SEE MY EVIL — It ought to have written (according to the Midrashic explanation above) "*and let me not see their evil*", only that Scripture modified the expression (i. e. it used a euphemistic expression referring the evil to himself instead of to the whole people¹). This is one of the variations occurring in the Torah such as writers make for the purpose of modifying and improving the phrase (cf. Rashi on Gen. XVIII. 22 and Mech. Ex. XV. 7). (16) אספה לי GATHER UNTO ME [SEVENTY MEN OF THE ELDERS OF ISRAEL] — "This" — the Lord said — "is the reply to your complaint which you uttered (v. 14) 'I am not able to bear all this people alone'" (cf. Siphre). But where were the first elders, that God commanded him to gather elders anew? Had they not sat as judges together with them (with Moses and Aaron) in Egypt, as it is stated, (Ex. III. 16) "Go and gather the elders of Israel together"? But these had died by the consuming fire of Taberah (v. 3). They really had deserved this for their conduct at Sinai, as it is said, (Ex. XXIV. 11) "And they beheld God" which means, that they comported themselves irreverently towards God — like a person who nibbles his bread and at the same time addresses the king — for this is the meaning of the words, "[And they saw God] and ate and drank". The Holy One, blessed be He, however, did not wish to give any cause for mourning at the joyous event of the Lawgiving, and therefore punished them here (at Taberah) (Tanch.). אשר ידעת כי הם וגו' WHOM THOU KNOWEST TO BE [THE ELDERS OF THE PEOPLE, AND BAILIFFS OVER THEM] — i. e. them whom thou knowest to have been appointed officers (שטרים) over them (the Israelites) in Egypt in connection with the rigorous labour imposed on them, but they pitied them and were smitten by the Egyptian taskmasters on their account — as it is said, (Ex. V. 14) "and the officers of (שטרי) the children of Israel were smitten". Now they were to become officers in their greatness (now when the Israelites had become great) just as they had suffered when they (the Israelites) were in distress (cf. Siphre). ולקחת אתם AND TAKE THEM [UNTO THE APPOINTED TENT] — win them over with fine words: "Happy are you that you are appointed chiefs over the children of the Omnipresent God" (cf. Siphre). והתיצבו שם עמך AND LET THEM PLACE THEMSELVES THERE WITH THEE, in order that the Israelites may see it and do them high esteem and honour, saying, "Beloved indeed must these be since they may enter together with Moses to hear Divine utterance from the mouth of the Holy One, blessed be He!" (ib.). (17) וירדה י AND I WILL COME DOWN [AND SPEAK WITH THEE THERE] —

NOTES

- 1) See Appendix.

אֶל־אֱהֹל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ: " וַיִּרְדֹּתִי וַדַּבַּרְתִּי
עִמָּךְ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִז־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי
עֲלֵיהֶם וַנִּשְׁאוּ אֹתְךָ בְּמִשְׁאֵה הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אֹתָהּ
לְבַדָּךְ: " וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחְרָאֲבִלָתָם
בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאֹזְנִי יְהוָה לֹא־מֵד מִי יֹאכֹלֵנוּ בָּשָׂר
כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרִים וְנִתֵּן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וְאֲכַלְתֶּם:
יֵם לֹא יִסַּח אֶחָד תֹּאכֹלוּ וְלֹא יִמָּוֶם וְלֹא יִחַמְשֶׁה יָמִים
וְלֹא עֵשְׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יָוֶם: ^ב עַד יָמִים
יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאִפְכֶם וְהָיָה לָכֶם לֹזָא יָעַן
כִּי־מֵאִסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בִּקְרַבְכֶם וַתִּבְכוּ לִפְנֵי
לֹא־מֵד לָמָּה זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם: ^{כא} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
שִׁשְׁמֹאוֹת אֵלַי רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בִקְרָבוֹ וְאֹתָהּ

אונקלוס

וְהָיוּ לְמִשְׁכָּן זִמְנָא וַיִּתְעַתְּדוּן תַּפְסָן עִמָּךְ: " וְאֶתְנִילִיתִי וְאִמְלֵל עִמָּךְ תַּפְסָן וְאֶרְבִּי מִן רוּחָא
דְּעָלְךָ וְאִשְׁוִי עֲלֵיהוֹן וַיִּסּוּבְרוּן עִמָּךְ בְּמִטּוֹל עָמָא וְלֹא תִסּוּבְרֵי אֶת בִּלְחוּדָךְ: " וְיֹלְעָמָא
תִּימֵר אֲנִדְמֵנוּ לְמַחַר וְתִיכְלוּן בְּסָרָא אֲרִי בְכִיתוּן קָדָם וְיִ לְמִימֵר מִן וְיִכְלֵנָא בְּסָרָא
אֲרִי טַב לָנָא בְּמִצְרַיִם וַיִּסּוּ וְיִ לָכוֹן בְּסָרָא וְתִיכְלוּן: יֵם לֹא יִמָּוֶם חַד תִּיכְלוּן וְלֹא תִרְיוֹן
יִמְיוֹן וְלֹא חִמְשָׁא יִמְיוֹן וְלֹא עֵשְׂרָא יִמְיוֹן וְלֹא עֶשְׂרִין יִמְיוֹן: ^ב עַד יִרְחַח יִמְיוֹן עַד דִּי
תִּקְצוּן בֵּה וְיִהִי לָכוֹן לְתַקְלָא חִלְף דְּקַצְתוּן (נֹחַ) [ב]מִיִּקְרָא דִּי דִּשְׁכַּנְתָּה שְׂרִית
כִּי־יִכּוֹן וּבְכִיתוּן קָדָמוּהִי לְמִימֵר לָמָּה דָּנָן נִפְקֵנָא מִמִּצְרַיִם: ^{כא} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שִׁית מָאָה

רש"י

שִׁירָאוּ וְיִשְׂרָאֵל וְיִנְהֵנוּ בָּהֶם נִדְלָה וְקִבּוּד, וַיֹּאמְרוּ חֲבִיבֵינוּ אֵלֵינוּ שְׁנִיבְנוּ עִם מֹשֶׁה לְשִׁמוֹעַ דְּבִיר
מִפִּי הַקֹּדֶשׁ (שם): (יז) וַיִּרְדֹּתִי, זוֹ אַחַת מֵעֲשָׂר וַיְרִידוֹת הַתְּנִיבוֹת בְּחוּדָהּ (שם): וְדַבַּרְתִּי
עִמָּךְ, וְלֹא עִמָּהֶם (שם): וְאֶצַּלְתִּי, בְּתַרְגִּימוֹ וְאֶרְבִּי, כִּמּוֹ וְאֵל אֲצִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שם: כ"ד):
וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם, לָמָּה מֹשֶׁה דוֹמָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה? לְגַר שְׁמוֹנֶה עַל גְּבִי מְנוּחָה וְהַכֵּל מְדִלְקִין
הִימֵנוּ וְאֵין אוֹרוֹ חֶסֶר בָּלֵם (ספרי): וְנִשְׁאוּ אֹתָהּ, הִתְנַה עִמָּהֶם עַל מִנְת שִׁיבְבֵל עֲלֵיהֶם טוֹרַח
בְּנֵי, שֶׁהֵם סָרְקָנִים וְסָרְבָּנִים (שם): וְלֹא תִשָּׂא אֹתָהּ, לְבַדְךָ, הִרִי תְשׁוּבָה לָמָּה שְׁאִמְרָתִי לֹא
אוֹכֵל אֲנִי לְבַדִּי: (יח) הִתְקַדְּשׁוּ, הִנְיֵנוּ עִמָּמְכֶם לְפָרְעֻתָא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יר' י"ב), וְהִתְקַדְּשׁוּ
לְיוֹם הַרְגָּה (ספרי): (כ) עַד חֹדֶשׁ יָמִים, זוֹ בְּכַשְׂרִים, שְׁמַתְמָצִין עַל מִשְׁוֹתֵיהֶן וְאַחֵר כִּד נִשְׁמַתָּן
יִצְאָה, וּבְרָשָׁעִים הוּא אוֹמֵר הַבָּשָׂר עוֹדֵנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם (פסוק ל"ג), כִּד הוּא שְׁנוּיָה בְּסַפְרֵי, אֲכָל
בְּמִכִּילָתָא שְׁנוּיָה חִלּוּף, הַרְשָׁעִים אוֹכְלִים וּמִצְטַרְצִין שְׁלִשִׁים יוֹם, וְהַבָּשָׂרִים הַבָּשָׂר עוֹדֵנוּ
בֵּין שְׁנֵיהֶם (ע"י יוֹמָה ע"ה): עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְכֶם, בְּתַרְגִּימוֹ דִּי תִקְצוּן בֵּיה, יֵהָא דוֹמָה לָכֶם
כְּאֵלֹו אֲכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִדָּא עַד שְׁוִיצָא וְנִשְׁעַל לְחוּץ דְּרָךְ הָאָף: וְהָיָה לָכֶם לֹזָא, שְׁתַּהֲוִי
מִרְחָקוֹן אוֹתוֹ יוֹתֵר מִפִּי שְׁתַּרְבְּתֶם, וּבְדַבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הִרְשָׁן רֵאִיתִי שֵׁשׁ לָשׁוֹן שְׁקוֹרִין
לְתַרְב וְנָא: אֵת הִי אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם, אִם לֹא שְׁנִיבְנוּ שְׁכִינָתִי בִּינְיָנָם לֹא נִבָּה לְבַדְכֶם לָכֶם

hast said, I will give them flesh, that they may eat a whole month. ²²Shall the flocks and the herds be slaughtered for them, to suffice them? or shall all the fish of the sea be gathered together for them, to suffice them? ²³And the Eternal said unto Moses, Is the hand of the Eternal waxed short? thou shalt see now whether my word shall come to pass unto thee or not. ²⁴And Moses went out, and told the people the words of the Eternal, and gathered the seventy men of the elders of the people, and set them round about the tent. ²⁵And the Eternal came down in a cloud, and spake unto him, and reserved of the spirit that *was* upon him, and gave *it* unto the seventy elders: and it came to pass, *that*, when the spirit rested upon them, they prophesied, but did not continue.

רש"י

This is one of the ten *instances of the use of the term "coming down" written in the Torah to describe a Divine manifestation on earth* (Siphre). וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ AND I WILL SPEAK WITH THEE but not with them (ib.)¹⁾. וְאֶצְלֵתִי — *Understand this as the Targum does: AND I SHALL MAKE GREAT.* Similar is (Ex. XXIV. 11) "And upon the great men of (*אֲצִילִי*) the children of Israel [He laid not his hands]"²⁾. וְשָׂמַתִּי עֲלֵיהֶם AND I WILL PUT IT UPON THEM — What was Moses like to at that moment? *He was like to a light that is placed in a candlestick at which everybody lights his lamps and yet its illuminating power is not the least diminished* (Siphre). וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ AND THEY SHALL BEAR [THE BURDEN OF THE PEOPLE] WITH THEE — stipulate with them *that they shall join you* on the understanding that they take upon themselves the burden of my children — because they are troublesome people and refractory. וְלֹא תִשָּׂא אִתָּךְ לְבַדּוֹ THAT THOU BEAR IT NOT THYSELF ALONE — Here you have the answer to what you have said, (v. 14) "I am not able [to bear all this people] alone" (cf. Rashi on v. 16). (18) הִתְקַדְּשׁוּ *means, prepare yourselves to receive punishment.* Similarly it states, (Jer. XII. 3) "and prepare them (*הִתְקַדְּשׁוּ*) for the day of slaughter" (Siphre; cf. Rashi on Ex. XIX. 10). (20) עַד חֹדֶשׁ יָמִים BUT EVEN A WHOLE MONTH [SHALL YE EAT] — This *was said* in reference to the *comparatively* virtuous, who languish on their beds and *only* afterwards their soul departs from them; in reference to the wicked, however, it states, (v. 33) "and while

NOTES

1) The meaning is: although I bid you take the elders into the appointed tent with you, this is done in order to impress the people, with the dignity which they are now assuming (cf. Rashi on previous verse), but My communication will be made to you alone.

2) The Targum is probably to be translated: And I will raise them (the elders) to greatness by means of the spirit which is upon thee, for I will place it upon them.

במדבר יא בהעלתך

אָמַרְתָּ בְּשׂוֹר אֶתְּנוּ לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים: יי הַצֹּאֵן
וּבִקְרָא יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אִם אֶת־כְּלִדְגֵי הַיָּם
יֵאָסֶף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם: פ יי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה הִנֵּה יְהוָה תִּקְצֹר עֵתָה תִּרְאֶה הִיָּקְרָה דְּבָרִי
אִם־לֹא: יי וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דְּבָרֵי
יְהוָה וַיֹּאסֶף שְׂבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם
סְבִיבֹת הָאֹהֶל: יי וַיֵּרֶד יְהוָה וַיַּבְעֵן וַיְדַבֵּר אֵלָיו
וַיֹּאצֵּל מִדְּהָרוֹת אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שְׂבָעִים אִישׁ
הַזִּקְנִים וַיְהִי כְנֹחַ עֲלֵיהֶם חֲרוֹת וַיִּתְּנָבְאוּ וְלֹא יָסְפוּ:

אונקלוס

אלפין גברא רגלָא עמא דו אנא ביניהון ואת אמרת בסרא אפון להון ויכלון ורח
יומין: כב הען ותורין ותנבסון להון הוספקון להון אם נת כל נגני נמא ותכנשון להון
הוספקון להון: כג ואמר וי למשה המימרא דיו מתעבב כען תחיו תהערענד פתנמי
אם לא: כד ונפק משה ומליל לעמא נת פתנמיא דיו וכנש שכעין גברא מסכי עמא
נאקס ותהון סחור סחור למשכנא: כה ואתגלי וי בעננא ומליל עמה ורבי מן רוחא
די עלוהי ויהב על שבעין גברא סבניא ונהנ כד שרת עליהון רוחא דנבואה ומתנבאן

רשי

לכל הדברים הללו (ספרי): (כא) שש מאות אלף רגלי. לא חש למנות את הפרט שלשת
אלפים היתרים; ורבי משה הירשן פרש שלא כבו אלא אותן שצאו ממצרים: (כב) הצאן
ובקר ישחט. זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו,
רבי עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי, ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חודש ימים הצאן
ובקר, הכל כמשמעו, מי מספיק להם? בענין שנאמר (שם) כ"ה, ומצא כרי ונאלתו, ואיוו
קשה זו או שמעי נא המורים? אלא לפי שלא אמר פרדים, חסד לו הכתוב ולא נפרע ממנו,
וזה של מריבה היתה בגלוי לפיכך לא חסד לו הכתוב; רבי שמעון אומר, חס ושלום, לא
עלתה על דעתו של אותו צדיק כד, מי שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא (במ' י"ב), יאמר אין
הפקוס מספיק לנו? אלא כד אמר שש מאות אלף רגלי וגו', ואתה אמרת בשר אתן לחודש
ימים, ואחר כך תהרגו אקבה גדולה כזו, הצאן ובקר ישחט להם כרי שיהרגו ותהי אכילה
זו מספקתן עד עולם? וכי תבדקך הוא וזה? אומרים לו חסדו טול כור שעורים ונתתו
ראשד? השובי הקב"ה ואם לא אמן, יאמרו שקצרה דרי, הטוב בעיניך שיהי' ה' תקצר
בעיניהם? ואבדו הם ומאה פיוצא בהם ואל תהי דרי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת! עתה
תראה היקרך דברי, רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר אי אפשר לעמוד על
השפל, מאחר שאין מבקשים אלא עליה, לא תספיק להם, סופן לדון אחריו! אם אתה
נותן להם בשר בהמה נסה, יאמרו דקה בקשנו, ואם אתה נותן להם דקה, יאמרו נסה בקשנו,
תהי ועוף בקשנו, דגים וחגבים בקשנו, אמר לו, אם כן יאמרו שקצרה דרי, אמר לפניו, הריני
הולך ומפוסק, אמר לו עתה תראה היקרך דברי — שלא ישמעו לך; הלך משה לפוסק אמר
להם הודו תקצר, הן דקה צור ויוצבו מים גוי' הנם לחם ויכל תת (תהי' ע"ח), אמרו, פשעה
היא זה, אין בו כח למלאות שאלתנו; וזהו שנאמר ויצא משה וידבר אל העם, כיון שלא
שמעו לו, ויאסף שבעים איש גוי' (עי' ספרי): (כה) ולא יספו: לא נתנבאו אלא אותו היום

not show any regard for him. Rabbi Simeon, however, says: "God forbid!" — "Such an idea never entered the mind of that righteous man! He of whom Scripture writes, (XII. 7) 'He is faithful in all my house' — would he have said, 'The Omnipresent cannot supply sufficient for us!' But *what* he said *was* this: '[the people, amongst whom I am, are] six hundred thousand footmen; and Thou hast said, I will give them flesh, for a whole month' — and then Thou wilt kill a nation so great as this is? Shall the flocks and the herds be slaughtered for them that they (the people) should immediately be killed, and this eating should be their last (lit., should satisfy them for ever: וּמְצָא לָהֶם)? Will this redound to Thy praise? Do people say to an ass, take (eat) *this* Kor of barley and *then* we will cut off thy head!'? The Holy One, blessed be He, thereupon said to him, 'But if I do not give them *flesh*, they will say that My hand has waxed short; would it be pleasing to you that the hand of the Lord should appear in their eyes to have waxed short? — Let them and a hundred like them perish but let not My hand *appear to them* to have waxed short even for a single moment!' " וְעַתָּה תֵּרָאֶה הִיָּקָר דְּבָרִי THOU SHALT SEE NOW WHETHER MY WORD SHALL COME TO PASS UNTO THEE [OR NOT]. — R. Samaiel, the son of R. Judah ha-Nasi said, "*The dialogue took the following course:* Moses said, "One can never understand a babbler! (One can never fathom his meaning.) Since they are merely seeking a pretext You will never satisfy them (the meaning of the text is: If all the cattle in the world were slaughtered for them, וּמְצָא לָהֶם, would this suffice them, i. e., would they be satisfied with that?), in the end they will always argue against You. If You give them flesh of large cattle (oxen) they will say 'We wanted *that* of small cattle (sheep)'; if You will give them *flesh* of sheep, they will say 'We wanted that of oxen', or, 'we wanted wild beasts (venison) and fowls', 'we wanted fish and locusts!' Thereupon He said to him, 'If that be so *and I give them nothing at all*, they will say that My hand has waxed short!' " Moses thereupon said, "I will go and appease them". He answered him: "Thou shalt see now whether My word shall come to pass unto thee — for they will not listen to thee". Moses went to appease them and said to them, "Is the hand of the Lord waxed short? Behold, *he continued with the words used later by the Psalmist*, (Ps. LXXXVIII. 20): "He smote the rock that the waters gushed out, etc. Surely then he can give bread also [and can provide flesh for His people!]" But they (the Israelites) said: "This *what you have said* is only a compromise (a way of satisfying us). He has really no power to grant our request!" This is what Scripture means by: "and Moses went out and spake to the people [the words of the Lord]" (i. e. he told them the words used by the Lord only with a different implication). Since, however, they would not listen to him, "he gathered the seventy men of the elders [of the people] etc." (cf. Siphre; Tosephta Sota VI.). (25) וְלֹא יָסִיחוּ [AND THEY PROPHESED] BUT DID NOT CONTINUE (to prophesy) — i. e. they prophesied only that day alone. Thus is *the phrase* explained in Siphre. Onkelos, however, rendered

רש"י

the flesh was yet between their teeth [the wrath of the Lord glowed against the people]". Thus is it taught in the Siphre. But in the Mechilta (on Ex. XVI. 33) just the opposite is taught: the wicked ate *the flesh* and were in agony thirty days, whilst as for the *comparatively* virtuous, "the flesh was yet between their teeth, etc." (they suffered no prolonged agony, but died immediately). עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם UNTIL IT COME OUT AT YOUR NOSTRILS — *Understand this as the Targum does: until that you feel a loathing for it; i. e. it will seem to you that you have eaten more than enough of it, so that it will come out and be ejected by way of the nose.* וְהָיָה לָכֵן לָוֵרָא AND BECOME SOMETHING STRANGE UNTO YOU — *This means, that you will cast it away from you even more readily than you previously welcomed it¹* (Siphre). But in the work of Rabbi Moses the Preacher, I have seen *it stated* that there exists a language in which they call a sword וְרָא אַתָּה ה' אֲשֶׁר בִּקְרַבְכֶּם [BECAUSE THAT YE HAVE SCORNFUL] THE LORD WHO IS AMONG YOU — *The latter words appear superfluous, but they are taken to suggest: Unless I had planted my Shechinah among you your heart would not have become so arrogant as to enter into all these matters* (Siphre). (21) שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי [THE PEOPLE AMONGST WHOM I AM ARE] SIX HUNDRED THOUSAND FOOTMEN — He was not particular to mention *also* the odd number — the remaining three thousand. But Rabbi Moses the Preacher explained that *the number 600,000 is exact because* only those who went forth from Egypt wept (since only they could have said, (v. 5) "We remember the fish which we did eat in Egypt", and they who left Egypt are described, as here, by the term רִגְלֵי added to the number 600,000; cf. Ex. XII. 37). (22) הֲצֹאן וּבָקֵר יִשְׁחָטֵם SHALL THE FLOCKS AND HERDS BE SLAUGHTERED [FOR THEM TO SUFFICE THEM?] — This is one of those four things (Biblical passages) which R. Akiba interpreted *in a certain way* but R. Simeon did not interpret *them* similarly. Rabbi Akiba says: שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי . . . וְאַתָּה אֹמֶרֶת בָּשָׂר אֲתָן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים הֲצֹאן וּבָקֵר — *all this is to be taken literally and the words הֲצֹאן וּבָקֵר should be rendered by "would it suffice for them?"*, in the same sense as we find *this word* used in (Lev. XXV. 26) "and he have sufficient (וּמִצָּא כֹרֵי) for redeeming it" (וּמִצָּא כֹרֵי is taken as the equivalent of לָהֶם). Now — R. Akiba continued — which case was worse? This or that when Moses exclaimed, (XX. 10) "Hear now, ye rebels!?" Obviously *this case here was worse²*, only because he did not utter *his doubt* in public, Scripture (God) showed *some* regard for him and did not punish him, whilst that *sin* at Meriba took place in public, therefore Scripture does

NOTES

¹) לָוֵרָא appears to add nothing to the loathness implied in עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם. The Siphre therefore takes לָוֵרָא in the sense of וֵרָא, "strange", something kept at a distance; you will never wish to see it again.

²) Moses' lack of faith at Meriba was not whether God could supply water for all the people but whether He could supply it from a particular rock. Here, however, he doubted whether God could at all supply flesh in sufficient quantity.

²⁶But there remained two of the men in the camp, the name of the one was Eldad, and the name of the other Medad: and the spirit rested upon them; and they were of them that were written, but went not out unto the tent: and they prophesied in the camp. ²⁷And there ran the lad, and told Moses, and said, Eldad and Medad do prophesy in the camp. ²⁸And Joshua the son of Nun, the minister of Moses, from his youth, answered and said, My lord Moses, forbid them. ²⁹And Moses said unto him, Enviest thou for my sake? Would God that all the people of the Eternal were prophets, and that the Eternal would give his spirit unto them! ³⁰And Moses gat him into the camp, he and the elders of Israel. ³¹And there went forth a wind from the Eternal, and brought quails from the sea, and let them fall by the camp, about a day's journey on this side, and about a day's journey on the other side, round about the camp, about two cubits high upon the face of the earth.

רש"י

it by ולא יספין "and they did not cease", meaning that the gift of prophecy never again departed from them (cf. Sanh. 17a and Rashi on Deut. V. 19). (26) וישארו שני אנשים BUT THERE REMAINED TWO MEN [IN THE CAMP] — i. e. two of them that had been selected. They remained in the camp because they said, "We are not worthy of this distinction" (Siphre). ויהם נכתבים [BUT THERE REMAINED TWO MEN IN THE CAMP] ... AND THEY WERE AMONGST THEM THAT WERE WRITTEN — i. e. they were amongst those of them (of the people) who had been selected to constitute the Sanhedrion. For all these were written down, mentioned expressly by their names, but the requisite number was chosen by lot, because the calculation gives for twelve tribes, six elders for each tribe, with the exception of two tribes to each of which there would belong only five elders. Moses said, "No tribe will listen to me to have one elder less for his tribe!" What did he do? He took seventy-two tablets and wrote on seventy of them the word "Elder" and on two he left the surface blank. He then selected six men of each tribe so that there were altogether 72. He said to them, "Draw your tablets from the urn". He in whose hand there came up a tablet bearing the inscription "Elder" was set apart as a member of the Sanhedrion, whilst to him in whose hand there came up a blank tablet, he said, "The Omnipresent does not require you" (Siphre; Sanh. 17a). (27) וירץ הנוער THERE RAN THE LAD — There are some who say that it was Gershom, the son of Moses (cf. Yalkut). (28) כלאם — (This is taken as the equivalent of בלם, "destroy them", "make an end of them"; cf. Rashi on Ex. XVII. 9) — He meant: cast upon them the responsibility for public affairs and they will of themselves soon come to an end (through the worry and anxiety this entails). — Another explanation is: that the word means put them into prison (כלא). He said this because they were prophesying, "Moses will die and Joshua will bring Israel into the Land" (cf. Siphre; Sanh. 17a). (29) המקנא אתה לי means, "art thou envying where I should envy", the word לי meaning the same as בשבילי, "for my sake". Wherever an expression of the root קנא is used it implies that a person sets his heart on the matter, whether it be to take vengeance or to help; — emportement in O. F. (Engl. zeal) — he holds the thickest (heaviest) part of the load (i. e. he takes the responsibility for carrying out a matter). (30) ויאסף משה AND MOSES [AND THE ELDERS OF ISRAEL] RETIRED from the entrance of the appointed tent, אל המטה INTO THE CAMP — i. e. they each went into his tent in the camp. — אסף is a terra for "bringing into the house", as, (Deut. XXII. 2) "thou shalt bring it (ואספתה) into thine house", The passage that proves that this is so in all cases (lit., the father of all) is, (Ps. XXXIX. 7) "he heapeth up riches, and knoweth not who shall gather them in (ואספם)" (from which it is evident that אסף must denote not "gathering together" for this is implied in יצבר, but bringing it into one's house, taking possession of a thing). The fact that Scripture first relates that Moses and the elders entered their tents and afterwards that punishment fell

בַּיּוֹשָׁאֲרֹו שְׁנֵי־אֲנָשִׁים וּבִמְחַנֶּה שֵׁם הָאֶחָד וְאֶלְדָּד וְשֵׁם
הַשֵּׁנִי מִיֶּדֶד וַתִּנָּח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַהֲמָהּ בַּפִּתְּכִים וְלֹא
יָצְאוּ הָאֶהֱלָה וַיִּתְּנָבְאוּ בִּמְחַנֶּה: ^י וַיִּרְץ הַנֶּעֱר וַיִּגֵּד
לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִיֶּדֶד מִתְּנַבְּאִים בִּמְחַנֶּה: ^כ וַיַּעַן
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחֵרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי
מֹשֶׁה בְּלֹאִם: ^{כא} וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הֲמִקְנָא אֶתְּהָ
לִי וְלִי יִהְיוּ כָל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־
רוּחוֹ עֲלֵיהֶם: ^{כב} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הַמְּחַנֶּה הוּא
חֲקֹנִי יִשְׂרָאֵל: ^{כג} וְרוּחַ נָסַע וּמֵאֵת יְהוָה וַיִּגְּזוּ שְׁלוֹמִים
מִן־הַתֵּיבִים וַיִּשָּׁשׁ עַל־הַמְּחַנֶּה כִּדְרָךְ יוֹם וּכְדְרָךְ יוֹם
כָּה סְבִיבוֹת הַמְּחַנֶּה וּכְאֻמָּתִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

אוּנְקָלוּם

וְלֹא פִסְקוּ: כִּי וַאֲשַׁחֲצֹו תָרִין גְּבָרִין בְּמִשְׁרִיתָא שׁוּם חַד אֶלְדָּד וְשׁוּם תִּנְגָא מִיֶּדֶד
וְשֵׁרַת עֲלִיהוֹן רוּחָא דְנְבוּאָה וְאִנּוֹן בְּכַתִּיבָא וְלֹא נָפְסוּ לְמַשְׁכְּנָא וַאֲתַנְבְּאוּ
בְּמִשְׁרִיתָא: כִּי וְרַחַט עוֹלָמָא וְחַיּוֹ לְמֹשֶׁה וַאֲמָר אֶלְדָּד וּמִיֶּדֶד מִתְּנַבְּאִין בְּמִשְׁרִיתָא:
כִּי וַאֲתַב יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נון מִשְׁמִשְׁנָה דְּמֹשֶׁה מְעוֹלְמוּתָהּ וַאֲמָר רַבּוּנִי מֹשֶׁה אֶסְרִינוּ:
כִּי וַאֲמָר לֵה מֹשֶׁה הֲקִנְאֲתִי אֶת מִקְנִי לִי רַעֲיָנָא פֻּון יְהוֹן כָּל עֲמָא דִּי נְבִיאִין אִירִי וְפֻון
יְיָ יֵת רוּחָא דְנְבוּאָתָה עֲלֵיהוֹן: ל וַאֲתַכְנֵשׁ מֹשֶׁה לְמִשְׁרִיתָא הוּא וְסָבִי יִשְׂרָאֵל:
לֹא וְרוּחָא נָטַל מִן־קֶדֶם יְיָ וַאֲפִרַח שְׁלִיּוֹ מִן יִמָא וְרַחַט עַל מִשְׁרִיתָא כְּמִקְלָד יוֹמָא לְכָא

רש"י

לְבִדּוֹ כִּד מַפְרָשׁ בְּסִפְרֵי וְאוּנְקָלוּם תָּרִין וְלֹא פִסְקוּן, שְׁלֹא פִסְקָא דְנְבוּאָה מֵהֶם: (כו) וַיִּשְׁאֲרוּ
שְׁנֵי אֲנָשִׁים. מֵאוּתָן שְׁנִבְחֶרָו, אָמְרוּ אִין אָנוּ כְּדֹא לְנִדְלָה זֵו (ע"י סנה' י"ז): וְהֵמָּה בְּכַתְּבִים.
בְּמִבְחָרִים שְׂבָהֶם לְסִנְהֶדְרִין, וְנִבְחָבוּ כָלֶם גְּבוּרִים בְּשִׁמּוֹת וְע"י נִזְרָל, לִפִּי שְׁהַשְׁבּוֹן עוֹלָה
לִי־ב שְׂבָמִים שֶׁשָּׂה לְכָל שְׂבָמ וְשָׂבָמ, חוּץ מִשְׁנֵי שְׂבָמִים שְׂאִין מִינֵי אֲלֵיהֶם אֵלָּא חֲמִשָּׁה
חֲמִשָּׁה, אָמַר מֹשֶׁה אִין שְׂבָמ שׁוּמַע לִי לְפָחוֹת מִשְׂבָּטוֹ וְכֻן אֶתְּהָ, מַה עָשָׂה נָטַל ע"ב פִּתְקִין
וְכַתֵּב עַל שְׂבָעִים, "וְכֻן" וְעַל שְׁנַיִם חֲלָק וּבְכַר מִקָּל שְׂבָט וְשָׂבָט שֶׁשָּׂה, וְהִי ע"ב, אָמַר לָהֶם
שְׁלֹו פִתְקִיבֶם מִחוּד קִלְפִי, מִי שְׁעָלָה בְּדִדּוֹ "וְכֻן" וְנִבְחָשׁ, מִי שְׁעָלָה בְּדִדּוֹ חֲלָק אָמַר לֹא
הִמְקוּם לֹא חֶשֶׁךְ כִּד (ספרי: סנה' י"ז): (כו) וַיִּרְץ הַנֶּעֱר, וַיֹּא נְרַשׁוּם כֻּן מֹשֶׁה הִנֵּה (ע"י ילקוט):
(כח) כֻּלָּאִם, הַשָּׁל עֲלֵיהֶם צָרִיב צָבוּר וְהֶם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם: דִּי־א תִנֵּם אֵל בֵּית הַבְּלָא, לִפִּי
שְׁהִי מִתְּנַבְּאִים מֹשֶׁה מִי יְהוֹשֻׁעַ מִכְּנִים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ (ע"י ספרי): (כט) הִמְקִנָא אֶתְהָ
לִי, הֲקִנְאֲתִי אֶתְהָ מִקְנָא, לִי כְּמוֹ בְּשִׁבְלִי: כָּל לְשׁוֹן קִנְיָא אֲדָם הַנּוֹתֵן לֵב עַל הַדְּבָר, אוֹ לְקוֹם,
אוֹ לְעוֹר, אִנְפִּיר־מִנֵּט בְּלַעַז, אוֹחֻז בְּעִבְרִי הַמִּשְׁאָ: (ל) וַיֹּאסֶף מֹשֶׁה, מִשְׁתָּה אֶהֱל מוֹסֵד; אֵל
הַמַּחֲנֶה, נִקְנֹו אִישׁ לְאֶהֱלוֹ: וַיֹּאסֶף לְשׁוֹן כְּנִיסָה אֵל הַבֵּית, כְּמוֹ וַאֲסִסְתוּ אֵל תוֹךְ בֵּיתְךָ, וְאָב
לְכָלֶם יָצֵב וְלֹא יָדַע מִי אִסְקֶם, מִלְּמַד שְׁלֹא הִבִּיא עֲלֵיהֶם שְׂרָעֻנַת עַד שְׁוֹכְנֵם הַצְדִּיקִים אִישׁ
לְאֶהֱלוֹ (ספרי: (לא) וַיִּנּוּ, וַיִּסְרִית וְכֻן כִּי נֻ חִישׁ (תה' צ"א) וְכֻן גְּנוּז וְעָבֵר (נחום א'): וַיִּמַּשׁ.
וַיִּשְׁשָׁם, כְּמוֹ וְהֵנָּה נִשְׁשִׁים עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ (ש"א ל'), וַיִּנְטְשִׁיךְ הַמִּדְבָּרָה (יח' כ"ט):
וּכְאֻמָּתִים, פּוֹרְחוֹת בְּנִיבָה, עַד שֶׁהֵן כְּנָגֵד לְבוֹ שֶׁל אָדָם, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה מוֹרֵה בְּאִסְקִסְתָּן לֹא

³²And the people rose all that day, and all *that* night, and all the next day, and they gathered the quails: he that gathered least gathered ten homers: and they spread *them* all abroad for themselves round about the camp. ³³And while the flesh *was* yet between their teeth, ere it was chewed, the wrath of the Eternal glowed against the people, and the Eternal smote the people with a very great slaughter. ³⁴And he called the name of that place Kibroth-hattaavah: because there they buried the people that lusted. ³⁵And the people journeyed from Kibroth-hattaavah unto Hazeroth; and abode at Hazeroth.

12. ¹And Miriam and Aaron spake against Moses because of the Cushite woman, whom he had married: for he had married a Cushite woman. ²And they said, Hath the Eternal indeed spoken only by Moses?

רש"י

upon the people teaches us that He (God) did not bring the punishment upon them before these righteous men had retired each into his tent (Siphre). (31) *וַיִּנּוּ* means "and he caused to fly"; similar is, (Ps. XC. 10) "for it flies away (נָוּ)"; so, also, (Nah. I. 12) "they shall fly off (נָנוּ) and it shall pass away". *וַיִּשָּׁט* means "and he spread *them* abroad" (whilst flying), as (1 Sam. XXX. 16) "and behold, they were spread abroad (נָטוּשִׁים) upon all the earth"; (Ezek. XXIX. 5) "and I have spread thee about (נִשְׁטַחְתִּיךָ) the wilderness" *וְכַתְּמִים* AND ABOUT TWO CUBITS [HIGH UPON THE FACE OF THE EARTH] — *This means that they were flying at a height of two cubits from the ground*¹) so that they reached just up to a man's breast, in order that there should be no trouble in gathering them, either to stretch upwards or to bend down to *pick them up* (Siphre). (32) *הִכְמִיעַ* means, HE THAT GATHERED LEAST of all — the indolent and the lame, *אָכַף עֶשְׂרֵה חֲמֵרִים*, GATHERED TEN HOMERS (ib.). *וַיִּשְׁמְרוּ* means, they made them into innumerable layers (Siphre; Joma 75b). (33) *טָרַח יִכְרֹת* Translate this as the Targum does: *עַד דְּלֹא פָסַק*, whilst it (the flesh, the supply of flesh) had not yet ceased. Another explanation is: one had not yet time to bite it through with his teeth before his soul departed²).

12. (1) *וְהִדְבֵּר* AND [MIRIAM AND AARON] SPAKE — The term *דִּבֵּר* in every passage where it is used implies harsh language, for so it states. (Gen. XLII. 30) "The man, the lord of the land spake (*דִּבֵּר*) roughly to us". The term *אָמַר*, however, is always an expression denoting supplication, for so it states, (Gen. XIX. 7) "And he said (*וַיֹּאמֶר*) 'I beg of you (*נָא*), my brethren, do not so wickedly"; (verse 6 of this chapter) "And He said (*וַיֹּאמֶר*), Hear, I pray you (*נָא*), My words" — for the word *נָא* always expresses supplication (Siphre). *וְהִדְבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן* AND MIRIAM AND AARON SPAKE — She opened the conversation, therefore Scripture mentions her first. And whence did Miriam know that Moses had separated himself from his wife (for this was the statement she made; cf. Rashi below)? R. Nathan answered: "Miriam was beside Zipporah when it was told to Moses, 'Eldad and Medad are prophesying in the camp' (XI. 17). When Zipporah heard this, she exclaimed, 'Woe to the wives of these if they have anything to do with prophecy, for they will separate from their wives just as my husband has separated from me!' It was from this that Miriam knew *about it*, and she told *it* to Aaron. Now what *was the case with Miriam* who had no intention to disparage *him*? She was punished thus *severely*! How much the more will this be so in the case of one who intentionally speaks in disparagement of this fellow"! (Siphre). *הָאִשָּׁה הַכּוּשִׁית* THE CUSHITE WOMAN — This tells us that all agreed as to her beauty just as all agree as to the blackness of an Aethiopian (cf. Siphre)³. *נִשְׂיָתָהּ* — The numerical value of this word is the same (736) as that of *מְרֵאָה*, "a woman of beautiful appearance". *עַל אֲדָרַת הָאִשָּׁה* BECAUSE OF THE

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

במדבר יא יב בהעלתך

יב וַיִּקְרָא הָעָם בְּלַחֲיוֹם הַהוּא וּכְלִי-הַלֵּילָה וְכָל יוֹם
הַמַּחֲרָת וַיֹּאסְפוּ אֶת־הַשָּׁלוֹ הַמִּמַּעֲיֵט אֲסָף עֲשָׂרָה
חֲמֹרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׁמוֹנֹת סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה:
יג הַבָּשָׂר עוֹדְנָנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרֶם יִכְרֹת וְאָף יִתְּוֹל
חֲרָה בָּעָם וַיֵּךְ יְהוָה בָּעָם מִפֶּה רַבָּה מָאֹד: יד וַיִּקְרָא
אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרֹת הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ
אֶת־הָעָם הַמֹּתָאִים: טו מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה נִסְעוּ הָעָם
חֲצֵרוֹת וַיְהִי בַחֲצֵרוֹת: פ יב * וַתִּדְבֹר מֵרִים
וְאֶהְרֹן בְּמִשְׁחָה עַל־אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכִּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח
כִּי־אִשָּׁה כִּשִּׁית לָקַח: ז וַיֹּאמְרוּ הֲרֹק אֶךְ־בְּמִשְׁחָה

אונקלוס

ובמהלך יומא לךא סחור סחור למשריתא וברום תרתין אמין על אפי ארעא:
לב וגם עמא כל יומא ההוא וכל לילא וכל יומא דבתרוהי וקנשו נת שליו דאזער
כנש עשרא דגורין ושטחו להון משטחין סחור סחור למשריתא: לג בסרא עד
דהוא בין שניהון עד לא פסק ורגא דיי תקיף בעמא וקטל יי בעמא קטול סני לחרא:
לד וקרא נת שמא דאתרא ההוא קברי דמשאל ארי מן קברו נת עמא דשאלו:
לה מקברי דמשאל נטלו עמא לחצרות והו בחרצות: * וטללת מרים ואהרן
במשח על עסק אתתא שפרתא די נסיב ארי אתתא שפרתא דנסיב דחיק: ז ויאמרו

רשי

להגביה ולא לשחות (ספרי): (לב) הממעט. מי שאוסף שחות מקלם, העצלים והתנרים,
אסף עשרה חמרים (שם): וישטחו. עשו אותן משטחין משטחין (שם): (לג) טרם יכרת.
בתרגומו עד לא פסק: ד"א אינו מספיק לפסקו בשניו עד שנשמתו יוצאה:

יב (א) ותדבר. אין דבור בקל מקום אלא לשון קשה, וכן הוא אומר דבר האיש אלני
האנין אתנו קשות (בר' מ"ב), ואין אמירה בקל מקום אלא לשון תחנונים, וכן הוא אומר
ויאמר אל נא אחי תרעו (בר' י"ט), ויאמר שמעו נא דברי (ספד' ו'), כל נא לשון בקשה (ספרי):
ותדבר מרים ואהרן. היא סתחה בדבור תחלה, לסיק ד הקדימה הפתוב, ומנן היתה יודעת
מרים שפרש משה מן האשה? רבי נתן אומר מרים היתה כצד צפורה בשעה שנאמר למשה
אללך ומייד מתנבאים במחנה, בין ששמעה צפורה, אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם
נזקקים לגבואה, שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני, ומשם ידעה מרים
והיידה לאהרן: ומה מרים שלא נתכונה לגנותו דך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו של
חברו (ספרי): האשה הכשית. מייד שהכל מודים בקפיה בשם שהכל מודים בשחרותו של
כושיו (שם): כושית. בגמטריא נסת מראה: על אדות האשה. על אדות ורושקה: כי אשה
כשית לקח. מה תיל? אלא יש לך אשה נאה בגינה ואין נאה במעשיה, במעשיה ולא בקפיה,
אבל זאת נאה בכלל. האשה הכשית, על שם נזיה נקראת כושית, באדם הקורא את בנו נאה
כושית, כרי שלא תשלוט בו עין רעה: כי אשה כשית לקח נעשה נרשה: (ב) הרק אך עמו

hath he not spoken also by us? And the Eternal heard it. ³Now the man Moses *was* very meek, above all the men who *were* upon the face of the earth. ⁴And the Eternal spake suddenly unto Moses, and unto Aaron, and unto Miriam, Go out ye three unto the appointed tent. And they three went out. ⁵And the Eternal came down in the column of the cloud, and stood *in* the entrance of the dwelling, and called Aaron and Miriam: and they both went forth. ⁶And he said, Hear now my words: If there be a prophet among you, *I* the Eternal will make myself known unto him in a vision, *and* will speak unto him in a dream. ⁷My servant Moses is not so, who is faithful in all mine house. ⁸With him will I speak mouth to mouth, in a plain vision, and not in riddles; and the similitude of the Eternal shall *be* behold; why then were ye not afraid to speak

רש"י

[CUSHITE] WOMAN — because of her having been divorced *by* Moses (cf. Note on previous passage). לֹקַח כִּשִּׁיתָ לְמֹשֶׁה FOR HE HAD MARRIED A CUSHITE WOMAN — What is the force of this statement? (It appears superfluous; since *עַל אֲדוּת וְכִי* has been explained to refer to Moses having divorced his Cushite wife, it is unnecessary to state afterwards that he had married her!) But it is made to suggest the following: You may find a woman who is pleasant on account of her beauty but who is not pleasant by reason of her deeds (conduct); or one pleasant because of her conduct but not because of her beauty. This woman, however, was pleasant in every respect (Siphre)¹. הָאִשָּׁה הַכִּשִּׁיתָ THE CUSHITE WOMAN — Because of her beauty she was called "the Aethiopian" just as a man calls his handsome son "Moor", in order that the evil eye should have no power over him²). כִּי אִשָּׁה כִּשִּׁיתָ לְקַח THAT HE HAD MARRIED A CUSHITE (a beautiful) WOMAN, and had now divorced her. (2) הָרַק אֶךְ FOR HATH INDEED THE LORD SPOKEN with him alone, גַּם בְּנִי הֲלֹא HATH HE NOT ALSO [SPOKEN] WITH US, and we have not separated from our spouses! (Siphre). (3) עֲנֵנו *means*, humble and patient. (4) פְּתָאָם SUDDENLY — He revealed himself to them suddenly just when they were unclean as a result of marital intercourse, so that they cried; "Water, water!" (for purification). He did this to give them to understand that Moses had acted rightly in that he had separated from his wife, since the Shechinah used to reveal Itself to him at all times and there was no definite time fixed for the Divine communication (cf. Yalk.). צֵאוּ שְׁלֹשְׁכֶם GO OUT YE THREE [UNTO THE APPOINTED TENT] — This tells us that the names of all three of them were mentioned as one utterance, something that is impossible for a human mouth to articulate and a human ear to catch (Siphre)³. (5) בָּעֶמֶד עָנַן [AND THE LORD CAME DOWN] IN THE COLUMN OF THE CLOUD — He came alone to punish them, not as is the manner of human beings: when a human king goes to war, he goes with numerous troops, but when he goes forth peaceably, he goes forth with only a few. But the manner of the Holy One, blessed be He, is that He goes to war alone — as it is said, (Ex. XV. 3) "The Lord alone is the man of war, but He goes forth for peace accompanied by His hosts, as it is said, (Ps. LXVIII. 18) "The chariots of God are twenty thousands, even thousands of angels of peace (שְׁנָאֵן)" (Siphre). וַיִּקְרָא אֹהֵרִן וּמִרְיָם AND HE CALLED: "AARON AND MIRIAM!" — that they should proceed further, and go forth from the court towards God (more lit., the Divine Speech) (Siphre)⁴. וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם AND THEY BOTH WENT FORTH — And why did He bid them go further and so separate them from Moses? Because *there is a rule that one should utter only a part of a man's good qualities in his presence, but that the whole of them should be told only in his absence.* Similarly we find in the

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

דְּבַר יְהוָה הָלֹא גַם־בָּנוּ דְּבַר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: י וְהָאִישׁ
 מֹשֶׁה עָנָן מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה:
 ס י וַיֹּאמֶר יְהוָה פֶּתָאם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
 מִרְיָם צֵאוּ שְׁלֹשְׁתֶּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשֹׁתָם:
 י וַיִּרְדּוּ יְהוָה בַּעֲמֹד עָנָן וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא
 אֲהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם: י וַיֹּאמֶר שְׁמַעֲיָנָא דְּבָרִי
 אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בְּמִרְאָה אֵלָיו אֲתוּדַע
 בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר־בּוֹ: י לֹא־כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי
 נֶאֱמָן הוּא: י פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֵּר־בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא
 בְּחִידָת וּתְמִנָּת יְהוָה יָבִיט וּמִדּוּעַ לֹא יֵרָאֶתֶם לְדַבֵּר

אונקלוס

הלחוד ברם במשה מליל יי הלא אף עמנא מליל ושמוע קנס יי: ויגברא משה
 ענותו לחנא מכל אנשא די על אפי ארעא: ויאמר יי בחפח למשה ולאחרון ולמררם
 פוקו חלתיכון למשכן ומנא ונסקו חלתיהון: ח ואחנלי יי בעמודא דעננא וקם בתרע
 משכנא וקרא אחרן ומרים ונסקו חלתיהון: ויאמר שמוע קען פתננא אם יהון לכון
 נביאין אנא יי כנזון אנא מתנלי להון בחלמנא אנא ממלל עמיהון: י לא כן עבדי
 משה בכל ביתי מהימן הוא: ח ממלל עם ממלל מלנא עמה בחזו וקא בחזון

רשי

לכדו דבר ה': הלא גם בנו. ולא פרשנו מדברך ארץ (ספרי): (ג) ענו. ששל וסבלו: (ד) פתאם.
 נגלה עליהם פתאום והם שמעו בדרך ארץ, והיו צועקים "מים מים!" להודיעם שפה עשה
 משה שפרש מן האשה, מאחר שנגלית עליו שכניה דריר ואין עת קבועה לדבור (עי' ילקוט):
 צאו שלשתכם. מיד ששילשתן נקראו בדבור אחד מה שאי אפשר לשה לומר ולאן לשמוע
 (ספרי): (ה) בעמוד ענן. יצא יחיד שלי לא כמדת בשר נדם, מלך בשר נדם כשיוצא לפלחמה
 יוצא באוכלוסים, וכשיוצא לשלום יוצא במועטין, ומדת הקב"ה יוצא לפלחמה יחיד.
 שנאמר איש מלחמה (שמי' טו'), ויוצא לשלום באוכלוסין, שנאמר (תה' ס"ח), רכב אליהם
 רבתיים אלפי שנאן (ספרי): ויקרא אחרן ומרים. שהיו נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת
 הדבור: ויצאו שניהם. ומפני מה משכן והפרישן משה? לפי שאומרים מקצת שקחו של
 אדם בקניו וקלו שלא בקניו, וכן מציע בנח, שלא בקניו נאמר איש צדיק תמים (בר' ו'),
 ובקניו נאמר כי אחד ראיתי צדיק לשני (שם ו'): ד"א שלא יאמרו בנפשותיו של אחרן (ספרי):
 (ו) שמעו נא דברי. אין נא אלא לשון בקשה (שם): אם יהיה נביאכם. אם יהיו לכם נביאים,
 ה' במראה אליו אתודע, שכנית שמי אין נגלית עליו באפסוקלרנא המאירה אלא בחלום
 וחזיון: (ח) פה אל פה. אמרתי לו לפרוש מן האשה (שם), והיכן אמרתי לו? בסיני — לד
 אמר להם שובו לכם לאהליכם ואפה פה עמד עמדי (רבי ה'): ומראה ולא בחידת. מראה
 זה מראה דבור, שאני מפרש לו דבורי במראית שנים שבו, ואיני סותמו לו בחידות קענן
 שנאמר ליחזקאל (יח' יו'), חזר חידה נגו': יכול מראה שכניהו פ"ל (שמי' ל"ג), לא תוכל
 לראות את קני (ספרי): ותמנת ה' יביט. זה מראה אחרים, קענן שנאמר (שמי' ל"ג), וראית
 את אחרי (ספרי): בעבדי במשה. אינו אומר בעבדי משה, אלא בעבדי במשה — בעבדי
 אע"פ שאינו משה, במשה אפילו אינו עבדי כראי היותם לירוא מסיני, וקל שכן שהוא עבדי.

against my servant Moses? ⁹And the wrath of the Eternal glowed against them; and he went away. ¹⁰And the cloud departed from off the tent: and, behold, Miriam *became* leprous, *white* as snow: and Aaron turned towards Miriam, and, behold, *she was* leprous. ¹¹And Aaron said unto Moses, Alas, my lord, I beseech thee, lay not the sin upon us, wherein we have done foolishly, and wherein we have sinned. ¹²Let her not be as one dead, of whom the flesh is half consumed when he cometh out of his mother's womb. ¹³And Moses cried unto the Eternal, saying, Heal her now, O God, I beseech thee. ¹⁴And the Eternal said unto Moses, If her father had but spit in her face, should she not

רש"י

case of Noah, that in his absence (i. e. when Scripture speaks about him) it says of him: "a righteous and whole-hearted man" (Gen. VI. 9), whilst in his presence (i. e. where God is speaking to Noah) it states, (ib. VII. 1) "for thee I have seen righteous before me", (and it does not add: whole-hearted) (Siphre). — Another explanation is: *God bid only Aaron and Miriam to draw near in order that he (Moses) should not hear the reprimand administered to Aaron.* (6) שָׁמְעוּ נָא דְבָרִי HEAR, I PRAY YOU, MY WORDS — The word נָא is always an expression of entreaty (Siphre)¹. אִם יִהְיֶה נְבִיאִים means, IF THERE WOULD BE PROPHETS TO YOU (i. e. if you had a prophet — if you could show one to me)². ה' בְּמַרְאֵה אֱלֹהֵי אֲתוֹרָה This means: the Shechinah (the Divine Glory) of my Name does not reveal Itself unto him in a "transparent glass" (i. e. a direct revelation), but in dreams and visions (cf. Siphre). (8) פִּה אֶל פִּה MOUTH TO MOUTH [I HAVE SPOKEN WITH HIM] — I have Myself told him to separate from his wife. And where did I tell him *this*? On Sinai, when I said to him, (Deut. V. 27—28) "Go, say to them (to the people), 'Get you into your tents (rejoin your wives). But as for thee, remain thou here by Me, [and I will speak unto thee]'" (Siphre; cf. Sabb. 87a). וּמַרְאֵה וְלֹא בְּחִידָה AND IN A מַרְאֵה AND NOT IN RIDDLES — When it says מַרְאֵה, this refers to the clearness of the Divine communication, i. e. that I express My communication unto him in the clearest form in which it can be put and do not obscure it in riddles, as e. g. was the manner in which it was said to Ezechiel: (Ez. XVII. 2), "Put forth a riddle etc." — One might, *however*, think that it refers to the "appearance of the Shechinah" (i. e. that he saw God)! It, however, states, (Ex. XXXIII. 20) "Thou canst not see My face" (Siphre). וְתִמְנַת ה' יִבֵּשׁ AND THE SIMILITUDE OF THE LORD DID HE BEHOLD — This refers to beholding the after-effects of God's Providence, just as it is stated, (ib. v. 22—23) "[And it shall be when My glory passeth by] thou shalt see what is behind Me" (Siphre). כְּעִבְרֵי בְּמַשָּׁה [WHY WERE YE NOT AFRAID TO SPEAK] AGAINST MY SERVANT, AGAINST MOSES — It does not state "against My servant Moses", but "against My servant, against Moses", which suggests: *why were ye not afraid to speak against My servant, even though he were not a Moses; and why were ye not afraid to speak against a Moses — even though he were not My servant — in either of these cases you ought to have feared him! How much the more ought you to be afraid to speak against him (Moses) he being also My servant — and the servant of a king is a king (a noble person) himself! You should have said: The King does not love him without reason! — But if you reply that I am not cognisant of his doings (i. e. that I love him though he does not deserve it, since I am not aware of his treatment of his wife) — then this statement is even worse than your previous one (cf. Siphre).* (9) וַיֵּחָר אַף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ AND THE WRATH OF THE LORD GLOWED AGAINST THEM; AND HE WENT AWAY — Only after He had informed them of their offence did He decree "excommunication" against them. How much less should a human

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

בַּעֲבָדִי בַּמִּשָּׁה: "וַיַּחֲרֹאף יְהוָה בָּם וַיִּלְךְ: ' וַהֲעֵנֶנּוּ
סֹר מַעַל הָאֹהֶל וַהֲנִה מְרִים מִצְרַעַת בְּשִׁלְג וַיִּפֹּן
אֶהְרֶן אֶל־מְרִים וַהֲנִה מִצְרַעַת: " וַיֹּאמֶר אֶהְרֶן אֶל־
מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי אֶל־נָא תִשֶׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר
נִוְאלְנוּ וְאֲשֶׁר חָטָאנוּ: " אֶל־נָא תְהִי בִּפְתַח אֲשֶׁר
בְּצִאתוֹ מִרְחֹם אֹמֶז וַיֹּאכֶל חֲצִי בָשָׂרוֹ: " וַיַּעֲצֵק
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַחֵם נָא לָהּ: פ
י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק בַּפְּנִיָּה הִלָּא

אונקלוס

וידמות וקרא דיני מסתכל ומא דין לא דחלתון למללא בעבדי במשה: ט וחקיר רגנא
דיי בהון ואסתלק: ' ונענא אסתלק מעלוי משכנא והא מרים סורא בסלגא ואתפני
אהרן לות מרים והא סנדרת: יא ויאמר אהרן למשה בבכו רבוני לא כעון תשוי עלנא
חובא דאשפשנא ודי סרנא: יב לא כעון תתרחק דא מבינגא ארי אסתנא היא עלי
כעון על בסרא מיתא הרין די בה ויפסי: יג ועלי משה קדם וי למימר אלהא בבכו
אסי כעון נסה: יד ויאמר וי למשה ואלו אבוהה סנוף נויף בה הלא תתכלם שבצא

רשי

ועבד מלך מלך, והנה לבס לומר אין המלך אוהבו הנם, ואם תאמרו איני מכיר במעשיו,
זו קשה מן הראשונה (שם): (ט) ויחר אף ה' בם וילך. מאחר שהודיעם סרחונם גור עליהם
נדוי, ק"ן לבשר גדם שלא יבעוס על חברו עד שיודיענו סרחונו (ספרי): (י) והענן סר, וא"כ
והנה מרים מצרעת בשלג, משל למלך שאמר לסרנו רדה את בני, אכל לא תרדנו עד
שאלך מאצלך, שרחמי עלי (שם): (יא) נואלנו. דתרנומה, לשון אויל: (יב) אל נא תהי
אחותנו זו כמת: שהמצורע חשוב כמת, מה פת מטמא בביתא אף מצורע מטמא בביתא
(שם): אשר בצאתו מרחם אמו. אמנו הנה לו לומר, אלא שבעה הכתוב, וכן חצי בשרו, חצי
בשרנו הנה לו לומר, אלא שבעה הכתוב, מאחר שיצתה מרחם אמינו היא לנו כאלו נאכל
חצי בשרנו, כענין שנאמר כי אחינו בשרנו הוא (בר' ל"ו). ולפי משמעו אף הוא נראה כן,
אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת, אשר בצאתו — מאחר שצא זה מרחם אמו של
זה, שיש בם בדרו לעזור ואינו עוזרו — הרי נאכל חצי בשרו, שאחיו בשרו הוא: ד"א אל נא
תהי כמת, אם אינד רופאה בתפלה, מי מסנידה, מי משהה? אני איך לראותה, שאני קרוב
ואין קרוב רואה את הנפעים, ובהן אחר אין בעולם, וזהו אשר בצאתו מרחם אמו: (יג) אל
נא רפא נא לה. כא הכתוב למקדך דרך ארץ, שהשואל דבר מחברו צריך לומר שנים או
שלשה דברי תחנונים וא"כ יבקש שאלותיו (ספרי): לאמר, מה תיל? אמר לו השביני אם
אתה מרפא אותה אם לא! עד שהשיבו ואביה ירק ירק וגי: ראב"ע אומר בארבעה מקומות
בקש משה מלפני הקד"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו: ביוצא בו וידבר משה לפני
ה' לאמר וגי (שם' ו), מה תיל? לאמר? השביני אם גואלים אתה אם לאו! עד שהשיבו עתה
תראה וגי, ביוצא בו ויאמר משה לפני ה' לאמר יפקד ה' אליה הרוחת לכל בשר (שם' ו),
השיבו קח לך, ביוצא בו ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר (דב' יג). השיבו רב לך (ספרי):
רפא נא לה. מפני מה לא תאריך משה בתפלה? שלא יהיו יסוראל אומרים, אחותי עומדת
בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה! (ספרי) ד"א שלא יאמר וישראל, בשביל אחותו הוא
מאריך בתפלה אכל בשבילנו אינו מאריך בתפלה: (יד) ואביה ירק ירק בפניה. ואם

impossible for me to examine her *as to the character of her leprosy*, since I am a near relative and a near relative may not examine the leprous plagues of his kin, (Siphre; cf. Neg. II. 5) and there is no other priest in the world who is not her relative. This is alluded to in the words, *אשר נצאתו מרחם אמו* — "since he (the only person who could declare her clean) has come out of the same womb. (13) *לֵאמֹר הַיּוֹם הַזֶּה יִרְפָּא אֶל נָא רַחֵם אֱלֹהִים* HEAL HER NOW, O GOD, I BESEECH THEE — Scripture intends to teach you *by this form of prayer* the correct attitude in social life — that if one is asking a favour of his fellow man he should first say two or three words of supplication and then solicit the favour (Siphre). *לֵאמֹר* SAYING (more lit., to say, i. e. that he should say) — What is the force of this word? *It means "to say" i. e. that God should say, viz., he (Moses) said to Him, "Answer me whether you are going to heal her or not", — until at length He replied: "If her father had but spit in her face etc."* Rabbi Eleazer, the son of Azariah, said: In four instances Moses asked the Holy One, blessed be He, to tell him whether He would fulfil his request or not. Similar to the case here is, (Ex. VI. 12): "And Moses spake before the Lord, saying, "[Behold, the children of Israel have not hearkened unto me; how then shall Pharaoh hearken to me]". What is the force of the word *לֵאמֹר*? — "Answer me whether you will redeem them or not". Until at length the Lord said unto him, (ib. 1)¹ "Now shalt thou see [What I will do to Pharaoh]". Similar to this is: (Num. XXVII. 15—18) "and Moses spake unto the Lord, saying, 'Let the Lord, the God of the spirits of all flesh set a man [over the congregation]'". He answered him, "Take thee [Joshua the son of Nun, etc.]". Similar to this is: (Deut. III. 23—26) "And I besought the Lord at that time, saying, [O Lord, God, thou hast begun to show thy servant thy greatness]", the Lord replied: "Let it suffice". *לֵאמֹר הַיּוֹם הַזֶּה יִרְפָּא אֶל נָא רַחֵם* HEAL HER, I PRAY THEE — Why did Moses not pray at length? In order that Israel should not say: His sister is in trouble, and he stands and offers long prayers! (Siphre). — [Another explanation is: *He did not pray at length* so that Israel should not say: On behalf of his sister he prays long, but on our behalf he would offer no long prayer]. (14) *וְאִבִּיהָ יֵרָק יֶרֶק כְּסִינָה* IF HER FATHER HAD BUT SPIT IN HER FACE — i. e. if he had shown her an angry face (if he was offended

NOTES

¹ This is not quite correct, since Moses' question appears after the words *עַתָּה תִּרְאֶה*. The Wilna Gaon therefore suggests that the verse *עַתָּה תִּרְאֶה* should be replaced by *וְהוֹצֵאתִי אֶת צִנְאוֹתַי* (Ex. VII. 4). Cf. also Siphre.

רש"י

being display anger against his fellow before he informs him of his offence (Siphre). (10) והענן סר AND THE CLOUD DEPARTED, and only afterwards, ומרים מצרעת כשלו, BEHOLD, MIRIAM BECAME LEPROUS, WHITE AS SNOW. A parable! *This may be compared to a king who said to his son's tutor, "Chastise my son, but do not do so until I go away from you, because I feel pity for him" (ib.).* (11) נואלנו — *Understand this as the Targum does: (we have acted foolishly); it is associated in meaning with אויל "a fool".* (12) אל נא תהי כמת LET NOT this our sister BE AS ONE WHO IS DEAD — *Aaron said this because a leper may be regarded as dead. How is it in the case of a corpse? It makes one unclean through entering a room in which it lies! So, too, does the leper make a person unclean through his entering the place where he is!* (cf. Siphre). אשר בצאתו מרחם אמו — *It ought to have stated "אמנו" "of our mother's womb", only that Scripture modified the expression. Similarly חצי בשרו — it ought to have said חצי בשרנו "the half of our flesh is consumed", only that Scripture modified the expression (Scripture uses these expressions with the suffix of the third person singular instead of the first person plural, because it wishes to avoid an ominous expression referring to Aaron and Moses). — The meaning is: Since she came forth from the womb of our own mother she in her present state is to us as though the half of our flesh were consumed. It is the same idea as is expressed in the words, (Gen. XXXVII. 27) "for he is our brother, our own flesh". — And even according to what the text literally implies (without assuming any modification) it appears to have that meaning. It is not right for a brother to allow his sister to remain as a dead person, אשר בצאתו, since he (the dead person) also came out of the womb of the mother of this man who possessed the power to help him and does not help him, — then, indeed, the half of his own flesh becomes consumed if the other perishes, since one's brother is one's own flesh. — Another explanation of אל נא תהי כמת in the the sense of "Do not let her remain a leper" is: If you (Moses) do not heal her by your prayer, who will put her in quarantine as a leper (cf. Lev. XIII. 4) who will ultimately declare her clean? It is*

NOTES

¹⁾ Cf. Mishna Neg. XIII. 11. The ש"ח quotes Lev. XIV. 46: והבא אל הבית כל ימי as a proof that מצורע מטמא בניהא. This is of course wrong. There Scripture is speaking of a man entering a "house stricken with leprosy" which has nothing to do with our case. The fact that a leper is מטמא בניהא is derived in the Siphra from the text Lev. XIII. 46: מחוץ למחנה מושבו.

be ashamed seven days? Let her be shut out from the camp seven days, and after that let her be gathered in *again*. ¹⁵And Miriam was shut out from the camp seven days: and the people journeyed not till Miriam was brought in *again*. ¹⁶And afterwards the people journeyed from Hazeroth, and encamped in the desert of Paran.

13. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Send thou men, that they may search the land of Canaan, which I give unto the children of Israel: of every tribe of their fathers shall ye send a man, every one a prince among them. ³And Moses by the commandment of the Eternal sent them from the desert of Paran: all those men *were* heads of the children of Israel. ⁴And these *were* their names: Of the tribe of Reuben, Shammua the son of Zaccur. ⁵Of the tribe of Simeon, Shaphat the son of Hori. ⁶Of the tribe of Judah, Caleb

רשי

with her), הלא תכלם שבעת ימים SHOULD SHE NOT BE PUT TO SHAME FOR SEVEN DAYS? — It follows *therefore* à fortiori with respect to the Shechinah (i. e. in the case where God rebukes her in such a stern way) *that she ought to be put to shame for fourteen days!*¹) But *since there is a rule* “It is sufficient for a law that is derived by a conclusion a fortiori (הבא מן הרין) to be *only as strict* as the law from which it is derived (נרון), *and not go beyond it*, therefore even as a consequence of My reprimand, שבעת ימים תסגר LET HER BE SHUT OUT [FROM THE CAMP] SEVEN DAYS *only* (Siphre; B. Kam. 25a). ואחר תאסף AND AFTER THAT LET HE BE GATHERED IN AGAIN — I say that all the *different forms of the root אסף* which are employed in reference to lepers (cf. e. g. 2 Kings V. 6, 11) are used because he (the leper) is sent forth from the camp and when he becomes healed he is taken *again* into the camp; — on this account it uses of him the term אספה, which has the meaning of “taking in” *something that was outside*. (15) והעם לא נסע AND THE PEOPLE JOURNEYED NOT [TILL MIRIAM WAS BROUGHT IN] — This honour the Omnipresent showed her *as a reward* for the single hour she tarried for Moses’ sake *when* he was thrown into the river, as it is said, (Ex. II. 4) “And his sister placed herself afar off (i. e. she waited) [to know what would be done to him]” (Sota 9b).

שלח

13. (2) שלח לך אנשים SEND THOU MEN — Why is the section dealing with the spies put in juxtaposition with the section dealing with Miriam’s *punishment*? *To show the grievousness of the spies’ sin*: because she (Miriam) was punished on account of the slander which she uttered against her brother, and these sinners witnessed it and yet they did not take a lesson *from her* (Tanch.). שלח לך SEND THEE (more lit., for thyself) — i. e. according to your own judgement: I do not command you, but if you wish to do so send them. — God said this because the Israelites came to Moses and said. “We will send men before us etc.”, as it is said, (Deut. I. 22): “And you approached me, all of you, [saying, We will send men, etc.]”, and Moses took counsel with the Shechinah (the Lord), whereupon He said to them, I have told them *long ago* that it (the land) is good, as it is said, (Ex. III. 17): “I will bring you up out of the affliction of Egypt . . . [unto a land flowing with milk and honey]”. By their lives! *I swear* that I will give them now an opportunity to fall into error through the statements of the spies, so that *they* should not come into possession of it (the land) (Sota 34b; cf. also Rashi ib. s. v. מרעהך and Tanch.). (3) על פי ה' BY THE MOUTH OF THE LORD — This means by His permission (not by His command; cf. Rashi on v. 2)

NOTES

¹) See Appendix.

במדבר יב יג שלח לך

תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר האסף: ^{טו} ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים: ^{טז} ואחר נסעו העם מחצרות ויחני במדבר פארן:

פ פ פ

קל"ז. תהלל"ז. סימן. ונפטרין רני ושמי. זכריה זכ"י ז':

יג * וידבר יהוה אל משה לאמר: ^ב שלח לך אנשים ויחרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל גשיא בהם: ^ג וישלח אתם משה ממדבר פארן על פני יהוה כלם אנשים ראשי בני ישראל המה: ^ד ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זפור: ^ה למטה שמעון שפט בן חורי: ^ו למטה יהודה כלב

אונקלוס

יומין תסתגר שבעא יומין מבקרא למשריתא ובתר כן תתבנש: ^{טו} ואסתגרת מרים מבקרא למשריתא שבעא יומין ועמא לא נטל עד דאתבנשת מרים: ^{טז} ובתר כן נטלו עמא מחצרות ושרו במדברא דפארן: פ פ פ

א ומליל יי עם משה למימר: ^ב שלח לך גברין ויאוללו את ארעא דכנען די אנא יהב לבני ישראל גברא חד גברא חד לשבטא דאבתותיהי תשלחו כל רבא דבהון: ^ג וישלח ויהיו משה ממדברא דפארן על מימרא דיין דלהון גברין רישי בני ישראל אנון: ^ד ואליו שמהתהון לשבטא דראובן שמוע בר זכור: ^ה לשבטא דשמעון שפט

רשי

אביה הראה לה פנים וזעפות, הלא תכלם שבעת ימים! ק"ן לשכינה י"ד יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, לפיכך אף בקוויפתי תסגר שבעת ימים (שם; ב"ק כ"ה); ואחר תאסף. אומר אני כל האסיפות האמורות במקורעים על שם שהוא משלח מחוץ למחנה וקשהו נקרא נאסף אל המחנה, לכך כתוב בו אסיפה, לשון הקנסה: (ט) והעם לא נסע. זה הכבוד חלק לה המקום בשביל ששה אחת שנתעקבה למשה בשהשלח ליאור, שנאמר (שמי' ב'), ותמצב אחתו מרחק ונו' (סוטה ט):

יג (ב) שלח לך אנשים. למה נסמך פירשת מרגלים לפירשת מרים? לפי שלקחה על עסקי דבר, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר (תנח"י): שלח לך, לרעתך, אני אני מצוה לך, אם תרצה שלח: לפי שבא ישראל ואמרו נשלחה אנשים לקנינו, כמה שנאמר ותקרביו אלי דלקם ונו' (רבי א'), ומשה נמלך בשכינה, אמר, אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר אעלה אתכם מקני מצרים ונו' (שמי' ג'), מיהם שאני נותן להם מקום לשעות דרבני מרגלים למען לא ירשוה (תנח"י): (ג) על פי ה', בך שותף, שלא עבד על דיו; כלם

the son of Jephunneh. ⁷Of the tribe of Isaachar, Igal the son of Joseph. ⁸Of the tribe of Ephraim, Hoshea, the son of Nun. ⁹Of the tribe of Benjamin, Palti the son of Raphu. ¹⁰Of the tribe of Zebulun, Gaddiel the son of Sodi. ¹¹Of the tribe of Joseph, *namely*, of the tribe of Manasseh, Gaddi the son of Susi. ¹²Of the tribe of Dan, Ammiel the son of Gemalli. ¹³Of the tribe of Asher, Sethur the son of Michael. ¹⁴Of the tribe of Naphtali, Nahbi the son of Vophsi. ¹⁵Of the tribe of Gad, Geuel the son of Machi. ¹⁶These are the names of the men whom Moses sent to search the land, And Moses called Hoshea the son of Nun, Jehoshua. ¹⁷And Moses sent them to search the land of Canaan, and said unto them, Go up this way southward, and go up into the mountain: ¹⁸And see the land, what it is; and the people that abideth therein, whether they are strong or weak, few or many; ¹⁹And what the land is that they abide in, whether it is good or bad; and what cities they are that they dwell in, whether in camps, or in strongholds; ²⁰And what the land is, whether it is fat

רש"י

i. e. that He did not prevent him from doing so. כֻּלָּם אֲנָשִׁים ALL OF THEM WERE MEN — Wherever the term אֲנָשִׁים, "men", is used in Scripture it is a term denoting worthiness¹). *These men, it is true, sinned later but at that time (when they were appointed) they were worthy men.* (16) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֶׁעַ בֶּן־נֹחַן AND MOSES CALLED HOSHEA [THE SON OF NUN JEHOShUA] — *By giving him this name יְהוֹשֻׁעַ which is a compound of יָהּ and הוֹשַׁע "God may save", he in effect prayed for him: "May God save you from the evil counsel of the spies"*²) (Sota 34b). (17) עָלוּ הָאֲנָשִׁים הַנֵּלָכִים הַזֵּה הַדֶּשֶׁת הַזֶּה GO UP THIS WAY SOUTHWARD — It (the South) was the worst part³) of the Land of Israel. *He bid them spy this out first* because such is the way of merchants: they show a prospective purchaser the inferior goods first, and afterwards they show the best (Tanch.). (18) אֵת הָאָרֶץ מָה הִיא [AND SEE] THE LAND; WHAT IT IS — There are countries which rear strong people and there are countries which rear weak people; there are such as produce a large population and there are such as produce a small population⁴). הַחֹק הוּא הַרְפָּה. WHETHER THEY ARE STRONG OR WEAK — He gave them a sign: if they live in open cities they are strong, since they evidently rely on their own strength, but if they live in fortified cities they are weak (Tanch.). (19) הַבְּמִתְנִים — The Targum rendering is: "whether in open places" *i. e.* in cities open and exposed — without a wall. הַטּוֹבָה הִיא הַטֹּבָה WHETHER IT IS GOOD, through possessing springs and other good and healthy supplies of water⁵). (20) הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ WHETHER THERE ARE TREES IN IT [OR NOT] — *i. e.* whether there is a righteous man amongst them who will protect them by his merits (cf. B. Bath. 15a)⁶).

NOTES

¹) Rashi does not, of course, mean that the word אֲנָשִׁים always designates "worthy men", but that it has this meaning in a passage where there is no particular reason why the sex of the people referred to should be emphasised. Cf. Rashi on XXXI. 3 and Deut. I. 13 where we have phrases similar to that used here. Similarly שְׁלָלָהּ אֲנָשִׁים means: send worthy men. Rashi really means: but does not אֲנָשִׁים here signify worthy men and it is evident from the narrative that they were wicked! He replies: at the time when they were selected, however, they were indeed worthy men.

²) It would seem that the verse וַיִּקְרָא בֶּן־נֹחַן is taken in the sense of: He prayed regarding (בֶּן־) Hosea the son of Nun "May God save thee". — The verb וַיִּקְרָא may well bear the sense of invoking God.

³) The term נֶגֶב itself points to this, for it denotes an arid district, one lacking a good water supply. Achsah, Caleb's daughter, complains to her father (Josh. XV. 19): "Thou hast given me נֶגֶב, אֶרֶץ, the arid land".

For Notes 4—6 see Appendix.

בְּדִיפְנֶה: ^א לַמַּטֵּה יִשָּׁשְׁכָר יִגָּאֵל בְּדִי־סֶפֶה: ^ב לַמַּטֵּה
 אֶפְרַיִם הֹשֵׁעַ בְּדִנּוּן: ^ג לַמַּטֵּה בְנִימִן פִּלְטִי בְּדִרְשׁוּא:
 לַמַּטֵּה זְבוּלֹן גְּדִיָּאֵל בְּדִסּוּדִי: ^ד לַמַּטֵּה יוֹסֵף לַמַּטֵּה
 מְנַשֶּׁה גְּדִי בְּדִסּוּסִי: ^ה לַמַּטֵּה רֵן עֲמִיָּאֵל בְּדִגְמָלִי:
 לַמַּטֵּה אֲשֶׁר סָתוּר בְּדִמִּיכָאֵל: ^ו לַמַּטֵּה נַפְתָּלִי נַחֲבִי
 בְּזַפְסִי: ^ז לַמַּטֵּה גָד גְּאֹאֲאֵל בְּדִמְכִי: ^ח אֵלֶּה שְׁמוֹת
 הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא
 מֹשֶׁה לְחֹשֶׁעַ בְּדִנּוּן יְהוֹשֻׁעַ: ^ט וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר
 אֶת־הָאָרֶץ כִּנְעֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עָלוּ זֶה בְּנֹגֵב וְעֲלִיתֶם
 אֶת־הָהָר: ^י וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מִה־הוּא וּאֶת־הָעַם
 הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הַחֹזֶק הוּא הָרַפָּה הַמַּעֲט הוּא אִם־
 רַב: ^{יא} וּמַה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הוּא
 אִם־רָעָה וּמַה הָעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהֶנָּה
 הַבְּמִחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים: ^{יב} וּמַה הָאָרֶץ הַשְּׂמֹנֶה

אונקלוס

בר חורי: ו לשבטא דיהודה קלב בר יפנה: ^א לשבטא דיששכר יגאל בר יוסף:
^ב לשבטא דאפרים הושע בר נון ^ג לשבטא דבנימין פלטי בר רשוא: ^ד לשבטא
 דזבולון גדילא בר סודי: ^ה לשבטא דיוסף דמנשה גדי בר סוסי: ^ו לשבטא
 דרן עמיאל בר גמלי: ^ז לשבטא דאשר סתור בר מיכאל: ^ח לשבטא דנפתלי נחבי
 בר זפסי: ^ט לשבטא דגד גאואל בר מכי: ^י אלן שמחה דבריא די שלח משה
 לאללא ית ארעא וקרא משה לחושע בר נון יהושע: ^{יא} ושלח יתהון משה לאללא
 ית ארעא דכנען ואמר להון סקו דא בדרומא וחסקון ית טורא: ^{יב} וחסקון ית ארעא
 קא היא וית עמא דיתב עלה התקיה הוא אם חלש הוער הוא אם סרי: ^{יג} ומא
 ארעא די הוא יתב בה הטבא היא אם בישא ומא קרניא די הוא יתב בהו הבפצחין

רשי

אנשים. כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה בשרים היו: (טו) ויקרא משה
 להושע וגו' התפלל עליו זה ישישך מעצת מרגלים (סוטה ל"ד): (יז) עלו זה בנבב. הוא
 היה הפסולת של ארץ ישראל, שכן דרך התגרים מראין את הפסולת תחלה וא"כ מראים
 את השבח (תנח"י: יח) את הארץ מה הוא. יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים.
 יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין: החזק הוא הרפה. סימן מסר להם: אם בפרוים
 יושבין, חזקים הם. שסומכין על גבורתם, ואם בפרוים בצורות הם יושבין, חלשים הם (שם):
 (יט) הבמחנים. תרגומו הבסחתי. ברכין פצוחין ופסוחין מאין חזקה: הטובה הוא. במענית
 ותחומות טובים ובראיים: (כ) היש בה עץ. אם יש בהם אדם קשר שגון עליהם בכותו (ע"י

or lean, whether there *are* trees therein or not: and be ye of good courage, and bring of the fruit of the land. Now the days *were* the days of the firstlings of the grapes. ²¹So they went up and searched the land, from the desert of Zin unto Rehob, as men come to Hamath. ²²And they went up by the south, and came unto Hebron, where Ahiman, Sheshai, and Talmi, the children of Anak *were*. Now Hebron was built seven years before Zoan in Egypt. ²³And they came unto the brook of Eshcol, and cut down from thence a branch with one cluster of grapes, and they bare it between two upon a pole, and *they brought* of the pomegranates, and of the figs. ²⁴The place was called the brook Eshcol, because of the cluster of grapes which the children of Israel cut down

רש"י

בבכורי ענבים — [AND THE DAYS WERE THE DAYS OF] THE FIRSTLING OF THE GRAPES — *i. e.* the days when the grapes were ripening at its early stage of growth. (21) ממדבר צן עד רחב לבא חמת [SO THEY WENT UP AND SEARCHED THE LAND] FROM THE DESERT OF ZIN UNTO REHOB, AS MEN COME TO HAMATH — They went along its (the Land's) boundaries lengthwise and broadwise in the form of a gamma (the third letter of the Greek alphabet, Γ), *viz.*, they went along the side which forms the southern boundary from its eastern corner to the western corner, just as Moses had bidden them, (v. 17) "Go up this way southwards", *i. e.* the way of the south border from its eastern point up to the Mediterranean Sea, for the Sea is the western boundary of the Land. From there they turned and went along the entire western boundary on the sea-coast up to the point whence one goes on to Hamath which is situated near Mount Hor in the North-western corner, as is set forth in the section dealing with the "boundaries of the Land" in the Sedrah מלך מסעי (XXXIV. 7—8). (22) ויבא עד חברון [AND THEY WENT UP BY THE SOUTH] AND HE CAME UNTO HEBRON — Caleb alone went there and prostrated himself on the graves of the Patriarchs, offering prayer that he might be helped not to give way to the enticement of his colleagues and join them in their counsel. You may see that it was Caleb who went there, for so indeed it (Scripture) states, (Deut. I. 36) "[Save Caleb the son of Jephunnah, he shall see it] and unto him will I give the land upon which he hath trodden!" and it is written, (Judg. I. 20) "And they gave Hebron unto Caleb" (Sota 34b) שבע שנים נבנתה [NOW HEBRON] WAS BUILT SEVEN YEARS [BEFORE ZOAN IN EGYPT] — Is it possible that Ham (who was the father of both Canaan and Mizraim; cf. Gen. X. 6) would have built Hebron for Canaan, his younger son, before he built Zoan for Mizraim, his elder son? But the meaning is that it was furnished (lit., built up) with all excellencies seven times better than Zoan. It (Scripture), by mentioning this, means to tell you the excellency of the Land of Israel. For you have no rockier ground in the Land of Israel than Hebron, — for this reason, *indeed*, they set it apart for a place of burial, — and there is, on the other hand, no soil in any country as good as that of Egypt, for it states, (Gen. XIII. 10) "like the garden of the Lord, *viz.*, like the Land of Egypt". Now Zoan must have been the best part in the land Egypt since the residence of the kings was there, as it is said, (Jes. XXX. 4) "For in Zoan were its princes", and yet Hebron was seven times better than it (Sota 34b; Kethub. 112a). (23) וזמורה (lit., AND THEY CUT DOWN FROM THENCE) A BRANCH [AND ONE CLUSTER OF GRAPES] — *i. e.* a vine branch with a cluster of grapes hanging from it (not as the text might suggest, that they cut a branch and they cut also a cluster of grapes), וישאונו כמות בשנים AND THEY BARE IT UPON A POLE BETWEEN TWO — From what is implied in the statement "And they bare it upon a pole", do I not know that it was carried by two men"? why then does it add the word בשנים⁽¹⁾

NOTES

1) See Appendix.

הוא אס-דרזה היש-בה עץ אס-אין והחחוקתם
ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים:
שני כא ויעלו ויתרו אתהארץ ממדברצן עדרחב
לבא חמת: ^{כב} ויעלו בגב ויבא עדחברון ושם אחימן
ששי ותלמי ילדי הענק וחברון שבע שנים נבנתה
לפני צען מצרים: ^{כג} ויבאו עדנחל אשכל ויכרתו
משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישארו במוט
בשנים ומןהרמנים ומןהתאנים: ^{כד} למקום ההוא
קרא נחל אשכול על אנות האשכול אשרברתו

אונקלוס

אם בכרפון: כומא ארעא העתידא היא אם מסכנא האית בה אילנין אם לא
ותתקפון ותסבון מאבא דארעא ויומנא יומי בכורי ענבין: כא וסליקו ואלילו ית
ארעא ממדברא דצין עד רחוב למטי חמת: כב וסליקו בדורמא ואתא עד חברון
ותמן אחימן ששי ותלמי בני גבריא וחברון שבע שנין אתבניאת קדם שנים דמצרים:
כג ואתו עד נחלא דאתכלא וקצו מתמן עובדמא ואתכל ענבין חר ונטלוהי באריתא
בתרין ומן רמוניא ומן תאניא: כד לאתרא ההוא קרא נחלא דאתכלא עלעסקאתכלא

רש"י

כ"ב ט"ו: בכורי ענבים. ימים שהענבים מתבשלין בבכור: (כא) ממדבר צן עד רחב לבא
חמת. הלכו בגבוליה כאורך וברחב קמין גם, הלכו רוח גבול דרומית ממקצוע מנחם עד
מקצוע מערב, כמו שצוה משה עליו זה בגב – דרך גבול דרומית מנחמת עד הים – שהים
הוא גבול מערבי, ומשם חזרו והלכו כל גבול מערבי על שפת הים עד לבא חמת, שהוא
אצל הר הקר במקצוע מערבית צפונית, כמו שמופירש בגבולות הארץ בפירשת אלה מסעי:
(כב) ויבאו עד חברון. קלכ לכדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות, שלא יהא נסת לחבריו
להיות בעצתם, וכן הוא אומר (רבי א'), ולו אמת את הארץ אשר דרך דת, וכתוב (שופ' א'),
ותנו קלכ את חברון (סוטה ל"ד): שבע שנים נבנתה, אפשר שבעה חס את חברון לנצח
בנו הקטן קודם שיבנה את צוען למצרים בנו הנדול? אלא שהיתה מבנה בכל טוב על אחד
משבעה בצוען, ובא להודיעך שבתה של ארץ ישראל, שאין לך מרשין בארץ ישראל יותר
מחברון – לסיכוד הקצויה לקברות מתים – ואין לך מעלה בקל הארצות במצרים, שנאמר
כנן ה' בארץ מצרים (כ"י י"ג), וצוהו היא המעלה שבארץ מצרים, ששם מושב המלכים,
שנאמר כי היו בצוען שריו (יש' ל'), והיתה חברון טובה ממנה שבעה חלקים (סוטה ל"ד;
כ"י ק"ב): (כג) זמורה, שוכת נץ ואשכול של ענבים תלוי בה; וישארו במוט בשנים,
משמע שנאמר וישארו בשנים יודע שהוא בשנים? מה ת"ל בשנים? בשני מושות, הא
ביצו? שמנה נטלו ואשכול, אחד נטל תאנה ואחר רמון; והיושע וכלב לא נטלו כלום, לפי
שכל עצמם להוציא דבה נתבוננו – בשם שפריה משנה כך עמה משנה; ואם חסך אשה
לדע כמה משאוי מהם, צא וילמד מאבנים שהקימו בגלגל – הרימו להם איש אבן
אחת מן הנדון על שכמו והקימוה בגלגל (יהוש' ד') – ושקלוהו רבותינו משקל כל אחת
ארבעים סאה, וגמירי טונא דמדלי אינש על בתפיה אינו אלא שליש משאוי קמשאוי שמיסין

from thence. ²⁵And they returned from searching of the land at the end of forty days. ²⁶And they went and came to Moses, and to Aaron, and to all the congregation of the children of Israel, unto the desert of Paran, to Kadesh; and brought back word unto them, and unto all the congregation, and shewed them the fruit of the land. ²⁷And they related to him, and said, We came unto the land whither thou sentest us, and surely it floweth with milk and honey; and this is the fruit of it. ²⁸Nevertheless the people are powerful that abide in the land, and the cities are fortified and very great: and, moreover, we saw the children of Anak there. ²⁹The Amalekites abide in the land of the south; and the Hittites, and the Jebusites, and the Amorites, abide in the mountains; and the Canaanites abide by the sea, and by the coast of the Jordan. ³⁰And Caleb stilled the people concerning Moses, and said, Let us go up at once and possess it;

רש"י

It means, not as you assume, "by two men" but "upon two poles". How was that done? Eight of the spies bore the cluster of grapes. Besides these, one spy took the fig and one the pomegranate, but Joshua and Caleb did not take anything (although all of them were bidden to do so; cf. v. 20), because the very essence of their (the other spies') intention was only to bring an evil report: "Just as its fruit is extraordinary in size, so is its people extraordinary in size". — Now if you wish to know how much was the burden of each of them, go and learn from the weight of the stones which they erected at Gilgal; for it is related (Josh. IV. 5 and 20) that each man lifted by himself one stone from out of the Jordan on to his shoulder, and set it up at Gilgal; — and our Rabbis ascertained the weight of each stone to be forty Seahs, and it is an accepted fact that a load which a person can by himself lift up on to his shoulder is only the third of the load he can carry if people assist him in lifting it up¹). (25) וישבו מחר הארץ מקץ ארבעים יום AND THEY RETURNED FROM THE SEARCHING OF THE LAND AT THE END OF FORTY DAYS — But surely it was four hundred Parsangs (Persian miles) by four hundred Parsangs, and the journey of an average man is ten Parsangs a day (Pes. 94a), and consequently it was a distance of forty days from east to west alone, whilst they travelled during that period along its length and breadth! But the fact is that it was manifest before the Holy One, blessed be He, that He would make a decree against them, "a day turned into a year" (cf. XIV. 34), therefore He shortened the road for them (i. e. He made them cover the ground rapidly) (Tanch.). (26) וילכו ויבאו AND THEY WENT AND CAME [TO MOSES] — What is the force of "they went" (we have been informed that they had returned; why afterwards make any reference to their going on the journey)? It is intended to compare their "going" with their "coming" to Moses! How was their coming to Moses? With an evil plan! So, too, was their "going" on the journey with an evil plan (i. e. that when they were travelling they had already resolved to bring back an evil report)! (Sota 35a)². וישבו אתם דבר AND THEY BROUGHT BACK WORD UNTO THEM — unto Moses and Aaron (for the Congregation is mentioned separately). (27) ונת חלב ודבש [WE CAME INTO THE LAND . . . AND SURELY] IT FLOWETH WITH MILK AND HONEY — They stated this because no fabricated statement in which one does not say at least some true words at first can in the end be maintained (ib.)³. (28) בצורות כריכן AND THEY STATED THIS BECAUSE OF THE STRENGTH OF THE CIRCULAR FORTRESSES, for in the Aramaic language כריך means round. (29) עמלק יושב וגו' THE AMALEKITES ABIDE [IN THE LAND OF THE SOUTH] — Because they had already been "burnt" by Amalek, the spies mentioned him first in order to terrify them (cf. Tanch.). ועל יד הירדן AND BY THE יד OF THE

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

במדבר יג שלח לד

מִשֶׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^כ וַיֵּשְׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ
 אַרְבָּעִים יוֹם: ^כ וַיָּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן
 וְאֶל-כָּל-עֵדֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-מִדְבָּר פָּאֵרָן קִדְשָׁה
 וַיֵּשְׁבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת-כָּל-הָעֵדָה וַיֵּרְאוּם אֶת-פְּרִי
 הָאָרֶץ: ^כ וַיִּסְפְּרוּלוּ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 שְׁלַחְתֶּנוּ וְגַם זֶבֶת חֶלֶב וְדִבֵּשׁ הוּא וְזֶה-פְרִיָּהּ: ^כ אֲפֹס
 כִּי-יַעַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת וְדָלַת
 מְאֹד וְגַם-יִלְרִי הָעֵנֶק רָאִינוּ שָׁם: ^כ עַמֶּלֶק יוֹשֵׁב
 בָּאָרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחֲתִי וְהַיְבוֹסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר
 וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל-הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן: ^כ וַיִּהְיֶה כָּלֵב
 אֶת-הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלֶה וַיִּרְשְׁנוּ אֹתָהּ

אונקלוס

דקצו מתמן בני ישראל: ^כ בה וסבו מלאללא ית ארעא מסוף ארבעין יומין: כי ואזלו
 נאחו לנת משה ולנת אהרן ולנת כל כנשתא דבני ישראל למדברא דפארן דקמס
 נאחיבו ויהוון פתקמא ונת כל כנשתא ואחזיאנון ית אבא דארעא: כי ואשקעיואו
 לה ואמרו אהינא לארעא די שלחתנא ואף עבדא חלב ודבש היא ודין אבה:
 כח לחוד ארי תקוף עמא דיתב בארעא וקרוניא דריכו דרכו לחדא ואף בני נבריא
 חוניהא תקון: כש עמלקאה יתב פארע דרוקא וחסאא ויבוסאא ואמוראה יתב בטורא
 וכנענאה יתב על וקא ועל בית ורדנא: ל ואצית כלב ית עמא למשה ואמר מיסק

רש"י

אותו להרים (סוטה ל"ד): (כה) וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. והלא ארבע מאות
 פרסה על ארבע מאות פרסה היא, ומהלך אדם בינוני עשר פרסאות ליום. הרי מהלך
 ארבעים יום מן המזרח למערב — והם הלכו ארבע ורבעה! אלא שגלו ללפני הקב"ה שיגזור
 עליהם יום לשנה, קצר לפניהם את הדרך (שם): (כו) וילכו ויבאו. מהו וילכו? להקיש
 הליכתו לביאתו. מה ביאתו בעצה רעה אף הליכתו בעצה רעה (שם ל"ה): וישבו אחם
 דבר. את משה ואת אהרן: (כו) זבת חלב ודבש הוא. כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת
 דבר אמת בתחלתו, אין מתקנים בסופו (שם): (כח) בצרות. לשון חזק, ומרומנו דריכו.
 לשון בירניות עגולות, ובלשון ארמי דריד עגול: (כט) עמלק יושב וגו'. לפי שכוין בעמלק
 דבר, הוסיפוהו מרגלים כדי להראות (תנח"י): ועל יד הירדן. יר קמשמעו. אצל הירדן, ולא
 חולקו לעבור: (ל) ויהם כלב. השתיק את כלם: אל משה. לשמוע מה שינדבר במשה, צנח
 ואמר וכו' וזו בלדר עשה לנו כן עמקם? השומע היה סבור שבא לספר בגנותו, ומתוך
 שקנה כלבם על משה בשביל דברי המרגלים, שתמו כלם לשמוע גנותו. אמר, והלא קרע
 לנו את הבגד והוריד לנו את המן והניו לנו את השליו? עלה נעלה. אפילו בשמים ריחא
 אומר עשו קלמות ועלו שם, נצליח בקל דבריו (סוטה ל"ה): ויהם. לשון שתיקה, וכן הם
 כל דבר (וכי כ"י), הם כי לא להקביר (עמוס ו'), כן דרך בני אדם, הרואה לשחק אנדרת

for we are well able *to overcome it*. ³¹But the men that went up with him said, We are not able to go up against the people; for they are stronger than we. ³²And they brought up an evil report of the land which they had searched unto the children of Israel, saying, The land, through which we have gone to search it, is a land that eateth up the inhabitants thereof; and all the people that we saw in it are men of a great stature. ³³And there we saw the giants, the sons of Anak, *who come of the giants*; and we were in our own eyes as grasshoppers, and so we must have been in their eyes.

14. ¹And all the congregation lifted up, and raised their voice; and the people wept that night. ²And all the children of Israel murmured against Moses and against Aaron: and the whole congregation said unto them, Would God that we had died in the land of Egypt! or would God we had died in this desert! ³And wherefore hath the Eternal brought us unto this land, to fall by the sword, that our wives and our little ones should be a prey? were it not better for us to return into Egypt? ⁴And they said one to another, Let us make a captain, and let us return into Egypt.

רש"י

JORDAN — יר means what it literally implies: beside the Jordan. They meant: the Canaanites live on the bank of the Jordan and therefore you will be unable to cross it. (30) ירהם כלב AND CALEB STILLED [THE PEOPLE] — he caused all of them to be silent. משה אל means he silenced them that they should hear what he was going to say about Moses¹). He cried aloud saying: "Has the son of Amram done this only to us?" — One who heard him thus speaking believed that he was about to speak to his disparagement, and because they had something in their mind against Moses through the spies' statements, all of them kept silent to hear his disparagement. He, however, said: "Did he not divide the Red Sea for us, and bring down the Manna for us, and collect the quails for us?" (Sota 35a). עליה נעלה WE CAN INDEED GO UP — even if the land were in heaven and he were to say, "Make ladders and go up there", we should listen to him because we would be successful in all his words (in all he bids us do) (ib.). ירהם is an expression denoting silence. Similar is, (Zech. II. 17) "Be silent, (הם) O all flesh"; (Amos VI. 10) "Be silent (הם): for we may not mention [the name of the Lord]". So is the manner of people: he who wishes to silence a group of men says "sst" (This sibilant sound is therefore used to command silence). (31) חזק הוא ממנו [FOR] THEY ARE STRONGER ממנו — They said this, — if this were at all possible (i. e. if one may be permitted to say so of God)²) — with reference to the Omnipresent ממנו, stronger than "He";³) they thus uttered blasphemy (Sota 35a; Arach. 15a). (32) אכלה יושביה [A LAND] THAT EATETH UP THE INHABITANTS THEREOF — "In every place which we passed we found them (the inhabitants) burying their dead". — But, as a matter of fact, the Holy One, blessed be He, did this (caused many deaths amongst them at that time, and so the Canaanites were engaged in burying their dead) for the best, in order to occupy them busily with their mourning so that they should pay no attention to these (the spies). אנשי מרור MEN OF GREAT STATURE (lit., of measure) — tall and high men, in speaking of whom one feels compelled to give their size, as is stated, for instance, with reference to Goliath (1 Sam. XVII. 4): "his height was six cubits and a span". Similar to this phrase are: (2 Sam. XXI. 20) "a man of great stature (מרק)"; (1 Chron. XI. 23) "a man of great stature (מרק)". (33) הנפילים (lit., the fallen ones) — Anakim who were descendants of Shemchazai and Azael who fell from heaven in the generation of Enosh⁴) (cf. Targ. Jon. on Gen. VI. 4 and Rashi on Nidda 61a s. v. בני אדמה).

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

כִּי־יָכוֹל נֹכַח לָהּ: ^א וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ:
 לֹא נֹכַח לַעֲלֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ:
^ב וַיֵּצֵאוּ דַבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ אָרֶץ
 אֲכָלֶת וְיֹשְׁבֶיהָ הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ
 אֲנָשִׁי מַדּוּת: ^ג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק
 מִן־הַנְּפִלִים וְנָתַי בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:
 יד ^ד וַתִּשָּׂא כָל־הָעֵדָה וַיַּחֲזִקוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּכְפוּ הָעָם
 בַּלִּילָה הַהוּא: ^ה וַיִּלְנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֵלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לִרְמֹתָנוּ בָּאָרֶץ
 מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לִרְמֹתָנוּ: ^ו וְלָמָּה יְהוָה
 מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בַּחֲרֹב נַשְׁנוּ
 וְנָשָׁנוּ יְהוָה לָבוֹ הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיִמָּה:
 י וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו נָתַנָּה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרָיִמָּה:

אונקלוס

גִּיסָק וְנִירַת יְסָה אָרִי מְכוּל גְּכוּל לָהּ: לא וְגִבְרָא דִּי סְלִיקוּ עִמָּה אָמְרוּ לֹא גְכוּל
 לְמִיסָק לָתֵת עֲמָא אָרִי מְקִיף הוּא מְנָא: לָב וְאִפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אָרְעָא דִּי אֵלִילוּ
 יְסָה לָתֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִיכָר אָרְעָא דִּי עֲבָרְנָא בָּהּ לְאֵלְלָא יְסָה אָרְעָא מְקַטְלָת וַיַּחֲבָהָ
 הִיא וְכָל עֲמָא דִּי חֲזִינָא בְּגוּה אֲנָשִׁין דְּמִשְׁחֹן: לִג וַתִּמְזַן חֲזִינָא יָת גִּבְרָא בְּנֵי עֲנָק
 מִן גִּבְרָא וְהִינָא בְּעִינֵי נִשְׁשָׁנָא כְּקַמְצִין וְכֵן הִינָא בְּעִינֵיהוּ: ^א וְנִאֲרִימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא
 וַיַּחֲבֹר יָת קָלְהוֹן וְכָבו עֲמָא בַּלִּילָא הַהוּא: ^ב וַאֲתַרְעֻמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ לָהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לֹוי דְּמִיחָנָא בָּאֲרְעָא דְּמִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּרָא הַדִּין לֹוי
 דְּמִיחָנָא: ^ג וְלָמָּה יְיָ מַעַל יְסָנָא לְאָרְעָא הָאָ לְמִנְפֵּל בַּחֲרָפָא נִשְׁנָא וְנִפְלָנָא וְהוּן לְבָנָא
 הָלֵא טַב לָנָא לְנָחִיב לְמִצְרַיִם: ^ד וַאֲמָרוּ גִבְר לְאֶחָוֵיהּ גְּמִי רִישָׁא וְנָחִיב לְמִצְרַיִם:

רש"י

אֲנָשִׁים אָמְר "ש"ס"ו: (לא) חֹזק הוּא מִמֶּנּוּ. כְּכֹכֹל כְּלָפִי מַעֲלָה אָמְרוּ (סוּסָה כ"ה):
 (לָב) אֲכָלֶת יֹשְׁבֶיהָ. בְּכָל מְקוֹם שֶׁעָבְרנוּ מִצָּאנוּם קוֹבְרֵי מַתִּים, וְהַקָּבָ"ה עָשָׂה לְשׁוֹבָה, כְּדִי
 לְשָׂרְרָם בְּאֲבָלָם וְלֹא יִתְּנוּ לָב לְאֵלֹהֵי אֲנָשִׁי מַדּוּת. גְּדוּלִים וְנִבְוָהִים, וְאֶרֶץ לְמַת לָהֶם מְדָה,
 כְּגוֹן גְּלִילָת. נָבָהוּ שֶׁשׁ אֲמוֹת וְנָתַת (ש"א י"ז), וְכֵן אִישׁ מְדוּן (ש"ב כ"א). אִישׁ מְדָה (מ"א י"א):
 (לִג) הַנְּפִילִים. עֲנָקִים, מִבְּנֵי שְׁמִחָנָי וְנִגְזָל שֶׁנִּפְּלוּ מִן הַשָּׁמַיִם בְּיַמֵּי דָּוִד אֲנוּשׁ: וְכֵן הָיִינוּ
 בְּעֵינֵיהֶם. שֶׁמֶנּוּ אֲמָרִים זֶה לָדוֹר גְּמִלִים וְשׁ בְּבִרְמִים בְּאֲנָשִׁים (סוּסָה ל"ה): עֲנָק, שְׁמִעֲנִיקִים
 חֲמָה בְּקִמְחָן (שם ל"ד):

י"ד (א) כָּל הָעֵדָה. סִנְהֶדְרָאוֹת: (ב) לֹוי מִתְּנוּ. הִלְוִי נִקְמָתוֹ: (ד) נָתַנָּה רֹאשׁ. כְּתַרְעֻמוּ נִמְנוּ

⁵Then Moses and Aaron fell on their faces before all the assembly of the congregation of the children of Israel. ⁶And Joshua the son of Nun, and Caleb the son of Jephunneh, *who were* of them that searched the land, rent their garments: ⁷And they spake unto all the congregation of the children of Israel, saying, The land, which we passed through to search it, is an exceeding good land. ⁸If the Eternal delight in us, then he will bring us into this land, and give it us; a land which floweth with milk and honey. ⁹Only rebel not ye against the Eternal; neither fear ye the people of the land; for they *are* bread for us: their defence is departed from them, and the Eternal is with us: fear them not. ¹⁰But all the congregation bade overwhelm them with stones. And the glory of the Eternal appeared in the appointed tent, before the children of Israel. ¹¹And the Eternal said unto Moses, How long will this people provoke me? and how long will it be ere they believe me, for all the signs which I have shewed among them? ¹²I will smite them with the pestilence, and dispossess them, and will make of thee a greater nation and mightier than they.

רש"י

AND SO WE MUST HAVE BEEN IN THEIR EYES — We heard them say one to another; "There are ants¹) in the vineyards *that look like human beings* (Sota 35a). ענק — *They were thus called because in their height they reached higher (מעניקים) than the sun (Sota 34b)²).*

14. (1) כל העדה ALL THE CONGREGATION — This refers to the Sanhedrion (Tanch.; cf. Rashi on Lev. IV. 13 and Note thereon). **(2) לו מתנו** means WOULD THAT WE HAD DIED. **(4) נתנה ראש** LET US MAKE A CAPTAIN — *Understand this as the Targum does: Let us appoint a chief — i. e. let us set a king over us. But our Rabbis explain the word ראש to denote idol-worship (i. e. that they intended to turn to idolatry) (cf. Sanh. 107a).* **(9) אל תמרדו** [ONLY] REBEL NOT YE [AGAINST THE LORD], and any longer אל תיראו ואתם אל תיראו YOU WILL NOT HAVE TO FEAR [THE PEOPLE OF THE LAND], כי לחמנו הם FOR THEY ARE BREAD FOR US — *i. e. we shall consume them as bread.* כר צלם THEIR DEFENCE (lit., shade) IS DEPARTED [FROM THEM] — *i. e. their shield and their strength is departed from them: the virtuous among them are dead; one of them was Job, who had protected them by his righteousness (Sota 35a; cf. B. Bath. 15b).* [Another explanation is: the shade (protection) of the Omnipresent is departed from them]. (Cf. Ps. CXXI. 5). **(10) לרגום אתם** [BUT ALL THE CONGREGATION BADE] TO OVERWHELM THEM WITH STONES — *them viz., Joshua and Caleb³.* **והכבוד ה'** AND THE GLORY OF THE LORD [APPEARED IN THE APPOINTED TENT] — *i. e. the cloud descended there.* **(11) ער אנה** means HOW LONG (whilst אנה is used of place — "whither", ער אנה denotes time). **ינאצנו** means [HOW LONG] WILL THEY PROVOKE ME TO ANGER. בכל האותות means FOR ALL THE SIGNS — *This means: On account of all the signs which I have done for them they ought to have believed that I possess the ability to fulfil My promise⁴).* **(12) ואוריטנו** is an expression for "driving out" (here, driving out from the world, destroying). — And if you ask what I will do regarding the oath I have sworn to the Patriarchs (viz., to give the Land to their children; cf. Ex. VI. 3—4), then I reply: לני גרול I WILL MAKE OF THEE A GREAT NATION — *whereby My oath will be fulfilled*

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

במדבר יד שלח לך

וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל-פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל-קְהֵל עַדֹּת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וַיְהִי־שָׁעָ בַּדְּנוֹן וּכְלָב בְּוִי־פִנְהָ מִן-הַתְּהִרִים
 אֶת-הָאָרֶץ קָרָעוּ בִּגְדֵיהֶם: ^י וַיֹּאמְרוּ אֶל-כָּל-עַדֹּת בְּנֵי-
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֶתְּהָ
 טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: ^{שלישי} אִם-חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה
 וְהָבִיֵּא אֶתָּנוּ אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר-
 הִיא זָבֹת חֶלֶב וְדִבְשׁ: ^ט אֲךָ בִּיהוָה אֱלֹהֵי־מִרְדּוֹ וְאַתֶּם
 אֱלֹהֵי־תִירָאוֹ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחֲמֹנוּ הֵם סָר צֶלֶם
 מֵעֲלֵיהֶם וַיְהוֶה אֹתָנוּ אֱלֹהֵי־תִירָאִים: ^י וַיֹּאמְרוּ כָל־
 הָעַדָּה לָרְגוּם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה
 בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^פ וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל-מֹשֶׁה עַד־אַנֶּה יִנְאַצְנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אַנֶּה לֹא־
 יֵאֱמִינוּ כִּי בְּכָל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: ^{יב} אֲפֹנוּ
 בְּדִבְרִי וְאֹרְשֵׁנוּ וְנַעֲשֶׂה אֹתָךְ לְגִירָגוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ:

אונקלוס

ה ונפל משה ואהרן על פניהם קדם כל קהל כנשטא דבני ישראל: ^י ויהושע בר
 נון וכלב בר יפנה מן מאללי ית ארעא בועו לבושיהון: ^י ואמרו לכל כנשטא דבני
 ישראל למימר ארעא די עברנא בה לאללא יתה טבא ארעא לתדא לתדא: ^ח אם
 רענא בנא קדם יי ונעל וננא לארעא תדא ונתנה לגנא ארעא די היא עברא חלב
 ודבש: ^ט ברם במימרא דיי לא תמרדון ואתון לא תרחלון מן עמא דארעא ארי
 בידנא מסירין אנון ערא תקפהון מנהון ומימרא דיי בסענדנא לא תרחלון מנהון:
^י ואמרו כל כנשטא למרנא ויתרון באבניא ויקרא דיי אחגלי במשכון ומנא לקל בני
 ישראל: ^פ ואמר יי למשה עד אימתי יהון מרגזין קדמי עמא תרין ועד אימתי לא
 יתימנון במימרי בכל אסנא די עבדיית ביניהון: ^{יב} אמחננון במוחא ונאשענון ואעבר

רשי

רישא — נשים עלינו מלך; ורבותינו פרשו לשון עין (סנה' ק"ו): (ט) אל תמרדו. ושוב
 ואתם אל תיראו, כי לחמנו הם. נאכלם כלתם: סר צלם. מנעם ותוקם. גשרים שקבם מתו —
 איוב שנה מנין עליהם (סוטה ל"ה): (ד"א צלו של המקום סר עליהם): (י) לרגום אותם.
 את יהושע וכלב: וכבוד ה'. הקנו ירד שם: (יא) עד אנה. עד היכן: ינאצני. יריווני: בכל
 האותות. בשביל כל הנסים שעשיתי להם הנה להם להאמין שהיכולת בנדי לקדם בהקמתו:
 (יב) ואורשנו. לשון תרדיון, ואיך מה אקשה לשבועת אבות? ואעשה אתך לפני גדול, שאקשה

¹³And Moses said unto the Eternal, When the Egyptians shall hear it, for thou broughtest up this people in thy strength from among them; ¹⁴And they will say to the inhabitants of this land; *who* have heard that thou, Eternal, *art* among this people; that thou, Eternal, art seen face to face; and *that* thy cloud standeth over them; and *that* thou goest before them, by day time in a column of a cloud, and in a column of fire by night. ¹⁵If thou shalt put to death *all* this people as one man, then the nations who have heard the fame of thee will say as follows: ¹⁶Because of the inability of the Eternal to bring this people into the land which he swore unto them, therefore he hath slaughtered them in the desert. ¹⁷And now, I beseech thee, let the strength of my Lord be great, according as thou hast spoken, saying, ¹⁸The Eternal is long-suffering, and of much mercy, forgiving iniquity and transgression, and by no means clearing *the guilty*; visiting the iniquity of the fathers upon the children unto the third and fourth generation.

רש"י

since you are *one* of their descendants (cf. Tanch.). (13) ושמעו מצרים WHEN THE EGYPTIANS SHALL HEAR IT — i. e. when they hear how you are killing them, as stated in the previous verse. כי העלית — The word כי here is used in the sense of אשר, "that", and the meaning is: they have seen that Thou broughtest them forth in Thy great strength from their midst, and when they hear that Thou art killing them they will not say that it is because they have sinned against Thee, but they will say that against them Thou wast able to fight, but against the inhabitants of the Land of Canaan, however, Thou wast unable to fight; and this is the meaning of (14) ומצרו אל יושב הארץ which is the same as על יושב הארץ THEY WILL SAY CONCERNING THE INHABITANTS OF THIS LAND — What will they say concerning them? That which is stated at the end of the paragraph, (v. 16) "Because the Lord was unable etc. . . [he hath slaughtered them in the wilderness]". — The connection between that verse and what precedes is as follows: Because they have heard that Thou, O Lord, dwellest in their midst and that Thou appearest to them face to face and all this is in an affectionate manner (i. e. all this is evidence of the affection in which Thou holdest them), — and they have not perceived of Thee that Thy love has been detached from them hitherto, then, (15) והמתה את העם הזה כאיש אחד IF THOU PUTTEST TO DEATH ALL THIS PEOPLE AS ONE MAN — i. e. suddenly; then, because of this the nations who have heard the fame of Thee [will say as follows]: (16) מכלתי יכלה וגו' BECAUSE THE LORD IS UNABLE etc., — "He is unable to bring them into the land on Canaan because the inhabitants of the land are strong and mighty; and besides, *one king*, Pharaoh, is not like *thirty - one kings, who inhabit Canaan*". — This is what they will say concerning the inhabitants of this land (these kings): מכלתי יכלה because He had no power to bring them into the Land He hath slaughtered them¹). יכלה is a noun form²). (17) כאשר דברת לאמר ACCORDING AS THOU HAST SPOKEN, SAYING — And what is the utterance which Thou hast spoken? "The Lord is long suffering" towards both the righteous and the wicked. When Moses ascended to Heaven to receive the Law he found the Holy One, blessed be He, engaged in writing: "The Lord is long-suffering". He asked, "Surely only to the righteous?" The Holy One, blessed be He, answered him, "To the wicked also!" Whereupon Moses said: "The wicked — let them perish!" He (the Lord) replied to him: "I swear by your life that you shall eventually need this thing (the extension of My mercy also to the wicked)". When the Israelites sinned at the incident of the Golden Calf and at that of the spies, Moses offered prayer before Him, with mention of God's attribute of ארך אפים (of His being long suffering). The Holy One, blessed be He, then said

NOTES

For Notes 1-2 see Appendix.

י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֵעֵלִיתָ
 בְּכַחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִמִּצְרָיִם: י וַאֲמָרוּ אֶל־יֹשֵׁב
 הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקִרְבִּי
 הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עִין בְּעֵין נִרְאָה וְאַתָּה יְהוָה וַעֲנֵנִי
 עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבַעֲמֹד עֲנֵן אֶתָּה הִלַּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם
 וּבַעֲמֹד אֵשׁ לַיְלָה: יי וְהִמַּתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּאֵישׁ
 אֶחָד וַאֲמָרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעָה לֵאמֹר:
 יי מִבְּלַתִּי יָכֹלֶת יְהוָה לְהַבִּיאַ אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: יי וְעַתָּה
 וְגִדְלָנָה כַּח אֲדֹנָי כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: יי יְהוָה
 אֶרְךְ אִפְסִים וְרַב־חֶסֶד נִשְׂא עֵוֹן וּפֹשַׁע וְנִקָּה לֹא יִנָּקֶה
 פֶּקֶד עֵוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רִבְעִים:

ואונקלוס

י רבתי

קֶדֶד לָעָם רַב וְסָקִיף מִנְהוֹן: יי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קָדָם יי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם אֲרִי אִסְקָתָא
 בְּחִילָךְ יָת עָמָא הָדִין מִבְּיַהוּדִין: יי וַיִּוִּירוּן לְתֹכָא אֲרַעָא הָדָא שָׁמְעוּ אֲרִי אִתָּה יי
 דְּשִׁכְחְתָּךְ שְׂרֹוֹת כְּגוּ עָמָא הָדִין דִּי בְּעִינֵיהוֹן חֲנוּ שְׂכִינִת וְקִרְא דִּי וַעֲנֵנִךְ קֹאִים עֲלוֹהוֹן
 וּבַעֲמוּדָא וַעֲנֵנָא אִתָּה מִדְּבַר קִדְמִיהוֹן בִּימְסָא וּבַעֲמוּדָא דְּאִשְׁתָּא בְּלִילָא: יי וְחִתְקִטַּל
 יָת עָמָא הָדִין כְּגִבְרָא חָד וַיִּוִּירוּן עִמְמָא דִּי שָׁמְעוּ יָת שָׁמַע וְגִבְרָתָךְ לְמִימָר: יי מִדְּלִית
 יוֹכֵלָא קָדָם יי לְאֶעְלָא יָת עָמָא הָדִין לְאֲרַעָא דִּי מִסֵּם לְהוֹן וְקִטְלִינוֹן בְּמִדְּבָרָא: יי וְכַעֲנֵן
 סָגִי כַעֲנֵן חִילָא קָדָם יי כְּמָא דִּי מִלְּתָא לְמִימָר: יי יי מִרְחָק רַגְו וּמִסָּגִי לְמַעֲבַד טַבָּוֹן
 שְׂבַק לְעֵוֹן וּלְמִרּוֹד (וְלַחֲבוּיִן) סִלַּח לְדִמְיוֹן לְאוֹרִיתָהּ וְדָלָא מִיבִין לֹא מִזְבִּי מִסְעֵר

רשי

מִנְרָעָם: (יג) וְשָׁמְעוּ מִמִּצְרַיִם. וְשָׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָגֶם: כִּי הֵעֵלִיתָ. כִּי מִשְׁמִשׁ בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁר
 וְהֵם רָאוּ אֲשֶׁר הֵעֵלִיתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּבִשְׁמִשְׁמִי שִׁאֲתָה הוֹרָגִם לֹא יֹאמְרוּ
 שִׁחְטָאוּ לָךְ, אֲלֵא יֹאמְרוּ שִׁנְגָּדָם וְכִלְתָּ לְהִלָּחֵם אֲכָל כִּנְגָד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יִכְלְתָּ לְהִלָּחֵם,
 וְזוֹ הִיא (יד) וַאֲמָרוּ אֵל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת – כִּמּוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת – וְיִמָּה יֹאמְרוּ
 עֲלֵיהֶם? מַה שֶּׁאֲמֹר בְּסוֹף הָעֵנָן: – מִבְּלַתִּי וְכִלְתִּי הִי: בִּשְׂבִיל שִׁשְׁמִי כִּי אֶתָּה הִי שׁוֹכֵן
 בְּקִרְבָּם. וְעֵין בְּעֵין אֶתָּה נִרְאָה לָהֶם, וְהִבֵּל בְּדֶרֶךְ חֲבֵה וְלֹא הִבִּירוּ בְּךָ שְׁתַּקָּה אֶתְכֶתֶד מִקָּם
 עַד הֵנָּה: (טו) וְהִמַּתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד. פִּתְאוּם, וּמִחוּךְ בְּךָ יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ
 גּוֹי: (טז) מִבְּלַתִּי יָכֹלֶת גּוֹי, לְפִי שִׁישְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים, וְאִינוּ דוֹמָה פְּרַעָה לְשִׁלְשִׁים
 וְאַחַד מְלָאכִים, וְזֹאת יֹאמְרוּ עַל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת, מִבְּלַתִּי יָכֹלֶת – מִחוּךְ שֶׁלֹּא הֵיךְ יָכֹלֶת
 בְּדִין לְהִבְיָאָם – שִׁחְטָם: יָכֹלֶת, שֶׁם דָּבָר הוּא: (יז) כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר. וּמִהוּ תִּדְבָּר? הִי
 אֶרֶץ אִפְסִים, לְצַדִּיקִים וְלִרְשָׁעִים: בִּשְׁעֵלָה מֹשֶׁה לְמִרּוֹם, מִצָּאוֹ לְהַקְדִּיחָהּ שֶׁהִי יוֹשֵׁב וְכִתְבָּהּ
 הִי אֶרֶץ אִפְסִים, אֲמַר לוֹ לְצַדִּיקִים אֲמַר לוֹ הַקְדִּיחָהּ אֶף לְרָשָׁעִים, אֲמַר לוֹ רָשָׁעִים יֹאבְדוּ:
 אֲמַר לוֹ מִיָּד שִׁחְטָבְךָ לְדָבָר: בִּשְׁחָטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵגֶל וּבַמִּזְבֵּיִם הַתְּפִלָּל מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּאֶרֶץ

¹⁹Forgive, I beseech thee, the iniquity of this people, according to the greatness of thy mercy, and as thou hast borne with this people from Egypt even until hither. ²⁰And the Eternal said, I have forgiven, according to thy word: ²¹But as truly as I live, and as all the earth is filled with the glory of the Eternal; ²²Because all the men who have seen my glory, and my signs which I showed in Egypt and the desert, and have tried me now these ten times, and have not hearkened to my voice; ²³If they shall see the land which I swore unto their fathers, . . . none of them that provoked me shall see it: ²⁴But my servant Caleb, because he had another spirit with him, and hath followed me fully, him will I bring into the land whereinto he went, and his seed shall possess it. ²⁵And the Amalekites and the Canaanites abode in the valley. Tomorrow turn you, and journey into the desert by the way of the Red Sea.

רש"

to him: Did you not say, "Surely only to the righteous!?" Whereupon Moses replied, "But did You not tell me, 'To the wicked also?'" Let then — *Moses added* — the strength of My Lord be great [even as Thou didst say] — by fulfilling Thy statement and *not mine!* (Sanh. 111a). (18) וַיִּקַּח AND HE CLEARS those who repent, לֹא יִנָּקֶה BUT DOES NOT CLEAR those who do not repent (Joma 86a; cf. Onkelos and Rashi on Ex. XXXIV. 7). (20) כִּי־כִנְיָן [I HAVE FORGIVEN] ACCORDING TO THY WORD — *i. e.* because of what you have said, "Lest they say: 'Because the Lord was unable, etc.'". (21) וְאֹלֵם BUT, means as much as, *I will not slay* them, but this will I do unto them (what is mentioned in v. 22 ff.). הִי אֲנִי AS TRULY AS I LIVE — This is the formula of an oath: Just as it is true that I live and that all the earth is filled with My glory, so, indeed, will I fulfil regarding them My threat "that all the men who have seen etc.". (22) וַיִּנָּסוּ — *Take the passage as what it literally implies:*¹) AND THEY HAVE TRIED [ME] וְעָשָׂר פְּעָמִים 'TEN TIMES — twice at the Red Sea, twice in the case of the "Manna", twice in the case of the "quails" etc., as is to be found in the Treatise Arachin (15a)²). [וַיִּרְאוּ אֶת הָאָרֶץ] — This verse is out of order: *Its connection with what precedes it is as follows:* As truly as I live, *I swear* that all the men who have seen My glory etc. shall not see the Land, "and yet My Glory shall fill the earth", since My Name will not become profaned through this plague which I proposed to bring upon them by people stating: "Because the Lord is unable to bring them into the Land etc." since I shall not then be killing them suddenly, as one man (v. 15), but during a prolonged period of forty years — little by little.³) אֲם יִרְאוּ means THAT THEY SHALL NOT SEE⁴). לֹא יִרְאוּהָ THEY SHALL NOT SEE IT — *i. e.* they shall not see the land⁵). (24) רִיחַ אַחֶרֶת [BUT MY SERVANT CALEB, BECAUSE HE HAD] ANOTHER SPIRIT [WITH HIM] — *The word "another" suggests that he was filled with a twofold spirit⁶ — the one to which he gave utterance (lit., one in his mouth), and another which he concealed in his heart. To the spies he said, "I am with you in your counsel", whilst in his heart he had the intention to tell the truth, and it was only on this account that he possessed the power to silence them (the people), as it is said, (XIII. 30) "And Caleb silenced [the people concerning Moses]" (cf. Rashi on that verse), for they thought that he would say the same as themselves (as the spies). It is this that is alluded to in the Book of Joshua (XIV. 7) where it states that Caleb said "And I brought him (Moses) word again as it was in my heart" — but not as it was in my mouth (*i. e.* not what I had said to the spies) (Tanch.). וַיִּמְלֵא אַחֶרֶי AND HE HATH FOLLOWED ME FULLY (lit., he hath filled to go after Me) — *i. e.* he hath filled his heart with the intention⁷) to follow Me; — this is an elliptical sentence (the word "his heart" is omitted). אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה [HIM WILL I BRING UNTO*

NOTES

For Notes 1—7 see Appendix.

במדבר יד שלח לך

יט סלח-נא לעון העם הזה כגדל חסדך ובאשר
נשאתה לעם הזה במצרים ועד-הנה: י ואמר
יחזה סלחתי בדברך: כא ואולם חראני וימלא כבוד-
יחזה את-כל-הארץ: כב כי כל-האנשים הראים את-
כבדי ואת-אחתי אשר-עשיתי במצרים ובמדבר
וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי:
כג אם-יראו את-הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל-
מנאצי לא יראוה: כד ועבדי כלב עקב היתה רוח
אחרת עמו וימלא אחריו והביאתיו אל-הארץ אשר
בא שמה ורעו יורשנה: כה והעמלקי והכנעני יושב
בעמק מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים-סוף:

אונקלוס

חובי אבקו על גנין מרדיו על דר תליתי ועל דר רבועי: יט שבוק בען לחובי עמא
הדיו בסניאות טכנתך וכמא די שבקתא לעמא הדיו ממצרים ועד כען: כ ואמר וי
שקית כפתנך: כא וברם קום אגא ומלי וקרא דיו ית כל ארעא: כב ארי כל
גבריא דחיוו ית יקרו וית אתותי די עבדית במצרים ובמדברא ונסיאו קדמיו דנו
עשר זמנין ולא קבילו במימרי: כג אם יחוו ית ארעא די מגמית לאבתהון וכל
דארניו קדמי לא יחונה: כד ועבדי כלב חלף דהיה רוח אחריו עמה ואשלים כתר
דחלתי ואעלנה לארעא די על לחמן ובניהו יתרבנה: כה ועמלקא וקנענא ויתב

רשי

אפים, אמר לו הקב"ה והלא אמרת לי לצדיקים? אמר לו והלא אמרת לי אף לרשעים,
יגדל נא כח ה' לעשות דבורך (סנה' ק"א): (יח) ונקרה לשבים: לא ינקה. לשאין שבים
(יומא פ"ו): (כ) כדברך. בשביל מה שאמרת שן יאמרו מבילתי וכלת ה': (כא) ואולם, כמו
אבל זאת אעשה להם: חי אני. לשון שבועה, בשם שאני חי ובבודי וימלא את כל הארץ,
כך אקום להם כי כל האנשים הראים וגו': (כב) וינסו. כמשמעו: זה עשר פעמים. שנים
פים ושנים בקין ושנים בשלן וכו' כדאיחא במשכת ערכין (דף ט"ו): (כג) אם יראו את הארץ,
הרי זה מקרא מפרם — חי אני כי כל האנשים אם יראו את הארץ ובבדיו וימלא את כל הארץ,
שלא יתחלל שמי במנפה הזאת לאמר מבילתי וכלת ה' להביאם, שלא אמיתם פתאום באיש
א' אלא באיחוד מ' שנה מעט מעט: (אם יראו, לא יראו): לא יראוהו, לא יראו את הארץ:
(כד) רוח אחרת. שתי רוחות, א' בפה וא' בלב, למרגלים אמר אני עמכם בעצה, וכלבו דהיה
לומר האמת, ועל דבר כן הנה בו כח להשתיקם, כמו שנאמר (במ' י"ג), ויהם קלב, שהיו
קבורים שיאמר כמותם, וזה שנאמר בס' ירושע ואשב אתו דכר פאשר עם לבבי יהושע (יר' —
ולא פאשר עם פי (תנח"י): וימלא אחריו. וימלא את לבו אחריו, וזה מקרא קצור: אשר בא
שמה. תברון תתן לו: יורשנה. כתרנומו ותרבנה, יורישו את הענקים ואת העם אשר בה,
ואין למרגמו ירמינה אלא במקום יורשנה: (כה) והעמלקי וגו'. אם תלכו שם ויגרנו אתכם,

²⁶And the Eternal spake unto Moses and unto Aaron, saying, ²⁷How long shall I bear with this evil congregation, which murmur against me? I have heard the murmurings of the children of Israel, which they murmur against me. ²⁸Say unto them, as truly as I live, is the declaration of the Eternal, as ye have spoken in mine ears, so will I do to you: ²⁹Your carcases shall fall in this desert; and all that were numbered of you, according to your whole number, from twenty years old and upwards, who have murmured against me. ³⁰If ye come into the land concerning which I sware to make you dwell therein, . . . save Caleb the son of Jephunneh, and Joshua the son of Nun. ³¹But your little ones, which ye said should be a prey, them will I bring in, and they shall know the land which ye have scorned. ³²But as for you, your carcases, they shall fall in this desert. ³³And your children shall wander in the desert

י"ש

THE LAND] WHEREUNTO HE WENT — Hebron shall be given to him (cf. Rashi on v. 22). יורשנה — *Understand this as the Targum does: "and his seed shall drive it (the population of the land) out" i. e. shall drive out the Anakim and the other people that are in it.* — One should not give the rendering ירחינה, "they will possess it", in the Targum except in place of the Hebrew יִרְשְׁנָה (in the Kal, whilst the Hiphil, as here, denotes to drive out).

(25) AND THE AMALEKITES [AND THE CANAANITES DWELL IN THE VALLEY] — *This is not a mere statement that they dwell there; it is a warning: If you go there they will kill you, since I shall not be with you.* מחר מנו TO-MORROW TURN YOU — *i. e. turn backwards*,¹ AND JOURNEY [INTO THE DESERT etc.]. (27) [HOW LONG SHALL I BEAR] WITH THIS EVIL CONGREGATION — This refers to the spies (not to the whole congregation)²; from here we learn that an עדה, "a congregation" is technically a gathering of at least ten persons (Meg. 23b). אשר המה מלינים [THIS EVIL CONGREGATION] WHICH MAKE the Israelites MURMUR עלי AGAINST ME. את תלונה בני ישראל אשר המה THE MURMURINGS OF THE CHILDREN OF ISRAEL WHICH THEY, the spies, מלינים MAKE them MURMUR עלי, AGAINST ME, שמעתי I HAVE HEARD³. (28) AS TRULY AS I LIVE — This is a formula of taking an oath: If I do not do so, then — if this were at all possible to say of God⁴ — I do not live. כאשר דברתם AS YE HAVE SPOKEN . . . [YOUR CARCASSES WILL FALL IN THE WILDERNESS] — because you made the request of Me: "Would God we had died in this wilderness" (XIV. 2). (29) AND ALL OF YOU THAT WERE NUMBERED IN ANY COUNTING OF YOU — *i. e.* all that are numbered of you in any census (מספר) in which you are numbered, as, for instance, on going to or coming back from war, or when giving the shekels: all who are numbered in all these censuses shall die, and such are, *everyone*, מן עשרים שנה וגו' FROM TWENTY YEARS OLD AND UPWARDS — *The age is expressly mentioned to exclude the tribe of Levi because those who were numbered of them were not from twenty years old and upwards (but they were either numbered from one month old — cf. Num. III. 40, or from thirty years old; ib. IV. 3).* (32) — *Understand this as the Targum does: ("But you carcases — those of you — they shall fall in this desert")*⁵. Because in the previous verse He said of the children that He would bring them into the Land, and it wishes to state now: "but you will die", this idiom is appropriate here — to say the word אתם (in addition to the personal suffix in מנריכם, in order to stress the contrast). (33) [AND YOUR CHILDREN SHALL WANDER IN THE DESERT] FORTY YEARS — None of them was to die younger than 60 years old (Tanch.). For this reason a period of forty years was decreed for their wanderings in order that those who were at that

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

פ רביעי כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
 כז עַד־מָתִי לַעֲדָה הָרְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הָמָּה מְלִינִים
 עָלַי אֶת־תְּלִנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָמָּה מְלִינִים עָלַי
 שָׁמַעְתִּי: כח אָמַר אֱלֹהִים חִי־אֲנִי נֹאם־יְהוָה אִם־לֹא
 כֹּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנִי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם: כט בַּמִּדְבָּר
 הַזֶּה יָפְלוּ פְגָרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מַסְפְּרָכֶם מִבֶּן
 עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמֵעַלָּהּ אֲשֶׁר הִלִּינְתֶּם עָלַי: ל אִם־אַתֶּם
 תִּבְּאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם
 בָּהּ בִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֻנִּי: לא וְטַפְכֶּם
 אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לֵבֵנו יְהִיָּה וְהִבִּיאתִי אֹתָם וַיַּדְעוּ אֶת־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאַסְתֶּם בָּהּ: לב וּפְגָרֵיכֶם אֹתָם יָפְלוּ
 בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: לי וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים

אונקלוס

בְּמִישְׁרָא מַחֲר אֶתְפָּנו וְטוּלוּ לָכוֹן לַמִּדְבָּרָא אֲרַח וְכַא דְסוּף: כו וּמְלִיל וְי עִם מִשָּׁה
 וְעִם אֶהֱרֹן לְמִימַר: כז עַד אִימְתִי לְכַנְשָׁתָא בִישְׁתָּא הָדִין דִּי אֲנִין מִתְרַעְמִין עָלַי וְהָ
 תְרַעַמְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אֲנִין מִתְרַעְמִין עָלַי שְׂמִיעַ קֳדָמִי: כח אָמַר לְהוֹן קֳדָם אָנָּה
 אָמַר וְי אִם לֹא כָמָא דִּי מְלָלְתוֹן קֳדָמִי כֵּן אֶעְבֵּד לָכוֹן: כט בַּמִּדְבָּרָא הָדִין וְיָפְלוּ
 פְּגָרֵיכוֹן וְכָל מְנַיִכוֹן לְכָל חֲשִׁבְנָכוֹן מִבְּר עֲשָׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא דִּי אֶתְרַעַמְתוֹן עָלַי:
 ל אִם אֲתוֹן תַּעֲלוֹן לְאַרְעָא דִּי מְנַמִּית בְּמִימְרִי לְאַשְׁרָאָה וְתִכְוִן בָּהּ אֱלֹהֵן כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה
 וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֻנִּי: לא וְיָטַפְלָכוֹן דִּי אֶמְרָתוֹן לְבָנָא וְהֵן וְאֶעֱלֵ וְתִהְיוּ וַיַּדְעוּ וְהָ אֶרְעָא דִּי
 קִצְתוֹן בָּהּ: לב וּפְגָרֵיכוֹן דִּי לָכוֹן וְיָפְלוּ בַּמִּדְבָּרָא הָדִין: לי וּבְנֵיכוֹן וְיִהְיוּ מִתְרַעְמִין

רשי

מִתְרַעְמִין שְׂמִיעַ עֲקָבִים: מַחֲר פָּנוּ לְאַחֲרֵיכֶם וְסַעֲדוּ לָכֶם וְגו': (כו) לַעֲדָה הָרְעָה וְגו'. אֱלֹ
 הִמְרָגְלִים, מִכָּאן לַעֲדָה שְׂמִיעַ עֲקָבִים (מג"כ כ"ג): אֲשֶׁר הָמָּה מְלִינִים אֶת יִשְׂרָאֵל עָלַי: אֶת
 תְּלִנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָמָּה הִמְרָגְלִים מְלִינִים אֹתָם עָלַי שְׂמַעְתִּי: (כח) חִי אֲנִי. לְשׁוֹן
 שְׂבוּעָה, אִם לֹא כֵּן אֶעֱשֶׂה כְּבִכּוֹל אֲנִי חִי: כֹּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם. שְׂבָקְשִׁתֶּם מִמֶּנִּי אוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה
 לֹא תִהְיוּ (פסוק כ'): (כט) וְכָל פְּקֻדֵיכֶם לְכָל מַסְפְּרָכֶם. כָּל הַנִּמְנָה לְכָל מַסְפֵּר שְׂמַעְתֶּם מִנִּי
 בּוֹ, כִּיִּן לְעֹאֵת וְלִבָּא לְעֹאֵת שְׂמַעְתֶּם. כָּל הַמְּנַמִּים לְכָל אֹתוֹן מַסְפְּרוֹת וְיִמּוֹתָ, וְאֵלֹו הֵן
 מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְגו' לְהוֹצִיא שְׂבָטוֹ שֶׁל לֹוי שְׂאִין פְּקֻדֵיהֶם מִבֶּן עֲשָׂרִים: (לב) וּפְגָרֵיכֶם
 אֹתָם. כְּתִרְנוּמָה, לְפִי שְׂדָבָר עַל הַנִּימִים לְהַקְנִיטָם לְאַדָּן, וּבְקִשׁ לִזְמַר וְאֹתָם תְּמוֹתָ, נוֹסֵף
 לְשׁוֹן וְהָ כֵּאֵן לִזְמַר "אֹתָם": (לג) אַרְבַּעִים שָׁנָה, לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פָּחוֹת מִבֶּן שְׁשִׁים, לְכָד
 נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדִי שִׁיְהִיו אֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֲשָׂרִים מְיֻעָין לְכָלֵל שְׁשִׁים: שְׁנָה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה
 בְּכָלֵל וְאֶע"פ שְׂקָדְמָה לְשִׁלּוּחַ הַמְּרָגְלִים, לְפִי שְׂמַשְׁעִשׂוּ אֶת הָעָם לְעֹלָה נִיזְרָה וְי כִּמְחִשְׁבָּה,
 אֱלָא שְׂהִמְתִּין לָהֶם עַד שְׂתַּתְמִלָּא סְאֹתָם, וְהָ שְׂנַאֲמַר וּבִיּוֹם סְקָרִי — בְּמִרְגְּלִים — וּפְקֻדֵי
 עֲלִיהֶם שְׂמַעְתֶּם (שמי"ב): וְאֶפְּ כֵּאֵן נֹאמַר תִּשְׂאוּ אֶת עֲוִנְתֵיכֶם — שְׂמִי עֲוִנֹתַי, שֶׁל עֵזֶר וְשֶׁל

forty years, and bear your whoredoms, until your carcases be wasted in the desert. ³⁴After the number of the days in which ye searched the land, *even* forty days, each day for a year, shall ye bear your iniquities, *even* forty years; and ye shall know my estrangement *from you*: ³⁵I the Eternal have said, If I do not this unto all this evil congregation, that are convened against me: . . . in this desert they shall be consumed, and there they shall die. ³⁶And the men whom Moses sent to search the land, who returned, and made all the congregation to murmur against him, by bringing up an evil report upon the land. ³⁷Even those men, that did bring up the evil report upon the land, died by the plague before the Eternal. ³⁸But Joshua the son of Nun, and Caleb the son of Jephunneh, who *were* of the men that went to search the land, lived *still*. ³⁹And Moses spake these words unto all the children

רש"

time 20 years old (and only those from twenty years old and upwards came under this decree; cf. v. 29) should reach the age of sixty (the average age of man; cf. M. Kat. 28a and Tos. ib. s. v. ומיתה). The first year *that they were in the wilderness* was included in the *forty* although it preceded the sending forth of the spies (which took place in the second year), because from the moment they made the Golden Calf this decree entered the mind of God, but He waited for them (postponed their punishment) until their measure of sin should be full. This is the meaning of what is stated, (Ex. XXXII. 34) "And in the day when I shall visit — viz., at the incident of the spies — I shall visit their sin (that of the Golden Calf) upon them". And, here, indeed, it states, (v. 34) "ye shall bear your iniquities" (in the plural) *suggesting two sins*: that of the Calf and that of the murmuring. — In the calculation it (Scripture) regards in the years of their lives a part of the year (of the sixtieth year) as the whole of it, and as soon as they entered their sixtieth year those who were now twenty years old died. **וְנִשְׂאוּ אֶת נִוְחֵיהֶם AND SHALL BEAR YOUR WHOREDOMS** — *Understand this as the Targum does*: and they shall bear your guilt (cf. Targum on וְנִשְׂאוּ אֶת נִוְחֵיהֶם, XXX. 16, and Rashi on that verse). **(34) אַתְּ תֵּדָע [AND YE SHALL KNOW] אֶת הַנִּוְחָה** — *You shall know (realise) that you have removed your heart from following after Me¹*. הַנִּוְחָה is an expression for "removing", similar to (XXX. 6) "for her father hath removed her (הִנִּיחָ) from her vow" (cf. Rashi on that verse, where he quotes this phrase). **(36) וְיָשׁוּבוּ וְיַלְלִינוּ עָלָיו [AND THE MEN WHOM MOSES SENT TO SEARCH THE LAND] RETURNED AND MADE THE WHOLE CONGREGATION MURMUR AGAINST HIM** — *This means*: "the men whom Moses sent and who, when they returned (וְיָשׁוּבוּ) from searching the Land, made the whole congregation murmur against him by making them utter an evil report, — those men died²". Wherever the phrase הוֹצִיא דְבָר occurs it denotes instructing to speak — that people teach their way of speaking to a person that he may speak it (cf. Rashi on Jer. XXIII. 31). Similar is, (Song VII. 10) "causing the lips of those who are asleep to speak (וְרוֹבֵב)". There may be one (א דְבָר, "an utterance") for good, or there may be one for evil: and it is for this reason that it states here, "[even those men] that made the people utter evil speech about the Land", because, *as I have stated*, there is a דְבָר which may be termed good. דְבָר is *parlerie* in O. F.; *Engl. utterance*. **(37) בְּמַגֵּפָה לֹאֲמֵי ה' [EVEN THOSE MEN DIED . . .] BY THE PLAGUE BEFORE THE LORD** — by that death which was fitting for them — measure for measure. They had sinned with their tongue, therefore their tongue grew long³ extending right down to their navels, and worms came from their tongue and entered their navels. This is the reason why it states, they died by "the" plague, and not בְּמַגֵּפָה by "a" plague; this, too, is the meaning of the words "before the Lord" (they died by the plague which was before the Lord) — by that plague which was fitting for them according to the

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

במדבר יד שלח לד

שָׁנָה וְנִשְׂאוּ אֶת־זִנְתֵיכֶם עִדְתֶּם פְּגִירֵיכֶם בַּמִּדְבָּר:
 בַּמִּסְפָּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־הִרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים
 יוֹם יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם
 אַרְבָּעִים שָׁנָה יִדְעֻתֶם אֶת־הַנֹּאֲתִי: ^י אֲנִי יְהוָה
 דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא וְזֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה
 הַזֹּאת הַנוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְמוּ וְשֵׁם יִמְתּוּ:
^{יז} וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לַחְוֹר אֶת־הָאָרֶץ
 וַיָּשְׁבוּ וַיֹּלֻטּוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל־
 הָאָרֶץ: ^{יח} וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דְבַת־הָאָרֶץ רָעָה
 בַּמִּגֶּפֶה לִפְנֵי יְהוָה: ^{יט} וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּרֶנּוּן וְכָל־בְּרִיפְנָה
 חַיּוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַחֹלְכִים לַחְוֹר אֶת־הָאָרֶץ:
^ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי

וַיִּלֻּנוּ ק'

אוּנְקֻלוּם

בַּמִּדְבָּרָא אַרְבַּעַן שָׁנָן וּמִקְבִּלוֹן יֵת חוֹבִיכוֹן עַד דִּיסוּפוֹן פְּגִירֵיכוֹן בַּמִּדְבָּרָא: לֵד בְּמִנּוּן
 יוֹמָא דִּי אֵלְלַחוּן יֵת אַרְעָא אַרְבַּעַן יוֹמִין יוֹמָא לְשָׁמָא יוֹמָא לְשָׁמָא תִּקְבִּלוֹן יֵת
 חוֹבִיכוֹן אַרְבַּעַן שָׁנָן וְתִדְעוּן יֵת דִּאֲתִרְעֻמְתוֹן עָלֵי: לֵה אָנָּא יֵי גְזִרִית בְּמִימְרֵי אִם לֹא
 דֵּא אַעֲבֵד לְכָל כְּנִשְׁמָא בִּישְׁמָא הַדְּרִין דִּאֲוִדְמִנּוּן עָלֵי בַּמִּדְבָּרָא הַדְּרִין יוֹסוּפוֹן וְסִמּוֹן
 יוֹמוֹתוֹן: לֵז וְגִבְרִיא דִּי שָׁלַח מֹשֶׁה לֵּאמֹר יֵת אַרְעָא וְתִבּוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוּהִי יֵת כָּל
 כְּנִשְׁמָא לֵאפְקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא: לֵז וּמִיתוּ גִבְרִיא דִּאֲפִיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא
 בְּמוֹתָנָא קֶדָם יֵי: לֵה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּר נוֹן וְכָל־בְּרִיפְנָה קִימוּ כִּן גִּבְרִיא הָאֲנָן דִּאֲוִלוּ
 לֵאמֹר יֵת אַרְעָא: לֵט וּמִלִּיל מֹשֶׁה יֵת פִּתְגָמָא הָאֵלִין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִאֲחַבְלוּ

רש"י

תְּלִינָה, וְחֶשֶׁב לָהֶם בְּמִנּוּן תִּיבִיָּהּ מִקְצַת שָׁנָה בְּכִלָּה, וּבְשׁוּבָה לְשָׁנָה שְׁשִׁים מֵתֵי אוֹתָם שֶׁל
 בְּנֵי עֲשָׂרִים; וְנִשְׂאוּ אֶת זִנְתֵיכֶם, בְּתִרְנוּמוֹ וּמִקְבִּלוֹן יֵת חוֹבִיכוֹן: (לד) אֵת תְּנוּאָתִי, שֶׁהִנֵּיאוֹתָם
 אֵת לְבַבְכֶּם מֵאֲחֵרִי, תְּנוּאָה לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כִּמוּ כִּי הִנֵּיא אֲבִיָּה אֲתָה (מב' לז): (לו) וַיָּשְׁבוּ וַיִּלֻּנוּ
 עָלָיו, וּבִשְׁבּוֹ מִתּוֹר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֵת כָּל הָעֵדָה בְּהוֹצֵאת דָּבָה, אוֹתָם אֲנָשִׁים וַיִּמְתּוּ;
 כָּל הַנֹּאֲתִי דָבָה לְשׁוֹן חֲנוּדִי דְבָרִים, שֶׁמִּלְקִיחִים לְשׁוֹנֵם לְאָדָם לְדַבֵּר בּוֹ, כִּמוּ דּוֹבֵב שִׁמְתִּי
 וְשִׁנִּים (שח"ש יז), וְשִׁנָּה לְטוֹבָה וְשִׁנָּה לְרָעָה, לְכַד נֶאֱמַר כִּאֵן מוֹצֵא דְבַת הָאָרֶץ רָעָה, שִׁנֵּשׁ
 דָּבָה שֶׁהִיא טוֹבָה; דְּבָה, פֶּרֶלִירִישׁ בִּלְעָזָה: (לז) בַּמִּגֶּפֶה לִפְנֵי הִי, בְּאוֹתָהּ מִתּוֹר הַהִנֵּינָה
 לָהֶם, מִדָּה כְּגֹדֶר מִדָּה, הֵם חֲסֵאוֹ בְּלִשׁוֹן וְנִשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנֵם עַד שְׁבוּרָם וְתוֹלְעִים יוֹצֵאִים
 מִלְּשׁוֹנָם וְכֵאֵין לְחִידִי שְׁבוּרָם, לְכַד נֶאֱמַר בַּמִּגֶּפֶה וְלֹא בַּמִּגֶּפֶה וְהָיוּ לִפְנֵי הִי—בְּאוֹתָהּ הִרְאִינָה
 לָהֶם ע"פ מִדּוּתָיו שֶׁל הַקֹּדֶ"ה שֶׁהוּא מוֹדֵד מִדָּה כְּגֹדֶר מִדָּה (סוֹטָה ל"ה): (לח) וַיְהוֹשֻׁעַ, וְכָל־...
 חַיּוּ וְגו', מִה תִּלֵּי חַיּוּ מִן הָאֲנָשִׁים הָהֵם? אֵלֶּא מִלְּמַד שֶׁנִּמְלִיךְ חֲלָקָם שֶׁל מְרֻגְלִים בְּאָרֶץ וְקִמְי

of Israel: and the people mourned greatly. ⁴⁰And they rose up early in the morning, and went up into the top of the mountain, saying, Lo, we *are here*, and will go up unto the place which the Eternal hath promised: for we have sinned. ⁴¹And Moses said, Wherefore now do you transgress the commandment of the Eternal? but it shall not prosper. ⁴²Go not up, for the Eternal is not among you; that ye be not defeated before your enemies. ⁴³For the Amalekites and the Canaanites are there before you, and ye shall fall by the sword: because ye are turned away from the Eternal, therefore the Eternal will not be with you. ⁴⁴But they presumed to go up unto the mountain-top: nevertheless the ark of the covenant of the Eternal, and Moses departed not out of the camp. ⁴⁵Then the Amalekites came down, and the Canaanites who abode on that mountain, and smote them, and completely discomfited them, *even* unto Hormah.

15. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Speak unto the children of Israel, and say unto them, When ye are come into the land of your habitations, which I give unto you, ³And will make

רש"

methods of the Holy One, blessed be He, Who metes out "measure for measure" (Sota 35a). (38) *חיו מן האנשים ההם* AND JOSHUA AND CALEB LIVED [FROM THOSE MEN] etc. — What is the force of *חיו מן האנשים ההם* (does it not state later on, XXVI. 65, "And there was not left a man of them save Caleb the son of Jephunneh and Joshua the son of Nun")? But *the phrase* teaches that they received the portion of the spies in the Land and thus remained alive, *so to speak*, in their stead (i. e. the text does not intend to state that they alone of all those men remained alive, but that they lived "from" the other men, i. e. from their portion in the Land) (B. Bath. 118b). (40) *אל ראש ההר* [AND THEY ... WENT UP] INTO THE TOP OF THE MOUNTAIN — that is the route that leads up to the Land of Israel. *לֹא, וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם* LO, WE ARE HERE, AND WILL GO UP INTO THE PLACE, viz., to the Land of Israel, *אֲשֶׁר אָמַר ה'* WHICH THE LORD HATH PROMISED to give us; *וְהָיָה כִּי נֵרָא* *וְהָיָה כִּי נֵרָא* FOR WE HAVE SINNED in that we said, (v. 3) "were it not better for us to return to Egypt?" ¹(41) *וְהָיָה לָא תִצְלַח* (41) AND IT SHALL NOT PROSPER — What you are about to do will not be successful²). (43) *כִּי עַל כֵּן שִׁבְתֶּם* — *means*: for (כי) this will come upon you, because (על כן) ye have turned away etc. (cf. Rashi on Gen. XVIII. 5 and Num. X. 31). (44) *וְעָשְׂלוּ* is an expression for „strength" (doing a thing by insolent force). Similar is, (Hab. II. 4) "Behold it is insolent (עָשְׂלָה)", engres in O. F., an expression for insolent force. Similar also is, (Micah IV. 8), "stronghold (עָשְׂלָה) of the daughter of Zion"; (Jes. XXXII. 14) "the forts (עָשְׂלָה) and towers". The Midrash Tanchuma, however, explains it (וְעָשְׂלוּ) to be of the same meaning as *אֹפֶל*, darkness, i. e. they went in darkness — without permission. (45) *וְכִתְּמוּ* AND COMPLETELY DISCOMFITED THEM — *This word is the same in meaning* as (Deut. IX. 21) "and I pounded it (וְכִתְּמוּ) and ground it very thin". *The text implies*: blow upon blow. *עַד הַחֲרָמָה* EVEN UNTO HORMAH — The place was so called (חֲרָמָה doom, destruction) on account of what happened there.

15. [(2) *כִּי תָבוֹאוּ* WHEN YE ARE COME [INTO THE LAND] — He brought them the good tidings that they would enter the land]. (3) *וְעָשִׂיתֶם אֵשָׁה* — This is not a command: *when ye are come into the land ye shall make a fire-offering* — but *the meaning is*: When you will come there and it enters

NOTES

¹) See Appendix.

²) There is no noun in the text to which the feminine pronoun *היא* can refer. Rashi therefore states that it refers to the action which they are proposing to do. The use of the feminine in such cases is quite customary in Biblical Hebrew.

יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲאֲבֵלוּ הָעָם מְאֹד: * וַיִּשְׁכְּמוּ בִּבְקָר וַיַּעֲלֵוּ
 אֶל־רֹאש־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעַלֵּינוּ אֱלֹהֵי־מִקּוֹם אֲשֶׁר־
 אָמַר יְהוָה כִּי חֲטֵאנוּ: ** וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָּמָּה זֶה אַתֶּם
 עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תַעֲלֶחַ: ** אֲלֵת־עַלֵּו
 כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִגְנְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:
 ** כִּי הָעַמְלָלִי וְהַכֹּנְעָנִי שֵׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפִלְתֶם בַּחֲרֹב
 כִּי־עַל־כֵּן שִׁבַּתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם:
 מד וַיַּעֲפֹלוּ לַעֲלֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרֹן בְּרִית־יְהוָה
 וּמֹשֶׁה לֹא־מָשָׁו מִקְרֹב הַמִּוֹחָנֶה: ** וַיִּרֶד הָעַמְלָלִי
 וְהַכֹּנְעָנִי הַיֹּשֵׁב בְּתֵר הַחֹהָ וַיָּכֹס וַיִּכְתּוּם עַד־
 הַחֲרֻמָּה: פ טו * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל־
 אֶרֶץ מִשְׁכַּנְתֵּיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם: י וַעֲשִׂיתֶם

אונקלוס

עָמָּא לַחֲדָא: מִן וְאַקְרִימוּ בַצִּפְרָא וּסְלִיקוּ לְרִישׁ טוֹרָא לְמִימָר הָא אֲנִיחָא סְלִיקִין
 לַאֲתֵרָא דִּי אָמַר יְיָ אֱרִי חֲבָנָא: ** וַאֲמַר מֹשֶׁה לָּמָּה דָּנִן אַתּוּן עֲבָרִין עַל גְּבוּרַת
 מִימָרָא דִּי וְהוּא לֹא תַעֲלֶחַ: מִב לֹא תַסְקִין אֱרִי לִית שְׂכַנְתָּא דִּי בִינִיכֹן וְלֹא תַסְבְּרוּן
 קָדָם בְּעַלֵּי דְכְּבִיכֹן: מִי אֲרִי עַמְלָקָא וְכִנְעָנָא תַמָּן קְדָמִיכֹן וְתַסְלֹן בַּחֲרָא אֲרִי
 עַל כֹּן סַבְתּוּן מִבְּתֵר סְלִיחָא דִּי וְלֹא וְהִי מִימָרָא דִּי בַסְעֲדִיכֹן: מד וַאֲרִשְׁעוּ לְמַסַּק
 לְרִישׁ טוֹרָא נֶאֱרֹן קִנְיָא דִּי וּמֹשֶׁה לֹא עָדוּ מִנּוּ מִשְׁרִיתָא: מה וְנִחַח עַמְלָקָא
 וְכִנְעָנָא דְנִחַב בְּטוֹרָא הַחֹהָ וּמַחוּנוּ וּסְרָדְנוּ עַד חֲרָמָה: * וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
 לְמִימָר: ב מַלְל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִימָר לְהוֹן אֲרִי תַעֲלֹן לְאַרְע מִשְׁכַּנְיִיכֹן דִּי אָנָּא יְהִיב
 לָכֹן: י וַיַּסְבְּרוּן קְדָמָא קָדָם יְיָ עֲלֵתָא אוּ נִכְסַתָּא לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא אוּ בְּנִדְבָתָא אוּ

רש"י

תַּחֲתֵיהֶם לַחַיִּים (ב"ב ק"י"ח): (מ) אֵל רֹאשׁ הָהָר. הוּא הַדָּרֵךְ הָעוֹלָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל: הִנֵּנוּ
 וְעַלֵּינוּ אֵל הַמָּקוֹם. לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל: אֲשֶׁר אָמַר ה'. לְתַתָּה לָנוּ. שֵׁם נִעְלָה, כִּי חֲטֵאנוּ. עַל
 אֲשֶׁר אָמַרְנוּ הָאֵל לָנוּ שׁוּב מִצִּירָמָה: (מא) וְהוּא לֹא תַעֲלֶחַ. וְיִשְׁאָתֶם עוֹשִׂים לֹא תַעֲלֶחַ:
 (מג) כִּי עַל כֵּן שִׁבַּתֶּם. בְּלִמְרָא, כִּי זֹאת תִּבְאֵל לָכֶם עַל אֲשֶׁר שִׁבַּתֶּם וְנוֹמַר: (מד) וַיַּעֲפֹלוּ.
 לִשְׁוֹן חוֹזֵק, וְכֵן הִנֵּה עָסָלָה (חֲבִיב ב'), אִינִיגִירִישׁ בְּלִשׁוֹן עִזּוֹת, וְכֵן עָסַל בַּת צִיּוֹן (מִיכָה ד'),
 עָסַל וְכָתוּב (יִש' ל"ב), וּמִדְרַשׁ תַּחֲנוּמָא מִקְרָשׁוּ לִשְׁוֹן אוֹפֵל — הִלְכוּ חֲשִׁכִּים, שְׁלֹא בְרִשּׁוֹת;
 (מה) וַיִּכְתּוּם. בָּמוּ וְאָכַת אֹתוֹ סָחוּן (דב' ט') — מִכָּה אֲחֵר מִכָּה: עַד הַחֲרֻמָּה. שֵׁם הַמָּקוֹם
 נִקְרָא עַל שֵׁם הַמֶּלֶךְ:

טו (ב) כִּי תִבְאוּ. בְּשֵׁר לָהֶם שְׂיָקִנְסוּ לְאַרְץ: (ג) וַעֲשִׂיתֶם אֲשֶׁר. אֵין זֶה צִוּי, אֵלָא בְּשִׁתְּבָאוּ

a fire offering unto the Eternal, a burnt offering, or a sacrifice to distinguish *yourselves* by a vow, or by a free-will offering, or in your appointed seasons, to make a pleasing odour unto the Eternal, of the herd, or of the flock; ⁴Then shall he that offereth his offering unto the Eternal bring an oblation of a tenth deal of flour, mingled with the fourth *part* of an hin of oil. ⁵And the fourth *part* of an hin of wine for a drink offering shalt thou prepare, with the burnt-offering or sacrifice, for one lamb. ⁶Or for a ram, thou shalt prepare for an oblation two tenth deals of flour mingled with the third *part* of an hin of oil. ⁷And for a drink offering thou shalt offer the third *part* of an hin of wine, for a pleasing odour unto the Eternal; ⁸And when thou preparest a bull for a burnt offering, or for a sacrifice in distinguishing *thyself* by a vow, or feast offerings unto the Eternal; ⁹Then shall he bring with a bull an oblation of three tenth deals of flour mingled with half an hin of oil. ¹⁰And thou shalt bring for a drink offering half an hin of wine, for a fire offering of a pleasing odour unto the Eternal. ¹¹Thus shall it be done for one of the herd, or for one ram, or for one of the flock, be it of the lambs or goats.

רש"י

your mind to make a fire-offering unto the Lord¹⁾, TO DISTINGUISH YOURSELVES BY A VOW OR A FREE-WILL OFFERING [OR ON YOUR FESTIVALS] — *i. e.* or that you would make the fire-offering on account of the obligatory festival sacrifice which I have obligated you to offer on a festival²⁾, ריח נוח [TO MAKE] A PLEASING ODOUR — *i. e.* to cause satisfaction to Me, (4) והקרינ המקרינ THEN SHALL HE THAT OFFERETH [HIS OFFERING BRING A MEAL OFFERING etc.] — *i. e.* you shall offer a drink-offering and a meal-offering for each and every animal: the meal-offering to be entirely burnt, and the oil be mingled with it, and the wine to be put into the basins *from which it was poured upon the altar* (but see Tosaph. Succ. 48a), as we have learnt in Treatise Succah (48a). (5) לכבש האחד FOR EACH LAMB — It (this phrase) refers to all that is mentioned above — to the meal-offering, and the oil and the wine (not only to the wine last mentioned; the prescribed measures of flour oil and wine are to accompany each lamb). (6) או לזאיל OR FOR A RAM [THOU SHALT PREPARE etc.] — *This means:* "and if it be a ram [thou shalt prepare, etc.]." Our Rabbis, however, have interpreted the word "או", "or", as *being intended* to bring also the פלגס (a lamb beyond the age of a כבש and below that of an איל) under the law of the drink-offerings prescribed for a ram (*i. e.* that the animal in its intermediate age is regarded as full grown as regards the נסכים) (Chul. 23a; Men. 91b³⁾). (10) אשה ריח FOR A FIRE OFFERING OF [PLEASING] ODOUR — This refers only to the meal-offering and the oil mentioned in v. 9, but the wine is not a fire-offering, since it is not put on the fire. (11) או לשה וגו' [THUS SHALL IT BE DONE FOR ONE OX ...] OR FOR A כעוים או בעוים — *i. e.* whether it (the שח) be of the lambs or whether it be of the goats⁴⁾.

NOTES

¹⁾ The apodosis is v. 4: when ye are come into the land ... and ye would make an offering ... then he that bringeth his offering shall bring a meal-offering etc.

²⁾ Rashi is explaining the last words, או במעריכם. They are connected with what precedes as follows: When ye are come into the land ... and ye would make a fire-offering in fulfilment of a vow clearly expressed or on account of a free-will offering that you have promised, or you would make the fire offering on account of your festivals (או במעריכם), *i. e.* on account of a duty imposed by Me upon you on your festivals.

For Notes 3—4 see Appendix.

במדבר מז שלח

אִשָּׁה לַיהוָה עִלָּה אוֹזֶבֶחַ לַפֶּלֶא־נִדְרִי אוֹ בְנִדְבָה אוֹ
בְּמַעֲרִיבֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִדֶּהֱבָקֶר אוֹ
מִדֶּהֱצֹאֵן: ^י וְהַקָּרִיב הַמִּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה
סֵלֶת עֲשָׂרוֹן בָּלוּל בְּרִבְעִית הַהֵיזֶן שָׁמֶן: ^י וַיֵּין לִנְסֹךְ
רִבְעִית הַהֵזֶן תַּעֲשֶׂה עַל־הָעִלָּה אוֹ לִזְבַּח לִכְבֹּשׁ
הָאֶחָד: ^י אוֹ לֵאמֹל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֵלֶת שְׁנֵי עֲשָׂרִים
בָּלוּלָה בְּשָׁמֶן שְׁלֹשִׁית הַהֵזֶן: ^י וַיֵּין לִנְסֹךְ שְׁלֹשִׁית
הַהֵזֶן תִּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: ^ח וְכִי־תַעֲשֶׂה
בִּדְבָקֶר עִלָּה אוֹזֶבֶחַ לַפֶּלֶא־נִדְרִי אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה:
^ט וְהַקָּרִיב עַל־בִּד־הַבָּקֶר מִנְחָה סֵלֶת שְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים
בָּלוּל בְּשָׁמֶן חֲצִי הַהֵזֶן: ^י וַיֵּין תִּקְרִיב לִנְסֹךְ חֲצִי
הַהֵזֶן אִשָּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: ^{יא} כִּכָּה יַעֲשֶׂה לַשּׁוֹר
הָאֶחָד אוֹ לֵאמֹל הָאֶחָד אוֹ־לֵשָׁה בִּכְבָּשִׁים אוֹ בְּעֻזִּים:

אונקלוס

בְּמַעֲרִיבֶם לַמַּעֲבָד לֹא־תִקְבֹּלָה בְּרַעְיָא קָדָם יְיָ מִן תּוֹרִי אוֹ מִן עֲנָא: ^י וְהַקָּרִיב דְּמִקְרַב
קָרְבָּנָה קָדָם יְיָ מִנְחָמָא סֵלְמָא עֲשָׂרוֹן דְּפִילָא בְּרִבְעוֹת הֵינָא מִשְׁחָא: ^י וְהַקָּרִיב
לִנְסֹכָא רִבְעוֹת הֵינָא תַעֲבָד עַל עִלָּתָא אוֹ לִנְסֹכָא קוֹדֶשִׁיא לֹא־מִרָא חֹד: ^י אוֹ לְדִקְרָא
תַעֲבָד מִנְחָמָא סֵלְמָא תְּרִין עֲשָׂרִין דְּפִילָא בְּמִשַּׁח סִלְתוֹת הֵינָא: ^י וְהַקָּרִיב לִנְסֹכָא
סִלְתוֹת הֵנָּא תִקְרַב לֹא־תִקְבֹּלָה בְּרַעְיָא קָדָם יְיָ: ^ח וְאִרִי תַעֲבָד בִּר תּוֹרִי עִלָּתָא אוֹ
נִכְסָמָא לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסָת קוֹדֶשִׁיא קָדָם יְיָ: ^ט וְהַקָּרִיב עַל בִּר תּוֹרִי מִנְחָמָא
סֵלְמָא סִלְמָא עֲשָׂרוֹן דְּפִילָא בְּמִשַּׁח סִלְתוֹת הֵינָא: ^י וְהַקָּרִיב תִקְרַב לִנְסֹכָא פִלְגוֹת
הֵינָא קָרְבֵן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעְיָא קָדָם יְיָ: ^{יא} כְּרִין וְתַעֲבָד לְתוֹרָא חֹד אוֹ לְדִקְרָא חֹד אוֹ

רש"י

שֵׁם וּתְעִלָּה עַל לִכְבֹּקֶם לַעֲשׂוֹת אִשָּׁה לַה', לַפֶּלֶא נִדְרִי אוֹ בְּנִדְבָה וְנֹ, אוֹ שְׁתַּעֲשֶׂה אִשָּׁה
בְּשִׁבִיל חֹבֶת מַעֲרִיבֶם, שְׁחִיבְתִּי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּמַעֲרָה רֵיחַ נִיחֹחַ – נִחַח רֵיחַ לִסְנִי,
(ד) וְהַקָּרִיב הַמִּקְרִיב, תִּקְרִיבוּ נִסְכִּים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה; הַמִּנְחָה בָּלוּל וְהַשָּׁמֶן נִכְלָל
בְּתוֹכָהּ, וְהַיֵּין לִשְׁפִלִים, כִּמוֹ שֶׁשְׁנֵינִי בְּמִסְכַּת סָבָה (רַף מִיחָ): (ה) לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד, עַל כָּל
הָאֶמֶר לְמַעֲלָה הוּא מוֹסֵב – עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשָּׁמֶן וְעַל הַיֵּין: (ו) אוֹ לֵאמֹל, וְאִם אֵיל הוּא;
(ז) לְרִבּוֹת אֵת הַפִּלֹס לִנְסֹכִי אֵיל (מִנִּי צִיא): (י) אִשָּׁה רֵיחַ, אֵינוֹ מוֹסֵב
אֵלָּא עַל הַמִּנְחָה וְהַשָּׁמֶן, אֲבָל הַיֵּין אֵינוֹ אִשָּׁה, שְׁאֵינוֹ נִתֵּן עַל הָאֵשׁ: (יא) אוֹ לֵשָׁה וְנֹ, כִּין
שְׂרָא בְּכָבָשִׁים כִּין שְׂרָא בְּעֻזִּים; כִּבֹּשׁ וְשָׂה קְרוּיִם בְּתוֹךְ שְׁנֵתָם, אֵיל כִּין שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ

¹²According to the number that ye shall prepare, so shall ye do to every one, according to their number. ¹³Every native shall thus do these things in offering a fire offering of a pleasing odour unto the Eternal. ¹⁴And if a stranger sojourn with you, or whosoever be among you in your generations, and will offer a fire offering of a pleasing odour unto the Eternal; as ye do, so he shall do. ¹⁵One ordinance shall be both for you of the assembly, and also for the stranger that sojourneth with you, an ordinance for ever in your generations: as ye are so shall the stranger be before the Eternal. ¹⁶One law and one manner shall be for you, and for the stranger that sojourneth with you. ¹⁷And the Eternal spake unto Moses, saying, ¹⁸Speak unto the children of Israel, and say unto them, When ye come into the land whither I bring you: ¹⁹Then it shall be, that, when ye eat of the bread of the land, ye shall heave an offering unto the Eternal. ²⁰Ye shall heave a cake of the first of your dough for an heave offering: as ye do the heave offering

ישי

(12) כמספר אשר תעשו ACCORDING TO THE NUMBER THAT YE SHALL PREPARE — *This means:* according to the number of animals that you will offer as sacrifices, כבה תעשו SO SHALL YE OFFER drink-offerings for each of them. כמספרם ACCORDING TO THEIR NUMBER — i. e. as is the number of animals so shall be the number of drink-offerings¹). (15) ככם כנר means, AS YOU ARE SO IS THE STRANGER ("you and the stranger shall be alike"). Thus (the use of the prefix כ with each of two things or persons stated to be exactly alike) is the Hebrew idiom to express complete similarity. Examples are: (Gen. XIII. 10) "As (כ) the garden of the Lord so (כ) is the land of Egypt"; (1 Kings XXII. 4) "As (כ) I am so (כ) art thou; as (כ) my people is so (כ) is thy people". (18) כנאכם אל הארץ WHEN YE COME (more lit., on your coming) INTO THE LAND — This statement about their "entering" into the land is expressed differently from all other statements about their "entering" made in the Thora, for in all other cases it is said, "When thou comest", or "when ye come", — and consequently in all these latter cases each may learn some particular from the other by way of גיש. Therefore, since Scripture distinctly states in one instance of these (Deut. XXVI. 1) that the law there enjoined is applicable only after the full possession (ירושה) of, and definite settlement (ישיבה) in it, ("When thou comest to the land . . . and thou dost possess it (ירשת) and thou dwellest (וישבת) therein", then thou shalt take of the first of all thy fruits etc.), all other cases where the phrase כנא or כנאו introduce a law are similar (i. e. the laws laid down in such instances were also to come in force only after ירושה and ישיבה). — In this case, however, it is stated כנאכם "on your coming", implying that as soon as they had entered it (the Land) and ate of its bread they became subject to the law about "Challah" (Siphre). (20) ראשית ערסתכם OF THE FIRST OF YOUR DOUGH [YE SHALL HEAVE A CAKE] — *This means:* when you knead as much as is now your dough (ערסתכם), i. e. the quantity which you are accustomed to knead in the wilderness — and how much is this? You may learn it from the statements (Ex. XVI. 18) "And they measured with the Omer" and (ib. 16) "An Omer a head", — you shall set apart at its very beginning (ראשית), meaning, before you eat from it its first portion, one cake (חלה) shall you set apart, as a heave-offering in honour of the Lord (תרומת לה) (Erub. 83a)²). חלה is tourteau in O. F., Engl. cake. כתרומת גרן EVEN AS THE HEAVE OFFERING OF THE THRESHING FLOOR for which no minimum quantity is stated in the Torah, so shall ye heave it, and not as the "Heave-offering of the Tithe" (תרומת מעשר), the priest's share in the Levite's tithe) for which a minimum quantity is stated (cf. XVIII. 26) (Siphre). — The Sages, however,

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

במדבר טו שלח לך

י' כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ בָכָה תַּעֲשׂוּ לְאֶחָד בְּמִסְפָּרָם:
 י' כֹּל־הָאֹרֶחַ יַעֲשֶׂה־בָכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשָּׁה
 רִיתְנִיחָהּ לַיהוָה: י' וְכִי־גֹדֹל אֲתֹלֵם לָךְ אֹי אֲשֶׁר־
 בְּחֻבְכֶּם לְדַתִּיכֶם וַעֲשֵׂה אִשָּׁה רִיתְנִיחָה לַיהוָה
 כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ בְּנֵי־עַשָׂה: טו תִּקְהֶל חֻקָּה אַחַת לָכֶם
 וּלְגַר הַגֵּר חֻקַּת עוֹלָם לְדַתִּיכֶם כָּכֶם כִּגְר יִהְיֶה
 לִפְנֵי יְהוָה: טו תוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם
 וּלְגַר הַגֵּר אִתְּכֶם: פ שִׁי י' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: י' דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
 בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה:
 יט וְהָיָה בְּאֹכְלֶכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיֻמוּ תְרוּמָה לַיהוָה:
 כ רֵאשִׁית עֲרֻסְתֶּכֶם חֻלָּה תִּרְיֻמוּ תְרוּמָה בְּתֻרֹמַת

אונקלוס

לאמר באמריא או בענא: יב כמנין די מעבדון כדון מעבדון לחד כמנינהון: יג כל
 נציבא ועבד כדון ית אלון לקרבא קרבן דמתקבל ברענא קדם יי: יד נארי ותנינר
 עמכון נציבא או די כניכון לדריכון ונעבד קרבן דמתקבל ברענא קדם יי קמא די
 מעבדון כן ועבד: טו קהלא קמא חד לכון ולניצרא דיתנינר קנס עלם לדריכון כותכון
 כניצרא ויהי קדם יי: טז אוריתא תרא ודינא חד ויהי לכון ולניצרא דיתנינר עמכון:
 יז ומליל יי עם משה למימר: יח מלל עם בני ישראל ותימר להון במעלכון לארעא
 די אנא מעל יתכון לתמן: יט ויהי כמיכלכון מלחמא דארעא תפרשון אפרשותא
 קדם יי: כ ריש אצותכון חלחא תפרשון אפרשותא קמא די מפרשין מן אדרא כן

רש"י

ויום אחד: (יב) כמספר אשר תעשו. כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן, ככה תעשו
 נסכים לכל אחד מהם — כמספרם של בהמות מספרם של נסכים: (טו) ככם כנר. כמותכם
 כן נה, וכן דרך לשון עברית, כגון ה' בארץ מצרים (בר' י"ג) — כן ארץ מצרים, כמותי כמות
 (מ"א כ"ב), קעמי קעמד (מ"ב ג'): (יח) בבאכם אל הארץ, משנה ביאור זו מקל ביאות
 שבחורה, שדקלן נאמר כי תבא, כי תבא, לפיכך דקלן למדות זו מזו, וכיון שפרט לך הכתוב
 באחת מהן שאינה אלא לאחר ורשה וישיבה, אף דקלן כן, אכל זו נאמר בה "בבאכם" —
 משנבנסו בה ואכלו מלחמה נתחבבו בחלה (ספרי): (כ) ראשית ערסותכם. כשתלושו
 כדי עשתכם שאתם רגילין ללוש במדבר — ובה היא ונמדו בעמר (שמי ט"ו), עמר לגלגלת
 (שם) — תרימו מראשיתה, כלומר קודם שתאכלו ממנה, ראשית חלקה חלה אחת תרימו
 תרומה לשם ה' (עיר פ"ג): חלה, טורט"ל בלעז: כתרימת נרן, שלא נאמר בה שיעור ולא
 כתרימת מעשר, שנאמר בה שיעור (ספרי), אכל חקמים נתנו שיעור לבעל הבית אחר

of the threshing-floor, so shall ye heave it. ²¹Of the first of your dough ye shall give unto the Eternal an heave offering in your generations. ²²And if ye have erred, and not done all these commandments which the Eternal hath spoken unto Moses. ²³*Even* all that the Eternal hath commanded you by the hand of Moses, from the day that the Eternal commanded *Moses*, and henceforward among your generations; ²⁴Then it shall be, if *ought* be done by error, *hidden* from the eyes of the congregation, that all the congregation shall offer one young bull for a burnt-offering, for a pleasing odour unto the Eternal, with its oblation, and its drink offering, according to the manner, and one kid of the goats for a sin offering. ²⁵And the priest shall make an expiation for all the congregation of the children of Israel, and it shall be pardoned them; for it is an error: and they shall bring their offering, a fire offering unto the Eternal, and their sin offering before the Eternal, for their error: ²⁶And it shall be pardoned all the congregation of the children of Israel, and

רש"י

have stipulated a *minimum* quantity for it (the portion set aside), viz., for a private person (lit., the owner of a house) one twenty-fourth, and for the baker one forty-eighth of the dough (Siphre; Challah II. 7). (21) מראשית ערסתיכם OF THE FIRST OF YOUR DOUGH [YE SHALL GIVE UNTO THE LORD A HEAVE OFFERING] — Why is this stated at all? (What does it add to the command in v. 20)? Because it states *there* ראשית ערסתיכם, I might understand *this* to mean that only the first amongst several doughs which you are kneading at the same time shall you set aside entirely as a heave-offering and all the other doughs are exempt! It therefore states *here* מראשית "of (some of) the first of the dough", implying part of it but not all of it (not an entire dough) (Siphre). נתנו לה' תרומה YE SHALL GIVE UNTO THE LORD A HEAVE OFFERING — Because we have not heard any mention of a definite minimum quantity for the Challah it is stated here "ye shall give", implying that it shall contain sufficient to constitute a "gift" (Siphre). (22) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ AND IF YE HAVE ERRED, AND NOT DONE [ALL THESE COMMANDMENTS WHICH THE LORD HATH SPOKEN UNTO MOSES] — Idolatry (which is the transgression referred to here; cf. Rashi on next passage) is *naturally* comprehended under the general term "all the commandments" (see Lev. IV. 13) for which the whole community brings a bullock as a sin-offering if it infringes one of them, but, you see, Scripture here excepts it (the sin of idolatry) from the general law about them, to bring it under the law of a bullock as a burnt-offering, and a he-goat for a sin-offering (whilst the rule in Lev. IV. 13 is a bullock for sin-offering, and no he-goat is prescribed). וְכִי תִשְׁגּוּ AND IF YE HAVE ERRED etc. — Scripture is speaking of the sin of idolatry. Or perhaps not, but of the transgression of any of all the commandments? It, however, states, "[And if ye have erred, and not done] all these commandments¹) which implies "one command that is the same as (the equivalent of) all the commands". What is the case of one who transgresses all the commandments? He throws off the yoke of the Law, breaks the covenant and bids defiance to the Torah (more lit., exposes his face, acts bare-facedly). So, too, must this single commandment referred to here be of such a nature that by transgressing it one throws off the yoke, breaks the covenant and bids defiance to the Torah. And which is this? It is idolatry (Siphre: Mech. on Ex. XII. 6). אשר דבר ה' אל משה WHICH THE LORD HATH SPOKEN UNTO MOSES — This refers to the two commandments prohibiting idolatry:

NOTES

¹) See Appendix.

במדבר טו שלח לד

גָּזַן בֶּן תָּרִימוֹ אֹתָהּ: ^{כא} מֵרָאשִׁית עֲרַסְתִּיכֶם תַּתְּנוּ
 לַיהוָה תְּרוּמָה לִדְרֹתֵיכֶם: ^{כב} וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא
 תַעֲשׂוּ אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה: ^{כג} אַתָּה כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה
 מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְהִלָּאָה לִדְרֹתֵיכֶם: ^{כד} וְהָיָה
 אִם מִעֲיִנִי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָה לִשְׁגָגָה וַעֲשׂוּ כָל־הָעֵדָה
 פֶּר בְּדִבְקָר אֶחָד לַעֲלֹה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנַּחְתּוֹ
 וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: ^{כה} וְכִפֶּר
 הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שָׁגְגָה
 הָיָה וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשָּׁה לַיהוָה וַחֲטָאתָם
 לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁגָגָתָם: ^{כו} וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

חֲסֵר א'

אונקלוס

תַּפְרִשׁוּן יְהוָה: ^{כא} כַּאֲמַרְשׁ אֲצִוְּחֶכּוֹן תַּתְּנוּן קָדָם יְיָ אִפְרָשׁוּתָא לְדְרִיכוֹן: ^{כב} וְאִרִי
 תִּשְׁתַּלּוּן וְלֹא תַעֲבִדוּן יְת כָּל פְּקוּדֵי־הָאֱלֹהִין דִּי מְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה: כְּנִית כָּל דִּי פְקוּדִי
 יְיָ וְחֶכְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי פְקוּדִי יְיָ וְלִהְיָא לְדְרִיכוֹן: כִּדְוִיחִי אִם מִעֲיִנִי כְנִשְׁתָּא
 אֲתַעֲבִדְת לְשִׁלּוֹ וְיַעֲבִדוּן כָּל כְּנִשְׁתָּא תוֹר בֵּר תוֹרִי חֵד לַעֲלִתָא לְאִתְקַבֵּלָא בְּרַעְיָא קָדָם
 יְיָ וּמִנַּחְתָּה וְנִסְכָּה כְדִתְּנוּ וְצִפִּיר בֵּר עֵזי חֵד לַחֲטָאתָא: ^{כה} וְיִכְפֶּר כְּתָנָא עַל כָּל
 כְּנִשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתַּבֵּק לְהוֹן אִרִי שְׁלוּתָא הִיא וְאִנּוּן אֲוִיתָאוּ יְת קִרְבְּנָהוֹן
 קִרְבְּנָא קָדָם יְיָ וְחֻבְתָּהוֹן וְקָדָם יְיָ עַל שְׁלוּתָהוֹן: כִּדְוִיִּשְׁתַּבֵּק לְקָל כְּנִשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל

רשי

מַעֲשִׂים וְאִרְבָּעָה וְלִנְחָתוֹם אֶחָד מֵאִרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה (ח' ב'): ^{כא} מֵרָאשִׁית עֲרַסְתִּיכֶם.
 לְמַה נֶּאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר רָאשִׁית עֲרַסְתִּיכֶם שׁוּמַע אֲנִי רָאשִׁינָה שְׁבַעסֹת תִּל מֵרָאשִׁית —
 מִקְצֵתָהּ וְלֹא כָּלָה (ספרי): תַּתְּנוּ לָהּ תְּרוּמָה. לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ שִׁיעוֹר לְחִלָּה נֶאֱמַר תַּתְּנוּ —
 שִׁוְיָא בְּה בְּדִי נְתִינָה (שם): ^{כב} וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ. עֵין הִתְהָה בְּכָלֵל כָּל הַמִּצְוֹת
 שֶׁהַעֲבִיר מִבְּיָאִין עֲלֶיהָ פֶּר, וְהָיָה הַכְּתוּב מוֹצִיָּאָה בָּאֵן מִקְלָלָן, לְהוֹן בְּסֵר לַעֲלֹה וְשִׁיעִיר
 לַחֲטָאת (ספרי): וְכִי תִשְׁגּוּ וְנִוִּי. בְּעֵין הַכְּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינִי אֶלָּא בְּאֶחָת מִכָּל הַמִּצְוֹת, תִּל
 אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה — מִצְוָה אֶחָת שֶׁהִיא בְּכָל הַמִּצְוֹת, מֵה הַעֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת שׁוֹרֵק
 עוֹל וּמִסֵּר בְּרִית וּמִנְלָה סָנִים, אִף מִצְוָה וּ שׁוֹרֵק בְּה עוֹל וּמִסֵּר בְּרִית וּמִנְלָה סָנִים, וְאִיזוֹ
 זוֹ עֵין (שם): אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵל מֹשֶׁה. אֲנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לָךְ מִפִּי הַגְּבוּרָה שֶׁמַּעֲנִים כְּדִרְכֵּיב
 (תה' ס"ב) אֶחָת דְּבַר אֱלֹהִים שְׁתִּים זוֹ שְׁמַעְנִי (הור' ח'): ^{כג} (כֵּן) אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה וְנִוִּי. מִיִּד
 שֶׁכָּל הַמּוֹדָה בְּעֵין כְּבוֹסֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כָּלָה וּבְכָל מֵה שֶׁנִּתְּבָאוּ הַבְּיָאִים, שֶׁנֶּאֱמַר מִן הַיּוֹם
 אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה: ^{כד} (כֵּד) אִם מִעֲיִנִי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָה לִשְׁגָגָה. אִם מִעֲיִנִי הָעֵדָה נַעֲשֶׂתָה
 עֲבָרָה זוֹ עַל דְּבִי שׁוּגֵג — שֶׁשֶּׁנּוּ הוֹדוּ עַל אֶחָת מִן הָעֲבֻדוֹת שֶׁהִיא מוֹתֵרֶת לַעֲבֹד עֵין בְּכָד
 (שם ה'): לַחֲטָא. חֲסֵר א', שְׁאִינוּ כְּשֹׂאֵר חֲטָאוֹת, שֶׁכָּל חֲטָאוֹת שֶׁבַחְתוּהָ הִבָּאוּ עִם עוֹלָה
 הַחֲטָאת קוֹדֶמֶת לַעֲלֹה. שֶׁן (ויק' ה'), וְאֵת הַשְּׂעִי יַעֲשֶׂה עִלָּה, הוּא עוֹלָה קוֹדֶמֶת לַחֲטָאת (שם ט"ו):

the stranger that sojourneth among them; for all the people *were* in error. ²⁷And if any soul sin through error, then he shall bring a she-goat of one year for a sin offering. ²⁸And the priest shall make an expiation for the erring soul when he sinneth through error before the Eternal, to make an expiation for him; and it shall be pardoned him. ²⁹You shall have one law for him that sinneth through error, *both* for the native amongst the children of Israel, and for the stranger that sojourneth among them. ³⁰But the soul that doeth *ought* with a high hand, *whether he be* a native in the land, or a stranger, the same revileth the Eternal; and that soul shall be cut off from among his people. ³¹Because he hath scorned the word of the Eternal, and hath made void his commandment, that soul shall utterly be cut off; his iniquity *shall be* upon him. ³²And while the children of Israel were in the desert, they found a man that picked up wood upon the sabbath day. ³³And they that found him picking up wood brought him unto Moses and Aaron, and unto all the congregation: ³⁴And they placed him in ward, because it was not explained what should be done to him. ³⁵And the Eternal said unto Moses, The man shall be surely put to death:

רש"י

"I am the Lord, thy God", and "Thou shalt have no other gods, etc.", which we heard from the mouth of the Almighty (and which God also commanded us by Moses (v. 23) in many other passages where idolatry is forbidden), as it is written (Ps. LXII. 12): "Once did God speak *these commandments to us but we heard them twice*" (cf. Siphre; Hor. 8a)¹). (23) אַתָּה כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתָ וְנָה עַד EVEN ALL THAT [THE LORD] HATH COMMANDED [YOU] etc. — This tells us that he who acknowledges the *divinity* of an idol is like one who denies the Torah in its entirety and all that the prophets prophesied, because it states, "[and if ye have erred and not done . . . all that the Lord hath commanded by Moses] from the day that the Lord commanded (Moses), and henceforth [throughout all your generations]" (cf. Siphre). (24) אִם מַעֲשֵׂי הָעֵדָה נִעְשָׂתָה בְּשִׁגָּגָה (24) — This means: If it is by the eyes (the leaders) of the community that this sin has been committed in error, *i. e.*, that they have mistakenly taught of a certain one of the rites *associated with the worship of God* that it is permissible to worship an idol in that manner, *then it shall be that all the congregation shall offer, etc.* (cf. Hor. 5b). לַחֲטָאתָ — This lacks the א usually found in it, to indicate that it is not like other חֲטָאוֹת, sin-offerings; for in the case of all sin offerings mentioned in the Torah that are to be brought together with a burnt offering, the sin-offering precedes the burnt offering (*i. e.* is offered first), since it is said, (Lev. V. 10) "And the second animal shall he make as a burnt offering," whilst in this case the burnt offering precedes the sin-offering (Hor. 15a). (25) הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם אֶשָׁה לַיהוָה [AND] THEY HAVE BROUGHT THEIR OFFERING, A FIRE OFFERING UNTO THE LORD — This is that offering mentioned previously in this chapter (v. 24), *viz.*, the bullock for a burnt offering, since it says *here*, "a fire offering to the Lord" (which is a description of a burnt offering) (Siphre). וְהִנֵּחֶם AND THEIR SIN OFFERING — This is the he-goat (mentioned in v. 24). (27) חֲטָאתָ בְּשִׁגָּגָה [AND IF ANY SOUL (*i. e.* any individual)) SIN THROUGH ERROR, by committing idolatry, עוֹ בֵּית שְׁנָה, [HE SHALL BRING] A SHE GOAT OF ONE YEAR [FOR A SIN OFFERING] — For other sins committed in error an individual may bring either a she-lamb or a she-goat as a sin-offering, whilst in the case of this (the sin of idolatry) Scripture has appointed a she-goat for it (Siphre). (30) בֵּיד רָמָה [BUT A PERSON THAT DOETH OUGHT] WITH A HIGH HAND — *i. e.* with premeditation. מְנִדָּה is synonymous with

NOTES

¹) See Appendix.

וְלִגְרֵ הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם כִּי לְכָל־הָעָם בְּשִׁגְגָה: ^א ס שְׁבִיעִי
 כִּי וְאִסְדַּפֵּשׁ אַחַת תַּחֲטֹא בְשִׁגְגָה וְהִקְרִיבָה עֹז בַּת־
 שְׁנֵתָה לַחֲטָאתָ: ^ב וְכִפֹּר הִכְהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגְגָה
 בַּחֲטָאָה בְשִׁגְגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ:
 כִּי הָאֲזָרַח בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרֵ הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם תוֹרָה אַחַת
 יִהְיֶה לָכֶם לַעֲשֹׂה בְשִׁגְגָה: ^ג ל וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה ו
 בֶּיַךְ רָמָה מִן־הָאֲזָרַח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגִדָּה
 וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּה: ^ד א כִּי דִבַּר־יְהוָה
 בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הִפֵּךְ הִפְרַת ו תִּפְרַת הַנֶּפֶשׁ תַּחֲוֹא
 עֲוֹנָה כֹּה: ^ה פ וַיְהִי בְּנִי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ
 אִישׁ מִקֵּשׁ עֲצִים בַּיּוֹם הַשֶּׁבִּית: ^ו ז וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ
 הַמִּצְאִים אֹתוֹ מִקֵּשׁ עֲצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
 וְאֵל כָּל־הָעֵדָה: ^ז ח וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמֶר כִּי לֹא פָרַשׁ
 מִהַיְעֲשֶׂה לוֹ: ^ח ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת

אונקלוס

וּלְגִינֹרָא דִּיתְגִּיר בִּינִיחֹן אֲרִי לְכָל עָמָא בְּשִׁלּוּתָא: כִּי וְאִם אָנֹשׁ חַד וְחֹבֵב בְּשִׁלּוֹ
 וַיִּקְרַב עָזָא בַת שִׁתָּה לַחֲטָאתָא: כִּח וַיִּכְפֹּר כִּהְנָא עַל אָנֹשׁ דִּישִׁתְלִי בַּמִּחְבֵּה בְּשִׁלּוֹ
 קָדָם וְגוֹ לְכַפֵּרָא עֲלֵיהִי וַיִּשְׁתַּבַּח לָהּ: כִּט וַיִּבְרָא בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל וּלְגִינֹרָא דִּיתְגִּיר בִּינִיחֹן
 אֲזִירָתָא תָּדָא וְהִי לְכוּן לְדִיעְבֵּד בְּשִׁלּוֹ: ל וְאָנֹשׁ דִּתַּעְבֵּד בְּרִישׁ גִּלִּי מִן וַיִּבְרָא וּמִן
 גִּינֹרָא קָדָם וְגוֹ הוּא מִרְגֵּו וַיִּשְׁתַּצִּי אֶנְשָׁא הִתִּיא מִגּוֹ עַמָּה: לֵא אֲרִי פִתְנִקְמָא דִּי בִסֵּר
 וְיִת פִּקּוּדֵיהִי אֲשֶׁנִּי אֲשִׁתְּצָא תִשְׁתַּצִּי אֶנְשָׁא הִתִּיא חֹבֵבָה כֹּה: לֵב וְהוּוּ בְּכֵנִי יִשְׂרָאֵל
 בַּמִּדְבָּרָא וַאֲשִׁכְחוּ נִבְרָא כִּד מְגִבֵּב אֶעִין בִּיזְמָא דְשִׁבְתָּא: לֵי וַיִּקְרִיבוּ וְתָה דִּאֲשִׁכְחוּ
 וְתָה כִּד מְגִבֵּב אֶעִין לָזֶה מֹשֶׁה וְלָזֶה אַהֲרֹן וְלָזֶה קָל בְּנִשְׁתָּא: לִד וַאֲסִרוּ וְתָה בְּכִית

רש"י

(כח) הביאו את קרבנם אשה לה'. זה האמור בפרשה, הוא פר העולה, שנאמר אשה
 לה' (ספרי): וחטאתם, זה השעיר: (כו) תחטא בשגגה. בעין: עז בת שנתה. שאר עבירות
 יחיד מביא כשבה או שעירה וכו' קבע לה שעירה (שם): (ל) ביד רמה. במזיד: מגדף.
 מחרת, כמו והיתה תרפה וגדופה (יח' ה'), אשר נדפסו נערי מלך אשור ישי' ל"ו). ועוד דרשו
 רבותינו, מפני למקדף את השם שהוא בקרבת (כרית' ו'): (לא) דבר ה'. אזהרת עין מפי הנבונה
 והשאר מפי משה (סנה' צ"ט): עונה בה. בזמן שעניה בה — שלא עשה תשובה: (לב) ויהיו...
 במדבר וימצאו. בנותן של ישראל דבר הקטוב, שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא זה
 והללה (ספרי): (לג) המצאים אותו מקשש. שהתירו בו ולא הניח מלקושש אף משמצאורו
 והתירו בו (שם; סנה' מ"א): (לד) כי לא פרש מה יעשה לו. באיזו מיתה ימות, אבל יודעים
 היו שמתלל שבת במיתה (שם ע"ח): (לה) רגום. עשה, פשט'ט, וכן הלוח, אלני"ט, וכן וכו'

all the congregation shall overwhelm him with stones without the camp.
³⁶And all the congregation brought him without the camp, and overwhelmed him with stones, and he died; as the Eternal commanded Moses. ³⁷And the Eternal spake unto Moses, saying, ³⁸Speak unto the children of Israel, and say unto them that they make them a fringe in the borders of their garments, throughout their generations, and that they put upon the fringes of the borders a thread of blue purple: ³⁹And it shall be unto you for a fringe, that ye may see it, and remember all the commandments of the Eternal, and do them: and that ye search not after your own heart, and your own eyes, after which ye use to go a whoring: ⁴⁰That ye may remember, and do all

רש"י

מחרף HE REVILETH, as in (Ez. V. 15) "it shall be a reproach (חרפה) and a reviling (גרוסה)"; (Is. XXXVII. 6) "the servants of the king of Assyria have reviled (גרסו)". Further, our Rabbis derived from here *the law* that he who blasphemes the name of the Lord is liable to excision (Ker. 7b)¹. (31) דבר ה' [BECAUSE HE HATH SCORNE] THE WORD OF THE LORD — The prohibition of idolatry (לא יהיה לך ואני) *the people heard from the mouth of the Lord but all the other commandments from the mouth of Moses* (therefore the prohibition of idolatry is called דבר ה' "the utterance of the Lord") (cf. Siphre; Sanh. 99a). עתה בה [THAT PERSON SHALL UTTERLY BE CUT OFF] HIS INIQUITY IS UPON HIM — *only at the time when* (under the circumstances that) his iniquity is upon him *shall he be cut off, i. e., in the case that he has not repented* (Sanh. 90b). (32) במדבר וימצאו AND [WHEN THE CHILDREN OF ISRAEL] WERE IN THE DESERT, THEY FOUND [A MAN THAT PICKED UP WOOD ON THE SABBATH DAY] — *This must mean when they first came into the wilderness*², and Scripture is speaking here to the disparagement of the Israelites viz., that they kept the first³ Sabbath only, for on the second this man came and desecrated it (Siphre). (33) המצאים אותו מקשש THEY THAT FOUND HIM PICKING UP WOOD — *The redundancy of the phrase המצאים אותו מקשש intimates that they warned him not to do this and yet he did not refrain from picking them up even after they had found him and warned him*⁴ (cf. Siphre; Sanh. 41a). (34) כי לא טרש מה יעשה לו [AND THEY PLACED HIM IN WARD] BECAUSE IT WAS NOT EXPLAINED WHAT SHOULD BE DONE WITH HIM — *i. e. what kind of death penalty he was to die had not yet been explained, but they were fully aware that one who desecrates the Sabbath is punishable by some death penalty* (Siphre; Sanh. 78b; cf. Rashi on Lev. XXIV. 12). (35) ונזם expresses the idea of "doing" something (that is, it is an infinitive or verbal noun); in O. F. faisant⁵; Engl. doing. Similarly הלך allant. "going", and so, too, וזכר "remembering", שמר "keeping". (36) ויצאו אותו AND [ALL THE CONGREGATION] BROUGHT HIM OUTSIDE [THE CAMP] — *From here we learn that the place of stoning was outside and distant from the seat of the Beth Din* (Siphre). (37) ועשו להם ציצת THAT THEY MAKE THEM A FRINGE — *It is called ציצת, because of the threads that hang down from it*⁶. Similar is. (Ez. VII. 3) "and he caught me by the curls (ציצת) of my head". (The word denotes something twisted as threads or curls). — Another explanation is: *it is called ציצת because of the command associated with it* (v. 39) "and ye shall look at it". Similar is, "looking (מציץ) from the lattice" (Song II. 9). (The word therefore denotes "something looked at"). (39) תכלה BLUE PURPLE — *It is the blue dye of (obtained from) the blood of the Chalazon (a kind of shell-fish).* AND YE SHALL REMEMBER ALL THE COMMANDMENTS OF THE LORD — *The ציצת will remind one of all the commandments because the numerical value of the letters of the word ציצת is six hundred, and*

NOTES

For Notes 1—6 see Appendix.

וַיָּמָת הָאֵשׁ רָגוֹם אֹתוֹ בְּאַבְנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ
 לַמַּחֲנֶה: ^י וַיֵּצִאוּ אֹתוֹ כָּד־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
 וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בְּאַבְנִים וַיָּמָת בְּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
 מֹשֶׁה: ^פ סַמְּרִי לוֹ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
^ח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם
 צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְרִדְתָּם וְנָתַנִּי עַל־צִיצִית הַכֹּהֵן
 פֶּתִיל הַקָּלָת: ^ט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ
 וְזָכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא
 תִּתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם
 יֹנִים אַחֲרֵיהֶם: ^ס לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־

אונקלוס

מִטְרַת אֲרִי לֹא אֶתְפַּרְשׁ לְהוֹן מָה יִתְעַבֵּד לָהּ: לֵה וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֶתְקַטֵּל וְתִקְטֵל
 נִבְרָא רָגְמוּ וְתָהּ בְּאַבְנֵי קָל כְּנִשְׁתָּא מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא: לוֹ וַאֲפִיקוּ וְתָהּ קָל כְּנִשְׁתָּא
 לְמִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא וְרָגְמוּ וְתָהּ בְּאַבְנֵי וּמִית כְּמָא דִּי פִקִּיר וְיָת מֹשֶׁה: לוֹ וַיֹּאמֶר
 יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִיָּר: לֵח מָלַל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן וְנַעֲבִדוּן לְהוֹן כְּרוֹסְפִדוֹן עַל
 כַּנְפֵי כְסוּתָהוֹן לְרִידֵיהוֹן וְתִתְּנוּן עַל כְּרוֹסְפִדָּא דְכַנְפָּא חוּטָא דְתִקְלָתָא: לט וְיִהוֹן לְכוּן
 לְכְרוֹסְפִדוֹן וְתִתְּנוּן וְתִזְכְּרוּן וְיָת כָּל פִּקִּירָא דִּי וְסַעֲבְרוּן וְתִתְּנוּן וְלֹא תִטְעוּן בְּמַר
 הִרְהוּר לְבָכוֹן וּבְמַר חִיוּ עֵינֵיכֶון דִּי אֶתוֹן טַעַן בְּתִרְיָהוֹן: מ בְּדִיל דְתִזְכְּרוּן וְסַעֲבְרוּן

רש"י

וַיִּשְׁמְרוּ: (לו) וַיֵּצִאוּ אֹתוֹ. מִבְּנֵי שְׁבִית הַסִּקִּילָה חוּץ וְנִחַק מִבֵּית דִּין (ספרי): (לח) וַעֲשׂוּ
 לָהֶם צִיצִית. עַל שֵׁם הַפֶּתִילִים הַתְּלוּיִם בָּהֶּ, כְּמוֹ (יח' ח'), וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצִית רֹאשִׁי (מנ' מ"ב),
 דִּי־אֵצִית עַל שֵׁם וְרֵאשִׁית אֹתָהּ, כְּמוֹ מִצִּיעַ מִן הַתְּרָפִים (שה"ש ב'): תְּכַלַּת. צָבַע יָרוֹק שֶׁל
 תְּלוּזוֹן: (לט) וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'. שְׁמִינִן וּמִסְרֵי שֶׁל צִיצִית שֶׁשׁ מֵאוֹת, וְשִׁמְלָה חֲסִין
 וְחִמְשָׁה קֶשֶׁרִים הָרִי תְּרִיִּין (תנח"י): וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם. כְּמוֹ מִתְּחִיל הָאָרֶץ (במ' י"ג):
 הִלֵּב וְהַעֲיִנִּים הֵם מְגִלִּים לַעֲוֹת, מִסְרָפִים לוֹ אֶת הַעֲבֻרוֹת, הַעֲוֹן רוֹאֵה וְהִלֵּב חוֹמֵר וְהַגּוֹף
 עוֹשֶׂה אֶת הַעֲבֻרָה (תנח"י): (מא) אֲנִי ה'. נֶאֱמָן לְשֵׁלֶם שָׂרָר: אֱלֹהִיכֶם. נֶאֱמָן לְשֵׁרֶע: אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם. עַל מִנַּת בֶּן פְּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ עָלֵיכֶם גִּירוֹתֵי: אֲנִי ה' אֱלֹהִיכֶם. עוֹד
 לָמָּה נֶאֱמַר דְּרִי שְׁלֹא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מָה אָמַר הַקּוֹסֵם? לֹא שֶׁנִּשְׁשָׁה וְנִשְׁוֹל שָׂרָר
 אֲנִי לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹשְׁלִים שָׂרָר! עַל דְּרָחֶם אֲנִי מִלְכֶּם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יח' כ'), אִם לֹא
 בִּיד הַזֶּקֶה... אֶמְלֹךְ עָלֵיכֶם (ספרי). דִּי־א, לָמָּה נֶאֱמַר יֵצִיא מִצְרַיִם? אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי
 מִצְרַיִם בֵּין טָפָה שֶׁל בְּכוֹר לְשִׁאֲרֵיהָ שֶׁל בְּכוֹר, אֲנִי הוּא עֲתִיד לְהִבְחִין וּלְשַׁרֵּעַ מִן הַתּוֹלָה
 קָלָא אֵילן בְּכִדּוֹ וְאוֹמֵר תְּכַלַּת הִיא. וּמִסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הִדְרָשׁן הַעֲמַקְתִּי: לָמָּה נִקְמָה
 פֶּרֶשֶׁת מִקְוֶשׁ לְפָרֶשֶׁת עִיז? לִמַּר שֶׁהִמְחִיל אֶת הַשְּׁבֹת בְּעוֹבֵד עִיז. שֹׁאֵף הוּא שְׁקוּלָה בְּכָל
 הַמִּצְוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעוֹרָא (נח' ט'), וְעַל הַר סִינִי נִדְרַת וְתַתָּן לַעֲמֹד תוֹרָה וּמִצְוֹת וְאֵת
 שְׁבֹת קוֹשֵׁד הוֹדַעְתָּ לָהֶם: וְאֵף שֶׁרֶשֶׁת צִיצִית לְכָד נִקְמָה לְאֵלוֹ לִפְיִי שֹׁאֵף הוּא שְׁקוּלָה כְּגוֹד
 כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי: עַל כַּנְפֵי בְּגֵדֵיהֶם, דְּגוּר: וְאֵשׁ אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי

my commandments, and be holy unto your God. ⁴¹*I am the Eternal your God, who brought you out of the land of Egypt, to be your God: I am the Eternal your God.*

16. ¹Now Korah the son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi; and Dathan and Abiram the sons of Eliab, and On the son of Peleth, sons of Reuben, presumed: ²And they rose up before Moses, and *certain* men of the children of Israel, two hundred and fifty princes of the congregation called into the assembly, men of name: ³And they were assembled against Moses,

רש"י

there are eight threads and five knots in the fringes, so that you have six hundred and thirteen, which is also the number of the commandments of the Torah. ולא תתרו אחרי לבנכם — The verb has the same meaning as in (XIII. 25), "and they returned from searching (מתור) the land". (The translation therefore is: AND YE SHALL NOT SEARCH AFTER YOUR OWN HEART). The heart and the eyes are the "spies" of the body — they act as its agents for sinning: the eye sees, the heart covets and the body commits the sin (cf. Talm. Yer. Ber. I. 8; Tanch.). (41) אני ה' I AM THE LORD Who am faithful to give reward, אלהיכם YOUR GOD Who am certain to exact punishment (cf. Siphre). אשר הוצאתי [I AM THE LORD YOUR GOD] WHO BROUGHT YOU OUT [OF THE LAND OF EGYPT TO BE YOUR GOOD] — On this condition I delivered you — that you should take upon yourselves My decrees (i. e. that I should be your God) (Siphre). אני ה' אלהיכם I AM THE LORD YOUR GOD — Why is this stated again? In order that the Israelites should not say, "Wherefore has the Omnipresent said it (אני ה')? Is it not in order that we should perform the commandments and receive reward (cf. Rashi on previous verse)!" We will not perform them and we shall not receive (we shall not expect) any reward!" Therefore it states again in general terms and without reference to the Exodus from Egypt, "I will be the Lord your God: in spite of yourselves I will be your King (I will exercise My sovereignty upon you). — In a similar sense it states, (Ezek. XX. 23) "Surely with a strong hand ... will I reign over you" (Siphre). — Another explanation: Why is the exodus from Egypt mentioned in connection with the fringes? In order to intimate: It was I who distinguished in Egypt between one who was a firstborn and one who was not (cf. Rashi on Lev. XIX. 36); I shall also find out and exact punishment from him who attaches indigo-dyed wool (which resembles תכלה in colour) on his garments and pretends that it is תכלה (B. Metz. 61b). From the work of Rabbi Moses the Preacher I copy the following: Why is the section speaking of the stick-gatherer placed in juxtaposition with the section (vv. 22—31) dealing with idolatry? In order to tell you that whoever desecrates the Sabbath is regarded as having worshipped idols, for it (the law of the Sabbath) also is alone of equal importance with the entire sum of the commandments (just as is the law of idolatry; cf. Rashi on v. 22). And so, too, it is said in the Book of Ezra¹, (Neh. IX. 13—14) "And Thou camest down upon Mount Sinai and gavest to Thy people ... the Torah and commandments and Thou madest known unto them Thy holy Sabbath"²). And the section dealing with the "Zizith" is also for the same reason placed in juxtaposition with these two sections, because it, too, is of equal importance with the sum total of the commandments,

NOTES

¹) The Book of Nehemiah was regarded as one with that of Ezra.

²) This is not the exact wording of the text as found in the Book of Nehemiah. It would appear from certain phrases in the verses as misquoted that either Rashi or R. Moses the Preacher cited the text by heart, confusing them with similar phrases that occur in that section of the Musaph of Rosh Hashana that begins with אתה נגלית אתה.

מִצוֹתַי וְהַיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: ^{טז} אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֵת
 לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

פ פ פ

ק"ט. פ"ט. ט"ז. מינן: ונפטיין וישלח יהושע ניהושע נסימן ז':

טז * וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן־יִצְחָר בֶּן־קֵהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתוֹ וְאַבְיָהם
 בְּנֵי אֵלִיָּאב וְאוֹן בְּדַפְלָת בְּנֵי רְאוּבֵן: ^{יז} וַיִּקְמוּ לִפְנֵי
 מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאתַיִם נָשִׂאִי
 עֵדָה קָרְאִי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי־שֵׁם: ^{יח} וַיִּקְהָלוּ עַל־מֹשֶׁה

אונקרוס

נת פקודי ותהון קדישין קדם אלהכון: מא אגא וי אלהכון די אפקות ותכון מארעא
 רמצרים למנהו לכון לאלה אגא וי אלהכון: פ פ פ

א ואתפלג קרח בר יצחר בר קהת בר לוי ודתו ואביהם בני אליאב ואון בר פלח
 בני ראובן: ב וקמו לאפי משה ונבריא מבני ישראל מאתו וחמשין רבב רבב כנשתא
 מצרעי ומן אנשין דשכא: ג ואתקבשו על משה ועל אהרן ואמרו להון סני לכון ארי

רש"י

נשרים: על ארבע בנפות, ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש, כנגד ארבע לשונות של נאליה
 שנאמר במצרים והוצאתי והצלתיו ונאלתי ונקחתי (שמי ו'): פתיל תכלת, על שם שכול
 בבורות – תרנומו של שכול תכלא – ומקתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת דומה לרקיע
 המשתהיר לשם ערב, ושמנה חושין שבה כנגד שמנה ימים ששהו ישראל משנאאו מצררים
 עד שצמרו שירה על הים:

טז (א) ויקח קרח. פירשה זו יפה נדרשת במדרש רבי מנחומא: ויקח קרח. לקח את
 עצמו לצד אחר להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הבדלה, וזה שחננים אונקרוס
 ואתפלג – נחלק משאר העדה לבהיותו במחלוקת, וכן מה יקחד לבד (אויב טו) – לוקח
 אותה לבהיתו משאר בני אדם. ד"א ויקח קרח משד ראשי סנהדריות שבהם בדררים,
 כמו שנאמר מח את אהרן (ויק' ח'), קחו עמכם דברים (הוש' י"ד): בן יצחר בן קהת בן לוי.
 ולא הוציר בן יעקב, שבהם רחמים על עצמו שלא יוצר שמו על מחלוקתם, שנאמר בקהלם
 אל תחד בבדי (בר' מ"ט), והיו נזכר שמו על קרח? בהתיחסם על הדודן בדרברי הנמים,
 שנאמר (רה"א ו'), בן אבקסף בן קרח בן יצחר בן קהת בן לוי בן ישראל: דתו ואבירם.
 בשביל שיהיה שבת ראיון שריו בהניתם תימנה שכן לקחת וקניו החונים תימנה, נשתתפו
 עם קרח במחלוקתו – "אוי לך שע או לשכנו". ומה ראה קרח לחלוק עם משה? נתקנא על
 נשיאותו של אליצפן בן עזיאל, שמנהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור, אמר קרח
 אחי אבא ארבעה הוי, שנאמר (שמי ו'), ובני קהת וגו', עמרם הבכור נטלו שני בניו גדלה,
 אחר מלך ואחר בהן גדול, מי ראוי לשול את השניה? לא אני שאני בן יצחר, שהוא שני
 לעמרם, והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מקדם, הריני חולק עליו ומבטל את דבריו!
 מה ששהו עמר וקנס ר"ג ראשי סנהדריות – רבן משכב ראובן שקניו והם אליצפן בן
 שדיאור וחבריו וביוצא בו, שנאמר נשיאי עדה קראי מועד ויהללן הוא אומר (במ' א'),
 אלה קרואי העדה – והלבישן טליתות שכלן תכלת, באו ועמדו לפני משה, אמרו לו
 טלית שכלה של תכלת חזקת בציצית או פטורה? אמר להן חזקת, התחילו לשחק עליה.

connection with Korah?¹) In the passage in Chronicles where their (the Korahites') genealogy is traced in connection with the "Duchan" (properly the platform — the place on which the Levites were stationed for the service of song in the Temple), as it is said, (1 Chron. VI. 22—23) "the son of Ebiasaph, the son of Korah, the son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, the son of Israel". וַדָּתָן וַאֲבִירָם AND DATHAN AND ABIRAM — Because the tribe of Reuben had their place, when they encamped, in the South, thus being neighbours of Kohath and his sons, who, *too*, encamped in the South (cf. III. 29), they (the Reubenites) joined Korah in his quarrel. "Woe to the wicked, woe to his neighbour!" — And what induced Korah to quarrel with Moses? He was envious of the princely dignity held by Elzaphan the son of Uziel whom Moses had appointed prince over the sons of Kohath *although this was* by the express command of God (III. 30). Korah argued *thus*: "My father and his brothers were four in number²) — as it is said, (Ex. VI. 18) "and the sons of Kohath were [Amram and Izhar and Hebron and Uziel]". — "As to Amram, the eldest, his two sons have themselves assumed high dignity, one as king and the other as High Priest; who is entitled to receive the second (the rank next to it)? Is it not 'I' who am the son of Izhar, who was the second to Amram *amongst the brothers*? And yet he has appointed as prince the son of his (Amram's) brother who was the youngest of all of them! I hereby protest against him and will undo his decision". — What did he do? He arose and assembled 250 men, *fitted to be heads of the Sanhedrin*, most of them of the tribe of Reuben *who were* his neighbours, viz., Elizur the son of Shedeur, (the prince of the tribe of Reuben; cf. I. 5), and his colleagues, and others of a similar standing, — for *here* it states (v. 2) *that they were* "princes of the congregation, those who were called to the assembly (קְרָאֵי מוֹעֵד)", and there (in another passage) it states, (I. 16) "these were they who were called to the congregation (קְרָאֵי הָעֵדָה)" (amongst whom was also Elizur the son of Shedeur; cf. I. 5 and Rashi on I. 16), — and he attired them in robes of pure purple wool. They then came and stood before Moses *and* said to him, "Is a garment that is entirely of purple subject to *the law of* Zizith or is it exempt"? He replied to them: "It is subject to *that law*". Whereupon they began to jeer at him: "Is this possible? A robe of any different

NOTES

¹) The question implies: But where indeed do we find that the pedigree of Korah is traced back as far as Jacob, that the Rabbis found it remarkable that this is not done so here, and were consequently induced to offer an Agadic explanation? Is it not usual for Scripture to mention only a few links in a genealogy, and not to go back to one who may be regarded as the founder of the family? The reply is: We actually find Korah's pedigree traced back as far as Jacob, and we are justified in seeking a reason why this is not so here.

²) Lit., "my father's brothers were four", but this is an inexact way of describing the fact, as may be seen from the verse quoted.

רש"י

as it is said, (v. 40) "[That ye may remember] and do all My commandments". **על כנפי בנדיהם** ON THE BORDERS (lit., wings) OF THEIR GARMENTS — in allusion to *God having delivered them from Egypt, as it states, (Ex. XIX. 4) "And I bore you on eagles' wings" (cf. Rashi on this verse). The Zizith are to be placed on a garment having four corners but not on one that has three or on one that has five corners (cf. Zeb. 18b), thereby alluding to the four different terms used by God in describing the deliverance from Egypt, for it states, (Ex. VI. 6—7) "And I will bring forth", "and I shall deliver", "and I shall redeem", "and I shall take out".* **אֶתֵּיל תְּכֵלֶת** A THREAD OF BLUE PURPLE — an allusion to the bereavement (**שְׂכָל**) which the Egyptians suffered through the death of their firstborn, for the Targum (Aramaic) word corresponding to **שְׂכָל**, bereavement, is **תְּכֵלֶת** (similar in sound to **תְּכֵלֶת**). Further, the plague that befell them was at night, and so, too, *the colour תְּכֵלֶת resembles the sky when it darkens at eventide (cf. Siphre; Men. 43b). The eight threads in it (the צִיצִית) are an allusion to the eight days that Israel waited from the time they went forth from Egypt until they sang the Song of Praise at the Red Sea.*

קרה

16. (1) וַיִּקַּח קָרַח — This section is beautifully expounded in the Midrash of Rabbi Tanchuma. **וַיִּקַּח קָרַח** lit., AND KORAH TOOK — He betook himself on one side with the view of separating himself from out of the community so that he might raise a protest regarding the priesthood to which Moses had appointed his brother. This is what Onkelos means when he renders it by **וַיִּתְּסֵלַג** — "he separated himself" from the rest of the community in order to maintain dissension¹). Similar is, (Job XV. 12) "Why doth thy heart take thee aside (**וַיִּקַּח**)", meaning, it takes you aside to separate you from other people. — Another explanation of **וַיִּקַּח קָרַח** is: he attracted (won over) the chiefs of the Sanhedrin amongst them (the people) by fine words. *The word is used here in a figurative sense just as in, (Lev. VIII. 2) "Take (קַח) Aaron"; (Hos. XIV. 3) "Take (קַח) words with you" (Tanch.).* **בֶּן יִצְחָר בֶּן קָרַח בֶּן לֵוִי** [KORAH] THE SON OF IZHAR, THE SON OF KOHATH, THE SON OF LEVI — It does not, however, make mention of Levi being "the son of Jacob", because he (Jacob) offered prayer for himself that his name should not be mentioned in connection with their (the Korahites') quarrels, as it is said, (Gen. XLIX. 6) "with their assembly, my glory. be thou not united". And where is his name mentioned in

NOTES

¹) Possibly Onkelos takes לקח the root of ויקח as equivalent to חלק.

and against Aaron, and said unto them, *Ye take too much upon you*, for all the congregation *are* holy, every one of them, and the Eternal is among them: why then lift you up yourselves above the assembly of the Eternal? ⁴And when Moses heard *it*, he fell upon his face: ⁵And he spake unto Korah, and unto all his congregation, saying, Even to morrow the Eternal will make known who *are* his, and *who* is holy; and will cause *him* to come near unto him: even *him* whom he hath chosen will he cause to come near unto him. ⁶This do: Take you censers, Korah, and all his assembly; ⁷And put fire therein, and put incense in them before the Eternal to morrow: and it shall be, *that* the man whom the Eternal doth choose, he

רש"י

coloured material, one thread of purple attached to it exempts it, and this that is entirely of purple should it not exempt itself (i. e. ipso facto be exempt) *from the law of "Zizith"?* (Tanch.)¹. בני ראובן THE SONS OF REUBEN — *this describes Dathan and Abiram and On the son of Peleth*²). (3) רב לכם You TAKE TOO MUCH UPON YOU — i. e. much more than is proper have you taken for yourselves *in the way of high office*. כלם קדשים [FOR] ALL [THE CONGREGATION] ARE HOLY — they all heard the utterances on Sinai from the mouth of the Almighty, ומדוע תתנשאו WHY THEN LIFT YE UP YOURSELVES [ABOVE THE ASSEMBLY OF THE LORD] — "If you have taken royal rank for yourself, you should *at least* not have chosen the priesthood for

NOTES

¹) The Midrash assumes that this question about the ציצית was the excuse for Korah's rebellion, because the narrative of the rebellion follows immediately after the chapter containing the law of the Zizith.

²) Dathan and Abiram are known to us as descendants of Reuben (cf. XXVI. 5—9), but nowhere is On stated to be of that family. Rashi therefore points out that the words בני ראובן refer to the three mentioned. Or it may be that since the verb ויקח has no grammatical object in the sentence, he intends to rule out any explanation that would make the words בני ראובן the object: "Korath and Dathan and Abiram and On took the sons of Reuben".

וְעַל-אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים רַב-לָכֶם כִּי כָל-הָעֵדָה כָּלָם
 קִדְּשִׁים וּבַחְוֹכֶם יְהוָה וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל-קָהֵל
 יְהוָה: י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל-פָּנָיו: י וַיְדַבֵּר אֶל-
 קָרַח וְאֶל-כָּל-עֵדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וַיַּדַּע יְהוָה אֶת-
 אֲשֶׁר-לֹו וְאֶת-הַקֹּדֶשׁ וְהַקָּרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר-
 בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו: י וְאֵת עֲשׂוֹ קַח-לָכֶם מַחְתּוֹת קָרַח
 וְכָל-עֵדָתוֹ: י וְתִגְרַבְתֶּן וְאֵשׁ וַיִּשְׂמוּ עֲלֵיהֶן וְקָטַרְתָּ
 לִפְנֵי יְהוָה מִחֹר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה הוּא

אונקלוס

קל כנשטא קלהון קדישין וביניהון שרוא שכנתא רגו וקא רין אחון מתרברבין על
 קהלא רגו: ד ושמע משה ופסל על אפיה: ה ומליל עם קרח ועם קל כנשטא למימר
 בעצמא ויהודע יי ית דכשר לה ית דקדיש ויקרב לקדוהי וית די ותרעי בה וקרב
 לשמושה: י דא עבירו סבו לכון מחתון קרח וקל כנשטא: י והכו בהון אשטא

רש"י

אפשר טלית של מן אחר חוט אחר של תכלת פושרה, זו ששלה תכלת לא תפסור את
 עצמה? (תנח"י): בני ראובן, דתן ונאבירם ואין בן שלת: (ג) רב לכם, הרבה יותר מדאי
 למתתם לעצמכם גדלה: כלם קדשים, כלם שמינו דברים בסיני מפי הנבונה: ומדוע
 תתנשאו, אם לקחת אתה מלכות, לא היה לך לברר לאחיך בהנה, לא אתם לבדכם שמעיתם
 בסיני אנכי ה' אליה, כל העדה שמעו: (שם): (ד) ויפל על פניו, מפני המלכות, שבער
 זה בידם סרחון רביעי, חטאו בעל ויחל משה (שם ל"ב), במתאוננים, ויפסל משה
 (במ"י א), במרגלים, ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים (שם י"ד), במחלקותיו של קרח
 נתרשלו ידיו, משל לבן מלך שסרח על אביו ופסע עליו איהבו פסע ופסע: ושלש, בשפסח
 רביעי, נתרשלו ידי האהוב, אמר עד מתי אפסית על המלך? שפא לא יקבל עוד
 מקני (תנח"י): (ה) בקר וידע וגו', עתה עת שקרות הוא לנו ולא נכון להראות לפניו, והוא
 הנה מתכונן לךחות שפא יחורו בהם (שם): בקר וידע ה' את אשר לו, לעבודת לוויה,
 ואת הקדוש לכהנה, והקריב אותם אליו: והתננים מוכיח בן ויקרב לקדוהי, וקרב
 לשמושה: ומ"א בקר אל משה, גבולות חלק הקדשה בעולמו, יכולים אתם להפוך
 בקר לערב? בן תוכלו לבטל את זו! שפאמר ויהי ערב יהי בקר ויבדל (בר' א'),
 כך ויבדל אהרן להקדישו וגו' (דה"א כ"ג): (ו) זאת עשו קחו לכם מחתות, מה ראה
 לומר להם? כך אמר להם, בדרבי הגוים יש גומסים הרבה ובומרים הרבה וקדם (אין)
 מתקבצים בבית אחר, אנו אין לנו אלא ה' אחר, ארון אחר, ותורה אחת ומזבח אחד ובהן
 גדול אחר, ואתם ר"ן איש מבקשים בהנה גדולה, את אני רוצה בקד, הא לכם תשמיש
 חביב מכל, היא הקטרת החביבה מכל הקרבנות, וסם המות נתן בתוכו, שבו נשרפו נדב
 ונאביר, לסיקף התרה בהם והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדש — כך הוא בקדשתו! וכי
 אין אנו יודעים שמי שיקביר הוא הקדוש? אלא אמר להם משה, הריני אומר לכם, שלא
 תתחייב, מי שיקביר בו יצא חי וכלכם אויביו! (תנח"י): מחתות, כלים שחתין בהם גחלים
 ויש להם בית נד: (ז) רב לכם בני לוי, דבר גדול אמרתי לכם; ולא טפשים היו שבר
 התרה בהם וקבלו עליהם לקרבה! הם חטאו על נפשותם, שפאמר את מחתות החטאים
 האלה כנשטתם (במ"י א'), וקרח שפסח הנה מה ראה לשטות והו עינו הטעתו, ראה שלשלת
 גדולה וצאה ממנו — שמואל ששקול כנגד משה ואהרן — אמר בשבילי אני נקלם, וכי

of none effect, — as *indeed* it states, (Gen. I. 5) "and it was evening and it was morning . . . (ib. v. 4) "and God separated (יבדל) [light from darkness]"; and in the same sense (that the separation should be of a permanent character) it states, (1 Chron. XXIII. 13) "and Aaron was separated (יבדל) that he should be sanctified [as most holy . . . to minister unto him]".

(6) וְזאת עשו קחו לכם מחתות THIS DO: TAKE YOU CENSERS — What reason had he to speak to them thus? He said to them: according to the custom of the heathens there are numerous forms of divine worship, and *consequently* numerous priests, for they cannot assemble for worship in one temple; we, however, have One God, one Ark, one Law, one Altar, *all constituting one form of worship and therefore we need but one High Priest*; — and you, 250 men, *all demand the High Priesthood?*! I would like this myself, *but events will prove that this is impossible*. Here you have a rite which is dear to God more than any other — it is the *offering of incense*, which is even dearer to Him than all the sacrifices¹), but a deadly poison is contained in it, for through it Nadab and Abihu were burnt!" (cf. Lev. X. 2). It was on this account that he warned them *by saying*, "And it shall come to pass that the man whom the Lord will choose is the holy *one* — he is already in his state of holiness (not "he will become holy"; he thus warned them that there was not the slightest likelihood that they would be chosen). *This must be the meaning of הוא הקדוש*, not "he will become holy", for do we not know that he whom He would choose would become holy? But this, *in effect*, is what Moses said to them: "I am telling you this in order that you may not imperil your lives, *for only* he whom He will choose will come out of this alive, but all of you will perish" (Tanch.). מחתות CENSERS — vessels into which coals are raked and which have a handle (cf. Rashi on Ex. XXVII. 3). (7) רב לכם בני לוי *means*, "It is a great (an important) thing that I have told you, *ye sons of Levi*"²). But were they not fools in that *although* he so *sternly* warned them they nevertheless undertook to offer! They, however, sinned against their own souls (i. e., they were regardless of their lives) as it is said, (XVII. 3) "the censers of these sinners against their souls". — But Korah who *certainly* was a clever (lit., open-eyed) man, what reason had he to *commit* this folly? His *mind's* eye misled him. He saw by prophetic vision a line of great men (more lit., a great chain) descending from him, *amongst them* the prophet Samuel who was equal in importance to

NOTES

¹) In Tanchuma תצוה last section Biblical texts are quoted to prove that this is so.

²) Although these are the same words as Korah had uttered (רב לכם, v. 3), Rashi's explanation given there is not appropriate here. What precedes is a stern warning to the rebels, and Rashi therefore explains these concluding words of Moses on this occasion to mean: What I have told you is a serious matter!

רש"י

your brother — it is not you alone who have heard at Sinai: 'I am the Lord thy God', all the congregation heard it!' (Tanch.). (4) וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו [AND WHEN MOSES HEARD IT,] HE FELL UPON HIS FACE because of the rebellion, for this was already the fourth offence on their part: when they sinned by *worshipping the Golden Calf*, it states, (Ex. XXXII. 11) "And Moses besought [the Lord]"; in the case of the "people who complained", (XI. 1) it states: "and Moses prayed"; at the incident of the "spies", (XIV. 13) "And Moses said unto the Lord, 'When the Egyptians shall hear it . . . [and now I beseech Thee etc.]'"; but now at the rebellion of Korah, his hands sank down (he felt himself powerless) A parable! *This may be compared to the case of a prince who sinned against his father and for whom his (the father's) friend gained forgiveness once, twice, three times. When he offended for the fourth time the friend felt himself powerless, for he said, "How long can I trouble the king? Perhaps he will not again accept advocacy from me!"* (Tanch.). (5) בֹּקֶר יָרַע וְהוּא TO MORROW THE LORD WILL MAKE KNOWN [WHO ARE HIS] — "Now (this hour of the day)" — *he meant* — "is a time of excessive drinking, and it is therefore not proper to appear before Him". But his real intention in *postponing the matter* was that perhaps they might repent (abandon their opposition) (Tanch.). בֹּקֶר יָרַע וְהוּא TO MORROW THE LORD WILL MAKE KNOWN WHO ARE TO BE HIS for the Levitical service, וְהוּא AND HIM WHO IS HOLY enough for the priesthood, וְהִקְרִיב AND HE WILL BRING them אליהו UNTO HIM¹). The Targum proves that this is so (i. e. that Scripture alludes to two different matters), for it renders the first phrase by "He will bring near to Him", and the second by "He will bring near to His service". — A Midrashic explanation of the word בֹּקֶר (instead of the more usual מָחָר) is the following: Moses said to him (Korah): "The Holy One, blessed be He, has assigned bounds in His world; can you, perhaps, change the morning into evening? Just as little, will you be able to make this (Aaron's appointment as High Priest)

NOTES

¹) Rashi explains that two separate groups of persons are referred to here in the two phrases וְהוּא AND HIM and וְהִקְרִיב AND HE WILL BRING. The former are the Levites, the latter the priests. He adduces the Targum in support of this explanation, not because it has any explicit mention of Levites and priests, but because it so translates the verbs וְהִקְרִיב and וְהוּא as to make it clear that the "drawing near" is for different purposes and so it must have had in mind two different classes: one that He brings near to Him, and the other that He selects for His service. — By stating that וְהִקְרִיב אליהו means, "He will bring them near to Him", Rashi rules out the translation, "God will show who is His and who is holy, and he alone may offer sacrifice to Him".

shall be the holy one: ye take too much upon you, ye sons of Levi. ⁸And Moses said unto Korah, Hear, I pray you, ye sons of Levi. ⁹Is it too little for you, that the God of Israel hath separated you from the congregation of Israel, to bring you near to himself, to perform the service of the dwelling of the Eternal, and to stand before the congregation, to minister unto them? ¹⁰And he hath brought thee near to him, and all thy brethren the sons of Levi with thee: and seek ye the priesthood also? ¹¹Therefore both thou and all thy congregation are convened against the Eternal: and what is Aaron, that ye murmur against him? ¹²And Moses sent to call Dathan and Abiram, the sons of Eliab; and they said, We will not come up. ¹³Is it a small thing that thou hast brought us up out of the land flowing with milk and honey, to put us to death in the desert, that thou wouldst make thyself altogether a prince over us? ¹⁴Neither hast thou brought us into a land flowing with milk and honey, nor given us inheritance of fields and vineyards: wilt thou put out the eyes of these men?

רש"י

Moses and Aaron together (cf. Ps. XCIX. 6: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכִהְיֵנוּ וְשִׁמּוּאֵל בְּקִרְאִי שָׁמוּ (Ber. 31b), and he said to himself, "On his account I shall escape the punishment". And he further saw twenty-four Mishmars (rotas of Levites who formed the Temple Choir) arising amongst his grand-children, all of them prophesying by the Holy Spirit, — as it is said, (1 Chron. XXV. 5) "All these (prominent musicians) were sons of Heman" (Heman was a descendant of Korah; cf. 1 Chron. VI. 18—23). — He said, "Is it possible that all this dignity is to arise from me and I shall remain silent (be myself of no importance)?" On this account he joined¹) the others in order to attain to that prerogative, because he had indeed heard from the mouth of Moses that all else of them would perish and one would escape: He whom the Lord will choose will be holy. He mistakenly applied this to himself. But he had not seen correctly, for his sons repented of their rebellious attitude and therefore did not die at that time (cf. XXVI. 11), and it was from them that Samuel and the Levitical singers were descended. Moses, however, foresaw this. Tanchuma. רַב לָכֵן means, a great responsibility have you taken upon yourselves in rebelling against the Holy One, blessed be He. (8) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קָרַח שְׁמֹעוּ נָא בְּנֵי לֵוִי AND MOSES SAID UNTO KORAH, HEAR, I PRAY YOU, YE SONS OF LEVI — He began to speak to him with gentle words; when, however, he saw that he was stubborn, he said to himself: Before the other tribes join him and perish together with him, I will speak to them all!" He thereupon began to admonish them: "Hear ye, ye sons of Levi!" (Tanch.)²). (9) וּלְעֹמֵד לִפְנֵי הָעֵדָה AND TO STAND BEFORE THE CONGREGATION to sing on the Duchan (the Platform). (10) וַיֵּבֶר אֹתָם AND HE HATH BROUGHT THEE NEAR to that service from which He has excluded the rest of the congregation of Israel. (11) וְכָל עֲדַת הַנּוֹעֲדִים BOTH THOU AND ALL THY CONGREGATION WHO ARE GATHERED with thee, עַל ה' are AGAINST THE LORD, for it is by His commission that I am acting in giving the Priesthood to Aaron; and this rebellion is therefore not against "us" (Tanch.). (12) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְגו' AND MOSES SENT [TO CALL DATHAN AND ABIRAM] — From here we may learn that one should not persist in strife, for, you see, Moses sought them out in order to conciliate them by peaceful words (Sanh. 110a)³). לֹא נָעֻלָּה WE WILL NOT GO UP — Their mouth tripped them up (i. e. unwittingly they made mention of their fate) — that they would have only a "descent" (their words are taken to mean: we shall not be going up; we shall go down into the depths of the earth). (14) וַתֵּתֵן לָנוּ (lit., thou hast

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי: " וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קָרַח
שְׁמַעְרָנָא בְּנֵי לֵוִי: " הַמַּעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעַד־תָּהּ יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה
לְשִׁרְתָּם: " וַיַּקְרֵב אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲחִיהָ בְּנֵי־לֵוִי אֹתָהּ
וּבִקְשָׁתָם גַּם־כִּהְנִיָּה: " לָכֵן אֹתָהּ וְכָל־עַדְתָּהּ הַנִּעְרִים
עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מִחֵדְהוּא בִּי תִלְוֵנוּ עִלּוּ: " וַיִּשְׁלַח
מֹשֶׁה לִקְרֹא לָדָתָו וּלְאַבִּירָם בְּנֵי אֵלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא
נַעֲלֶה: " הַמַּעַט בִּי הֵעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ
לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׁתַּחֲרַר עֲלֵינוּ גַם־הַשְׁתַּחֲרַר: שני
י אֵף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ הֵבִיאָתָנוּ וְהִתֵּן
לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכָרֶם הָעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַנִּקְרָר

אונקלוס

ס חלינו קרי

וְשׁוּנוּ עֲלֵיהֶוּן קַטְרַת בּוֹסְמִין קָדֶם יי מִחַר וַיְהִי נִבְרָא דִּיתְרַעֵי יי הוּא קָדִישׁ סְנִי לִכּוֹן
בְּנֵי לֵוִי: " וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְקָרַח שְׁמַעְנוּ כֵּעֵן בְּנֵי לֵוִי: " הַזֶּה לִכּוֹן אֲרִי אִפְרָשׁ אֱלֹהָא
דִּישְׂרָאֵל יִתְכּוֹן מִכְנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל לְקָרַכָּא יִתְכּוֹן קְדֻמְהֵי לְמַפְלַח יִתְ פִּלְחוֹן מִשְׁכְּנָא
דִּי וְלִמְסָם קָדֶם כְּנִשְׁתָּא לְשִׁמְשׁוֹתֵהוּן: " וְקָרַב יְהִי וַיִּתְ כָּל אֲחִיד בְּנֵי לֵוִי עֲמֹד וַיַּעֲן
אֲתוֹן אֵף כְּהִנָּמָא רִבְתָּא: " יי כְּבוֹן אֵת וְכָל כְּנִשְׁתָּא דְאִזְדֻּמְנוּ עַל יי וְאַהֲרֹן כֹּה הוּא
אֲרִי אֲתִרְעַמְתּוֹן עֲלֵיהִי: " יי וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְמַקְרִי לָדָתָו וּלְאַבִּירָם בְּנֵי אֵלִיאָב וַיֹּאמְרוּ
לֹא נִסָּק: " יי הַזֶּה אֲרִי אִסְקִתָּנָא מֵאֶרֶצָא עֲבָדָא חֶלֶב וְדִבְשׁ לְמַקְלוֹתָנָא כְּכֹדִיכָרָא אֲרִי
אֲתִרְבִּרְבִּתָּ עֲלֵנָא אֵף אֲתִרְבִּרְכָּא: " יי בְּרִם לֹא לֵאמָרָא עֲבָדָא חֶלֶב וְדִבְשׁ אַעֲלִתָנָא

רש"י

מִשְׁמֵרַת עִמְדוֹת לִבְנֵי כֹהֵן, כֵּלָם מִתְנַבְּאִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שְׁנֹאמֶר כָּל אֵלֶּה בָּנִים לְהִימָן
(מִיָּא כִּי), אֲמַר אֶפְשָׁר כָּל הַנִּדְלָה הוֹאֵת עֲתִידָה לַעֲמֹד מִמֶּנּוּ וְאֵין אִדּוּם: " לְכָד נִשְׁתַּחֲפָה
לְכָא לְאוֹתָהּ חֲזָקָה, שְׁמַע מִפִּי מֹשֶׁה שְׂבָלָם אוֹבְדִים וְאַחֵד נִמְלֵט, אֲשֶׁר וַיִּכְחַר ה' הוּא
הַקָּדוֹשׁ – שָׁמָּה וְתִלָּה בְּעַמּוֹ, וְלֹא רָאָה יְהוָה, לִפְנֵי שְׂבָכָיו עֲשׂוּ תִשׁוּבָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רֹאֶה,
תִּנְחֻמָּא: רַב לָכֶם, דְּכָר גְּדוֹל וְנִטְלָתָם בְּעַמְּכֶם לְחֻלּוֹק עַל הַקָּדוֹשׁ: " (ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל
קָרַח שְׁמַע נָא בְנֵי לֵוִי, הֵתִחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ בְּדִבְרֵים רַבִּים, כִּיֹּן שָׂרְאָהוּ קִשָּׁה עֲזָרָה, אֲמַר עַד
שְׁלֹא יִשְׁתַּחֲפָה שְׂאָר הַשִּׁבְטִים וַיִּאֲבָדוּ עִמּוֹ, אֲדַבֵּר נָם אֶל כֵּלָם, הֵתִחִיל לְדַרְוֹ בָּהֶם שְׁמַע נָא
בְנֵי לֵוִי (תנ"ח): " (ט) וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה, לְשִׁיר עַל הַדּוּקָן: " (י) וַיַּקְרֵב אֹתָהּ, לְאוֹתוֹ שִׁרְתָּ
שְׁתַּחֲרִיק מִמֶּנּוּ שְׂאָר עַד־תָּהּ יִשְׂרָאֵל: " (יא) לָכֵן, בְּשִׁבְלִי בָד אֹתָהּ וְכָל עַדְתָּהּ הַנִּעְרִים אֹתָהּ עַל
ה', כִּי בְשִׁלְיָהוּ עֲשִׂיתִי לְמַת כְּהֵנָּה לְאַהֲרֹן, וְלֹא לָנוּ הוּא הַמַּחְלֻקֶּת הֵנָּה (שם): " (יב) וַיִּשְׁלַח
מֹשֶׁה וְנֹי, מִכָּאֵן שְׂאִין מַחְזִיקִין בַּמַּחְלֻקֶּת, שְׁהֵי מֹשֶׁה מִחֲזֹר אֲחֵרֵיהֶם לְהַשְׁלִיכֶם בְּדִבְרֵי
שְׁלוֹם (סנה' ק"י): " לֹא נַעֲלֶה, שִׁיָּהֶם הַבְּשִׁילָם, שְׂאִין לָהֶם אֶלָּא וַיִּדְרֶה: " (יד) וְתַתָּן לָנוּ,
הַדְּבָר מוֹסֵב עַל "לֹא" הָאֲמֹר לְמַעְלָה, כְּלוֹמֵר לֹא הֵבִיאָתָנוּ וְלֹא נִתְּתָ לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכָרֶם;

we will not come up. ¹⁵And Moses was very wroth, and said unto the Eternal, Turn not thou to their oblation: I have not taken one ass from them, neither have I done evil to one of them. ¹⁶And Moses said unto Korah, Be thou and all thy congregation before the Eternal, thou, and they, and Aaron, to-morrow: ¹⁷And take *every* man his censer, and put incense in them, and offer ye before the Eternal *every* man his censer, two hundred and fifty censers; thou also, and Aaron, each of you his censer. ¹⁸And they took *every* man his censer, and put fire in them, and put incense thereon, and stood in the entrance of the appointed tent with Moses and Aaron. ¹⁹And Korah convened all the congregation against them, unto the entrance of the appointed tent: and the glory of the Eternal appeared unto all the congregation. ²⁰And the Eternal spake unto Moses, and unto Aaron, saying, ²¹Separate yourselves from among

רש"י

given us) — The statement must be referred to the word לא, "not", mentioned before, the meaning being: Thou hast not brought us *into a land flowing with milk and honey*, and thou hast not given us inheritance of fields and vineyards. — You told us, (Ex. III. 17) "I will bring you up from the affliction of Egypt" into a good land¹); from there (from such a land; cf. v. 13), indeed, you have brought us forth, but you have not brought us *instead* into a land flowing with milk and honey; on the contrary — you have passed a decree upon us to kill us in the wilderness, for you have said, (XIV. 29) "Your carcasses shall fall in this desert". וְהִנֵּי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה תִּשְׁלַח הָאֵשׁ מֵעֵינֵי הָאֲנָשִׁים WILT THOU PUT OUT THE EYES OF THESE MEN etc. — *This means*: even if you were to send to put out our eyes if we would not come up to you yet we would not come up! הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה THESE MEN — *They meant themselves*, but spoke of other people's eyes being put out, like a man who attaches to his fellow the curse which should come upon himself (cf. Rashi on Ex. I. 10). (15) וְהָיָה מִשֵּׁחַ מֵאֵד AND MOSES WAS VERY WROTH — i.e., he was very much grieved²) אַל תִּשְׁבֹּר אֶל תְּהֵן אֶל מִנְחָתָם TURN NOT THOU TO THEIR OBLATION — According to its plain sense the meaning is: "In respect to the frankincense which they will offer before Thee to-morrow, I beg of Thee do not turn (pay regard) to them". The Midrashic explanation is: He said, "I know that they have a portion in the continual offerings of the community; let not even *this* their portion be accepted favourably before Thee — let the fire leave it alone and not consume it" (Tanch.). לֹא חָטַר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאָתִי לא חטור אחד מהם נשאתי means, I have not taken the ass of any one of them³); — even when I went from Midian to Egypt and placed my wife and my sons on the ass (Ex. IV. 20), and I surely ought afterwards to have taken the price of that ass from their money⁴), yet I took it only from my own. The translation given by Onkelos of the word נִשְׂאָתִי is נִשְׁחָרָתִי: in the Aramaic language a forced levy made by the king is so called, viz., שְׁחָרָת (cf. Rashi on B. Bath. 47a. The translation of Onkelos therefore is: I did not press into my service the ass of any one of them). (16) וְהָיָה מִשֵּׁחַ מֵאֵד AND THEY [AND AARON] — *they means* thy congregation. (17) וְהָיָה מִשֵּׁחַ מֵאֵד AND OFFER YE [BEFORE THE LORD] EVERY MAN HIS CENSER — "*every man*" means, the 250 men amongst you. (19) וְהָיָה מִשֵּׁחַ מֵאֵד AND KORAH CONVENEED [ALL THE CONGREGATION] AGAINST THEM, by means of scoffing language: that whole night he went round to all the tribes and tried to win them over: "Do you really think that I care for myself alone? It is only for all of you that I have a care! These men come

NOTES

For Notes 1—5 see Appendix.

במדבר מז קרח

לֹא נַעֲלָהּ: ^{טו} וַיַּחֲדָר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה
 אֶל־תֶּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאֵתִי
 וְלֹא הִרְעֵתִי אֶת־אֶחָד מֵהֶם: ^{טז} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֶרַח
 אַתָּה וְכָל־עֲדֻתְךָ הֵיוּ לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן
 מִיָּחָד: ^{יז} וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֲתָתוֹ וַיִּנְתְּתֵם עֲלֵיהֶם קִמְדַּת
 וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מִחֲתָתוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתָיִם
 מִחֲתָת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מִחֲתָתוֹ: ^{יח} וַיִּקְחוּ אִישׁ
 מִחֲתָתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אִשׁ וַיִּשְׂימוּ עֲלֵיהֶם קִמְדַּת
 וַיַּעֲמֻדוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: ^{יט} וַיִּקְהַל
 עֲלֵיהֶם קֶרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
 וַיִּרְא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ^כ וַיִּדְבֹּר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ^{כא} הִבְדֵּלוּ מֵהָעָדָה

אונקלוס

וַיִּהְיֶה כֵּן אֶחָסֶנֶת חֲקִלִין וְכַרְמִין תַּעֲנִי גְבֵרִיא הָאֲנָוִן תִּשְׁלַח לַעֲזֹרָא לֹא נִסְק:
^{טו} וַיִּתְקַף לְמֹשֶׁה לְתֹדָא וַאֲמַר קָדָם יְיָ לֹא תִקְבֵּל בְּרַעְיָא קֶרְבִּנְהוֹן לֹא חֲמוֹר דְּחֹד
 מִנְהוֹן שְׁתִּירִית וְלֹא אֲבָאֲשִׁית יָת חֹד מִנְהוֹן: ^{טז} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְקֶרַח אַתָּה וְכָל כְּנִשְׁתְּךָ
 הָיוּ וּמִינֵינוּ לְקָדָם יְיָ אַתָּה וְאַנְוִן וְאַהֲרֹן מִיָּחָד: ^{יז} וַיִּקְבְּוּ גְבֵר מִחֲתִיתָה וַתִּתְּנוּ עֲלֵיהוֹן
 קִמְדַּת בּוֹסְמִין וַתִּקְרְבוּן קָדָם יְיָ גְבֵר מִחֲתִיתָה כִּמְאֹן וְחֲמִשִּׁין מִחֲתָתוֹ וְאַתָּה וְאַהֲרֹן גְבֵר
 מִחֲתִיתָה: ^{יח} וַיִּנְסִיבוּ גְבֵר מִחֲתִיתָה וַיִּקְבְּוּ עֲלֵיהוֹן אֲשָׁתָא וְשִׁוְיָא עֲלֵיהוֹן קִמְדַּת
 בּוֹסְמִין וַקְמוּ בְּתֵרַע מִשְׁכָּן וּמִנָּא וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: ^{יט} וַיִּבְנִישׁ עֲלֵיהוֹן קֶרַח יָת כָּל
 כְּנִשְׁתָּא לְתֵרַע מִשְׁכָּן וּמִנָּא וְאַחֲזִיל וַקְרֵא דִּי לְכָל כְּנִשְׁתָּא: ^כ וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם

רש"י

אֲמַרְתָּ לְנוּ אֵלֶּה אֲתָכֶם מִשְׁנֵי מִצְרַיִם אֵל אֶרֶץ טוֹבָה וְגו' (שם' ג'). מִשֶּׁם הִיצָאָנוּ, וְלֹא אֵל
 אֶרֶץ וְכַת חֶלֶב וְדָבָשׁ הִבְרִיאָנוּ, אֵלָּא נִזְרַת עֲלֵינוּ לְהַמִּיתֵנוּ בְּקֶדֶר, שְׂאֵמֶת לְנוּ בְּמִדְבָּר
 הַזֶּה וְשָׁלוּ סְנַרִיכֶם (כמו י"ד): הַעֲנֵי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּם תִּנְקֹר וְגו', אֲפִילוּ אַתָּה שׁוֹלֵחַ לִנְקֹר אֶת
 עֲנִיָּנוּ אִם לֹא נַעֲלָה אֵלֶיךָ, לֹא נַעֲלָה: הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּם, בְּאֶדָם הַתּוֹלָה קִלְלָתוֹ בְּחִבְרוֹ:
 (טו) וַיַּחֲדָר לְמֹשֶׁה מְאֹד, נִצְטָר עַד לְמָאֵד: אֵל תֶּפֶן אֵל מִנְחָתָם, לִפִּי פִשְׁטוֹ הַקְּטַרְתָּ שְׂהֶם
 מִקְרִיבִין לִסְנִיד מִיָּחָד אֵל תֶּפֶן אֵלֵיהֶם; וּמִדְּרָשׁוֹ: אָמַר יְיָ עֲנֵי שֵׁשׁ לָהֶם חֶלֶק בְּחִמְדֵי צְבוֹר,
 אַתָּה חֶלֶקָם לֹא וְקִבֵּל לִסְנִיד לְרַעְיוֹן: תִּנְיָחֵנוּ הָאֵשׁ וְלֹא תִאֲכַלְנוּ (תנח"י): לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם
 נִשְׂאֵתִי, לֹא חֲמוֹרֵי שָׁל אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאֵתִי, אֲפִילוּ בְּשֶׁהֲלַכְתִּי מִמִּדְבָּר לְמִצְרַיִם וְהִרְפַּבְתִּי אֶת
 אֲשִׁתִּי וְאֶת בְּנֵי עַל הַחֲמוֹר וְהָיָה לִי לְשׂוֹל אוֹתוֹ הַחֲמוֹר מִשְׁלָהֶם, לֹא נִשְׂאֵתִי אֵלָּא מִשְׁלִי:
 וְיֵאָדָּם שְׁתִּירִית, לְשׁוֹן אֲרָמִי כִּד נִקְרֵאת אֲנָרִיא שֶׁל מֶלֶךְ שְׁחֹור: (טז) וְהֵם, עֲרֻמִּד:
 (יז) וְהִקְרַבְתֶּם, אִישׁ מִחֲתָתוֹ, הַחֲמִשִּׁים וּמֵאֲתָיִם אִישׁ שְׂבָבָם: (יט) וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קֶרַח.
 בְּרִבְרִי לְעֻנָּת, כָּל הַלִּלָּה הַהוּא הִלָּךְ אֲצֵל הַשְּׂבָבִים וְסִתָּה אוֹתָם — בְּסִבּוּרֵין אֲתָם שְׂעִלִי
 לְבִדִּי אֲנִי מִקְסוּדִי אֲנִי מִקְסוּדִי אֵלָּא בְּשִׁבִּיל כְּלָבָם, אֵלֶּי בָּאִין וְנִשְׁלָחִין כָּל הַבְּדִלּוֹת, לֹא

this congregation, that I may consume them in a moment. ²²And they fell upon their faces, and said, O God, the God of the spirits of all flesh, shall one man sin, and wilt thou be angry with all the congregation? ²³And the Eternal spake unto Moses, saying, ²⁴Speak unto the congregation, saying, Get you up from about the dwelling of Korah, Dathan and Abiram. ²⁵And Moses rose up, and went unto Dathan and Abiram; and the elders of Israel went behind him. ²⁶And he spake unto the congregation, saying, Depart, I pray you, from the tents of these wicked men, and touch nothing of theirs, lest ye be swept away in all their sins. ²⁷So they gat up from the dwelling of Korah, Dathan, and Abiram, round about: and Dathan and Abiram came out, being placed in the entrance of their tents, and their wives, and their sons, and their little ones. ²⁸And Moses said, Hereby ye shall know that the Eternal hath sent me to do all these works; for *I have not done them* of mine own mind. ²⁹If these men die the *common* death of all men,

רש"י

and occupy every high office: royal rank for himself, for his brother the priesthood!" — until in the end all of them submitted to his persuasion (Tanch.). וְיָרָא כְבוֹד ה' AND THE GLORY OF THE LORD APPEARED [UNTO ALL THE CONGREGATION] — He came in a pillar of cloud. (22) אֱלֹהֵי הָרוּחַ — i. e., O GOD, THE GOD OF THE SPIRITS [OF ALL FLESH] — i. e., "[O God] who knowest the thoughts of every man". Thy nature is not like that of human beings: an earthly king against whom part of his country commits an offence, does not know who the sinner is, and therefore when he becomes angry he exacts punishment from all of them. But Thou — before Thee all human thoughts lie open and Thou knowest who is the sinner (Tanch.). עַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף, means, THE ONE MAN IS THE SINNER, and Thou, THOU ART ANGRY WITH ALL THE CONGREGATION! Whereupon the Holy One, blessed be He, replied, "You have spoken well; I know and shall make known who has sinned and who has not sinned" (Tanch.). (24) הִעָלוּ GET YOU UP [FROM ABOUT THE DWELLING OF KORAH] — *Understand this* as the Targum does: withdraw from the vicinity of Korah's dwelling¹). (25) וַיָּקָם מֹשֶׁה AND MOSES ROSE UP [AND WENT UNTO DATHAN AND ABIRAM] — He still believed that they would show respect to him (defer to him if he personally appealed to them), but they did not do so, and therefore he then addressed himself to all the congregation (cf. next verse). (27) יָצְאוּ נָצְבִים [AND DATHAN AND ABIRAM] CAME OUT, STATIONING THEMSELVES [AT THE ENTRANCE OF THEIR TENT] — The word נָצְבִים suggests that they stood with erect stature in a challenging attitude, ready to revile and to curse. The phrase is similar in meaning to (1 Sam. XVII. 16) "And he stationed himself (וַיִּתְּצֵב) there for forty days", which occurs in the story of Goliath (Tanch.). AND THEIR WIVES, AND THEIR SONS, AND THEIR LITTLE ONES — Come and see how grievous a sin dissension is: for, you know, an earthly tribunal (more lit., a tribunal of here below) does not punish a person before he shows signs of puberty, the heavenly tribunal (more lit., the tribunal of above) not even before he is twenty years old, whilst here even the sucklings perished (ib.). (28) לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה [HEREBY YE SHALL KNOW THAT THE LORD HATH SENT ME] TO DO ALL THESE THINGS

NOTES

¹) Rashi on IX. 17 has explained that the Niphal of עָלָה signifies "to depart" and there, as here, he quotes the Targum in support of this. — He has more than once suggested by paraphrasing a text that where a verb expressing motion from a place is followed by אֵל or ל it denotes departing from one place to go to another. This cannot be the meaning here: Depart from round about here and go to the dwelling of Korah. Adverbs of place, such as הֵנָּה, חֵזֶק, סָבִיב, with or without מ prefixed, are transformed into prepositions by means of אַל following them, as in מִתַּחַת לַאֲרֶץ אֵל, מִקְדָּם לְבֵית אֵל, and very frequently.

הַעֲדָה הַזֹּאת וְאַכְלָה אֹתָם כָּרְנָע: ^כ וַיִּסְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם
וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הַרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אַחֵר
יִחַטֵּא וְעַל כָּד־הַעֲדָה תִּקְצֹף: ^כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^כ דַּבֵּר אֶל־הַעֲדָה לֵאמֹר הֵעֵלוּ מִסִּבִּי
לְמִשְׁכַּן־קֹדֶשׁ דָּתָן וָאֲבִירָם: ^כ וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל־
דָּתָן וָאֲבִירָם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיו וְקִנֵּי יִשְׂרָאֵל: ^כ וַיְדַבֵּר אֶל־
הַעֲדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אֹהֲלֵי הָאֲנָשִׁים הָרָשָׁעִים
הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְעוּ בְּכָל־אִשׁ לָהֶם פֶּתֶחַסָּפּוֹ בְּכָל־
חַטֹּאתֵם: ^כ וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֹדֶשׁ דָּתָן וָאֲבִירָם
מִסִּבִּי וְדָתָן וָאֲבִירָם יָצְאוּ נֹצְצִים פֶּתַח אֹהֲלֵיהֶם
וַנִּשִּׂיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם: ^כ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בּוֹזֵאת תִּדְרֹעוּן
כִּי־יְהוָה שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה
כִּי־לֹא מִלִּבִּי: ^כ אִם־כִּמּוֹת כָּל־הָאָדָם יִמָּתֶנּוּ אֵלֶּה

אונקלוס

אֶהְרֹן לְמִימְרָא: כֹּא אֶתְפָּרְשׁוּ מִנּוּ כְּנִשְׁתָּא הָרָא וְאַשְׁצִי וְתַהוּן כְּשַׁעָה: כב וַיִּסְּלוּ עַל־
אִפִּיהוֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי רוּחֵינָא לְכָל בָּשָׂרָא גִבְרָא חַד וְחוּב וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא וְהִי דִנְנָא:
כג וּמִלִּיל יי עִם מֹשֶׁה לְמִימְרָא: כד מִלָּל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמִימְרָא אֶסְתַּלְקוּ מִסְּחוּר סְחוּר
לְמִשְׁכְּנָא דְקֹדֶשׁ דָּתָן וָאֲבִירָם: כה וְקָם מֹשֶׁה וְאוֹל לֹת דָּתָן וָאֲבִירָם וְאוֹלוּ בְּתַרְוֵהִי
סְבִי יִשְׂרָאֵל: כי וּמִלִּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמִימְרָא וּזְרוּ כְּעֵן מַעֲלִי מִשְׁכְּנִי גִבְרָא חִיבִיא
הָאֵלִין וְלֹא תִקְרְבוּן בְּכָל דִּי לְהוֹן דְּלִמָּא חֲלָקוֹן בְּכָל חוּבִיהוֹן: כז וַיִּסְתַּלְקוּ מֵעֲלִי
מִשְׁכְּנָא דְקֹדֶשׁ דָּתָן וָאֲבִירָם מִסְּחוּר סְחוּר וְדָתָן וָאֲבִירָם נִקְסוּן קִימִין בְּתַרְע מִשְׁכְּנֵיהוֹן
וַנִּשִּׂיהוֹן וּבְנֵיהוֹן וְטַפְלֵיהוֹן: כח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּרָא תִדְרֹעוּן אֲרִי יי שְׁלַחְנִי לַמַּעֲבָד יָת כָּל
עוֹבְדֵינָא הָאֵלִין אֲרִי לֹא מִרְעוּתִי: כט אִם כְּמוֹתָא דְכָל אֲנָשָׁא יִמּוּתוּן אֵלִין וְסַעֲרָא

רש"י

הַמִּלְכוּת וְלֹאֲחֵיו הַקְּהֵלִי, עַד שֶׁנִּחְשְׁתוּ כָּלֶם (שם): וַיֵּרָא כְבוֹד ה', בָּא בְּעִמּוֹד עֲנָן: (כב) אֶל
אֱלֹהֵי הַרוּחֹת, יוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת: אֵין מִדְּתִיד קְמִידַת בָּשָׂר וְדָם, מִלָּד בָּשָׂר וְדָם שֶׁסָּרְחָה עָלָיו
מִקְצַת מִדְּיָנָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוּשָׁא, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהוּא כּוֹעֵם נִפְרַע מִכָּלֶם, אֲבָל אֵתָּה לְפָנֶיךָ
גְּלוּיֹת כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת וַיּוֹדֵעַ אֵתָּה מִי הַחוּשָׁא (שם): הָאִישׁ אַחֵר הוּא הַחוּשָׁא וְאֵתָּה עַל כָּל
הַעֲדָה תִּקְצֹף: אָמַר הַקְּבִ"ה קְדָה אִמְרָתֶם, אֵין יוֹדֵעַ וּמוֹדִיעַ מִי חָסָא וּמִי לֹא חָסָא (שם):
(כד) הֵעֵלוּ, בְּתַרְוֵמָה הִסְתַּכְּבוּת מִשְׁכַּן קֹדֶשׁ: (כה) וַיָּקָם מֹשֶׁה, כְּסִבּוֹר שִׁישָׁאוֹ לוֹ
קִנִּים, וְלֹא עָשׂוּ: (כו) יִצְאוּ נֹצְצִים, בְּקוֹמָה וְקוֹפָה — לְתַרְע וּלְגִדְרָה, כְּמוֹ (ש"א י"ז) וַיִּתְּצֵב
אַרְבָּעִים יוֹם דְּגִלְתָּ (תנח"י): וְנִשִּׂיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם, בֹּא וְרָאָה כְּמָה קוֹשָׁה הַמַּחֲלֹקֶת, שְׁבִירֵי
בֵּית דִּין שֶׁל מִשָּׁה אֵין עוֹשִׂין אֵלָּא עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, וּבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה עַד שְׁעָרִים
שְׁנֵי, וְכֵאן אָבְדוּ אֶף יוֹקֵן שְׁדִים (שם): (כח) לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, שֶׁשְּׁשִׁיתִי עַל

or if they be visited after the visitation of all men; *then* the Eternal hath not sent me: ³⁰But if the Eternal create a new thing, and the earth open wide her mouth, and swallow them up, with all that *appertain* unto them, and they go down alive into the grave; then ye shall know that these men have provoked the Eternal. ³¹And it came to pass, as he had finished speaking all these words, that the ground clave asunder that *was* under them: ³²And the earth opened her mouth, and swallowed them up, and their houses, and all the men that *appertained* unto Korah, and all *their* substance. ³³They, and all that *appertained* to them, went down alive into the grave, and the earth covered them: and they perished from among the congregation. ³⁴And all Israel that *were* round about them ran away at their voice: for they said, Lest the earth swallow us up *also*. ³⁵And there came out a fire from the Eternal, and consumed the two hundred and fifty men that offered incense.

17. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Speak unto Eleazar the son of Aaron the priest, that he heave the censers out of

רש"י

— *i. e.* that I have acted by the Divine Command in giving Aaron the High Priesthood, and *in making* his sons second in rank in the priesthood and Elzaphan prince of the Kohathites¹). (29) לֹא ה' שְׁלָחֵנִי [IF THESE MEN DIE THE COMMON DEATH OF ALL MEN] ... THEN THE LORD HATH NOT SENT ME, but I have done everything of my own accord and he (Korah) is therefore right in rebelling against me; (30) וְאִם בְּרִיאָה BUT IF A CREATION — *i. e.* an entirely new one, ה' יִבְרָא THE LORD WILL CREATE, to slay them by a kind of death by which no man has hitherto died — and what is this *new* creation? וּפְתָחָהּ הָאֲדָמָה אֶת-פִּיהָ THAT THE EARTH OPEN WIDE HER MOUTH AND SWALLOW THEM, then נֵאָדָּו כִּי יִרְעֶתֶם יֵי YE SHALL KNOW THAT THEY HAVE PROVOKED the Holy One, blessed be He, and that I have spoken only by authority of the Almighty. Our Rabbis, however, gave the *following* explanation: וְאִם בְּרִיאָה, if there has been a reation, *i. e.*, if there was *already* a mouth to the earth from the six days of Creation, well and good! but if not, ה' יִבְרָא the Lord will create *one* now (Sanh. 110a; Ned. 39b)²). (34) נָסוּ לְקוֹלָם [AND ALL ISRAEL ...] FLED AWAY AT THEIR VOICE — *i. e.* on account of the sound that broke out because of their being swallowed up³).

17. (1) וְאֵת הָאֵשׁ AND THE FIRE — that is in the censers (not, as might be assumed, that of the burning materials — the שְׂרָפָה just mentioned), וְהָהֵלָא, SCATTER YONDER on the ground from off the censers, כִּי קָרְשׁוּ FOR THEY — the censers⁴) — ARE HALLOWED, and are therefore forbidden for any

NOTES

¹) "All these things" is not a reference to the supernatural phenomena of which Moses was about to speak, but to the acts of which complaint had been made that Moses was responsible for them.

²) See Appendix.

³) The phrase נָסוּ לְקוֹלָם has a meaning other than that of לְקָרְאָתוֹ in Ex. XIV. 27 (cf. Rashi on that verse), where it means that because of their disturbed state of mind the Egyptians ran towards the returning waters instead of running from them. The prefix in לְקוֹלָם means "at", which Rashi renders by בְּשִׁבְלִי, "on account of". Exactly what Rashi understands by the term קוֹל is not quite clear. It may be "their cries" — those which they raised because they were being engulfed, or it may be "their noise" — the noise caused by their being engulfed, referring to the loud rumbling that attended the earthquake. But cf. תנ"ך on Aboth V. 9, who states that the earth opened its mouth and cried out: "The men so-and-so will descend alive to the depths of Gehinnom".

⁴) See Appendix.

במדבר מז יז קח

וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפְקֹד עֲלֵיהֶם לֹא יִהְיֶה שְׁלַחְנִי:
 וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפִצְתָּהּ הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ
 וּבִלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה
 וַיִּדְעֻם כִּי נֶאֱצַו הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה: ^א וַיְהִי
 כַּכֵּלָתוֹ לִדְבַר אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם: ^ב וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע
 אֹתָם וְאֶת־בְּתִיָּהֶם וְאֶת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לָקָרַח וְאֶת־כָּל־
 הָרֶכֶשׁ: ^ג וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וַתִּכַּס
 עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדּוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל: ^ד וְכָל־יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר סָבִיבֵתֵיהֶם נָסּוּ לְקֶלֶם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלַעֵנוּ
 הָאָרֶץ: ^ה וְאִשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאבֵל אֵת
 הַחֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקְּמָרָת: ^ו
 ז' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^ז אָמַר אֶל־
 אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיֵּרֶם אֶת־הַמִּחָתָה מִבֶּן

אונקלוס

דְּכָל אֲנָשָׁא וַתִּסְתַּעַר עֲלֵיהֶוּן לֹא יִי שְׁלַחְנִי: ^א וְאִם בְּרִיאָה וּבְרִי יִי וַתִּפְתַּח אֲרֻעָא יַת
 פּוּמָה וַתִּבְלַע יַתְהֻוּן וַיַּחֲתוּן כֹּד חַיִּין לְשָׂאוּל וַתִּדְעוּן אֲדִי אֲרֻגִּיו
 גְּבִרְיָא הָאֵלִין קָדָם יִי: ^ב לֹא וַתֹּהֶה כֹּד שְׂצִי לְמַלְלָא יַת כָּל פְּתָנְמָא הָאֵלִין וַתִּבְקַעַת
 אֲרֻעָא דִּי תַחֲוִמִּיהֻן: ^ג לֵב וַתִּפְתַּח אֲרֻעָא יַת פּוּמָה וּבִלְעַת יַתְהֻוּן וַיַּחֲתוּן וַיַּחֲתוּן
 וַיַּחֲתוּן כָּל אֲנָשָׁא דִּי לָקַח וַיַּחֲתוּן כָּל קִנְיָא: ^ד לֵב וַתִּפְתַּח אֲנֹן וְכָל דִּי לְהֻוּן כֹּד חַיִּין לְשָׂאוּל
 וַתִּפְתַּח עֲלֵיהֻן אֲרֻעָא וַאֲבָדּוּ מִנֵּי קָהָל: ^ה לֵב וְכָל יִשְׂרָאֵל דִּי בְּסַחְרֵיהֻן עֲרָמוּ לְמַלְלָהֻן
 אֲדִי אָמְרוּ דְּלָמָּא תִּבְלַעֲנָם אֲרֻעָא: ^ו לֵב וְאֲשָׁתָא נִפְתַּח מִן קָדָם יִי וַאֲכַלְתָּ יַת מֵאֲתָן
 וַתִּמְשִׁין גְּבִרָא מִקְרִיבֵי קְמָרָת בּוֹסְמָא: ^ז א' וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִיָּקָר: ^ח ב' אָמַר לְאֶלְעָזָר

רש"י

פי' הדבור למת לאהרן קהנה גדולה וקניו סגני קהנה ואלו יצאו ושיא הקהתי: (כט) לא הי'
 שלחני. אלא אני עשיתי הכל מדעתי וכו' ה' הוא חולק עלי: (ל) ואם בריאה חדשה יברא
 ה' להמית אותם במיתה שלא מת בה אדם עד הנה, ומה היא הבריאה? ופצתה האדמה
 את פיה ותבלעם, או וידעתם כי נאצו הם הקב"ה ואני מפי הנבירה אקמתי: ונביתינו פרשו:
 ואם בריאה פה לארץ מששת ימי בראשית מושב, ואם לאו וקרא ה' (סנה' ק"י): (לד) נסו
 לקלם. בשביל הקול היוצא על בלישתן:

י' (ב) ואת האש. שבתוך המחתות: וזה הלאה. לארץ, מעל המחתות: כי קרשו המחתות

the burning, and scatter thou the fire yonder; for they are hallowed. ³The censers of these sinners against their own souls, let them make them broad plates *for* an overlaying of the altar, for they offered them before the Eternal, therefore they are hallowed: and they shall be for a sign unto the children of Israel. ⁴And Eleazar the priest took the copper censers, wherewith they that were burnt had offered; and they expanded them into an overlaying for the altar: ⁵*To be* a memorial unto the children of Israel, that no layman, who *is* not of the seed of Aaron, approach to cause incense to ascend in fumes before the Eternal; that he be not as Korah, and as his congregation: as the Eternal said to him by the hand of Moses. ⁶But, on the morrow, all the congregation of the children of Israel murmured against Moses and against Aaron, saying, Ye have put to death the people of the Eternal. ⁷And it came to pass when the congregation was assembled against Moses and against Aaron, that they looked towards the appointed tent: and, behold, the cloud covered it, and the glory of the Eternal appeared. ⁸And Moses and Aaron came before the

רָשָׁעִים

profane use, since they have made them into "vessels of service" (כלי שרת) *by using them for offering incense*. (3) הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשָׁם THESE SINNERS AGAINST THEIR OWN SOULS — *i. e.* who became wilful transgressors against their own souls, because they rebelled against the Holy One, blessed be He. רָקְעִי *means* beaten out (flattened). פָּחִים *are* plates beaten out thin, tendus in O. F. צַפִּי לְמוֹנֵחַ FOR AN OVERLAYING FOR THE ALTAR — *i. e.* for the copper altar. וְהָיוּ לְאוֹת AND THEY SHALL BE AS AN אוֹת — *The word* לְאוֹת *is the same as* לְזִכְרוֹן, something to be mentioned (cf. Ex. XIII. 9) — that people will always say: These plates were from (once belonged to) those who raised dissension about the priesthood and were burnt. (4) וִירָקְעוּם AND THEY EXTENDED THEM — Etendre in O. F. (5) וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח *means* in order that he be not as Korah¹). לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ AS THE LORD HAD SPOKEN BY THE AGENCY OF MOSES לוֹ — *The latter word* is the same as עָלָיו, "with regard to him", *i. e.* "with regard to Aaron": He had spoken to Moses that he and his sons should be priests; therefore a layman, who is not of the seed of Aaron, shall not approach etc. Similarly in every instance of the words לוֹ or לוֹ or לָהֶם which are connected with *forms of the verb* דִּבֶּר, their meaning is the same as עַל, "concerning". A Midrashic explanation is that לוֹ, "with regard to him", *means*: with regard to Korah (not to Aaron). But what, then, is meant by the expression "by the hand of Moses"; why does it not write "unto Moses"? *It is used as an intimation to those who rebel against the institution of the priesthood: that they will become stricken with leprosy, just as Moses was stricken with it on his hand, as it is said, (Ex. IV. 6) "and he took it (the hand) forth and, behold, it was leprous, white as snow". And on account of*

NOTES

¹) This is not a statement of fact: there will never be anyone like Korah, but it sets forth the purpose of making the plates into a reminder to the children of Israel. The word לִמְעַן from the first half of the verse must be supplied here: ולִמְעַן לֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח. The entire verse sets forth how the copper plates shall be an אֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, as stated in v. 3.

במדבר יז קדח

הַשָּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זָרַה־הַלֵּאָה כִּי קָדְשׁוֹ: ^י אֵת
מַחֲתוֹת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשָׁתָם וַעֲשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי
צִפִּים לְמוֹזַבַּח כִּי־הִקְרִיבֻם לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדְּשׁוּ
וַיְהִיו לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וַיָּקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת
מַחֲתוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשָּׂרֵפִים וַיִּרְקְעוּם
צִפִּים לְמוֹזַבַּח: ^י וּפָרֹזֶן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־
יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אֹהֶרֶן הוּא לְהִקְטִיר
קִטְרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְלִדָּח וּבַעֲדָתוֹ כֹּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לּוֹ: ^פ וַיִּלְנוּ כָּל־עַדַּת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִמַּחֲתֹת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם
הַמָּתֵם אֶת־עַם יְהוָה: ^י וַיְהִי בַּהֲקֵהֶל הָעֵדָה עַל־
מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיָּפְנוּ אֶל־אַהֵל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסֵּי
הָעֲנָנוֹת וַיֵּרָא כְבוֹד יְהוָה: ^י וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־

אונקלוס

בַּר אֹהֶרֶן כִּהְנֵא וְגִרִּים יָת מַחֲתֵימָא מִבִּין יְקִידִיא וְיָת אֲשִׁמָּא אֶרְחִיק לְהֵלֵא אַרְי
אֶתְקַדְשׁוּ: ^י יָת מַחֲתֵין תִּכְיֵא קֵאלִין דְּאֶתְחִיבֻ בְּנַפְשִׁיתִיחוֹן וַיַּעֲבִדוּן יָתֵהּן טָסִין
בְּדִידִין חוֹפָאָה לְמִדְבָּחָא אַרְי קִרְבָּנוֹן קָדָם יי וְאֶתְקַדְשׁוּ וַיְהִיוּן לְאֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
^י וַיִּסְבִּיב אֶלְעָזָר כִּהְנֵא יָת מַחֲתֵימָא דְנִחְשָׂא דְקִרְיָבו וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּרְדִּינֻן חוֹפָאָה
לְמִדְבָּחָא: ^י וַיִּדְבָּקָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דִּי לֹא יִקְרַב גִּבֵּר חִלּוּנִי דִּי לֹא מִזֶּרַעָא
דְּאַהֲרֹן הוּא לְאַשְׁקָא קִטְרֶת בּוֹסְמִין קָדָם יי וְלֹא יְהֵא קִדְּחָ וּכְבִּנְשִׁמָּה כְּמָא דִּי מְלִיל
יי בִּידָא דְמֹשֶׁה לֵּה: ^י וְאֶתְעַמּוּ כָל כְּנִשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּיּוֹקָא דְבִתְרוּהִי עַל מֹשֶׁה
וְעַל אֹהֶרֶן לְמִימָר אַחֻן גְּרַמְתוֹן דְּמִית עָמָא דִּי: ^י וְהִנֵּה בְּאֶתְכַנְשׁוֹת כְּנִשְׁתָּא עַל
מֹשֶׁה וְעַל אֹהֶרֶן וְאֶתְפִּנְיָאוּ לְמַשְׁבֵּן וּמָנָא וְהָא חֲפֵי עֲנָנָא וְאֶתְגְּלִי וְקָמָא דִּי: ^י וְעַל

רשי

וְאִסּוּרִין בְּהִנָּאָה, שִׁבְרֵי עֲשָׂאוֹם דְּלִי שְׂרֵת: (ג) הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשָׁתָם, שְׁנַעֲשׂוּ שׁוֹשְׁעִים
בְּנַפְשָׁתָם, שְׁחַלְקוּ עַל הַקָּדָשׁ: רִקְעֵי, רִדּוּדִין: פָּחִים, טָסִים מְקֻדְּדִין, שִׁנְיִישׁ בַּלְעֹז: צִפִּים
לְמוֹזַבַּח, לְמוֹזַבַּח הַנְּחֹשֶׁת: וַיְהִיו לְאוֹת, לְזִכְרוֹן — שִׁיאִמְרוּ אֵלֵינוּ הֵיוּ מֵאוֹתָן שְׁחַלְקוּ עַל הַקָּדָשׁ
וְנִשְׂרָפוּ: (ד) וַיִּרְקְעוּם, אִימִינִדְרִישׁ בַּלְעֹז: (ה) וְלֹא יִהְיֶה כִּדְרָח, כִּדְרָח: כְּקִרְחָה:
כֹּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ, כְּמוֹ שֶׁלִּי — עַל אֹהֶרֶן דִּבֶּר אֵל מֹשֶׁה שֶׁיְהִי הוּא וּבָנָיו כֹּהֲנִים,
לְשִׁכְדָּ לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אֹהֶרֶן וְנִי: וְכֵן כָּל לִי וְלֹא וְלָהֶם הַסְמִיכִים אֲנִי
דְּבִיבֵר פִּתְרוֹנָם כְּמוֹ עַל, וּמִדְרָשׁוֹ עַל קִרְחָה, וּמֵהִי בִיד מֹשֶׁה וְלֹא כִתְבָא אֵל מֹשֶׁה דְּמִזְלִיחֻקִּים
עַל הַקָּדָשׁ שְׁלִיחֻקִּין בְּצִרְעָתָה כְּמוֹ שֶׁלְקָה מֹשֶׁה בְּיָדוֹ, שְׁנַאמֵר וַיִּצְאָה וְהִנֵּה יָדוֹ מִצִּרְעָתָה בְּשִׁלְגָה

appointed tent. ⁹And the Eternal spake unto Moses saying, ¹⁰Get you up from the midst of this congregation, that I may consume them as in a moment. And they fell upon their faces. ¹¹And Moses said unto Aaron, Take the censer, and put fire therein from off the altar, and put on incense, and go quickly unto the congregation, and make an expiation for them: for there is anger gone out from the Eternal; and the plague is begun. ¹²And Aaron took, as Moses commanded, and ran into the midst of the congregation; and, behold, the plague was begun among the people: and he put on incense, and made an expiation for the people. ¹³And he stood between the dead and the living; and the pestilence was restrained. ¹⁴Now they that died in the pestilence were fourteen thousand seven hundred, besides them that died about the matter of Korah. ¹⁵And Aaron returned unto Moses, unto the entrance of the appointed tent: and the pestilence was restrained. ¹⁶And the Eternal spake unto Moses, saying, ¹⁷Speak unto the children of Israel, and take of *very one* of them a staff, according to the house of *their* fathers, of

רש"י

this (that he insisted on offering incense in spite of the priests' protest) Uzziah was stricken with leprosy (2 Chron. XXVI. 19) (Tanch. on וַיִּצְוָה; cf. also Sanh. 110a and Rashi on Is. VI. 4). (11) וַיַּעֲשֶׂה אֱלֹהִים אֶת הַתְּפִלָּה לְמֹשֶׁה AND MAKE AN EXPIATION FOR THEM — This secret the Angel of Death communicated to him (Moses) when he went up unto heaven to receive the Torah, viz., that the incense checks the plague — as is related in Treatise Sabbath (89a). (13) וַיַּעֲמֵד אַהֲרֹן בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים AND HE STOOD BETWEEN THE DEAD [AND THE LIVING] — He (Aaron) seized the Angel of Death and stopped him despite himself. The angel said to him, "Let me be, so that I may carry out my commission!" He (Aaron) answered him, "Moses has bidden me prevent you". The angel replied, "I am the messenger of the Omnipresent whilst you are *but* the messenger of Moses!" Aaron retorted, "Moses does not say anything out of his own mind, but only at the command of the Almighty. If you do not believe me, behold, the Holy One, blessed be He, and Moses are at the entrance of the appointed tent; come with me and ask *them*!" This is the meaning of what is stated (v. 15): And Aaron returned unto Moses (i. e. returned together with the Angel of Death) (cf. Tanch. at end of תְּצַוֶּה)¹. Another explanation is: Wherefore was the plague stayed by means of the incense? Because the Israelites were traducing and speaking ill of the incense, saying, "It is a deadly poison: through it Nadab and Abihu died; through it the two hundred and fifty men were burnt!" therefore the Holy One, blessed be He, said, "You will see that it is also a means for restraining the plague, and

NOTES

¹) The Midrashic exposition is based on the repeated statement in verses 13 and 15 that the plague was stayed. At first Aaron succeeded in stopping the angel of death for the moment, but only after the angel's protest had been met was the plague entirely brought to a standstill. The subject of וַיַּעֲמֵד would, according to this Midrash, be the angel of death: He stood still between, etc.

במדבר יז שלא לך

פני אהל מועד: ^ס רביעי ^פ וידבר יהוה אל משה
לאמר: 'חלמו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם
כרגע ויפלו על פניהם: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱרֹן
קח את המחתה ותדעליה אֵשׁ מעל המזבח ושים
קטרת והולך מהרה אֶל־העדה וכפר עליהם כִּי־
יָצָא הקֶצֶף מִלִּפְנֵי יהוה החל הנגף: " ויקח אהרן
כַּאֲשֶׁר וַדָּבַר מֹשֶׁה וירץ אֶל־תּוֹךְ הַקֹּהֶל וְהִנֵּה החל
הנגף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקֶּטֶרֶת וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם:
" וַיַּעֲמֵד בֵּין־הַמָּתִים וּבֵין־הַחַיִּים וַתַּעֲצֹר הַמִּגֶּפֶה:
" וַיְהִי הַמָּתִים בַּמִּגֶּפֶה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וְשִׁבְעַ
מֵאוֹת מִלִּבְדַּר הַמָּתִים עַל־דְּבַר־קֶרַח: ^{טו} וַיָּשָׁב אֶהֱרֹן
אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמִּגֶּפֶה נִעְצְרָה: ^פ
^{חמישי טז} וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: " דַּבֵּר וְאֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאֵתָם מִטָּה מִטָּה לְבֵית אָב מֵאֵת

אונקלוס

משה ואהרן לקדם משכן זמנא: ^ס ומליל יי עם משה למימר: 'אסתפרשו מנו
כנשתא קדא ואשצי יתהון בשעיה ונסלו על אפיהון: " וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאֶהֱרֹן סֹב וְתִמְחִיתָם וְהִב עֲלֶיהָ אִשְׁתָּא מַעֲלוֹי מִדְּבַחָא וְשׁו קִמְרָת בּוֹסְמָנָא וְאוֹכִיל בְּפָרִיעַ
לְכַנְשֵׁתָא וְכִפֵּר עֲלֵיהֶן אֲרִי נִסְק רָגָא מִן קֶדֶם וַי שְׁרִי מוֹתָנָא: " וַיִּסֹּב אֶהֱרֹן בְּמֵא
דִּי מִלִּיל מֹשֶׁה וְהִבט לִגְו קֹהֶלָא וְהָא שְׁרִי מוֹתָנָא בְּעִמָּא וְהִב וְתִמְחִיתָם בּוֹסְמָנָא
וְכִפֵּר עַל עֲקָמָא: " וְקָם בֵּין מִתָּא וּבֵין חַיִּיָּא וְאִתְכַּלִּיאַת מוֹתָנָא: " וַיְהִי וְדִמִּיתוּ
בְּמוֹתָנָא אַרְבַּע עָשָׂר אֲלָפִין וְשִׁבְעָה מֵאָה בְּרִי מִדְּמִיתוּ עַל פִּלְגֵּתָא דְקֶרַח: ^{טו} וְהִב אֶהֱרֹן
לְמִיֶּשֶׁה לְתַרַע מִשְׁכֵּן וּמִקְנָא וּמוֹתָנָא אִתְכַּלִּיאַת: ^{טז} ומליל יי עם משה למימר: " מִלֵּל

רש"י

(שמי ד'), ועל כן לקח עֲזָרָה בְּעֶרְשָׁתָּה (דה"ב כ"ו): (יא) וכפר עליהם. כיון דהוה קטר לוי מלאך
הקנות בשעלה לרקיע, שהקטרת עוצר המנוסה, כדאיתא במשכת שבת (דף ס"ט): (יג) ויעמד
בין המתים וחי. אָחִז אֶת הַפֶּלֶאד וְהַקְמִידוּ עַל קֶרַח, אָמַר לוֹ הַפֶּלֶאד הִנֵּחַ לִי לַעֲשׂוֹת
שְׁלִיחוּתִי. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה צִוִּי לַעֲקֹב עַל דָּד, אָמַר לוֹ אֲנִי שְׁלֹחֹו שֶׁל מָקוֹם וְאַתָּה שְׁלֹחֹו
שֶׁל מֹשֶׁה. אָמַר לוֹ אֲנִי מֹשֶׁה אוֹמֵר בְּלוֹם מִלְכּוֹ אֶלָּא מִסִּי הַגְּבוּרָה, אִם אֲנִי אֶתָּה מִאֲמִין, הָרִי
הַקָּדָשׁ וּמֹשֶׁה אֶל שֶׁתָּח אֶהֱל מוֹסֵר, בֹּא עִמִּי וְשֹׁאֵל, וְהָרִי שְׁנֵאמַר וַיֵּשֶׁב אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה: ד"א
לָמָּה בְּקִמְרָתָּ לִּי שְׁהִי וְיִשְׂרָאֵל מִלִּיּוֹם וּמִרְגָּמִים אַחֵר הַקְּטוֹרֶת לֹאמַר סֵם הַקִּנְיָן הוּא — עַל
יְדוֹ מִתּוֹ נָדָב וְאִבְיָהוּא, עַל יְדוֹ נִשְׁרָפוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאוֹתָם אִישׁ — אָמַר הַקָּדָשׁ הִרְאֹו שְׁעִזָּר

all their princes according to the house of their fathers, twelve staves: write thou every man's name upon his staff. ¹⁸And thou shalt write Aaron's name upon the staff of Levi: for one staff *shall be* for the head of the house of their fathers. ¹⁹And thou shalt place them in the appointed tent, before the testimony, where I have my appointments with you. ²⁰And it shall come to pass *that* the man's staff, whom I shall choose, shall blossom: and I will cause to cease from me the murmurings of the children of Israel whereby they murmur against you. ²¹And Moses spake unto the children of Israel; and every one of their princes gave him a staff apiece, for each prince one, according to their father's houses, *even* twelve staves: and the staff of Aaron *was* in the midst of their staves. ²²And Moses placed the staves before the Eternal in the tent of the testimony. ²³And it came to pass, that, on the morrow, Moses came into the tent of testimony; and behold, the staff of Aaron, for the house of Levi, yielded a flower, and brought forth buds, and bloomed blossoms, and ripened into almonds. ²⁴And Moses brought out all

רש"

it is only sin that brings death" (Mech. on Ex. XVII. 5). (18) **כִּי מַטֵּה אֶחָד** FOR ONE STAFF SHALL BE [FOR THE HEAD OF THE HOUSE OF THEIR FATHERS] — *i. e.* although I have divided them into two families, the family of the priests apart, and that of the Levites apart, yet it is only one tribe, and they shall therefore have but one staff. (20) **וְהִשְׁכַּחְתִּי** AND I WILL CAUSE TO CEASE — *This word is the same as in* (Gen. VIII. 1) "and the waters abated (וַיִּשְׁכַּח)"; (Esth. VII. 10) "and the wrath of the king was assuaged (וַיִּשְׁכַּח)". (21) **בְּתוֹךְ מַטֵּוֹתָם** [AND THE STAFF OF AARON WAS] IN THE MIDST OF THEIR STAVES — He placed Aaron's staff in the middle (בְּתוֹךְ) in order that people should not say, "It is only because he placed it at the side where the Shechinah is that it blossomed" (Tanch. on **וְהָיָה מוֹת**). (23) **וַיֵּצֵא סֵפֶד** AND IT BROUGHT FORTH A BLOSSOM — *Take this as what it literally implies¹.* **צִיץ** is the first stage in the growth of the fruit when the blossom has fallen off. **וַיִּגְמַל שְׂקָדִים** AND RIPENED INTO ALMONDS — *This means that when the fruit was recognisable as such it could be recognised that they were almonds. The verb has the same meaning as in* (Gen. XXI. 8) "And the child grew וַיִּגְמַל, and became a full child" (*i. e.*, able to do without its mother's milk). This expression is frequently used of the fruit of trees, as *e. g.* (Is. XVIII. 5) "And the blossom becometh a ripening (גָּמַל) grape" (*cf.* Rashi on Gen. XL. 10). — But why did it bring forth almonds? Because it is a fruit that blossoms earlier than all other fruits; so, too, the punishment of him who sets himself in opposition to the constituted priesthood comes quickly, just as we find stated in the case of Uzziah (2 Chron. XXVI. 19) "And the leprosy instantly broke out

NOTES

¹) Rashi sometimes states that a word must be understood כַּמְשַׁמְעוּ when other words, the meaning of which is not evident, are used together with it, and upon which he feels compelled to offer some comment, whether purely exegetical (מַשְׁמַע) or Midrashic. Thus in XVIII. 9 he explains לֵלֵךְ לְקַרְבָּנָם to refer to a particular type of animal sacrifice, rather than as a comprehensive term for all offerings, which is its literal sense. Having done this, he states that the words that follow, מִנְחָתָם חֲטָאתָם וְאִשְׁמָם, are to be understood כַּמְשַׁמְעוּ, *i. e.* that they are those offerings usually denoted by these terms. Or it may be that Scripture uses several words together only one of which requires explanation since the meaning of the others are well-known. This is the case here: he feels that he must describe exactly what צִיץ is, and therefore adds that סֵפֶד is to be explained in the sense which is well-known to everybody (כַּמְשַׁמְעוּ).

כָּל־נִשְׁיָאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנִים עָשָׂר מִטּוֹת אִישׁ
 אֶת־שִׁמּוֹ תִּכְתֹּב עַל־מִטָּהוּ: ^י וְאֵת שֵׁם אֲהֶרֶן תִּכְתֹּב
 עַל־מִטָּה לְגֹי בִּי מִטָּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם:
^י וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֲנִיעַד
 לָכֶם שָׁמָּה: ^כ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֲבַחֲרֶבּוּ מִטָּהוּ:
 יִפְרָח וְהִשְׁכַּתִּי מֵעָלָי אֶת־תְּלֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 הֵם מוֹלִינִם עֲלֵיכֶם: ^{כא} וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיִּתְּנוּ אֵלָיו ׀ כָּל־נִשְׁיָאֵיהֶם מִטָּה לְנִשְׁיָא אֶחָד מִטָּה
 לְנִשְׁיָא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנִים עָשָׂר מִטּוֹת וּמִטָּה
 אֲהֶרֶן בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם: ^{כב} וַיָּנַח מֹשֶׁה אֶת־הַמִּטָּה לִפְנֵי
 יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדוּת: ^{כג} וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־
 אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מִמִּתְּחֵלֶת לְבֵית לֹי וַיֵּצֵא
 פָּרַח וַיֵּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים: ^{כד} וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־

אונקלוס

עם בני ישראל וסב מנהוין חטרא חטרא לבית אבא מן כל רב־רב־נהוין לבית
 אבה־תהוין תרי־עשר חטריין גבר ית שמה תכתוב על חטרה: ^י וית שקמא דא־הֶרֶן
 תכתוב על חטרא דלגו ארי חטרא חד לריש בית אבה־תהוין: ^{יא} ומצנענון כמשכן
 זמנא קדם סהדוּתא די זמון מימרי לבון מקון: ^כ ויהי גברא דיתרעז בה חטרה ונעז
 גאניח מן קרמי ית תרעמת בני ישראל די אנון מתרעמין עליכון: ^{כא} ומליל משה
 עם בני ישראל ויקבו לה כל רב־רב־נהוין חטרא חטרא לרבא חד חטרא חד לבית
 אבה־תהוין תרי־עשר חטריין וחטרא דא־הֶרֶן בנו חטריהוין: ^{כב} ואצנע משה ית חטריא
 קדם וי כמשכןא דסהדוּתא: ^{כג} כיוֹמא דבתרוהי ועל משה למשכןא דסהדוּתא
 וקא יעה חטרא דא־הֶרֶן לבית לגו ואפק לבלבין ואנץ גץ וקפת שגדיו: ^{כד} ואפק

רשי

מִטָּהּ הָיָה וְהַחֲטָא הָיָה הַפְּסִית (מכ"י שמי' י"ז): (יח) כי מטה אחד. אע"פ שחלקתים לשתי
 משפחות. משפחת דהנה לדר וקניה לדר, מכל מקום שכט אחד הוא: (כ) והשכתי. כמו
 וישבו הפנים (בר' ח'), וחמת הקלד שקבה (אסת' י'): (כא) בתוך מטותם. היות באמצע,
 שלא יאמרו משני שהניחו בצד שקניה פרח (תנח' אחרי מות): (כג) ויצא פרח. כמשמעו:
 ציץ, הוא חנפסת הפרי בשפסר חטרא: ויגמל שקדים. כמו ובפר שכן שקדים,
 לשון ויגדל הילד ויגמל (בר' כ"א) ולשון זה מצוי בפרי האילן, כמו ובפר גמל יהיה נצה
 (יש' י"ח). ולמה שקדים? הוא הפרי הממנהר להפריים מכל הפרות, אף המעורר על הדקה
 שורענותו ממנהרת לבא, כמו שמצינו בעוהו והצרעת ורחה במצחו (דחייב כ"ו): פרענומו

the staves from before the Eternal unto the children of Israel: and they saw and took every man his staff. ²⁵And the Eternal said unto Moses, Restore Aaron's staff before the testimony, to be kept as a charge and a sign against the sons of rebellion; and thou shalt quite take away their murmurings from me, that they die not. ²⁶And Moses did so: as the Eternal commanded him, so did he. ²⁷And the children of Israel spake unto Moses, saying, Behold, we expire, we perish, we all perish. ²⁸Whosoever approacheth unto the dwelling of the Eternal shall die: have we not yet done expiring?

18. ¹And the Eternal said unto Aaron, Thou, and thy sons, and thy father's house with thee, shall bear the iniquity of the sanctuary, and thou and thy sons with thee shall bear the iniquity of your priesthood. ²And thy brethren also of the tribe of Levi, the tribe of thy father, bring thou with thee, that they may be attached unto thee, and minister unto thee: but thou and thy sons with thee *shall minister* before the tent of the testimony.

רש"י

in his fore-head". — Its translation in the Targum is: וכסת שגדן, meaning that it produced a kind of cluster of almonds, knotted together one upon the other (Aramaic כסת denotes "tied"). (25) למשמרת לאות TO BE KEPT AS A SIGN — i. e. as a reminder that I have chosen Aaron to be the priest and that they should therefore not murmur any more against the priesthood. ותכל חלונתם is the same as ותכבד חלונתם, AND THOU SHALT MAKE AN END OF THEIR MURMURING. This form (חלונתם) is a nomen actionis (שם מפעל), singular number, feminine gender, the same as is חלונתם; in O. F. murmures. But there is a difference in sense between חלונתם and חלונתם. The word חלונתם denotes a single act of murmuring; חלונתם is a noun with singular meaning although there may be many acts of murmuring¹). (28) כל הקרב הקרב וגו' WHOSOEVER APPROACHETH [UNTO THE DWELLING OF THE LORD SHALL DIE] — The meaning is: "We cannot be cautious enough in this matter: we are all of us allowed to enter into the court of the appointed tent, but one who betakes himself nearer than his fellow and goes into the appointed tent itself will die!²) האם תמנו לנזק means are we perhaps constantly to be freely exposed to the danger of death?³)

18. (1) ואמר ה' אל אהרן AND GOD SAID UNTO AARON — i. e. He said it to Moses that he in turn should speak to Aaron to admonish him regarding the precautions to be taken for the benefit of the Israelites in order that they might not enter the Sanctuary (cf. Rashi on Lev. I. 1 s. v. אליו and Note thereon). ואתה ובניך ובה אבך THOU, AND THY SONS, AND THY FATHER'S HOUSE [...] SHALL BEAR THE INIQUITY] — "And thy father's house" refers to the sons of Kohath the father of Amram (whose charge it was to carry and to watch over the most holy vessels; cf. chapter IV.). ואתה ואת בניך ובה אבך [THOU, AND THY SONS, . . .] SHALL BEAR THE INIQUITY OF THE SANCTUARY — upon you I impose the punishment for any strangers who may inadvertently sin in respect to the sacred objects (המקדש) which are entrusted to you, — which are the tent⁴), the Ark, the table and the holy vessels; you have to sit down (i. e. wait there and be in readiness) and give warning to any stranger who may be about to touch the holy articles. ואתה ובניך AND THOU AND THY SONS, the priests, ואתה ואת בניך ובה אבך SHALL BEAR THE INIQUITY OF THY PRIESTHOOD — for it is not a charge given to the Levites; you must therefore warn the Levites who might do so inadvertently not to come near to you whilst you perform your service. (2) וגם את אחיך AND ALSO THY

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

המטה מלפני יהוה אל־כֹּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ
 אִישׁ מִמֶּתוֹ: פ ששי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲשֵׁב
 אֶת־מִטָּה אַחֲרָיִךְ לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לְבְנֵי
 מִירִי וְהִכָּל תְּלוֹנֹתָם מֵעַלִּי וְלֹא יָמָתוּ: כי וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: פ כי וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּזַעְנוּ אֲבִירֵנוּ כָּלְנוּ אֲבִירֵנוּ:
 כ כל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הָאִם
 תָּמְנוּ לָגֹעַ: ס יח * וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה
 וּבִנְיָדָה וּבֵית־אֲבִיךָ אַתְּ תִשָּׂאוּ אֶת־עֹנֶן הַמִּקְדָּשׁ
 וְאַתָּה וּבִנְיָדָה אַתְּ תִשָּׂאוּ אֶת־עֹנֶן כְּתֻבֹתָם: ב וגם
 אֶת־אַחֲיָד מִטָּה לֹא שִׁבֵּט אֲבִיךָ הַקָּרֵב אַתְּ וַיָּלֹוּ
 עֲלֶיךָ וַיִּשְׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבִנְיָדָה אַתְּ לִפְנֵי אֵהָל הָעֵדוּת:

אונקלוס

משה ית כל חטריא מן קדש יי לות כל בני ישראל ואשתמודעו ונסיבו גבר חטרה:
 כה ויאמר יי למשה אתב ית חטרא דאחרן לקדש סהדותא למטרא לאת לעמא
 סרבנא ויסופון תרעמתהון מן קדמי ולא ימותון: כי ועבר משה כמא די פקיד יי
 יתה בן עבר: כי ויאמרו בני ישראל למשה למימר הא מנא קטלת חרבא הא מנא
 בלעת ארעא והא מנא דמותו במותנא: כה כל דקרב מקרב למשכנא דיי מאית
 הא אנחנא סופין לממת: * ויאמר יי לאהרן את ובניד אתך עמד תסלחון על
 חובי מקדשא ואת ובניד עמד תסלחון על חובי כהנתכון: ב ואף ית אחיד שבטא
 דלוי שבטא דאבוד קרב ויתוספון עלך וישמשנך ואת ובניד עמד קדש

רשי

וקשת שזינך, דמין אשכול שקדים יחד בפותים זה על זה: (כה) למשמרת לאות, לזכרון
 שדברתי באהרן לכהן ולא ילונו עוד על הקהנה: ותכל תלונתם, כמו ותכלה תלונותם:
 לשון זה שם מקצל יחיד לשון נקבה, כמו תלונתם, מרמור ייש בלעו: ויש חלוק בין תלונותם
 לתלונתם, תלונתם תלונה אחת, תלונותם שם דבר בלשון יחיד ואפילו הם תלונות הרבה:
 (כב) כל הקרב הקרב וגו', אין אנו יכולין להיות והירין בקרה, כלנו רשאים להקנס לחצר
 אהל מועד, ואחד שיקריב עצמו יותר מחברו ויקנס לחוד אהל מועד ימות; האם תמנו
 לנוע שקא הפקרנו למיתה:::

י"א (א) ויאמר ה' אל אהרן, למשה אמר שיאמר לאהרן, להזהירו על פקנת ישראל שלא
 יקנסו למקדש: אתה ובניד ובית אביר, הם בני קהת אבי עמרם: תשאו את עון המקדש,
 עליכם אני משיל עינש הנזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקדשים המסורים לכם, הוא
 האהל והארון והשלחן וכלי הקדש – אתם תשבו ותזהירו על כל זה הבא לנו: ואתה
 ובניד, הכהנים: תשאו את עון כהנתכם, שאינה מסורה ללויים, ותזהירו הלויים השונאים
 שלא יעו עליכם בעבודתכם: (ב) וגם אחיד, בני גרשון ובני מררי: וילוו, ויתחברו אליכם

And they shall keep thy charge, and the charge of all the tent: only they shall not approach the vessels of holiness and the altar, that neither they nor you also die. ⁴And they shall be attached unto thee, and keep the charge of the appointed tent, for all the service of the tent: and a layman shall not approach unto you. ⁵And ye shall keep the charge of the holiness, and the charge of the altar; that there be no anger any more upon the children of Israel. ⁶And I, behold I, have taken your brethren the Levites from the midst of the children of Israel; to you *they are given as a gift* for the Eternal, to perform the service of the appointed tent. ⁷Therefore thou and thy sons with thee shall keep your priesthood for every thing of the altar, and within the partition vail; and ye shall serve: I have given your priesthood *unto you as a service of gift*: and the layman that approacheth shall be put to death. ⁸And the Eternal spake unto Aaron, Behold, I also have given thee the charge of mine heave offerings of all the hallowed things of the children of Israel; unto thee have I given them, by reason of the anointing, and to thy sons,

רש"

BRETHREN — *i. e.* the sons of Gershon and the sons of Merari. וְלֹא means THAT THEY MAY JOIN THEMSELVES UNTO THEE to warn also the strangers (the ordinary Israelites) not to come near to them. וְיִשְׁרָתֶךָ AND THEY SHALL MINISTER UNTO THEE by guarding the Temple gates and by appointing from among them (cf. Arach. 11b) keepers of the Temple treasury and superintendents over these (Siphre). (4) חֹר לֹא יִקְרַב אֵלֵיכֶם AND A LAYMAN SHALL NOT APPROACH UNTO YOU — It is *you* whom I admonish concerning this¹). (5) וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף THAT THERE BE NO ANGER ANY MORE as there has been already, as it is said, (XVII. 11) "For there is anger gone [forth from the Lord]" (Siphre). (6) לָכֵן מְתָנָה נָתַתִּים TO YOU THEY ARE GIVEN AS A GIFT — I might think that *they are given unto you* for your private work! It, however, states, "[to you they are given as a gift] for the Lord" — meaning, as explained above (v. 2), — to keep the charge of Temple treasures and superintendents. (7) עֲבַדְתָּ מְתָנָה [I HAVE GIVEN YOUR PRIESTHOOD UNTO YOU] AS A SERVICE OF GIFT — *This means as a gift have I given it to you, and the stranger that draweth nigh shall die.* (8) וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְנִי לָךְ AND I, BEHOLD, I HAVE ALSO GIVEN THEE [THE CHARGE OF MINE HEAVE OFFERING] with pleasure. *This is suggested by the word "Behold", for this is an expression used when something is done with pleasure, just as in, (Ex. IV. 14) "Behold, he goeth forth to meet thee and when he will see thee he will rejoice in his heart!" A parable! This may be compared to a king who presented a field to his friend, but he did not write or seal a deed of gift nor did he record it in the court. When a man came and laid claim to the field, the king said to him, "It seems that anyone who wishes to do so may come and claim against you; behold, I will write and seal a deed of gift to you, and record it in the court!" So here, too, because Korah came and made a claim against Aaron to the Priesthood, Scripture (God) came and gave him the twenty-four "gifts" of the priesthood as an everlasting covenant of salt*

NOTES

¹) This is not a command to the layman. The translation is: and they shall watch ... so that no stranger may approach you.

יִשְׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶתְךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אֶף־אֶל־כְּלִי
הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא־יָמְתוּ גַם־הֵם גַּם־
אַתָּם: י וְנָלוּ עֲלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד
לְכָל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם: י" וּשְׁמֶרֶתָם
אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה
עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י" וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת־
אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מִתְּנָה נְתֻנִים
לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: י" וְאַתָּה וּבְנֶיךָ
אֹהֶיךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּתֻבֹתְכֶם לְכָל־דִּבְרֵי הַמִּצְוָה
וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מִתְּנָה אִתָּן אֶת־
כְּתֻבֹתְכֶם וְהָזָר הַקָּרֵב יוֹמֵת: פ" וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
אַהֲרֹן וְאֲנִי הִנֵּה נִתְּנִי לָךְ אֶת־מִשְׁמֶרֶת הַתְּרוֹמֹתִי
לְכָל־קֹדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לָךְ נְתָתִים לַמִּשְׁחָה וּלְבִנְיָךְ

אונקלוס

מִשְׁבָּנָא דְסִדְרוּתָא: י' וַיִּטְרוּן מִטְרֶתְךָ וּמִטְרֶת כָּל מִשְׁבָּנָא בְּרִם לְמִנֵּי קוֹדֶשׁא
וּלְמִדְבָּחָא לֹא יִקְרְבוּן וְלֹא יָמֻתוּן אֶף אֲנֹן אֶף אֲתוּן: ד' וַיִּתְּסֻפוּן עֲלֶיךָ וַיִּטְרוּן נָת
מִטְרֶת מִשְׁכֹּן וּמָנָא לְכָל פְּלִחוֹ מִשְׁבָּנָא וְחִלּוּנִי לֹא יִקְרַב לְוֹתְכוֹן: ה' וַיִּטְרוּן נָת מִטְרֶת
קוֹדֶשׁא וְנָת מִטְרֶת מִדְּבָחָא וְלֹא יִהְיֶה עוֹד דְּנָגָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י' וְאֵנָּה הָא קְרִבִּית
נָת אֲחִיכוֹן לְוָאִי מִגֹּז בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכוֹן מִתְּנִן וְיִהְיִין קָדָם יְיָ לְמַפְלַח נָת פְּלִחוֹ מִשְׁכֹּן
וּמָנָא: י" וְאַתָּה וּבְנֶיךָ עֲמֹד תִּטְרוּן נָת כְּתֻבֹתְכוֹן לְכָל פְּתָנָם מִדְּבָחָא וּלְמִנֵּי לַפָּרֹכֶת
וְהַפְּלִחוֹן פְּלִחוֹ מִתְּנִן אֵיבִיה נָת כְּתֻבֹתְכוֹן וְחִלּוּנִי דְיִקְרַב דְיִתְקַטֵּל: ח' וּמִלּוּלֵי עֵם אַהֲרֹן
וְאֵנָּה הָא יִקְרִיבִית לָךְ נָת מִטְרֶת אִפְרִשׁוּתִי לְכָל קוֹדֶשׁא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ וְיִתְכַתְּנוּ

רש"י

לְמִוְהִיר גַּם אֶת הַזֵּרִים מִלְּקָרֵב אֲלֵיכֶם: וַיִּשְׁתַּחֲוֶה בְּשִׁמְרֵת הַשְּׂעִרִים וּלְמִנּוֹת מִקֵּם וּזְקָרִין
וְאַמְרָקְלִין (ספרי): (ד) וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם. אֲתִכֶּם אֲנִי מוֹהֵר עַל כָּךְ: (ה) וְלֹא יִהְיֶה עוֹד
קֶצֶף. כְּמוֹ שֶׁהָיָה קֶצֶף, שֶׁנֶּאֱמַר (במ' י"ז) כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף (ספרי): (ו) לָכֶם מִתְּנָה נְתֻנִים.
יָכוֹל לַעֲבֹדְתֶכֶם שֶׁל הַדְּיוֹט, תִּיל לֵה, כְּמוֹ שֶׁמֶפֶרֶשׁ לְמַעֲלָה, לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת וּזְקָרִין
וְאַמְרָקְלִין: (ז) עֲבֹדַת מִתְּנָה. כְּמִתְּנָה נְתֻנִיה לָכֶם: (ח) וְאֲנִי הִנֵּה נִתְּנִי לָךְ. בְּשִׁמְחָה, לְשׁוֹן
שִׂמְחָה הִיא זָה, כְּמוֹ הִנֵּה הִיא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרָאָה וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ (שמי' ד'): מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁנֶּתַן
שָׂרָה לְאוֹהֲבָהּ, וְלֹא כְּתִב וְלֹא חָתֵם וְלֹא הִעֲלָה בְּעַרְכָּאִין, כִּי אֲחֵר וְעֶשֶׂר עַל הַשָּׂדֶה, אָמַר לוֹ
הַמֶּלֶךְ כָּל מִי שֶׁרָצָה וְכֹא וְעֶשֶׂר לְנֶדֶד, הִרְיִי כוֹתֵם וְחוֹתֵם לָךְ וּמִעֲלָה בְּעַרְכָּאִין, אֶף כֵּן, לִפִּי
שָׂבָא קָרַח וְעֶשֶׂר כְּנֶגֶד אַהֲרֹן עַל הַבְּהֵמָה, כִּי הִתְעַב וְנָתַן לוֹ כִּי־ד מִתְּנוֹת בְּהֵמָה בְּקָרִית מִלֵּחַ

by a statute for ever. ⁹This shall be thine of the most holy things, from the fire *offerings*: every offering of theirs, every oblation of theirs, and every sin offering of theirs, and every guilt offering of theirs, which they shall render unto me, *they being* most holy for thee and for thy sons. ¹⁰In the most holy *place* shalt thou eat it; every male shall eat it: it shall be holiness unto thee. ¹¹And this is thine: the heave offering of their gift, with all the wave offerings of the children of Israel: I have given them unto thee, and to thy sons, and to thy daughters with thee, by a statute for ever: every one that is clean in thy house shall eat of it. ¹²All the best of the oil, and all the best of the must, and of the corn, the first-fruits of them, which they shall give unto the Eternal, them have I given thee. ¹³The firstling of every thing in their land, which they shall bring unto the Eternal, shall be thine: every one that is clean in thine house shall eat of it. ¹⁴Every thing doomed in Israel shall be thine. ¹⁵Every first offspring of the womb in all flesh, which they offer unto the Eternal, *whether it be* of men or beasts, shall be thine: nevertheless the firstborn of man shalt thou surely redeem, and the firstborn of unclean beasts shalt thou redeem. ¹⁶And those that are to be redeemed, from a month old shalt thou redeem, according to thy valuation, for

רש"י

(i. e. an enduring covenant). For this reason is this section *recording the gifts of the priests* placed here *after that which narrates Korah's rebellion* (Siphre). משמרת הרומתי [I HAVE GIVEN UNTO YOU] THE KEEPING OF MY HEAVE OFFERINGS — *This means that you have to keep them in a state of purity (to guard them against uncleanness). למשחה means as a distinction¹)* (cf. Onkelos; Siphre; Zeb. 91a). (9) מן האש FROM THE FIRE — i. e., after the burning of the portions given over the fire. (The words are taken to mean: from the time when the fire has operated). כל קרבנם EVERY OFFERING OF THEIRS — for instance the sacrifices of communal feast offerings. מנחתם חטאתם ואשמתם EVERY MEAL OFFERING OF THEIRS, AND EVERY SIN OFFERING OF THEIRS, AND EVERY GUILT OFFERING OF THEIRS — *all these offerings* should be understood in their usual meanings. אשר ישיבו לי WHICH THEY SHALL RENDER (more lit., which they shall return) UNTO ME — This refers to property wrongfully taken from a proselyte (which, when he has no legal heir, reverts to the priests; cf. Rashi on v. 8) (Siphre; Zeb. 44b). (10) בקדש הקדשים תאכלנו וגו' IN THE MOST HOLY PLACE THOU SHALT EAT IT etc. — This teaches with reference to the sacrifices holy in the highest degree that they must be eaten only in the fore-court *and only* by male priests (cf. Siphre). (11) תרומת מהנם [AND THIS IS THINE:] THE HEAVE OFFERING OF THEIR GIFTS (i. e. of offerings given of their free will) — that which is set apart from the thanksgiving offering (cf. Lev. VII. 34), and from the festival offerings and from the ram of the Nazarite²) (VI. 17). לכל תנוסתם [AND THIS IS THINE: THE HEAVE OFFERING OF THEIR GIFT] AS REGARDS ALL THAT FORMS A WAVE OFFERING [OF THE CHILDREN OF ISRAEL] — *That the above named offerings are intended is evident*, for, you see, it is these that require waving. כל טהור EVERY ONE THAT IS CLEAN [IN THY HOUSE SHALL EAT IT] — but not those who are unclean. Another explanation is: The expression "every one [in the house] that is clean" is intended to include his (the priest's) wife³). (12) ראשיתם THE FIRST FRUITS OF THEM [WHICH THEY SHALL GIVE UNTO THE LORD; THEM I

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

במדבר יח קד

לְחַקְעוּלָם: ^ט וְהָיָה לָךְ מִקֹּדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים מִדְּהָאֵשׁ
כָּל־קִרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וְלְכָל־חֲטָאתָם וְלְכָל־
אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יֵשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים לָךְ הוּא וּלְבִנְיָדָ:
בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים תֹּאכְלֵנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכֵל אֹתוֹ קֹדֶשׁ
יִהְיֶה־לָּךְ: ^י וְזֶה־לָּךְ תְּרוּמַת מִתְנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לָךְ נְתָתִים וּלְבִנְיָדָ וּלְבִנְיָדָ אֹתָהּ לְחַקְעוּלָם
כָּל־טָהוֹר בְּבִיתָהּ יֹאכֵל אֹתוֹ: ^{יב} כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־
חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לִיזֶה לָךְ
נְתָתִים: ^{יג} בְּכוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאֶרֶצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לִיזֶה
לָךְ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבִיתָהּ יֹאכְלֵנּוּ: ^{יד} כָּל־חֵרֶם
בְּיִשְׂרָאֵל לָךְ יִהְיֶה: ^{טו} כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר
אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לִיזֶה בָּאֲדָם וּבְבִהֶמָּה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ ו
פָּדָה תַּפְּדֶה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה
הַטְּמֵאָה תַּפְּדֶה: ^{טז} וּפְדוּיָו מִבְּנֵי־חֹדֶשׁ תַּפְּדֶה בְּעֶרְכָּךְ

אונקלוס

לְרַבּוּ וּלְבִנְיָדָ לְקַנְסָם עֲלֵם: ^ט מִדִּין וְהָיָה לָךְ מִקֹּדֶשׁ קוֹדֶשִׁיא מוֹתֵר מִן אֲשִׁיתָא כָּל קִרְבָּנֵיהוֹן
לְכָל מִנְחָתֵיהוֹן וְלְכָל חֲטָאתֵיהוֹן וְלְכָל אֲשָׁמֵיהוֹן דִּי וְתִיבּוֹן קֹדָמִי קֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין דִּי לָךְ
הוּא וּלְבִנְיָדָ: ^י בְּקֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין תִּכְלֶנָּה כָּל דְּכוּרָא יִיכּוֹל יִתֵּהּ קוֹדֶשִׁיא וְהָיָה לָךְ: ^{יא} וְדִין
לָךְ אֲפֻרְשׁוֹת מִתְנָתֵיהוֹן לְכָל אֲרָמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ וְיִתְבַּנְנוּ וּלְבִנְיָדָ וּלְבִנְיָדָ עֲמִיד
לְקַנְסָם עֲלֵם כָּל דְּכִי בְּבִיתָהּ יִיכּוֹל יִתֵּהּ: ^{יב} כָּל טוֹב מִשַּׁח וְכָל טוֹב חֲמֵר וְעִבּוֹר
בְּאִשִּׁיתֵיהוֹן דִּי וְתִנּוּן קֶדֶם יִי לָךְ וְיִתְבַּנְנוּ: ^{יג} בְּכוּרֵי כָּל דִּי בְּאֶרֶצֵּיהוֹן דִּי יִיתּוּן קֶדֶם יִי
דִּי לָךְ וְיִי כָּל (ד) דְּכִי בְּבִיתָהּ יִיכְלֶנָּה: ^{יד} כָּל חֵרֶמָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּי לָךְ וְהָיָה: ^{טו} כָּל פֶּתַח
וְלָדָא לְכָל בָּשָׂרָא דִּי וְקִרְבּוֹן קֶדֶם יִי כְּאִנְשָׂא וּבְכַעֲרִיא וְהָיָה לָךְ כְּרִם מִפְּרָק תַּפְּרוּקִית
בּוֹכְרָא דְּאִנְשָׂא וְזֹת בּוֹכְרָא דְּכַעֲרִיא מְסַאכָא תַּפְּרוּק: ^{טז} וּפְרָקָנָה מִכָּר וְרִחָא תַּפְּרוּק

רש"י

עוֹלָם, וְלָכֵד וְקַמְכָּה פֶּרֶשָׁה וּלְכָאן (ספרי): מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי. שְׁאֵתָה צִרִיד לְשִׁמְרוֹן בְּטָהֳרָה:
לְמִשְׁחָה. לְהַדְלָה (שם): (ט) מִן הָאֵשׁ. לְאַחֵר הַקִּשְׁרֶת הָאֲשִׁים: כָּל קִרְבָּנִים. קִנּוּן וְחִי
שְׁלָמִי צָבוֹר, מִנְחָתָם חֲטָאתָם וְאֲשָׁמָתָם כְּמִשְׁמַעוֹ, אֲשֶׁר יֵשִׁיבוּ לִי, וְהָיָה הַזֶּה (שם; זכ"מ"ד):
(י) בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים תֹּאכְלֵנּוּ. לְמַד עַל קֹדֶשִׁי קֹדָשִׁים שְׁאִין נֶאֱדָלִין אֵלָּא בְּעִנְיָה לְזָכָרִי
קִהָה: (יא) תְּרוּמַת מִתְנָם. הַמּוֹרָם מִן הַתּוֹדָה וּמִהַשְׁלָמִים וּמֵאֵיל קוֹר: לְכָל תְּנוּפֹת. שְׁחָרִי
אֵלוֹ שְׁעִינִן תְּנוּפָה: כָּל טָהוֹר. וְלֹא טְמֵאִים: ד"א כָּל טָהוֹר לְרִבּוֹת אֲשִׁתָּה: (יב) רֵאשִׁיתָם.

the money of five shekels, after the shekel of the holiness, which is twenty gerahs. ¹⁷But the firstborn of any of the herd, the firstborn of a lamb, or the firstborn of a goat, thou shalt not redeem; they are holy: thou shalt sprinkle their blood upon the altar, and shalt cause their fat to ascend in fumes for a fire offering, for a pleasing odour unto the Eternal. ¹⁸And the flesh of them shall be thine, as the wave breast and as the right shoulder are thine. ¹⁹All the heave offerings of the holy things which the children of Israel heave unto the Eternal, have I given thee and thy sons, and thy daughters with thee, by a statute for ever: it is a covenant of salt for ever before the Eternal unto thee, and to thy seed with thee. ²⁰And the Eternal said unto Aaron, Thou shalt not inherit in their land, neither shalt thou have any portion in the midst of them: I am thy portion and thine inheritance among the children of Israel. ²¹And, behold, I have given the children of Levi all the tithes in Israel in exchange for an inheritance, for their service which they perform, even the service of the appointed tent. ²²Neither must the children of Israel further approach the appointed tent, lest they bear sin and die.

רש"י

HAVE GIVEN THEE] — This refers to the "T'rumah Gedolah" (the priest's portion of the produce which is the first portion to be set aside from the produce; cf. Deut. XVIII. 4). (18) כחה התנוסה וכשוק הימין [AND THE FLESH OF THEM (of the firstborn animals) SHALL BE TO YOU] AS THE WAVE BREAST AND THE RIGHT SHOULDER of the festival offerings which may be eaten by the priests, their wives and their sons and men-servants during a period of two days and one (the intervening) night, *reckoning from the day of slaughtering*; so, too, the *flesh of the firstborn animal sacrifice* may be eaten during two days and one night. IT SHALL BE THINE — Rabbi Akiba came and taught¹: By repeating the words לך יהיה Scripture adds another "status" (more lit., state of being; i. e., it intends the status implied in the first לך יהיה to be extended), in order that you should not say that it shall be to them even as the breast and shoulder of the thanksgiving offering, which may only be eaten during one day and the following night (Zeb. 57a). (19) כל תרומת הקדשים ALL THE HEAVE OFFERINGS OF THE HOLY THINGS [...] HAVE I GIVEN THEE] — Out of a feeling of affection for the contents of this section, Scripture comprehends it at first in a general statement (v. 11: וזה לכם תרומת וגו'), and comprehends it also in a general statement at the end (in this verse) and enumerates the details in between (vv. 12—18)². בריית מלח עולם [IT IS] A COVENANT OF SALT FOR EVER — This means that He made a covenant with Aaron by means of something which is wholesome and lasting and keeps other things wholesome (Siphre). בריית מלח A COVENANT OF SALT — Another explanation is that בריית מלח is equivalent to כבריית מלח, and the meaning is: like the covenant that was made with salt that it will never decay. (20) חלק לא יהיה לך בתוכם [THOU SHALT NOT INHERIT THEIR LAND,] NEITHER SHALT THOU HAVE ANY PORTION IN THE MIDST OF THEM even in the spoil³) (Siphre).

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

³) When the other tribes inherit their portion in Palestine after it has been subjugated, the priests are not to inherit with them, nor are they to share in the spoil which will be taken during the war of subjugation. The statement: חלק לא יהיה לך בתוכם does not mean that they were to have no portion in the land, for this is said in the words that precede. The term חלק is also used of a portion of spoil as in XXXI. 36 and Gen. X. 24.

בְּסֵף חֲמִשָּׁת שָׁקָלִים בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה
 הוּא: " אֵךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אֹרְבָכוֹר בָּשָׂב אֹרְבָכוֹר עֵז
 לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ
 וְאֶת־חֵלְבָם תִּקְטֹר אִשָּׁה לָרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:
 " וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ בַּחֲזוֹת הַתְּנוּפָה וּבְשׂוֹק הַיָּמִין לָךְ
 יִהְיֶה: " כָּל ׀ תְּרוֹמַת הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נְתַתִּי לָךְ וּלְבִנְךָ וּלְבִנְתְּךָ אִתְּךָ לַחֲקֹךְ
 עֹלָם בְּרִית מְלַח עֹלָם הוּא לִפְנֵי יְהוָה לָךְ וּלְזִרְעֶךָ
 אִתְּךָ: " וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחַל
 וְחֶלֶק לֹא־יִהְיֶה לָּךְ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנִחְלַתְךָ בְּתוֹךְ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ׀ שְׁבִיעִי כֹא וּלְבִנִי לֹוי הִנֵּה נְתַתִּי כָּל־
 מַעֲשֵׂא בְּיִשְׂרָאֵל לְנִחְלָה חֶלֶף עֲבָדָתָם אֲשֶׁר־הֵם
 עֲבָדִים אֶת־עֲבֹדַת אֱהֵל מוֹעֵד: " וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֱהֵל מוֹעֵד לְשֹׂאת חֲטָא לָמוֹת:

אונקלוס

בְּפִרְסָנָה בְּסֵף חֲמִשׁ סֵלְעִין בְּסֵלְעִי קוֹדֶשָׁא עֶשְׂרִין מְעִין הוּא: " בְּרָם בּוֹכְרָא דְתוֹרָא אוּ
 בּוֹכְרָא דְאִמְרָא אוּ בּוֹכְרָא דְעֵנָא לֹא תִפְרוֹק קוֹדֶשָׁא אֲנִינִית דְּמִהוּן תִּזְרוֹק עַל מִדְּבָחָא וְיִת
 תִּרְבִּיהוּן תִּפְסֵק קֶרְבֵּן לֹא תִתְּנֵהּ לָךְ: " וְיִבְשְׁרֵהוּן וְהִי לָךְ כְּמִדְּרֵא דְאִרְמוּתָא
 וּכְשׂוֹמָא דְיִמִּינָא לָךְ וְהִי: " כָּל אִפְרָשׁוֹת קוֹדֶשָׁא דִּי וּפִרְשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֶרֶם וְיִ
 וְהִבִּית לָךְ וּלְבִנְךָ וּלְבִנְתְּךָ עֶמֶד לְקֶרֶם עֹלָם קֶרֶם מְלַח עֹלָם הִיא קֶרֶם וְיִ לָךְ וּלְבִנְךָ
 עֶמֶד: כֹּא אִמֵּר וְיִ לְאַהֲרֹן בְּאַרְצֵהוּן לֹא תִחְסִין וְחֶלֶק לֹא יִהֵא לָךְ בְּיַעֲרֵהוּן מִתְּנֵן דִּי
 וְהִבִּית לָךְ אֲנִין חֶלְקְךָ וְאִחְסִנְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כֹּא וּלְבִנִי לֹוי הִיא וְהִבִּית כָּל
 מַעֲשֵׂא בְּיִשְׂרָאֵל לְאִחְסִנָּא חֶלֶף פִּלְחָנְהוּן דִּי אֲנִין פִּלְחִין יִת פִּלְמֵן מִשְׁבֵּן זִמְנָא:

רש"י

הִיא תְּרוּמָה נְדוּלָּה: (יח) כְּחֹזֶה הַתְּנוּפָה וּבְשׂוֹק הַיָּמִין שֶׁל שְׁלָמִים שֶׁנֶּאֱמָר לִפְנֵיהֶם
 וּלְזִשְׁיָהֶם לְבָנֵיהֶם וְלִשְׁבִּירֵיהֶם לְשָׁנִי וְלִזְמַן אַחֵר, אֵף הַבְּכוֹר נֶאֱמָר לְשָׁנִי וְלִזְמַן
 אַחֵר: לֹךְ יְהִי, כֹּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמָּה, הוֹסִיף לָךְ בְּחֻבֵּיב הִנֵּה אֲחֵרֶת, שֶׁלֹּא תֹאמַר כְּחֹזֶה
 וְשׂוֹק שֶׁל חוֹדֶה שְׂאִינוּ נֶאֱמָר אֱלֹא לְיוֹם וְלִלְלָה (וב' י"ו): (יט) כָּל תְּרוּמַת הַקֹּדְשִׁים, מִחֻבֵּיבָה
 שֶׁל פִּרְשָׁה זוֹ כָּלֶּלָה בְּתַחֲלֵל וּבְלֵלָה בְּסוּף וּפִרְט בְּאִמְצָע (עי' ספָּרִי): בְּרִית מְלַח עֹלָם,
 קֶרֶת פִּרְשָׁה עִם אֲהֵרֹן כְּדָבָר הַקְּרִיא וּמִקְרָא אֵת אֲחֵרִים (שם): בְּרִית מִלַּח, פְּקֻדֵּי
 הַקְּרִיָּה לְמִלַּח שְׂאִינוּ מִסְרִים לְעוֹלָם: (כ) וְחֶלֶק לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם, אֵף בְּבִזָּה (שם):

²³But the Levites shall perform the service of the appointed tent, and they shall bear their iniquity. *It shall be* an ordinance throughout your generations, that among the children of Israel they have no inheritance. ²⁴But the tithes of the children of Israel, which they heave as an heave offering, unto the Eternal, I have given to the Levites as an inheritance: therefore I have said unto them, Among the children of Israel they shall have no inheritance. ²⁵And the Eternal spake unto Moses, saying, ²⁶And unto the Levites shalt thou speak, and say unto them, When ye take of the children of Israel the tithes, which I have given you from them for your inheritance, then ye shall heave an heave offering of it for the Eternal, *even* a tithe of the tithe. ²⁷And *this* your heave offering shall be reckoned unto you as though *it were* the corn of the threshing-floor, and as the fulness of the winepress. ²⁸Thus ye also shall heave an heave offering unto the Eternal of all your tithes which ye take from the children of Israel; and ye shall give thereof the heave offering of the Eternal, to Aaron the priest. ²⁹Out of all

רש"י

(23) והם [BUT THE LEVITES SHALL PERFORM THE SERVICE OF THE APPOINTED TENT] AND THEY SHALL BEAR THEIR INIQUITY — "*The y*" means the Levites; they shall bear the iniquity of the children of Israel, because upon them (the Levites) lies the duty to warn them (the Israelites) not to come near unto them¹). (24) אשר ירימו לה' תרומה [BUT ALL THE TITHES OF THE CHILDREN OF ISRAEL] WHICH THEY HEAVE AS AN HEAVE OFFERING UNTO THE LORD — Scripture terms it (the tithe) T'rumah (although it is not holy and may be eaten by a layman) until he (the Levite) sets apart from it the "heave offering of the tithe" (Siphre²). (27) ונחשב לכם תרומתכם כדון מן הגרן AND THIS YOUR HEAVE OFFERING SHALL BE RECKONED UNTO YOU AS THOUGH IT WERE THE CORN OF THE THRESHING FLOOR — *i. e.* the heave-offering of your tithe is forbidden to laymen and to unclean priests, and such of these as eat it of set purpose incur the death penalty, or, if they have eaten it inadvertently, pay in addition to the capital sum a fifth, just as in the case of "T'rumah Gedolah" (the T'rumah set apart by the ordinary Israelite) which is termed the "firstling of the corn" from the threshing floor. וכלוא מן היקב AND AS THE FULNESS OF THE WINE PRESS — the heave offering of wine and oil which is taken out of the wine-press³). מלאה is a term for "ripening"; it is the produce that becomes full. יקב is the pit in front of the wine-press into which the wine runs. The expression יקב always denotes an excavation in the ground. Similar is (Zech. XIV. 10) יקבי המלך, "the pits of the King", that is, the ocean (cf. Rashi on that verse) — the cavity which the King of the Universe has excavated. (28) כן תרימו גם אתם THUS YE ALSO SHALL HEAVE AN HEAVE OFFERING — just as the ordinary Israelites set apart a heave offering from the produce of their threshing floors and wine presses, so you Levites, also, shall set apart a heave offering from your tithes, for that is your inheritance (cf. v. 24). (29) מכל מתנתיכם תרימו את כל תרומת ה' OUT OF ALL YOUR GIFTS YOU SHALL HEAVE EVERY HEAVE OFFERING UNTO THE LORD — Scripture is speaking here of the "Terumah Gedolah" (not of תרומת מעשר, for this is dealt with in verse 28); the meaning is, that if the Levite came to the field

NOTES

¹) See Appendix.

²) So long as the priest's share in the Levite's tithe is not set apart by the latter it is regarded as T'rumah because of the T'rumah virtually contained in it, and may not be eaten by the Levite.

³) See Appendix.

י^י וְעֶבֶר הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ
עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
יִנָּחְלוּ נִחְלָה: י^י כִּי אֶת־מַעֲשֵׂךְ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
יִרְיוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לָלוֹים לְנִחְלָה עַל־כֵּן
אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנָּחְלוּ נִחְלָה:
פ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י^י וְאֶל־הַלֵּוִים
תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־הַמַּעֲשֵׂךְ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֵתָם בְּנִיחְלָתְכֶם
וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מֵעֵשֶׂךְ מִן־הַמַּעֲשֵׂךְ:
י^י וְנִחַשְׁבַּת לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כִּדְגֹן מוֹדֵהֲגֶרֶן וּבִמְלֵאָה
מִדְּהִיקָב: י^י כֵּן תִּרְיוּ גַם־אֵתָם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל
מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתֶּם
מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן: י^י מִכֹּל

אונקלוס

כב ולא יקרבון עוד בנני ישראל למשכן ומקנא לקבלא חובא לממת: כג ויפלוחון לנואי
אנוי ות פלוחון משכן ומקנא ואנוי וקבלון חוביהון קום עלם לדרכיו וכונו בנני ישראל
לא וחסנון אחסנא: כד ארי ות מעשרא דבני ישראל די ופרשון קדם וי אפרשוטא
יהבית לנואי לאחסנא על כן אמרית להון כנו בנני ישראל לא וחסנון אחסנא:
כה ופלוח וי עם משה למימר: כו וללנואי תמלל ותימר להון ארי חסבון מן בנני
ישראל ות מעשרא די ויהבית לכונו מנהון באחסנתהון וספרשון מנה אפרשוטא
קדם וי מעשרא מן מעשרא: כז ונתחשב לכונו אפרשוטאון כעבורא מן אדרא
ובמלאה מן מעשרתא: כח כן תפרשון אף אתון אפרשוטא קדם וי מכל מעשרתיכון
די חסבון מן בנני ישראל ונתנון מנה ות אפרשוטא קדם וי לאהרן כהנא: כט מכל

רש"י

(כג) והם - הלויים - ישאו עונם של ישראל, שעליהם להזהיר הנזירים מנשת אליהם:
(כד) אשר ירימו לה' תרומה. הכתוב קראו תרומה עד שיפריש ממנו תרומת מעשר:
(כו) ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן. תרומת מעשר שלכם אסורה לקרית ולשמאין
וחיבון עליה מיתה וחיובש בתרומה גדולה שנקראת ראשית דגן מן הגרן וכמלאה מן
היקב. תרומת תירוש ויצהר הנשפלת מן היקבים: מלאה. לשון בשול - תבואה שנתמלאת:
יקב. הוא הבור שלפני הנת שהנין יורר לתוכו, וכל לשון יקב חסירה בקרקע הוא, וכן קבי
המלך (וכי"ר), הוא ים אוקיינוס, חסירה שחפר מלכו של עולם: (כח) כן תרימו גם אתם.
כמו שישראל מרימים מקרבם ומיקביהם, תרימו גם אתם ממעשר שלכם, כי הוא נחלתכם:
(כט) מכל מתנתיכם תרימו את כל תרומת ה'. בתרומה גדולה הכתוב מדבר, שאם הקדים
לוי את הכהן בקרי, וקבל מעשרותיו קודם שיטול כהן תרומה גדולה מן הקרי, צריך

your gifts ye shall heave every heave offering of the Eternal, all the best thereof, *even* the hallowed part thereof, out of it. ³⁰And thou shalt say unto them, When ye have heaved the best thereof from it, then it shall be counted unto the Levites as the increase of the threshing-floor, and as the increase of the winepress. ³¹And ye shall eat it in every place, ye and your households: for it is your hire in exchange for your service in the appointed tent. ³²And ye shall bear no sin by reason of it, when ye have heaved from it the best of it: neither shall ye profane the holy things of the children of Israel, lest ye die.

19. ¹And the Eternal spake unto Moses, and unto Aaron, saying, ²This is the ordinance of the law which the Eternal hath commanded, saying, Speak unto the children of Israel, that they take thee a red cow without spot, wherein is no blemish, and upon which never came

רש"י

before the priest, *when the grain has been made into a heap* (i. e., after it has been threshed, when it becomes subject to the law of Terumah), and received his tithes before the priest took the Terumah Gedolah from the heap, the Levite must first set apart the fiftieth part (the usual proportion of the crop which the Israelite gives to the priest) of the tithe as "Terumah Gedolah" and then again set apart the תרומת מעשר (i. e. the tithe of his tithe). (30) כהר"ם את חלבו ממנו WHEN YE HEAVE THE BEST THEREOF FROM IT — i. e. after¹) you have heaved the תרומת מעשר (the priest's share in the tithe) from it, ונחשב THEN the remainder MAY BE ACCOUNTED by the Levites as profane (of a non-sacred character) in all respects, כתבואת נזק AS THE PRODUCE OF THRESHING FLOOR is to the Israelites. *This is not a mere repetition of verse 27 but is stated in order that you should not say: Since Scripture terms it (the tithe) "Terumah", — as it is said, (verse 24) "But the tithes of the children of Israel which they heave as a תרומה unto the Lord" — I may conclude that it is all entirely forbidden to the Levites (just as "Terumah" is forbidden to them); Scripture therefore states, "it shall be accounted unto the Levites as the produce of the threshing floor". How is it with the remainder of the Israelite's produce after he has set apart the "Terumah"? It is profane (non-holy)! So, too, is the corresponding portion of the Levite's tithe profane (cf. Siphre). (31) בכל מקום AND YE MAY EAT IN EVERY PLACE — even in a cemetery²). (32) ולא תשא עולו חטא וגו' AND YE SHALL BEAR NO SIN BY REASON OF IT etc. — *This implies: consequently if you do not set it aside you will bear sin on that account. ולא חטאתו LEST YE DIE — consequently if you do profane them you will die* (cf. Rashi on Ex. XXX. 20 and Note thereon).*

חקת

19. (2) ואת חקת התורה THIS IS THE ORDINANCE OF THE LAW — Because Satan and the nations of the world taunt Israel, saying, "What is this command and what reason is there for it", on this account it (Scripture) writes (uses) the term חקה about it, implying: It is an enactment from before Me; you have no right to criticise it³) (Pes. Rabb.; Yoma 67b). ויקחו אליך THEY SHALL TAKE UNTO THEE — It will always be called by thy name: *people will speak of the cow which Moses prepared in the wilderness*⁴). אדמה תמימה [A COW] RED, PERFECT — *This means that it should be perfect in respect to its redness* (Siphre), — so that if there are two black hairs in it (or two of any colour other than red) it is unfitted for the rite here described⁵) (Parah II. 5).

NOTES

For Notes 1—5 see Appendix.

במדבר יח יט חקת

מִתְּנִיתֶכֶם תְּרִימוּ אֶת כְּלִתְרוֹכֶם יְהוָה מִכְּלִחְלָבוֹ
 אֶת־מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ: ^{ספסיר ל} וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּהִרְיָמָם
 אֶת־חֻלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנִחַשְׁבַּ לְלוֹיִם כְּתִבּוּאָת גֵּרֹן וְכִתְבּוּאָת
 יָקָב: ^ל וְאָכְלָתֶם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אֲתָם וּבֵיתָם
 בִּי־שֹׁכֵר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבַדְתֶּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד:
^ל וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא בְּהִרְיָמָם אֶת־חֻלְבּוֹ מִמֶּנּוּ
 וְאֶת־קִדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלּוּ וְלֹא תָמוּתוּ:

י"ט. דינאל סיען. ספסרת ויאמר שמואל. נטעמאל ח. נסיען י"ט:

פ פ פ

יט * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ^ב זֹאת
 חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לֵאמֹר
 דִּבֶּר וְ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה
 תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ

אונקלוס

מִתְּנִיתֶכֶם תְּרִימוּ ית כל אפרשותא דגו מכל שופרה ית מקדשה מנה: ל ותימר
 להון באפרשותכון ית שופרה מנה ויחשב ללואי בעללת אדרא וכעללת מעצרתא:
 לא ותיכלון יתה בכל אחר אתון ואנש בתיכון ארי אנרא הוא לכון חלף פלחנכון
 במשכון זמנא: לב ולא תקבלון עלוהי חובא באפרשותכון ית שופרה מנה וית
 קודשא דבני ישראל לא תחלון ולא תמותון: פ פ פ

* ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר: ב דא גוברת אוריחא די פקיד יי למימר מלל
 עם בני ישראל ויסבון לד תורתא סמקתא שלמקתא די לית בה מומא די לא סליק

רשי

להפריש הלוי מן המעשר תחלה אחד מהמשים לתרומה גדולה, ונחזור ונפריש תרומת מעשר
 (ספרי): (ל) בהרימכם את חלבו ממנו. לאחר שתרימו תרומת מעשר ממנו: ונחשב המותר
 ללוים חקין ומדין כתבואת גרן לישראל, שלא תאמר הואיל וקראו הכתוב תרומה — שנאמר
 כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה — יכול יהא כלו אסור, ת"ל ונחשב
 ללוים כתבואת גרן, מה של ישראל חקין, אף של לוי חקין (עי' ספרי): (לא) בכל מקום.
 אפילו בבית הקברות (שם): (לב) ולא תשאו עליו חטא ונוי. הא אם לא תרימו תשאו חטא:
 ולא תמותו. הא אם תחללו תמותו:

יט (ב) זאת חקת התורה. לפי שהששון ואמות העולם מוניין את ישראל, לומר מה המצוה הזאת
 ומה שעם יש בה? לפיכך כתב בה חקת — נזרה היא מלפני, אין לדך רשות להרבה אחריה
 (יומא ס"ז): ויקחו אליך. לעולם היא נקראת על שמך — פרה שעשה משה במדבר: אדמה
 תמימה. שתהא תמימה באדמימות, שאם היו בה שמי ששרות שחורות פסולה (פרה פ"ב):

yoke. ³And ye shall give her unto Eleazar the priest, that he may bring her forth without the camp, and *one* shall slaughter her before his face. ⁴And Eleazar the priest shall take of her blood with his finger, and sprinkle of her blood towards the front side of the appointed tent seven times. ⁵And *one* shall burn the cow before his eyes; her skin, and her flesh, and her blood, with her dung, shall he burn: ⁶And the priest shall take cedar wood, and hyssop, and crimson, and cast *it* into the midst of the burning of the cow. ⁷Then the priest shall wash his garments, and he shall lave his flesh in water, and afterwards he shall come into the camp, but the priest shall be unclean until the even. ⁸And he that burneth her shall wash his garments in water, and lave his flesh in water, and shall be unclean until the even. ⁹And a man *that is* clean shall gather the ashes of the cow, and place *them* without the camp in a clean place, and it shall be as a charge for the congregation of the children of Israel, for a water of separation: it is a purification for sin. ¹⁰And he that gathereth the ashes of the cow shall wash his garments

רש"י

(3) אֵלְעָזָר [YE SHALL GIVE IT TO] ELEAZAR — The command concerning it is *to be carried out* by the Segan (the second to the High Priest) (Siphre; Yoma 42b)¹. אֵל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה [HE SHALL BRING IT FORTH] WITHOUT THE CAMP — without the three camps (Zeb. 105b; cf. Rashi on Lev. IV. 12). אֶחָד יִשְׁחָט אֹתָהּ לִפְנֵי וְאֶחָד יִשְׂרֹף אֹתָהּ לְעֵינָיו AND ONE SHALL SLAUGHTER IT IN HIS PRESENCE — A stranger (a non-priest) slaughters it whilst Eleazar looks on (superintends) (Siphre; Yoma 42a). (4) אֵל נֹכַח סִנֵּי אֹהֶל מוֹעֵד [HE SHALL SPRINKLE THE BLOOD] TOWARDS THE FRONT SIDE OF THE APPOINTED TENT — He stands at the East of Jerusalem and must direct his gaze straight towards the entrance of the Hechal at the time of sprinkling the blood²) (Siphre; Zeb. 105b). (7) אֵל הַמַּחֲנֶה [AND AFTERWARDS HE MAY COME] INTO THE CAMP — into the camp of the Shechina (in the case of the Temple at Jerusalem, into the forecourt, the עוֹרָה, immediately in front of the Temple), *from which alone he had been barred*, for no unclean person was expelled from two camps (i.e. from more than one, viz., the *מַחֲנֶה שְׂכִינָה*) except a person with a running issue and a man who had suffered a seminal emission (who were expelled from the *מַחֲנֶה שְׂכִינָה* and *מַחֲנֶה לִוְיָהּ*), and a leper (who had to remain outside the whole three) (cf. Pes. 67a). וְאַחֲרָיו יָבֹא אֵל הַמַּחֲנֶה [AND AFTERWARDS HE SHALL COME INTO THE CAMP] AND THE PRIEST SHALL BE UNCLEAN UNTO THE EVENING — Invert its order (that of the phrases forming this half of the verse), and then explain it: He shall be unclean until the evening and afterwards he shall come into the camp (cf. Rashi Lev. XI. 32 and Note thereon). (9) וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה AND HE SHALL LAY THEM UP WITHOUT THE CAMP — He divided it (the ashes) into three portions: one he placed on Mount Olivet, another was divided between all the priestly divisions, and the other he placed in the חֵיל (the space that surrounded the Temple area) (Siphre; Para III. 11). That portion given to the priestly divisions was outside the forecourt, so that the inhabitants of the cities and anyone who required to be cleansed might take of it; *as for that which was on Mount Olivet, the High Priests purified themselves by means of it for preparing other "red cows"*, whilst that which was in the space surrounding the Temple area was placed *there to be kept for all times* by special enactment of Scripture, as it is said, "and it shall be kept for the congregation of the children of Israel (cf. Tos. Para 2). לְמֵי נִדָּה FOR WATERS OF NIDAH — i.e. for waters of sprinkling (or casting); similar are, (Lam. III. 53) "and they cast (יָדוּ) a stone upon me"; (Zech. II. 4) "to cast down (לִידוֹת) the horns of the nations", *both of which are expressions denoting "casting"*.

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

על: י ונתתם אתה אל־אלעזר הכהן והוציא אתה אל־מחוז למחנה ושחט אתה לפני: י ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל־נכח פני אהל־מועד מדמה שבע פעמים: י ושרף את־הפרה לעיניו את־ערה ואת־בשרה ואת־דמה על־פרשה ישרף: י ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל־הוד שרפת הפרה: י וכבם בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל־המחנה וטמא הכהן עד־הערב: י והשרף אתה וכבם בגדיו במים ורחץ בשרו במים וטמא עד־הערב: י ואסף איש טהור את־אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור והיתה לעלת בני־ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא: י וכבם האסף את־אפר הפרה את־בגדיו

אונקלוס

עלה נקרא: י ונתתנו ומה לאלעזר כהנא ויפק ומה למקרא למשריתא ויכוס ומה קדמוהי: י ויסב אלעזר כהנא מדמה באצבעה וידי לקבל אפי משכן ומקא מדמה שבע ויכני: י ויזקד ונת תורתא לעיניה ונת משכה ונת בשרה ונת דמה על אכלה ויזקד: י ויסב כהנא אגא דארנא ואזובא וצבע והזרי וירמי לגו וקידת תורתא: י ויצבע לבושוהי כהנא ויסחי בשרה כמנא ובתר כן ויעול למשריתא ויהי מסאב כהנא עד רמשא: י ודמוקר ומה וצבע לבושוהי כמנא ויסחי בשרה כמנא ויהי כסאב עד רמשא: י ויכנוש גבר דכי ונת קטמא דתורתא ויצנע למקרא למשריתא באתר דכי ויהי לכנשתא דבני ישראל למקרא למי אדויתא חטאתא הוא: י ויצבע

רשי

(י) אלעזר. מצינה בסנן (ספרי): אל מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות: ושחט אתה לפניו. ור שחט ואלעזר רואה (שם: יומא מ"ב): (ד) אל נכח פני אהל מועד. עומד במקומו של ירושלים ומתכונן ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם (ספרי: ובי ק"ה): (ו) אל המחנה. למחנה שכינה. שאין שםא משלח חוץ לשתי מחנות אלא זב ובעל קרי ומצורע (עי' פס' ס"ו): וטמא הכהן עד הערב. קרסו ודרשוהו — ושמא עד הערב ואחר יבא אל המחנה: (ט) והניח מחוץ למחנה. לשלשה חלקים מחלקה, אחד נתן בבהר המשחה ואחר מתחלק לכל המשמרות ואחד נתן בחיל (ספרי: פרה פ"ג). זה של משמרות הנה. חוץ לעזרה. לטול ממנו בני העזרות וכל הצריכין לשהיה. וזה שבהר המשחה כהנים גדולים לקרות אחרות מקדשין הימנה. וזה שבחיל נתון למשמרת מונרת הקטוב. שנאמר ודיתה לעדת בני ישראל למשמרת: למי נדה. למי הנה. כמו נדה אכן כי (איכה ג.) לידות את קרנות הנוגים (וכי ב.) לשון וריקה: חטאת הוא. לשון חטוי, בפשוטו, ולפי הלכותיו קראה

and be unclean until the even: and it shall be unto the children of Israel, and unto the stranger that sojourneth among them, for an ordinance for ever. ¹¹He that toucheth a dead *body* of any man shall be unclean seven days. ¹²He shall purify himself with it on the third day, and on the seventh day he shall be clean: but if he purify not himself on the third day, then on the seventh day he shall not be clean. ¹³Whosoever toucheth a dead *body* of any man that died, and purifieth not himself, defileth the dwelling of the Eternal; and that soul shall be cut off from Israel: because the water of separation was not sprinkled upon him, he shall be unclean; his uncleanness is yet upon him. ¹⁴This is the law when a man dieth in a tent; all that come into the tent, and all that is in the tent, shall be unclean seven days. ¹⁵And every open vessel, which hath no lid bound upon it, is unclean. ¹⁶And whosoever toucheth one that is pierced with a sword in the open fields, or a dead *body*, or

וְשֵׁי

חטאת הוא IT IS A PURIFICATION FROM SIN — This, according to its literal meaning, is an expression denoting "purification", but from the point of view of the Halachas to which it is to be subject Scripture terms it a חטאת, "sin-offering"; to state *by so doing* that it is similar to holy things — that it is prohibited for any *other* use (cf. Siphre; Men. 51b). (12) הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ HE SHALL PURIFY HIMSELF WITH IT — with this ash¹). (13) כִּמֵּת בְּנֶפֶשׁ [HE WHO TOUCHES] A DEAD BODY OF ANY PERSON — And what dead body is here intended? That of a human being (נֶפֶשׁ הָאָדָם), the addition of הָאָדָם *serving* to exclude the person (body) of an animal, *so intimating* that uncleanness caused by it does not require sprinkling *for its removal*²). Another explanation of בְּנֶפֶשׁ is, that this term refers to a quarter of a log of blood (this being regarded as the minimum quantity necessary for maintaining life in a human being)³) (Chul. 72a). אֵת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא HE DEFILETH THE TABERNACLE OF THE LORD, if he enters the forecourt⁴) even though after having immersed himself, but without having been sprinkled on the third and seventh days, *for* עוֹד בְּטִמְאוֹתָּו HIS UNCLEANNESS IS YET UPON HIM, although he has immersed himself. (14) כֹּל הַבָּא אֶל הָאֵהָל ALL THAT COMETH INTO THE TENT, whilst the dead body is within it, *shall be unclean seven days*. (15) וְכֹל כֵּל אֲרוֹחַ AND EVERY OPEN VESSEL — Scripture is speaking of an earthen vessel which is not receptive of uncleanness by an *unclean thing touching* its exterior but *only by it being* in its interior (even without contact with the interior walls; cf. Rashi on Lev. XI. 33); therefore if the cover that forms its lid is not well joined to it by a perfect contact, it (the vessel) becomes unclean; but if the lid is joined upon it, it is clean, *whilst metal vessels would in any case become unclean, whether they are closed or not, since they are receptive of uncleanness whether an unclean object touches them in their inside or on their outside* (Chul. 25a). סָחִיל is an expression denoting "joined" in the Arabic language. Similar is (Gen. XXX. 8; cf. Rashi thereon), נִסְחָלִי אֵלַי, "By bonds of God I have joined myself (נִסְחָלִי) with my sister". (16) עַל כָּל הַשָּׂדֶה [AND EVERYTHING WHICH TOUCHES] ON THE OPEN FIELD — Our Rabbis explained that this is intended to include the upper board and the side board of a coffin (which were on the surface of the field⁵) — that these, too, render a person unclean). The literal meaning

NOTES

1) If it meant "with this cow" it would require כֶּבֶד not בּוֹ. There is another reading in Rashi which makes this plainer: בְּאֶשֶׁר הָעֹרֶה, i. e. "He shall purify himself with the ash of this cow".

For Notes 2—5 see Appendix.

במדבר יש חקת

וּטְמֵא עַד-הָעֶרֶב וְהִיָּתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגֵר הַגֵּר
בְּתוֹכָם לַחֲקֹת עִזִּים: ^י הִנֵּנִי בָּמָת לְכָל-נֶפֶשׁ אָדָם
וּטְמֵא שִׁבְעַת יָמִים: ^{יב} הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: ^{יג} כָּל-הַנִּגָּע בָּמָת בְּנֶפֶשׁ
הָאָדָם אֲשֶׁר-יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת-מִשְׁכַּן יְהוָה
טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדָּה
לְאִזְרֵק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טָמֵא: ^{יד} זֹאת
הַתּוֹרָה אֲדָם בִּיָּמוֹת בְּאֶהָל כָּל-הַבָּא אֶל-הָאֶהָל
וְכָל-אֲשֶׁר בְּאֶהָל יִטְמֵא שִׁבְעַת יָמִים: ^{טו} וְכָל כָּלִי
פָּחוּת אֲשֶׁר אִידָצְמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: ^{טז} וְכָל
אֲשֶׁר-יִגַּע עַל-פָּנָי הַשָּׂדֶה בַּחֲלָל-חֶרֶב אוֹ בָּמָת אוֹ

אונקלוס

דְּמִכְנִישׁ יְתָ קִטְמָא דְּתוֹרָתָא יְתָ לְבוֹשׁוֹהִי וְיִהִי מִסָּבָא עַד רַמְשָׁא וְתִהִי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וּלְגֵיזְרִיא דִּיתְגִּירוֹן בִּינִיחוֹן לְקִנֵּם עִלָּם: ^י יֵא דִּיקְרַב בְּמָתָא לְכָל נִפְשָׁא דְּאִנְשָׁא וְיִהִי
מִסָּבָא שְׁבַעַת יוֹמִין: ^{יב} הוּא וְדִי עֲלוֹהִי בִּיּוֹמָא חֲלִיתָאָה וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה יִדְבֵּי וְאִם
לֹא וְדִי עֲלוֹהִי בִּיּוֹמָא חֲלִיתָאָה וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה לֹא יִדְבֵּי: ^{יג} כָּל דִּיקְרַב בְּמָתָא
כְּנִפְשָׁא דְּאִנְשָׁא דִּי יָמוּת וְלֹא וְדִי עֲלוֹהִי יְתָ מִשְׁבָּנָא דְּדִי סְאִיב וְיִשְׁתַּצִּי אִנְשָׁא הַהוּא
מִיִּשְׂרָאֵל אֲרִי מִי אֲדִיּוֹתָא לֹא אֲדִיּוֹקִי עֲלוֹהִי מִסָּבָא וְיִהִי עוֹד סְאִיבָתָה בָּהּ: ^{יד} דִּיא
אוֹרִיתָא אִנְשׁ אֲרִי יָמוּת מִשְׁבָּנָא כָּל דְּעֲלֵל לְמִשְׁבָּנָא וְכָל דִּי כְּמִשְׁבָּנָא וְיִהִי מִסָּבָא
שְׁבַעַת יוֹמִין: ^{טו} וְכָל מִן דְּחִסְף פָּתִיחַ דְּלִית מְנוּפֶת שִׁנַּע מִקָּף עֲלוֹהִי מִסָּבָא הוּא:
^{טז} וְכָל דִּי יִקְרַב עַל אִפִּי חֲקֵלָא בְּקִטְל חֶרֶב אוֹ בְּמָתָא אוֹ בְּנִרְמָא דְּאִנְשָׁא אוֹ

רש"י

הַקְּטוֹב חֲסֵאתָ לומר שֶׁהִיא כְּקִדְשִׁים, לְאָסֵר בְּהִנָּאָה (ע"י ספרי; מ"ג נ"א): (י"ב) הוּא יִתְחַטֵּא
בו. בְּאִסְרָה הַזֶּה: (י"ג) בָּמָת בְּנֶפֶשׁ. וְאִי זֶה מָתָּה שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, לְהִנָּאָה נֶפֶשׁ בְּהִמָּה שְׂאִין
סְמָאָתָה צְרִיקָה הָיְתָה: ד"א בְּנֶפֶשׁ זֶה רְבִיעִית דָּם (חול' ע"ב): אֵת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא. אִם נִקְנָם
לְעִנְיָנָהּ אִפְּסִילוּ בְּסִבְלָה בְּלֹא הָיְתָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. עוֹד טָמֵא בּוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂסֻבָּל:
(י"ד) כָּל הַבָּא אֶל הָאֶהָל. בְּעוֹד שֶׁמָּת בְּתוֹכוֹ: (ט"ו) וְכָל כָּלִי פָּחוּת. בְּכָלִי חֶרֶם הַקְּטוֹב
מִדְּבַר. שְׂאִין מִקְבֵּל סְמָאָה מְנוּבָּא אֵלָּא מִתּוֹכוֹ, לְסִיכָּד אִם אִין מְנוּפֶת צְמִידָתוֹ פָּתוּלָה עָלָיו
נִסָּה בְּחִבּוּר. טָמֵא הוּא. הָא אִם נִשׁ צְמִיד פָּתִיל עָלָיו שְׂהוּר (שם כ"ה): פָּתִיל. לְשׁוֹן מִקְבֵּר
בְּלִשׁוֹן עֶרְבִי, וְכֵן (כ"ו ל'), נִתְחַלֵּי אֱלֹהִים נִסְתַּלֵּיתִי – נִתְחַבְּרִיתִי עִם אֲחֹתִי: (ט"ז) עַל פְּנֵי
הַשָּׂדֶה. רְבוּתִינוּ דְּרָשׁוּ לְרִבּוּת נִלְלָל וְרוֹשֵׁק (ספרי; חול' ע"ב), וּשְׂשׂוּמוֹ, עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, שְׂאִין

a bone of a man, or a grave, shall be unclean seven days. ¹⁷And for an unclean *person* they shall take of the dust of the burnt cow of purification for sin, and running water shall be put thereto in a vessel; ¹⁸And a clean person shall take hyssop, and dip *it* in the water, and sprinkle *it* upon the tent, and upon all the vessels, and upon the persons that were there, and upon him that touched a bone, or one pierced, or one dead, or a grave: ¹⁹And the clean *person* shall sprinkle upon the unclean on the third day, and on the seventh day; and on the seventh day he shall purify him, and he shall wash his garments, and lave himself in water, and shall be clean at even. ²⁰But the man that shall be unclean, and shall not purify himself, that soul shall be cut off from among the assembly, because he hath defiled the sanctuary of the Eternal: the water of separation hath not been sprinkled upon him; he is unclean. ²¹And it shall be an ordinance for ever unto them; he that sprinkleth the water of separation shall wash his garments, and he that toucheth the water of separation shall be unclean until the even. ²²And whatsoever the unclean *person* toucheth shall be unclean; and the soul that toucheth *him* shall be unclean until the even.

20. ¹Then came the children of Israel, *even* the whole congregation,

רש"י

of the words *אהל* *השדה* is, however, that *even* where there is no *אהל*, covering, there, too, the dead body may cause uncleanness, but *only* by contact with it. (19) *והטאון כיום השביעי* AND HE SHALL PURIFY HIM ON THE SEVENTH DAY — This is the completion of his purification¹) (cf. Siphre). (20) *ואיש אשר יטמא ונר* AND THE MAN THAT IS UNCLEAN [AND DOES NOT PURIFY HIMSELF ... HATH DEFILED THE SANCTUARY OF THE LORD] — If the Sanctuary is mentioned why is the Tabernacle also mentioned (in v. 13 "he hath defiled the Tabernacle of the Lord")? etc., as is set forth in *Treatise* (Shebuoth 16b)²). (21) *ומזה מי הנדה* AND HE THAT SPRINKLED THE WATER OF SPRINKLING [SHALL WASH HIS GARMENTS] — Our Rabbis said that the one who sprinkles remains clean³), and this *statement* is intended to intimate that one who bears the waters of purification becomes unclean with a more stringent uncleanness, in that he renders unclean the garments that are upon him (for it states here that he shall wash his garments), which is not so in the case of one who *only* touches *these waters*. And this fact that it *here* expresses it (the idea of "bearing the waters") by the term "he that sprinkles" is *only* to tell you that they (the waters) do not render a person *who bears them* unclean unless they contain a quantity capable of being sprinkled (Nidd. 9a). *והנגע ... יטמא* AND HE THAT TOUCHETH ... SHALL BE UNCLEAN, but does not require washing of his garments. (22) *וכל אשר יגע בו הטמא* AND WHATSOEVER THE UNCLEAN PERSON TOUCHETH — *i. e.*, this unclean person who has become unclean by

NOTES

¹) See Appendix.

²) The reply there given is as follows: If it had only been stated that an unclean person entering the *משכן* thereby defiled it, and this had not been said also of the *מקדש*, I might have contended that it referred only to the *משכן* and not to the *מקדש* because the former had been anointed with consecrating oil and therefore had a higher degree of sanctity; whilst if this had been stated of the *מקדש* only, I might say that it does not apply also to the *משכן* because the sanctity of the former was of a perpetual character. Consequently both statements are necessary.

³) See Appendix.

בַּעֲצֵם אֲדָם אוֹ בַקֶּבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: " וְלִקְחוּ
 לַטָּמֵא מִעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מִיִּם חַיִּים
 אֶל־כָּל: ש"י וְלִקְחָה אִזּוֹב וְטַבַּל בַּמִּים אִישׁ טָהוֹר
 וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר־
 הָיְרָשָׁם וְעַל־הַנֶּגֶז בַּעֲצֵם אוֹ בַחֲלָל אוֹ בַמָּת אוֹ
 בַקֶּבֶר: י" וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל־הַטָּמֵא בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַחֲטָאוּ בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּכְבָּם בַּגָּדֵי
 וּרְחֵץ בַּמִּים וְטָהַר בָּעֵרֶב: י' וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא
 יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקֹּהֶל כִּי אֶת־
 מִקְדָּשִׁי יְהִיָּה טָמֵא מִי נִדָּה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא הוּא:
 כ" וְהִיתָה לָהֶם לַחֲקֵת עוֹלָם וּמוֹזָה מִיַּהֲנִידָה יְכַבֵּם
 בַּגָּדֵי וְהַנֶּגֶז בְּמִי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעֵרֶב: י"ב וְכָל
 אֲשֶׁר־יַעֲרֹבוּ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֶּגְזָה תִּטְמָא
 עַד־הָעֵרֶב: פ כ * וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה

אונקלוס

בַּקֶּבֶרָא וְהִי מִסָּבָב שִׁבְעַת יוֹמִין: " וַיִּסְבֹּן לְרִמְסָאָב מִעֵפֶר וְקִדַּח חַטָּאתָא וַיִּתְּנוּ
 עָלָיו מִי מִבוֹעַ לָקֹן: " וַיִּסְבּ אִזּוֹבָא וַיִּטְבֹּל בַּמַּיָא גִבֹר דְּבִי וַיְדִי עַל מִשְׁכָּנָא וְעַל
 כָּל מִנְיָא וְעַל נִפְשָׁתָא דִּי הוּוּ תַמָּן וְעַל דִּיקְרָב בְּנִרְמָא אוֹ בַמִּטְלָא אוֹ בַמָּתָא אוֹ
 בַקֶּבֶרָא: י" וַיְדִי דִכְנָא עַל מִסָּבָבָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וַיִּדְכֶנָּה בְּיוֹמָא
 שְׁבִיעָאָה וַיַּצְבֵּעַ לְבוּשׁוֹהִי וַיִּסְחִי בַמַּיָא וַיְדִי בְרִמְשָׁא: י' וַיִּכְבֹּר דִּי יִסְתָּאָב וְלֹא וַיְדִי
 עָלָיו וַיִּשְׁחֲצִי אֶנְשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קַהֲלָא אֲרִי יָת מִקְדָּשָׁא דִּי סָאָב מִי אֲדִיוֹתָא לֹא
 אֲזִידִיקוּ עָלָיו מִסָּבָב הוּא: כ" וְהִתְהִי לְחוֹן לָקֹם עָלֵם וַיְדִי מִי אֲדִיוֹתָא וַיַּצְבֵּעַ
 לְבוּשׁוֹהִי וַיְדִיקְרָב בְּמִי אֲדִיוֹתָא וְהִי מִסָּבָב עַד רִמְשָׁא: י"ב וְכָל דִּיקְרָב (בָּה) מִסָּבָבָא
 וְאִנְשׁ דִּיקְרָב בָּה וְהִי מִסָּבָב עַד רִמְשָׁא: * וַאֲחָז בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִדְּבָרָא

רש"י

שֵׁם אֹהֶל, מִטְמֵא הַמָּת שֵׁם בְּנִינִיעָה: (יט) וַחֲטָאוּ בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, הוּא גִמַר טָהַרְתּוּ (ע"י ספרי):
 (כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְנִי, אִם נֶאֱמַר מִקְדָּשׁ לָמָּה נֶאֱמַר מִשְׁכָּנָא כִּי דְבָרָתָא בְּשִׁבוּעוֹת
 (דף ט"ז): (כא) וּמוֹזָה מִי הַגֵּדָה, רַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁהַמִּזְבֵּחַ טָהוֹר, וְהָ בָּא לְלַמֵּד שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִי
 הַטָּמֵא טָמֵא טָמֵאָה חֲמוּדָה לַטָּמֵא בְּנִדָּם שְׁעָלֶיהָ, מִה שְׂאִין בֶּן בִּנְיָמִן, וְהָ שְׁחָצִיא בִלְשׁוֹן
 מִזְבֵּחַ, לֹמַר לָךְ שְׂאִין מִטְמֵאִין עַד שִׁיבָא בָּהֶן שִׁיעוֹר הַזֶּה (נדה ט"ז): וְהַנֶּגֶז, יִטְמָא, וְאִין שְׁעִין
 בְּבוֹם בְּנִדָּם: (כב) וְכָל אֲשֶׁר יַעַב בּוֹ הַטָּמֵא הֵנָּה שְׁנִשְׁמָא בַמָּת, יִטְמָא: וְהַנֶּפֶשׁ הַנֶּגְזָה בּוֹ,
 בְּטָמֵא מֵת, תִּטְמָא עַד הָעֵרֶב, כֹּאן לְמַדְנִי שֶׁהַמָּת אֲבִי אֲבוֹת הַטָּמֵאָה, וְנוֹגֵעַ בּוֹ אֵב הַטָּמֵאָה
 וּמִטְמָא אֲדָם: זֶה פְּרוּשָׁה לְפִי מִשְׁמַע הַלְכוּתִיָּה, וּמִזֵּא הַעֲמָקִי מִסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה

into the desert of Zin, in the first month: and the people abode in Kadesh; and Miriam died there, and was buried there. ²And there was no water for the congregation: and they assembled themselves against Moses and against Aaron. ³And the people quarelled with Moses, and spake, saying, Would that we had died when our brethren died before the Eternal! ⁴And why have ye brought up the assembly of the Eternal into this desert, that we and our beasts should die there? ⁵And wherefore have ye made us to come up out of Egypt, to bring us in unto this evil place? it is no place of seed, or of figs, or of vines, or of pomegranates; neither is there any water to drink. ⁶And Moses and Aaron

רש"י

reason of a corpse¹), SHALL TOUCH, יִשְׁמַח SHALL BECOME UNCLEAN. וְהִנֵּשׁ הַנֶּפֶשׁ AND THE SOUL THAT TOUCHETH him that hath become unclean by reason of a corpse, תִּשְׁמַח עַד הָעֶרֶב SHALL BE UNCLEAN UNTIL THE EVEN — Here we learn that a corpse is a progenitor of a primary source of uncleanness, and he that touches it becomes a primary source of uncleanness and can render a human being unclean²). — This is its explanation (that of the whole chapter) according to what it literally implies and according to the Halachoth connected with it. — A Midrashic explanation I have copied from the work of R. Moses the Preacher, and this is: (2) וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ AND THEY SHALL TAKE UNTO THEE — *They shall take from that which is their own: just as they divested themselves of their golden earrings for making of the calf — i. e., of that which was their own, so shall they bring this calf-like animal as an atonement from that which is their own.* פָּרָה אֲדָמָה A RED COW — *Why this rite was performed with a cow may be exemplified by a parable. It may be compared to the case of*

NOTES

¹) Not the unclean persons mentioned in the preceding verse (for this would be better expressed by וְכָל אִשָּׁר יִנֵּעַ בָּהֶם) but he who is referred to by the term הַנֶּפֶשׁ in the entire chapter: he who has been rendered unclean by a corpse.

²) Cf. General Note on טוֹמְאוֹת וְשִׁהֲרֹת in the Appendix to Leviticus of this edition of the Pentateuch.

מִדְּבָרְצֶן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֶדֶשׁ וַתָּמָת
שָׁם מֵרִים וַתִּקָּבֶר שָׁם: ^ב וְלֹא־הָיָה מַיִם לַעֲדָה
וַיִּקְהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן: ^י וַיִּרְכַּב הָעָם עִם־מֹשֶׁה
וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוֹ גִּעְעֵנוּ בְּגֹעַ אַחֲנִי לִפְנֵי יְהוָה:
^י וְלָמָּה הִבֵּאתֶם אֶת־קֹהֶל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה
לָמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵירָנוּ: ^י וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם
לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַרְעָה הַזֶּה לֹא־מָקוֹם זֶרַע
וַתֵּאֱנֶה וְגִפְנוֹ וְרִמּוֹן וּמִים אֵין לִשְׁתוֹת: ^י וַיְבֹא מֹשֶׁה

אוֹנְקִלוֹס

רָצוֹן בְּיָרֵחַא קִדְמָאָה וַיִּתֵּב עָמָא בְּרָגִים וּמִיתָת סָמֹן מֵרִים וַתִּקְבְּרַת סָמֹן: ^ב וְלֹא
הָיָה מַיִם לְכַנְשָׁתָא וַתִּקְבְּשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן: ^י וַיִּנְצֵץ עָמָא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ
לְמִימָר וְלוֹי דְּמִתְנָא בְּמוֹתָא רֵאשִׁיתָא קָדָם יְיָ: ^י וְלִמָּא אִיתִיתוּן יָת קֹהֶלֶא רֵי' לְמִדְּבָרָא
הַרְיוֹן לְמִתָּת סָמֹן אֲנַחְנָא וּבְעֵירָנָא: ^י וְלִמָּא אֶסְקִתוּנָא מִמִּצְרַיִם לְאֶעֱלִי וְתָנָא לְאַתְרָא
בְּיִשָּׁא הַרְיוֹן לֹא אֲמָר כְּשֶׁר לְבֵית זֶרַע וְאַף לֹא סִינִיֹן וְגוֹסְפִיֹן וְרִמּוֹנִיֹן וּמַיָּא לִית
לְמִשְׁתִּי: ^י וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קָדָם קֹהֶלֶא לְהַרְעָ מִשְׁכָּן וּמָנָא וְנִפְּלוּ עַל אֲפִיּוֹן

רש"י

הַדָּרָשׁוֹן תְּהֵוּ: וַיְחַוּ אֵלֶיךָ. מִשְׁלָהִם. כָּשֶׁם שֶׁהֵם פָּרָקוּ גִּמְי הִזְקֵב לְעַל מִשְׁלָהִם. כִּד יְבִיאוּ
זו לְכַפְרָה מִשְׁלָהִם: פָּרָה אֲדַמָּה. מִשָּׁל לְכֹן שִׁפְחָה שִׁפְחָה פִּלְטִין שֶׁל מִלָּךְ, אֲמָרוּ תְבֵאָא אֲמֹ
וַתִּקְנֶת הַצִּיּוֹנִיָּה. כִּד תְּבֵאָא פָּרָה וְתִכְפֹּר עַל הָעֶגְלָה (תְּנַח): אֲדַמָּה. עַל שֶׁם אִם יֵאָדְמוּ כְּתוּלָע
(יִשִּׁי א'), שֶׁהִתְקַטְּף קִרְיִי אֲדָוִם: תְּמִימָה. עַל שֶׁם יִשְׂרָאֵל שִׁדְּיו תְּמִימִים, וְנִשְׁעֵשׁ בּוֹ בַּעֲלֵי גִּמְיָו.
תְּבֵאָא זוֹ וְתִכְפֹּר עֲלֵיהֶם וְיִחַדּוּ לְתַמְנוּתָם: לֹא עֲלָה עֲלֵיהָ עַל. כָּשֶׁם שֶׁפָּרָקוּ מִצִּיּוֹנִיָּה עַל
שְׂמִיָּם: אֵל אֲלַעֲזֹר הַכֹּהֵן. כָּשֶׁם שֶׁנִּקְהֲלוּ עַל אַהֲרֹן, שֶׁהוּא כֹהֵן, לְעִשׂוֹת הָעֶגְלָה: וְלִפְנֵי שֶׁאַהֲרֹן
עָשָׂה אֶת הָעֶגְלָה לֹא נִתְּנָה לוֹ עֲבוּדָה זוֹ עַל יְדֵי, שֶׁאֵין קִטְיִנֹר נִשְׁעֵשׂ סְנִינֹר: וּשְׂרָף אֶת הַסֶּרֶה.
כָּשֶׁם שֶׁנִּשְׂרָף הָעֶגְלָה: עַץ אֲרוֹ וְאֻזֹּב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת. שְׁלֹשָׁה מִינֵי הַלֵּלֹ קִנְיָר שְׁלֹשֶׁת אֲלִפֵּי אִישׁ
שֶׁנִּפְּלוּ קֶעֱנָל, וְאִשׁוֹ הוּא הַנְּבוֹת מִקֵּל הַאֵילָנוֹת וְאֻזֹּב גִּמְיָר מִקֵּלֶם, סִימָן שֶׁהַנְּבוֹת שֶׁנִּתְּנָאָה
וְתֵאֵא: וְשִׁפְטִיל אֶת עֲצָמוֹ בְּאֻזֹּב וְתוֹלַעַת וְיִתְכַפֵּר לוֹ: לְמַשְׁמֶרֶת. כִּמּוֹ שֶׁשִּׁשְׁעֵי הָעֶגְלָה שֶׁמִּדֹּר
לְדֹרוֹת לְפִדְרָעִיתָא, וְאֵין לָהּ עֲבוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ מִשְׁקֻנֹּת הָעֶגְלָה, שֶׁאֲמָר וּבִיּוֹם שֶׁקָּרִי וּפְקֻדֹתֵי
גִּמְיָ (שְׁמִי לִיב), וְכָשֶׁם שֶׁהָעֶגְלָה מִסְמָא כָּל הָעוֹשִׁקִים בּוֹ, כִּד פָּרָה תְּסַמָּא כָּל הָעוֹשִׁקִין בּוֹ,
וְכָשֶׁם שֶׁנִּשְׂקִיָּהוּ בְּאַסְרֵי, שֶׁאֲמָר וַיִּזְרֹר עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְגו' (שְׁמִי), כִּד וְלִקְחוּ לְשִׁמָּא מִסְפֵּר
שְׁרֵפֶת הַחֲטָאֹת וְגו':

כ (א) כֹּל הָעֲדָה. עֲדָה הַשְּׁלֵמָה. שֶׁבָּבֶר מִתּוֹ מִמִּי מִדְּבָר וְאֵלּוֹ פָּרְשׁוּ לְחַיִּים: וְתַמָּת שֶׁם
מֵרִים. לָמָּה נִסְסִקָּה פָּרְשַׁת מִיתָת מֵרִים לְפָרְשַׁת פָּרָה אֲדַמָּה: לֹאמַר לָד מַה קִּנְיָנוֹת מִכְּפָרִין
אִף מִיתָת צִדִּיקִים מִכְּפָרֶת (מִיָּק כ"ח): וְתַמָּת שֶׁם מֵרִים. אִף הוּא בְּנִשְׁקָה מִתָּה, וּמִפְּנֵי מַה
לֹא נִאֲמָר בָּהּ עַל פִּי הָיָה שֶׁאֵינוֹ דָּרָךְ קְבוֹר שֶׁל מִעֲלָה, וּבְאַהֲרֹן נִאֲמָר עַל פִּי הָיָה בְּאַלָּה
מִסְעִי (בְּמִי ל"ג): (ב) וְלֹא הָיָה מַיִם לַעֲדָה. מִכָּאן שֶׁכָּל אֲרָבָעִים שָׁנָה הָיָה לָקֵם הַבָּרָא בְּכֹזֶת
מֵרִים (חַעֲנִי ט'): (ג) וְלוֹ גִּעְעֵנוּ. הִלְוִי שֶׁנִּשְׁעֵנִי: בְּנוֹת אֲחֵינוּ. בְּמִיתָת אֲחֵינוּ בְּדָבָר, לְמַד
שֶׁמִּיתָת עָמָא מִקְּנֵה מִקְּנֵה: בְּנוֹת. שֶׁם דָּבָר הוּא, כִּמּוֹ בְּמִיתָת אֲחֵינוּ, וְלֹא יִסְכֵּן לְפָרְשׁוֹ
בְּשִׁמְתּוֹ אֲחֵינוּ. שֶׁאֵם כֹּן הָיָה לוֹ לְקַבֵּר בְּנוֹת: (ח) וְאֵת בְּעֵירָם. מִכָּאן שֶׁהֵם הַקִּבְיָה עַל מִמּוֹנֵם

רש"י

these had been expressly mentioned for life (cf. Rashi on v. 22). **וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם AND MIRIAM DIED THERE** — Why is the section narrating the death of Miriam placed immediately after the section *treating* of the red cow? To suggest to you *the following comparison*: What is the purpose of the sacrifices? They effect atonement! So, too, does the death of the righteous effect atonement! (M. Kat. 28a). **וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם AND MIRIAM DIED THERE** — She, too, as *Moses and Aaron*, died by a *Divine Kiss*. But why is it not said with reference to her: *she died* "by the command (lit., mouth) of God", (this being the Biblical expression from which is derived the Midrashic statement that they died by the Divine Kiss)? Because this would be no respectful way of speaking about the Most High God, as it would have reference to a woman. But of Aaron it says in the *Sedrah* אֵלֶּה מַסְעֵי (XXXIII. 38), "By the mouth of the Lord" (M. Kat. 28a)¹. (2) **וְלֹא הָיָה מִיַּם לָעָרָה AND THERE WAS NO WATER FOR THE CONGREGATION** — Since this statement follows immediately after the mention of Miriam's death, we may learn from it that during the entire forty years they had the "well" through Miriam's merit (Taan. 9a). (3) **וְלֹא נָגַעְנוּ — means, WOULD THAT WE HAD DIED.** בָּנוּעַ אַחֲנֵינוּ means, by the death of our brethren — i. e., by the pestilence. This tells us that death by thirst is worse than that (i. e., than death by pestilence). בָּנוּעַ — This is a noun and means the same as בְּמִיתַת אַחֲנֵינוּ, "by the death of our brethren"; and it would not be correct to explain (translate) it: "when our brethren died", for if this were so, it should be vowelised to read בְּנִינֵי². (8) **וְאַתָּה נָתַתָּ לָהֶם וְאַתָּה נָתַתָּ לָהֶם [SO SHALT THOU GIVE THE CONGREGATION] AND THEIR BEASTS [TO DRINK]** — From this we may see that the Holy One, blessed be He, has regard for the

NOTES

¹) This statement about Aaron is suggested by the following train of thought: Of Moses we find it expressly mentioned in the narrative of his death (Deut. XXXIV. 5) that he died עַל סִי ה', but we do not find this in the account of Aaron's death (XX. 24 ff.). "But", says Rashi, "you will find it so stated in XXXIII. 38", where Aaron's death is incidentally referred to.

²) The only two examples the Grammars give of an infinitive absolute of a verb third letter guttural ending in Patach is this and שָׁלַח in Is. LVIII. 9. In XVII. 28 we have the infinitive לָקִיץ Rashi therefore feels justified in distinguishing between the two and in taking בָּנוּעַ as a noun with the prefix. To explain the two forms נָגַעַ and שָׁלַח as infinitives in Patach instead of in Cholem because they are "in close connection" with the next word is hardly correct, for we find the infinitive שָׁלַח always in such close connection (cf. Deut. IX. 23 and often elsewhere), as well as לְבָלֵעַ in Jon. II. 1. Rashi and the Targum are, it appears, the only authorities that regard the form as a noun.

רשי

a handmaid's child that defiled the king's palace. They said: Let the mother come and wipe up the excrement. Similarly here: *since they became defiled by a calf*, let its mother (a cow) come and atone for the calf (cf. Tanch.). אדמה RED — *It had to be red* in allusion to the idea contained in the text (Is. I. 18): "Though they (your sins) be red as scarlet [they shall become as white as snow]" — so you see that sin is termed red. תמימה PERFECT — in allusion to the Israelites who were perfect but through it (the calf) became *morally* maimed: let this *perfect animal* come and atone for them so that they may regain their state of perfection. לא עליה על [A COW] UPON WHICH NEVER CAME A YOKE — just as they cast off themselves the yoke of Heaven. (3) אל אלקעזר הכהן TO ELEAZAR THE PRIEST — just as they gathered together against Aaron who was a priest to force him to make the golden calf. But because Aaron had made the calf this rite was not entrusted to him, that it should be carried out by him, because the prosecuting counsel cannot become the defending counsel (cf. Rashi on Lev. XVI. 4; Aaron who had caused the sin was not a fitting person to atone for it: therefore the rite had to be performed by another priest, viz., by Eleazar). (5) ושרף את הפרה AND ONE SHALL BURN THE COW, just as the calf was burnt (Ex. XXXII. 20). CEDAR WOOD AND HYSSOP AND CRIMSON — These three species correspond to the three thousand men who fell by the edge of the sword on account of the golden calf. The cedar is the loftiest of all trees and the hyssop the lowliest of all — a symbol that the man of high position who displays pride and on that account falls into sin should make himself as lowly as the hyssop and the worm (תולעת), and he will then gain atonement. למשמרת [IT SHALL BE] KEPT [FOR THE CONGREGATION OF THE CHILDREN OF ISRAEL], just as the transgression of the calf is kept in remembrance for all future generations for punishment, for there is no visitation of Israel in which there is not something of the visitation of the sin caused by the calf, as it is said, (ib. XXXII. 34) "On the day when I visit I will visit [their sin upon them]" (cf. Rashi on that verse, and Sanh. 102a; Jer. Taan. 14). And just as the calf rendered unclean everyone who busied himself with it (cf. Ab. Zar. 32b), so, too, does the cow make unclean all who busy themselves with it. And just as they (Israel) were purified by its dust (Ex. XXII. 20), similarly it states, (v. 17) "And for an unclean person shall they take of the dust of the burnt cow of purification, etc."

20. (1) כל העדה [THE CHILDREN OF ISRAEL], EVEN THE WHOLE CONGREGATION — The congregation in its integrity, for those who were to die in the wilderness in consequence of their sin had already died, but

went from the presence of the assembly unto the entrance of the appointed tent, and they fell upon their faces; and the glory of the Eternal appeared unto them. ⁷And the Eternal spake unto Moses, saying, ⁸Take the staff, and assemble thou the assembly together, thou and Aaron thy brother, and speak ye unto the rock before their eyes; and it shall give forth its water, and thou shalt bring forth to them water out of the rock: so thou shalt give the congregation and their beasts drink. ⁹And Moses took the staff from before the Eternal, as he commanded him. ¹⁰And Moses and Aaron assembled the congregation before the rock; and he said unto them, Hear now, ye rebels; must we bring you forth water out of this rock? ¹¹And Moses lifted up his hand, and with his staff he smote the rock twice; and the water came out abundantly: and the congregation drank, and their beasts also. ¹²And the Eternal spake unto Moses and Aaron, Because ye believed me not, to sanctify me in the eyes of the children

רש"י

possessions of Israel (Men. 76b; Tanch.). (10) וַיִּקְהֲלוּ וְגו' [AND MOSES AND AARON] ASSEMBLED [THE WHOLE CONGREGATION BEFORE THE ROCK] — This was one of the places where the smaller contained the greater, (the entire congregation being assembled in front of one rock) (Gen. R. 5; Lev. R. 10). הָמָן הַמְלֵךְ הוּא נִרְצָא. MUST WE BRING [WATER] OUT OF THIS ROCK? — *They said this* because they could not distinguish it (the rock intended by God), for the rock *from which the water had hitherto flowed during these forty years* had vanished and taken a place amongst the other rocks when the "well" disappeared after Miriam's death, and Israel said to them, "What difference is it to you from which rock you bring forth water for us?" — It was on this account that he (Moses) said unto them (called them) הַמְרִים — *which may mean "refractory", or, as a Greek expression, "foolish people" (ῥῶμῆς), or, "such as would teach (מורים) their teachers" — from this rock about which we have received no Divine Command can we bring forth water for you?!* (cf. Tanch.). (11) סָעָתִים [HE SMOTE THE ROCK] TWICE, because at the first attempt it did not bring forth more than a few drops, for God had not bidden him smite it, but *He had said*, (v. 8) "and ye shall speak to the rock". They had, indeed, spoken, but to a different rock (not that which God had intended) and it had not given forth water. They said, "Perhaps it is necessary to smite it as on the former occasion when it says, (Ex. XVII. 6) 'and ye shall smite the rock'," and just that rock intended by God happened to be there and they smote it but without full effect, and so they smote it a second time (cf. Tanch.). (12) יֵן לֹא הֵאֱמַנְתֶּם בִּי BECAUSE YE BELIEVED ME NOT — Scripture discloses the fact that but for this sin alone, they would have entered the land of Canaan, in order that people should not say of them, "Even as the sin of the generation of the Wilderness (a term used of those who left Egypt) on whom it was decreed that they should not enter the Land was the sin of Moses and Aaron" (cf. Rashi on XXVII. 13). But was not the doubting question (cf. Rashi on XI. 22), "shall the sheep and oxen be slaughtered for them?" a more grievous lack of faith in God than this? But because that had been said in private (no Israelites being present and therefore it could have no evil influence upon them), Scripture (God) spared him (and did not make his lack of faith public by pronouncing punishment for it), but here, where all Israel were standing by, Scripture does not spare him because of the Hallowing of the Divine Name (cf. Tanch.). לְהַקְדִּישֵׁנִי TO SANCTIFY ME — For had you spoken to the rock and it had brought

וַאֲהֵרֹן מִפְּנֵי הַקֹּהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־
פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם: פ' שְׁלִישִׁי (שְׁנֵי צִמְחוֹנִרִין)
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: "קַח אֶת־הַמִּטָּה
וְהַקֹּהֵל אֶת־הָעֵדָה אִתָּה וְאֵהְרֹן אַחִיד וְדִבַּרְתֶּם
אֶל־הַסֵּלֶעַ לְעִינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמֹו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם
מַיִם מִן־הַסֵּלֶעַ וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם:
"וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמִּטָּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּהוּ: ' וַיִּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאֵהְרֹן אֶת־הַקֹּהֵל אֶל־פְּנֵי
הַסֵּלֶעַ וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמַעְנָא הַמַּיִם הַמִּן־הַסֵּלֶעַ
הַזֶּה נּוֹצֵיא לָכֶם מַיִם: " וַיֵּרָם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ
אֶת־הַסֵּלֶעַ בַּמִּטָּהוּ פַּעַמַּיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשֶׁת
הָעֵדָה וּבְעִירָם: ם' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אֵהְרֹן יֵצוּ לֹא־הֵאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי

אונקלוס

ואתגלי וקרא דבי להון: ' ומליל יי עם משה למימר: " סב ית חטרא ואקנש ית
כנשתא את ואהרן אחוד ותמללון עם ביפא לעיניהון ויתן מזוה וספק להון מנא מן
ביפא ותשקי ית כנשתא וית בעירהון: " ונסיב משה ית חטרא מן קדם יי כפא די
פקדה: " ואקנשו משה ואהרן ית קהלא לקדם ביפא ואמר להון שמעו כען סרבנא
המן ביפא הדין נפק לכו מנא: " יא וארים משה ית ידה ומחא ית ביפא בחטרה
סרמין ומנן ונפקו מנא סנאי ושתאאת כנשתא ובעירהון: " ב' ואמר יי למשה
ולאהרן חלף די לא המנתון במימרי לקדשותי לעיני בני ישראל ככן לא תעלון ית

רש"י

של ישראל: (') ויקהלו וני'. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המקרה (ב"ר ה'):
המן הסלע הזה נוציא. לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע ונשכ לו בן הסלעים
כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאי זה סלע תוציא לנו מים? לכך
אמר להם המרים — סרבנים, לשון נני שוטים, מורים את מוריהם, המן הסלע הזה שלא
נצטינו עלינו נוציא לכם מים? (תנח"י: (יא) פעמים. לפי שקראשונה לא הוציא אלא
סמין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר
ולא הוציא, אמרו שמה צריך להכות בקראשונה, שנאמר והפית בצור (שמי י"ו), ונדמן
להם אותו סלע והכהו (תנח"י: (יב) יען לא האמנתם בי. וזה הכתוב שאולי חסא זה
בלבד, היו נקנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם כעון דור המדבר שנגזר עליהם שלא
יקנסו, כך היה עון משה ואהרן: והלא הצאן ודקר יסחט קשה מזה? אלא לפי שבסתר,
חסד עליו הכתוב, וכאן שבמקדד כל ישראל, לא חסד עליו הכתוב משני קדוש השם:
להקדישני. שאלו דברתם אל הסלע והוציא, הייתי מקדש לעיני העדה, ואומרים מה סלע

of Israel, therefore ye shall not bring this assembly into the land which I have given them. ¹³This is the water of Meribah; because the children of Israel quarelled with the Eternal, and he was sanctified in them. ¹⁴And Moses sent messengers from Kadesh unto the king of Edom, Thus saith thy brother Israel, Thou knowest all the travail that hath befallen us. ¹⁵How our fathers went down into Egypt, and we have abode in Egypt a long time; and the Egyptians did evil unto us and our fathers: ¹⁶And when we cried unto the Eternal, he heard our voice, and sent a messenger, and hath brought us forth out of Egypt; and, behold, we *are* in Kadesh, a city in the extremity of thy boundaries. ¹⁷Let us pass, I pray thee, through thy country: we will not pass through the fields, or through the vineyards, neither will we drink of the water

רש"י

forth *water* I would have been sanctified before the whole congregation, for they would have said: What is the case with this rock which cannot speak and cannot hear and needs no maintenance? It fulfils the bidding of the Omnipresent God! How much more should we do so? לָכֵן לֹא תִבְיֹא THEREFORE YE SHALL NOT BRING — *This expression ("therefore") is used by way of an oath, just as (1 Sam. III. 14), "Therefore I have sworn to the house of Eli" (1).* Here He was quick to take an oath in order that they should not pray at length about it (that He should withdraw the decree). (13) הֵמָּה מִי מְרִיבָה THESE ARE THE WATERS OF MERIBAH — These are they that were alluded to, *though unwittingly*, on another occasion: these it was that Pharaoh's astrologers foresaw, saying that Israel's deliverer would be punished through water. On that account they decreed (Ex. 1. 22) "Every son that is born shall ye cast into the river" (Sanh. 101b). וַיִּקְדַּשׁ בָּם AND HE WAS SANCTIFIED IN THEM — For Moses and Aaron died on account of them (cf. Targ. Jon.). When the Holy One, blessed be He, executes judgement upon those who are holy to Him he is revered and sanctified by mankind. Similarly does it state, (Ps. LXVI. 36) "Revered art Thou when Thou showest Thyself אֱלֹהִים, Judge, in consequence of thy hallowed ones"; and similarly, too, does it state, (Lev. X. 3) "Through those that draw near unto me shall I be sanctified" (see Rashi on that verse; Zeb. 115b). (14) אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל THY BROTHER ISRAEL — What reason had he to mention here *their* brotherhood? But in effect he said to him: We are brothers, sons of Abraham to whom it was said, (Gen. XV. 13) "know for a surety that thy seed shall be a stranger [in a land not theirs]", and upon both of us, *being of Abraham's seed*, was the duty of paying that debt²). אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת כָּל הַתְּלָאָה THOU KNOWEST ALL THE TRAVAIL — It was on this account that your father separated himself from our father, as it is said, (Gen. XXVII. 6), "And he (Esau) went to another land on account of Jacob, his brother" — on account of the bond which devolved upon *both* of them, and he cast the *whole* of it upon Jacob (cf. Rashi ib. 7). (15) וַיַּעַן לָנוּ AND [THE EGYPTIANS] DID EVIL TO US — we have borne many adversities³), וַיַּעַן לָנוּ [THEY DID EVIL TO US] AND TO OUR FATHERS — From here we may learn that the patriarchs grieve in their graves when punishment comes upon Israel (cf. Tanch.)⁴). (16) וַיִּשְׁמַע קוֹלָנוּ AND HE HEARD OUR VOICE — through the blessing with which our father, Jacob, had blessed us — "the voice is Jacob's voice" (Gen. XXVII. 22), because *whenever* we cry we are answered⁵) (Tanch. בְּשִׁלָּה). מַלְאָךְ A MESSENGER (or an angel) — This was Moses: from this we may learn that the prophets are termed "angels"; so, too, it says, (2 Chron. XXXVI. 16) "And they grieved the angels (מַלְאָכִי) of God" (Lev. R. 1). (17) נַעֲבֶרָה נָא בְּאַרְצֶךָ LET US PASS, I PRAY THEE, THROUGH THY COUNTRY — You have no right to lay claim to the land of Israel as an inheritance, just the same as you have not paid the debt (see Rashi v. 14); render us therefore a little

NOTES

For Notes 1—5 see Appendix.

יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקֹּהֵל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: " הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבִי
 בְּגִי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁ בָּם: ׀ וַיִּשְׁלַח
 מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם כֹּה אָמַר
 אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר
 מַצָּאתֵנו: ׀ וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִמָּה וַנָּשֶׁב בְּמִצְרַיִם
 יָמִים רַבִּים וַיַּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וּלְאֲבֹתֵינוּ: ׀ וַנַּצְעֵק
 אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קוֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאֵנוּ מִמִּצְרַיִם
 וְהִנֵּה אֲנִיכֵנו בְּקֶדֶשׁ עִיר קֶצֶה גְבוּלְךָ: " נַעֲבֹר־הָנָּא
 בָּאָרֶץ לֹא נַעֲבֹל בַּשָּׂדֶה וּבַכְרֶם וְלֹא נִשְׁתָּה מִי

אונקלוס

מִהָלָא הָרִין לֹא־רָעָא דִּי וְהִכִּית לַהּוּן: " גִּ' אֲנֹן מִי מַצּוּתָא דִּי נָצוּ בְנוֹ יִשְׂרָאֵל קָדָם יְיָ
 וְאִתְקַדְּשׁ בְּהוּן: " יד וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֲנֹנִין מִרְקָם לָוֹת מִלְכָּא דְאֲדוֹם כְּדוֹן אֲמַר אַחִיךָ
 יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ יָת כָּל עֲקָתָא דִּי אֲשַׁכְחִתְנָא: ׀ וַיִּנְחֹתוּ אֲבֹהֵתְנָא לְמִצְרַיִם וַיִּתְּכְנָא
 בְּמִצְרַיִם יוֹמִין סְנַיִין וְאִכְאִישׁוּ לָנָא מִצְרָאִי וְלֹא־בִתְנָא: ׀ וַיִּצְלִינָא קָדָם יְיָ וַיִּקְבִּיל
 צְלוֹתְנָא וַיִּשְׁלַח מַלְאָכָא וַאֲפָקְנָא מִמִּצְרַיִם וְהֵא אֲנִיכְנָא בְּרִקְסָא דְבִסְטָר תַּחֲמוֹדָא:

רש"י

וְהֵא שְׂאִינוּ מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ וְאִינוּ צָרִיד לִפְרֻקְסָה מְקוֹם דְּבוּרוֹ שֶׁל מְקוֹם קֹל הַדָּבָר אֲנִי:
 לָכֵן לֹא תָבִיאוּ. בְּשׁוֹבְעָה. כְּמוֹ וְלָכֵן נִשְׁפָּעְתִּי לְבֵית עֲלִי (ש"א ג'). נִשְׁפָּע בְּקַפְצָה שֶׁלֹּא יָרִבּוּ
 בַּתְּפִלָּה כָּל כֶּד (תנח"י): (יג) הִמָּה מִי מְרִיבָה. הֵם הַנִּזְכָּרִים בְּמָקוֹם אַחֵר: אֵת אֱלֹהֵי יִרְאֹו
 אֲצִטְנִינִי פִּרְעָה, שְׁמוֹשִׁינִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹקֵחַ בְּמִים, לְכַד קִדְרוֹ (שמי' א'), כָּל הַכּוֹן הַיְלֹוֹר הַיֵּאֱדָה
 תִּשְׁלִיכֵהוּ (סנה' ק"א): וַיִּקְדָּשׁ בָּם. שְׁמֹתוֹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל יָדָם: בְּשִׁתְּקָהּ עוֹשֶׂה דִין
 בְּמִקְדָּשֵׁי הוּא יֵרָאִי וּמִתְקַדֵּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֵׁי (תהי' ס"ח),
 וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּקִרְבִּי אֶקְדֵּשׁ (ויק' י'): (יד) אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל. מֶה רָאָה לְהַזְכִּיר בְּאֵן אַחֲנֵה?
 אֵלָּא אָמַר לוֹ אַחִים אֲנִיכֵנו, בְּנֵי אֲבֹרָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ בִּי גֵר יִהְיֶה וְרַעַד (בר' ס"ו), וְעַל שְׁנֵינוּ
 הָיָה אוֹתוֹ הַחֹב לִפְרַעְוֹ (תנח"י): אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל הַתְּלָאָה. לְפִיכָד פָּרַשׁ אֲבִיבִים מֵעַל
 אֲבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּלָּךְ אֶל אֶרֶץ מִסְרֵי יַעֲקֹב אַחִיו (בר' ל"ו) — מִסְרֵי הַשֹּׁטֵר חֹב הַמִּשְׁלָל עֲלֵיהֶם,
 וְהִשְׁלִיחוּ עַל יַעֲקֹב: (טו) וַיַּרְעוּ לָנוּ. שֶׁבִלְטוּ צְרוֹת רַבּוֹת: וְלֹא־בִתְנֵנוּ. מִכָּאן שֶׁהָאֲבוֹת מַצְטַקְרִים
 בְּקִבְרָא בְּשׁוֹפְרִצְנוֹת כָּאֵה עַל יִשְׂרָאֵל (ע"י תנח"י) (טז) וַיִּשְׁמַע קוֹלֵנוּ. בְּפִרְכָּה שֶׁבְּרַבְנוּ אֲבִינוּ
 "הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב", שְׂאֵנוּ צוֹעֲקִים וְנִצְנִים (תנח"י בִּשְׁלַח): מַלְאָךְ. וְהֵא מֹשֶׁה, מִכָּאן שֶׁהַנְּבִיאִים
 קִרְאוּם מַלְאָכִים, וְאוֹמֵר וַיְהִי מַלְעָכִים בְּמַלְאָכֵי הָאֱלֹהִים (דְּהַי"ב ל"ו): (יז) נַעֲבֹרָה נָא
 בָּאָרֶץ. אֵין לָד לְעוֹרֵר עַל הַיְרוּשָׁה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּשֵׁם שֶׁלֹּא פִּרְעָה הַחֹב, עֲשֶׂה לָנוּ עוֹר
 מִעַט לְעֹבֹר דְּרָךְ אֶרֶץ: וְלֹא נִשְׁתַּח מִי בָּאֵר. מִי בּוֹרֹת הִנֵּה צָרִיד לֹמֵר, אֵלָּא כִּד אָמַר
 מֹשֶׁה. אֵעִי"ם שֵׁיטֵי בְּדִינֵנוּ מִן לֹאֲכֹל וּבָאֵר לִשְׁתוֹת, לֹא נִשְׁתַּח מִמֶּנּוּ. אֵלָּא נִקְנָה מִכֶּם אוֹכֵל
 וּמִים לְהִנְאֻחֵם, מִכָּאן לֹא־בִתְנֵנוּ אֵעִי"ם שֵׁיטֵי בְּדִי לֹאֲכֹל יִקְנָה מִן הַסְּגוּנִי, כְּדִי לְהוֹת אֵת

of the wells: we will go by the king's *high-way*, we will not turn to the right nor to the left, until we have passed thy boundaries. ¹⁸And Edom said unto him, Thou shalt not pass by me, lest I come out towards thee with the sword. ¹⁹And the children of Israel said unto him, We will go by the highway; and if I and my cattle drink of thy water, then I will pay its price: I will only, without *doing* any thing *else*, go through on my feet. ²⁰And he said, Thou shalt not go through. And Edom came out towards him with much people, and with a strong hand. ²¹Thus Edom refused to give Israel passage through his boundary: wherefore Israel turned away from him. ²²And the children of Israel, *even* the whole congregation, journeyed from Kadesh, and came unto mount Hor. ²³And the Eternal spake unto Moses and Aaron in mount Hor, by the boundary of the land of Edom, saying, ²⁴Aaron shall be gathered unto his peoples: for he shall not come into the land which I have given unto the children of Israel, because

רש"י

assistance *by permitting us* to pass through your land. **וְלֹא נִשְׁתַּח מִי בָּחַר** NEITHER WILL WE DRINK OF THE WATER OF THE SPRINGS — He should have said "water of the cisterns (בְּיֹרֵת)"; but this was what Moses meant to say: Although we have manna to eat, and a well of which to drink, (that which followed them through the wilderness), we will not drink of it, but we will buy food and water from you to your advantage. From here *we may learn a rule* for a guest (one lodging in an inn): although he has in his possession something to eat, he should yet purchase *something* from the *local* tradesman in order to benefit his host (Tanch.).¹ **וְרַךְ הַמֶּלֶךְ לֵךְ וְגו'** WE WILL KEEP TO THE KING'S HIGHWAY etc. — we will muzzle our cattle, and so they will not turn aside *into the fields* on this side or that to eat. **(18) מִן בָּחַרְבַּ אֲצֵא לִקְרָאתְךָ** LEST I COME OUT AGAINST THEE WITH THE SWORD — You pride yourselves on the "voice" which your father bequeathed you *as a blessing*, saying, "And we cried unto the Lord and He heard our voice" (cf. Rashi on v. 16); I, therefore, will come out against you with that which my father bequeathed me *when he said*, (Gen. XXVII. 40) "And by thy sword shalt thou live" (Tanch. בשלח). **(19) רַק אֵין דָּבָר** lit., ONLY NO THING — *i. e.*, no thing will do you any harm. **(20) וּבִיחַ חֹזֶק** AND WITH A STRONG HAND — *relying upon our*² ancestors' assurance: (Gen. XXVII. 22) "and the hands are the hands of Esau" (cf. Tanch. בשלח). **(22) כָּל הָעֵדָה** THE WHOLE CONGREGATION — all of them perfect, and destined to enter the *promised* land, for amongst them there was not even one of those upon whom it had been decreed *that they should not enter the land*, because those who were to die in the wilderness had already ceased to exist, and these belonged to those about whom it is written. (Deut. IV. 4) "[But ye who did cleave to the Lord your God] are all of you alive this day" (Tanch.) **הַר הָהָר** MOUNT HOR (more lit., the mount of the mount) — This was a mount on top of a mount, like a small apple on top of a large apple. — Although the cloud went before them and levelled the mountains (cf. Rashi on X. 34), yet three of them remained: Mount Sinai for the giving of the Torah, Mount Hor for Aaron's burial place, and Mount Nebo for Moses' burial place (Tanch.). **(23) עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֱדוֹם** BY THE BOUNDARY OF THE LAND OF EDOM — This (the statement that Aaron died here) tells us that because they here wished to join themselves in close friendship with the wicked, a breach was made in their works and they had to lose this righteous man, Aaron³). Similarly does the prophet say, (2 Chron. XX. 37) "Because

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

בְּאֵר הַדָּד הַמֶּלֶךְ גִּלְגֵּי לֹא נִפְתָּה יָמִין וּשְׂמֹאל עַד
 אֲשֶׁר־נִעְבַּר גְּבֻלָּהּ: ^י וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹם לֹא תַעֲבֹר
 בִּי פֶּדְבְּחָרֵב אֲצֵא לִקְרֹאתָהּ: ^י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל בְּמִסְלָה נַעֲלָה וְאִם־מִימָה נִשְׁתָּה אֲנִי וּמִקְנִי
 וְנִתְּתִי מִכְרִם רַק אִי־דָבָר בְּרִגְלִי אֶעֱבֹדָה: ^י וַיֹּאמֶר
 לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֲדֹם לִקְרֹאתוֹ בָּעֵם כָּבֵד וּבִיד
 חֻזְקָה: ^כ וַיִּמָּאֵן וְאֲדֹם נָתַן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ
 וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו: ^פ חֲמִישִׁי (שְׁלִישִׁי צִמְצִימִין) ^{כב} וַיִּסְעוּ
 מִקֶּדֶשׁ וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּלִי־הַעֲדָה הַדָּד הַחֹדֶר:
^{כג} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּתֹד הַחֹדֶר עַל־
 גְּבֻל אֶרֶץ־אֲדֹם לֵאמֹר: ^{כד} יֵאָסֶף אַהֲרֹן אֶל־עַמּוּיֹו
 כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־

אונקלוס

י' נִעְבַּר כְּעַן בְּאֶרְעָה לֹא נִעְבַר בְּחֻמְל וּבְכֻרִם וְלֹא נִשְׁתִּי מִי גֹב בְּאֶרֶח מִלְּקֵא גִזֵּל לֹא
 נִסְתִּי לְמִינָא וְלִסְמָאֵל עַד דִּנְעַבֵּר תַּחֲוּמָהּ: י' וַיֹּאמֶר לֵה אֲדֹמָאָה לֹא תַעֲבֹר
 בְּתַחֲוּמִי דִּילְקֵא כְּדִמְסָלִין בְּתַרְבָּא אֲפֻקִּי לְקַדְמוֹתָהּ: י' וַיֹּאמְרוּ לֵה בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶח
 כְּבִישָׁא נִסָּק וְאִם מִיִּיד נִשְׁתִּי אֲנָא וּבְעִירִי וְאִיִּיב דְּמִיִּיִּוֹן לַחֹדֶר לִית פְּתָנָם דְּבִיש
 בְּרִגְלִי אֶעֱבֹר: כ' וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וְנִפְק אֲדֹמָאָה לְקַדְמוֹתָהּ בְּחִיל רַב וּבִידָא תִּקְיָא:
 כ' וְסָרִיב אֲדֹמָאָה לְמִשְׁבַּק יְהוָה יִשְׂרָאֵל לְמַעַבֵּר בְּתַחֲוּמָהּ וְסָטָא וּשְׂרָאֵל מְלֻתָהּ:
 כב וְנִמְלֻו מִרְקָם וְנָתַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לַחֹדֶר טוֹרָא כג וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה וְלְאַהֲרֹן
 כְּהֹד טוֹרָא עַל תַּחֲוּם אֶרְעָא דְּאֲדֹם לְמִימָר: כד וַיִּחְכְּשׁ אַהֲרֹן לַעֲמָה אֲרִי לֹא יִיעֹוֹל

רש"י

אוֹשְׁפִיו (תנח"י): דרך המלך נלך וגו'. אֲנִי חֹסְמִים אֶת בְּהִמְתְּנוּ וְלֹא יִשּׁוּ לְכָאן וּלְכָאן לְאִכּוֹל
 (ושם): (יח) פֶּן בְּחָרֵב אֲצֵא לִקְרֹאתָהּ. אֶתֶם מִתְנַאֲמִים בְּקוֹל שְׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם וְאִמֵּיכֶם וְנִנְעִשְׁק
 אֵל ה' וַיִּשְׁמַע קִלְנוֹ, וְאֲנִי אֲצֵא עֲלֵיכֶם בְּמָה שְׁהוֹרִישֵׁנִי אֲבִי וְעַל תַּרְבֵּד תַּחֲנוּ" (כרי כ"ו):
 (יט) רַק אִין דָּבָר. אִין שׁוּם דְּבָר מִזִּיקָה: (כ) וּבִיד חֻזְקָה. בְּהִבְשָׁתָהּ וְקִנְיָנָהּ וְהַיִּידִים וְדִי
 עֲשׂוֹ" (ושם): (כב) כָּל הָעֵדָה. כָּלֵם, שְׁלָמִים וְעוֹמֵדִים לְכָנֶם לְאָרֶץ, שְׁלָא הִיָּה בְּהֵן אֶתְד
 מֵאִיתֵם שְׁנוּנָה גְּזֵרָה עֲלֵיהֶם, שְׁבָבֵר כְּלוּ מִמֵּי מִדְּבָר וְאִלוּ מֵאִיתֵם שְׁבָתוּב בְּהֵן (רבי ד')
 חִיִּים כָּלֵם הַיּוֹם (תנח"י): דֵּר הַחֹדֶר. דֵּר עַל גְּבִי הָר. בְּתַפּוּחַ קָשָׁן עַל גְּבִי תַפּוּחַ גָּדוֹל, וְאֶשְׁפִּי
 שְׁהִעֲזָן הַיּוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם וּמִשְׁנָה אֶת הַהָרִים, שְׁלִשָּׁה נִשְׁאָרוּ בָּהֶן – הָר סִינִי לְעוֹרָה וְהָר הַדָּד
 לְקַבִּירֵת אַהֲרֹן וְהָר גְּבוּ לְקַבִּירֵת מֹשֶׁה (תנח"י): (כג) עַל גְּבֻל אֶרֶץ אֲדֹם. מִנִּיד שְׁמִינִי
 שְׁתַּחֲבֵּרוּ כֹאן לְהִתְקַרֵּב לְעִשׂוֹ הַרְשָׁע, נִקְרָצוּ מִשְׁעִיָּהֶם וְסָרְדוּ הַצִּדִּיק הַזֶּה, וְכֵן הִקְבִּיא אֹמֶר

ye rebelled against my word at the water of Meribah. ²⁵Take Aaron and Eleazar his son, and bring them up unto mount Hor; ²⁶And strip Aaron of his garments, and put them upon Eleazar his son: and Aaron shall be gathered unto his people, and shall die there. ²⁷And Moses did as the Eternal commanded: and they went up into mount Hor, in the eyes of all the congregation. ²⁸And Moses stripped Aaron of his garments, and put them upon Eleazar his son; and Aaron died there in the top of the mount: and Moses and Eleazar came down from the mount. ²⁹And when all the congregation saw that Aaron had expired, they wept for Aaron thirty days, *even* all the house of Israel.

21. ¹And when the king of Arad, the Canaanite, the inhabitant of the

רש"

thou hast joined thyself with Ahaziah, the Lord hath made a breach in thy works" (Tanch.). (25) קח את אהרן TAKE AARON by consoling words — say to him: Happy art thou that thou wilt see thy crown being given to thy son, something to which I am not privileged (Tanch.). (26) את בגדיו [AND STRIP AARON OF] HIS GARMENTS — *i.e.*, the garments of the high priesthood. — He clothed him *in these*¹) and stripped them off him to place them on his son in his presence. He (Moses) said to him (Aaron), "Enter the cave", and he entered. — He saw a bed already made (more lit., outspread, *i.e.*, with its sheets, etc.) and a light burning. He said to him, "Ascend the bed", and he ascended. — "Stretch out your hands", and he stretched them out. — "Close your mouth", and he closed *it*. — "Close your eyes", and he closed *them*. At that moment Moses longed for that self-same death, and this is what was said to him (Deut. XXXII. 50), "[And die] . . . as Aaron thy brother died" — the death, for which you longed (Siphre on that verse). (27) ויעש משה AND MOSES DID [AS THE LORD COMMANDED] — Although this thing was hard for him he did not delay to do so (Tanch.). (29) ויראו כל העדה AND ALL THE CONGREGATION SAW [THAT AARON HAD DIED] — When they saw Moses and Eleazar descending and that Aaron was not descending *with them*, they said, "Where, then, is Aaron?" — He replied to them, "He is dead!" They *thereupon* said, "Is it possible that a man who stood up against the Angel and stayed the plague, — that over him the Angel of Death should have power?!" — Moses at once offered prayer and the ministering angels showed him (Aaron) to them lying upon the bier. They saw²) and believed (cf. Tanch.). כל בית ישראל [THEY WEPT FOR AARON . . .] EVEN ALL THE HOUSE OF ISRAEL — *all*: both men and women, because Aaron used to pursue peace and promoted love between contending parties, and between man and wife (cf. Aboth d'R. Nathan XII.). כי נגע THAT (or because) HE HAD DIED — I say that he who translates these words in the Targum (*i.e.*, anyone who holds that this is the correct rendering) by דבא מיה, "because he had died", is in error unless he also translates in the Targum the word ויראו by ויראו "they were seen (exposed)", for our Rabbis stated that this word כי is used *here* in the sense of "because" only in accordance with a Midrash which relates that the clouds of glory which hitherto enveloped Israel disappeared at Aaron's death, (so that all the congregation were now exposed to the sight of their enemies), and in accordance with what R. Abuhu said (R. Hash. 3a), "Read here not ויראו but ויראו", "they were seen". It is to this sense of the verb that the meaning of "because" is applicable to the word כי, since that gives the reason for what precedes it: Why were they seen? Because, behold, Aaron had died, and the clouds disappeared. But to the translation in the Targum, ויראו כל הנשוא ("and all the congregation saw"), the meaning of "because" (for the word כי) is not applicable, but only the meaning אשר, "that", which is one of the usages of the word אִי (the Aramaic equivalent of אֵם, which itself

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לִמִּי מְרִיבָה: ^י יִקַּח אֶת־אֶהֱרֹן
 וְאֶת־אַלְעָזָר בְּנָיו וְהָעֵל אֹתָם הָר הַהוּא: ^י וְהַפֶּשֶׁט
 אֶת־אֶהֱרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהַלְבַּשְׁתֶּם אֶת־אַלְעָזָר בְּנֵי
 וְאֶהֱרֹן יֵאָסֶף וּמָת שָׁם: ^י וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה וַיַּעַל אֶל־הָר הַהוּא לְעֵינֵי כָל־הָעֵדָה: ^י וַיַּפֶּשֶׁט
 מֹשֶׁה אֶת־אֶהֱרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־אַלְעָזָר
 בְּנֵי וַיָּמָת אֶהֱרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הַהָר וַיַּיָּרֶד מֹשֶׁה
 וְאַלְעָזָר מִדֶּהֱהָר: ^י וַיֵּרְאוּ כָל־הָעֵדָה כִּי גֹזַע אֶהֱרֹן
 נִיבְּפוֹ אֶת־אֶהֱרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: ^ס
 כא * וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ־עָרֹד יֹשֵׁב הַתְּנֹב כִּי בָא

אונקלוס

לארעא די יהבית לבני ישראל על די סרבתון על מימרי למי מצותא: כה קריב נת
 אהרן ונת אלעזר ברה ואסק ויהוון להו טורא: כי ואשלח נת אהרן נת לבושוהי
 ונלבשנוון נת אלעזר ברה ונאיהרן ונבגש ומית סמן: כי ונעבד משה כמא די פקיד
 יי וסליקו להו טורא לעיני כל כנשתא: כח ואשלח משה נת אהרן נת לבושוהי
 ונלבש ויהוון נת אלעזר ברה ומית אהרן סמן בריוש טורא ונחת משה ואלעזר מן
 טורא: כס ונאחזיואו כל כנשתא דהא מית אהרן וכבו נת אהרן תלחין וימין כל

רשי

ליהושפט (דהיי"ב כ) בהתחברך עם אחזיהו שרץ ה' את מעשיו (תנח"י): (כה) קח את
 אהרן בדברים של ניהומים — אמור לו, אשריד שתראה כתרך נתון לבגד, מה שאין אני
 וקאי לקד (שם): (כו) את בניו, את בניך דהנה גדולה הלבשהו והפשישם מקליו, לתתם
 על בנו כפניו: אמר לו הכנס למקרה ונכנס, ראה משה מוצעת נר דלוק, אמר לו עלה
 למטה וקלה, פשוט יריד ופשוט, קמין פיד וקמץ, עצום פניך וקצם, מיד חמד משה לאותה
 מיתה, וזה שנאמר לו (דכ"ג ל"ב) באשר מת אהרן אחיך — מיתה שנתאזית לה (ספרי שם):
 (דכ"ג) ויעש משה, אפי"ש שהדבר קשה לו, לא עבד (תנח"י): (כט) ויראו כל העדה, כשראו
 משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד, אמרו היכן הוא אהרן? אמר להם מת, אמרו אפשר מי
 שעמד בגגד המלאך וקצר את המנשה? ישלוט בו מלאך המות? מיד בקש משה רחמים
 והראוהו מלאכי השבת להם קשל במטה, ראו והאמינו (שם): כל בית ישראל, האנשים
 והנשים, לפי שהיה אהרן רודף שלום ומשיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו
 (אדרי"ג י"ב): כי נוע, אומר אני שהמתנבם דהא מית טועה הוא, אלא אם כן מתנבם ויראו
 ונאחזיואו, שלא אמרו רבותינו כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסמלקו ענני
 הקבורה, וכדאמר רבי אבהו (ריה ג'), אל תקרי ונראו, אלא ונראו, ועל לשון זה נוסף לשון
 דהא, לפי שהיה נתנית שם למה שלמעלה הימנו — למה ונראו? לפי שהבי מית אהרן:
 אכל על תרנום ותו כל כנשתא אין לשון דהא נוסף אלא לשון אשר, שהוא מנורת שמוש
 אי, שמצינו אם משמש בלשון אשר, כמו ואם מדוע לא תקצר רוחי (איוב כ"א), והקריה
 מפורשים מזה הבלשון — אם חרוצים ימיו (שם י"ד):

כא (א) וישמע הכנעני, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני קבור בו? כדאיתא בראש השנה (דף נ"א),

south, heard that Israel came by the way of Atharim; then he fought against Israel, and took *some* of them prisoners. ²And Israel vowed a vow unto the Eternal, and said, If thou wilt indeed give this people into my hand, then I will doom their cities to destruction. ³And the Eternal hearkened to the voice of Israel, and delivered up the Canaanites; and they doomed them and their cities to destruction: and he called the name of the place Hormah. ⁴And they journeyed from mount Hor by the way of the Red Sea, to compass the land of Edom: and the soul of the people was much discouraged because of the way. ⁵And the people spake against God, and against Moses, Wherefore have ye brought us up out of Egypt, to die in the desert? for *there is* no bread, neither *is there any* water; and our soul is harrassed through this light bread.

ישי

is one of the four classifications of the usage of כי; see *ibid*). For we find אם used in the sense of אשר "that", as *e.g.*, (Job. XXI. 4) "so that (ואם) why should I not be impatient?" And many passages where אם occurs may be explained in this sense, as (*ib.* XIV. 5), "that (אם) his days are determined".

21. (1) וישמע הכנעני AND THE CANAANITE HEARD — He heard that Aaron had died and that the clouds of glory had disappeared and he believed that now he was at liberty to wage war against Israel, as it is related in R. Hashana (3a)¹; Amalek was from olden times a whip for chastising Israel — always held in readiness to be God's agent for Israel's punishment (Tanch.).

ישב הנגב THE INHABITANT OF THE SOUTH COUNTRY — This was Amalek, as it is said, (Numb. XIII. 29), "Amalek was the inhabitant of the south country". But he purposely changed his speech, talking in the "Canaanite" tongue, so that Israel might thereby be misled and would pray to the Holy One, blessed be He, that he should give the Canaanites into their power, whilst really they were not Canaanites, and their prayer would be ineffectual against the Amalakites. But Israel perceived that their clothing was as the clothing of Amalakites whilst their language was the language of Canaan; they thereupon said, "Let us pray against our enemies in general terms (without mention of any name), as it is stated (v. 2) that they said, "if Thou wilt indeed give this people into my hand".

דרך האתרים BY WAY OF ATHARIM — by way of the south country by which the spies (תרים) had

NOTES

¹) According to this explanation which is based upon the juxtaposition of this and the preceding paragraphs, the translation is: "And the Canaanite heard of this when (כי) Israel came, etc."

יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁבֶּה מִמֶּנּוּ
שָׁבִי: ^ז וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אֶסְתָּן תִּהְיוּ
אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהִחַרְמֹתִי אֶת־עֲרֵיהֶם: ^ח וַיִּשְׁמַע
יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכִּנֹּעַנִי וַיַּחֲרֶם אֹתָהֶם
וְאֶת־עֲרֵיהֶם וַיִּקְרָא שְׁמֵי־הַמָּקוֹם חֶרְמָה: ^פ וַיִּסְעוּ
מִהַר הַהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבָּב אֶת־אֶרֶץ אֲדוּם
וַתִּקְצֹר נַפְש־הָעָם בַּדֶּרֶךְ: ^י וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאֱלֹהִים
וּבַמֶּשֶׁה לֵּמָּה הֵעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי
אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וּנְפִשָׁנוּ לָקָצָה בַּלָּחֶם הַקָּלָקָל:

אונקלוס

בית ישראל: א ושמע כנענא מה מלכא בערד ויחב דרוקא ארי אתא ישראל ארץ
מאללגא ואנח חרבא בישראל ושבא מנה שבאי: ב וזמן ישראל קנס קנס יי ואמר
אם ממסר תמסר ית עצמא ברין בידי ואנמר ית קרויהון: ג וקביל יי עלותה דישראל
ומסר ית כנענא ונמר יתחון וית קרויהון וקרא שמה דאתרא חרמה: ד ונטלו מהר
טורא ארץ וקא דסוף לאקפא ית ארעא דאדום וענת נפשא דעמא בארעא:
ה ואתרעם עמא במימרא דיי ועם משה נצו לקא אסקותונא ממצרים לממת

רשי

ותמלק מעולם רצועת מרדוה לישראל, מן מן בקל עת לפורענות: ישב הנגב. זה
עמלק, שנאמר עמלק יושב בארץ הנגב (במ"ג), ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו
ישראל מחפלים להקדשה לזאת כנענים בנדם, והם אינן כנענים, ראו ישראל לבושיהם
כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען, אמרו ותפסלל סתם, שנאמר אם נתן תתן את העם הזה
בְּיָדִי (ע"י ילק"ת שס"ד): דרך האתרים. דרך הנגב, שהלכו בו מרגלים, שנאמר ויעלו
כְּנָנִב (במ"ג): דבר אחר דרך האתרים, דרך התפר הנדול הנוסע לפניהם, שנאמר (שם יי)
דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַתּוֹר לָהֶם מִיִּתְחָה (תנח"י): וישב ממנו שבי. אינה אלא שסרה אחת (ילק'
שם): (ב) והחרמתי. אקדיש שללם לזבוח: (ג) ויחרם אתהם. בהרניה: ואת עריהם. חרמי
גבוה: (ד) דרך ים סוף. ביין שמת אהרן וקאת עליהם מלחמה זו, חורו לאחוריהם דרך ים
סוף, הוא הדרך שהורו להם כשגזרו עליהם נזרת מרגלים, שנאמר וקשי המדברה דרך ים
סוף (דב' א'), וכאן חורו לאחוריהם שבע משעות, שנאמר ויגו ישראל נסעו מבארת בני
יעקב מוסרה שם מת אהרן, וכי במוסרה מת? והלא כהר החר מת? אלא שם חורו
והתאבלו עליו והקפידוהו כאלו הוא בפניהם: וצא וברוק במשעות ותמצאם שבע משעות
מן מוסרה עד הר הקדש (תנח"י): לסבב את ארץ אדום. שלא נתנם לעבור בארצו: ותקצר
נפש העם בדרך. בטורח הדרך שהקשה להם, אמרו עקשיו היינו קרובים לקנס לארץ ואנו
חוזרים לאחורינו, כך חורו אבותינו ונשתהו שלשים ושמנה שנה עד היום, לסיבה קצרה
נפשם בעניי הדרך, ובלעו אנקרושילור: ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך – בהיותו
בדרך, ולא פירש בו במה קצרה, שכל מקום שתמצא קצור נפש במקרא מפרש שם במה
קצרה, כגון ותקצר נפשי בהם (וב' י"א), ויגנו ותקצר נפשו בעמל ישראל (שופ' יי), וכל
דבר קשה על אדם נוטל בו לשון קצור נפש, כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה
לקבל אותו הדבר ואין לו מקום ברוח לבו לגור שם הצער, ויבדק המסרים נוטל לשון

it is said, (ib. X. 6), "And the children of Israel journeyed from Beeroth-bene-jaakan to Moserah; there Aaron died". But did he really die at Moserah; was it not at Mount Hor that he died?" But *the explanation is*, that there (at Moserah) they again mourned and lamented for him just as though he *there lay dead* before them. Go and examine *the list of the stages* (XXXIII. 31—37) and you will find that there are seven stages from Moserah to Mount Hor (Tanch.). לִפְנֵי אֶרֶץ אֱדוֹם TO GO ROUND THE LAND OF EDOM — *to go round it*, because they would not permit them to pass through their land. וְהַנֶּפֶשׁ הָעָם בְּדֶרֶךְ AND THE SOUL OF THE PEOPLE WAS MUCH DISCOURAGED BECAUSE OF THE WAY — because of the difficulties of the journey which were so hard for them. They said: Now we are close enough to enter the land, and *yet* we have to turn back. Just so had our fathers to turn back and they stayed *in the wilderness* thirty eight years until this day. — Consequently their soul became discouraged because of the hardship of the journey. In O. F., En cure del tour. — It would not be correct to say that וְהַנֶּפֶשׁ הָעָם בְּדֶרֶךְ means "[and the soul of the people was discouraged] whilst they were on the journey" and that it (the text) does not explain what it was discouraged through, for in every passage in *Scripture* where you find *the phrase* "the soul being discouraged", it is there explained through what it became discouraged (the preposition ב being prefixed to the word that expresses the cause of discouragement). For example, (Zech. II. 8) "And my soul became impatient of them (נִכְחָם)", and, for example, (Judg. X. 16): "And His soul became impatient *with the enemies* on account of the misery (בְּעֵמָל) they inflicted upon Israel". To anything that is hard for a man *to bear* the expression "the shortening of soul" (קְצוּר נֶפֶשׁ) is applicable — he is like a person upon whom trouble comes and his mind is not large enough to contain that matter and there is no room in his heart for that worry to abide there. Of the thing that causes the trouble the term "large" is used, denoting that it is too huge and heavy for a person. For example, (Zech. XI. 8) וְנַפְשָׁם בְּחֵלָה בִּי, which signifies "[And also their souls] were great upon Me"; (Job. X. 16), "And it becomes large (it is a burden to Thee) even that Thou huntest me as though I were a lion". (See Rashi on these verses and an Nidd. 47a). To sum up the explanation: the phrase "shortening of the soul

רש"י

gone, as it is said, (XIII. 22) "and they went up by the south country"¹). Another explanation of דרך האחרים is: By the way of the Great Searcher (the Ark) which used to journey in front of them, as it is said, (X. 33) "[and the Ark of the Covenant of the Lord went before them] in the three days' journey to search out (לחור) a resting-place for them" (Tanch.). וישב מטו שבי (more lit.,) AND CAPTURED FROM THEM A CAPTIVE — it was only one maid servant (Yalk. I. 764)². (2) והחרמתי means I WILL DEDICATE their spoil (that of the cities) to the Most High. (3) ויחרם אהרם AND HE DOOMED THEM by slaughter, ואר עריהם AND THEIR CITIES as things dedicated to the Most High³. (4) דרך ים סוף BY THE WAY OF THE RED SEA — As soon as Aaron died and this war came upon them they turned back on the way to the Red Sea; this was the way on which they had turned back when there had been enacted against them the decree that they must wander in the wilderness in consequence of their murmuring after having received the report of the spies, as it is said, (Deut. I. 40), "And take your journey into the wilderness by the way to the Red Sea". Here they went back seven stages⁴), as

NOTES

¹) As this king is described as being an inhabitant of the south country, the coming of the Israelites by the way that the spies followed meant an invasion of his country and an occasion for war against them. The word בא would be the participle, not the perfect: He heard that Israel was coming by that route.

²) The Midrash takes the word שבי to denote something that has already been captured. Thus the statement signifies that they recaptured a captive — someone whom the Israelites had once captured from them. The Midrash wishes to minimise as much as possible the success of this king and the injury inflicted upon the Israelites. Probably the idea that this שבי was a שפחה is due to the fact that in the narrative of the Exodus the terms בכור השבי and בכור השפחה appear to be interchangeable (cf. Ex. XI. 5 and XII. 29).

³) The term חרם is used of something forbidden to a person's use because it has been dedicated to a sacred purpose. If the object cannot be thus employed it must be destroyed. When the word refers to persons Rashi therefore gives it the meaning of exterminating; where to cities, that of dedicating the spoil to God — to sacred purposes.

⁴) Rashi here follows the Tanchuma which, together with Num. R., speaks of seven מסעות. On XXVI. 13, and Deut. X. 6 he speaks of eight, and this is in accord with Mechilta on בשלח and Talmudical passages. The two statements may be reconciled by assuming that Tanchuma does not include mount Hor since it was the starting point of their retreat. Or it may be that the two sources for this Midrash each means something different by the term מסעות. The one uses it in the sense of stations or stopping-places, and there were eight such from mount Hor to Moserah; whilst the other speaks of the stages between the eight stations and of these, of course, there are seven. — Rashi's observation: והפסוקים מוכיחים שהן 7 מסעות is a variation of that in Tanchuma: מסעות 7. This is evidently an editorial addition to Tanchuma, intended to suggest that seven is the correct reading as may be proved by an examination of the Biblical text, and that those sources which mention eight are incorrect.

6And the Eternal sent forth burning serpents among the people, and they bit the people; and much people of Israel died. 7Therefore the people came to Moses, and said, We have sinned, for we have spoken against the Eternal and against thee; pray unto the Eternal, that he remove the serpents from us. And Moses prayed for the people. 8And the Eternal said unto Moses, Make thee a burning serpent, and put it upon a banner: and it shall come to pass, that every one that is bitten, when he seeth it, shall live. 9And Moses made a serpent of copper, and put it upon a banner: and it came to pass, that if a serpent had bitten any man, when he beheld the serpent of copper, he lived. 10And the children of Israel journeyed, and encamped in Oboth. 11And they journeyed from Oboth, and encamped at Ije-abarim, in the desert which is before Moab, towards the sun-rising. 12From thence they journeyed,

רש"י

through a thing" signifies that one cannot bear it — that the mind cannot bear it. (5) **באלהים ובמשה** [AND THE PEOPLE SPAKE] AGAINST GOD AND AGAINST MOSES — They placed the servant on a par with his Master (Tanch.). **למה העליתנו** WHEREFORE HAVE YE BROUGHT US UP — "y e": they (God and Moses) were both on a par to them. **ונפשנו קצה** AND OUR SOUL LOATHETH — This, too, is an expression for "the shortening of soul" and "rejecting" (not being able to bear the trouble). **נלחם הקלל** THIS LIGHT BREAD — because the manna was *miraculously* absorbed into their limbs (and was not execrated) they *derisively* called it "light". They said: this manna will at some time or other become a mass in our bowels, for is there any mortal (lit., anyone born of woman) who takes in food and does not eject it? (Joma 75b; cf. Rashi Ab. Zar. 5b). (6) **את הנחשים השרפים** BURNING SERPENTS — so termed because they burn (cause fever in) a person through the poison of their fangs. **וינשכו את העם** AND THEY BIT THE PEOPLE — *God said, as it were:* Let the serpent which was punished for slanderous statements come and exact punishment from those who utter slander. — Let the serpent to which all kinds of food have one taste (that of earth; cf. Gen. III. 14 and Joma 75a) come and exact punishment from these ingrates to whom one thing (the manna) had the taste of many different dainties (see Rashi XI. 8) (Tanch.). (7) **ויתפלל משה** AND MOSES PRAYED — From this we may learn that he of whom one seeks *forgiveness* should not be so cruel as not to forgive (cf. Tanch.). (8) **על נם** means [SET IT] UPON A POLE which is termed *perche* in O. F. Similar is, (Is. XXX. 17) "And like a pole (banner) upon the hill"; (ib. XLIX. 22) "I will lift up my pole (banner)"; (ib. XIII. 3) "Lift up a banner". Because it is lofty so that it can serve as a sign and as evidence of something it is called *נם*, something raised on high (cf. Rashi on Ex. XX. 17). **כל הנשך** ANYONE THAT IS BITTEN — even though a dog or ass had bitten him, he felt the effects of the injury and became enfeebled more and more (cf. Tanch.); only that the bite of a serpent kills more speedily. On this account it is stated here: **וראה אחרו**, "whoever has been bitten, when he seeth it, [shall live]" — a mere glance sufficed to heal him. But in the case of the serpent's bite it is stated **ורביט**, and he gazed — "and it came to pass that if a serpent had bitten any man, when he gazed [at the brazen serpent, he lived]", for the serpent's bite was not so quick to heal unless he gazed intently (cf. Jer. R. Hash. III. 9). — Our Rabbis said: But could the copper serpent cause death or life? But the explanation is that when the Israelites in gazing at the serpent looked up on high and subjected their hearts to their Father in Heaven, they were healed, but if they did not do this

י וַיִּשְׁלַח יְהוָה בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשֹּׂרְפִים וַיִּנְשְׁכוּ
 אֶת־הָעָם וַיָּמָת עִסְדָּרְב מִיִּשְׂרָאֵל: ^י וַיָּבֹא הָעָם אֶל־
 מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חַטָּאנוּ כִּי־דִבְרַנוּ בִּיהוָה וְכָךְ הִתְפַּלֵּל
 אֶל־יְהוָה וְיִסַּר מֵעַלֵּינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְּפַלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד
 הָעָם: ^י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׁים
 אֹתוֹ עַל־נֶגְם וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וַרְאָה אֹתוֹ וְחָי: ^י וַיַּעַשׂ
 מֹשֶׁה נָחָשׁ נְחָשֶׁת וַיִּשְׁמְחוּ עַל־הֶגֶם וְהָיָה אִם־
 נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהָבִיט אֶל־נָחָשׁ הַנְּחָשֶׁת
 וְחָי: ^י וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ:
^{יא} וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר
 עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: ^י מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ

אונקלוס

בַּמִּדְבָּרָא אֲרִי לִית לַחֲמָא וְלִית מָנָא וּנְפִשָׁנָא עֲקָת בְּמָנָא נִדְרִין דְּמִיכְלָה קְלִיל:
 י וַיִּשְׁלַח יְיָ בְּעָמָא יְת חֲנוּן קִלְו וְנִכִּיתוּ יְת עֲקָא וּמִית עִם סִנִּי מִיִּשְׂרָאֵל: ^י וַיָּבֹא אֲחָא עָמָא
 לְמֹשֶׁה וַאֲמָרוּ חֲבָנָא אֲרִי אֶתְרַעֲמָנָא קִדָּם יְיָ וְעָמָד וְצִינָא צִלִּי קִדָּם יְיָ וְנִדְרִי מִנָּנָא יְת
 חֲנוּן וְצִלִּי מֹשֶׁה עַל עָמָא: ^י וַאֲמָר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבֵד לָךְ קִלְוָא וְשִׁנִּי וְהָיָה עַל אֶת וְיְהִי
 קָל דְּיִתְכַבִּית וְנִחְיוּ יְתָהּ וְיִתְקַנָּם: ^י וַעֲבֵד מֹשֶׁה חֲנוּן דְּנִחְשָׁא וְשִׁנִּי עַל אֶת וְהָיָה אִם
 נִכִּית חֲנוּן יְתָהּ נִבְרָא וּמִסְתַּכַּל לְחֲנוּן דְּנִחְשָׁא וּמִתְקַנָּם: ^י וְנִטְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרוּ
 בְּאַבְתָּ: ^{יא} וְנִטְלוּ מֵאַבְתָּ וְשָׂרוּ בְּמִנִּית עֲבָרָא בַּמִּדְבָּרָא דִּי עַל אֲפִי מוֹאָב מִמִּדְנַח

רש"י

נִדְרִי, שְׁנִדּוּל וְנָא וְכֵד עַל הָאָדָם, בְּנִין וְגַם נִפְשָׁם דְּכָלָה בִּי — נִדְרִי עַלִי (וב' י"א), וַיָּבֹא
 כְּשֶׁחַל הַצִּיּוֹנִי (אויב י'): כָּלָל שֶׁל שְׂדֵשׁ, כָּל לִשׁוֹן קִצּוֹר נִפְשׁ דְּבִדְר לִשׁוֹן שְׂאִין וְכֹל
 לִסְבִּלוּ הוּא — שְׂאִין הַדַּעַת סוֹבְלָתוֹ: (ה) בְּאַלְהִים וּבִמְשָׁה, הִשְׁוּ עֲבֵד קִלְוִנוּ (תנח"י): לְמָה
 הֶעֱלִיתָנוּ, שְׁנִיָּהם שְׁוִים: וּנְפִשָׁנוּ קִצָּה, אֵף זֶה לִשׁוֹן קִצּוֹר נִפְשׁ וּמָאוֹס: בְּלַחַם הַקִּלְקֵל, לְפִי
 שְׁהִין וְכֵלֶע בְּאִבְרִים קִרְאוּהוּ קִלְוֵל, אָמְרוּ עֲתִיד הָיוּ שִׁתְּפֹחַ בְּמַעֲנֵי, כְּלוֹם יֵשׁ יִלּוּד
 אִשָּׁה שְׂמִכְנִים וְאִינוּ מוֹצִיאִין (יומא ע"ה): (ו) אֶת הַנְּחָשִׁים הַשֹּׂרְפִים, שְׂשׂוּרָפִים אֶת הָאָדָם
 בְּאָרֶם שְׁנִיָּהם: וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם, יָבֹא נָחָשׁ שְׂלֵקָה עַל הַרְצָאָה דְּבָהּ וַיִּשְׂרַע מִמוֹצִיאֵי רִבְהָ
 יָבֹא נָחָשׁ שְׂקֵל הַמִּינִין וְנִסְמִין לוֹ טַעַם אֲחֵר, וַיִּשְׂרַע מִקְסוּפֵי מוֹכָה שְׂדִדְר אֲחֵר מִשְׁתַּנָּה לָהֶם
 לְבָהּ מִטְעָמִים (תנח"י): (ז) וַיִּתְּפַלֵּל מֹשֶׁה, מִכָּאן לְמִי שְׂמִיכָשִׁים מִמֶּנּוּ, שְׂלֵא יְהֵא אֲבָרִי
 מִלְּמַחֲלוּ (ע"י תנח"י): (ח) עַל נֶגֶם, עַל בְּלוֹנָם, שְׂמִינִין מִיִּרְקָא בְּלִשְׁנֵי, וְכֵן וְכֵן עַל הַנְּבִיָּה
 (י"י ל'), אֲרִים נָסִי (שם מ"ט), שָׂאוּ נֶגֶם (שם י"ג); וְלִפִּי שְׂדֵהָ נְבוֹתָ לְאוֹת וְלִרְאָיָה, קוֹרְאוּ נֶגֶם
 כָּל הַנְּשׁוּךְ, אֲפִילוּ כָּלֵב אוֹ חֲמוֹר נִשְׁכּוּ הָיָה נִזּוֹק וּמִתְנַנָּה וְהוֹלֵךְ, אֲלֵא שְׂנִיכֵת הַנָּחָשׁ
 מִמְּהֵרָת לְהַמִּית, לְכֵד גָּאֻמֶר כָּאֵן וְרָאָה אֹתוֹ — רָאָהּ בְּעִלְמָא — וּבְנִשְׁכֵת הַנָּחָשׁ גָּאֻמֶר
 וְהָבִיט — וְהָיָה אִם נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהָבִיט וְגו' — שְׂלֵא הָיָה מִמֶּהרָ נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ
 לְהִתְרַפְּאוֹת אֲלֵא אִם כֵּן מִכִּישׁ בּוֹ בְּכִנּוּיָהּ וְאָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ וְכִי נָחָשׁ מִמִּית אוֹ מַחְיָה? אֲלֵא
 כִּזְמוֹ שְׂהִי יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכֵּלִין בְּלִפִּי מַעֲלָה וּמִשְׁעָבְדִין אֶת לָבֹם לְאִבְהֵם שְׂבִשְׂמִים הִי

and encamped at the brook of Zared. ¹³From thence they journeyed, and encamped on the other side of Arnon, which is in the desert that cometh out of the boundary of the Amorites: for Arnon is the boundary of Moab, between Moab and the Amorites. ¹⁴Wherefore it is said in the book of the wars of the Eternal, Waheb in Sufa and Arnon among the brooks, ¹⁵And the discharge of the brooks that inclineth to Shebeth-Ar and leaneth upon the boundary of Moab. ¹⁶And from thence they went to the well: that is the well whereof the Eternal spake unto Moses, Assemble the people, and I will give them water. ¹⁷Then Israel sang

רש"י

they pined away (R. Hash. 29a). (9) נחש נחשת A SERPENT OF COPPER — He had not been told to make it of copper, but Moses said, "The Holy One, blessed be He, terms it נחש; I will therefore make it of נחשת — one term fitting the other term" (Gen. R. 31). (11) בְּנֵי הָעֲבָרִים IN IJE-ABARIM (in the עֵיִם of Abarim) — I do not know why the name (that of these places) was called עֵיִם, for the term עַ signifies ruins; it is a thing (spot) that has been swept as it were with a broom. Only the single letter י in it belongs to the root²; it is connected in meaning with יָעִים (Ex. XXVII. 3) and (Is. XXVIII. 17) "And the hail shall sweep away (יעה) הָעֲבָרִים (from עָבַר to pass) — the road forming a pass for those who at that spot pass by Mount Nebo on their way to the land of Canaan, which mount separates the land of Moab from the land of the Amorites. עַל פְּנֵי מִדְבַּר מִמּוֹרָה הַשָּׁמֶשׁ [IN THE WILDERNESS WHICH IS] BEFORE MOAB TOWARDS THE SUN-RISING (the East) — i. e., to the East of the land of Moab (not in the East of the world). (13) מִגְבַּל הָאֲמֹרִי — The word מִגְבַּל denotes boundary-line of (marking) the end of their frontier. Similar is the term מִגְבַּל of Moab (in this verse): it is an expression for extremity and end. מִעֲבַר אֲרֹנוֹן ON THE OTHER SIDE OF ARNON — they travelled round the land of Moab along the whole of its southern and eastern sides until they came to the other side of the Arnon into the land of the Amorites on the north of the land of Moab. הֵיכַל מִגְבַּל הָאֲמֹרִי [ARNON WHICH IS IN THE WILDERNESS] THAT COMETH OUT OF THE BOUNDARY OF THE AMORITES — a strip of land jutted out from the territory of the Amorites — it belonged to the Amorites — and entered into the territory of Moab extending unto the Arnon which is the boundary of Moab. It was there that the Israelites encamped and thus they did not pass into the territory of Moab, [מִגְבַּל מִמּוֹרָה] כִּי אֲרֹנוֹן IS THE BOUNDARY OF MOAB, and they did not grant them permission to pass through their land. And although Moses did not state this plainly, Jephtha plainly stated it], as Jephtha said, (Judg. XI. 17) "And in like manner he sent unto the king of Moab, but he would not permit him to pass through his territory". Moses, however, made an allusion to it when he stated, (Deut. II. 29) "As the children of Esau that dwell in Seir, and the Moabites that dwell in Ar, did unto me". What was the case with these (the children of Esau)? They did not permit them to pass through their land, but they made them travel right round it! Similarly, too, Moab did! (14) עַל כֵּן יֵאמָר WHEREFORE IT IS SAID (more lit., about this it will be said) — About this encampment and the miracles that were wrought at it, it will be told בְּסֵפֶר מִלְחָמוֹת ה' IN THE NARRATIVE (lit., THE BOOK) OF THE WARS OF THE LORD — whenever people narrate the miracles that were wrought for our fathers they will declare אֵת וְהָבָה — these latter words are equivalent to אֵת יָהּ; just as from the root עָרַךְ one may say עָרַךְ, so from יָהּ, "to give" one may say וְהָבָה: the ו is a root-letter. It means to say: they will relate what (אֵת) He gave (וְהָבָה) to them (i. e. what boons He gave to them) and how He did many miracles at the Red Sea (בְּיָם סוּף being the equivalent of בְּסוּפָה in the text). וְאֵת הַנְּחָלִים אֲרֹנוֹן AND THE VALLEYS AT

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

בְּנַחֵל זָרָד: י' מִשֶּׁם נָסַעְוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אֲרֹנוֹן אֲשֶׁר
בַּמִּדְבָּר הַיָּצָא מִגִּבֹּל הָאֱמֹרִי כִּי אֲרֹנוֹן גִּבֹּל מוֹאָב
בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי: י' עַל־כֵּן יֹאמַר בְּסֵפֶר מַלְחָמָה
יְהוָה אֶת־זֶה־בְּסוּפָהּ וְאֶת־הַנִּחָלִים אֲרֹנוֹן: טו' וְאִשָּׁד
הַנִּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַד וַיִּשְׁעֶן לַגִּבֹּל מוֹאָב:
טו' וּמִשֶּׁם בָּאָרֶה הוּא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה
אֲסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מַיִם: ס' אֹזן יִשְׂרָאֵל

אונקלוס

שְׁמִיָּא: יב מִתְּמָן נָטְלוּ וַיִּשְׂרוּ בְּנַחֲלָא דְזָרָד: יג מִתְּמָן נָטְלוּ וַיִּשְׂרוּ מֵעֵבֶר דְּאֲרֹנוֹן דִּי
בַּמִּדְבָּרָא דְנִפְקָא מִתְּחוּם אֱמֹרְרָא אֲרִי אֲרֹנוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֱמֹרְרָא:
יד עַל כֵּן וַיֹּאמֶר בְּסֵפֶרָא קִרְבִּין בַּעֲבָד יְיָ עַל נִמָּא דְסוּף וּנְבוֹרִין דְעַל נַחְלֵי אֲרֹנוֹן:
טו וַיִּשְׁפּוּד נַחְלֵיא דְמִדְבָּרֵין לְקַבֵּל לַתִּיָּת וּמִסְתַּמִּיד לְתַחוּם מוֹאָב: טו וּמִתְּמָן אֲתִיְהִיבָת
לְהוֹן בִּירָא הִיא בִירָא דִי אָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוּס יָת עָמָא וְאַתָּן לְהוֹן מִנָּא: יז בֵּין שְׁבַח

רש"י

מִתְּבַפָּאִים, וְאֵם לֹא הָיוּ גִמּוּקִים (ר"ה כ"ט): (ט) נַחֵשׁ נַחֵשׁת, לֹא נֹאמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת שֶׁל
נַחֵשׁת, אֲלֵא אָמַר מֹשֶׁה, הַקֶּבֶדָּה קוֹרְאוֹ נַחֵשׁ וְאֵי אֶעֱשֶׂנוּ שֶׁל נַחֵשׁת, לִשׁוֹן נוֹסֵל עַל לִשׁוֹן
(כ"ד ל"א): (יא) בַּעֲיֵי הָעֵבְרִים. לֹא יִדְעָתִי לָמָּה נִקְרָא שְׁמֵם עֵיִים, וְעַי לִשׁוֹן חוֹרְבָהּ הִיא –
דְּבָר הַפְּאֻז בְּמִסְתָּאֵסָא. וְהָעֵיִן בּוֹ יִסּוּד לְכַדָּה, וְהוּא מִלְשׁוֹן עֵיִים (שמי' כ"ז), וַיִּקְרָא בְּרַד
(ישי' כ"ח): הָעֵבְרִים. דְּרַד מִעֵבֶר הָעוֹבְרִים שֶׁם אֵת הַר גְּבוֹ אֵל אֶרֶץ כְּנָעַן, שֶׁהוּא מִסְסִיק
בֵּין אֶרֶץ מוֹאָב לְאֶרֶץ אֱמֹרִי: עַל גֵּי מוֹאָב מִמּוֹרַח הַשֶּׁמֶשׁ. בְּמִנְחָתָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב:
(יג) מִנְּבֵל הָאֱמֹרִי. תְּחוּם סוּף מִצֵּר שְׁלֵהֶם, וְכֵן גִּבֹּל מוֹאָב – לִשׁוֹן קִצָּה נְסוּף: מֵעֵבֶר אֲרֹנוֹן.
הַקִּיפּוֹ אֶרֶץ מוֹאָב כָּל דְּרוּמָהּ וּמִנְחָתָה עַד שְׂבָאָה מִעֵבֶר הַשֵּׁנִי לְאֲרֹנוֹן בְּתוֹךְ אֶרֶץ הָאֱמֹרִי
בְּצוּפָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב: הַיָּצָא מִנְּבֵל הָאֱמֹרִי. רְצוּפָה יוֹצֵאָה מִגִּבֹּל הָאֱמֹרִי הִיא שֶׁל
אֱמֹרִיִּים, וְנִקְבָּשְׁתָּ לַגִּבֹּל מוֹאָב עַד אֲרֹנוֹן, שֶׁהוּא גִבֹּל מוֹאָב, וְשֶׁם חֲטוּ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָּאוּ לַגִּבֹּל
מוֹאָב (כז אֲרֹנוֹן גִּבֹּל מוֹאָב וְהֵם לֹא נָתְנוּ לָהֶם רִשּׁוֹת לְעִבּוֹר בְּאֶרֶץ, וְאַעֲסִי שְׁלֹא פִרְשָׁה
מֹשֶׁה פִרְשָׁה וְפִתַּח), כִּמוֹ שֶׁאָמַר יִפְתָּח (שופ' י"א) וְגַם אֵל מִלֵּךְ מוֹאָב שִׁלַּח וְלֹא אָבָה, וּמֹשֶׁה
רָמַז (רבי' ב'), בְּאִשֶּׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֲשׂוֹ הַיִּשְׂכָּרִים בְּשִׁעִיר וְהַמֹּאבִּים הַיִּשְׂכָּרִים בָּעַר – מֵה אֵלֹ
לֹא נָתְנוּם לְעִבּוֹר בְּתוֹךְ אֶרֶץ אֲרָם אֲלֵא הַקִּיפּוֹס סְבִיב, אִם מוֹאָב כּוֹ: (יז) עַל כֵּן יֹאמַר, עַל
הַנִּיָּה זֶה וְנִסִּים שֶׁנֶּעֱשׂוּ בָּהּ יֹאמַר בְּסֵפֶר מַלְחָמָה ה' – בְּשִׁמְסִפְרִים נִסִּים שֶׁנֶּעֱשׂוּ לְאַבְרָהָם
וְיִשְׂרָאֵל אֵת וְהֵב, כִּמוֹ אֵת וְהֵב, כִּמוֹ שֶׁיֹּאמַר מִן יַעֲרֵן נֶעַר, כֵּן יֹאמַר מִן יֵהֵב וְהֵב, וְהֵב יִסּוּד
הוּא, כְּלוּמַר אֵת אֲשֶׁר וְהֵב לָהֶם וְהִרְבָּה נִסִּים בָּיָם סוּף: וְאֵת הַנַּחֲלִים אֲרֹנוֹן. בָּיָם שֶׁמִּסְסִיקִים
בְּנִסִּי יָם סוּף, כִּד יֵשׁ לְסִפֵּר בְּנִסִּי נַחְלֵי אֲרֹנוֹן, שֶׁאִם בָּאוּ נֶעֱשׂוּ נִסִּים גְּדוֹלִים, וְהֵם הֵם הַנִּסִּים:
(טו) וְאִשָּׁד הַנַּחֲלִים. תִּרְנָנִים שֶׁל שִׁשָּׁד אִשָּׁד – שִׁשָּׁד הַנַּחֲלִים שֶׁנֶּשְׁפָּד שֶׁם דִּם אֱמֹרִיִּים
שֶׁהָיוּ תְּבַפָּאִים שֶׁם, לִפִּי שֶׁהָיוּ הָרָמִים וְגִבּוֹרִים וְהַנַּחֲלִים עָמִיק וְקָצֵר הָרָמִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה –
אֲדָם עוֹמֵד עַל הָרֵם מִזֶּה וּמִדְבָּר עִם חֲבֵרוֹ בְּרֵךְ הֵנָּה – וְהַנִּדְרָד עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחֲלִים, אֲמָרוּ
אֱמֹרִיִּים בְּשִׁיבְקוֹסֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ לְתוֹךְ הַנַּחֲלִים לְעִבּוֹר, נִצָּא מִן הַמִּסְפָּרוֹת שֶׁבְּקִרְיָם שֶׁבְּקִרְיָם
מֵהֶם, וְהַכְּנָס בְּחֵצִים וְאֵבִי בְּלִקְשָׁרָאוֹת, וְהָיוּ אוֹתָן הַנִּקְעִים בְּרֵךְ שֶׁל צִד מוֹאָב, וְכִהְיָ שֶׁל
צִד אֱמֹרִיִּים הָיוּ כְּנֶגֶד אוֹתָן נִקְעִים בְּמִין קִרְנוֹת וְשִׁדִּים בּוֹלְסִין לַחֲזֵק, בֵּין שְׂבָאָה וְיִשְׂרָאֵל
לְעִבּוֹר, נִדְעָעֵשׂ הָרֵךְ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּשִׁסְחָה הַיּוֹצֵאָה לְהַקְבִּיל פָּנֵי גִבְרָתָהּ, וְהַתְּקַרֵּב לְצִד
הָרֵךְ שֶׁל מוֹאָב וְהַכְּנָס אוֹתָן הַשִּׁדִּים לְתוֹךְ אוֹתָן נִקְעִים וְהַכְּנָס, וְהָיוּ אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַד –

this song, Come up, O well; sing ye unto it: ¹⁸The princes digged the well, the nobles of the people hollowed it, by *the direction of* the law-giver, with their staves. And from the desert *they went* to Mattanah: ¹⁹And from Mattanah to Nahaliel: and from Nahaliel to Bamoth: ²⁰And from Bamoth to the Gay, that is in the field of Moab, to the top of Pisgah, and is discerned upon the face of the desert. ²¹And Israel sent messengers unto Sihon king of the Amorites, saying, ²²Let me pass through thy land: we will not turn into the fields, or into the vineyards; we will not drink *of* the waters of the well: *but* we will go along by the king's *high-way*, until we be past thy boundaries. ²³And Sihon would not suffer Israel to pass

רש"י

ARNON — Just as they relate the miracles at the Red Sea, so there should be related, *too*, the miracles at the valleys of Arnon, for here, also, great miracles were wrought (Tanch.). And what were those miracles? (the reply is given in the next passage). (15) ואשר הנחלים *THE DISCHARGE IN THE VALLEYS.* — The Targum translation of שפך, "pouring forth", is אשר. *Consequently these words signify* "the pouring forth in the valleys", for at that place there was poured forth the blood of the Amorites who had concealed themselves there. As the mountains were high and the valley deep and narrow, and the mountains were so close to one another, *that* a man could stand upon the mountain on one side and speak to his fellow on the other mountain, and the road passed through the valley, the Amorites said: When the Israelites are about to enter the land by passing through the valley we will come out of the mountain caves above them and will kill them by arrows and stone missiles. Now those caves were in the mountains on the Moabite side, and on the mountain that was on the Amorite side there were, opposite those caves, projections like horns and breasts jutting out. When Israel were on the point of passing, the mountain that was located in the land of Israel (that on the Amorite side which afterwards came into the possession of the Israelites) was set in tremor as a handmaid that goes forth to receive her mistress, and moved nearer to the mountain of Moab, and these breast-like projections penetrated into the caves and killed them (the Amorites who were hidden in them). And this is the meaning of אשר נטה לשבת ער which inclineth towards the dwelling (location) of Ar (the capital Moab) — *which means* that the mountain inclined from its place and approached close to *the mountain* on the Moabite side and affixed itself to it: and this, too, is the meaning of ותשען לגבול מואב, and leaneth towards the boundary of Moab (Tanch.; cf. Ber. 54b). (16) ומשם בארה *AND FROM THENCE TO THE WELL* — from there the flow of blood ran to the well. How? The Holy One, blessed be He, said: Who will inform my children of these miracles? — The proverb says: If

ישראל את־השירה הזאת עלי באר ענ־לה: י' באר
 חפרוה שרים ברוה נדיבי העם במחקק במשענתם
 וממדבר מתנה: י" וממתנה נחליאל ומנחליאל
 במות: י' ומבמות הניא אשר בשנה מואב ראש
 הפסגה ונשקפה על־פני הישימון: פ שביעי (רביעי צמזמנין)
 כא וישלח ישראל מלאכים אל־סיתן מלך־האמרי
 לאמר: י" אעברה בארץך לא נטה בשנה ובכרם
 לא נשתה מי באר בדרך המלך גלך עד אשר
 נעבר וגבלך: י" ולא־נתן סיתן את־ישראל עבר

אונקלוס

ישראל ית תשבחנא דגא סקי בירא שבחו לה: י' בירא דחפרוה ברכביא ברוה
 רישי עמא בספרניא בחמריהון וממדברא אהיהיבת להון: י" ומדאיהיבת להון
 נחמא עמהון לנחליאל ומנחליאל סלקא עמהון לרמא: כ ומרמא לחיליא די בחקלי
 מואב ריש רמא ומסתבא על אפי בית ישימון: כא ושלח ישראל אנדרין לות
 סיוון מלכא דאמוראא למימר: כב אעבר בארעך לא נסטי בחקל ובכרם לא נשתי

רשי

שהדי נטה מקומו ונתקרב לצד מואב ונדבק בו, וזהו ונשען לזבול מואב (תנח"י; ברי' נד);
 (טו) ומשם בארה. משם בא האשר אל הבאר: ביצד אמר הקב"ה מי מודיע לפני הנשים
 הללו? המשל אומר: נתת פת לתניוק הודיע לאמוי! לאחר שעברו חזרו ההרים למקומם,
 והבאר נרדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרונים וזרועות ואברים ומולדקן סביב
 הפסגה, וישראל ראו ואמרו שירה: (יז) עלי באר מתוך הנחל והעלי מה שאות משה;
 ומנין שהבאר הודיעה להם? שנאמר ומשם בארה, ובי משם היתה, והלא מתחלת ארבעים
 שנה היתה עמקם? אלא שירדה לפרסם את הנשים (תנח"י); וכן אז ישר... השירה הזאת
 נאמרה בסוף ארבעים ותבאר נתנה להם מתחלת ארבעים, מה ראה לכתב כאן? אלא הענין
 הזה נדרש למעלה הימנו: (יח) באר חפרוה. זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים — משה
 ואהרן במשענתם. בפסגה: וממדבר. נתנה להם: (יט) וממתנה נחליאל. במתנומו: (כ) ומבמות
 הניא אשר כשדה מואב. כי שם מת משה ושם בטלה הבאר: ד"א ברוה נדיבי העם — כל
 נשיא ונשיא בשבט חזנים נוטל מקלו ומושיך אצל הגלגל ומחנהו ומי הבאר נמשכין דרך
 אותו סימן וקאין לפני חנית כל שבט ושבט (תנח"י); במחקק. על פי משה שנקרא מחוקק.
 שנאמר כי שם חלקת מחוקק ספון (דב' ל"ג); ולמה לא נזכר משה בשירה וזו לפי שלקה
 על ידי הבאר, וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של הקב"ה, משל למלך שהיו
 מוזמנין אותו לסעודה. אמר אם אוהבי שם אני שם, ואם לאו אני הולך (תנח"י); ראש הפסגה.
 במתנומו ריש רמא: פסגה. לשון נובה וכן פסגו ארמנותיה (תהי' מיח) — הגביהו ארמנותיה;
 ובשקפה אותה הפסגה על פני המקום ששמו ישימון, והוא לשון מדבר, שהוא שם; דבר
 אחר ונשקפה הבאר על פני הישימון, שנגזרה בנמה של סבריא. והעומד על הישימון מבית
 ורואה גמין בקרה פים, והיא הבאר, כך נדרש רבי תנחומא: (כא) וישלח ישראל מלאכים.
 ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שנאמר ואשלח מלאכים ממדבר קדמות (דב' ב'),
 וכן וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך ארם (במ' כ'), ובקשתה הוא אומר (שופ' י"א),

רש"י

Moses died, and there the well *finally* ceased to flow. Another explanation is: כָּרַח נְרִיבֵי עַם THE NOBLES OF THE PEOPLE HOLLOWED IT — *each prince of the tribes* when they encamped took his staff and drew a line on the ground from the well to his banner and encampment, and the waters of the well ran by way of that mark and came before the camping place of each tribe (Tanch.). בְּמַחֲקֶק THROUGH THE LAWGIVER — by command of Moses who is called the מַחֲקֶק, the Lawgiver, as it is said, (Deut. XXXIII. 21) "for there is the portion of the lawgiver (Moses' grave) concealed". But why is Moses not expressly mentioned by name in this song? Because he was punished through the well! And since Moses' name is not mentioned, the name of the Holy One, blessed be He, is also not mentioned. A parable! It may be compared to the case of a king whom his subjects invited to a feast. He said: If my friend will be there, I, too, will be there, but if not, I will not go (Tanch.). רֹאשׁ הַמַּסְגָּה — Understand this as the Targum has it: to the top of the height. מַסְגָּה denotes "high", just as (Ps. XLVIII. 14) מִסְגֵּי אֲרָמֹנֹתָיָהּ, which means "make high its palaces". וְנִשְׁקָפָה AND IT LOOKS — this height looks towards the place whose name is יַשְׁמֹךְ, which word describes the wilderness because that is waste (שָׁמָּה with which the word יַשְׁמֹךְ may be linguistically associated). Another explanation is: וְנִשְׁקָפָה AND IT LOOKS — the well looks יַשְׁמֹךְ עַל פְּנֵי towards the front of יַשְׁמֹךְ, the wilderness, for it was hid (emptied) itself in the sea of Tiberias, and anyone who stood by the wilderness may look and see a kind of sieve in the sea, and that was the well!¹). Thus did R. Tanchuma expound this passage. (21) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים AND ISRAEL SENT MESSENGERS — But in another passage it attributes this embassy to Moses, as it is said, (Deut. II. 26), "And 'I' sent messengers from the wilderness of Kedemoth [to Sihon king of Heshbon]"! And so, too, it states, (Num. XX. 14), "And Moses sent messengers to the king of Edom"; whilst in the story of Jephtha, it says,

NOTES

¹) On Sabb. 35a Rashi explains that the sieve was a circular rock riddled like a sieve.

רשי

you have given bread to a child let its mother know (i. e., since the mother has, to an extent, benefitted by this, and the child cannot tell her, you should do so). — After they (the Israelites) had passed by, the mountains returned to their original positions, and the well *that followed the Israelites*¹) flowed down into the valley and brought up from there the blood and the arms and *other* limbs of those who had been *thus* killed, and carried them around the camp, so that Israel saw *them*, and they sang a song of triumph, as follows: (17) עלי נאר COME UP, WELL from the valley and bring up what you have to bring up! — Whence do we know that it was the well that announced to them these miracles as it is stated above? Because it is said: ומשם נארה "and from there to the well". For you cannot say that it means: "*from that place was* (they got) the well", because was it indeed from *there* that they got it? Had it not been with them from the beginning of the forty years' wanderings? But it means that *from there* it flowed down to the Israelites to proclaim the miracles! Then again, also, the paragraph beginning with the words: או ישר ... השירה הואת were spoken at the end of the forty years whilst the well was given them at the beginning of the forty, and what reason *then* can there be to write it as late as here. But the subject of the song has to be explained in connection with what precedes it (that it was a summons to the well to bring up the bodies of the slain). (18) נאר חפרו THE WELL, [PRINCES] DIGGER IT means: This is the well which the princes, Moses and Aaron, digged (cf. Targ. Jon.). במשענתם means WITH THE STAFF. וממדבר מתנה AND FROM THE WILDERNESS was it given them as a *מתנה*, a gift. (19) וממתנה נחליאל — Understand this as the Targum does: And after it had been given them, it descended into the valley (נחל). (20) ומבמות הגיא אשר נשדי מואב AND FROM THE HEIGHTS (it descended finally) INTO THE VALLEY THAT IS IN THE FIELD OF MOAB, for there

NOTES

¹) The translation is: And from there *the flow of blood ran* to the well about which the Lord had said to Moses, "Gather the people that I may give them water".

through his boundary; but Sihon assembled all his people together, and went out against Israel into the desert: and he came to Jahaz, and fought against Israel. ²⁴And Israel smote him with the edge of the sword, and possessed his land from Arnon unto Jabbok, even unto the children of Ammon: for the boundary of the children of Ammon *was* powerful. ²⁵And Israel took all these cities: and Israel abode in all the cities of the Amorites, in Heshbon, and in all the villages thereof. ²⁶For Heshbon *was* the city of Sihon the king of the Amorites, who had fought against the former king of Moab, and taken all his land out of his hand, even unto Arnon. ²⁷Wherefore they that speak in parables say, Come into Heshbon, let the city of Sihon be built and established: ²⁸For there is a fire gone out of Heshbon, a flame from the city of Sihon:

רש"י

(Judg. XI. 17) "And Israel sent messengers to the king of Edom, etc.". Each of these *pairs* of verses is necessary one to the other (i. e., they supplement each other): one keeps back information and the other discloses it, (more lit., one locks up and the other opens) — *you may gather from them* that Moses is Israel and Israel is Moses, thus telling you that the prince of any generation is the equal of the whole generation, for the prince is the whole (Tanch.). (22) אַעֲבֹדָה בְּאַרְצֶךָ LET ME PASS THROUGH THY LAND — Although they had not been bidden to open the negotiations with them by *an offer of peace* yet they first sought peace of them (cf. Tanch.). (23) וְלֹא נָתַן מִיָּחָק וְנִי AND SIHON WOULD NOT SUFFER [ISRAEL TO PASS THROUGH HIS BOUNDARY] — For all the Canaanite kings paid him tribute, because he protected them that no hostile forces should pass through his land against them. As soon as Israel said to him, "Let me pass through thy land", he answered them: "The whole purpose of my dwelling here is to protect them against you, and yet you speak thus!" (Tanch.). וַיֵּצֵא לִקְרֹאת יִשְׂרָאֵל AND HE WENT OUT AGAINST ISRAEL — Even if Heshbon had been full of *people as puny as gnats*, no human being could have captured it, and if Sihon had been (resided) in a weak village no human being could have overcome him. How much the more *was he invincible* whilst he dwelt in Heshbon. Therefore the Holy One, blessed be He, said: Why should I trouble My 'children to all this extent, to besiege each city? He *therefore* put it into the hearts of all the men of war to go forth from the cities, and they assembled all of them in one spot, and there they fell *in battle*; from there Israel proceeded to the cities and there were none to resist them, for there were only women and children there (Tanch.). (24) כִּי עָז FOR [THE BOUNDARY OF THE CHILDREN OF AMMON] WAS STRONG — And what constituted its strength? The warning of the Holy One, blessed be He, who had said to them (the Israelites), (Deut. II. 19), "Harass them not, etc.". (25) בְּנֵיהֶם (lit., its daughters) — the villages adjacent to it. (26) וְהָיָה לְנָחֶם AND HE (SIHON) HAD FOUGHT [AGAINST THE FORMER KING OF MOAB] — Why is it necessary that this should be written? Because it is said (ib.), "Harass not Moab", and Heshbon belonged to Moab (and therefore should not have been attacked), it (Scripture) tells us that Sihon had taken it from them, and through him it (Heshbon) became permissible to Israel *as an object of attack* (Chul. 60b; Git. 38a). (27) מִיָּדוֹ מֵעַל כֵּן means FROM HIS POSSESSION (B. Metz. 56b). עַל כֵּן (more lit., about this) — about this war which Sihon waged against Moab, יֹאמְרוּ הַמַּשְׁלִים THEY THAT SPEAK IN PARABLES SAY — *One of these was Balaam* of whom it is said, (XXIII. 7), And he took up his *parable*", and the *plural* הַמַּשְׁלִים refers to Balaam and his father Beor (see Rashi on XXIV. 3). They said חֲשֹׁבֶנָּה "COME TO HESHBON", — For Sihon had been unable to capture it, and he went and hired Balaam to curse it, and this is the meaning of what Balak said, (XXII. 6) "For I know (by what has already happened) that whosoever thou

בְּגִבּוֹל יִצְאָם סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל
הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יְהִצֵּה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: ^י כִּי וַיִּכְהוּ
יִשְׂרָאֵל לַפִּי־חֶרֶב וַיִּירָשׁ אֶת־אֶרֶצוֹ מֵאֲרָנֹן עַד־יִבְקָ
עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עָז גִּבּוֹל בְּנֵי עַמּוֹן: ^כ וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל
אֶת כָּל־הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי
הָאֱמֹרִי בַחֲשֹׁבוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָיָה: ^כ כִּי חָשְׁבוֹן עִיר
סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הָיָה וְהָיָה נֶלְחָם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב
הָרֹאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אֶרֶצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אֲרָנֹן: ^כ כִּי עַל־
כֵּן יֹאמְרוּ הַמִּשְׁלִימִים בָּאוּ חָשְׁבוֹן הַבְּנֵה וְחַבּוֹן עִיר
סִיחֹן: ^כ כִּי־יֵצֵא מִחָשְׁבוֹן לַהֲבֵה מִקְרִית סִיחֹן

אוֹנְקְלוֹם

מי גוב בארץ מלכא גול עד די נעובר תחומא: כי ולא שבק סיחון ות ישראל למעבר בתחומיה וכנס סיחון ות כל עמה ונפק לקדמות ישראל למדברא ואהא ליהי ואניח קרבא בושאל: כי ומחיהו ישראל לשחנם דחרב ויריתו ות ארעה מארנונא עד יבקא עד בני עמון ארי מקוה תחומא דבני עמון: כי וכבש ישראל ות כל קרנא האלון ויחב ישראל בכל קרוי אמוראח בחשבון ובכל כפרנא: כי ארי חשבון קרמא דסיחון מלכא דאמוראח היא והוא אנח קרבא במלכא דמואב קרמאח ונסיב ות כל ארעה מידה עד ארנון: כי על כן וימרון מתליא עולו לחשבון תתבני ותשתכלל קרמא דסיחון: כי ארי קידום מקוה כאשא נפק מחשבון עברי

רשי

וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וני: הכתובים הללו צריכין זה לזה, זה ניעל וזה פותח, שמשא הוא ישראל וישראל הם משא, לומר לך שמשא הדור הוא דכל הדור, כי הנשיא הוא הפל (תנח'': (כ) אעברה בארצך. אע"פ שלא נצטוו לפתוח להם בשלום בקשו מהם שלום (שם): (כ) ולא נתן סיחון וגו'. לפי שכל מלכי דנען היו מעלין לו מס, שהיה שוהים שלא יעברו עליהם גיסות, כיון שאמרו לו ישראל אעברה בארצך, א"ל כל עצמי אני יושב כאן אלא לשמכם מפניכם, ואתם אויבים קר (תנח'': ויצא לקראת ישראל. אלו היתה חשבון מלאה וחושין אין כל ברירה וכולה לכבשה, ואם היתה סיחון בקשר חלש אין כל אדם יכול לכבשו, וכל שכן שהיה בחשבון: אמר הקד"ה מה אני משרים על בני כל זאת לצור על כל עיר נעיר! נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העירות ונתקבצו כלם למקום אחד ושם נפלו, ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם, כי אין שם אלא נשים וטף (שם): (כ) כי עו. ומהו חזקו? התראתו של הקד"ה שאמר להם אל תצרו וגו' (רב' ב'': (כה) בנתיח. דפריס הסמוכים לה: (כו) והוא נלחם. לקח הצדד לקחבו? לפי שאמר (שם) אל תצר את מואב, וחשבון משל מואב היתה, קמב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו שהיה לישראל (חול' ט': גיט' ל"ח): מידו. מרשותו (כ"מ נ"ו): (כו) על כן. על אותה מלחמה שזלחם סיחון במואב יאמרו המשלים — בלעם, שאמר בו וישא משלו (במ' כ"ג). המשלים בלעם ובעיר, והם אמרו באו חשבון, שלא היתה סיחון גבול לכבשה והלך ושבר את בלעם לקללו (תנח'': ויהי שאמר לו בלעם כי ידעתי את אשר תבדד

it hath consumed Ar of Moab, *and* the owners of the high places of Arnon. ²⁹Woe to thee, Moab! thou art perished, O people of Chemosh: he hath given his sons that escaped, and his daughters, into captivity unto Sihon king of the Amorites. ³⁰We have shot at them: Heshbon is perished even unto Dibon, and we have laid them waste even unto Nophah which *reacheth* unto Medeba. ³¹Thus Israel abode in the land of the Amorites. ³²And Moses sent to search Jaazer: and they conquered the villages thereof, and dispossessed the Amorites that *were* there. ³³And they turned, and went up by the way of Bashan: and Og the King of Bashan went out towards them, he and all his people, to the war at Edrei. ³⁴And the Eternal said unto Moses, Fear him not: for I have given him into thy hand, and all his people, and his land; and thou shalt do to him as thou didst unto Sihon king of the Amorites, who abode at Heshbon. ³⁵So they smote him, and his sons, and all his people, until there remained no remnant of him: and they possessed his land.

רשי

blessest is blessed, [and whomsoever thou cursest is cursed]". IT WILL BE BUILT UP AND ESTABLISHED, [SIHON'S CITY] — Heshbon *will be rebuilt* under Sihon's name to be his city¹). (28) **כִּי אֵשׁ יֵצְאָה מִחֶשְׁבֹן** FOR A FIRE WILL GO FORTH FROM HESHBON after Sihon captures it, **אֵשׁ מִחֶשְׁבֹן עָרַם מוֹאב** IT WILL CONSUME AR OF MOAB — The name of that province was called Ar in the Hebrew language and Lechayath (see the Targum Onkelos) in the Aramaic language²). **עָרַם מוֹאב** means AR OF MOAB. (29) **אֵין לָךְ מוֹאב** WOE TO THEE, MOAB — *These are not the words of the historian but those of Balaam and Beor, for they cursed³ the Moabites (as they had been hired to do) so that they should be delivered into his (Sihon's) hands (Tanch.).* **כִּמּוֹשׁ** CHEMOSH was the name of Moab's god. **נָתַן הָאֵל חַתּוּמֵי בָנָיו** HE HATH GIVEN [HIS SONS] — *The subject of the sentence is to be supplied: HE who gave HATH GIVEN HIS SONS i. e. those of Moab, סְלִיטִים — AS FUGITIVES — as men who flee and attempt to escape from the sword, and his daughters into captivity, etc.* (30) **נִירָם** means their sovereignty. **אֵין חֶשְׁבֹן עַד רִיבֵן** means: the sovereignty and the subjugation which Moab had over Heshbon is destroyed from thence. Similar also is the meaning of **עַד רִיבֵן** because the Targum of **סָר** "it hath departed" is **עָרַם**, so that this phrase means to say, sovereignty hath departed from Dibon. The word **נִיר** denotes the sovereignty and yoke which result from a person's rulership, as, (1 Kings XI. 36) "that David Thy servant may always have dominion (נִיר) before Me". **נָשִׂים** WE HAVE LAID WASTE — The **שׁ** has a Dagesh, for the word denotes waste (שָׂמָה)⁴). Thus say they who speak in parables: **עַד נָשָׂה עָרַם מוֹאב** which signifies we have laid them waste as far as Nophah. (32) **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגְלֵי אֶתְּ יַעֲזֹר** AND MOSES SENT TO SPY OUT JAAZER — The spies captured it (as the text goes on to state, "and they captured it"). They said: We will not do as the former spies, for we have confidence in the power of Moses' prayer to be able to fight against it (Tanch.). (34) **אֵל תִּירָא אֹתוֹ** FEAR HIM NOT — *God said this concerning Og but not about Sihon (cf. v. 23), because Moses feared to wage battle, perhaps the merit of Abraham with whom Og had been associated would stand up (i. e., be an advocate) for him, as it is said, (Gen. XIV. 13)*

NOTES

¹) The translation is not: The city of Sihon will be rebuilt, etc. The subject of the verb is "Heshbon" just mentioned, and **עָרַם מוֹאב** means "as Sihon's city".

²) The word **עָרַם**, means Rashi, is not the singular of **עָרִים**, "cities", and equivalent to **עָרַר**, but it is the name of the province. Onkelos therefore renders it as a name and not by the Aramaic noun always used in the Targum for "city".

For Notes 3—4 see Appendix.

אֲכָלָה עַד מוֹאֵב בְּעָלֵי בָמוֹת אֲרָנָן: כס אֲוִילָה מוֹאֵב
אֲבָדָה עַם־בְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלִיטָם וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית
לְמֶלֶךְ אֲמָרִי סִיחֹון: ל וַיִּירָם אֲבֹד חֲשָׁבוֹן עַד־דִּיבֶן
וַנְּשִׁים עַד־נֶפֶח אֲשֶׁר עַד־מִדְבָּא: יא וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל
בְּאֶרֶץ הָאֲמָרִי: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה כְּרָגֹל אֶת־עֶזְרָא
וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵי־הָאֲמָרִי אֲשֶׁר־שָׁם: יג וַיָּפְנוּ
וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹוג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא
וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אֲלֵהֲרָא אֹתוֹ כִּי בִידְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־
עַמּוֹ וְאֶת־אֶרְצוֹ וַעֲשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹון מֶלֶךְ
הָאֲמָרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בַּחֲשָׁבוֹן: טו וַיָּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִירֵלּוּ שְׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֹת־

ספרי נקוד

אונקלוס

קָרָבָא כְּשֶׁלְּהוֹבִיתָא מִקְרָתָא דְּסִיחֹון קָטִילוּ עָמָא דְּשָׂרוּ בְּלִנְתִּית מוֹאֵב כְּמָרְיָא
דְּפִלְחִין בֵּית דַּחְלָא רְמָתָא דְּאֶרְנוֹן: כס וַיִּלְכּוּ מוֹאֲבָא אֲבָדָתוֹן עָמָא דְּפִלְחִין לְבְּמוֹשׁ
מִסֵּר בְּנוֹתֵי צִירִין וּבְנֵי־מִתְיָה בַּשְּׁבִיתָא לְמֶלֶכָא דְּאֶמּוֹרָאָה סִיחֹון: ל וּמִלְכּוּ מִסְמַת
מִחֲשָׁבוֹן עָדָא שְׁלֹטָן מְדִיבֶן וְצִדְיָא עַד נֶפֶח דְּסִמְדָּה עַד מִדְבָּא: יא לֹא יוֹתֵב יִשְׂרָאֵל
בְּאֶרֶץ אֶמּוֹרָאָה: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלְלָא יָת עֶזְרָא וּכְבָּשׁוּ בְּפִרְנָהָא וְתִרְיָד וְתִ
אֶמּוֹרָאָה דִּי תַמּוֹן: יג וַיִּתְּפִנְיָו וְסִלְקוּ לְאַחַח מִתְּנָן וְנָסַח עֹוג מֶלֶכָא דְּמִתְנָן
לְקַדְמוֹתָהוֹן הוּא וְכָל עַמּוֹ לְאַנְתָּא קָרָבָא לְאַדְרְעִי: יד וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לֹא תִדְחַל
מִנָּה אֲרִי בִידְךָ מִסֵּרִית יִתָּה וְיָת כָּל עַמּוֹה וְיָת אֶרְצָהּ וְתַעֲבֹד לָהּ כְּמָא דִּי עֲבַדְתָּ
לְסִיחֹון מֶלֶכָא דְּאֶמּוֹרָאָה דִּי יָתֵב בַּחֲשָׁבוֹן: טו לֹא וּמָחוּ וְיָתֵב בְּנוֹתֵי וְיָת כָּל עַמּוֹה עַד

רשי

מִבְּרֶךְ וְגו' (כ"ב: כ"ב:) תבנה ותבונן חֲשָׁבוֹן בְּשֵׁם סִיחֹון לְהִיּוֹת עִירוֹ: (כ"ה:) כִּי אִשׁ יֵצֵא
מִחֲשָׁבוֹן. מִשְׁבָּקָשָׁה סִיחֹון: אכלה עד מואב. שֵׁם אוֹתָהּ הַקְּרִיָּה קְרִי עַד כְּלִשׁוֹן עֲבָרִי וְלִנְתִּית
בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי: עד מואב. עַד שֵׁל מוֹאֵב: (כ"ט:) אוֹי לך מואב. שְׁקִלְלוּ אֶת מוֹאֵב שִׁימְסֵרוּ
בְּיָדוֹ (תנ"ח:): כְּמוֹשׁ. שֵׁם אֶלְהִי מוֹאֵב: נָתַן. הַנּוֹתֵן אֶת בָּנָיו שֵׁל מוֹאֵב פְּלִיטָם – נָסִים וּפְלִטָּים
מִתְּרַב וְאֵת בְּנֹתָיו בַּשְּׁבִית וְנוֹמֵר: (ל:) וַיִּירָם אֲבֹד – מַלְכוּת שְׁלֵהָם: אֲבֹד חֲשָׁבוֹן עַד דִּיבֶן –
מַלְכוּת וְעוֹל שְׁהִיָּה לְמוֹאֵב בַּחֲשָׁבוֹן אֲבֹד מִשָּׁם. וְכֵן עַד דִּיבֶן: מִתְּנֵם שֵׁל סָר עַד, כְּלוֹמֵר סָר
יָרֵד מְדִיבֶן: יָרֵד לִשׁוֹן מַלְכוּת וְעוֹל מִמְּשַׁלַּת אִישׁ. כְּמוֹ לְמַסְנֵן הִיּוֹת יָרֵד לְדוֹר עֲבָרִי (מ"א י"א):
וְנִשְׁיָם. שִׁירֵי דְּנִשְׁשָׁה, לִשׁוֹן שְׁמָמָה, כִּד יֹאמְרוּ הַמַּשְׁלִים וְנִשְׁיָם אוֹתָם עַד נֶפֶח – הַשְׁמוּנִים עַד
נֶפֶח: (ל"ב:) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעֲזֵר. הַמְּרַגְלִים לְבָרִיָּה, אָמְרוּ לֹא נִשְׁשָׁה כְּרָאשׁוֹנִים,
כְּמוֹתֵימ אֲנִי בְּכַח תְּפִלְתּוֹ שֵׁל מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם (תנ"ח:): (ל"ד:) אֵל תִּירָא אֹתוֹ. שְׁהִיָּה מֹשֶׁה נִרָא
לְהִלָּחֵם שְׁמָא תִּקְמוֹר לוֹ וְכוּתוֹ שֵׁל אֲבָרְהָם. שְׁנָאֵמֵר וְיָבֵא הַפְּלִיט (כ"ר י"ד) – הוּא עֹוג
שְׁשֵׁלֵשׁ מִן הַקְּרָאִים שְׁהִיָּה דְּקָרְלִעְמֵר וְדִבְרֵי דְּבִשְׁתִּירוֹת מְרָגִים, שְׁנָאֵמֵר (כ"ב י"ג) רַק עֹוג

22. ¹And the children of Israel journeyed, and encamped in the plains of Moab, on this side of the Jordan by Jericho. ²And Balak, the son of Zippor, saw all that Israel had done to the Amorites. ³And Moab was sore afraid of the people, because they *were* many: and Moab was harrassed because of the children of Israel. And Moab said unto the elders of Midian, Now shall this assembly lick up all *that are* round about us, as one of the herd licketh up the green herb of the field. And Balak, the son of Zippor, *was* king of the Moabites at that time. ⁵He sent messengers, therefore, unto Balaam, the son of Beor, to Pethor, which is by the river of the land of the children of his people, to call him,

וַיִּשְׁלַח

"And the one who escaped came [and told it to Abraham]" — this was Og who had escaped from the Rephaim whom Chedoradmar and his allies had smitten in Ashoreth Karnaim (ib. XIV. 5), as it is said, (Deut. III. 11). For only Og king of Bashan was left of the remnant of the Rephaim (cf. Tanch., Nidda 61a). (35) וַיִּכּוּ אֹתוֹ AND THEY SMOTE HIM — But it was Moses who slew him¹), as it is related in *Treatise Berachoth*, in the chapter beginning הַרְוֵא (54b): He tore up a rock covering an area of three Parsang and he hurled it at him.

בַּלַּק

22. (2) וַיִּרְא בָּלָק AND BALAK ... SAW ALL THAT ISRAEL HAD DONE TO THE AMORITES — He said to his people: These two kings (Sihon and Og) on whom we relied (see Rashi on XXI. 23) could not resist them; how much less can we *do so*; on this account (because he said this to his people) וַיִּרְא מוֹאָב MOAB (the whole people) WAS SORE AFRAID (Tanch.). (3) וַיִּירָא is an expression signifying fear, as in (Job. XIX. 29): "Be ye afraid (נִירָא) מוֹאָב" (נִירָא) means they (Moab) were sick of their lives (the expression is similar to קָצַתִּי בָהֶּם in Gen. XXVII. 46, being an abbreviated form of it). (4) אֵל וְקֵנִי מִדְיָן [AND MOAB SAID] TO THE ELDERS OF MIDIAN — But did not these (Moab and Midian) always hate one another, just as is stated, (Gen. XXXVI. 35) "who had smitten Midian in the country of Moab", from which it is evident that Midian had come against Moab in war? But out of fear of Israel they *now* made peace between themselves (Tanch.; cf. Sanh. 105a). And what induced Moab to take counsel of Midian? When they saw that Israel was victorious in a supernatural manner they said: the leader of these people grew up in Midian; let us ask them what is his chief characteristic. They replied to them; "His power lies only in his mouth (in prayer)". Whereupon they said: "Then we must come against them with a man whose power lies in his mouth" (Tanch.). כִּלְחָךְ הַשּׁוֹר AS THE OX LICKETH — they used this comparison because whatever piece of ground the ox licketh has no blessing left in it²) (cf. Sabb. 140b, 141a; Tanch.). בַּלָּק הָיָה מֶלֶךְ מוֹאָב [BALAK WAS KING OF MOAB] AT THAT TIME — at that time: he was not *really* entitled to the kingdom; he was *actually* one of the Midianite princes, but when Sihon died they (the Moabites) appointed him as king over them to meet the needs of the time (Tanch.). (5) וַיִּשְׁלַח מוֹאָב HE SENT TO BALAAM מוֹחֵרָה

NOTES

¹) "They slew him and his sons and all his people" means that Moses and the Israelites together did so. "But", adds Rashi, "so far as Og is concerned, Moses slew him in single combat".

²) No animal will eat the grass which an ox has licked.

אָרְצוֹ: כב * וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב
מַעְבַּר לַיַּרְדֵּן יִרְחוֹ:

פ"ז למידנא סימנן. יעואל סימנן. עזי סימנן: ונפטיקין ויפתח הגלעד. נשופסיס. סימנן י"א:

ס ס ס

ב וַיֵּרָא בָּלָק בְּדַצְפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל
לְאֹמְרֵי: י וַיָּגֵר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא
וַיִּקְּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: י וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־
זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתִידָהּ יִלְחָבוּ הֶקְהֵל אֶת־כָּל־סְבִיבֵיהֶּנוּ בְּלַחֲדָה
הַשּׂוֹר אֶת יָרֵק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בְּדַצְפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב
בָּעֵת הַהוּא: י וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בָּלָעַם בְּדַבְעוֹר
פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־חֲנָתָהּ אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקַרְאֲלָהּ

אונקלוס

דלא אשתאר לה משונב ויריתו ית ארעה: א ונטלו בני ישראל ושרו במשריאי
דמואב מעברא לירדנא דיריחו: פ פ פ

ב ויחנא בלק בר צפור ית כל די עבר וישראל לאמוראי: ג ויחל מואבאח מן הקדם
עמא לחדא ארי סני הוא ועקת למואבאח מן הקדם בני ישראל: ד ויאמר מואב לסבי
מדיו בעז וישצון קהלא ית כל סחננא כמא דמלחיד תורא ית וירקא דחמלא ובלק
בר צפור מלקא למואב בעננא ההיא: ה וישלח אננדין לות בלעם בר בעור לפתור
אדם דעל פרת ארע בני עמה למקרי לה למימר הא עמא נפק ממערים הא חפא ית

רש"י

מלך הבשן ושאר מיתר הרפאים (נדה ס"א): (לה) ויכו אותו. משה הרנו. בדאימא בכרכות
בהרואה (רף נ"ד). עקר טורא בר תלמא פרסי וכיו:

כב (ב) וירא בלק... את כל אשר עשה ישראל לאמרי. אמר אלו שני מלכים שהיונו
בטוהים עליהם לא עמדו בפניהם, אנו על אחת כמה וכמה, לסיקך ויגר מואב (תנח"י):
(ג) ויגר. לשון מורא, כמו נורו לקם (איוב י"ט): ויקץ מואב. קצו בחייהם: (ד) אל זקני
מדיו. וקלא מעולם היו שונאים זה את זה, שנאמר המכה את מדיו בשדה מואב (ברי' ל"ח),
שכאו מדיו על מואב למלחמה: אלא מיראתו של ישראל עשו שלום ביניהם: ומה ראה מואב
לטול עצה ממדין? כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם, אמרו מנהיגם של
אלו במדיו נתגדל, ושאל מהם מה מדתו, אמרו להם אין בחו אלא בפי, אמרו אף אנו נבוא
עליהם באדם שבוהו בפינו (תנח"י): בלחד השור. כל מה שמשור מלחד אין בו ברכה (שם):
בעת ההוא. לא הנה ראוי למלכות, מנסיכי מדיו הנה, וכיון שמת סיתון מנוהו עליהם
לצורך שעה (שם): (ה) פתורה. בשולחני זה שהכל מריצין לו מעות, כך כל המלכים
מריצין לו אנדוניהם, ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום (שם): ארץ בני עמו. של בלק,
משם הנה, וזה הנה מתנבא ואומר לו, עתיד אתה למלוך: ואם תאמר מפני מה השירה
הקב"ה שביקתו על ניר רשעו כדי שלא יהא פתחון פה לאמנות לומר, אלו היו לנו נביאים,
היורנו למושב, הקמיר להם נביאים והם שרצו נדר העולם, שבתחלה היו נדרים בעריות,

saying, Behold, there is a people come out from Egypt: behold, they cover the face of the earth, and they abide over against me. ⁶Come now, therefore, I pray thee, curse me this people, for they are too mighty for me: peradventure I shall prevail, *that* we may smite them, and *that* I may drive them out of the land: for I know that he whom thou blessest is blessed, and he whom thou cursest is cursed, ⁷And the elders of Moab, and the elders of Midian, went with *the rewards of divination* in their hand; and they came unto Balaam, and spake unto him the words of Balak. ⁸And he said unto them, Lodge here this night, and I will bring you word again, as the Eternal shall speak unto me: And the officers of Moab abode with Balaam. ⁹And God came unto Balaam, and said, Who are these men with thee? ¹⁰And

רש"י

— because he was like a money changer before whom everyone lays coins¹); similarly all the kings used to send him their letters, *asking for his advice*. However, according to the literal sense of the text, this was the name of the place (Tanch.). ארץ בני עמו THE LAND OF THE CHILDREN OF HIS PEOPLE — of Balak's people, for he came from there, and this man (Balaam) had prophesied saying to him, "You are destined to be king". — And if you ask: Why did the Holy One blessed be He, let his Shechina rest upon so wicked a heathen, *I reply that* in order that the heathen peoples should have no excuse to say, "If we had prophets, we would have changed for the better", He raised up prophets for them. Yet they (these prophets) broke down the *moral fence* of the world, because at first they (the heathens) were fenced in against (they refrained from) immoral living, but this man (Balaam) counselled them to freely offer themselves to prostitution (cf. Rashi on XXIV. 14). לקרא לו TO CALL HIM — the call was for him, for his benefit; for he (Balak) fixed for him (agreed to pay him) a large sum. עם יצא ממצרים [THERE IS] A PEOPLE COME OUT FROM EGYPT — and if you ask: What harm does that do you?²) הנה כסה את עין הארץ BEHOLD THEY COVER THE FACE OF THE EARTH — Sihon and Og who used to protect us stood up against them, but they slew them (Tanch.).³) והוא ישב ממלי AND THEY ABIDE ממלי — It (the last word) is written deficient in the ו (the full form is ממלי, so that it may be connected with מול "to cut off") — they are near enough to cut me off. *The word* is the same as in (Ps. CXVIII. 10): "that I shall cut them off (אמילס)" (Tanch.). (6) נכה בו (this may mean, "we may smite them") — I and my people may smite them. — Another explanation is that this is a Mishnaic Hebrew expression as in (B. Metz. 105b) "he deducts (מנכה) for him something from the price", so that it means: [perhaps I may be able] to reduce them a little in numbers (Tanch.). כי ידעתיו וגו' FOR I KNOW etc., through the war of Sihon against Moab, because you assisted him to smite Moab (cf. Rashi on XXI. 27). (7) וקסמים ביהם AND DIVINATIONS WERE IN THEIR HANDS — all kinds of divination, in order that he should not say, "I have not got my tools with me". — Another explanation is: this omen (קסם) the elders of Midian took with them: — they said, "If he comes with us this time, there is something substantial in him, but if he puts us off there is no use in him". — Consequently when he told them, "Stay here to-night", they said, "There is no hope in him"; they left him and went away, as it is said, (v. 8) "And the princes of Moab stayed with Balaam", but the princes of Midian went away (Tanch.). (8) לינו סה הלילה LODGE HERE THIS NIGHT — The Holy Spirit rested upon him only at night time, and similarly in the case of all the prophets of the heathen peoples, and similarly *He revealed Himself* to Laban in a dream at night, as it is said, (Gen. XXXI. 24) "And God came to Laban in a dream of the night" — as a man who comes to his concubine

NOTES

For Notes 1-3 see Appendix.

לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כָּסָה אֶת־עֵינֵי
הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי: י וְעַתָּה לְכֶ־נָּא אֲרַחֲלִי
אֶת־הָעַם הַזֶּה כִּי־עֲצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלִי אוֹכֵל נֶפֶד
בּוֹ וְאֶגְרֹשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר־תִּכְרֹךְ
מִכְרֹךְ וְאֲשֶׁר תִּתָּר וְיֹאָר: י וַיִּלְכּוּ זִקְנֵי מוֹאָב וַיִּקְנִי
מִדָּן וְקַסְמִים בִּידֵם וַיָּבֹאוּ אֶל־בַּלָּעַם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו
וַיֹּבֵר בָּלָק: י וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵנּוּ פֹה הַלִּילָה וְהַשְׁכַּתִּי
אֶתְכֶם דָּכָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי
מוֹאָב עִם־בַּלָּעַם: י וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בַּלָּעַם
וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: י וַיֹּאמֶר

אונקלוס

עֵין שְׁמִשָּׁא דְאַרְעָא וְהוּא שְׂרִי מִלְּקַבְלִי: י וְכַעַן אִיתָא כַּעַן לוֹט לִי יָת עָמָא דְדִין אַרִי
תַּקִּיף הוּא מִנִּי קִאִים אֶכֶל לְאַתָּא בֵּה קִרְב וְאַתְרִכְנֵה מִן אַרְעָא אַרִי נִדְעִית יָת דִּי
הַכְרֹךְ מִכְרֹךְ וְדִי תְלוֹט לִיט: י וַאֲנֹלוּ סְבִי מוֹאָב וְסְבִי מִדָּן וְקַסְמֵינָא בִּידֵיהוֹן וַאֲתוּ
לְנִת בַּלָּעַם וּמְלִילוּ עִמָּה פְתַנְמִי בָלָק: י וַיֹּאמֶר לְהוֹן בִּיתוּ הָכָא בְּלִילָא וְאַתְבּ וְתַכּוֹן
פְתַנְמָא כְּמָא דִּימְלִל יי עַמִּי וְאוֹרִיכוּ רַבְרְבִי מוֹאָב עִם בַּלָּעַם: י וַיֹּאמֶר מִימֵר מִן־קִדְם

רש"י

וְהָ גַּם לָהֶם עֲצָה לְהַסְקִיר עֲצָמוֹן לְזוּנָת: לְקָרָא לוֹ. הַקְרִיאָה הִימָּה שְׁלוֹ וְלִהְיָאָתוּ, שְׁהִיָּה
פּוֹסֵק לוֹ מִמּוֹן הַרְבֵּה: עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. וְאִם תֹּאמַר מִה מְוִיקֶהָ? הִנֵּה כֹסֶה אֶת עֵין הָאָרֶץ —
סִיחוֹן וְעַתָּה שְׁהִי שׁוֹמְרִים אוֹתָנוּ, עָמְדוּ עֲלֵיהֶם וְהִרְגוּם: וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי. חֶסֶד בְּתִיב, קְרוֹבִים
הֵם לְהַבְרִיתִנִּי כְּמֹו (תה' קי"ח) בִּי אֲמִילִם (תנח"י): (ו) נִכָּה בּוֹ. אֲנִי וְעַמִּי נִכָּה בָהֶם. ד"א
לְשׁוֹן מִשְׁנָה הוּא (במ' ק"ה). מְנַגֵּה לוֹ מִן הַדְּמִים — לְחַסֵּר מִהֶם מִקְּטַן (תנח"י): כִּי יָדַעְתִּי וְנִי.
עַל יְדֵי מִלְחָמַת סִיחוֹן שְׁעוֹנְתוֹ לְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב: (ז) וְקַסְמִים בִּידֵם. כָּל מִינֵי קַסְמִים, שְׁלֹא
יֹאמַר אִין כְּלִי תִשְׁמִישִׁי עִמִּי: ד"א קַסֵּם זֶה נִשְׁלִי בִידֵם וְקִנִּי מִדָּן. אָמְרוּ אִם יָבֹא עִמָּנוּ בְּפִעֵם
הַזֹּאת יֵשׁ בּוֹ מִשֵּׁשׁ, וְאִם יִדְחֵנוּ אִין בּוֹ תוֹשְׁלָת, לְפִיכָךְ בְּשֹׁאֲמֵר לָהֶם לֵינוּ פֹה הַלִּילָה, אָמְרוּ
אִין בּוֹ תַּקְנֵה, הַיִּחוּדוֹ וְהִלְכּוֹ לָהֶם, שְׁנֹאֲמֵר וַיֵּשְׁבוּ שְׂרֵי מוֹאָב עִם בַּלָּעַם, אָכֵל וְקִנִּי מִדָּן
הִלְכוּ לָהֶם (שם): (ח) לֵינוּ פֹה הַלִּילָה. אִין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרֵף עָלָיו אֵלָא בְּלִילָה, וְכֵן לְקַל
נִבְיָאִי אֲמוֹת הָעוֹלָם, וְכֵן לְכֹן בְּחִלּוֹם הַלִּילָה, שְׁנֹאֲמֵר (בר' ל"א). וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָדָן
הָאֲרָמִי בְּחִלּוֹם הַלִּילָה, כְּאֶדְם הַהוּלָד אֲעֵל פִּילְנָשׁוּ בְּהַתְּבָא (תנח"י ויקר' א'): כַּאֲשֶׁר יִדְבֵּר
ה' אֵלַי. אִם יִמְלִיכֵנִי לְקַבֵּל עִם בְּנֵי אֲדָם בְּמוֹתָם, אֵלֶּךְ עִמָּכֶם, שְׁמָא אִין כְּבוֹדוֹ לְתַתִּי
לְהַלּוֹד אֵלָא עִם שָׂרִים וְדוֹלִים מִכֶּם: וַיֵּשְׁבוּ. לְשׁוֹן עֲבָדָה: (ט) מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ.
לְהַשְׁתִּחוֹתָ בָּא, אָמַר שְׂעָמִים שְׂאִין הַכֹּל גָּלוּי לְשָׁנִי, אִין דַּעְתּוֹ שְׁנָה עָלָיו, אִם אֲנִי אֲרָאָה עַתָּה

Balaam said unto God, Balak, the son Zippor, king of Moab, hath sent unto me, *saying*, ¹¹Behold, *there is* a people come out of Egypt, and it covereth the face of the earth: come now, imprecate me them; peradventure I shall be able to fight with them, and drive them out. ¹²And God said unto Balaam, Thou shalt not go with them; thou shalt not curse the people: for they *are* blessed. ¹³And Balaam rose up in the morning, and said unto the officers of Balak, Go into your land: for the Eternal refuseth to give me *leave* to go with you. ¹⁴And the officers of Moab rose up, and they went unto Balak, and said, Balaam refuseth to go with us. ¹⁵And Balak sent yet again officers, more, and more honorable than they. ¹⁶And they came to Balaam, and said to him, Thus saith Balak, the son of Zippor, Let nothing, I pray thee, hinder thee from coming unto me: ¹⁷For I will honor thee exceedingly, and I will do whatsoever thou sayest unto me: come, therefore, I pray thee, imprecate me this people.

רש"י

furtively (cf. Tanch., Lev. R. 1; Rashi on Job XII. 4). **כַּאֲשֶׁר יִדְבַּר ה' אֵלַי** [AND I WILL GIVE YOU AN ANSWER] AS THE LORD SHALL SPEAK TO ME — If He advises me to go with people such as you I will go with you; but perhaps it is not *compatible* with His dignity to permit me to go except with princes greater than you. **וַיִּשְׁבֹּר** — this is an expression for "remaining", (they remained with Balaam). **(9) מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ** WHO ARE THESE MEN WITH THEE? — *By putting this question* He intended to delude him¹). And indeed he (Balaam) thereupon said: "It seems, then, that there are times when everything is not manifest to Him; His knowledge is not always alike. I will select a time when I can curse and when He will not observe it" (Tanch.). **(10) בַּלָּק בֶּן צִפּוֹר וְגוֹ' BALAK THE SON OF ZIPPOR [KING OF MOAB, HAS SENT TO ME]** — Although I am of no importance in Your eyes, I am of importance in the eyes of kings (Tanch.). **(11) קְבֵה לִי CURSE FOR ME** — this is worse than **לִי אָרָה** (the expression which Balak had actually used, v. 6), for in the case of this verb it means that one mentions and pronounces in full the name of God when cursing (cf. Rashi on Lev. XXIV. 16) (Tanch.). **וְגִרְשֵׁתִי AND I WILL DRIVE THEM OUT**, meaning from the world; but Balak had said only, (v. 6) "and I will drive them out from the land": I seek only to make them move away from me. Balaam, however, hated them even more than did Balak (cf. Tanch.). **(12) לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם THOU SHALT NOT GO WITH THEM** — He said: If so, I will curse them in my own place. Whereupon God answered: **הֲעָם הַזֶּה לֹא תֵאָדָר אֶת הָעָם** If so, I will bless them. He replied to him: They do not need your blessing, **כִּי בֵרַךְ הוּא FOR THEY ARE ALREADY BLESSED**. A parable! People say to the hornet: neither any of your honey nor any of your sting! (Tanch.). **(13) לֹאֶלֶךְ עִמָּכֶם [THE LORD REFUSETH TO GIVE ME LEAVE] TO GO WITH YOU**, but only with princes greater than you. This tells us that he was of a proud nature and he did not wish to divulge that he was under the control of the Omnipresent except in arrogant terms ("God will not permit me to go with you"). Consequently (v. 15), **רוֹסַף עוֹד בַּלָּק** "Balak sent yet again [more princes, and more honourable than these]". **(17) כִּי כְבֹד אֶכְבֶּדְךָ מֵאֵד FOR I WILL HONOUR THEE EXCEEDINGLY** — *Exceedingly*: more than you have ever received

NOTES

1) Rashi on Gen. III. 9 has pointed out that sometimes God puts a seemingly superfluous question to a person in order to open a conversation. One of the instances he there cites is that of Balaam. The heathen soothsayer, however, did not understand the purpose of this question, and it suggested to him that God was not omniscient at all times.

בַּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלַק בֶּן־צֹפֹר מֶלֶךְ מוֹאָב
 שָׁלַח אֵלָיו: " הִנֵּה הָעָם הֵיטָא מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ
 אֶת־עֵין הָאָרֶץ עִתָּה לָבָה קָבַח־לִי אֹתוֹ אוֹכֵל
 לֶחֶם בֹּן וְגִרְשָׁתוֹ: " וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בַּלְעָם
 לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תֹאדֹר אֶת הָעָם כִּי בְרוּךְ הוּא:
 שְׁנֵי (חֲמִשִּׁי כַּמֶּסֶדֶק) י' וַיָּקָם בַּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־
 שָׂרֵי בָלַק לָכוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לִתְתִּי לַחֲלֹךְ
 עִמָּכֶם: " וַיָּקִימוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלַק וַיֹּאמְרוּ
 מֵאֵן בַּלְעָם הֵלֵךְ עִמָּנוּ: טו' וַיֹּסֶף עוֹד בָּלַק שָׁלַח
 שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאַלְהָ: טז' וַיָּבֹאוּ אֶל־בַּלְעָם
 וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלַק בֶּן־צֹפֹר אֶל־נָא תִּמְנַע
 מִיָּדְךָ אֵלָיו: " כִּי־כִבֹּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד וְכָל אֲשֶׁר־
 תֹּאמַר אֵלַי אַעֲשֶׂה וּלְכֶ־נָּא קָבַח־לִי אֶת הָעָם

אונקלוס

וַיִּלּוֹת בַּלְעָם וַאֲמַר מִן גְּבֻרָתָא הָאֵלִין דַּעֲפֹד: ' וַאֲמַר בַּלְעָם קִדְּם וַיִּבְלַק בֶּר צִפּוֹר
 מֶלֶכָא דְּמוֹאָב שָׁלַח לְתוֹת: י' הָא עָמָא דִּי נִפְק מִמִּצְרַיִם וְחִפְּסָא יְתָעִין שְׁמִישָׁא דְּאַרְעָא
 כְּעֵין אִיתָא לֹוט לִי יְחֵה קִמִּים אֲכָל לֹאנְחָא כֹּה קִרְב וְאַתְרִכְנָה: יב' וַאֲמַר וַיִּבְלַעָם
 לֹא תִּחַל עִמָּהוֹן לֹא תִּלּוֹט יְתָ עָמָא אֲרִי בְרוּךְ הוּא: יג' וַקָּם בַּלְעָם בַּצֶּפְרָא וַאֲמַר
 לְרַבְרָבֵי בָלַק אֲוִילוֹ לְאַרְעָכוֹן אֲרִי לִית רַעְנָא קִדְּם וַיִּלְמַשְׁכִּי לְמוֹל עִמְכוֹן: יד' וַקָּמוּ
 רַבְרָבֵי מוֹאָב וְאִתּוֹ לֹת בָּלַק וַאֲמַרְו סִרְב בַּלְעָם לְמוֹל עִמָּנָא: טו' וַאֲוִסָּף עוֹד בָּלַק
 שָׁלַח רַבְרָבִין סְנִיאוֹן וַיִּקְרִין מֵאֵלִין: טז' וַאֲחֹ לֹת בַּלְעָם וַאֲמַרְו לֵה כְּדֵן אָמַר בָּלַק
 בֶּר צִפּוֹר לֹא כְּעֵין תִּתְּמַנַּע מִלְּמַחֵי לְתוֹת: יז' אֲרִי נִקְרָא וַאֲנִקְרָנָה לְחִדָּא וְכָל דִּי תִּסְמַר לִי

רש"י

שְׁאוּכָל לְקַלֵּל וְלֹא יָבִין (תנח"י): (י) בַּלַּק בֶּן צֹפּוֹר וְנִי. אֵשׁ שְׂאִינִי חָשׁוּב בְּעִינֵיךְ. חָשׁוּב אֵינִי
 בְּעִינֵי הַמַּלְכִּים (שם): (יא) קָבַח לִי. זוֹ קִשָּׁה מְאֹדָה לִי, שְׂרָא נִקְבַּח וּמִקְרָשׁ (שם): וְגִרְשָׁתוֹ.
 מִן הָעוֹלָם, וּבָלַק לֹא אָמַר אֱלֹא וַאֲנִי שְׂרָשֵׁנ מִן הָאָרֶץ – אֵינִי מִבְּקֶשׁ אֱלֹא לְהִסְתַּעַם מִשָּׁלָה,
 וּבַלְעָם הֵיךְ שׁוֹנָאם יוֹתֵר מִבָּלַק (שם): (יב) לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם. אָמַר לוֹ אִם כֹּן אֶקְלֵם בְּמִקְוִי.
 אָמַר לוֹ לֹא תֹאדֹר אֶת הָעָם, אָמַר לוֹ אִם כֹּן אֶבְרַכֶּם. אָמַר לוֹ אִינִים צְרִיכִים לְבְרַכְתָּךְ. כִּי
 בְרוּךְ הוּא, מִשָּׁל, אֹמְרִים לְצִרְעָה לֹא מִדּוּבָשׁ וְלֹא מִשְׁקָצֵד (שם): (יג) לֵהלֵךְ עִמָּכֶם. אֱלֹא
 עִם שָׂרִים וְדוֹלִים מְכֶם, לְמִדְּנֵי שְׂרָחֹו גְבוּהָה, וְלֹא רָצָה לְנִלּוֹת שְׂרָא כְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל מְקוֹם,
 אֱלֹא בִלְשׁוֹן נְסוּת, לְשִׁיבָה וְיִסָּף עוֹד בַּלַּק: (יד) כִּי כִבֹּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד. יוֹתֵר מִשָּׁה שְׂהִייתָ

¹⁸And Balaam answered and said unto the servants of Balak, If Balak would give me his house full of silver and gold, I cannot go beyond the word of the Eternal my God, to do less or more. ¹⁹Now, therefore, I pray you, abide ye also here this night, that I may know what the Eternal will say unto me more. ²⁰And God came unto Balaam at night, and said unto him, If the men come to call thee, rise up, *and* go with them; but yet the word which I shall speak unto thee, that shalt thou do. ²¹And Balaam rose up in the morning, and saddled his she-ass, and went with the officers of Moab. ²²And God's wrath glowed because he went: and the angel of the Eternal placed himself in the way for a hinderer against him. Now he was riding upon his she-ass, and his two lads *were* with him. ²³And the she-ass saw the angel of the Eternal

רש"י

as a fee in the past (cf. Rashi XXI. 27) will I now give you (Tanch.). (18) מלא ביתו כסף וזהב [IF BALAK WOULD GIVE ME HIS HOUSE] FULL OF SILVER AND GOLD — This tells us that he was avaricious and covetous of other peoples' wealth. He said: He ought to give me all his silver and gold, for, behold, he would otherwise have to hire many armies to fight against them. *Even then* it is doubtful whether he would conquer or not conquer, but "I" would certainly conquer (Tanch.). לא אוכל לעבר I CANNOT GO BEYOND [THE WORD OF THE LORD] — Against his own will he divulged to them that he was under the control of others, and he prophesied here that he would be unable to make of none effect those blessings with which the patriarchs had been blessed by the mouth of God (Tanch.). (19) גם אתם [ABIDE] ALSO YE [HERE] — His mouth tripped him up (unwittingly he spoke the truth): you also in the end will go away disappointed as the former *princes* (Tanch.). מה יספ WHAT MORE [THE LORD WILL SAY TO ME] — He certainly will not change His words from a blessing to a curse: I only hope that he will not add a further blessing. — He here prophesied that He would in the end give them a further blessing by his agency (Tanch.). (20) אם לקרא לך IF [THE MEN COME] TO CALL THEE — If the call be for you, *for your benefit*, and you think to take a fee for it, קום לך אדם ARISE, GO WITH THEM, ואך BUT, in spite of yourself, את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה THE WORD WHICH I SHALL SPEAK TO THEE, THAT SHALT THOU DO, and, nevertheless, Balaam went (as it is stated in the next verse), *for* he said: perhaps I may persuade Him and He will agree that I should curse. (21) ויהבש את אהנו AND HE SADDLED HIS SHE-ASS — From here we may learn that the hatred one bears for a person makes one disregard the rule imposed upon him by his exalted position, for he, himself, not a servant, did the saddling. The Holy One, blessed be He, said: You wicked man! Their ancestor Abraham has already anticipated you in this, as it is said, (Gen. XXII. 3) "And Abraham rose up early in the morning and saddled his ass" (Tanch. cf. Sanh. 105b). עם שרי מואב [HE WENT] WITH THE PRINCES OF MOAB — his heart alike with their hearts (cf. Tanch.). (22) כי הולך הוא [AND GOD'S ANGER WAS KINDLED] BECAUSE HE WENT — He perceived that the matter was evil in the eyes of the Omnipresent and yet he longed to go. לשטן לו [AND THE ANGEL OF THE LORD STOOD IN THE WAY] FOR AN OBSTRUCTION AGAINST HIM — It was an Angel of Mercy (מלאך ה'), an angel of the Lord, the designation of God as a God of Mercy², and he wished to deter him from sinning — so that he should not sin and perish (Tanch.). ושני נערי עמו AND HIS TWO LADS WERE WITH HIM — From here we have a rule for a distinguished personage

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

הַיְּהוָה: ^י וַיַּעַן בַּלַּעַם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדִּי בַלַּק אֲסִיחָךְ
 לִי בַלַּק מִלֵּא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹד אֶת־
 פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִמְנָה אוֹ גְדֹלָה: ^{יב} וַעֲמָה
 שְׂבוּ נָא בֵּיתָם גַּם־אַתֶּם הַלֵּילָה וְאַדְרָעָה מִה־יִּסְרָאֵל יְהוָה
 דִּבֶּר עִמִּי: ^{יג} וַיָּבֹא אֱלֹהִים וְאֶל־בַּלַּעַם לֵילָה וַיֹּאמֶר
 לוֹ אֲסִי־לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לְךָ אִתָּם וְאֹדֹ
 אֶת־הַדִּבָּר אֲשֶׁר־אָדָּבָר אֵלַיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה: ^{יד} וַיֵּשְׁבוּ
 נִיָּקָם בַּלַּעַם בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אַתָּנוֹ וַיִּלֶּךְ עִם־
 שְׂרֵי מוֹאָב: ^{טו} וַיַּחֲרֹאֲף אֱלֹהִים כִּדְהוֹלֶךְ הוּא וַיִּתֵּי־צֶבֶב
 מִלֵּאֵךְ יְהוָה בַּדֶּרֶךְ לְשֹׁטְנָן לוֹ וְהוּא רָכַב עַל־אַתָּנוֹ
 וַשִּׁנֵּי נַעֲרָיו עִמּוֹ: ^{טז} וַתֵּרָא הָאֵתָנוֹן אֶת־מִלְּאָךְ יְהוָה

אונקלוס

אָעֲבָד וְאִיחָא כַּעַן לוֹט לִי יָת עָמָא הַדְרִין: ^י וְאָחֲב בַלַּעַם וַאֲמַר לַעֲבָדִי בַלַּק אִם יִתָּן
 לִי בַלַּק מְלִי בֵיתָה כֶּסֶף וְזָהָב לִית לִי רִשׁוֹ לַמַּעֲבָד עַל גְּזֻרַת מִימְרָא דִּינִי אֱלֹהֵי לַמַּעֲבָד
 וְעִרְתָּא אוֹ רַבְתָּא: ^{יב} וַיִּכְעַן אוֹרִיכוֹ כַּעַן הָכָא אִף אַתּוֹן בְּלִילָא וְאַדְעָ מָא יוֹסֵף וַיִּ
 לְמַלְלָא עִמּוֹ: כ וַאֲתָא מִימַר מִן־קֶדָם וַיִּ לְבַלַּעַם בְּלִילָא וַאֲמַר לֵה אִם לְמַקְרִי לְךָ אַתָּו
 גְּבִרְתָּא קוֹם אֹזֵל עִמָּהוֹן וְבָרַם יָת פִּתְגָמָא דִּי אֲמַלֵּל עִמָּךְ וְתָה תַעֲבָד: כא וְקָם בַּלַּעַם
 בַּצִּפְרָא וְזָרוּ יָת אַתְנָה וְאֹזֵל עִם בְּרַבְרִי מוֹאָב: כב וְתַקְרָא רְגָזָא דִּינִי אִרִי אֹזֵל הוּא
 וְאַתְעַמַּד מִלְּאָכָא דִּינִי בְּאַרְחָא לְשֹׁטְנָן לָהּ וְהוּא רָכַב עַל אַתְנָה וְהַדְרִין עוֹלְמוֹהִי עִמָּה:

רש"י

נוֹטֵל לְשַׁעֲבָר אֲנִי נוֹתֵן לְךָ (שם): (יח) מִלֵּא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב. לְמִדְּנֵי שְׁנָפְשׁוֹ רַחֲבָה וּמַחֲמַד
 מִמּוֹן אַחֲרִים, אָמַר רָאִיוּ לוֹ לִפְנֵי לִי בַל כֶּסֶף וְזָהָב שְׁלֹ, שְׁהִרִי צָרִיד לְשַׁבּוֹר תִּזְלוֹת רַבּוֹת
 סָפֵק נִצָּח סָפֵק אִינוֹ נִצָּח, וְאִנִּי וְדָאִי נִצָּח (שם): לֹא אוֹכַל לַעֲבֹד. עַל בְּרַחוּ נִלָּח שְׁהוּא
 בְּרִשְׁוֹת אַחֲרִים, וְנִתְנָבֵא כֹאן שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְכַסֵּל הַבְּרִיכוֹת שֶׁנִּתְקַבְּרוּ הָאֲבוֹת מִפִּי הַשְׂכִּינָה
 (שם): (יט) נָם אַתָּם. פִּי הַקִּשְׁלוֹ — גַּם אַתָּם סוֹפְקִים לִילֶךְ בְּסִפִּי נָפֵשׁ בְּרָאשׁוֹנִים: מֵה יִסֵּף.
 לֹא יִשְׁנֶה דִבְרָיו מִבְּרָכָה לְקַלְלָהּ, הִלְנָאִי שְׁלֹא יוֹסִיף לְבָרֵךְ: כֵּאֵן נִתְנָבֵא שְׁעִתִּיר לְהוֹסִיף
 לָהֶם בְּרִכוֹת עַל יָדוֹ (שם): (כ) אִם לִקְרָא לָךְ. אִם הִקְרִיאָה שְׁלֶךְ וְסָבִיר אַתָּה לְשׁוֹל עֲלֶיהָ
 שְׂבָר, קוֹם לְךָ אַתָּם: וְאֵךְ עַל בְּרַחֲךָ אֵת הַדְּבָר אֲשֶׁר אָדָּבָר אֵלַיִךְ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה: וְאֵף עַל פִּי
 כֹּן וְלֶךְ בַּלֵּם, אָמַר שְׁמָא אַתְּמֵנוּ וְנִתְרַצָּה: (כא) וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אַתָּנוֹ. מִכָּאן שֶׁהַשָּׂנְאָה מִקְלָקֶלֶת
 אֶת הַשְׂוֹרָה, שֶׁחֲבֹשׁ הוּא בַּעֲצָמוֹ: אָמַר הַקִּבְיָה רָשָׁע בָּרַךְ קִדְמָךְ אֲבִירָהּ, שְׁנֵאֲמַר
 (בְּרִי כִיב). וַיִּשְׁפֹּם אֲבִירָהּ בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַמָּרוֹ (תַּנַּח): עִם שְׂרֵי מוֹאָב. לְבוֹ בַּלֵּם שָׁהָ:
 (כב) כִּי הוֹלֵךְ הוּא. רָאֵה שֶׁהַדֶּבֶר רַע בְּעִינֵי הַמָּקוֹם וְנִתְאַנָּה לִילֶךְ: לְשֹׁטְנָן לוֹ. מִלְּאָךְ שֶׁל
 רַחֲמִים הָיָה, וְהָיָה רִצָּה לְמַנְעוֹ מִלְּחִטּוֹא, שְׁלֹא יִחָסֵא וַיִּאֲבָד (שם): וַשִּׁנֵּי נַעֲרָיו עִמּוֹ. מִכָּאן
 לְאָדָם חֲשׁוֹב הַיֵּיצָא לְדֶרֶךְ וַיִּלֶּךְ עִמּוֹ שְׁנֵי אָנָשִׁים לְשִׁמְשׁוֹ וְהַדְרִין וְנִשְׁמָשִׁים זֶה אֶת זֶה (שם):
 (כג) וַתֵּרָא הָאֵתָנוֹן. וְהוּא לֹא רָאֵה, שֶׁנֶּחֱטָן הַקִּבְיָה רִשְׁוֹת לְבָהֶמָּה לְרֹאשׁוֹת יוֹתֵר מִן הָאָדָם,

placed in the way, and his sword drawn in his hand: and the she-ass turned aside out of the way and went into the field; and Balaam smote the she-ass, to incline her into the way. ²⁴But the angel of the Eternal stood in a hollow path of the vineyards, a fence being on this *side*, and a fence on that *side*. ²⁵And when the she-ass saw the angel of the Eternal, she pressed herself unto the wall, and pressed Balaam's foot against the wall; and he smote her again. ²⁶And the angel of the Eternal went further, and stood in a narrow place, where was no way to incline, either to the right or the left. ²⁷And when the she-ass saw the angel of the Eternal, she crouched under Balaam: and Balaam's wrath glowed, and he smote the she-ass with a stick. ²⁸And the Eternal opened the mouth of the she-ass; and she said unto Balaam, What have I done unto thee, that thou hast smitten me these three times? ²⁹And Balaam said unto the she-ass, Because thou hast mocked me: I would there were a sword in mine hand, for now would I slay thee.

רשי

who is going on a journey, that he should take with him two men to serve him, so that these in turn may serve one another (i. e., act for one another by taking over the other's duties if he must leave his master for a short time) (Tanch.). (See Rashi Gen. XXII. 3). (23) וְתָרָא הָאֵלֶּךְ AND THE SHE-ASS SAW [THE ANGEL] — but he did not see *him*, for the Holy One, blessed be He, gave an animal power to see more than the man, for just because he possesses sense his mind would become perturbed if he sees noxious beings. וְחָרְבוּ שְׁלוֹמֵהּ בְּיָדוֹ AND HIS SWORD DRAWN IN HIS HAND — He (God) said: This wicked man has abandoned the tools of his own craft, — for the offensive weapons of the heathen peoples consist in the sword, — and he is attacking them with his mouth which is their metier; I will take his implement and come against him with his own metier. Thus, indeed, was his end (XXXI. 8): "And Balaam the son of Beor they slew by the sword". (24) נִמְשְׁעוּל — Understand this as the Targum does: IN A PATH. And similar is, (1 Kings XX. 10) "If the dust of Samaria shall suffice לִשְׁעָלִים" — the dust that attaches itself to the soles of peoples' feet when they walk. And similarly, (Is. XL. 12) "Who hath measured the water נִשְׁעָלוּ" — with his feet and through his walking (as one measures by pacing)¹). גִּר מִזֶּה וְגִר מִזֶּה A FENCE BEING ON THIS SIDE AND A FENCE ON THAT SIDE — The term גִּר without further definition is one of stone (and that is why in the next verse it is called a קִיר which is a term for a stone wall; cf. Lev. XIV. 37—40). (25) וְתִקְלַחַן — the Niphal form denotes that SHE PRESSED HERSELF, וְתִקְלַחַן — the Kal denotes that SHE PRESSED something else — viz., אֶת רֶגְלִי בָלָעַם BALAAM'S FOOT. (26) וְיֹסֵף מֵלֶכֶד ה' עָבָר AND THE ANGEL OF THE LORD WENT FURTHER — went further in front of him — it went on so as to be before him in another spot. It is similar to, (Gen. XXXIII. 3) "And he passed in front of them"²). — And there is a Midrashic explanation in Tanchuma: What reason had he to stand in three places? He (the Angel) showed him (Balaam) symbols referring to the three patriarchs³). (28) זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים THESE THREE TIMES — By these words he suggested to him: Thou seekest to root out a nation that celebrates three festivals (שְׁלֹשׁ רִגְלִים) annually!³ (Tanch.). (29) הִתְעַלְלָה — Understand this as the Targum does: an expression denoting scorn and disdain, THOU HAST MADE SPORT OF ME. לֹא יָשׁ חֶרֶב בְּיָדִי I WOULD THERE WERE A SWORD IN MY HAND — This utterance was a great shame for him in the

NOTES

¹) See Appendix.

²) It is not a mere statement that the Angel proceeded further. But that he passed in front of him so as to arrive at another spot before him.

³) See Appendix.

נצב בדרך וחרבו שלופה בידו ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה ויד בלעם אתה האתון להטתה הדרך: כי ויעמד מלאך יהוה במשעול הפרמים גדר מזה וגדר מזה: כי ותרא האתון את מלאך יהוה ותלחץ אל הקיר ותלחץ את הרגל בלעם אל הקיר ויסף להפכה: כי ויוסף מלאך יהוה עבור ויעמד במקום צר אשר אין דרך לנשות ימין ושמאל: כי ותרא האתון את מלאך יהוה ותרבץ תחת בלעם ויחר אף בלעם ויד אתה האתון במקל: כי ויפתח יהוה את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים: כי ויאמר בלעם לאתון כי התעללת בי לו ישחרב בדי כי עתה הרגתיך:

אונקלוס

כי ונחת אתנא ית מלאכא דני מעבר בארמא ותרבה שליפא בידה וסמח אתנא מן ארמא ואולת בחקלא וקחא בלעם ית אתנא לאסטיומה בארמא: כי וקם מלאכא דני בשביל כרמנא אתרא דגדרא מקא וגדרא מקא: כי ונחת אתנא ית מלאכא דני ואיתחמת לקתלא ויתחמת ית רגלא דבלעם לקתלא ואוסף למסחה: כי ואוסף מלאכא דני למעבר וקם בארע עק די לית ארז למסמי לומנא ולסכאלא: כי ונחת אתנא ית מלאכא דני ורבעת תחות בלעם ותמר רגנא דבלעם וקחא ית אתנא בחטרא: כי ופתח יו ית פוקא דאתנא ואמרת לבלעם מא עברית לך ארי מחיתני דנן תלת זמנין: כי ואמר בלעם לאתנא ארי חוכך בן אלו פין אית חרבא

רשי

שמתיך שוש בו דעת, תשרף דעתו כשיראה מוקיו: וחרבו שלופה בידו, אמר, רשע זה היום בלי אמונתו, שקלי וזין של אמות העולם בחרב, והוא כא עליהם כפיו שהוא אמונת שלכם, אף אני אתפוש את שלו ואבא עליו באמונתו, וכן כופו – זאת בלעם בן בעור הרגו בחרב (במ' ל"א): (כד) במשעול, בטרנומו בשביל, וכן אם ישפוק עפר שמרון לשעלים (מ"א כ') – עפר הנדק בנפות הרגלים בהלוקה וכן מי מרד בשעלו קום (יש' מ') – ברגליו ובהלוקה: גדר מזה וגדר מזה, סתם גדר של אבנים הוא: (כה) ותלחץ, היא עצמה, ותלחץ את אחרים – את רגל בלעם: (כו) ויוסף מלאך ה' עבור, לעבור עוד לפניו – להלך להיות לפניו במקום אחר, כמו והוא עבר לפניו (בר' ל"ט): ומדרש אנדה גש בתנחומא: מה ראה לעמוד בשלשה מקומות? סימני אבות הראוהו: (כח) זה שלש רגלים, כמו לו: אתה מבקש לעקור אמה החונקת שלש רגלים בשנה? (תנח): (כט) התעללת, בטרנומו, לשון נגאי וכזיון: לו יש חרב בידו, ננות גדולה הנה לו דבר זה בעיני השמים – זה הולך

³⁰And the she-ass said unto Balaam, *Am* not I thy she-ass, upon which thou hast ridden ever since thy existence unto this day? was I ever wont to do so unto thee? And he said, Nay. ³¹Then the Eternal uncovered the eyes of Balaam, and he saw the angel of the Eternal placed in the way, and his sword drawn in his hand: and he bowed down his head and prostrated himself on his face. ³²And the angel of the Eternal said unto him, Wherefore hast thou smitten thy she-ass these three times? behold, I went out as a hinderer, because *thy* way is perverse before me: ³³And the she-ass saw me, and turned from me these three times: unless she had turned from me, surely now also I had slain thee, and kept her alive. ³⁴And Balaam said unto the angel of the Eternal, I have sinned; for I knew not that thou was placed in the way against me: now, therefore,

רש"י

sight of the princes: this man was going for the purpose of slaying a whole nation by his mouth, and for this animal he required a weapon of war! (cf. Tanch.). (30) *ההסכן הסכנתי* — *Understand this as the Targum does — HAVE I EVER LEARN'T?* Similar is, (Job XXII. 2) "Does a man learn (יסכן) for God's benefit" (see Rashi on this verse). And our Rabbis have explained this verse in the Talmud: They said to him, "What is the reason you are not riding on a horse?" He replied to them: "I have left it in the meadow grass" (i. e., I have put it out to graze). *Whereupon the ass exclaimed: "Am I not your ass upon whom thou hast ridden from my very youth unto this day?"* (so you see, you have never possessed a horse) — as it is related in Treatise Aboda Zara (4b). (32) *כִּי יִרְט הַדֶּרֶךְ לִנְגִּי* BECAUSE THY WAY IS PERVERSE BEFORE ME — Our Rabbis, the Mishnaic Sages, explain it as an acrostic, *רָאָה* she feared *when* *רָאָהָּ*, she saw, and *נִסְתָּהָ* she turned aside (Sabb. 125a), because that the journey (הַדֶּרֶךְ) is, *לִנְגִּי*, is against me, that is to say, to anger me, to affront me. — But according to its literal meaning, it is equivalent to *הַדֶּרֶךְ לִנְגִּי* *הַדֶּרֶךְ לִנְגִּי*, the word *רִט* being associated in meaning with *רִט*, "rapid movement" (cf. Jer. XLIX. 24). The phrase therefore signifies: for I have seen the man who is taking the journey (Balaam) that he hastened and hurried on the journey, which was taken to my anger and to my despute. It is an elliptical verse (the words *הַדֶּרֶךְ* being omitted after *רִט*), just as (2 Sam. XIII. 39) "And the soul of David longed" (the word *נִסָּה* being omitted). Another explanation is: *רִט* is an expression denoting "being pleased". Similar is, (Job XVI. 11) "Through the wicked *רִטְנִי*" — i. e., He appeases and comforts me through the wicked, whilst indeed they do nought but annoy me²). (33) *אִלֵּי נִסְתָּהָ* — This is the same as *לִלֵּוָה*: UNLESS SHE HAD [TURNED ASIDE]. Sometimes *אִלֵּי* is used in the sense of *לִלֵּוָה* "unless". SURELY NOW ALSO THEE HAD I SLAIN — This is an inverted sentence, and it is the same as *גַּם הִרְגֵּיתִי אוֹתָךְ* — I would also have slain thee, as much as to say: not only would this delay have happened to you through me, but death also. AND IT WOULD I HAVE KEPT ALIVE — but now because it spake and rebuked thee and thou couldst not stand against its rebuke, — just as it is written, "and he said, Nay!" — I have killed it³) in order that people should not be able to say: This is the animal that silenced⁴) Balaam by its rebuke, so that he could not reply. For God has regard for human dignity. Similar is (Lev. XX. 16): "And thou shalt slay the woman and the animal (with which sin was committed)", and similarly (ib. 15): "And the animal shalt thou slay" (Tanch.). (34) *כִּי לֹא יָדַעְתִּי* FOR I KNEW NOT — This statement, too, (cf. v. 29),

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

י וַתֹּאמֶר הָאֵתָּוֹן אֶל־בָּלָעַם הֲלוֹא אָנֹכִי אֶתְנֶךָ אֲשֶׁר־
 רִכַּבְתָּ עָלַי מֵעוֹדֶךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הִתְסַכֵּן הַסִּפְּנֹתַי
 לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא: יֹא וַיִּגַּל יְהוָה אֶת־עֵינָי
 בָּלָעַם וַיֵּרָא אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בַּדֶּרֶךְ וְחִרְבּוֹ
 שְׁלֹפָה בִּירוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפּוֹ: יב וַיֹּאמֶר אֵלָיו
 מִלְאָךְ יְהוָה עַל־מָה הִבִּיתָ אֶת־אֶתְנֶךָ זֶה שְׁלֹשׁ
 רִגְלִים הִנֵּה אָנֹכִי יַעֲזָתִי לְשֹׁטֵן כִּי־יִרְט חֲדָרְךָ לִנְגְדִי:
 יג וַתֵּרָאֵנִי הָאֵתָּוֹן וַתֵּט לִפְנֵי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלִי
 נִטְתָּה מִפְּנֵי כִי עָתָה גַם־אֶתְכָה הֲרֹגְתִי וְאוֹתָהּ
 הַחַיִּיתִי: יד וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל־מִלְאָךְ יְהוָה חֲטֹאתִי
 כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נֹצֵב לִקְרָאתִי בַּדֶּרֶךְ וְעָתָה

אונקלוס

בִּירוֹ אֲרִי כַעַן קָטַלְתִּיךָ: לו וַאֲמַרְתָּ אֶתְנָא לְבָלָעַם הֲלֹא אָנָּה אֶתְנֶךָ דִּי רִכַּבְתָּ עָלַי
 מִדְּאִיתְךָ עַד וַיָּמָא הַדִּין הַמִּילָח אֲלִיפְנָא לְמַעַבְדָּ לְךָ בְּדִין וַאֲמַר לֹא: לא וַיִּגַּל יְיָ וַתֵּ
 עֵינָי בָּלָעַם וַחֲוָא יְתָ מִלְאָכָא דִּי מַעַבְדָּ בְּאַרְחָא וְחִרְבָּה שְׁלִיפָא בִּידָה וְכַרַע וְסָגִיד
 לְאַפּוֹרָה: לב וַאֲמַד לֵה מִלְאָכָא דִּי עַל מָא מַחְתָּא יְתָ אֶתְנֶךָ דִּין תַּלְתָּ וּמִנָּהּ הָא אָנָּה
 נִפְקִית לְמַסְטָן אֲרִי גְלִי קְדָמִי דַּאת רַעִי לְמוֹל בְּאַרְחָא לְקַבְלִי: לג וַתֵּרָאֵנִי אֶתְנָה וְסַטָּת
 מִן קְדָמִי דִּין תַּלְתָּ וּמִנָּהּ מָאִים לֹא סַטָּת מִן קְדָמִי אֲרִי כַעַן אֲחִי יְסָד קָטַלְתִּי וְנִטְתָּה
 קִנְמִית: לד וַאֲמַר בָּלָעַם לְמִלְאָכָא דִּי חִבִּית אֲרִי לֹא יָדַעְתִּי דִּי אַתָּה מַעַבְדָּ לְקַדְמוֹתִי

רש"י

לְהַרְגוֹ אֶמָּה שְׁלֹמָה בִּפְסִי וְלֵאחֲזוֹן וּ צִירָךְ כְּלִי וַיִּין: (ל) הִתְסַכֵּן הַסִּפְּנֹתַי. כְּתִירוֹמֹ, וְכֵן הֲלָאֵל
 יִסְכָּן זָכָר (איוב כ"ב); וְרִבּוֹתֵינוּ דְּרִשּׁוּ מִקְרָא זֶה כְּתִלְמוּד, אָמַר לֵיהּ מָא שְׁעָמָא לֹא רִכַּבְתָּ
 אֶתְסוֹסָה? אָמַר לְהוֹן בְּרִשְׁבָּא שְׂדָאִי לֵיהּ כֹּה בְּדִאֲתָא בְּמַסְכַּת עֵין (דף ד'): (לכ) כִּי יִרְט
 הַדֶּרֶךְ לִנְגְדִי. רִבּוֹתֵינוּ חֲכָמֵי הַמִּשְׁנָה דְּרִשְׁוּהוּ נוֹסְרִיקוֹן וְזָאָה רָאִתָּה נִטְתָּה בְּשִׁבְלִי שְׁהַדָּרְךָ
 לִנְגְדִי (שִׁבְתָּ קכ"ה). כְּלוֹמַר לְקִנְאָתִי וְלַהֲקִנְיָטִי; וְלִפְסִי מִשְׁמַעוֹ כִּי חֲדַר הַדֶּרֶךְ לִנְגְדִי, לְשׁוֹן
 רָשָׁט – כִּי רָאִיתִי בְּעַל הַדֶּרֶךְ שְׁחָדַר וּמַהֲרָה הַדֶּרֶךְ שְׁהוּא לְכַעֲסִי וְלַהֲמָרוֹתִי, וּמִקְרָא קֶצֶר
 הוּא, כְּמוֹ וַתְּכַל דֹּדַר (ש"ב י"ג); לִישָׁנָא אֶתְרִינָא יִרְט לְשׁוֹן רָצוֹן, וְכֵן עַל יְדֵי רָשָׁעִים יִרְטִי
 (איוב ט"ו) – מִפְּסִים וּמִנְחָם אוֹתִי עַל יְדֵי רָשָׁעִים שְׂאִינָן אֵלָא מִקְנִיטִים: (לז) אוֹלִי נִטְתָּה.
 כְּמוֹ לוֹלִי, שְׁעָמִים שְׂאוֹלִי מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן לוֹלִי; נָם אֶתְכָה הֲרִנְתִּי. הָרִי זֶה מִקְרָא מִסְרָם וְהוּא
 כְּמוֹ גַם הֲרִנְתִּי אוֹתְךָ, כְּלוֹמַר, לֹא הִעֲבָרָה בְּלִבְךָ קִרְאָתְךָ עַל דְּרִי, כִּי גַם הִכְרִינָה; וְאוֹתָהּ
 הַחַיִּיתִי. וְעָתָה מִפְּנֵי שְׁדָבְרָהּ לֹא־בִיחִיתְךָ, וְלֹא יִכְלֹת לְעַמּוֹד בְּתוֹכָהּ – כְּמוֹ שְׁכָתוֹב וַיֹּאמֶר
 לֹא – הֲרִנְתִּיהָ. שְׁלֹא יֹאמְרוּ וּזֶה הוּא שְׁסֻלְקָה בָּלָעַם בְּתוֹכָהּ וְלֹא יִכְוֹל לְהַשִּׁיב, שְׁחָם
 הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, וְכֵן (ויק' כ'), וְהִרְגָתָ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה, וְכֵן אֶת הַבְּהֵמָה
 תִּהְרַגוּ (תנח"ך): (לח) כִּי לֹא יָדַעְתִּי. גַּם זֶה נִגְזַר, וְעַל כִּרְחוּ הוֹדֵךְ, שְׁהוּא הִנֵּה מִשְׁתַּבַּח שְׁיוֹרֵעַ
 דַּעַת עֲלִיוֹן, וְפִסּוּ הַעִיד לֹא יָדַעְתִּי (שם); אִם רַע בַּעֲיִינְךָ אֲשׁוּבָה לִי. לְהַתִּירִים נֶגֶד הַמָּקוֹם
 הָיָא תְּשׁוּבָה זֶה, אָמַר לוֹ הוּא בַּעֲזָמוֹ צִנִּי לְלִכְתָּ וְאִתָּה מִלְאָךְ מְבַשֵּׁל אֶת דְּבָרָיו לְמוֹד הוּא

if it be evil in thy eyes, I will return. ³⁵And the angel of the Eternal said unto Balaam, Go with the men: but only the word that I shall speak unto thee, that thou shalt speak. So Balaam went with the officers of Balak. ³⁶And when Balak heard that Balaam was come, he went out towards him unto the city of Moab, which is in the boundary of Arnon, which is the extremity of the boundary. ³⁷And Balak said unto Balaam, Did I not earnestly send unto thee to call thee? wherefore camest thou not unto me? am I not able indeed to honor thee? ³⁸And Balaam said unto Balak, Lo, I am come unto thee: have I now any power at all to say any thing? the word that God putteth in my mouth, that shall I speak. ³⁹And Balaam went with Balak, and they came unto Kirjath-huzoth. ⁴⁰And Balak sacrificed of the herd and flock, and sent away of it to Balaam, and to the officers that were with him. ⁴¹And it came to pass on the morrow, that Balak took Balaam, and brought him up to Bamoth Baal, that thence he might see the utmost part of the people.

רש"י

was a disgrace for him, for in spite of himself he had to admit it — because he used to boast that he knew the will of the Most High (XXIV. 16) and now his own mouth bore testimony: "I knew not" (Tanch.). **אם רע בעיניך אשובה לי** IF IT BE EVIL IN THINE EYES, I WILL RETURN — To set himself in opposition to the Omnipresent was the purpose of this reply. He said, in effect, "He Himself commanded me to go, and you, angel, annul His words. He is accustomed to this — that He says something and an angel recalls it. He said to Abraham. (Gen. XXII. 2) 'Take now thy son, etc.' and by an angel suffered His word to be annulled. I, too: If it be evil in thine eyes, then I must return"¹) (Tanch.). **לך עם האנשים** (35) **GO WITH THE MEN** — On that road which a man is resolved to go, he is allowed to go (Macc. 10b). **לך עם האנשים** **GO WITH THE MEN** — for thy lot is with them, for in the end you will perish from the world]. **וְאָמַר** BUT — in spite of yourself, **וְהָיָה כְּדִבְרֵי אֱלֹהִים** THE WORD THAT I SHALL SPEAK [TO THEE, THAT THOU SHALT SPEAK]. **עַם שָׂרֵי בָלָק** [SO BALAAM WENT] WITH THE PRINCES OF BALAK — he was glad to curse them, even as they were (see Rashi v. 21) (Tanch.). **(36) וַיִּשְׁמַע בָּלָק** AND BALAK HEARD [THAT BALAAM WAS COMING] — He sent messengers to announce this to him. **וַיֵּלֶךְ בָּלָק וַיֵּלֶךְ בָּלָק וַיֵּלֶךְ בָּלָק** [AND HE WENT TOWARDS HIM] UNTO THE CITY OF MOAB — to his metropolis, the most important city he had, as much as to say: See what these Israelites wish to exterminate (Tanch.). **(37) הֲאִמְנָם לֹא אֹכֵל כֶּבֶדִּי** AM I NOT ABLE INDEED TO HONOUR YOU — He prophesied unwittingly that he (Balaam) would eventually leave him in disgrace (Tanch.).²) **(39) קִרְיַת הַצֹּחַת** — a city (קריה) full of streets (חצות), — men and women and children thronging the streets, as much as to say: Look and have pity that these should not be exterminated (ib.). **(40) בָּקָר וּצֹאן** THE HERD AND FLOCK — a small matter (one ox and one sheep, nothing in comparison with what he had promised him) (Tanch.).³) **(41) בָּמוֹת בָּעַל** BAMOTH-BAAL — Understand this as the Targum does: to the heights of his god (more lit., of that which he revered); Baal is the name of a god.

NOTES

¹) This Rashi is based on the fact that Balaam did not say, **אם רע בעיני ד'**. He meant: If you think it wrong for me to go, I will return, although God stated that I may go.

²) The words are taken to signify: Is it not indeed a fact that I shall not be able to show you honour?

³) See Appendix.

אֶסְדָּרְעֵי בְעִינִיךָ אֲשׁוּבָה לִי: ^י וַיֹּאמֶר מִלֵּאךְ יְהוָה
 אֶל בָּלָעַם לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים וְאַפֶּם אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
 אָדָּבָר אֵלֶיךָ אֲנִי הַדָּבָר וַיֵּלֶךְ בָּלָעַם עִם־שְׂרֵי בָלָק:
^י וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי־בָא בָלָעַם וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל־עֵיזִר
 מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל אֲרָנָן אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַגְּבוּל:
^י וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בָּלָעַם הֲלֹא שָׁלַח שְׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ
 לִקְרֹא־לְךָ לֵמָּה לֹא־הִלַּכְתָּ אֵלַי הָאֲמָנִים לֹא אוֹכַל
 בִּבְרִיךָ: ^י וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל־בָּלָק הִנֵּה בָאתִי אֵלֶיךָ
 עִתָּה הִיבֵל אוֹכַל וְדָבָר מֵאוֹמָה הַדָּבָר אֲשֶׁר יֵשִׁים
 אֱלֹהִים בְּפִי אֲתוֹ אֲדַבֵּר: ^י רַבִּיעִי (שְׁשִׁי נַעֲמֻנִיז) ^י וַיֵּלֶךְ
 בָּלָעַם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֲצֹזֹת: ^י וַיִּזְבַּח בָּלָק
 בָּקָר וַעֲזָן וַיִּשְׁלַח לְבָלָעַם וּלְשָׂרָיו אֲשֶׁר אֲתוֹ:
^י וַיְהִי בַבֶּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בָּלָעַם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמוֹת
 בָּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם קֶצֶה הָעָם: ^י כֵּן * וַיֹּאמֶר

אונקלוס

בְּאֶרְחָא וּכְעֵן אִם בִּישׁ בְּעִינִיךָ אַחֻב לִי: לֵה וַאֲמַר מִלֵּאכָא דִּי לְבָלָעַם אֹזֵל עִם
 גְּבָרִיא וּבָרַם יֵת סַחֲנָמָא דִּי אִמְלִיל עֲמֹךְ יְהוָה תְּמַלֵּל וְאֹזֵל בָּלָעַם עִם רַבְרָבִי בָלָק:
 לִי וּשְׁמַע בָּלָק אֲרִי אֲתָא בָלָעַם וּנְסַף לְקַדְמוּתָהּ לְקֶרְתָּא דְּמוֹאָב דִּי עַל תְּחוּם אֲרָנוֹן
 דִּי בְּסִטֵּר תְּחוּמָא: לִי וַאֲמַר בָּלָק לְבָלָעַם הֲלֹא מִשְׁלַח שְׁלַחִית לְתוֹךְ לְמַקְרִי לֵךְ לְמָא
 לֹא אֲתָמָא לְתוֹתִי הִבְקוּשְׁמָא הַיּוֹמָא אֲמַר לִית אֲנָא וְכִיל לְקֶרְוֹתֵךְ: לֵה וַאֲמַר בָּלָעַם
 לְבָלָק הָא אֲתִיתִי לְתוֹךְ כְּעֵן הַמִּיבֵּל וְכִלְנָא לְמִלְלָא מִדְּעָם סַחֲנָמָא דִּישׁוּי וַיִּבְּסוּ
 יְהוָה אִמְלִיל: לִי וְאֹזֵל בָּלָעַם עִם בָּלָק וַאֲתוֹ לְקֶרִית מַחֲצוֹתֵיהִי: מִיּוֹכֶם בָּלָק תּוֹרִיוֹן וְעֵן
 וּשְׁלַח לְבָלָעַם וּלְרַבְרָבָא דִּי עִמָּה: מֵא וְהִנֵּה בַצְפָּרָא וּדְבָר בָּלָק יֵת בָּלָעַם וְאַסְקָה

רש"י

בְּכַךְ שֶׁאִמַּר דָּבָר וּמִלֵּאךְ מִחִירוֹ, אָמַר לְאַבְרָהָם קַח נָא אֶת בְּנִי וְגו' (בר' כ"ב), וְעַל יְדֵי
 מִלֵּאךְ בִּשְׁלֹל אֶת דְּבָרָיו, אִם אֵין אִם רַע בְּעִינֶיךָ צָרִיד אֵין לְשׁוֹב: (לֵה) לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים.
 בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵדָם רֹצֵה לִילֵךְ בָּהּ, מוֹלִיכִין אוֹתוֹ: (וְלֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים, בִּי הִלְקֵךְ עִמָּהֶם וְסוּפֵךְ
 לְאַבְדֵּם מִן הָעוֹלָם) (מִכּוֹת י'): וְאַפֶּם, עַל קֶרְחָךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְגו': עִם שְׂרֵי בָלָק.
 שָׁמַח לְקַלְלֵם בְּמוֹתָם: (לֵה) וַיִּשְׁמַע בָּלָק, שָׁלַח שְׁלַחִים לְבִשְׂרוֹ: אֵל עִיר מוֹאָב. אֵל
 מִטְּרַפּוֹלִין שְׁלֹו – עִיר הַחֲשׂוּבָה שְׁלֹו, לוֹמַר רָאִה מָה אֵלוֹ מִבְּקָשֶׁיךָ לַעֲקוּרֹ (תַּחֲתִי):
 (לֵה) הָאֲמָנִים לֹא אוֹכַל כְּבֹדְךָ. וְנִתְּנָא שְׁסוּפֹו לְצִאת מַעֲמֹו בְּקִלּוֹן (שֶׁם): (לֵה) קִרְיַת חֲצֹזֹת.
 עִיר מִלֵּאךְ שְׂקוּיָם, אֲנָשִׁים וְשָׂף בְּחֻצוֹתֶיהָ, לוֹמַר רָאִה וְרַחֵם שְׁלֹא יַעֲקְרוּ אֵלָיו: (מ) בָּקָר
 וַעֲזָן, דָּבָר מוֹנֵעַ: (מֵא) בְּמוֹת בָּעַל, בְּמִתְרַנּוּמֹו, לְרַמֵּת דְּתַלְתְּלָהּ, שֶׁם עֵין:

23. ¹And Balaam said unto Balak, Build me here seven altars, and prepare me here seven bulls and seven rams. ²And Balak did as Balaam had spoken; and Balak and Balaam offered on *every* altar a bull and a ram. ³And Balaam said unto Balak, Place thyself by thy burnt-offering, and I will go; peradventure the Eternal will happen to meet me: and what thing soever he sheweth me I will tell thee. And he went to an elevated place. ⁴And Go happened to *meet* Balaam: and he said unto him, The seven altars I have set in order, and I have offered upon *every* altar a bull and a ram. ⁵And the Eternal put a word in Balaam's mouth, and said, Return unto Balak, and thus thou shalt speak. ⁶And he returned unto him; and, lo, he was placed by his burnt-offering, he, and all the officers of Moab. ⁷And he took up his parable, and said, Balak the king of Moab hath brought me from Aram, out of the mountains of the east, *saying*, Come, curse me Jacob, and come defy Israel. ⁸How shall I imprecate, whom God hath not imprecated?

רש"י

23. (3) אולי יקרה ה' לקראתי PERHAPS THE LORD WILL HAPPEN TO MEET ME — *Perhaps*: He is not accustomed to speak with me by day ¹). שני — *AND HE WENT* שני — *Understand this as the Targum does*: "alone"; it is an expression denoting ease and tranquillity; *the statement means* that there was nothing with him except silence (nothing to disturb him). (4) ויקר AND [GOD] HAPPENED TO MEET [BALAAM] — This is an expression *ordinarily used to denote events* of a casual character, an expression for something shameful, an expression for an unclean happening (קרי). *It is as much as to say*: with reluctance and in a contemptuous manner. And *on this occasion* He revealed Himself to him by day, only to show how dear Israel was to Him (cf. Gen. R. 52; Rashi on Lev. I. 1). את שבעת המזבחות — "Seven altars I have set in order" is not written here, but "THE SEVEN ALTARS". He said to Him: The ancestors of these people *together* built before Thee seven altars, but I alone have built altars equal to all of them. — Abraham built four: (Gen. XII. 7) "And he built there an altar to the Lord who had appeared to him"; (ib. 8) "And he removed thence unto the mount . . . [and he built there an altar]"; (ib. XIII. 18) "And Abraham moved his tent . . . [and built there an altar]"; and one he built on on Mount Moriah (ib. XXII. 9). Isaac built one: (ib. XXVI. 25) "And he built there an altar". Jacob built two, one at Shechem and one at Bethel (ib. XXXIII. 20 and XXV. 7). ואעל סר ואיל במזבח AND I HAVE OFFERED UPON EVERY ALTAR A BULLOCK AND A RAM — "but Abraham", said he, "offered only a single ram" (Tanch. צו א). (7) ארה לי יעקב ולכה ועמה ישראל CURSE JACOB FOR ME, AND COME, EXECRATE ISRAEL — by their two names did he bid him curse them, for perhaps one of them was not distinctive enough to point them out beyond all doubt as being the people against whom the curse was directed. (8) מה אקב לא קבה אל HOW SHALL I CURSE WHOM GOD HATH NOT CURSED — *Even when they deserved to be cursed, they were not cursed. When their ancestor, Jacob, made mention of their sin* — (Gen. XLIX. 6) "For in their anger they slew a man" — he cursed their anger only, as it is said, (ib. 7) "Cursed be their

NOTES

¹) When the king's messengers had visited him, Balaam had said to them. (v. 19) "Stay ye here overnight, and I shall know what God will speak to me". He spoke with assurance. Here, however, he said, "Perhaps the Lord will happen to meet me". "But", suggests Rashi, "then it was night-time when God was accustomed to speak with him, whilst here it was at day (ויהי בנקר), and so he was not at all certain whether a Divine revelation would be vouchsafed him.

בַּלְעָם אֶל־בֶּלֶק בְּנֵה־לִי בֹזֶה שְׂבָעָה מִזִּבְחֹת
וְהִכּוּ לִי בֹזֶה שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אֵילִים: ^י וַיַּעַשׂ
בֶּלֶק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בַּלְעָם וַיַּעַל בֶּלֶק וּבַלְעָם פָּר וְאֵיל
בַּמִּזְבֵּחַ: ^י וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְבֶלֶק הַתִּיצֵב עַל־עֲלֹתָיָךְ
וְאִלְכָה אוֹלִי יִקְרָה יְהוָה לְקִרְאָתִי וְדַבֵּר מִה־יֵּרָאֵנִי
וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שָׁפִי: ^י וַיִּקָּר אֱלֹהִים אֶל־בַּלְעָם
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שְׂבַעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וְאָעַל פָּר
וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ: ^י וַיֵּשֶׁם יְהוָה דָּבָר בְּפִי בַלְעָם וַיֹּאמֶר
שׁוּב אֶל־בֶּלֶק וְכֹה תִּדְבֹּר: ^י וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נָצִיב
עַל־עֲלֹתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב: ^י וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר
מִן־אֲדָם נִחַנִּי בֶלֶק מֶלֶךְ־מוֹאָב מִהֲרִיר־קֶדֶם לְכֹה
אֲרֹה־לִי יַעֲקֹב וּלְכֹה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל: ^י מָה אֶקֶב לֹא

אוֹנֵקְלוֹם

לְרִמָּה דַחֲלִיתָהּ וְחָזָא מִתְּמֹן קֶצֶת מִן עַמָּא: ^א וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְבֶלֶק בְּנֵה לִי הֵבָא שְׂבָעָא
מִדְּבַחִין וְאִתְּמֹן לִי הֵבָא שְׂבָעָא חוֹרִין וְשְׂבָעָא דְכַרְוִין: ^ב וַעֲבַד בֶּלֶק כְּמָא דִּי מַלְלִי
בַּלְעָם וְאַסֵּק בֶּלֶק וּבַלְעָם תּוֹר וּדְכַר עַל כֵּךְ מִדְּבַחָא: ^ג וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְבֶלֶק אִתְּעַמַּד
עַל עֲלִיתָךְ וְאִיהֵךְ מָאִים וְעַרְעַר מִימַר מִן קֶדֶם וַיִּלְקַדְמוּתִי וּפְתַחְנָמָא דִּיחֻנְנִי וְאִתְּוִי לָךְ
וְאִזְל וְחִירִי: ^ד וְעַרְעַר מִימַר מִן קֶדֶם וַיִּלְתָּ בַלְעָם וַיֹּאמֶר קְדַמוּהִי יַת שְׂבָעָא מִדְּבַחִין
סְדָרִית וְאַסְקִית תּוֹר וּדְכַר עַל כֵּךְ מִדְּבַחָא: ^ה וַיֵּשׁוּי וַיִּפְתַּחְנָמָא בְּסוּמָא דְּבַלְעָם וַיֹּאמֶר
תּוֹב לָתָּה בֶּלֶק וּבְרִין תַּמְלִל: ^ו וְתִכַּב לָתָה וְהָא מַעֲמַד עַל עֲלִיתָה הוּא וְכָל רַבְרָבֵי
מוֹאָב: ^ז וְנִטְל מִתְּלָה וַיֹּאמֶר מִן אֲדָם דְּבַרְנִי בֶלֶק מֶלֶךְ מוֹאָב מִטּוֹרֵי מְדִינְחָא אִיתָא
לוֹט לִי יַעֲקֹב וְאִיתָא תְּרָדָּ לִי וְיִשְׂרָאֵל: ^ח מָה אֵלִיט דְּלֹא לַטְנָה אֵל וּמָא אִתְּרַדָּ דְּלֹא

רש"י

כג (ג) אוֹלִי יִקְרָה ה' לְקִרְאָתִי. אֵינוֹ נִיחַל לְדַבֵּר עִמִּי בְּיוֹם; וַיֵּלֶךְ שָׁפִי. כְּתַרְנוּמוֹ; וְחִירָי,
לְשׁוֹן שׁוֹפֵי נֶשְׁקִים, שְׂאִין עֲמֹ אֵלָא שְׁתִּיקָה; (ד) וַיִּקָּר. לְשׁוֹן עֲרָא, לְשׁוֹן נִגְאִי, לְשׁוֹן שְׂמָאָת
קָרָי, כְּלוּמַר כְּמוֹשִׁי וּבִכְבוּיוֹ, וְלֹא הָיָה נִגְלָה אֵלָיו בְּיוֹם אֵלָא בְּשִׁבְלִי לְהִרְאוֹת חֲבָתוֹ שֶׁל
יִשְׂרָאֵל (כ"ר נ"ב); אֶת שְׂבַעַת הַמִּזְבְּחוֹת. שְׂבָעָה מִזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי אֵין כְּתִיב כֵּן, אֵלָא אֶת
שְׂבַעַת הַמִּזְבְּחוֹת, אָמַר לְפָנָיו אֲבוּתִיָּהם שֶׁל אֱלֹהֵי בְנֵי לְפָנֶיךָ שְׂבָעָה מִזְבְּחוֹת וְאֵין עָרַכְתִּי כְּנִגֵּד
בֶּלֶק, אֲבִרְהָם בְּנֵה אֲרֻכָּה — וַיִּבֶן שֵׁם מִזְבֵּחַ לַה' הִנְרָאָה אֵלָיו (בר' י"ב) וַיַּעֲמֵק מִשֶּׁם הִקְרָה
נֹחַ (שם), וַיֵּאֱחָל אֲבִרְהָם נֹחַ (שם י"ג), וְאַחֲרַי בְּהַר הַמּוֹרִיָּה; וַיִּצְחַק בְּנֵה אָחֵד — וַיִּבֶן שֵׁם
מִזְבֵּחַ נֹחַ (שם כ"ו), וַיַּעֲקֹב בְּנֵה שְׁתֵּים אָחֵד בְּשִׁכְם וְאַחֲרַי בְּכֵית אֵל; וְאָעַל פֶּר וְאֵיל בְּמוֹכַח.
וְאַבְרָהָם לֹא הִעֲלָה אֵלָא אֵיל אָחֵד (תנח"צ: (ו) אֵרָה לִי יַעֲקֹב וְלֹכָה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל. בְּשָׁנִי
שְׂמוּתִיָּהם אָמַר לִי לְקַלְלֵם שְׂמָא אָחֵד מֵהֶם אֵינוֹ מוֹכֵק; (ח) מָה אֶקֶב לֹא קָבָה אֵל. בְּשָׁהִי
רְאוּיִים לְהִתְקַלֵּל לֹא נִתְקַלְלוּ — בְּשָׁהִיבִיר אֲבוּתִיָּהם אֶת עֵינֵם בִּי כַּאֲשֶׁם הִרְנוּ אִישׁ, לֹא קָלַל
אֵלָא אֲשָׁם, שְׂנְאָמַר אֲרוּר אֲשָׁם (בר' מ"ט); בְּשָׁנִיבִיר אֲבוּתִיָּהם בְּמַרְמָה אֲעַל אֲבוּי הִיָּה רְאוּי

or how shall I be indignant, if the Eternal is not indignant? ⁹For from the top of the rocks I see him, and from the hills I view him: lo, the people shall dwell solitary, and shall not reckon itself among the nations. ¹⁰Who hath counted the dust of Jacob, and the number of the fourth part of Israel? Let me die the death of the upright, and let my last end be like his! ¹¹And Balak said unto Balaam, What hast thou done unto me? I took thee to imprecate mine enemies, and, behold, thou hast blessed *them* altogether. ¹²And he answered and said, Must I not take heed to speak that which the Eternal hath put in my mouth? ¹³And Balak said unto him, Come, I pray thee, with me unto another place, from whence thou mayest see them: thou shalt see but a part of them, and shalt not see them all; and imprecate me them from thence. ¹⁴And he took him up to the field of Zophim,

רש"י

anger". When their ancestor, *Jacob*, went to his father with deceit he deserved to be cursed, but what is stated there (ib. XXVII. 33)? "Yea, he shall be blessed". In the case of those tribes who had to recite the blessings it is said, (Deut. XXVII. 12) "These shall stand to bless the people", but in the case of those who had to pronounce the curses it does not state, "And these shall stand to curse the people", but, "And these shall stand for the curse", — it does not wish to mention the term "cursing" in direct reference to them (the people) (Tanch.). **GOD IS NOT ANGRY** — As for me, my power lies only in that I know to determine the exact moment when the Holy One, blessed be He, is angry, and He has not been angry all these days that I have been coming to you. And this is the meaning of what is said (Micah VI. 5): "O my people, remember now what [Balak, king of Moab] devised and what Balaam [the son of Beor] answered him . . . that ye may know the righteous acts of the Lord" (Sanh. 105b). **(9) FOR FROM THE TOP OF THE ROCKS I SEE HIM** — I look at their origin and at the beginning of their root (descent), and I behold them strongly founded as younger rocks and mountains through their ancestors and ancestresses (Rashi translates thus: For (כי) starting from their very beginning (מראש) I behold them *firm* as rocks). **LO, THE PEOPLE SHALL DWELL ALONE** — This it is what their ancestors have given them as a prerogative: to dwell in the world alone — as is the sense given to the passage by the Targum ("Lo, this people is alone destined to inherit the world"). **AND SHALL NOT RECKON ITSELF AMONG THE NATIONS** — Understand this as the Targum does — They will not be exterminated with the other nations, as it is said, (Jer. XXX. 11) "For I will make a full end of all the nations [. . . but I will not make a full end of thee]". The words therefore mean: They do not come under the same reckoning (with other nations). — Another explanation is: When they rejoice, no other nation rejoices with them, as it is said, (Deut. XXXII. 12) "The Lord will lead him alone to future bliss", and when the nations are in prosperity they (the Israelites) eat with each one of them and yet it is not taken into account for them thereby to diminish their reward in the future life; and this is the meaning of **וְנִגְרָם לֹא יִתְחַשְׁבּוּ** ("and when they enjoy with the nations it is not taken into account"). **(10) WHO HATH COUNTED THE DUST OF JACOB [AND THE NUMBER OF THE FOURTH PART OF ISRAEL]** — Understand this as the Targum does: [who has counted] the infants of the house of Jacob, who are compared to the dust of the earth (Gen. XIII. 16). The words **מִאֲרֻכֵּי מִשְׁרֵתָא** in the Targum mean: [who can count . . . even one] of the four (**רִבְעָה** "a fourth") banners (companies of the tribes). — Another explanation of **עֶסֶר יַעֲקֹב** is: Countless are the commandments which they practise in connection with dust: (Deut. XXII. 10) "Thou shalt not plough with an ox and an ass [together]"; (Lev. XIX. 19): "Thou shalt not sow thy field with two kinds of seeds". There are also the ashes of the red cow (Num. XIX. 9 ff.),

קָבַח אֶל וַמָּה אֲנִי לֹא זָעַם יְהוָה: ^ט כִּי־מֵרָאשׁ
צִירִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְבָּעוֹת אֲשׁוּרֵנוּ הָדָעַם לְבָרֵךְ יִשְׂכָן
וּבְנוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב: ^י מִי מִנָּה עֵפֶר יַעֲקֹב וּמִסֶּפֶר
אֶת־רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל תָּמַת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתָהִי
אֲחֵרִיתִי כָמוֹתִי: ^{יא} וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם מַה עֲשִׂיתָ
לִי לִקְבֹּל אֵיבִי לְקַח־חֵידָי וְהִנֵּה בִרְכָתָהּ בְּרָךְ: ^{יב} וַיַּעַן
וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יֵשִׁים יְהוָה בְּפִי אֲתוֹ אֲשַׁמֵּר
לְדַבֵּר: ^{יג} חֲמִישִׁי וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לֵךְ־נָא אִתִּי אֶל־מָקוֹם
אֲחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אֶפְסִי קִצְחוֹ תִרְאֶה וְכָל־
לֹא תִרְאֶה וּקְבַנְדְּלִי מִשָּׁם: ^{יד} וַיִּקְחֻהוּ שֹׂדֶה צָפִים

אונקלוס

תִּרְכַּח וי: ט אֲרִי מְרִישׁ טוֹרִיא חוֹתֶהּ וּמִרְמָחָא סְכִיתָהּ הָא עָמָא בְּלַחוּדִיהוּן עֲתִידִין
דְּרַחֲסִנּוּן עֲלָמָא וּבְעַמְמִינָא לֹא יִתְדַנּוּן גְּמִירָא: ^י מִן יִכּוּל לְמַמְנֵי דְעִדְקָנָא דְבִיתִי וְעַקֵּב
דְּאִמִּיר עֲלִיהוּן וְסָגוּן כְּעִפְרָא דְאַרְעָא אוּ תְּנָא מֵאֲרַבְעֵי מִשְׁרִיתָא דְיִשְׂרָאֵל תָּמוֹת נַפְשֵׁי
מוֹתָא דְקִשְׁיטוֹהִי וְהִי סוֹפִי בְּתַתְּהוּן: ^{יא} וַיֹּאמֶר בָּלָק לְבִלְעָם מַה עֲבַדְתָּ לִּי לְמִילַט
סָגִיא דְּבִרְחִידָךְ וְהָא בְּרָכָא מְבִרְכַת לְהוּן: ^{יב} וַיֹּאחֲבֵי וַיֹּאמֶר הֲלָא נָח דִּישׁוּי וי בְּסוּמִי
יְתָה אֲמִיר לְמַלְלָא: ^{יג} וַיֹּאמֶר לֵה בָלָק אֵיזֵל כַּעַן עָמִי לְאַחֵר אֲחֵרֵי דְתַתְּהוּנָה מִתְּמָן
לְחוּד קָצְמָה תַּחֲוִי וְכָלֹא לֹא תַחֲוִי וְתַלּוּטָה לִי מִתְּמָן: ^{יד} וַיְדַבֵּרָה לְחַקֵּל סְכוּתָא לְרִישׁ

רש"י

לְהַתְקַלֵּל, מַה נֶּאֱמַר שָׁם? וְסִי בְּרוּךְ יְהוָה (שם כ"ז). בְּמִקְרָבִים נֶאֱמַר אֵלֶּה יַעֲמִדוּ לְבָרֵךְ אֵת
הָעָם, בְּמַקְלָלִים לֹא נֶאֱמַר וְאֵלֶּה יַעֲמִדוּ לְמַלֵּל אֵת הָעָם אֵלֶּה וְאֵלֶּה יַעֲמִדוּ עַל הַקְלָלָה
(דב כ"ו) — לֹא רָצָה לְהוֹדִיר עֲלֵיהֶם שֵׁם קָלָלָה (תנח"י): לֹא זָעַם הוּא, אֵיזֵל אֵין בְּחִי אֵלָא שְׁאֵינִי
יֹדֵעַ לְכֹחַ הַשְׂעָה שֶׁהַקְּבִי"ה כֹּעֵס בָּהּ, וְהוּא לֹא כָּעַס כָּל הַיָּמִים הַלָּלוּ שֶׁבָּאתִי אֵלֶיךָ, וְהוּא
שְׁנֶאֱמַר (מִיכָה ו') עֲמִי זָכָר נָא מִה יַעֲקֹב וְהוּא עָנָה אֵתוֹ בִּלְעָם וְהוּא לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת הוּא
(סנה"ק"ה): (ט) כִּי מֵרָאשׁ צִירִים אֲרָאנּוּ. אֵיזֵל מִסְתַּכֵּל בְּרֵאשִׁיתִים וּבְתַחֲלִיל שְׂרָשִׁיהֶם וְאֵיזֵל
רֹאֶה אוֹתָם מִיִּסְדִּים וְתֻקִּים כְּצוּרִים וְנִבְעוֹת הַלָּלוּ עַל יְדֵי אֲבוֹת וְאִמֵּהוּן (תנח"י): וְזֵן עִם
לְבַדְּךָ יִשְׂכָן. הוּא אֲשֶׁר וְכֹחַ לוֹ אֲבוֹתָיו — לְשֹׁכֵן בְּךָ, כְּתַרְנוּמוֹ; וּבְנוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב.
כְּתַרְנוּמוֹ, לֹא יִהְיֶה נֶעֱשִׂין כָּלָה עִם אֲשֶׁר הָאֻמוֹת, שְׁנֶאֱמַר (יח"ל) בִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה כָּלֵל הַבְּנוֹיִם
וְהוּא, אֵיזֵן נִמְצִין עִם הַשָּׂאֵר. ד"א, כִּשְׁהוֹן שְׂמַחִין אֵין אִמָּה שְׂמַחָה עִמָּהֶם, שְׁנֶאֱמַר הוּא בְּךָ נִתְּנִי
(דב ל"ב), וּבְשִׁהָאֻמוֹת כְּטוֹבָה הֵן אֲבָלִין עִם כָּל אֲחֵר וְאֲחֵר וְאֵין עוֹלָה לָהֶם מִן הַחֲשָׁבוֹן.
וְהוּא וּבְנוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב (תנח"י): (י) מִי מִנָּה עֵפֶר יַעֲקֹב וְהוּא, כְּתַרְנוּמוֹ דְּעִדְקָנָא דְבִיתִי וְעַקֵּב,
מֵאֲרַבְעֵי מִשְׁרִיתָא — מֵאֲרַבְעֵי דְגָלִים; ד"א עֵפֶר יַעֲקֹב, אֵין חֲשָׁבוֹן בְּמַצוֹת שֶׁהֵם מְקַיִּימִין
בְּעֵשֶׂר (דב כ"ב) לֹא תִחַרֵּשׁ בְּשׁוּר וּבְחִמָּר, לֹא תִחַרֵּשׁ בְּלֵאָיִם (ויק"י"ט), אֲפֹרָה שְׂרָה וְעֵשֶׂר סוּסָה
וְכִינֹצָא בָּהֶם (תנח"י): וּמִסְפַּר אֵת רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל, רַבִּיעֻתִּיהֶן, וְרַע הַיּוֹצֵא מִן הַחֲשָׁמִישׁ שֶׁלָּהֶם
(עי' נדה ל"א): תָּמַת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׂבָהֶם: (יג) וְכָבֹד לִי, לְשׁוֹן צוּרִי, קָלָלָה לִי:
(יד) שֹׂדֶה צָפִים, מָקוֹם גְּבוּהָ הִרָה שֶׁשָּׁם הַצּוּפֵה עוֹמֵד לְשִׁמּוֹר אִם יָבֹא חֵיל עַל הָעִיר:

to the top of Pisgah, and built seven altars, and offered a bull and a ram on *every* altar. ¹⁵And he said unto Balak, Place thyself here by thy burnt-offering, while I repair yonder. ¹⁶And the Eternal happened to *meet* Balaam, and put a word in his mouth, and said, Return unto Balak, and thus shalt thou speak. ¹⁷And when he came to him, behold, he was placed by his burnt-offering, and the officers of Moab with him. And Balak said unto him, What hath the Eternal spoken? ¹⁸And he took up his parable, and said, Rise up, Balak, and hear; hearken unto me, thou son of Zippor: ¹⁹God is not a man, that he should be false; neither the son of man, that he should repent: hath he said, and shall he not do it? or hath he spoken, and shall he not establish it? ²⁰Behold, I have received *commandment* to bless; and he hath blessed; and I cannot reverse it.

רש"י

and the dust used in the ordeal to which a woman suspected of infidelity is subjected (ib. V. 17), and *others* similar to these (Tanch.). ומספר את רבע ישראל — *The word רבע implies their offspring* (cf. Ned. 31a; and Rashi on XXIV. 3). תמת נפשי מות ישרים LET ME DIE THE DEATH OF THE UPRIGHT amongst them¹). (13) וקבנו לי — The verb is the imperative: CURSE THEM FOR ME (cf. Rashi on v. 27). (14) שדה צופים FIELD OF ZOPHIM — There was a high spot upon which the watchman (צופה) used to stand to observe whether any hostile force was coming against the city. ראש הפסגה THE TOP OF PISGAH — Balaam was not *as expert* a diviner as Balak. Balak foresaw that at some time a breach in Israel would originate from there — and as a matter of fact Moses died there, — and therefore he believed that there the curse would certainly fall upon them. "And this (the effects of the curse)" — *he thought* — "must be the breach which I behold" (Tanch.). (15) אקרה כה — *This means, I WILL BE MET YONDER* by the Holy One, blessed be He, *for* אקרה has a passive sense²). (16) וישם דבר נפיו AND HE PUT A WORD IN HIS MOUTH — And what was this "putting"? What would Scripture have lacked if it had stated "[And the Lord met Balaam and said,] Return to Balak, and thus shalt thou speak"? But the explanation is: When he heard that he was not permitted to curse, he said, "Why should I return to Balak to cause him annoyance?" Therefore the Holy One, blessed be He, put a halter and hook in his mouth as a person who pricks an animal with a hook to make it go wherever he wants. He said to him, "Despite yourself shall you return to Balak" (cf. Sanh. 105b; Tanch.)³). (17) ושרי מואב עמו AND THE PRINCES OF MOAB WITH HIM — But above (v. 6) it states, "And all the princes of Moab"? As soon as they saw that there was no hope for them in him, part of them went away, and only part of them remained (Tanch.). מה דבר ה' WHAT HATH THE LORD SPOKEN? — This was a derisive expression, as much as to say, "You are not your own master". (18) קום בלך RISE UP, BALAK — When he perceived that he was mocking at him, he set himself to annoy him, saying, "Stand on your feet; you have no right to remain seated, seeing that I am sent to you on a mission by the Omnipresent" (Tanch.). בן צפור SON OF ZIPPOR — This (the suffix י to mark the construct) is often found as a Biblical Hebrew form, as in (Ps. L. 10), "beast of (חיתו) the forest"; (Gen. I. 24) "beast of (חיתו) the earth"; (Ps. CXIV. 8), "to a spring of (מעיניו) water". (19) לא איש וגו' [GOD IS] NOT A MAN [THAT HE SHOULD LIE] — He has already sworn to them that He will bring them thither and give them as a possession the land of the seven peoples, and you think to slay them in the wilderness? (cf. Tanch. פסעי וגו'. פסעי). והוא אמר וגו' — Read this in the form of a question: HATH HE SAID, [AND SHALL HE NOT DO IT]? — The rendering of ויתוכם in the Targum, והיניח ויחמלנין, means, "[and not as the doings of mortals who decide to do things] and again reconsider" — to withdraw from them.

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

אֶל־רֹאשׁ הַפְּסָגָה וַיִּבֶן שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל כָּר וַאֲלֵל
בַּמִּזְבֵּחַ: ^{טו} וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הַחֵיצָב כֹּה עַל־עַלְתְּךָ
וְאֶנְכִי אֶקְרָה כֹּה: ^{טז} וַיִּקָּר יְהוָה אֶל־בִּלְעָם וַיֵּשֶׁם דָּבָר
בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תִדְבֹּר: ^{יז} וַיָּבֹא אֵלָיו
וְהֵנּוּ נִצָּב עַל־עַלְתּוֹ וְשָׂרִי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק
מַה־דִּבַּר יְהוָה: ^{יח} וַיֹּשָׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוּם בָּלָק
וּשְׁמַע הַאֲזִינָה עָדִי בְנֵי צֹפֵר: ^{יט} לֹא אִישׁ אֶל וַיִּכָּוֶב
וּבִדְאֹדָם וַיִּתְּנָחֶם הֵהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדָבָר וְלֹא
יִקְיַמְנָה: ^כ תִּהְיֶה בָרֶךְ לְקַחְתִּי וּבָרֶךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה:

אונקלוס

רְמִתָּא וּבְנֵי שִׁבְעָא מִדְּבַחִין וְאַסַּק תּוֹר וְדָבַר עַל כָּל מִדְּבָחָא: ^{טו} וַיֹּאמֶר לְבָלָק אֲתַעֲסַד
הָכָא עַל עַלְתְּךָ וְאַנָּא אֲתַמְטִי עַד כְּעֵן: ^{טז} וַיַּעֲרַע מִימֵר מִן קָדָם וַיִּי לְבִלְעָם וְשׁוּי
פְּתִנְמָא בְּסוּמָה וַיֹּאמֶר חֹב לֹת בָּלָק וּבְדִין חֲמִלָל: ^{יז} וַיֹּאמֶר לְוִתָּהּ וְהוּא מַעֲתֵד עַל
עַלְתָּה וְדָבָרְכִי מוֹאָב עִמָּה וַיֹּאמֶר לָהּ בָּלָק מָא מְלִיל וַיִּי: ^{יח} וַיִּטַּל מִתְּלָה וַיֹּאמֶר קוּם
בָּלָק וּשְׁמַע אֲצִית לְמִימָרִי בֶר צֹפֵר: ^{יט} לֹא כְמִלִי בְנֵי אֲנָשָׁא מִימֵר אֱלֹהָא בְנֵי אֲנָשָׁא
אִמְרִין וּמִדְּבָרִין וְאַף לֹא כְעוּבְדִי בְנֵי כְשָׂרָא דִּי אֲנִין נְזִירִין לְמַעַבְדִּי וְסִיבִין וּמִתְּמַלְכִין
דְּהוּא אָמַר וְעַבְדִּי וְכָל מִימְרָה מִתְּמָנִים: ^כ הָא בָּרַכְנָא מְבִלִּית וְאַבְרַכְנָה לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא

רש"י

ראש הפסגה. בלעם לא היה קוֹסֵם בְּבָלָק, רָאָה בָּלָק שֶׁעֲתִידָה פְּרָצָה לְהַפְרֹשׁ בְּיִשְׂרָאֵל
מִשָּׁם, שָׁשָׁם מִת מִשָּׁה, כְּסָבוֹר שֶׁשָּׁם תְּחֹלַל עֲלֵיהֶם הַקָּלָלָה, וְזוֹ הִיא הַפְּרָצָה שֶׁאֵינִי רוֹאֶה
(תנח): (טו) אקרה כה. מאת הקב"ה. אקרה לשון אֲתַפְעֵל: (טז) וישם דבר בפיו. ומה היא
השימה הזאת? ומה חסר המקרא באמרו שוב אל בלק וכה תדבר? אלא כשהיה שומע
שאני נרשע, לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק לצערו? ונמנו לו הקב"ה דָּבָר וְחִפָּה בְּפִיו,
בְּאָדָם הַפּוֹקֵם בְּהִמָּה בְּחִמָּה לְהוֹלִיכָהּ אֶל אֲשֶׁר יִרְצָה, אָמַר לוֹ עַל בְּרַחֲמֶיךָ שֶׁשׁוּב אֶל בָּלָק
(שם): (יז) ושרי מואב איתו. וְלִמְעֻלָּהּ הוּא אוֹמֵר וְכָל שָׂרֵי מוֹאָב, כִּיֵּן שָׂרָאוּ שְׂאֵי בֹא תִקְרָה
לְהִכּוֹ לָהֶם מִקְצָתָם וְלֹא נִשְׁאָרוּ אֲלָא מִקְצָתָם: מֵה דְבַר ה' לִי, לְשׁוֹן צִחּוֹק הוּא זֶה, כְּלוּמַר
אֵינִי בְּרִשְׁוֹתָי (שם): (יט) קום בלק. כִּיֵּן שָׂרָאוּ מִצִּחֻק בֹּא נִחְפְּנֵן לְצִעְרוֹ — עֲמֹד עִל
רְגִלְדִּי, אֵינִי רִשָּׁא לִישָׁב וְאֵינִי שְׁלוֹחַ אֲלִיד בְּשִׁלְיָחוֹתִי שֶׁל מְקוֹם (שם): בְּנֵי צֹפֵר, לְשׁוֹן
מִקְרָא הוּא זֶה, כְּמוֹ חִתִּי וְעַר (תה' נ') וְחִתִּי אֲרָץ (בר' א'). לְמַעֲנֵי מָיִם (תה' ק"ד):
(יט) לא איש וגו'. כָּכָר נִשְׁפַּע לָהֶם לְהִבְיֹאֵם וְלְהוֹרִישָׁם אֲרָץ שְׂכֵנָה אֲמֹת וְאַתָּה סָבוֹר
לְהִמָּיתָם בְּמִדְּבָרָי: הוּא אָמַר וְגו'. בְּלִשׁוֹן תִּימָר, וְתִרְגְּמוּ וְתִבְיִן וּמִתְמַלְכִין — חוֹנְרִים
וְנִמְלְכִין לְחֹזֵר בָּהֶם: (כ) הנה ברך וְגו'. אֲתָה, שְׂאֵלִי, מֵה דָבָר ה' ז', קִפְלִיתִי מִמֶּנִּי
לְבָרֶךְ אוֹתָם: וְכִדֹּר וְלֹא אֲשִׁיבָנָה, הוּא בָרַךְ אוֹתָם וְאֵינִי לֹא אֲשִׁיב אֶת בְּרַכְתּוֹ: וְכִדֹּר, כְּמוֹ
וְכִדֹּר, וְכֵן הִיא גִּזְרֵת רִי"ש, כְּמוֹ (תה' ע"ד) אוֹיֵב חָרַף כְּמוֹ חָרַף, וְכֵן (שם מ') וּבִצַּע בָּרֶךְ —
הַמְחַלֵּל וּמִבְּרֶךְ אֶת הַגּוֹלֵל וְאוֹמֵר אֶל תִּירָא כִּי לֹא תִשָּׁנֶה, שְׁלוֹם יְהוָה לָךְ, מִרְגִּזִּי הוּא
לְהַקְבִּי: וְאֵין לומר בֶּרֶךְ שֶׁם דָּבָר, שֶׁאִם בֶּן הָיָה נִקְוֶה בְּפִתְיָה קִשְׁן וְשַׁעֲמֹ לְמַעֲלָה, אֲבָל

²¹He hath not beheld iniquity in Jacob, neither hath he seen trouble in Israel: the Eternal his God is with him, and the shout of a king is among them. ²²God that brought them out of Egypt: is to them as the strength of a buffalo. ²³Surely *there* is no enchantment in Jacob, neither *is there* any divination in Israel: in *due* time it shall be said to Jacob and to Israel, What God hath wrought. ²⁴Behold, the people shall rise up as a lioness, and lift up himself as a lion: he shall not lie down until he eat *of* the prey, and drink the blood of the slain. ²⁵And Balak said unto Balaam, Neither imprecate them at all, nor bless them

רש"י

(20) הנה בך לקחתי BEHOLD, I HAVE RECEIVED COMMANDMENT TO BLESS — You ask me *derisively*, (v. 17) “What hath the Lord spoken”? *I will tell you*: I have received *an order* from Him to bless them, ולא אשיבנה AND HE HATH BLESSED AND I CANNOT REVERSE IT — “He” hath blessed them, and “I” cannot reverse this blessing. וברך — This is equivalent to וברךך. This is the rule of the letter ר, as in (Ps. LXXIV. 18): “the enemy blasphemeth”, חרף like חרף; and similarly (ib. X. 3): [נאם ה'] ובעז בךך (where בךך is for בךך), which means, He who praises and blesses the robber (בעז) and says, ‘Do not be afraid, for you will not be punished; peace will be unto you’, he angers (נאם) God *thereby* (but see Rashi on this verse where another translation is given). — One cannot say that בךך is a noun, for if it were, it would be vowelled in both syllables with Short Patach (our Segol), and its accent would be on the first syllable (בךך), but because it is a verb in the Piel conjugation, it is vowelled with Short Kametz (our Tzéré) on both syllables, and its accent is on the last syllable¹). (21) לא הביט און בעיקב וגו' HE HATH NOT BEHELD INIQUITY IN JACOB, etc. — *Understand this* as the Targum has it (“I have seen that there are no worshippers of idols in the house of Jacob”). Another explanation: According to its plain sense it can receive a beautiful exposition: לא הביט HE DOTH NOT SEE — *i. e.*, the Holy One, blessed

NOTES

¹) See Appendix.

כא לא־הָבִיט אֹנֹן בַּעֲקֵב וְלֹא־רָאָה עֲמֹל בְּיִשְׂרָאֵל
 יְהוָה אֱלֹהָיו עֲמֹו וַחֲרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ: ^{כב} אֵל מוֹצִיאֵם
 מִמִּצְרַיִם בַּחֲזוּעַת רֹאם לוֹ: ^{כג} כִּי לֹא־נָחַשׁ בַּעֲקֵב
 וְלֹא־קָסָם בְּיִשְׂרָאֵל בָּעֵת יֹאמֵר לַעֲקֵב וּלְיִשְׂרָאֵל
 מַה־פָּעַל אֵל: ^{כד} הֵן־עַם בְּלִבָּיָא יָקוּם וּבְאָרֵי יִתְנַשֵּׂא
 לֹא יִשְׁכַּב עַד־יֵאבֵל טָרַף וְדַס־חֲלָלִים יִשְׁתָּה:
^{כה} וַיֹּאמֶר בְּלָק אֶל־בָּלָעַם גַּם־קֹב לֹא תִקְבְּנוּ גַם־בֶּרֶךְ

אונקלוס

אֶתְבִּי בְּרַכְתִּי מִנְהוּן: כא אֶסְמַכְלִית לִית פְּלַחִי גְלוּלִין בְּרַבִּית יַעֲקֹב וְאִף לֹא עֲבָדִי
 לֵאוּת שְׁקֵר בְּיִשְׂרָאֵל מִימְרָא דִּבִּי אֱלֹהֵהוּן בְּסַעֲדֵהוּן וּשְׂכִינֵת מַלְכְּהוּן בִּינֵהוּן:
 כב אֱלֹהֵי (ד) אֶפְקֵנוּן מִמִּצְרַיִם תְּקַפָּא וְרוּמָא דִּילָהּ: כג אֲרִי לֹא נַחֲשָׁא צָבֹן דִּי־יֻטֵּב
 לְדַבִּית יַעֲקֹב וְאִף לֹא קָסְמָא רַעַן בְּרַבּוּת בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּעֵנָן וַיֹּאמֶר לַעֲקֵב וּלְיִשְׂרָאֵל
 מַה עֲבַד אֱלֹהָא: כד הָא עָמָא כְּלִיתָא שְׂרִי וּבְאָרְיָא אֶחְנַטְלָא לֹא יִשְׂרִי בְּאַרְעָה עַד

רש"י

לפי שהוא לשון פעל הוא נקוד קמץ קטן וטעמו למשה: (כא) לא הביט און בעקב ונוי.
 בְּמִרְנוּמוֹ: דְּכָר אַחֵר אַחֲרֵי פִשְׁטוֹ הוּא נִדְרַשׁ מִדְרַשׁ נָאָה: לא הביט הקב"ה און שְׂבִיעֵקֵב —
 בְּשֵׁהוּ עוֹבְרִין עַל דְּבָרָיו אֵינוּ מִדְרִיק אַחֲרֵיהֶם לְהַתְבַּוֵּן בְּאוֹנִיּוֹת שְׁלֵהֶם וְעַמְלֹן שֶׁהוּא
 עוֹבְרִין עַל דָּתוֹ: עֲמֹל: לשון עֲבָרָה, כְּמוֹ וְהָרָה עֲמֹל (תה"ו). כִּי אִתָּה עֲמֹל וְכַעַם תִּפְסִים
 (שם י'), לְפִי שֶׁהֶעֱבִירָה הָיָא עֲמֹל לִפְנֵי הַמָּקוֹם: הִי אֵלֵהּ עֲמֹו. אֲפִילוּ מִקְדֵּסִין וּמִמְרִים
 לִפְנֵי אֵנוּ וְנִמְתָּקִין: וַתִּרְעַת מֶלֶךְ בּוֹ. לשון חֶדָה וְרַעוּת, כְּמוֹ (ש"ב ט') רַעַה דֹּר — אוֹהֵב דֹּר,
 (שופ' ט"ו) וַיִּתְּנָה לְמַרְעֻתָהּ, וְכֵן תִּרְעַם אֲוִיָּקְלוֹס וּשְׂכִינֵת מַלְכְּהוּן בִּינֵהוּן: (כב) אֵל מוֹצִיאֵם
 מִמִּצְרַיִם. אִתָּה אֶמְרָת הַנֵּה עִם יָצָא מִמִּצְרַיִם, לֹא יָצָא מִמִּצְרַיִם, אֱלֹא אֱלֹהִים הוֹצִיאֵם!
 כְּתוּעַת רַעַם לוֹ. בְּתוֹקָף רוּם וְנוֹבָה שְׁלוֹ, וְכֵן וְכַפָּה תוֹעֲפּוֹת (אִיוב כ"ב) לִשׁוֹן מַעוֹ הַמָּה,
 וְאֹמֵר אֲנִי שְׁהוּא לִשׁוֹן וְעוֹף יְעוֹפָה (בר' א') — הַמַּעֲוֵפָה בְּרוּם וְנוֹבָה, וְתוֹקָף רַב הוּא זֶה,
 וְתוֹעֲפַת רֹאם — עֲפִיפַת נוֹבָה; דִּ"צ תוֹעֲפּוֹת רֹאם — תוֹקָף רֹאמִים, וְאֶמְרוּ רַבּוּתֵינוּ אֵלֵינוּ הַשְּׂרִים
 (ע"י גִּישׁ ס"ח); (כג) כִּי לֹא נַחֲשׁ בַּעֲקֵב. כִּי רֹאיוֹנִים הֵם לְבָרְכָה, שְׂאִין בָּהֶם מִנְחָשִׁים
 וְקוֹסְמִים: כַּעַת יֹאמֵר לַעֲקֵב וּנִי, עוֹד עֲתִיד לִהְיוֹת עַת כַּעַת הוּאֵת אֲשֶׁר תִּגְלָה חֲתָן לִשְׁן
 בַּל שֶׁהוּא יוֹשִׁבִין לִפְנֵי וּלְמִדִּים תוֹרָה מִפִּיו וּמִחִיצָתוֹ לִפְנֵים מִמְלָכֵי הַשָּׂרָת וְהֵם יִשְׁאֲלוּ
 לָהֶם מַה פָּעַל אֵלֵינוּ וְהֵם יִשְׁאֲמֵר (יש' ל') וְהֵיוּ עֵינֵיד רֹאוּת אֵת מוֹדִיד. דִּ"צ יֹאמֵר לַעֲקֵב
 אֵינוּ לִשׁוֹן עֲתִיד אֱלֹא לִשׁוֹן הַנֵּה, אֵינוּ צְרִיכִין לְמַנְחֵשׁ וְקוֹסֵם, כִּי בָּכָל עַת שְׂצָרִיד לְהֹאמֵר
 לַעֲקֵב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל הַקִּבְ"ה וְהֵם יִנְרוּתָיו בְּקִרּוֹם, אֵינוּ מִנְחָשִׁים וְקוֹסְמִים אֱלֹא יֹאמֵר
 לָהֶם עַל שִׁי נִבְיָאֵיהֶם מַה הָיָא גִּזְרַת הַמָּקוֹם, אוֹ אוֹרִים וְתוֹמִים מִצִּדִּים לָהֶם (תנח"י) וְאֲוִיָּקְלוֹס
 לֹא תִרְעַם בּוֹ: (כד) הֵן עִם כְּלִבָּיָא יָקוּם וּנִי, בְּשֵׁהוּ עוֹמְדִין מִשְׁנָתָם שְׁחָרִית, הֵן מִתְבָּרְרִין
 בְּלִבָּיָא וּבְאָרֵי לְחִטּוֹף אֵת הַמִּצּוֹת — לְלַבּוֹשׁ טָלִית, לְקַרְוָא אֵת שְׁמַע וּלְהִנִּיחַ תַּפְּלִין: לֹא
 יִשְׁכַּב בְּלִילָה עַל מִשְׁתּוֹ עַד שֶׁהוּא אוֹכֵל וּמִחְבֵּל כָּל מִזִּק הַבָּא לְקִרְפוֹ, בִּיצֵר וְקוֹרָא אֵת
 אֵת שְׁמַע עַל מִשְׁתּוֹ וּמִסְקִיד רוּחוֹ בְּיַד הַמָּקוֹם, כָּא מִחְנָה וְגַם לְהוֹיָקֵם, הַקִּבְ"ה שׁוֹמֵרֵם וְנִלְחָם
 מִלְחָמוֹתֵם וּמִפִּילֵם חֲלָלִים (שם); דִּ"צ הֵן עִם כְּלִבָּיָא יָקוּם וּנִי, בְּתִרְנוּמוֹ: וְהֵם חֲלָלִים יִשְׁתָּה.
 וְהַתְּבָא שְׂאִין מִשֶּׁה מַת עַד שְׁפִיל מִלְכֵי מִדְּיָן חֲלָלִים וְהָרָה הוּא עֲקָתָה, שְׂנֵאָמֵר (יהוש' י"ג)
 וְאֵת בָּלָעַם בּוֹ בַּעֲדֵי הַקּוֹסֵם הָרְנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב אֵת חֲלָלֵיהֶם (ע"י תנח"י): (כה) גַּם קֹב
 לֹא תִקְבְּנוּ. גַּם רֹאשׁוֹן מוֹסִיף עַל גַּם הַשְּׂנִי וְגַם הַשְּׂנִי עַל גַּם רֹאשׁוֹן, וְכֵן גַּם לִי גַם לָךְ לֹא

רש"י

angels and these will enquire of them, **מה פעל אל** WHAT HATH GOD WROUGHT. This is the meaning of what is said, (Is. XXX. 20) "And thine eyes shall see thy Teacher". — Another explanation is *that יאמר ליעקב* does not express *what is to happen* in the future but *expresses what takes place* in the present: They require no enchanter nor diviner, for at every time (כעת) when it is necessary that there should be told to Jacob and to Israel what the Holy One, blessed be He, hath wrought and what are His decrees on High, they do not do enchantment nor divination, but it is told to them (**יאמר ליעקב**) by the mouth of their prophets what is the decree of the Omnipresent (**מה פעל אל**), or the Urim and Thummim declare *it* to them (Tanch.). — Onkelos, however, did not translate it thus. **(24) הן עם כלביא יקום וגו'** BEHOLD, THE PEOPLE RISES AS A LIONESS, etc. — When they rise from their sleep in the morning they show themselves strong as a lioness and as a lion to "snatch at" the Divine precepts (to perform them immediately) — to clothe themselves with the Tallith, to read the Shema and to lay Tephillin (cf. Tanch.). **לא ישכב** HE LIES NOT DOWN at night on his bed until he consumes (**עוד יאכל**) and destroys every noxious thing which comes to prey upon him (**שרף**). How so? He reads the Shema at his bedside and commends his spirit into the hands of the Omnipresent (Tanch.). If a camp or troop comes to injure them, the Holy One, blessed be He, protects them and fights their battles and causes them (the enemies) to fall slain (**חללים**). — Another explanation of **הן עם כלביא יקום** is as the Targum has it ("Behold the people shall dwell as a lioness and as a lion shall he raise himself; he will not dwell in his land until he hath slaughtered and he will inherit the wealth of the peoples"). **ורם חללים ישתה** AND HE SHALL DRINK THE BLOOD OF THE SLAIN — He unwittingly foretold the future — that Moses would not die until he will have made the kings of Midean fall slain (**חללים**) and he (Balaam) will have been slain with them, — as it is said, (Josh. XIII. 22) "And Balaam the son of Beor, the soothsayer, did the children of Israel slay with the sword among the rest of their slain (**חלליהם**)" (cf. Tanch.). **(25) גם קב לא תקבנו** NEITHER (**גם**) CURSE THEM AT ALL [NOR (**גם**) BLESS THEM AT ALL] — The first **גם** adds something to the second **גם** and the second **גם** something to the first **גם**, similar to (1 King III. 26): "Neither mine (**גם לי**) nor thine (**גם לך**) shall it be";

רש"י

be He, *doth not see* אֵין THE INIQUITY which is IN JACOB: when they transgress His Words He does not deal so strictly with them as to pay regard to their iniquitous doings and their transgression by which they infringe His law (cf. Tanch.). עַמַּל denotes transgression, as in (Ps. VII. 15): "He conceiveth transgression (עַמַּל)"; (ib. X. 14) "For thou beholdest transgression (עַמַּל) and vexation" — and it denotes this because transgression is a vexation (עַמַּל) before the Omnipresent. ה' אֵלֵקִי עִמּוֹ THE LORD HIS GOD IS WITH HIM — Even when they provoke Him to anger and act rebelliously before Him He does not depart from their midst, בּוֹ וְתִרְעָה מֶלֶךְ בּוֹ BUT THE תִּרְעָה OF A KING IS STILL WITH THEM — תִּרְעָה is an expression for love and fellowship, as (2 Sam. XV. 37) "the רֵעָה of David" — the friend of David; (Judg. XV. 6) "And he gave her to his friend (מַרְעֵהוּ)". (The translation is therefore: and the fellowship of their king is still with them). In this sense, too, does Onkelos translate it: and the Shechina of their King is among them. (22) אֵל מִצִּיָּאָם מַצְרִים GOD BROUGHT THEM OUT FROM EGYPT — You said, (XXII. 5) "Behold, there is a people c o m e out from Egypt" — it did not come out of its own account, but G o d brought it out (Tanch.). לֹא כְתוּבָה רָאָם לוֹ means [GOD BROUGHT THEM OUT OF EGYPT] IN ACCORDANCE WITH THE STRENGTH BEFITTING HIS SUBLIMITY (רוֹם) and loftiness. Similar is (Job XXII. 25) "and silver of strength (תּוֹעֲמֹת)" — they (the word תּוֹעֲמֹת here and in the verse quoted) are *both* expressions signifying strength. — And I say that *really* it has the same meaning as *the verb* in (Gen. I. 20) וַיִּקַּח וַיִּעֹף *which signifies: a bird that raises itself into the heights and lofty spheres* — and this is evidence of great strength. Accordingly רָאָם וְתּוֹעֲמֹת *really signifies "a flight in the heights"*. — Another explanation of רָאָם תּוֹעֲמֹת is: "the strength of Re'emim" and our Rabbis said that this refers to "the demons" (their strength is subject to Him) (cf. Git. 68b). (23) כִּי לֹא נִחַשׁ בִּיעָקֵב (23) FOR THERE IS NO ENCHANTMENT IN JACOB — For they are worthy of blessing since there are no enchanters or diviners amongst them. כַּעַת יֵאמָר לִיעָקֵב וְנִי כַּעַת IN DUE TIME IT SHALL BE SAID TO JACOB etc. — Once again will there be a time as this time (כַּעַת) when the love which God bears them will be made manifest in the sight of all, because they sit before Him and learn the Torah at His mouth, and the place assigned to them will be inward of that of the ministering

at all. ²⁶But Balaam answered and said unto Balak, Told not I thee, saying, All that the Eternal speaketh that I must do? ²⁷And Balak said unto Balaam, Come, I pray thee, I will take thee unto another place: peradventure it will be right in the eyes of God that thou mayest imprecate me them from thence. ²⁸And Balak took Balaam unto the top of Peor, that is discerned upon the face of the desert. ²⁹And Balaam said unto Balak, Build me here seven altars, and set me in order here seven bulls and seven rams. ³⁰And Balak did as Balaam had said, and offered a bull and a ram on *every* altar.

24. ¹And when Baalam saw that it was good in the eyes of the Eternal to bless Israel, he went not, as at other times, to seek for enchantments, but he set his face towards the desert. ²And Baalam lifted up his eyes, and he saw Israel dwelling in his tents according to their tribes; and the spirit of the Eternal was upon him. ³And he took

רש"י

and similarly (Deut. XXXII. 25): "also youths (גם בחור) also maidens (גם בתולה)" (i. e. both youths and maidens)¹. (27) וקבתי לי — This is not a command as is וקבנו (v. 13), but it is a future tense: peradventure it will seem right in His eyes that thou shalt curse them for me from thence; malderas in O. F.²) (28) ראש הער THE TOP OF PEOR — Balak was a great soothsayer and he foresaw that they would once be punished on account of Peor, but he knew not by what. He said: Perhaps the curse will fall upon them from there (be effective against them if pronounced there). So, too, all astrologers: they see *something that will once happen* but they know not *exactly* what they see (cf. Sota 12b).

24. (1) וירא בלעם כי טוב וגו' AND BALAAM SAW THAT IT WAS GOOD, etc. — He said: I do not need to put the Holy One, blessed be He, to a further test for it is evident that He does not wish to curse them³). וְלֹא הָלַךְ כַּעֲמֵם כַּעֲמֵם. HE WENT NOT, AS AT OTHER TIMES — as he had *already* done twice (כַּעֲמֵם כַּעֲמֵם), לקראת נחשים TO SEEK FOR ENCHANTMENTS — to practise enchantments whereby the Lord might perhaps come to meet him according to his (Balaam's) wish. He said: Whether He wishes or does not wish to curse them, I will make mention of their sins, and the curse will fall upon them at the mention of their sins, therefore וישת אל המדבר סניו HE SET HIS FACE TOWARDS THE WILDERNESS — *Understand this* as the Targum has it (Rashi's Targum read, as in some editions: He directed his face towards the calf that the children of Israel had made in the wilderness). (2) וישא בלעם את עיניו AND BALAAM LIFTED UP HIS EYES — he wished to cast the evil eye upon them. Thus you have his three characteristics — an evil eye mentioned here, and pride and

NOTES

¹) See Appendix.

²) These are not two independent sentences: Peradventure it will seem right . . . , and thou shalt curse them. The second is subordinate to the first as paraphrased by Rashi.

³) This does not mean that because he saw that it pleased God to bless Israel he therefore was not prepared to make a further attempt to curse them. It means rather that since God had shown that he did not wish that Israel should be cursed, on this account he did not do enchantments whereby he might bend God to his will. Instead he tried another plan: he turned his attention to Israel's sin in the wilderness thinking that he could thus invoke God's curse upon them.

לֹא תִכְרַכְנוּ: כִּי וַיַּעַן בַּלָּעַם וַיֹּאמֶר אֶל-בָּלָק הֲלֹא
 דִּבַּרְתִּי אֵלָיִךְ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר-יִדְבֹּר יְהוָה אֲתוֹ
 אֲעִשֶׂה: שְׁשִׁי (שְׁבִיעִי כַסֵּסן עֲשׂוֹנֶק) כִּי וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בַּלָּעַם
 לִכְהֲנָא אֶקְחָךְ אֶל-מָקוֹם אֲחֵר אוֹלִי יִישַׁר בְּעֵינֵי
 הָאֱלֹהִים וְקִבְּתוּ לִי מַשָּׁם: כִּי וַיָּקַח בָּלָק אֶת-בַּלָּעַם
 רֹאשׁ הַפָּעוֹר הַנִּשְׁקָף עַל-פָּנָיו הַיְּשִׁימוֹ: כִּס וַיֹּאמֶר
 בַּלָּעַם אֶל-בָּלָק בְּנִיחָלִי בֹזֵה שְׁבָעָה מִזִּבְחָת וְהִנֵּן
 לִי בֹזֵה שְׁבָעָה פָּרִים וְשְׁבָעָה אֵילִם: ל וַיַּעַשׂ בָּלָק
 כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּלָּעַם וַיַּעַל פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:
 כד * וַיֵּרָא בַּלָּעַם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְבָרֶךְ אֶת-
 יִשְׂרָאֵל וְלֹא-הִלָּךְ כַּפֶּעַם-כַּפֶּעַם לִקְרֹאת נְחֹשִׁים וַיִּשֶׁת
 אֶל-הַמִּדְבָּר פָּנָיו: ב וַיֵּשֶׂא בַּלָּעַם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-
 יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וְהָיָה עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים: ג וַיֵּשֶׂא

אונקלוס

דִּיקְטוֹל קְטוֹל וְנִכְנְסִי עֲמִמָּנָא וַיֵּרָת: כה וַיֹּאמֶר בָּלָק לְבַלָּעַם אַח מִילַט לֹא תְלוּסְנָה
 אַח בָּרְכָא לֹא תִכְרַכְנָה: כי וְאֶתְרִיב בַּלָּעַם וַיֹּאמֶר לְבָלָק הֲלֹא מַלְלִית עֲמָךְ לְמִימָר כֹּל
 דִּימַלְלִי יִי יְהֵא אַעְבֵּד: כו וַיֹּאמֶר בָּלָק לְבַלָּעַם אֵיתָא כְּעַן אֲדִכְרִיךְ לְאַתֵּר אַחֲרֵן מֵאִים
 וְהִיבָעָא מִן-קָדֵם יִי וְתִלוּסָה לִי מִסָּמֵן: כז וַיִּדְבֹּר בָּלָק יְת בַּלָּעַם רִישׁ דְּרִמָּתָא דְּמִסְמָכְנָא
 עַל אִפִּי בֵית וַיְשִׁימוֹ: כט וַיֹּאמֶר בַּלָּעַם לְבָנָק בְּנֵה לִי הִכָּה שְׁבָעָא מִדְּבַחֵין וְאַתְקֵן לִי
 הָכָא שְׁבָעָא תוֹרִין וְשְׁבָעָא דְּרִינִין: ל וַעֲבֹד בָּלָק כְּמָא דִּי אָמַר בַּלָּעַם וְאַסְק תוֹר וְדִכְר
 עַל כָּל מִדְּבָחָא: * וְתָתָא בַּלָּעַם אֲרִי מִסִּין קָדֵם יִי לְבָרְכָא יְת וְיִשְׂרָאֵל וְלֹא הִלָּךְ כּוֹסֵן
 כּוֹסֵן אֵלֵהֶן לְקַדְמוֹת נְחֹשִׁא וְשׁוּי לְמִדְּבָרָא אִסְוֵיהִי: ב וַיָּקַח בַּלָּעַם עֵינֵיהִי וְחִזָּא יְת
 וְיִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וְשֶׁרֶת עֲלוּהִי רוּחַ נְבוּזָה מִן-קָדֵם יִי: ג וַיִּטַּל מִתְּלָה וַיֹּאמֶר

רש"י

וַיְהִי (מ"א ג'). וְכֵן גַּם כְּחוֹר גַּם כְּתוּלָה (ר"ב ל"ב): (כו) וְקִבְּתוּ לִי. אֵין זֶה לְשׁוֹן צְוִי כְּמוֹ
 וְכַנֵּן. אֵלָא לְשׁוֹן עֲתִיד – אוֹלִי יִישַׁר בְּעֵינָיו וְתִכְרַכְנָה לִי מַשָּׁם, מַלְדִּי-רִישׁ בַּלָּעַם: (כז) רֹאשׁ
 הַפָּעוֹר. מִסָּם גְּדוּל הָיָה בָּלָק וְרָאָה שְׁתֵּין עֲתִידִין לְלִקּוֹת עַל יְדֵי פָּעוֹר, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּמָה,
 אָמַר שְׁמָא תִּקְלָלָה תְּחִיל עֲלֵיהֶם מַשָּׁם: וְכֵן כָּל הַחוּזִים בַּבּוֹקְבִים רֹאִים וְאֵינֶם יוֹדְעִים
 מָה רֹאִים (פֹּטָה י"ב):

כד (א) וַיֵּרָא בַּלָּעַם כִּי טוֹב וְנִי. אָמַר אֲנִי אָרִיד לְבָדוֹק עוֹד בְּהַקְדָּרָה, כִּי לֹא יִחְפּוּץ
 לְקַלְלָם: לֹא הִלָּךְ כַּפֶּעַם בַּפֶּעַם. כַּאֲשֶׁר עָשָׂה שְׁתֵּי פַעְמִים: לִקְרֹאת נְחֹשִׁים. לְנִחַש אוֹלִי
 יִסְרָה' ה' לְקִרְתּוֹ כְּרַצְוֹנוֹ. אָמַר רוֹצֵה וְלֹא רוֹצֵה לְקַלְלָם, אֲזָבִיר עֲנוּתִיהֶם. וְתִקְלָלָה עַל
 הַזִּבְחָת עֲנוּתִיהֶם תְּחִיל: וַיִּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו. בְּתַנְיָמוֹ: (ב) וַיֵּשֶׂא בַּלָּעַם אֶת עֵינָיו. בִּקֵּשׁ
 לְהִכְנִים בָּהֶם עֵין רָשָׁה, וְהָיָה לֹד שְׁלֹשׁ מִדּוּחֵיו – עֵין רָשָׁה וְרוּחַ נְבוּזָה וְנִשְׁפָּה רִמְקָה הָאִמּוּרִים

up his parable, and said, Declaration of Balaam the son of Beor and the declaration of the strong man with the penetrating eye; ⁴Declaration of him that heard the sayings of God, who saw the vision of the Almighty, falling, but having his eyes uncovered: ⁵How goodly are thy tents, O Jacob, *and thy dwellings*, O Israel! ⁶As the brooks *that* wind, as gardens beside the river, as the trees of lign-aloes which the Eternal hath planted, *and* as cedar trees beside the waters. ⁷Water shall flow out of his buckets, and his seed *shall be* in many waters, and his king shall be more exalted than Agag, and his kingdom shall be elevated. ⁸God that brought him out of Egypt, is to him as the strength of a buffalo: he shall eat up the nations, his adversaries, and shall crush their bones,

רש"י

greed which have been mentioned above (see Rashi on XXII. 13 and 19). שכן לשבטיו DWELLING ACCORDING TO HIS TRIBES — He saw each tribe dwelling by itself not intermingled *one with another*; he saw that the entrances of *their tents* were not exactly facing each other so that one could not peer into the other's tent (B. Bath. 60a), ותהי עליו רוח אלהים AND THE SPIRIT OF GOD WAS UPON HIM — Then he made up his mind not to curse them (i. e. he decided to comply with the will of God, רוח אלהים). (3) בנו בעור — *The grammatical form בנו is exactly like that in* (Ps. CXIV. 8) "To a spring of (מעינו) water" (see Rashi on XXIII. 18). But a Midrashic statement is: Both of them (Balak and Balaam) were superior to their fathers, *for it states* (XXIII. 18): "Balak — his son was Zippor", i. e. that his father (Zippor) was his son (his inferior) in respect to royalty, and Balaam was greater than his father in prophecy (because it states here, בלעם בנו בעור i. e. Balaam — his son was Beor): he was, *so to speak*, a Maneh, son of a Half-Maneh (Sanh. 105a, Tanch., cf. Taan. 28b).

מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר נָאִם בִּלְעָם בְּנֵו בְעֹר וְנָאִם הַגִּבֹּר
 שְׁתֵּם הָעֵין: ^י נָאִם שָׁמַע אֱמִירֶאֱל אֲשֶׁר מַחֲזֶה
 שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפֶל וְגִלּוֹי עֵינִים: ^ה מִה־טָבוֹ אֶהְלֶק־יַעֲקֹב
 מִשְׁכַּנְתִּיךָ יִשְׂרָאֵל: ^י בְּנַחֲלִים נָפְוּ בְּגִנַּת עַלִי נֶהַר
 בְּאַהֲלִים נָטַע יְהוָה בְּאַרְזִים עַל־מִים: ^י יָל־
 מִים מִדְּלִו וּזְרָעוּ בְּמִים רַבִּים וְיָרֵם מֵאֲנֹג מִלְכּוֹ
 וְתִנְשָׂא מִלְכָּתוֹ: ^ה אֵל מוֹצִיָּאוֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעַפֶּת
 רָאִם לוֹ יֹאכֹל גּוֹיִם צָרִיו וְעַצְמִיתֵהֶם יִגְרֵם

אונקלוס

אמר בלעם ברה בעור ואמר נבכרא דשפיר חזו: ^ד אמר דשמע מימר מן קדם אל
 וחזו מן קדם שדי חזו שכיב ומחנלי לה: ^ה מא טבא ארעך נעקב בית מישרוד
 ישראל: ^י בנחליו דמרבין בגנת שקא העל פרת כבוסמא דנציב יי בארזין
 דנציבין על מוא: ^י יסני מלכא דיתרבא מבנהי וישלום בעממין סניאין ויתקוף
 מאנג מלכה ויתנטל מלכותה: ^ה אלהא (ד) אפקנון ממצרים תקפא ורומא דילה

רשי

למקלה: שכן לשכטיו. דאך כל שכט ושכט שוכן לעצמו ואין מערבין דאך שאין
 פתחיהם מקניין זה כנגד זה. שלא יציע לתוך אהל חבירו; ותהי עליו רוח אלהים. עלה
 בלבו שלא יקללם: (ג) בנו בער. כמו למענו מים (תהי קי"ד); ומ"א שניהם היו גדולים
 מאבותיהם, בלק בנו צפור — אביו בנו הוא במלכות, ובלעם גדול מאביו בגביאות — מנה
 בן פורם היה (סנה קיה; תנח''): שתם העין. עינו נקודה ומוצאת לחיו וחור שלה נראה
 פתוח, ולשון משנה הוא. כדי שישתום ונסתום ויגב (עו"ס ט); ורבתינו אמר, לפי שאמר
 ומקסר את רבע ישראל — שהקבי"ה יושב ומונה רביעיותיהן של ישראל, קמתי תבא טפה
 שנוולר הצדיק ממנו, אמר בלבו מי שהוא קדוש ומשקרתיו קדושים; וסתכל בדברים הללו?
 ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם (נדה ל"א); ויש מפרשים שתם העין — פתוח העין, כמו
 שתרנם אונקלוס, ועל שאמר שתום העין ולא אמר שתום העינים, למרנו ששוקא באחת
 מעיניו היה (סנה קיה): (ד) נפל וגילוי עינים. פשוטו דתרנומו — שאין נראה עליו
 אלא בלילה כשהוא שוכב; ומדרשו: כשהיה נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו
 ונופל על פניו, לפי שהיה ערל, ומאוס להיות נגלה עליו בקומה וקופה לפניו: (ה) מה
 טבו אהליך. על שראה פתחיהם שאין מקניין זה מול זה; משכנתך. חניותיך, בתרנומו;
 דבר אחר מה טבו אהליך — מה טובו אהל שילה ובית עולמים בשיכון, שמקריבין בהן
 קרבנות לכפר עליהם; משכנתך. אה כשהן חרבין, לפי שהן משכנו עליהם, ותרבנון כפורה
 על הנפשות, שנאמר בלה ה' את חמתו (איכה ד') ובמה בלה? (שם) ויצאת אש בגיזין (תנח')
 משפטנים: (ו) בנחלים נטיו. שנארכו ונמשכו לנשות למרחוק; אמרו רבותינו מקבכותיו
 של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם כשאמר להשית אל המדבר פניו, וכשהפך
 המקום את פיו. בדרך מעין אותם קללות שבקש לומר בו, בדאיתא בן חלק (סנה קיה):
 באהלים. בתרנומו, לשון מר ואהלות (תהי מ"ה); נטע ה'. בן ערן; לשון אחר באהלים נטע
 ה' — בשמים המתוחין באהל; נטע ה'. לשון נטיעה מצינו באהלים, שנאמר ונטע אהלי אפרדו
 (דני י"א): (ז) מדליו. מבארותיו, ופרשו בתרנומו; וזרעו במים רבים. לשון הצלחה הוא
 זה — קורע הזרוע על פני הים; וירם מאנג מלכו. מלך ראשון שלהם יבבוש את אנג מלך

(Lam. IV. 11) "The Lord hath brought His fury to an end". And by what means hath He brought it to an end? "He hath kindled a fire in Zion! (i. e. hath destroyed the Temple) (Tanch. משפטים). (6) כנחלים נטיו AS THE BROOKS THAT WIND — which lengthen and draw themselves out so that they extend (נטיו) into the distance. — Our Rabbis said: From the blessings uttered by that wicked man we may learn what was in his heart as regards cursing them, when he thought to set his face towards the wilderness (cf. v. 1). When the Omnipresent turned *the words of his mouth* he uttered blessings corresponding to the contents of those curses which he had wished to pronounce, as it is *related in the chapter beginning with the word חלק* (Sanh. 105b)¹. כאהלים — *Understand this as the Targum does* ("as aromatic plants"), — *taking it in the same meaning as in* (Ps. XLV. 9) "Myrrh and aloes (אהלים)". [LIKE THE ALOES] WHICH THE LORD HATH PLANTED in the Garden of Eden. — Another explanation: כאהלים נטע ה' LIKE TENTS WHICH THE LORD HATH PLANTED — *i. e.*, like the heavens which are stretched forth as a tent (cf. Is. XL. 22: וימתחם כאהל לשבת). [LIKE TENTS] WHICH THE LORD HATH PLANTED — *We can speak of planting a tent for* we find the expression "planting" in connection with tents, as it is said, (Dan. XI. 45) "And he shall plant (יטע) the tents of his palace". (7) מרליו means OUT OF HIS SPRINGS, and its explanation is as given in the Targum ("The king appointed from amongst his sons shall be great"). וזרעו במים רבים AND HIS SEED SHALL BE IN MANY WATERS — This is an expression denoting prosperity — *he shall be as seed which is sown upon well-watered soil.* וירם מאג מלכו AND HIS KING SHALL BE HIGHER THAN AGAG — Their first king will conquer Agag, king of the Amalakites.

NOTES

¹) From the fact that he exclaimed, "How goodly are thy tents", it is apparent that he had proposed to curse them with the wish that they might have no places of worship and study (אהליך). — Rashi on Sanh. 105b states that this is derived from the text (Deut. XXIII. 6): "And the Lord turned the curse into a blessing".

רשי

שְׂתוּם הָעַיִן WITH THE PENETRATING EYE — his eye was bored out and had been extracted and its eye socket could be seen to be open. It the word שְׂתוּם in the sense of “boring a hole”) is a Mishnaic usage: sufficient time that we can bore a hole (שְׂתוּם) in the cask and stop it up, and it (the clay of which the stopper is made) can dry (Ab. Zar. 69a). And our Rabbis said, Because he had said, (XXIII. 10) וּמִסְפָּר אֶת רֵבַע יִשְׂרָאֵל, meaning that the Holy One, blessed be He, occupies Himself with counting the issue of the marital life of the Israelites, awaiting the time when a righteous man will be born, he therefore said to himself, “Does He who is holy and whose ministers are holy direct his mind to matters such as these?” On this account Balaam’s eye was blinded (Nidd. 31a). But some explain that שְׂתוּם הָעַיִן means “open-eyed”, just as Onkelos translated (“who can see well”). And since it says, שְׂתוּם הָעַיִן “open as to the eye” and it does not say, “open as to the eyes”, we may learn that in one of his eyes he was blind (Sanh. 105a). (4) נָפַל וְנִלְךְ עֵינָיו FALLING BUT HAVING HIS EYES OPEN — Its plain sense is as the Targum has it (“lying down when it was revealed to him”), meaning, that God revealed Himself to him only at night when he was lying on his bed. — And a Midrashic explanation of it is: When He revealed Himself to him he had no strength to stand on his feet, and he, therefore, fell on his face — because he was uncircumcised and it was therefore a loathsome thing that He should reveal Himself to him whilst he stood in an erect posture before Him (cf. Tar. Jon. and Rashi on Gen. XVII. 3). (5) מַה טֹב אֹהֶלֶיךָ HOW GOODLY ARE THY TENTS — He said this because he saw that the entrances of their tents were not exactly facing each other (cf. v. 2). מִשְׁכְּנֶיךָ means thy encampments, as the Targum has it. — Another explanation: מַה טֹב אֹהֶלֶיךָ HOW GOODLY ARE THY TENTS — How goodly are the tent of Shiloh and the Temple when these flourished, in that sacrifices were offered therein to atone for you; מִשְׁכְּנֶיךָ How goodly are they even when they are in ruins, because then they are a pledge (מִשְׁכֵּן) for you, and the fact that they are in ruins is an atonement for your souls, as it is said.

and pierce *them* through with his arrows. ⁹He crouched, he lay down as a lion, and as a lioness: who shall stir him up? Blessed is he that blesseth thee, and cursed is he that curseth thee. ¹⁰And Balak's wrath glowed against Balaam, and he clapped his hands together: and Balak said unto Balaam, I called to curse mine enemies, and, behold, thou hast altogether blessed *them* these three times. ¹¹Therefore now flee thou to thy place: I thought to honour thee exceedingly; but, lo, the Eternal hath kept thee back from honour. ¹²And Balaam said unto Balak, Spake I not also to thy messengers which thou sentest unto me, saying, ¹³If Balak would give me his house full of silver and gold, I cannot go beyond the commandment of the Eternal, to do *either* good or bad of mine own mind; *but* what the Eternal saith, that will I speak? ¹⁴And now, behold, I go unto my people; come *therefore*, and I will advertise thee what this people shall do to thy people in the remoteness of days. ¹⁵And he took up his parable, and said,

רש"י

וְהִנָּשָׂא מַלְכוּתוֹ AND HIS KINGDOM SHALL BE EXALTED — *i. e.* the kingdom of Jacob (the Israelitish people) shall be exalted more and more, because the powerful monarchs David and Solomon will succeed him (their first king). (8) אֱלֹהֵינוּ מִצְרָאִי מִמִּצְרַיִם GOD WHO BROUGHT THEM OUT OF EGYPT — Who was the cause of all this greatness? God who brought them out from Egypt; by his strength and his sublimity HE EATS UP (יֹאכֵל) THE NATIONS (גוֹיִם) who are (צָרִי) HIS ADVERSARIES, וְעַצְמוֹתֵיהֶם AND THEIR BONES — those of the adversaries, יָרֵם — Menachem ben Seruk explained it in the sense of "breaking to pieces", similar to, (Zeph. III. 3) "who have not broken to pieces (גָּרְמוּ) in the morning", and similar to, (Ez. XXIII. 34) "and thou shalt crunch (תִּגְרֹם) the sherds thereof". I, however, say that it has the meaning of "bone" (גֶּרֶם in Aramaic corresponds to Hebrew עֶצֶם) — *it means* that one pulls away the flesh with his teeth from around the bone, and the marrow from inside, and brings the bone into its original bare condition (*i. e.*, as it was before flesh grew upon it). וְהָצִי יִמְחָק AND PIERCE THEM THROUGH WITH HIS ARROWS — Onkelos translated *this as meaning*, the חֲצִים of the adversaries, *taking it in the sense of* "their portion of land", similar to (Gen. XLIV. 23) כְּעָלִי חֲצִים, *which he translated by* סְלֻנוֹתָא מִי "those who part (differ) from him". So, too, according to the Targum יִמְחָק denotes "dividing" having the same meaning as in (Judg. V. 26): "She divided (מָחָצָה) and struck through his temples". *The meaning therefore is*, that they will divide amongst themselves their (the adversaries') land (Hence the translation of Onkelos: "they shall take possession of their land").¹ — But it can also be explained as *meaning* חֲצִים literally (*i. e.*, arrows): the arrows of the Holy One, blessed be He, He will יִמְחָק in the blood of the adversaries — *i. e.*, he will dip and *thus dye the arrows* in their blood. Similar is, (Ps. LXVIII. 24) "In order that thou mayest colour thy foot (תַּמְחָק) by the blood". However, *even in this sense* it does not lose the usual meaning of "wounding", as in (Deut. XXXII. 39): "I wound (מָחָצְתִּי)", for what is dyed by blood, looks as though it were wounded and stricken. (9) כָּרַע שֹׁכֵן כְּאֵרִי HE CROUCHED, HE LAY DOWN AS A LION — *Understand this as the Targum does* ("He will have rest, he will dwell in strength like a lion"), *meaning*, they will be settled in their land in strength and might. (10) רִמְסַק רִמְסַק means he clapped one hand upon the other. (13) לֵעֲבֹר אֶת מִי ה' [I AM UNABLE] TO GO BEYOND THE WORD OF THE LORD — Here it does not say "[the Lord] my God", as it is said at first (XXII. 18), because he had *now* become conscious that he was regarded by the Holy One, blessed be He, as something vile and banished from His presence. (14) הוֹלֵךְ לְעַמִּי [AND NOW, BEHOLD, I] GO TO MY PEOPLE — "From now on, behold, I am like the rest of my people"²). *He said this because he knew that*

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

וַחֲצִיו יִמְחֶץ: ^ט פָּרַע שָׁכַב בְּאָרִי וּבִלְבִּיא מִי יִקְיָמוּ
 מִבְּרַכְיָה בָרוּךְ וְאַבְרָהָם אֲרוּרָה: ^י וַיַּחֲרֹאֲף בִּלְקָן אֶל־
 בָּלָעַם וַיִּסְפֹּק אֶת־פִּיּוֹ וַיֹּאמֶר בִּלְקָן אֶל־בָּלָעַם לֵקֵב
 אֹכְלִי קֶרְאֲתִיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בָרוּךְ זֶה שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים:
^{יא} וַעֲתָה בִּרְחֹלֶךָ אֶל־מְקוֹמִי אֲמַרְתִּי כִּבְדֹּךָ אֲבַבְרָךָ
 וְהִנֵּה מִנְעָךָ יְהוֹה מִכְבוֹד: ^{יב} וַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל־בִּלְקָן
 הֲלֹא גַם אֶל־מִלֶּאכֶיךָ אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי
 לֵאמֹר: ^{יג} אִם־יִתְּנֶלִי בִלְקָן מֶלֶאכִי בֵּיתוֹ כִּסֵּף וְזָהָב לֹא
 אוֹכַל לָעֵבֶר אֶת־פִּי יְהוֹה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה
 מִלְּבִי אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוֹה אֹתוֹ אֲדַבֵּר: ^{יד} וַעֲתָה
 הִנְנִי הוֹלֵךְ לַעֲמִי לִכְהֹן אִיעֲצֶנָּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם
 הַזֶּה לַעֲמִי בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: ^{טו} וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר

אונקלוס

וַיְכַלּוּ עָמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמִּי סְנֵאִיהוֹן וּבְכֻזָּת מְלִכִּיהוֹן וַתִּפְקֹדוּן וַתַּרְעֲתִיהוֹן
 וַתַּחֲסִנוּן: ^ט מִינוּחַ וְיִשְׂרָי בְּתִמְקִיף בְּאִרְיָא וּבְלִיחָא לִית דִּיקִּמְנָה בְּרִיקִיד וַיְהוֹן בְּרִיקִין
 וְלִישִׁיד וַיְהוֹן לִישִׁין: ^י וַיִּתְּמַךְ דְּנָנָא דְּבִלְקָן בְּבָלָעַם וַיִּשְׁקִפְנוּ לִידִוְהִי וַיֹּאמֶר בִּלְקָן לְבָלָעַם
 לְמִילַט סְנֵאִי קְרִיתִיד וְהָא בְּרָכָא מִבְּרַכַת לַחוּן דְּנָן תַּלְת וּמִינוּן: ^{יא} וַיַּעֲזֵן אִיוִּיל לָךְ
 לֵאחֲרֵךְ אֲמִרִית וְקָרָא אֲנִיקְרִיד וְהָא מִנְעָךָ יְיָ מִן וְקָרָא: ^{יב} וַיֹּאמֶר בָּלָעַם לְבִלְקָן הֲלֹא אֲפִי
 לְאוֹנִידִיד דִּי שְׁלַחְתָּ לְנָחִי מְלִילִית לְמִימָר: ^{יג} אִם וַיְהוֹן לִי בִלְקָן מִלִּי בֵּיתָה כִּסֵּף וְזָהָב
 לִית לִי רִשׁוֹ לְמַעֲבַר עַל גְּזֵרַת מִימָרָא דִּי לְמַעֲבַר טַבְחָא אוֹ בִישְׁתָּא מִרְעוּתִי דִּימְלִל
 יְיָ וְהָא אֲמִלִּל: ^{יד} וַיַּעֲזֵן וְהָא אֲנָא אֲזֵל לַעֲמִי אִיתָא אֲמִלְכָנָךְ מָא דְּתַעֲבַר וַתִּתְּנוּ לָךְ מָא

רש"י

עֲמִלְקָן: וַתִּשְׁאֵל מַלְכוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב יוֹתֵר וְיוֹתֵר, שֶׁיֵּבֶא אַחֲרָיו דוֹר וּשְׁלָמָה: (ח) אֵל מוֹצִיא
 מִמִּצְרַיִם, מִי גֵזֶרֶם לָהֶם הַנִּדְלָה הַזֶּה: אֵל הַמוֹצִיאִם מִמִּצְרַיִם כְּתוּקָה וְרוֹם שְׁלֹו, יֵאָכֵל
 אֶת הַגִּיּוֹם שֶׁהֵם צָרִין: וַעֲמִתִּיהֶם שֶׁל צָרִים יִגְרֹם, מִנְחָם פֶּתֶר בּוֹ לִשְׁוֹן שְׂבִידָה, וְכֵן לֹא
 קָרָמוּ לְבַקֵּר (צפ"ג) וְכֵן וְאֵת תְּרִשִׁיָּה הַנִּגְרָמִי (יח"ב), וְאֵינוֹ אוֹמֵר לִשְׁוֹן עֲצָם הוּא, שֶׁמִּגְרָר
 הַבָּשָׂר בְּשִׁנּוֹ מִסְבִּיב, וְהַמִּוֹחַ שֶׁבִּפְנֵים, וּמַעֲמִיד הָעֲצָם עַל עַרְמִימוֹתָיו: וַחֲצִיו יִמְחֹץ, אֲוִינְקִלוֹס
 תִּרְגֵּם חֲצִיו שֶׁל צָרִים – חֲלוּקָה שְׁלֵמָה, כִּמּוֹ (בר' מ"ט) בְּעֵלֵי חֲצִים – מְרִי פְלִנוּתָא, וְכֵן
 יִמְחֹץ לִשְׁוֹן וּמִחֲצֵה וְתַלְפָּה רִקְתִּי (שופ' ה') – שִׁיחֲצִיו אֶת אֲרָצָם, וַיֵּשׁ לְפִתּוֹר לִשְׁוֹן חֲצִים
 מִקִּישׁ – חֲצִיו שֶׁל הַקִּבְיָה: וַיִּמְחֹץ בְּדָמָם שֶׁל צָרִים, יִסְבּוֹל וַיִּצְטַבֵּעַ בְּדָמָם, כִּמּוֹ לְמַעַן תִּמְחֹץ
 רִנְדָּל בְּדָם (תה' ס"ח), וְאֵינוֹ זֶה מִלְשׁוֹן מִזְבֵּחַ, כִּמּוֹ מִחֲצֵתִי (דב' ל"ב), שֶׁהַצְּבִיעַ בְּדָם קָרָא
 כְּאֵלֶּז מְחֹץ וְנָנוּעַ: (ט) כִּרַע שֶׁכַּב כְּאֵרִי, כְּתַרְנוּמוֹ – וַיִּתְּשֻׁבוּ בְּאַרְצָם בִּכְחַ וּבִבְרָה:
 (י) וַיִּסְפֹּק, הִפֵּה זֶה עַל זֶה: (יג) לָעֵבֶר אֶת פִּי ה', כֵּאֵן לֹא נֹאמֵר אֱלֹהִי כִּמּוֹ שֶׁנֹּאמֵר בְּרֵאשׁוֹנָה,
 לִפִּי שְׂדֵעַ שֶׁנִּבְאֵשׁ בְּהַקְבִּיָּה וְנִשְׁדָּר: (יד) הוֹלֵךְ לַעֲמִי, מַעֲתָה הִרְיִנִי כְּשֶׁאֲרֵץ עַמִּי, שֶׁנִּסְתַּלַּק
 הַקִּבְיָה מִעֲלָיו: לִכְהֹן אִיעֲצֶנָּה, מִה לָךְ לַעֲשׂוֹת, וְהִיא הַעֲצָה וְאֵלֶיהֶם שֶׁל אֱלֹו שׁוֹנָא וְהִיא

Declaration of Balaam the son of Beor and declaration of the man with the penetrating eye: ¹⁶Declaration of him that heard the sayings of God, and knoweth the knowledge of the Most High, who seeth the vision of the Almighty, falling, but having his eyes uncovered. ¹⁷I see him, but not now; I perceive him, but not nigh: a Star steppeth out of Jacob, and a rod riseth out of Israel, and pierceth the corners of Moab, and dasheth all the children of Sheth. ¹⁸And Edom shall be a possession, Seir also shall be a possession for his enemies; and Israel shall do valiantly. ¹⁹And out of Jacob he shall rule, and destroy the remnant of the city. ²⁰And when he saw Amalek, he took up his parable, and said, Amalek *was* the beginning of nations; but his latter end *shall be*, that he perish everlastingly. ²¹And he saw the Kenites, and he took up his parable, and said, Firm is thy dwelling-place, and thou puttest thy nest in a rock. ²²Nevertheless the Kenite shall be

רש"י

the Holy One, blessed be He, had departed from him. לך איעצך COME AND I WILL COUNSEL THEE what you have to do. And what is the counsel? The God of these people hates unchastity, therefore tempt them to sin by means of thy women-folk, as is related in the chapter חלק (Sanh. 106a). — You can know that it was Balaam who gave this counsel, to make them fall by the sin of unchastity, for it is stated, of the women of Midian (XXXI. 16), "Behold, these were an enticement to the children of Israel through the word of Balaam". אשר יעשה העם הזה לעמך WHAT THIS PEOPLE SHALL DO TO THY PEOPLE — This is an elliptical verse, the meaning being: I will give thee counsel how to make them fall into sin, and I also will tell thee what evil they will once do to thy people Moab in later days: viz., (v. 17) "they will pierce the corners of Moab". — The Targum explains at length what is implied by the terseness of the Hebrew text ("Come I will give thee counsel what thou shouldst do and I will show thee what this people etc."). (16) וירע דעה עליך WHO KNOWETH THE MIND OF THE MOST HIGH — i.e., who knoweth to determine the precise moment when He is angry. (The meaning of the text is: "who knoweth His state of mind", not, "who knoweth his thoughts"). אראנו I SEE HIM — I see the pre-eminence of Jacob and his greatness, but it is not now (ולא עתה), but will be after some time. דרך כוכב A STAR COMETH OUT [OF JACOB] — Understand this as the Targum does ("a king will arise from Jacob"). The word דרך has the same meaning as in (Lam. II. 4): "He hath bent (דרך lit., trodden) his bow; this expression is used because the star shoots across as an arrow does when the bow is trodden¹). In O. F. destent. It is as much as to say, "Prosperity (a good planet) will rise". וקם שבת AND A שבת RISES [OUT OF ISRAEL] — a king, who chastises with the rod (שבת) and has sovereign power. ומהם פאתי מואב AND PIERCETH THE CORNERS OF MOAB — This is a reference to David of whom it is stated, (2 Sam. VIII. 2) "[And he smote Moab] . . . making them to lie down on the ground and he measured two lines to put to death etc.". ויקרר AND UNDERMINETH — This is an expression denoting "digging", as in (2 Kings XIX. 24): "I have digged (קרהו)"; (Is. LI. 1): "The hole of the pit whence ye were digged (נקרהם); (Prov. XXX. 17) "The ravens of the valley shall dig it out (יקרהו)". In O. F. forer. כל בני שת ALL THE CHILDREN OF SETH — i.e., all nations, because all of them issued from Seth, the son of Adam, the first man (cf. Onkelos). (18) והיה ירשה שער איביו והיה ירשה שער איביו SEIR ALSO SHALL BE A POSSESSION [FOR HIS ENEMIES] — for his enemy, Israel²). (19) וירד מיעקב AND OUT OF JACOB ONE SHALL RULE — and there will be yet another ruler from Jacob, והאביר שרר מעיר AND HE WILL DESTROY THE REMNANT OF THE CITY — the most important city of Edom, and that is Rome. It is of King Messiah that he is thus speaking, of

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

במדבר כד בלק

נֹאם בַלַּעַם בְּנוֹ בְּעֵד וַנֹּאם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינַי: ^ט נֹאם
שִׁמְעֵ אֲמַר־יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע דַּעַת עֲלִיּוֹן מַחֲזֶה שְׂדֵי יַחֲזֶה
נִפְל וּגְלִי עֵינַיִם: ^י אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרֵנוּ וְלֹא
קָרִיב דָּרֶךְ כּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲץ
פָּאֲתֵי מוֹאָב וְקָרָקֶר כָּל־בְּנֵי־שֵׁשֶׁת: ^{יא} וְהָיָה אֱדוֹם יִרְשָׁה
וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אֵיבָיו וַיִּשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל: ^{יב} וַיִּרְדֵּ
מִיַּעֲקֹב וְהָאֲבִיד שָׂרִיד מַעִיר: ^{יג} וַיֵּרָא אֶת־עַמְלֵק
וַיֵּשֶׂא מִשְׁלֹ וַיֹּאמֶר רֹאשִׁית גּוֹיִם עַמְלֵק וְאַחֲרֵיתוֹ
עָדִי אֲבָד: ^{יד} וַיֵּרָא אֶת־חֲקִנִּי וַיֵּשֶׂא מִשְׁלֹ וַיֹּאמֶר
אֵיתָן מוֹשְׁבֵךְ וְשֵׁים בִּסְלַע קִנְדָּ: ^{טו} כִּי אִם־יִהְיֶה

אונקלוס

וַיַּעֲבֹד עֲמָא תְּרִין לַעֲמֹד בְּסוּף יוֹמָיָא: ^{טו} וַנְּטַל מַתְּלָה וַאֲמַר אֲמַר בַּלַּעַם בְּרַח בְּעוֹר
וַאֲמַר נִבְרָא דְשִׁפְרִי חַוִּי: ^{טז} אֲמַר דְּשִׁמְעֵ מִימֵר מִן קָדָם אֵל וַיֵּדַע מַדַּע מִן קָדָם עֲלֵאָה
חַוִּי מִן קָדָם שְׂדֵי חַוִּי שְׂכִיב וּמַתְּנִיל לֵה: ^{יז} חַוִּיתָהּ וְלֹא כַּעַן סְכִיתָהּ וְלֹא אִיתוּרִי
קָרִיב בֶּד וְקוֹם מִלְּבָא מִיַּעֲקֹב וּתְרַבָּא מִשִּׁיחָא מִיִּשְׂרָאֵל וְקַטּוּל בְּרַבִּי מוֹאָב
וַיִּשְׁלוּט כָּכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא: ^{יח} יִיְהוּי אֱדוֹם וְיִהְיִי יִרְשָׁה שְׁעִיר בְּעָלִי דְבִכּוּהִי וַיִּשְׂרָאֵל
אֲעֻלַּח בְּנִבְכִּסִּין: ^{יט} וַיִּוְחוּת חַד מִדְּבִית יַעֲקֹב וַיִּבְדַּד מִשְׁבֹּב מִקְרִית עַמְמָיָא: ^כ וַחֲזָא וְחַ
עַמְלֵקָאָה וַנְּטַל מַתְּלָה וַאֲמַר רִישׁ קְרִבָּא דְיִשְׂרָאֵל הִנּוּ עַמְלֵקָאָה וְסוּפָה לַעֲלָמָא
יָבֵד: ^{כא} נַחֲזָא וְחַ שְׁלֵמָאָה וַנְּטַל מַתְּלָה וַאֲמַר מִקְרִי בֵּית מוֹתְבֵךְ וְשׁוּי בְּכֶרֶד מִקְרִי

רשי

הוא בן בראיתא בחלק (סנה' ק"ז): תדע שבבלעם השיא עצמה זו להבשילם בזה, שהרי
נאמר הן הנה היו לבני ישראל בדרך בלעם (במ' ל"א): אשר יעשה העם הזה לעמך.
מקרא קצר הוא זה: איצטד להבשילם ואומר לה מה שהן עתידין להרע להם בלעם בלעם
הנמים — ומחן פאמי מואב: התרנום מפרש קוצר העברי: (טו) וידע דעת עליון. לכן
השעה שבעם בה (סנה' ק"ה): (יז) אראנו. רואה אני שבחו של יעקב ונדלתו. אך לא עתה
היא, אלא לאחר זמן: דרך כוכב. כתרנומו. לשון דרך קשתו (איכה ב'). שהבוכב עובר דחק.
ובלעז דישטיינט. כלומר וקום מזל: וקם שבט. מלך רודה ומושל: ומחן פאמי מואב. זה
דוד שנאמר בו השבב אותם ארצה ונמדד שני חבלים להמית וגו' (ש"ב ח'): וקרקר. לשון
קורה. כמו אני קרתי (מ"ב י"ט). מקבת בור נקרתם (יש' ג"א). קרורה ערבי נחל (משי' ל').
פורייר בלעז: כל בני שת. כל האמות, שבלם נצאו מן שת בנו של אדם הראשון.
(יח) והיה ירשה שער לאויביו וישראל: (יט) וירד מיעקב. ועוד יהיה מושל אחר מיעקב:
והאביד שריד מעיר החשובה של אדום, היא רומי. ועל מלך המשיח אומר בן שנאמר בו
וירד מים עד ים (תה' ע"ב) ולא יהיה שריד לבית עשו (עוב' י"ח): (כ) וירא את עמלק.
נסתכל בפורענותו של עמלק: ראשית גוים עמלק. הוא קדם את כלם להלחם בישראל —
וכך תרנום אונקלוס — ואחריתו לאבד בדרך. שנאמר תמחה את זכר עמלק (דב' כ"ה):
(כא) וירא את חקני. לפי שהיה קניי מקוץ אצל עמלק. בענין שנאמר ויאמר שאול אל
חקני וגו' (ש"א ט"ו). הוקירו אחר עמלק: נסתכל בנדלתו של בני יתרו שנאמר בזה

wasted, how long ere Ashur will carry thee away captive? ²³And he took up his parable, and said, Alas, who shall live when he doeth this! ²⁴And ships from the hand of Shittim shall afflict Ashur, and shall afflict Eber, and he also shall perish everlastingly. ²⁵And Balaam rose up, and returned to his place: and Balak also went his way.

25. ¹And Israel abode in Shittim, and the people began to commit whoredom with the daughters of Moab. ²And they called the people unto the sacrifices of their gods: and the people did eat, and prostrated themselves to their gods. ³And Israel was attached to Baal-peor: and the wrath of the Eternal glowed against Israel. ⁴And the Eternal said unto Moses, Take all the heads of the people, and hang them up before the Eternal against the sun, that the fierce wrath of the Eternal may be turned away from Israel. ⁵And Moses

רש"

whom it is said, (Ps. LXXII. 8) "And he shall have dominion (יורד) from sea to sea"; (Obad. v. 18) "And there shall be no remnant (שריד) of the house of Esau". (20) וַיַּרְא אֶת עַמְלֵק AND HE SAW AMALEK — i. e., he saw in his mind's eye¹) the punishment of Amalek. אַמְלֵק רִאשִׁית גֵּוִים עַמְלֵק AMALEK WAS THE BEGINNING OF NATIONS — he was the first of them all to war against Israel; thus, too, does Onkelos translate it. וַיַּהַרְתוּ BUT HIS LATTER END will be to be destroyed by their hands, as it is said, (Deut. XXV. 19) "Thou shalt blot out the memory of Amalek". (21) וַיַּרְא אֶת הַקֵּנִי AND HE SAW THE KENITES — Because the Kenites were settled near the Amalekites — just as it is stated, (1 Sam. XV. 6) "And Saul said unto the Kenites, [Go, depart, get you down from among the Amalekites]" — he mentioned them immediately after the Amalekites. He beheld the greatness of the descendants of Jethro, of whom it is said, (1 Chron. II. 55) "הָרַעְתִּים, שְׁמַעְתִּים, שׁוֹכֵתִים" — [These are the Kenites]²) (see Siphre Num. X. 29; Sanh. 104a, 106a, Oota 11a). אֵתָן וּמִשְׁכָּן FIRM IS THY DWELLING PLACE — "I wonder whence you merited this; for were you not with me in the advice *we gave Pharaoh*³) (Ex. I. 10): 'Come, let us deal wisely with them, and now you have a seat in the strength and power of Israel, (in the Sanhedrin)!' (Sanh. 106a). (22) כִּי אִם יִדְוֶה לְבַעַר קֵץ וְגו' FOR IF THE KENITES WILL BE REMOVED etc. — Happy art thou that thou hast firmly settled thyself in such strength, to which I have referred, so that thou wilt therefore never be driven from the world. For even if thou wilt at the future go into exile with the Ten Tribes so that thou wilt be removed from the place in which thou didst settle, what does it matter? הֵיכָן עַד מָה אֲשׁוּר תִּשְׁכַּן HOW FAR WILL ASSYRIA CARRY THEE AWAY CAPTIVE? Possibly as far as Chaloch and Chabor — this is not being driven from the world, but is only a removal from place to place, and in the end thou wilt return with the other exiles! (23) וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וְגו' AND HE TOOK UP HIS PARABLE etc. — Because he mentioned the captivity into Assyria he exclaimed, אֲנִי מִי יִדְוֶה מִשְׁמִי אֵל, who is able to save himself alive, so that He who decrees (God) should not place upon him (מִשְׁמִי) these things (אֵל, the equivalent of אֵל) — for Sannechrib, king of Assyria, shall rise up and bring all the nations into confusion. And further, there will come (24) שִׁפִּים מִן הָאָרֶץ צִים מִן הָאָרֶץ SHIPS FROM THE LAND OF CHITTIM and the people of Chittim — these are the Romans — will pass over in big ships against Assyria, וְעַתָּה עָבַר AND WILL AFFLICT THEM ON THE OTHER SIDE (עָבַר) of the river Euphrates, וְגַם הוּא עָבַר אֲחֵר BUT HE ALSO SHALL PERISH EVERLASTINGLY — ("He" means the Romans). And so, too, did Daniel expressly state, (Dan. VII. 11) "until the beast (Rome) was slain and its body destroyed". וְגַם means [AND] BIG SHIPS, as it is written (Is. XXXIII. 21) "A gallant ship (צִי)", the Targum translation of which is "a big ship" (Joma 77b).

25. (1) נִשְׁמָתָא — Thus was its name: SHITTIM⁴). לְנוֹתָא אֵל בְּנוֹת מוֹאב TO COMMIT

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

לבער קין עד־מה אֲשׁוּר תִּשְׁבֶּךָ: ^כ וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ
וַיֹּאמֶר אֵלֵי מִי יַחֲיָה מִשְׁמוֹ אֵל: ^{כד} וַיְצִים מִיַּד בָּתָּיִם
וַעֲנֵי אֲשׁוּר וַעֲנִידֵעֵכֶר וְגַם־הוּא עָרִי אֶבֶד: ^{כה} וַיָּקָם
בַּלָּעַם וַיֵּלֶךְ וַיָּשֶׁב לְמִקְוֵמוֹ וְגַם־בַּלָּק הֵלֵךְ לְדַרְכּוֹ: פ
כה * וַיָּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בִּשְׂטִיִּים וַיַּחַל הָעָם לִזְנוּת אֶל־
בָּנוֹת מוֹאָב: ^ב וַתִּקְרָאן לָעָם לִזְבְּחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל
הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן: ^ג וַיַּצְמֵד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל
פְּעֹר וַיַּחֲרֹאֲף־יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל: ^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־דְּרָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה
נֶגֶד הַשָּׁמַיִם וַיָּשֶׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל: ^ה וַיֹּאמֶר

אונקלוס

מדודך: כב ארי אם יהי לשפחה שלמאך עד מא אתוראח תשבך: כג ונטל מחלה
ואמר וי למנבא דחזון כד יעבד אלקא ות אליו: כד וסיעו וצטרסו מרוצאי ויענו
לאחור וישתעבדו לעבר פרת ואף אנו לעלמא ובריו: כה וקם בלעם נאול וקב
לאחרה ואף בלק אזל לארחה: * ויתב ישראל בשטין ושרי עמא למטעי בחר בנת
מואב: ב וקרא לעמא לדבחי מעותהון ואכל עמא וסגידו למענותהון: ג ואתחבר
ישראל לפלחי בעל פעור ותקף רגא דיי בישראל: ד ואמר וי למשה דבר ות כל
רישי עמא ודון וקטול דחייב קטול קדם וי לקבל שמשא ויתוב תקוף רגא דיי

רש"י

(דבחי"א ב') תרעתיים שמעתיים שובתיים (ספרי במ' י': סנה ק"ד): איתן מושבך. תמה אני
מהיכן וכות לך? הלא אתה עמי הית בעצת. הבה נתחבקה לו" (שמי א'). ועתה נתחבקה
באיתן ומעיו של ישראל (סנה ק"ו): (כב) כי אם יהיה לבער קין וגו'. אשכחך שנתקעך
לתוקף זה. שאיך נקד עור מן העולם, כי אף אם אתה עתיד לגלות עם עשרת השבטים.
ותהיה לבער מקום שנתחבקה שם, מה בכך? עד מה אשור תשכך — עד היכן הוא מגלה
אותו? שמה לחלל וקבור? אין זה סוד מן העולם. אלא שלטול מקום למקום, ותשוב
עם שאר הגליות: (כג) וישא משלו וגו'. בין שהגביר את שבית אשור, אמר אוי מי יהיה
משמו אל. מי יכול להחיות את עצמו משמו את אלה — שלא יקים עליו הנזר את אלה.
שנעמוד סתריב ויכלכל את כל האמות, ועוד יבואו, צים מיר כתיב ונעברו כתיב, שיהיו
שנה רומיים, בקרניות וזולות על אשור: וענו עבר. וענו אותם שבעבר הנקד: וגם הוא ערי
אבר. וכן פרש דניאל עד דיקטילת חיותא והובד נשמה (ר"י ו'): וצים. קסיונות וזולות,
בדקתיב (יש' ל"ג) וצי אדיר, תרגומו ובדני רבתיא (יומא ע"ו):

כה (א) בשטים. כך שמה: לזנות אל בנות מואב. על ידי עצת בלעם, בדאיתא בחלק
(סנה ק"ו): (ב) וישתחוו לאלהיהן. בשתקף יצרו ואומר לה השמע לי, והיא מוציאה לו דמות
פעור מתיקה ואומרת לו השתחוו לנו: (ג) פעור. על שם שפועריו לקינו פי השבעת ומוציאין
רעי, וזה היא עבודתו (סנה ס'): ויחר אף ה' בישראל. שלא בקם משה: (ד) קח את כל
ראשי העם. לשפוט את העובדים לפעור: והוקע אותם. את העובדים: והוקע. היא תלית.

said unto the judges of Israel, Kill every one his men that were attached unto Baal-peor. ⁶And, behold one of the children of Israel came, and brought unto his brethren the Midianitish woman, in the eyes of Moses, and in the eyes of all the congregation of the children of Israel, who were weeping before the entrance of the appointed tent. ⁷And when Phinehas the son of Eleazar, the son of Aaron the priest, saw it, he rose up from among the congregation, and took a lance in his hand; ⁸And he went after the man of Israel into the recess, and thrust both of them through, the man of Israel, and the woman in her stomach. So the pestilence was restrained from the children of Israel. ⁹And those that died in the pestilence were twenty and four thousand. ¹⁰And the Eternal spake unto Moses saying, ¹¹Phinehas the son

ישי

WHOREDOM WITH THE DAUGHTERS OF MOAB — by the advice of Balaam, — as is related in the chapter חלק (Sanh. 106a). (2) וישתחו לאלהיהן AND THEY PROSTRATED THEMSELVES BEFORE THEIR GODS — When anyone's passions overpowered him and he said to her, "Submit to me", she took out for him an image of Peor from her bosom, saying to him, "First prostrate yourself before this". (3) סעור — It was so named because they bared (סער) their buttocks and relieved themselves before it: this was its ceremonial rite (Sanh. 60b). ויחר אף ה' בישראל AND THE ANGER OF THE LORD WAS KINDLED AGAINST ISRAEL — he sent a plague amongst them (cf. v. 8). (4) קח את כל ראשי העם TAKE ALL THE HEADS OF THE PEOPLE, to judge those who worshipped Peor (Sanh. 35a), והוקע אותם AND HANG THEM — those who worshipped it (not the heads of the people). והוקע — This is "hanging", just as we find in the case of Saul's sons, (2 Sam. XXI. 6) "And we will kill them by הוקעה unto the Lord", and there (ib. vv. 12—13) hanging is distinctly mentioned (Sanh. 34b). It is true that idolatry (the sin committed here) is punishable by stoning, but all who were stoned were also hanged (Sanh. 45b). נגד השמש AGAINST THE SUN — i. e., in the sight of everyone. A Midrashic statement is: the sun made known who were the sinners, for the cloud rolled itself up from in front of him (the sinner) so that the sun shone upon him (Tanch.). (5) הרגו איש אנשיו KILL EVERYONE HIS MEN — Each one of the judges of Israel killed two men (אנשיו is plural), and the judges of Israel were eighty-eight thousand in number, as it is related in Sanhedrin (cf. Sanh. 18a). (6) והנה איש וגו' AND BEHOLD, ONE [OF THE CHILDREN OF ISRAEL CAME] — The tribe of Simeon gathered to Zimri who was their prince, saying to him, "We are sentenced to death and you remain quiet!?"¹ — as it is related in the chapter beginning הנשרפן אלו הן המדינית (Sanh. 82a). THE MIDIANITISH WOMAN — Kozbi the daughter of Zur. לפני משה BEFORE THE EYES OF MOSES — They said to him: "Moses, is this Midianite woman forbidden or permissible as wife. If you say she is forbidden, then who made Jethro's daughter, a Midianite woman, permissible to you, etc." as is related there (ib.). והמה בכים AND THEY WERE WEEPING — the law (decision on this matter) escaped him and therefore they all burst out into weeping (ib.). — In the case of the golden calf Moses successfully resisted six hundred thousand men, as it is said, (Ex. XXXII. 20) "And he ground it to powder [and he made the children of Israel drink of it]", and here his hands were weak (he did not know what to do)! But this was intentionally caused by God in order that Phineas might come and receive that which was meant for him (Tanch.). (7) וירא פינחס AND PHINEAS SAW — He saw what was being done and he was thereby reminded of the law on this subject (Sanh. 82a). He said to Moses, "I have received a tradition from you: he who has intercourse with an Aramean (heathen) woman, zealous people may attack him". He replied to him: "Let him who reads

NOTES

¹) See Appendix.

מִשֶּׁה אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצֻמִּים
 לְבַעַל פְּעֹזֹר: ^י וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב
 אֶל־אֲחִיו אֶת־הַמְּדִינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל־עַמֹּת
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בָכִים פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^{מפסיר}
^י וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ
 הָעֵדָה וַיִּקָּח רֶמַח בְּיָדוֹ: ^י וַיָּבֹא אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל
 אֶל־הַקִּבְּהָ וַיִּדְקֹךְ אֶת־שִׁנָּיִם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־
 הָאִשָּׁה אֶל־קִבְּתָהּ וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
^י וַיְהִי הַיּוֹם בַּמִּגְפָּה אַרְבָּעָה וַעֲשָׂרִים אָלֶף:

ק"ה. עטס. סימן: ונפטיין ודיה שארית יעקב. נניכה סימן ט':

פ פ פ

י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^י פִּינְחָס בֶּן־

אונקלוס

מישראל: ה' ואמר משה לניני ישראל קטלוו גבר גברווי דאתחברו לבעלא פעור:
 י והא גברא מבני ישראל אתא וקרוב לזת אחוהי זת מדינתא לעיני משה ולעיני כל
 בנשפא דבני ישראל ואנון דכו לתרע משכון זמנא: י ותוא פינחס בר אלעזר בר
 אהרן בהנא וקם מנו בנשפא ונסיב רמחא בידה: י ועל דתר גברא בר ישראל
 לקבא וזוע זת פרויהון זת גברא בר ישראל ולאחא במקעה ואחקלי מותנא
 מעל בני ישראל: י והיו דמיותו במותנא עשרין וארבעא אלפין: פ פ פ
 י ומליל יי עם משה למימר: יא פינחס בר אלעזר בר אהרן בהנא אתב זת חימתי

רש"י

כמו שמצינו בבני שאר והוקעטם לה' (ש"ב כ"א) ושם הלכה מפרשת (סנה' ל"ד): ק"ן
 בסקילה וכל הנסקלין נסלין (סנה' מ"ה): נגד השמש. לעין כל. וז"ל השמש מדיע את
 החוקאים. העין נקל מנגדו והחמה ורמת עליו: (ה' הרנו איש אנשיו. כל אחר ואחר מדני
 ישראל קיה הורג שנים, ודני ישראל שמונת רבוא ושמונת אלפים דאיתא בסנה' (רף י"ח):
 (י) והנה איש מבני ישראל בא. נתקבצו שבטו של שמעון אצל זמרי שהיה גשאי שלהם,
 אמרו לו, אנו נדונין במיתה ואתה יושב! וכו' דאיתא באלו הן הנשקפין (סנה' פ"ב): את
 המדינית. קובי בת צור: לעיני משה. אמרו לו, משה, זו אסורה או מותרת? אם תאמר
 אסורה, בת יתרו מי היתירה לך? וכו' דאיתא התם: והמה בכים. נתעלמה מקו הלכה,
 נש על כלם בבכיה: בענל עמד משה דנגד ששים רבוא, שנאמר ויסחן עד אשר דק וגו'
 (שם ל"ב), וכאן רפו ידיה: אלא כדי שיבא פינחס ויסול את הראוי לו (תנח"י): (י) וירא
 פינחס. ראה מקשה ונזכר הלכה — אמר לו למשה מקובלני מיד הבעל ארמית קנאין פתעין
 בו. אמר לו "קרינא דאנרסא אירו ליהני פרוקא", מיד ויקח רמח בידו וגו' (סנה' פ"ח):
 (ח) אל הקבה. אל האהל: אל קבתה. כמו והלחיים והקבה (דב' י"ח). דין בתוך זכרות של
 זמרי ונקבות שלה וראו כלם שלא להזם הקדש, וברכה נסים נעשו לו כו' דאיתא התם:
 (יא) פינחס בן אלעזר בן אהרן הבה. לפי שהיו השקפים מכזבים אותו — הראיתם בן פוסי

of Eleazar, the son of Aaron the priest, hath turned my wrath away from the children of Israel, while he was zealous with my jealousy in the midst of them, that I consumed not the children of Israel in my jealousy. ¹²Wherefore, say, Behold, I give unto him my covenant of peace: ¹³And he shall have it, and his seed after him, *even* the covenant of a priesthood for ever: because he was zealous for his God, and made an expiation for the children of Israel. ¹⁴Now the name of the Israelite that was smitten, *even* that was smitten with the Midianitish woman, was Zimri, the son of Salu, a prince of a chief house among the Simeonites. ¹⁵And the name of the Midianitish woman that was smitten was Cozbi, the daughter of Zur; head of nations, *and* of a chief house in Midian. ¹⁶And the Eternal spake unto Moses, saying, ¹⁷Distress the Midianites, and smite them: ¹⁸For they distress you with their guiles, wherewith they have beguiled you, in the matter of

רש"י

the letter be the agent for executing it"; — straightway, יקח רמח בידו HE TOOK A JAVELIN IN HIS HAND, etc. (ib.). (8) אל הקבה *means* TO THE TENT. אלה קתה *means* IN HER STOMACH, similar to (Deut. XVIII. 3): "And the two cheeks and the maw (והקבה)". He *miraculously* struck exactly at Zimri's male and her female parts so that everyone could *plainly* perceive that he had not killed them without just cause. Many other miracles, too, were wrought for him, as is related there (ib. 82b).

פינים

(11) פִּינֵחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן PHINEAS THE SON OF ELEAZAR THE SON OF AARON THE PRIEST — Because the tribes spoke disparagingly of him, saying, "Have you seen this grandson of Puti the father of whose mother used to fatten (פָּטַט) calves for idolatrous sacrifices (see Ex. VI. 25 that Eleazar his father had married a daughter of Putiel who is identified with Jethro; see Rashi on that verse and Ex. XVIII. 1), and he has dared to slay a prince of one of Israel's tribes!", therefore Scripture comes and connects his genealogy with Aaron (Sanh. 83b). בָּקָאוֹ אֶת קִנְאוֹ *means* "when he executed my vengeance" (more lit., when he avenged my avenging) — when he displayed the anger that I should have displayed¹). The expression קִנְאוֹ always denotes glowing with anger to execute vengeance for a thing; in O. F. emportment (cf. Rashi on XI. 29). (12) אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם [I GIVE TO HIM] MY COVENANT — PEACE — *This means: I give him my covenant* that it should be to him as a covenant of peace²); just like a man who shows gratitude and friendliness to one who has done him a kindness. So here, too, the Holy One, blessed be He, expressed to him His peaceful feelings towards him. (13) וְהָיְתָה לוֹ A COVENANT OF AN EVERLASTING PRIESTHOOD — for although the priesthood had already been given to Aaron's descendants (cf. Ex. XXVIII. 40—41), it was given only to Aaron and his sons who had been anointed together with him and to their offspring whom they might beget after they had been anointed. But Phineas who had been born previous to that and had not been anointed, had not as yet attained the status of priesthood until now. So, too, do we read in Zebachim (101b): Phineas did not become a priest until he had slain Zimri. לְאֵלֶהֱוִי *means* [HE WAS ZEALOUS] FOR THE SAKE OF HIS GOD, just as, (XI. 29) "Art thou zealous for My sake (לִי)?" and (Zech. VIII. 2) "I am zealous (לִצִּיִּן), i. e., for Zion's sake. (14) וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' AND THE NAME OF THE ISRAELITE [WHO WAS SMITTEN] — Wherever it gives the genealogy of a good man in praise of him, it gives the genealogy of a bad man mentioned in the same story to disparage him (Tanch.)⁴). נָשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי A PRINCE OF A FATHER'S HOUSE AMONGST THE SIMEONITES — of one of the five father's houses

NOTES

For Notes 1—4 see Appendix.

אֶלְעָזָר בְּרֵאֲהֶרֶן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת־חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֻ אֶת־קִנְיָאֹתִי בְּחוּכֶם וְלֹא־כִלְיֹתִי אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֹתַי: י' לִכֹּן אָמַר הִנְנִי נָתַן לֹו אֶת־
בְּרִיתִי שְׁלֹום: י" וְהִיתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת
עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנְאָ לָאֱלֹהִיו וַיִּכְפֹּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
י" וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּה אֲשֶׁר הִכָּה אֶת־הַמְּדִינִית
זִמְרִי בֶן־סִלּוֹא נָשִׂיא בִּית־אָב לְשִׁמְעוֹנִי: טו' וְשֵׁם
הָאִשָּׁה הַמִּכָּה הַמְּדִינִית כְּזָבִי בַת־צֹר רֹאשׁ אֲמוֹת
בִּית־אָב בְּמִדְיָן הוּא: פ' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: י" צֹרֹר אֶת־הַמְּדִינִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם: י"בִּי־
צָרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיהֶם אֲשֶׁר־נָפְלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר

אונקלוס

מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִקְנוֹ יָת קִנְיָאֹתִי בִּינְהוֹן וְלֹא שְׁצִית יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֹתַי:
י' בְּכֹן אָמַר הָא אָנָּה גִזֵּר לָהּ יָת קִנְיָאֵי שְׁלָם: י" וְהָיָה לָהּ וּלְכִנְיָהּ בְּתֹרְהוֹי קִנְס
כְּהֻנַּת עֲלָם חֲלָף דִּי חֲנִי קָדָם אֱלֹהֵהּ וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י" וְשׁוּם גִּבְרָא בֵּר
יִשְׂרָאֵל קְטִילָא דִּי אֲתִקְטַל עִם מְדִינְתָא זִמְרִי בֵּר סִלּוֹא רַב בֵּית אָבָא לְבִית שְׁמַעוֹן:
טו' וְשׁוּם אֲתִתָּא קְטִילָתָא מְדִינְתָא כְּזָבִי בַת צֹר רִישׁ אָמִי בֵּית אָבָא בְּמִדְיָן הוּא:
טו' וּמְלִיל יו' עִם מוֹשֶׁה לְמִיָּקֵר: י" אָעֵק יָת מְדִינְתָא וְתִקְטַל יְתֹהוֹן: י" אֲרִי מַעֲיָקוֹן אֲנוֹן

רש"י

וְהַ שְׁפָטָם אָבִי אֲמוֹ עֲגָלִים לַע"ז וְהָרַג נָשִׂיא שְׁכֵם מִיִּשְׂרָאֵל: י' לְפִיכָךְ בָּא הַכְּתוּב וַיַּחֲסוּ אַחֵר
אֲהֶרֶן (סנה' פ"ב): בְּקִנְיָאֻ אֶת קִנְיָאֹתִי. בְּקִנְיָאֻ אֶת נִקְמָתִי — בְּקִנְיָאֻ אֶת הַקֶּצֶף שְׁהָיָה לִי
לְקִצְפוֹ; כָּל לִשׁוֹן קִנְיָאֻ הוּא הַמִּתְקַדֵּחַ לְקוֹם נִקְמַת דְּבַר, אֲנַפְרָסִי מִנֵּט בְּלַעֲזוֹ: (יב) אֶת
בְּרִיתִי שְׁלֹום. שְׁתֵּהָא לֹו לְבִרְתִּי שְׁלֹום, כְּאֵדָם הַמְּחֻיָּק טוֹבָה וְחֻנּוֹת לְמִי שֶׁעוֹשֶׂה עִמּוֹ טוֹבָה,
אִפּ בְּאֵן פֶּרֶשׁ לֹו הַקִּבָּה שְׁלֹומִיתוֹ: (יג) וְהִיתָה לוֹ בְּרִיתִי וְאֵת בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם: שְׁאִף עַל
פִּי שֶׁבִּכְר נִתְּנָה כְּהֻנָּה לְזֶרְעוֹ שֶׁל אֲהֶרֶן, לֹא נִתְּנָה אֵלָּא לְאֲהֶרֶן וּלְכִנְיֹו שְׁנִמְשָׁחוּ עִמּוֹ
וּלְתִלְדוֹתֵיהֶן שִׁיּוּלִידוֹ אַחֵר הַמְּשַׁחֲתָן, אָכֵל פִּינְחָס שְׁנוֹלֵד קֹדָם לָכֵן וְלֹא נִמְשַׁח לֹא בָּא
לְקַבֵּל כְּהֻנָּה עַד כָּאֵן; וְכֹן שְׁנִינֵי בִּבְחִים (דף ק"א) לֹא נִתְּנָה פִּינְחָס עַד שְׁהָרַג זִמְרִי:
לֹאֲהִיוּ. בְּשִׁבְלִי אֱלֹהִיו, כִּמּוֹ הַמִּקְנֵא אֲתָה לִי (כמ' י"א). וְקִנְיָאֹתִי לְצִיּוֹן (וכ' ח') — בְּשִׁבְלִי
צִיּוֹן: (יד) וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְנִי. בְּמִקּוֹם שִׁיחַם אֶת הַצִּדִּיק לְשִׁבְחַ וַיַּחֲס אֶת הָרָשָׁע לְגִנְיָ
(תנח"י): נָשִׂיא בֵּית אֵב לְשִׁמְעִי. לְאַחַד מִחֲמִשַּׁת בְּתֵי אֲבוֹת שְׁהָי לְשִׁבְט שְׁמַעוֹן: דָּ"א לְהוֹדִיעַ
שְׁבָחוֹ שֶׁל פִּינְחָס, שְׁאִף עַל פִּי שְׁנֵה הָיָה נָשִׂיא לֹא מִנֵּעַ אֶת עֲצָמוֹ מִלְּקַנָּא לְחַלּוּל הַשֵּׁם, לְכַךְ
הוֹדִיעַ הַכְּתוּב מִי הוּא הַמִּכָּה: (טו') וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּכָּה וְנִי. לְהוֹדִיעַ שְׁנֵאֲתָן שֶׁל מְדִינִים —
שֶׁהִקְפִּירוּ בַת מֶלֶךְ לְגִנוֹת כְּדִי לְהַחֲסִיא אֶת יִשְׂרָאֵל (שם): רֹאשׁ אֲמוֹת. אַחֵר מִחֲמִשַּׁת מְלָכֵי
מִדְיָן אֶת אֲוִי וְאֶת רָקֵם וְאֶת צֹר וְנִי (כמ' ל"א). וְהוּא הָיָה חָשׁוּב מִכָּלֶם, שְׁנֵאֲמַר רֹאשׁ אֲמוֹת,
וְלִפִּי שְׁנֵהָ בְּצִיּוֹן עֲצָמוֹ לְהִקְפִּיר בְּחוֹ מִנְּאוֹ שְׁלִישִׁי (שם): בֵּית אֵב. מְשַׁהֵר בְּתֵי אֲבוֹת
הָי לְמִדְיָן: עִשָּׂה וְעִשָּׂר וְחֵדֶד וְאַבְדִּיעַ וְאַלְדָּעָה (כר' כ"ה). וְהָ הָיָה מֶלֶךְ לְאַחַד מִמֶּהם:

Peor, and in the matter of Cozbi, the daughter of a prince of Midian, their sister, who was smitten in the day of the plague, for Peor's sake.

26. ¹And it came to pass after the pestilence, that the Eternal spake unto Moses, and unto Eleazar, the son of Aaron the priest, as follows, ²Take the sum of all the congregation of the children of Israel, from twenty years old and upwards, throughout their father's house, every one of Israel that goeth to the host. ³And Moses and Eleazar the priest spake with them in the plains of Moab, by the Jordan, near Jericho, saying, ⁴Take the sum of the people, from twenty years old and upwards: as the Eternal commanded Moses, and the children of Israel, who went forth out of the land of Egypt. ⁵Reuben the firstborn of Israel: the children of Reuben; Hanoch, the family of the Hanochite: of Pallu, the family of the Palluites: ⁵Of Hezron, the family of the Hezronites; of Carmi, the family of the Carmites. ⁶These are the families of the Reubenites, and they that were numbered of them were

רש"

which were of the tribe of Simeon. — Another explanation: *This is stated to tell the praiseworthiness of Phineas: that although this man was a prince he did not refrain from showing his zeal against the profanation of the Divine Name — on this account Scripture tells you who it was (a prince!) that was smitten by him.* (15) **וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּכָּה וְגו'** AND THE NAME OF THE [MIDIANITISH] WOMAN WHO WAS SMITTEN etc. — *This is stated to show you the hatred the Midianites bore to Israel — that they abandoned even a princess to prostitution in order to make Israel sin* (Tanch.). **רֹאשׁ אֲמֹת** [HE WAS] THE HEAD OF THE PEOPLE — He was one of the five kings of Midian, Evi and Rekem and Zur etc. (XXXI. 8). He, however, was the most important of all of them, as it is said, "t h e h e a d of the people"¹), but because he made himself despicable by abandoning his daughter to prostitution it enumerates him *not first but only third* (Tanch.). **בֵּית אֵב** — Midian had five fathers' houses: Ephah and Ephraim, and Hanoch, and Abida and Eldoah (Gen. XXV. 4) — and this man was king of one of them. (17) **צָרָר** — *This grammatical form is similar to צָרָר it expresses the idea of continuous present action — the duty devolves upon you to show enmity to them.* (18) **כִּי צָרָרִים הָיוּ לָכֶם וְגו' עַל דָּבָר מַעֲוֹר** FOR THEY SHOWED THEMSELVES YOUR ENEMIES etc. IN THE MATTER OF PEOR — *i. e.*, in that they abandoned their daughters to prostitution in order to lead you astray after Peor; but He did not command them to destroy the Moabites — on account of Ruth who would later on issue from them, just as we state in Baba Kamma (38b). (19) **וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּנְסָה** AND IT CAME TO PASS AFTER THE PESTILENCE [THAT THE LORD SPOKE TO MOSES . . . TAKE THE SUM OF ALL THE CONGREGATION] — A parable! *It may be compared to the case of a shepherd amongst whose flock wolves found their way and slew some of them, and he counted them to discover the number of those that were left.* — Another explanation: When they left Egypt and were entrusted to Moses' care, they were entrusted to him by number, now when he is nigh to die and has to hand back his sheep, he hands them back by number (Tanch.).

26. (2) **לְבֵית אֲבוֹתָם** [TAKE THE SUM OF THE CONGREGATION] ACCORDING TO THEIR FATHERS' HOUSE — after their fathers' tribes shall they reckon their descent, and not after their mothers' (B. Bath. 109b). (3) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֵלְעָזָר** AND MOSES AND ELEAZAR THE PRIEST SPOKE WITH THEM — They spoke with them (אֲתָם; cf. Jer. V. 5) regarding this: that the Omnipresent had given command to count them. **לֵאמֹר** SAYING — they said to them (what they said to them was): You must be counted, (4) **מִנְּכֵן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגו'** FROM TWENTY YEARS

NOTES

¹) See Appendix.

פֶּעֹזֶר וְעַל־דָּבָר בְּזִבִּי בַת־נִשְׂיָא מִדִּין אַחֲתָם הַמִּכָּה
 בְּיוֹם־הַמִּגִּפָּה עַל־דָּבָר פֶּעֹזֶר: כו * וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגִּפָּה פ
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֵל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
 לֵאמֹר: י שֵׁאוּ אֶת־רֹאשׁוֹ בַל־עֲנֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יָצֵא
 צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל: י וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם
 בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יְהוָה יִרְחוּ לֵאמֹר: י מִבֶּן עֶשְׂרִים
 שָׁנָה וּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 הַיֹּצֵאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: שני ה רָאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל
 בְּנֵי רָאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לַפִּלֹּא מִשְׁפַּחַת
 הַפִּלְאִי: י לַחֲצֹרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצֹרֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת
 הַכַּרְמִי: י אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הָרָאוּבֵנִי וַיְהִי פְקֻדֵיהֶם

אונקלוס

לְכוּן בְּנִכְלִיהוֹן דִּי נְכִילוּ לְכוּן עַל עֶסֶק פֶּעֹזֶר וְעַל עֶסֶק בְּזִבִּי בַת בְּרָא דְמִדִּין אַחֲתָהוֹן
 דְּאַתְקַטִּילַת בְּיוֹמָא דְמוֹתָנָא עַל עֶסֶק פֶּעֹזֶר: * וַהֲוָא בְּתֵר מוֹתָנָא וּמִלִּיל יְיָ לְמוֹשֶׁה
 וְלֶאֱלֹעָזָר בֶּר אַהֲרֹן בְּהִנָּא לְמִימָר: ב נְכִילוּ יְהִי חֲשֹבֹן כָּל כְּנִשְׂתָא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִכּוּר
 עֶשְׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא לְבֵית אֲבִיהֶתָהוֹן כָּל נֶפֶק חִילָא בְּיִשְׂרָאֵל: ג מִלִּיל מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר
 כְּהִנָּא אֲמָרוּ לְמַמְנֵי יְהוֹהוֹן כְּבִישְׂרָיָא דְמוֹאָב עַל־נִדְנָא דִירְחוּ לְמִימָר: ד מִכּוּר עֶשְׂרִין שָׁנִין
 וְלַעֲלָא כְּמָא דִּי פְקִיד יְיָ מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי נֶפֶקוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ה רָאוּבֵן בְּכוֹרָא
 דִּישְׂרָאֵל בְּנֵי רָאוּבֵן חֲנוּךְ וְרַעֲיָת חֲנוּךְ לַפִּלֹּא וְרַעֲיָת חֲצֹרֹן לְכַרְמִי

רש"י

(יז) צָרוּר. כְּמוֹ זָכוֹר, שְׂמֹר, לְשׁוֹן הוֹיָה — עֲלִיכֶם לְאִיב אוֹתָם: (יח) כִּי צָרִים הֵם לָכֶם וְגו'
 עַל דָּבָר פֶּעֹזֶר. שֶׁהִפְקִידוּ בְּנוֹתֵיהֶם לְנֻת בְּדִי לְהַשְׁעוֹתָכֶם אַחֵר פֶּעֹזֶר; וְאֵת מוֹאָב לֹא צָוָה
 לְהַשְׁמִיד מִפְּנֵי רוּחַ שְׂדֵינָה עֲתִידָה לְצַאת מֵהֶם, כְּדֹאמְרֵינוּ בְּכָבָא קָמָא (דף ל"ח): (יט) וַיְהִי
 אַחֲרֵי הַמִּגִּפָּה וְגו'. מִשָּׁל לְרוּעָה שֶׁנִּכְסְנוּ וְאִבִּים לְתוֹךְ עֲדָרוֹ וְהָיוּ בָּהֶן וְהָיוּ מוֹגֵה אוֹתָן לִיבֵע
 מִנֵּן הַנִּתְחַרְתּוּ: דָּבָר אַחֵר כְּשֵׁינֵצִאוֹ מִמִּצְרַיִם וְנִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה נִמְסְרוּ לוֹ בְּמִנְיָן, עֲקִשְׁיוֹ שֶׁקָּרַב
 לְמוֹת וְלִהְיוֹר צֵאנוּ מִחוּדָן בְּמִנְיָן (תנח"י):

כו (ב) לְבֵית אֲבֹתָם. עַל שֶׁכֵּת הָאֵב וַתִּנְחְסוּ וְלֹא אַחֵר הָאֵם (כ"ב ק"ט): (ג-ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
 וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם. דָּבָרוּ עִמָּם עַל זֹאת שֶׁצָּוָה הַמָּקוֹם לְמוֹתָם: לֵאמֹר. אֲמָרוּ לָהֶם צְרִיכִים
 אַתֶּם לְמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה: כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגו'. שֵׁיחָא מִנְּהִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
 וּמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר כָּל הָעֶבֶר עַל הַסְּקוּדִים וְגו' (שמי ל'): (ה) מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי. לְפִי שְׂדֵי
 הָאֲמוֹת מִכּוּר אוֹתָם וְאוֹמְרִים מַה אֵלֹו מִתְנַחֲסִין עַל שֶׁכְּתִיבָם: סְבוּרִים הֵם שְׁלֹא שְׁלֹטוֹ
 הַמִּצְרַיִם בְּאֲמוֹתֵיהֶם? אִם כֵּנֶכֶם הָיוּ מוֹשְׁלִים, כָּל נְחוּמָר כְּנִשְׁוֹתֵיהֶם: לְפִיכָךְ הִשְׁלִיל הַקְּדִיָּה
 שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם — הָאֵל מִצָּר וְהָיָה מִצָּר — לֹאמַר, מִעִיד אֵי עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם,
 וְהָיָה שֶׁמִּפְּשָׁע עַל יְדֵי דָוִד (תהי קכ"ב) שֶׁכְּשֵׁי יְהִי עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל — הַשֵּׁם הָיָה מִעִיד

forty and three thousand and seven hundred and thirty. ⁸And the sons of Pallu: Eliab. ⁹And the sons of Eliab; Nemuel and Dathan, and Abiram. This is *that* Dathan and Abiram the called ones of the congregation, who excited strife against Moses and against Aaron in the congregation of Korah, when they excited strife against the Eternal. ¹⁰And the earth opened its mouth, and swallowed them up together with Korah, when that congregation died; when the fire devoured two hundred and fifty men: and they became a sign. ¹¹Notwithstanding the children of Korah died not. ¹²The sons of Simeon after their families: of Nemuel, the family of the Nemuelites: of Jamin, the family of the Jaminites: of Jachin, the family of the Jachinites: ¹³Of Zerah, the family of the Zahrutes: of Shaul, the family of the Shaulites. ¹⁴These *are* the families of the Simeonites, twenty and two thousand and two hundred. ¹⁵The children of Gad, after their families: of Zephon, the family of the Zephonites:

רש"

OLD AND ONWARDS, EVEN AS [THE LORD] HAS COMMANDED [MOSES AND THE CHILDREN OF ISRAEL, WHO CAME FORTH FROM EGYPT] that the counting of them (of those who came out from Egypt) should be from twenty years old and upwards, as it is said. (Ex. XXX. 14): "Every one that passeth amongst them that are numbered [shall be from twenty years old and upwards]". (5) משפחת ההנכי THE FAMILY OF THE HANUCHITES — Because the heathen nations spoke slightly of Israel, saying, "How can those trace their descent by their tribes? Do they think that the Egyptians did not overmaster their mothers? If they showed themselves master of their bodies, it is quite certain that they did so over those of their wives!". On this account the Holy One, blessed be He, set His name upon them: the letter ה on one side of *their name* and the letter ו on the other side (ההנכי), to intimate: I bear testimony for them that they are the sons of their *reputed* fathers (and not of the Egyptians). This it is that is expressed by David. (Ps. CXXII. 4) שכני יה עדות לישראל: "that the tribes bear the name of the Lord (יה) is a testimony regarding Israel" — this Divine Name (יה) bears testimony regarding their tribes (i. e. that they rightly attach themselves to those tribes to which they claim to belong). On this account in the case of all of them it is written ההנכי and הפלואי but in the case of ימנה (v. 44) it was not felt necessary to state "of the family of הימני", because the Divine Name is already attached to it — the י at the beginning and the ה at the end (ימנה) (Jalk. II. 988). (9) אשר הצו WHO INCITED — i. e., who incited Israel על משה AGAINST MOSES, בהצחם WHEN THEY INCITED the people AGAINST THE LORD¹). הצו means they persuaded Israel to strive against Moses — it is a grammatical form denoting "they caused someone to do something". (10) ירהו לנס AND THEY BECAME A נס — a sign and a reminder in order that no stranger should bring himself near to raise further dispute concerning the priesthood (cf. XVII. 5). (11) ונני קרה לא מנו BUT THE SONS OF KORAH DID NOT DIE — They were in the plot originally, but at the moment when the rebellion broke out they had thoughts of repentance in their hearts; therefore a high spot was fenced round for them in Gehenna and they stayed there (Sanh. 110b). (13) לזרה OF ZERAH — He is identical with Zohar (mentioned in Ex. VI. 15 as a son of Simeon), which is an expression equivalent to צהר, shining (a synonym of זרח). However, the family of אהרר (mentioned there) had ceased to exist by now. The same was the case with five families of the tribe of Benjamin, for with ten sons did Benjamin go down to Egypt and here it enumerates only five. Similarly with Ezbon of the tribe of Gad²). So you have seven families that had become extinct (cf. Tanch.). — And I have found in the Jerusalem Talmud the reason why these

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

שְׁלֹשָׁה וָאַרְבָּעִים אֵלֶּה וְשִׁבְעַת מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:
 " וּבְנֵי פְלֹא אֱלִיאָב: " וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן
 וְאַבִּירָם הֵוא־דָּתָן וְאַבִּירָם קָרוּאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הָצִו
 עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בְּעֵד־קֶרֶחַ בְּהַצְתָּם עַל־יְהוָה:
 " וַתַּפְּחֵת הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֶרֶחַ
 בְּמֹת הָעֵדָה בְּאֹכַל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמֵאוֹתִים
 אִישׁ וַיְהִי לָנֶם: " וּבְנֵי־קֶרֶחַ לֹא־מָתוּ: " " בְּנֵי
 שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לִימִין
 מִשְׁפַּחַת הַיְמִינִי לִימִין מִשְׁפַּחַת הַיְמִינִי: " לְזָרַח
 מִשְׁפַּחַת הַזֶּרַחִי לְשֹׁאֵל מִשְׁפַּחַת הַשְּׁאוּלִי: " אֵלֶּה
 מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֵלֶּה וּמֵאוֹתִים:
 " " בְּנֵי גָד לְמִשְׁפַּחְתָּם לְצַפּוֹן מִשְׁפַּחַת הַצַּפּוֹנִי

אוּנְקִלוֹם

וְרַעֲיָה בְרָמִי: " אֵלֶּה וְהָעֵת רְאוּבֵן וְהָיוּ מִנְּגִיחֹן אַרְבָּעִין וַתִּלְתֵּא אֶלְפִין וְשִׁבְעַת מֵאָה
 וַתִּלְתֵּן: " " וּבְנֵי פְלֹא אֱלִיאָב: " " וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאַבִּירָם הֵוא־דָּתָן וְאַבִּירָם
 קָרוּאֵי הָעֵדָה בְּכַנְשָׁהָ רֶקֶחַ בְּאֶתְכַנְשִׁיהֶן עַל יְיָ:
 " וַתַּפְּחֵת אֶרְעָא וַת פּוֹמָה וּבְלַעַת וַתִּהְיוּ וַת קֶרַח בְּמוֹתָא רֶקֶחַ בְּכַנְשָׁתָא כַּד אֶכְלַת אֲשָׁתָא
 וַת מֵאֶתָּן וַתִּמְלִשִׁין וַתִּבְרָא וְהָיוּ לֵאמֹר: " " וּבְנֵי קֶרַח לֹא מָתוּ: " " בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם
 לְנְמוּאֵל וְרַעֲיָה נְמוּאֵל לִימִין וְרַעֲיָה וְכָן לִימִין וְרַעֲיָה וְכָן: " " לְזָרַח וְרַעֲיָה וְכָן לְשֹׁאֵל
 וְרַעֲיָה שְׁאוּל: " " אֵלֶּה וְהָעֵת עֶשְׂרִין וַתִּרְיוּ אֶלְפִין וּמֵאֶתָּן: " " בְּנֵי גָד לְמִשְׁפַּחְתָּם לְצַפּוֹן

רש"י

עֲלֵיהֶם לְשִׁבְעִיחֶם, לְפִיכָד בְּקִלָּם קָמַת הַתְּנוּכִי, הַפְּלוּאִי, אֶכְלָ בְּיָמֶהָ לֹא הָצִיחַ לֹא־מִשְׁפַּחַת
 מִשְׁפַּחַת הַיְמִינִי לְפִי שֶׁהֵשֶׁם קְבוּעַ בּוֹ — יו"ד בְּרֹאשׁ הו"א בְּסוּף (יִלְכֵּן): " (ט) אֲשֶׁר הָצִו אֶת
 יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה: בְּהַצְתָּם אֶת הָעָם עַל ה': הָצִו, הַשִּׁיאוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל לְרִיב עַל מֹשֶׁה, לְשׁוֹן
 הַפְּעִיל: " (י) וַיְהִי לָנֶם, לֹאֹת וּלְקוֹדְרוֹן, לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ יוֹד (בִּמְ"ט) לְהַלּוֹק
 עוֹד עַל הַתְּנִיחָה: " (יא) וּבְנֵי קֶרַח לֹא מָתוּ, הֵם הָיוּ בְּעֵצָה תַּחֲלִיל, וּבִשְׁעַת הַמַּחֲלֻקָּת הִתְקַדְּרוּ
 תְּשׁוּבָה בְּלָקָם, לְפִיכָד נִתְבַּצֵּר לָהֶם מְקוֹם נְבוֹה בְּנִיחֹם וְנִשְׁבּוּ שָׁם (סְנֵה־דִרְיוֹן ק"י):
 (יג) לֹורֵחַ, הוּא צֹהַר, לְשׁוֹן צֹהַר, אֶכְלָ מִשְׁפַּחַת אֶהָר בְּמִלָּה, וְכֵן חֲמֵשׁ מִשְׁבָּט בְּנִימִין, שֶׁהָרִי
 בְּעֵשְׂרָה בָּנִים יָרַד לְמִצְרַיִם וְכָאן לֹא מָנָה אֱלָא חֲמִשָּׁה, וְכֵן אֶצְבִּין לְגַד, הָרִי שִׁבְעַת מִשְׁפָּחוֹת
 (תַּחֲנִי): " וּמִצְאָתִי בַּתְּלִמּוֹד יְרוּשָׁלַיִם שֶׁבְּשִׁמְתָא אֶהָרִין נִסְתַּלְקוּ עֲנֵי כְבוֹד, וְכָאן הַבְּנֵינִים לְהַלָּחֵם
 בְּיִשְׂרָאֵל, וְנִתְּנוּ לֵב לְחִזּוֹר לְמִצְרַיִם, וְחִזּוֹר לְאַחֲרֵיהֶם שִׁמְנָה מִשְׁעוֹת — מִלֵּךְ הָהָר לְמוֹסְרָה —
 שֶׁנֶּאֱמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִבְּאֶרֶת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם מֵת אֶהָרִין (רִב"י), וְהֵלָא בְּהָר הָהָר
 מֵת וּמִמּוֹסְרָה עַד הָר הָהָר שִׁמְנָה מִשְׁעוֹת יֵשׁ לְמִפְרָע? אֱלָא שִׁחֲרוּ לְאַחֲרֵיהֶם וְנִדְּפוּ בְּנֵי
 לִוי אַחֲרֵיהֶם לְהַחֲרִיבֵם וְהָרִינוּ מֵהֶם שִׁבְעַת מִשְׁפָּחוֹת, וּמִבְּנֵי לִוי נָפְלוּ אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת:
 מִשְׁפַּחַת שִׁמְעִי וְתוֹאֲלִי, וּמִבְּנֵי יִצְחָר לֹא נָמְנוּ כָּאן אֱלָא מִשְׁפַּחַת הַקְּרָחִי, וְהַרְבֵּיעִית לֹא
 יִדְּעִית מֵהָ הִיא (יְרוּשִׁי סוּטָה א'): " וְכֵי תִנְחַמָּא דְרַשׁ שְׁמִתוּ בְּמִנְפָּה בְּדָרְבַּי בְּלָקָם, אֶכְלָ

of Haggi, the family of the Haggites: of Shuni, the family of the Shunites: ¹⁶Of Ozni, the family of the Oznites: of Eri, the family of the Erites. ¹⁷Of Arod, the family of the Arodites: of Areli, the family of the Arelites. ¹⁸These *are* the families of the children of Gad, according to those that were numbered of them, forty thousand and five hundred. ¹⁹The sons of Judah *were* Er and Onan: and Er and Onan died in the land of Canaan. ²⁰And the sons of Judah after their families were; of Shelah, the family of the Shelanites: of Pharez, the family of the Pharzites: of Zerah, the family of the Zahrites. ²¹And the sons of Pharez were; of Hezron the family of the Hezronites: of Hamul, the family of the Hamulites. ²²These *are* the families of Judah according to those that were numbered of them, threescore and sixteen thousand and five hundred. ²³Of the sons of Issachar after their families: of Tola, the family of the Tolaïtes: of Pua, the family of the Punites: ²⁴Of Jashub, the family of Jashubites: of Shimron, the family of the Shimronites. ²⁵These *are* the families of Issachar according to those that were numbered of them, threescore and four thousand and three hundred. ²⁶Of the sons of Zebulun after their families: of Sered, the family of

ישיב

seven families were now extinct: that when Aaron died the clouds of glory departed and the Canaanites came to wage war against Israel. These therefore set their hearts on returning to Egypt and turned back eight stages from Mount Hor to Moserah, as it is said, (Deut. X. 6) "And the children of Israel journeyed from Bene Jaakon to Moserah; there Aaron died". But did he not die at Mount Hor and from Moserah to Mount Hor there were eight stages in a backward direction? But the explanation is that they turned back, and the Levites pursued them to force them to return and slew of them seven families. And besides these, of the sons of Levi there fell four families: the families of Shimei and Uzzieli, and of the three sons of Izhar (Ex. VI. 21) only the family of one son, Korah, is enumerated *here*, v. 58, so that the family of Izhar may be regarded as extinct — making three families missing. And as regards the fourth family I do not know which of those mentioned in III. 21, 27, 33, it was that had become extinct by now (Jer. Sota I. 10; Joma I. 1). But Rabbi Tanchuma explained that they (the families not mentioned here) died by the plague in the matter of Balaam. But this can hardly be so, because according to the deficiency that shows itself in the tribe of Simeon in this census, as compared with the first census in the wilderness of Sinai (I. 23), it would appear that all the twenty four thousand who died of that plague (XXV. 9) must have fallen from the tribe of Simeon¹. (16) לֹאֲזִי OF OZNI — I say (cf. Rashi on v. 13) that this is the family of Ezbon, (Gen. XLVI. 16), but I do not know why his family was not called *directly* by his name. (24) יִשְׁבּוּב OF JASHUB — He must be identical with Job (Gen. XLVI. 33) who is mentioned amongst those who went down to Egypt, for all the families were called by the names of those who went down to Egypt. But as for those who were born from that time and onwards their families were not called by their own names, except the families of Ephraim and Manasseh, both of whom were born in Egypt, and Ard and Naaman, the sons of Bela the son of Benjamin (v. 40)². And I have found in the work of R. Moses the Preacher *why this was so in the case of the two latter* — that their mother went down to Egypt when she was already pregnant with them so that they may be regarded as being among those who went down to Egypt, and on this account they formed separate families, just as Chamul and Chezron who were grandchildren of Judah (v. 21),

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

לַחֲנִי מִשְׁפַּחַת הַחֲנִי לְשׁוֹנֵי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוֹנִי: טו' לְאֹנִי
 מִשְׁפַּחַת הָאֹנִי לְעֹרֵי מִשְׁפַּחַת הָעֹרִי: י" לְאֶרְדּוֹ
 מִשְׁפַּחַת הָאֶרְדִּי לְאֶרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאֶרְאֵלִי: י" אֱלֹה
 מִשְׁפַּחַת בְּנֵיגֵד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֱלֹה וַחֲמִשׁ
 מֵאוֹת: ס' בְּנֵי יְהוּדָה עַר וְאֹנָן וַיְמִית עַר וְאֹנָן
 בָּאָרֶץ כְּנָעַן: כ' וַיְהִי בְּנִיחֻדָּה לְמִשְׁפַּחָתָם לְשִׁלָּה
 מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלָלִי לְפָרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפָּרֶצִי לְזֶרַח
 מִשְׁפַּחַת הַזֶּרְחִי: כא' וַיְהִי בְּגִיפְרֵץ לְחֻצְרוֹן מִשְׁפַּחַת
 הַחֻצְרֹנִי לְחִמּוֹל מִשְׁפַּחַת הַחִמּוֹלִי: כב' אֱלֹה מִשְׁפַּחַת
 יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שֵׁשָׁה וְשִׁבְעִים אֱלֹה וַחֲמִשׁ מֵאוֹת:
 ס' בְּנֵי יִשְׁשָׁכָר לְמִשְׁפַּחָתָם תוֹלַע מִשְׁפַּחַת
 הַתּוֹלָעִי לְפֹה מִשְׁפַּחַת הַפּוֹנִי: כד' לְיִשׁוּב מִשְׁפַּחַת
 הַיִּשְׁבִּי לְשִׁמְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֶרֶנִי: כה' אֱלֹה מִשְׁפַּחַת
 יִשְׁשָׁכָר לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֱלֹה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת:
 ס' בְּנֵי זְבוּלֹן לְמִשְׁפַּחָתָם לְסֹרֵד מִשְׁפַּחַת

אונקלוס

לְצִפּוֹן וְרַעֲיָת צִפּוֹן לַחֲנִי וְרַעֲיָת חֲנִי לְשׁוֹנֵי וְרַעֲיָת שׁוֹנִי: טו' לְאֹנִי וְרַעֲיָת אֹנִי לְעֹרֵי
 וְרַעֲיָת עֹרִי: י" לְאֶרְדּוֹ וְרַעֲיָת אֶרְדִּי לְאֶרְאֵלִי וְרַעֲיָת אֶרְאֵלִי: י" אֱלֹה וְרַעֲיָת בְּנֵי גֵד
 לְמִנְיָנֵיהֶון אַרְבָּעִין אֲלָפִין וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: י" בְּנֵי יְהוּדָה עַר וְאֹנָן וַיְמִית עַר וְאֹנָן בָּאָרֶץ
 כְּנָעַן: כ' וַיְהִי בְּנֵי יְהוּדָה לְזֶרְעָתָהֶון שְׁלָה וְרַעֲיָת שְׁלָה לְפָרֶץ וְרַעֲיָת פָּרֶץ לְזֶרַח
 וְרַעֲיָת זֶרַח: כא' וַיְהִי בְּנֵי פָרֶץ לְחֻצְרוֹן וְרַעֲיָת חֻצְרוֹן לְחִמּוֹל וְרַעֲיָת חִמּוֹל: כב' אֱלֹה
 וְרַעֲיָת יְהוּדָה לְמִנְיָנֵיהֶון שִׁבְעִין וּשְׁמָא אֲלָפִין וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: כג' בְּנֵי יִשְׁשָׁכָר לְזֶרְעָתָהֶון
 תוֹלַע וְרַעֲיָת תוֹלַע לְפֹה וְרַעֲיָת פּוֹנִי: כד' לְיִשׁוּב וְרַעֲיָת יִשׁוּב לְשִׁמְרוֹן וְרַעֲיָת שְׁמֶרֶן:
 כה' אֱלֹה וְרַעֲיָת יִשְׁשָׁכָר לְמִנְיָנֵיהֶון שְׁמִין וְאַרְבָּעָא אֲלָפִין וְחֵלֶת מֵאוֹת: כי' בְּנֵי זְבוּלֹן

רשי

לְפִי הַחֲסֵרוֹן שְׁחָסַר מִשְׁבָּט שְׁמַעוֹן בְּמִנְיָן זֶה מִמִּנְיָן הָרֵאשׁוֹן שֶׁבְּמִדְבַּר סִינַי, נִקְרָא שְׁבָל
 כִּי־זֶה אֱלֹה נִפְלֹא מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן: (טו) לְאֹנִי. אֹמֵר אֲנִי שׁוֹן מִשְׁפַּחַת אֲצִבּוֹן (כר) טו"ו.
 וְאֵינִי יוֹדֵעַ לָמָּה לֹא נִקְרָאת מִשְׁפַּחָתוֹ עַל שְׁמוֹ: (כד) לְיִשׁוּב. הוּא יוֹב הָאֹמֵר בְּיֶרֶדִי
 מִצְרִיִם, כִּי כָל הַמִּשְׁפָּחוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם יוֹרְדֵי מִצְרַיִם, וְהַיְזוּלָדִין מִשָּׁם נִקְלָא לֹא נִקְרָא.
 הַמִּשְׁפָּחוֹת עַל שְׁמָם. חוּץ מִמִּשְׁפַּחוֹת אֲסָרִים וּמִנְשָׁה שֶׁנִּלְדוּ כָּלֶם בְּמִצְרַיִם, וְאַדְרָ וְנַעֲמָן:
 בְּנֵי בִלְעָ בֶן בְּנִמִּין: וּמִצְאָתִי בִיסֻדוֹ שֶׁל רַבִּי מִשָּׁה הַדְּרָשׁוֹן שֶׁנִּרְדָּה אִמֵּן מִמִּצְרַיִם דְּשִׁהֲתָהּ
 מִעֲבֻדַּת מֶלֶךְ, לְכַד נִחְלָקוּ לַמִּשְׁפָּחוֹת דְּחֻצְרוֹן וְחִמּוֹל שֶׁהֵיוּ בְנֵי בָּנִים לְיְהוּדָה, וְחֻצְרוֹן

the Sardites: of Elon, the family of the Elonites: of Jahleel, the family of the Jahleelites. ²⁷These *are* the families of the Zebulunites, according to those that were numbered of them, threescore thousand and five hundred. ²⁸The sons of Joseph, after their families, *were* Manasseh and Ephraim. ²⁹Of the sons of Manasseh: of Machir, the family of the Machirites; and Machir begat Gilead: of Gilead *come* the family of the Gileadites. ³⁰These *are* the sons of Gilead: of Jezeer, the family of the Jeezerites: of Helek, the family of the Helekites: ³¹And *of* Asriel, the family of the Asrielites: and of Shechem, the family of the Shechemites: ³²And *of* Shemidah, the family of the Shemidaites: and of Hephher, the family of the Hephrites. ³³And Zelophehad the son of Hephher had no sons, but daughters: and the names of the daughters of Zelophehad *were* Mahala, and Noah, Hoglah, Milcah, and Tirzah. ³⁴These *are* the families of Manasseh, and those that were numbered of them, fifty and two thousand and seven hundred. ³⁵These *are* the sons of Ephraim after their families: of Shuthelah, the family of the Shuthalites: of Becher, the family of the Bachrites: of Tahan, the family of the Tahanites. ³⁶And these *are* the sons of Shuthelah: of Eran,

רש"י

and Cheber and Malkiel who were Asher's grandchildren (v. 45). If this is an Agada, well and good; but if not, then I say that Bela had many grandchildren and that from these two, Ard and Naaman, there issued from each a large family, and the offspring of the other sons were called after Bela's name, but the offspring of these two were called after their name. So, too, I say about the sons of Machir who formed two *different* families, one called after his name, and one called after the name of Gilead, his son, *because it was a very large family*. Five families are missing from Benjamin's sons *as stated before*: here (i. e., by the fact that five of the families had become extinct) there was fulfilled part of his mother's prophecy *which is alluded to in the fact* that she called him Ben Oni (my unfortunate son), (Gen. XXXV. 18), whilst by the incident of the concubine in Gibeah (Judg. XX. 35), the whole of it was fulfilled *for practically the entire tribe was exterminated*. This I found in the work of R. Moses the Preacher. (36) ואלה בני שותלח וגו' AND THESE ARE THE SONS OF SHUTHELAH etc. — As for the other sons of Shuthelah their offspring were called after Shuthelah's name; but out of Eron there issued

תִּסְרְדִי לְאֵלֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֶּנִּי לַיְחִלְאֵל מִשְׁפַּחַת
הַיְחִלְאֵלִי: ^י אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם שְׁשִׁים
אַלֶּף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ^כ בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחַתָּם
מִנְשֵׁה וְאַפְרַיִם: ^{כא} בְּנֵי מִנְשֵׁה לְמִכִּיר מִשְׁפַּחַת
הַמִּכִּירִי וּמִכִּיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת
הַגִּלְעָדִי: ^{לב} אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אִיעָזֹר מִשְׁפַּחַת הָאִיעָזָרִי
לְחֶלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלֶקִי: ^{לד} וְאַשְׁרֵיָאֵל מִשְׁפַּחַת
הָאֲשֵׁרָאֵלִי וְשֹׁכֵם מִשְׁפַּחַת הַשֹּׁכֵמִי: ^{לה} וְשִׁמְדָּע
מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְדָּעִי וְחֹפֵר מִשְׁפַּחַת הַחֹפְרִי: ^{לו} וְצִלְפָּחַד
בֶּרֶחֱמֹד לֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בָּנוֹת
צִלְפָּחַד מַחֲלָה וְנַעֲמָה חַגְלָה מִלְכָּה וְתַרְצָה: ^{לז} אֵלֶּה
מִשְׁפַּחַת מִנְשֵׁה וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אַלֶּף
וּשְׁבַע מֵאוֹת: ^{לח} אֵלֶּה בְּנֵי־אַפְרַיִם לְמִשְׁפַּחַתָּם
לְשׁוֹתָלַח מִשְׁפַּחַת הַשֹּׁתָלַחִי לְבָכָר מִשְׁפַּחַת הַבְּכִירִי
לְחֹתָן מִשְׁפַּחַת הַחֹתָנִי: ^{לט} וְאַלֶּה בְּנֵי שׁוֹתָלַח לְעֶרְוָן

אונקלוס

לְזַרְעֹתָהוֹן לְסֹדֵר זֶרְעִית סֹדֵר לְאֵלֹן זֶרְעִית אֵלֹן לַיְחִלְאֵל זֶרְעִית יְחִלְאֵל: כו אֵלֹן
זֶרְעִית וְזִבְלֹן לְמִנְיָהוֹן שְׁתֵּין אֲלֵפִין וַחֲמֵשׁ מֵאָה: כז בְּנֵי יוֹסֵף לְזַרְעֹתָהוֹן מִנְשֵׁה
וְאַפְרַיִם: כח בְּנֵי מִנְשֵׁה לְמִכִּיר זֶרְעִית מִכִּיר וּמִכִּיר אִילִיד וְתִ גִּלְעָד לְגִלְעָד זֶרְעִית
גִּלְעָד: ל אֵלֹן בְּנֵי גִלְעָד אִיעָזֹר זֶרְעִית אִיעָזֹר לְחֶלֶק זֶרְעִית חֶלֶק: לא וְאַשְׁרֵיָאֵל זֶרְעִית
אַשְׁרֵיָאֵלִי וְשֹׁכֵם זֶרְעִית שֹׁכֵם: לב וְשִׁמְדָּע זֶרְעִית שִׁמְדָּע וְחֹפֵר זֶרְעִית חֹפֵר:
לו וְצִלְפָּחַד בֶּר חֹפֵר לֹא הָיוּ לָהּ בָּנִין אֲלֵהֶן בָּנִין וְשֵׁם בָּנֵת צִלְפָּחַד מַחֲלָה וְנַעֲמָה
חַגְלָה מִלְכָּה וְתַרְצָה: לז אֵלֹן זֶרְעִית מִנְשֵׁה וּמִנְיָהוֹן חֲמִשִּׁין וְתֵרֵין אֲלֵפִין וּשְׁבַע
מֵאָה: לח אֵלֹן בְּנֵי אַפְרַיִם לְזַרְעֹתָהוֹן לְשׁוֹתָלַח זֶרְעִית שׁוֹתָלַח לְבָכָר זֶרְעִית בְּכָר

רש"י

וּמִלְכֵיָאֵל שְׁהִיוּ בְנֵי בָנִים שֶׁל אִשָּׁר: ואם אַנְדָּה הִיא הָרִי טוֹב, וְאִם לֹא, אִימָר אֲנִי שְׁכִירִי
לְבָלַע בְּנֵי בָנִים הַרְבֵּה, וּמִשְׁנֵים הַלְלוּ, אֲרָךְ וְנִעְמָן, וְצָאָה מִכָּל אֶחָד מִשְׁפַּחָה רַבָּה, וְנִקְרָאוּ
חִילָדוֹת שְׁאֵר הַבָּנִים עַל שֵׁם בָּלַע, וְחִילָדוֹת הַשְּׁנַיִם הַלְלוּ נִקְרָאוּ עַל שֵׁמָם, וְכֵן אֲנִי אֹמֵר
בְּבִנֵי מִכִּיר שֶׁנִּחְלָקוּ לְשֵׁמֵי מִשְׁפָּחוֹת, אֶחָת נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ, וְאֶחָת נִקְרָאת עַל שֵׁם גִּלְעָד
בְּנֵי: חֲמֵשׁ מִשְׁפָּחוֹת חֲסֵרוּ מִבְּנֵי יֵל בְּנִימִין, כֹּאֵן נִתְקַיְמָה מִקְצַת וְכוּת אִמּוֹ שֶׁקְרָאתוֹ בֵּן
אוֹנִי – בֵּן אֲנִינִיתִי, וּבְפִילָגֶשׁ בְּנִבְכָּה (שׁוֹפֵר כ') נִתְקַיְמָה כֻּלָּה: זוּ מִצְוַתִּי בִּיסוּרוֹ שֶׁל ר' מֹשֶׁה
הַדֶּרֶשׁוֹן: (לו) וְאֵלֶּה בְנֵי שׁוֹתָלַח וְכוּ, שְׁאֵר בְּנֵי שׁוֹתָלַח נִקְרָאוּ חִילָדוֹתֵיהֶם עַל שֵׁם שׁוֹתָלַח.

the family of the Eranites. ³⁷*These are* the families of the sons of Ephraim, according to those that were numbered of them, thirty and two thousand and five hundred. *These are* the sons of Joseph after their families. ³⁸The sons of Benjamin after their families: of Belah, the family of the Belaites: of Ashbel, the family of the Ashbelites: of Ahiram, the family of the Ahiramites: ³⁹Of Shupham, the family of the Shuphamites: of Hupham, the family of the Huphamites. ⁴⁰And the sons of Bela were Ard and Naaman: *of Ard*, the family of the Ardites: *and* of Naaman, the family of the Naamites. ⁴¹*These are* the sons of Benjamin, after their families: and they that were numbered of them *were* forty and five thousand and six hundred. ⁴²*These are* the sons of Dan, after their families: of Shuham, the family of the Shuhamites. *These are* the families of Dan, after their families. ⁴³All the families of the Shuamites, according to those that were numbered of them, *were* threescore and four thousand and four hundred. ⁴⁴*Of* the children of Asher, after their families: of Jimna, the family of the Jimnites: of Jesui, the family of the Jesuites: of Beriah, the family of the Beriites. ⁴⁵Of the sons of Beriah: of Heber, the families of the Heberites: of Malchiel, the family of

רש"י

a large family which was *therefore* called after his own name so that the children of Shuthelah were reckoned as two *different* families (the family of Shuthelah and the family of Eron). — Go and reckon and you will find in this section fifty seven families, and of the sons of Levi eight, so that there are sixty five *in all*. This is the meaning of what is said, (Deut. VII. 6): "For you are the least (המעט) [of all the peoples etc.]." *The word מעט may be taken to signify: you are five (ה') less (מעט) than the families of all the nations, who are seventy in number.* This, also, I understand from the work of R. Moses the Preacher, only that I have been compelled to omit from or add to his words. (38) לֵאחִירָם OF AHIRAM — He is identical with Ehi (אחי) who went down to Egypt (Gen. XLVI. 21), and because he was called after Joseph's name, who was his (Benjamin's) brother (אח) and greater, (רם) than he, he was also called אֶחָירָם. (39) לְשִׁפְחָם OF SHEPHUPHAM — he is identical with Muppim, but was so called *also after Joseph* because Joseph became enfeebled (שִׁפּוּף) *through his sufferings* amongst the nations.

מִשְׁפַּחַת הָעֲרֹנִי: לוֹ אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי-אֶפְרַיִם
 לַפְּקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה
 בְּנֵי-יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם: ס ^ל בְּנֵי בְנִמָן לְמִשְׁפַּחְתָּם
 לְבָלַע מִשְׁפַּחַת הַבִּלְעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאֲשִׁבּוּלִי
 לְאַחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי: ט ^ל לְשִׁפּוֹפֶם מִשְׁפַּחַת
 הַשִּׁפּוֹפִי לְחוֹפֶם מִשְׁפַּחַת הַחוֹפִמִי: י ^ל וַיְהִיו בְּנֵי-בָלַע אֲרָד
 וַנְּעֻמָּן מִשְׁפַּחַת הָאֲרָדִי לְנֻעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנְּעֻמִי: יא ^ל אֵלֶּה
 בְּנֵי-בְנִימָן לְמִשְׁפַּחְתָּם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים
 אֵלֶּף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ס ^{מב} אֵלֶּה בְּנֵי-דָן לְמִשְׁפַּחְתָּם
 לְשׁוֹנָם מִשְׁפַּחַת הַשְּׁוֹנָמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת דָּן
 לְמִשְׁפַּחְתָּם: מ ^ל כָּל-מִשְׁפַּחַת הַשְּׁוֹנָמִי לַפְּקֻדֵיהֶם
 אַרְבַּעַה וְשֵׁשִׁים אֵלֶּף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: ס ^{מד} בְּנֵי
 אֲשִׁר לְמִשְׁפַּחְתָּם לִימָנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמָּנָה לְיִשָּׁי
 מִשְׁפַּחַת הַיִּשָּׁי לְבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי: מה ^ל לְבְנֵי
 בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת

אונקלוס

לְסִחַן וְרַעֲיָה קַחְוִן: לוֹ וְאֵלֶּיךָ בְּנֵי שׁוֹתְלַח לְעָרֹן וְרַעֲיָה עָרֹן: לוֹ אֵלֶּיךָ וְרַעֲיָה בְּנֵי אֶפְרַיִם
 לְמַנְגִּינִיחוֹן קַחְוִין וְיִתְרוֹן אֶלְפִין וַחֲמִשׁ מֵאָה אֵלֶּיךָ בְּנֵי יוֹסֵף לְוַרְעִנְתָּהוֹן: ל ^ל בְּנֵי בְנִימָן
 לְוַרְעִנְתָּהוֹן לְבָלַע וְרַעֲיָה בָלַע לְאַשְׁבֵּל וְרַעֲיָה אֲשִׁבּוּל לְאַחִירָם וְרַעֲיָה אֲחִירָם:
 לט ^ל לְשִׁפּוֹפֶם וְרַעֲיָה שִׁפּוֹפֶם לְחוֹפֶם וְרַעֲיָה חוֹפֶם: מ ^ל וַיְהִיו בְּנֵי בָלַע אֲרָד וַנְּעֻמָּן וְרַעֲיָה
 הָאֲרָדִי לְנֻעֲמָן וְרַעֲיָה נְעֻמִי: מא ^ל אֵלֶּיךָ בְּנֵי בְנִימָן לְוַרְעִנְתָּהוֹן וּמַנְגִּינִיחוֹן אַרְבַּעִין וְשִׁשָּׁא
 אֶלְפִין וְשֵׁשִׁים מֵאָה: מב ^ל אֵלֶּיךָ בְּנֵי דָן לְוַרְעִנְתָּהוֹן לְשׁוֹנָם וְרַעֲיָה שׁוֹנָם אֵלֶּיךָ וְרַעֲיָה דָן
 לְוַרְעִנְתָּהוֹן: מד ^ל כָּל וְרַעֲיָה שׁוֹנָם לְמַנְגִּינִיחוֹן שְׁחִין וָאַרְבַּע אֶלְפִין וָאַרְבַּע מֵאָה: מד ^ל בְּנֵי
 אֲשִׁר לְוַרְעִנְתָּהוֹן לִימָנָה וְרַעֲיָה יִשָּׁי לְבְרִיעָה וְרַעֲיָה בְרִיעָה לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת

רש"י

וּמַעֲרֹן וְצֹאֵה מִשְׁפָּחָה רַבָּה וְנִקְרְאת עַל שְׁמוֹ, וְנִחְשְׁבוּ בְּנֵי שׁוֹתְלַח לְשֵׁנֵי מִשְׁפָּחוֹת, צֹא
 וְחֵשֶׁב וְחִמְצָא בְּקִרְשָׁהּ וּזְחִמְשִׁים וְשִׁבְעַת מִשְׁפָּחוֹת וּמִבְּנֵי לוֹי שְׁמֹנֶה עָרֵי שְׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה, וְהָיוּ
 שְׁנֵימָר כִּי אֵתָם הַמַּעֲשֶׂה וְגו' – ה"א מַעֲשֶׂה, חֲמִשָּׁה אֵתָם חֲסִירִים מִמִּשְׁפָּחוֹת כָּל הַעַמִּים, שֶׁהָיוּ
 שְׁבָעִים, אִם וּזְבֻנִּי מִיִּסְדּוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, אֲדָה הָעֲרֻכָּתִי לְקֻחוֹת וְלִהְיוֹתָם בְּדִבְרֵיו:
 (לח) לְאַחִירָם, הוּא אֲחִי שְׁנִיד לְמַצְרַיִם, וְלִפְנֵי שְׁנִידָא עַל שֵׁם יוֹסֵף שֶׁהָיָה אֲחִיו וְרַם מִמֶּנּוּ,
 נִקְרָא אֲחִירָם; (לט) לְשִׁפּוֹפֶם, הוּא מִשְׁפָּחָה, עַל שֵׁם שֶׁהָיָה יוֹסֵף שְׁפִירָה בֵּין הָאֲמֹת:

the Mulchielites. ⁴⁶And the name of the daughter of Asher *was* Sarach. ⁴⁷These *are* the families of the sons of Asher, according to those that were numbered of them, *who were* fifty and three thousand and four hundred. ⁴⁸Of the sons of Naphtali, after their families: of Jahzeel, the family of the Jahzeelites: of Guni, the family of the Gunites: ⁴⁹Of Jezer, the family of the Jezerites: of Shillem, the family of the Shillemites. ⁵⁰These *are* the families of Naphtali, according to their families: and they that were numbered of them *were* forty and five thousand and four hundred. ⁵¹These *were* the numbered of the children of Israel, six hundred thousand, and a thousand seven hundred and thirty. ⁵²And the Eternal spake unto Moses saying, ⁵³Unto these the land shall be divided for an inheritance, according to the number of names. ⁵⁴To the numerous thou shalt increase the inheritance, and to few thou shalt give the less inheritance: to every one shall his inheritance be given according to those that were numbered of him. ⁵⁵Notwithstanding the land shall be divided by lot: according to the names of

רש"י

(42) לשוחם OF SHUHAM — he is *identical with* Hushim (Gen. XLVI. 23). (46) ושם בת אשר שרה AND THE NAME OF THE DAUGHTER OF ASHER WAS SERAH — Because she still remained alive *after all these long years* it *exceptionally* mentions her here (Seder Olam, ch. 89). (53) לאלה תחלק הארץ TO THESE THE LAND SHALL BE DIVIDED. and not to any who are *now* less than twenty years old; even though they become included amongst those who are twenty before the division of the land, — for they were seven years in conquering it and seven years did they take in dividing it — for no one received a portion in the land except these 601,000 and if one of these had six sons, these, *altogether*, received their father's portion alone (cf. B. Bath 117a). (54) לרב תרבה נחלתו TO THE NUMEROUS THOU SHALT GIVE MORE INHERITANCE — To the tribe that had a numerous population they gave a large portion of land. Although the portions were not of equal area because, *as we have now said*, in all cases they assigned the portions according to the numerousness of the tribe, yet they did so only by aid of the lot, but the lot fell by the utterance of the Holy Spirit, as is explained in Baba Bathra (122a): Eleazar the Priest was clothed with the Urim and Thummim, and spake by the Holy Spirit, "If such-and-such a tribe comes up, such-and-such a territory shall come up with him". The names of the tribes were written on twelve tablets, and those of twelve districts on twelve tablets. They mixed them in an urn, and the prince of a tribe inserted his hand in it and took out two tablets. There came up in his hand the tablet bearing the name of his tribe and the tablet relating to the district that had been declared by the Urim and Thummim to be *intended* for it. The lot, itself cried out, saying, "I, the lot, have come up for such-and-such a district for such-and-such a tribe", as it is said, (v. 56) בפי הגורל by the mouth (utterance) of the lot [shall the possession thereof be divided] (Tanch.). The land was not divided by measurement alone because one district is superior to another but it was divided by estimating *its fertility*: a bad piece of land sufficient to sow a Kor was regarded as the equivalent of a good piece of land sufficient to sow a Seah (the thirtieth part of a Kor) — all depended upon the value of the soil. (55) לשמות מטה אבתם ACCORDING TO

הַמִּלְכִּיָּאֵלִי: ^{טו} וְשֵׁם בֶּת־אֲשֶׁר שָׂרַח: ^{טז} אֱלֹהֵי מִשְׁפַּחַת
בְּנֵי־אֲשֶׁר לִפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים אֱלֹהֵי וָאַרְבַּע
מֵאוֹת: ^{טז} ס ^{טז} בְּנֵי נִפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחַתָּם לִיְחֻצָאֵל
מִשְׁפַּחַת הַיְּחֻצָאֵלִי לְגֻזִי מִשְׁפַּחַת הַגִּזִּי: ^{טז} ז ^{טז} לִיָּצֵר
מִשְׁפַּחַת הַיָּצִירִי לְשֵׁלֹם מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלֹמִי: ^{טז} ח ^{טז} אֱלֹהֵי
מִשְׁפַּחַת נִפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחַתָּם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה
וָאַרְבָּעִים אֱלֹהֵי וָאַרְבַּע מֵאוֹת: ^{טז} ט ^{טז} אֱלֹהֵי פְקֻדֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֱלֹהֵי וָאַלְפֵי שֶׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:
פ ^{טז} שְׁלִישִׁי ^{טז} י ^{טז} וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^{טז} יא ^{טז} לֹא־אֱלֹהֵי
תַּחֲלֹק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שִׁמּוֹת: ^{טז} יב ^{טז} לְרֹב תִּרְבֶּה
נַחֲלָתוֹ וְלִמְעַט הִמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדּוֹ יִתֵּן
נַחֲלָתוֹ: ^{טז} יג ^{טז} אֶדְ-בְּגֹדֶל יַחֲלֹק אֶת־הָאָרֶץ לְשִׁמּוֹת

אונקלוס

מה לבני בריעה לחבר ורעיות חבר למלכיאאל ורעיות מלכיאאל: ^{טו} ושום בת אשר
סרח: ^{טז} מ' אליו ורעיות בני אשר למגניהון חמשין ותלתא אלפין וארבע מאה:
מח בני נפתלי לזרענתהון ורעיות ויחצאל לגוני ורעיות גוני: ^{טז} מט ליצר
ורעיות יצר לשלם ורעיות שלם: ^{טז} נ' אליו ורעיות נפתלי לזרענתהון ומגניהון ארבעין
וחמשא אלפין וארבע מאה: ^{טז} נ"א אליו מגני בני ישראל שית מאה אלפין ואלפא
שבע מאה ותלתין: ^{טז} נ"ב ומליל י' עם משה למימר: ^{טז} נ"ג לאליו ותפלג ארעא באחסנתא
במנין שמקו: ^{טז} נ"ד לסניאי חסנון אחסנתהון ולזעירי מועדון אחסנתהון גבר לפום
מגנייהי ויתייב אחסנתה: ^{טז} נ"ה ברם בערדא ותפלג ית ארעא לשמקו שכטו אבקהתהון

רש"י

(מב) לשוחם. הוא חשים: (מו) ושם בת אשר שרח. לפי שהיתה קימת בחנה מנאה כאן
(סדר עולם): (ננ) לאלה תחלק הארץ. ולא לפחותים מבין עשרים אע"פ שבאו לכלל עשרים
בסדר חלוק הארץ: שהרי שבע שנים קבשו ושבע חלקו. לא נטלו חלק בארץ אלא אלו
שש מאות אלה ואלה. ואם היו לאחר מהם ששה בנים לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו
(ב"ב קי"ז): (נד) לרב תרבה נחלתו. לשבט שהיה מרבה באוכלוסין נתנו חלק רב. ואף
על פי שלא היו החלקים שווים. שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו החלקים. לא עשו אלא
ע"י גורל. והגורל היה על פי רוח הקדש. כמו שמפרש בבבא בתרא (דף קכ"ב): אלקור
הכהן היה מלקש באורים ותומים ואומר ברוח הקדש אם שבט פלוני עולה. תחום פלוני
עולה עמו. והשבטים היו כחובים בשנים עשר שתקין וי"ב גבולין ב"יב שתקין. ובכלום
דקלפא. והנשיא מקנים ידו לתוכו ונושל שנים שתקין. עולה כידו שתק של שם שבטו ושתק
של גבול המפרש לו. והגורל עצמו היה צות ואומר אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט
פלוני. שנאמר על פי הגורל. ולא תחלקה הארץ במדה. לפי שיש גבול משבח מחברה.
אלא בשומא. בית כור רע כגנר בית סאה טוב. הכל לפי הדמים: (נה) לשמות מטות

the tribes of their fathers they shall inherit. ⁵⁶According to the lot shall the possession thereof be divided between the numerous and *the* few. ⁵⁷And these *are* they that were numbered of the Levites, after their families: of Gershon, the family of the Gershonites: of Kohath, the family of the Kohathites: of Merari, the family of the Merarites. ⁵⁸These *are* the families of the Levites: the family of the Libnites, the family of the Hebronites, the family of the Mahlites, the family of the Mushites, the family of the Korathites: and Kohath begat Amram. ⁵⁹And the name of Amram's wife *was* Jochebed, the daughter of Levi, whom *her mother* bare to Levi in Egypt: and she bare unto Amram, Aaron, and Moses, and Miriam their sister. ⁶⁰And unto Aaron was born Nadab, and Abihu, Eleazar, and Ithamar. ⁶¹And Nadab and Abihu died, when they offered strange fire before the Eternal. ⁶²And those that were numbered of them were twenty and three thousand, all males, from a month old and upwards: for they were not numbered among the children of Israel, because there was no

וְשֵׁם

THE NAMES OF THE TRIBES OF THEIR FATHERS [THEY SHALL INHERIT] — These (the fathers referred to) were they who came out of Egypt. — Scripture treated this inheritance differently to all other inheritances *mentioned* in the Torah, for in the case of all other inheritances the living become heirs to the dead, whilst here the dead become heirs to the living. How is this so? Two brothers who were of those who came out of Egypt who had sons at *least twenty years old* amongst those who came into the Land, one son to this and three to that, the one son took one portion, and the three took three *portions*, for it is said, (v. 53) "To these (enumerated in the census taken immediately before they entered Palestine) shall the land be divided". Their inheritance (that of these four) returns to (is regarded as having belonged to) their fathers' father, and they (the two brothers who have four sons between them), divide equally. This is what is stated, "according to the names of the tribes of their fathers they shall inherit"¹) — that after the sons have received they divide it according to the fathers who came out of Egypt. If, however, they had straightway divided it according to the number of those who came out of Egypt these four would have taken only two portions, whilst now they take four portions (Siphre, B. Bath. 117a). אֶדְ בְּנֹרָל — Joshua and Caleb are excepted *from this method of division* (since אֶד is a limiting term) and so indeed it states, (Judg. I. 20) "And they gave Hebron to Caleb as Moses had said" (cf. Rashi on XIV. 24), and it *further* states, (Josh. XIX. 50) "According to the command of the Lord they gave him (Joshua) the city which he had asked" (Siphre; B. Bath. 122). מִשֹּׁת אֲבֹתָם THE TRIBES OF THEIR FATHERS — *Consequently* proselytes and slaves were excepted (Siphre). (56) עַל פִּי הַגּוֹרָל ACCORDING TO (more lit., by the mouth of) THE LOT [SHALL THE POSSESSION BE DIVIDED] — The lot *itself* spoke as I have *already* explained; this tells us that the division took place by the Holy Spirit. (58) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת לֵוִי THESE ARE THE FAMILIES OF LEVI — there are missing here the families of Shimei and Uzziel and part of that of Jizhar (cf. Ex. VI. 16 ff. and Rashi on v. 13). (59) אֲשֶׁר יָלְדָהּ אֶתָּה לֵוִי בְּמִצְרַיִם WHOM HER MOTHER BORE TO LEVI IN EGYPT — she was born in Egypt but was not conceived in Egypt; when they came "between the walls" (within the confines of Egypt), she gave birth to her, and she (Jochebed) made

NOTES

¹) See Appendix.

מִטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחִלוּ: ^י עַל־פִּי הַגּוֹדֵל תִּחְלַק נַחֲלָתוֹ
 בֵּין רֶב לַמָּעֵט: ^ס וְאַלֶּה פְקוּדֵי הַלֹּי' לַמִּשְׁפַּחַתָּם
 לַגֵּרֶשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרֶשׁנִי לִקְהַת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי
 לַמִּדְרָי מִשְׁפַּחַת הַמִּדְרָי: ^{יב} אֵלֶּה ׀ מִשְׁפַּחַת לֹי'
 מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרָנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי
 מִשְׁפַּחַת הַמוֹשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי וּקְהַת הוֹלֵךְ אֶת־
 עַמָּרָם: ^{יג} וְשֵׁם ׀ אִשְׁתַּ עַמָּרָם יוֹכָבֵד בַּת־לֹי' אֲשֶׁר
 יָלְדָה אֹתָהּ לֹי' בְּמִצְרַיִם וַתֵּלֶךְ לַעֲמָרָם אֶת־אֶהֱרֹן
 וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֵת מָרִים אֲחֵתָם: ^{יד} וַיֵּלֶךְ לְאֶהֱרֹן אֶת־
 נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אַלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: ^{טו} וַיָּמָת
 נָדָב וְאֲבִיהוּא בַּהֲקָרִיבָם אֲשֶׁר־זָרָה לַפָּנִי יְהוָה: ^{טז} וַיְהִי
 פְקוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֵלֶּה כְּלִזְכָּר מִבְּדֹחַדֹּשׁ
 וּמִעֲלֶה בִי ׀ לֹא הִתְפַּקְדוּ בַּתּוֹךְ בְּגִי יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־

אונקלוס

נחשנון: ^י על פום ערקא תתפלג אהסנתהון בין סניאי לזעירי: ^{יז} ואלין מניני לואי
 לזרענתהון לגרשון זרעית גרשון לקהת זרעית קהת למדרי זרעית מדרי: ^{יח} אלין
 זרעית לוי זרעית לבני זרעית חכרון זרעית מחלי זרעית מושי זרעית קרח וקהת
 אוליר ית עמרם: ^{יט} ושום אמת עמרם יוכבד בת לוי דילדת יתה ללוי במצרים
 וילדת לעמרם ית אהרן וית משה וית מרים ארתהון: ^כ ואתיליד לאהרן ית נדב
 וית אביהוא ית אלעזר וית איתמר: ^{כא} ומית נדב ואביהוא בקרוביהון אשקא
 נוכרתא גרם יי: ^{כב} והוון מניניהון עשרין ותלתא אלפין קל דכורא מבר זרמא

רש"י

אבתם. אלו יוצאי מצרים: שנה הכתוב נחלה זו מקל הנחלות שבחורה, שקל הנחלות
 החיים יורשים את המתים וכאן מתים יורשים את החיים. כיצד? שני אחים מיוצאי מצרים
 שהיו להם בנים בקאי הארץ, לזה אחר ולזה שלשה, האחד קטל חלק אחר והשלשה קטלו
 שלשה, שנאמר לאלה תחלק הארץ, חורה נחלתן אצל אבי אביהן וקלקו הכל בשנה, והיו
 שנאמר לשמות מטות אבתם ינחלו – שאחר שנשלו הבנים, חלקיה לפי האבות שצאו
 ממצרים, ואלו מתחלה חלקיה למנין יוצאי מצרים לא היו נוסליו אלו הארבעה אלא שני
 חלקים, עקשיו נשלו ארבעה חלקים (ספרי: כ"ב ק"ו): אך בנורל. יצאו יהושע וקלב, וכן
 הוא אומר ויתנו לקלב את חכרון פאשר דבר משה (שופ' א'), ואומר (יהו' י"ט) על פי ה'
 נתנו לו את העיר אשר שאל (ספרי): מטות אבתם. יצאו גרים ועבדים: (נו) על פי הנורל.
 הנורל היה מדבר, כמו שפרשתי, מגיד שנתחלקה ברוח הקודש (לכד נאמר (יהו' י"ט) על
 פי ה': (נח) אלה משפחת לוי. חסר כאן משפחות השמע' והעזראלי וקצת מן היצחקי:
 (נט) אשר ילדה אתה ללוי במצרים. לידתה במצרים ואין הורתה במצרים, כשנקנסו
 לתוך החומה ולדסה, והיא השלימה מנין שבעים, שהרי בפרשן אי אמה מוצא אלא ששים

inheritance given them in the midst of the children of Israel. ⁶³These are they that were numbered by Moses and Eleazar the priest, who numbered the children of Israel in the plains of Moab, by the Jordan near Jericho. ⁶⁴But among these there was not a man of them whom Moses and Aaron the priest numbered, when they numbered the children of Israel in the desert of Sinai: ⁶⁵For the Eternal had said of them, They shall surely die in the desert. And there was not left a man of them, save Caleb the son of Jephunneh, and Joshua the son of Nun.

27. ¹Then approached the daughters of Zelophehad, the son of Hepher, the son of Gilead, the son of Machir, the son of Manasseh, of the families of Manasseh the son of Joseph: and these are the names of his daughters; Mahlah, Noah, and Hoglah, and Milcah, and Tirzah. ²And they stood before Moses, and before Eleazar the priest, and before the princes and all the congregation, by the entrance of the appointed tent, saying, ³Our father died in the desert, and he was not

רש"י

up the number of seventy; because in the enumeration of them (Gen. XLVI. 8—27) you will find only sixty-nine (cf. Rashi ib. 15). (62) **כִּי לֹא הִתְחַסְרוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** FOR THEY WERE NOT NUMBERED AMONGST THE CHILDREN OF ISRAEL, that they should also be numbered from twenty years old and upwards. What was the reason that they were not numbered from twenty years old? **כִּי לֹא נָתַן לָהֶם נַחֲלָה** BECAUSE NO INHERITANCE WAS TO BE GIVEN THEM, whilst those who were counted from twenty years old were persons who were recipients of an inheritance, as it is said, (v. 54) "to everyone shall his inheritance be given according to those that were numbered of them"¹), (consequently the Levites had to form a different group for the census). **וְכֵן הָיָה לֹא הָיָה אִישׁ וְאִשָּׁה** BUT AMONG THESE THERE WAS NO MAN [OF THEM WHOM MOSES AND AARON NUMBERED] — *no man*; but the decree consequent upon the incident of the spies had not been enacted upon the women, because they held the *Promised Land* dear. The men had said, (XIV. 4) "Let us appoint a chief and return to Egypt", whilst the women said, (XXVII. 4) "Give us a possession in the Land". On this account, too, the chapter regarding the daughters of Zelophehad follows immediately here (Tanch.).

27. (1) **לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף** OF THE FAMILIES OF MANASSEH THE SON OF JOSEPH — Why is this stated? Has it not already been said **בֶּן מְנַשֶּׁה**, and consequently we know that they belonged to the family of Manasseh the son of Joseph? But it is to suggest the following idea to you: Just as Joseph held the *Promised Land* dear, as it is said, (Gen. L. 25) "And ye shall bring my bones up (to Palestine) from hence", so, too, his daughters held the Land dear, as it is said, (v. 4) "Give us an inheritance"; and further to teach you that they were righteous all of them (everyone here mentioned in the pedigree), for in every case where a person's doings and his ancestors' doings are nowhere plainly described and Scripture somewhere enters into the details of the pedigree in respect to one of them, tracing his genealogy back to someone worthy of praise, it is evident that the person in question is himself a righteous man and a son of a righteous father. But if it gives his genealogy in connection with something deserving of reprobation, — as, for example, (2 Kings XXV. 25) "Ishmael the son of Nethaniah the son of Elishama came . . . and smote Gedaliah", then it is quite certain that all who are mentioned in connection with him were wicked people (Siphre). **מַחֲלָה נֹעָה וְגוֹ'** MAHLAH, NOAH, etc. — But further on (XXXVI. 11) it states, "And Mahlah, Tirzah were" (changing the position of the names within the verse): this is to tell you that they all were of equal worth one with another, and on this

NOTES

¹) See Appendix.

נָתַן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ס אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ^{סד} וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר סִינַי: ^{סה} כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמָתוֹ בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נֹתֵר מֵהֶם אִישׁ בִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְתָּה וִיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן: ^{סו} כֹּז * וַתִּקְרָבָה בָּנוֹת צִלְפָּחָד בֶּן־חֲפָז בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בָּנָתוֹ מִחֲלָה נָעָה וְחִגְלָה וּמִלְכָּה וְתַרְצָה: ^י וַתַּעֲמִידֵנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֲלְעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנֵי הַנְּשִׂאִים וְכָל־הָעֵדָה פָּתַח אֶהְלִמוּעַד לֵאמֹר: ^{יב} אֲבִינוֹ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־

אונקלוס

וּלְעָלָא אַרִי לֹא אַתְּמַנּוּ בְּנוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַרִי לֹא אַתְּהִיב לְהוּן אַחְסָנָא בְּנוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ס אֵלִין מְנַנִי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר כֹּהֲנָא דִּי מְנוּ יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִישְׁרָנָא דְּמוֹאָב עַל יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ: ^{סד} וּבְאֵלִין לֹא הוּא גְבַר מְמַנְנִי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֹּהֲנָא דִּי מְנוּ יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּרָא דְּסִינַי: ^{סה} אַרִי אָמַר וַיְהִי מָמַת וּמוֹתוֹן בַּמִּדְבָּרָא וְלֹא אִשְׁתָּאֵר מִנְהוֹן אִנְשׁ אֵלֶּהוּ כָּלֵב בֶּן־יִפְתָּה וִיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן: ^{סו} וְקִרְבָּא בָּנוֹת צִלְפָּחָד בֶּן־חֲפָז בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף וְאֵלִין שְׁמֵהֶם בָּנָתָה מִחֲלָה נָעָה וְחִגְלָה וּמִלְכָּה וְתַרְצָה: ^{יב} וְקָמָא קָדָם מֹשֶׁה וְקָדָם אֲלְעָזָר כֹּהֲנָא וְקָדָם רַבְרָבָא

רש"י

וְתַשֵּׁעַ: (סב) כִּי לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לִהְיוֹת נִמְדִין בְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה, מֵה שְׁעִים כִּי לֹא נָתַן לָהֶם נַחֲלָה, וְהַנִּמְנִין מִבֵּין עֲשָׂרִים שָׁנָה הָיוּ בְּנֵי נַחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר אִישׁ לִפְנֵי פְּקוּדֵי יָמֵן נַחֲלָתוֹ: (סד) וּבִאֲלֵה לֹא הָיָה אִישׁ וְגו'. אָבֵל עַל הַנָּשִׁים לֹא נִזְכְּרָה נִזְכְּרָה הַמְרָגִלִים, לִפְנֵי שָׁנָה הָיוּ מִתְּקַבְּלוֹת אֶת הָאָרֶץ, הַנָּשִׁים אֹמְרִים נָתַתָּ רֹאשׁ וְנִשְׁבָּה מִצְרָיִם, וְהַנָּשִׁים אֹמְרוֹת תָּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה, לְכָד נִסְמְכָה פְּרִשְׁתָּ בָנוֹת צִלְפָּחָד לְכָאן (תנ"ח):

כֹּז (א) לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף. לְמָה נֶאֱמַר? וְהָלֹא כָּבֵד נֶאֱמַר בֶּן מְנַשֶּׁה, אֵלֶּה לֵאמֹר לְדֹד יוֹסֵף חֲבִיב אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַעֲלִיתִם אֶת עֲצָמָתִי וְגו' (בר' יג) וּבְנוֹתָיו חֲבִיבוֹ אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר תָּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה, וְלִלְמַד שֶׁהָיוּ כָּלֶם צְדִיקִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁמְעַשֵּׂה וּמַעֲשֶׂה אֲבוֹתָיו קְדוּמִים וּפְרָט לְדֹד הַכְּתִיב בְּאֶחָד מֵהֶם לִיחֹס לְשִׁבְתָּ, הָרִי זֶה צְדִיק בֶּן צְדִיק, וְאִם יִחֹס לְגִנְאִי, כִּנּוּן בֹּא וְשִׁמְעָל בֶּן נִתְנָה בֶּן אֱלִישָׁמַע (מ"ב כ"ה), בְּדֹרֵעַ שֶׁכָּל הַנּוֹקְדִים עִמּוֹ רָשָׁעִים הָיוּ (ספרי): מִחֲלָה נָעָה וְגו', וְהִלָּל הוּא אֹמֵר וְתַהֲיִינָה מִחֲלָה תַרְצָה! מִיָּד שֶׁכָּלֵן שְׁקוּלוֹת — וַיְהִי כֹז, לְפִיכָד שָׁנָה אֶת סִדְרָן (שם): (ב) לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֲלְעָזָר. מִיָּד שֶׁלֹּא עָמְדוּ לְפָנֵיהֶם אֵלֶּה בְּשֵׁנֵי הָאֲרִבָּעִים, אַחֵר שְׁמַת אַהֲרֹן (שם): לִפְנֵי מֹשֶׁה, וְאַחֵר כָּד לִפְנֵי אֲלְעָזָר? אֲשֶׁר אִם מֹשֶׁה לֹא יָדַע אֲלְעָזָר יָדַע? אֵלֶּה סֵרֵם הַמִּקְרָא וְדָרְשׁוּהוּ, דְּבָרֵי רַבִּי

in the congregation of them that were convened against the Eternal in the congregation of Korah; but died in his own sin, and had no sons, ⁴Wherefore should the name of our father be done away from among his family, because he hath no son? Give unto us, *therefore*, a possession among the brethren of our father. ⁵And Moses brought their cause before the Eternal. ⁶And the Eternal spake unto Moses, saying, ⁷The daughters of Zelophehad speak right: thou shalt surely give them a possession of an inheritance in the midst of their father's brethren; and thou shalt cause the inheritance of their father to pass unto them. ⁸And thou shalt speak unto the children of Israel, saying, If a man die, and have no son, then ye shall cause his inheritance to pass unto his daughter. ⁹And if he have no daughter, then ye shall give his inheritance unto his brethren. ¹⁰And if he have no brethren, then ye shall give his inheritance unto his father's brethren. ¹¹And if his father have no

רש"י

account it is that it changed their order (i. e. the order of their names) (Siphre). (2) **לפני משה ולפני אלעזר** [AND THEY STOOD] BEFORE MOSES AND BEFORE ELEAZAR [THE PRIEST] — *The fact that they approached Eleazar the Priest and not Aaron tells us that they stood before them (i. e., that this incident occurred) only (not earlier than) in the fortieth year after the Exodus — indeed after Aaron's death (Siphre).* **לפני משה** [THEY STOOD] BEFORE MOSES, and afterwards **לפני אלעזר**, BEFORE ELEAZAR? But is it possible if Moses did not know *what reply to give them* that Eleazar should know it? But, invert the words of the text and so expound it (before Eleazar and before Moses). This is the view of R. Josiah; but Abba Chanan said in the name of R. Eleazar *that this inversion is unnecessary*: they were sitting in the House of Study and they (the daughters of Zelophehad) stood before all of those who were present (Siphre; B. Bath 119b and Rashi on IX. 6). (3) **והוא לא היה וגו'** AND HE WAS NOT [...] IN THE CONGREGATION OF KORAH — Because they intended to state **בדמיון מות**, *that HE DIED IN HIS OWN SIN* they felt compelled to say he had taken no part in the sin of those who murmured, nor had he been in the congregation of Korah who incited the people against the Holy One, blessed be He (cf. Siphre, B. Bath 118b), but he had died through his own sin only, and had not made others to sin with him (Siphre). — *As regards what this sin was*, R. Akiba said that he was the man who gathered sticks on the Sabbath day (XV. 32); R. Simeon said that he was one of those who presumed to disobey God's command (XIV. 44) (Sabb. 96b). (4) **למה יגרע שם אביו** WHEREFORE SHOULD THE NAME OF OUR FATHER BE DONE AWAY — We stand in the place of male children, and if you say that females are not regarded as issue in respect to inheritance, then our mother should marry her deceased husband's brother (cf. Deut. XXV. 5, 6) (B. Bath. 119b). (5) **כי אין לו בן** [WHEREFORE SHOULD OUR FATHER'S NAME BE DONE AWAY WITH] BECAUSE HE HATH NO SON — Thus it follows that if he had had a son they would have made no claim of any kind: this tells us that they were women of intelligence²) (Siphre; cf. B. Bath. 119b). **ויקרב משה את משפטן** AND MOSES BROUGHT THEIR CAUSE [BEFORE THE LORD] — The law on this subject escaped him (Sanh. 8a). Here he received punishment because he had assumed a "crown" (he had set himself up as the supreme judge) by saying, (Deut. I. 17) "And the cause that is too hard for you ye shall bring to me". Another explanation: This chapter ought to have been written by Moses (i. e., like most laws in the Torah it should have been spoken to the people by Moses without his having waited until some incident made its promulgation necessary), but for the fact that the daughters of Zelophehad had so much merit, it was therefore written through them (it was their complaint which gave occasion for stating it)

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

הָיָה בְּתוֹךְ הַעֲדָה הַנוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֶרֶחַ כִּי־
בַחֲטָאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ: י' לָמָּה יִגְרַע שֵׁם־
אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן תַּנְחֵלָנוּ אַחֲרָה
בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִינוּ: ה' וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי
יְהוָה: פ רַבִּי י' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: י' בֶּן
בְּנוֹת צִלְפָּחָד דְּבַרְתָּ נָתַן חֶמֶן לָהֶם אַחֲוֹת נַחֲלָה
בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן:
י' וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹר לֵאמֹר אֵישׁ בִּירְמוֹת וּבֶן־
אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבָתּוֹ: י' וְאִם־אֵין לוֹ
בֶּת וְנָתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו: י' וְאִם־אֵין לוֹ אֲחִים
וְנָתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֲחֵי אָבִיו: י' וְאִם־אֵין אֲחִים

אונקלוס

ד רבתי

וְכָל כְּנִשְׁתָּא כְּתַרַע מִשְׁכֹּן זְמָנָא לְמִיָּקֶר: י' אָבוּנָא מִיַּת בְּמִדְבָּרָא וְהוּא לֹא הָוָה בְּנוֹ
כְּנִשְׁתָּא דְאִזְדָּרְמֵנוּ עַל יֵי כְּנִשְׁתָּא דְקֶרֶחַ אַרְי כְּחוּבָה מִיַּת וּבְנִין לֹא הָווּ לָהּ: ד' לָמָּה
וְתַמְנֵעַ שְׁמָא דְאָבוּנָא מִגֵּו וְרַעֲיָתָהּ אַרְי לִית לָהּ כֶּךָ חַב לָמָּה אַחְסָנָא בְּנוֹ אֲחֵי אָבוּנָא:
ה' וַיִּקְרַב מֹשֶׁה וְת דִּינְקֹן הָדָם וַי: י' וַיֹּאמֶר וַי לְמֹשֶׁה לְמִיָּקֶר: י' וְאוֹת בְּנוֹת צִלְפָּחָד
מִמְלָלוּ מִפֶּן תֵּמֶן לָהֶן אַחֲוֹת אַחְסָנָא בְּנוֹ אֲחֵי אָבוּהִי וְתַעֲבֹר וְת אַחְסַנְתָּ אָבוּהִי
לָהֶן: י' וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּמְלִל לְמִיָּקֶר גִּבֹּר אַרְי וְמוֹת וְכָר לִית לָהּ וְתַעֲבֹרוּ וְת
אַחְסַנְתָּה לְבִרְתָּהּ: י' וְאִם לִית לָהּ בְּרִיתָא וְתַתְּנוּ וְת אַחְסַנְתָּה לְאֶחֱיָהּ: י' וְאִם לִית
לָהּ אֶחָיו וְתַתְּנוּ וְת אַחְסַנְתָּה לְאֶחֱי אָבוּהִי: י' וְאִם לִית אֶחָיו וְתַתְּנוּ וְת

רש"י

י' אֲשֵׁיהּ, אָבָא חֲנַן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר בְּבִית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים וְעָמְדוּ לִפְנֵי כָלֶם (שם);
ב"ב ק"יט: (ג) וְהוּא לֹא הָיָה וְגו'. לְפִי שְׁהָיוּ כְּאוֹת לְיוֹמֵר כְּחֲטָאוֹ מֵת, נִזְקְקוּ לְיוֹמֵר לֹא
כְּחֲטָא מִתְלוֹנְנִים, וְלֹא בְעִרְתָּ קֶרֶחַ שְׁהָעִזּוּ עַל הַקִּבְיָה הָיָה, אֶלָּא כְּחֲטָאוֹ לְבָדוֹ מֵת, וְלֹא
הִתְסִיָּא אֶת אַחֲרִים עִמּוֹ (סְפָרִי): רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מְקוֹשֶׁשׁ עֲצִים הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִן
הַמַּעֲפִילִים הָיָה (שְׁכַת צ"ו): (ד) לָמָּה יִגְרַע שֵׁם אֲבִינוּ, אֵינוּ בְּמִקּוֹם בֶּן עוֹמְדוֹת, וְאִם אֵין
הַנִּקְבּוֹת חֲשׁוֹבוֹת וְרַע, תַּתְּנוּבֶם אִמְנוּ לְיָדֶם (ב"ב ק"יט:), כִּי אֵין לוֹ בֶּן, הָא אִם הָיָה לוֹ בֶּן,
לֹא הָיוּ תּוֹכְעוֹת כְּלָיִם, מִגִּיד שְׁחֻקְמִנְיֹת הָיוּ (שם): (ה) וַיִּקְרַב מֹשֶׁה מִשְׁפָּטָן, נִתְעַלְמָה
הַלָּכָה מִפָּנֵי, וְכֵאן נִפְרַע עַל שְׁטַל עֲטָרָה לְיוֹמֵר (רַבִּי א') וְהַדְּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּ
אֵלַי: ד"א רַאיוּהָ הָיְתָה פֶּרֶשָׁה וְזוֹ לְהַפְתֵּב עַל יְדֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא שְׁזָבוּ בְנוֹת צִלְפָּחָד וְנִקְטְבָה
עַל דָּן (ב"ב ק"יט: סְנֵה ח'): (ו) כֵּן בְנוֹת צִלְפָּחָד דְּבַרְתָּ, בְּתַרְגּוּמוֹ, יְאוֹרֵת — כֶּךָ בְּתוֹכָהּ
פֶּרֶשָׁה וְזוֹ לִפְנֵי בְּמָרוֹם! מִגִּיד שְׁרָאָתָה עֵינֵי מַה שֶּׁלֹּא רָאָתָה עֵינֵי שֶׁל מֹשֶׁה (תַּנְח''): כֵּן בְנוֹת
צִלְפָּחָד דְּבַרְתָּ, יִקְשֶׁה תִּבְעֵהּ אֲשֶׁר־אָדָם שְׁהַקְבִּיָּה מוֹדָה לְדִקְרָיו! (סְפָרִי): נָתַן תַּתָּן, שְׁנֵי חֻלְקִים,
חֻלֵּק אֲבִיהֶן שֶׁהָיָה מִיֻּצָאֵי מִצְרַיִם, וְחֻלֵּקוֹ עִם אֲחֵי כְּנִכְסֵי חֶפֶר (ב"ב ק"יט:), וְהַעֲבַרְתָּ.
לְשׁוֹן עֲבָרָה הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוּ מֵנִיחַ בֶּן לְיָרְשׁוֹ, ד"א עַל שֶׁם שֶׁהָפַת מַעֲבָרָת נִחְלָה מִשְׁקָמָה
לְשָׁקָמָה, שְׁבָגָה וּבַעֲלָה וְיָרְשִׁין אוֹתָהּ — שֶׁלֹּא תִסּוּב נִחְלָה (בַּמ' ל"ו) לֹא נִצְטָמָה אֶלָּא לְאוֹתוֹ

brethren, then ye shall give his inheritance unto his kin that is next to him of his family, and he shall possess it: and it shall be unto the children of Israel an ordinance of judgment, as the Eternal commanded Moses. ¹²And the Eternal said unto Moses, Go up into this mount Abarim, and see the land which I have given unto the children of Israel. ¹³And when thou hast seen it thou also shall be gathered unto thy peoples, as Aaron thy brother was gathered. ¹⁴Since ye rebelled against my commandment in the desert of Zin, in the strife of the congregation, to sanctify me with the water before their eyes: that is the water of Meribah in Kadesh, in the desert of Zin. ¹⁵And Moses spake unto the Eternal, saying: ¹⁶Let the Eternal, the God of the spirits of all

רש"י

(B. Bath. 119a; Sanh. 8a). (7) כִּן בְּנוֹת צֶלְפָּחָד דִּבְּרֹת THE DAUGHTERS OF ZELOPHEHAD SPEAK RIGHT — *Understand the word כִּן as the Targum does: יָאוֹת* rightly, properly. *God said: Exactly so is this chapter written before me on High (The Law has long since been fixed) (Siphre).* This tells us that their eye saw what Moses' eye did not see. (They had a finer perception of what was just in the law of inheritance than Moses had.) (cf. Tanch.). כִּן בְּנוֹת צֶלְפָּחָד דִּבְּרֹת — "They have made a fair claim". Happy is the person with whose words the Holy One, blessed be He, agrees (Siphre). כִּן נָתַן הָתֵן *lit.*, GIVING THOU SHALT GIVE [A POSSESSION OF AN INHERITANCE AMONGST THEIR FATHER'S BRETHREN] — *This suggests: thou shalt give two portions, viz., the portion of their father (אֲחוֹת נָחֵלָה) who was one of those who came out of Egypt, and his portion that he should have had together with his brothers (נָחֵלָה בְּתוֹךְ אָחֵי אֲבִיהֶם) in the property of his father Hefer (who also was one of those who left Egypt) (cf. Rashi on XXVI. 55) (cf. Siphre; B. Bath. 118b)¹.* וְהִעֲבֵרָתָּ — This is an expression denoting "wrath" and it is used here instead of a form of נָתַן found throughout the chapter to suggest that God's wrath is directed against one who leaves no son to be his heir (B. Bath. 116a). Another explanation is that the form of הִעֲבֵרָתָּ "causing to pass" is exceptionally used in the case of a daughter being her father's heiress because a daughter as heiress ordinarily causes the inheritance to pass from one tribe to another tribe, since her son and her husband are her heirs (Sifré; B. Bath. 147a), for it must be born in mind that the command (XXXVI. 7), "The inheritance shall not move from tribe to tribe" was laid only upon that generation (B. Bath. 120a). And so, for the same reason, we have this verb used in (v. 8): "Then ye shall cause his inheritance to pass to his daughter", for you see that in all of them (the other cases mentioned here) it says, וְנָתַתָּם, "and ye shall give" (vv. 9, 10, 11), but in the case of a daughter it says, וְהִעֲבֵרָתָּם, "and ye shall cause it to pass". (11) לְשֵׁאוֹ הַקְּרוֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחָתוֹ TO HIS KIN THAT IS NEXT TO HIM OF HIS FAMILY — The term מִמִּשְׁפַּחָתוֹ used in connection with inheritance denotes kinship only on the father's side (B. Bath. 119b). (12) גֵּוֹ אֶל הָרִים אֲבָרִים GO UP INTO [THIS] MOUNT ABARIM — Why does this follow immediately here? Because when the Holy One, blessed be He, said to Moses, (v. 17) "Thou shalt surely give them an inheritance in the land",

NOTES

¹) See Appendix.

לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְשֵׁאוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו
 מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וַיֵּרֶשׁ אֹתָהּ וַהֲיִתָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְחֶקֶת מִשְׁפָּט בְּאִשֶּׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
 מֹשֶׁה: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 עֲלֶה אֶל־הָר הָעֵבְרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: י וַרְאִיתָה אֹתָהּ וְנֹאסַפְתָּ אֶל־
 עַמִּידָהּ גַּם־אֹתָהּ בְּאִשֶּׁר נֹאסַף אֹהֶרֶן אָחִידָהּ: יד בְּאִשֶּׁר
 מָרִיתָם פִּי בְּמַדְבַּר־צֹן בְּמִרְיַב־הַעֲדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי
 בַּמִּים לַעֲנִיֵּיהֶם הֵם מִי־מִרְיַב־קָדֵשׁ מַדְבַּר־צֹן: ס
 טו וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר: טו יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי

אוֹנְקָלוֹס

אֲחֻסְנָתָה לְקַרִּיבָה דְּקָרִיב לָהּ מִנְּרַעִיתָהּ וְנֹרַת וְתָהּ וְתָהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגֹרַת דִּין
 כָּמָא דִּי פְקִיד וְיִי נֵת מֹשֶׁה: יב וַיֹּאמֶר וְיִי לְמֹשֶׁה סָק לְטוֹרָא דְּעֵבְרָאִי הַרְוֵנוּ וְחַזְנוּ יָת
 אֲרַעָא דִּי וְהַבִּית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וְנִתְחַזְּנוּ וְתָהּ וְנִתְחַבְּשׁ לְעַמִּידָהּ אִף אֶת כָּמָא דִּי
 אֲתִּבְנִישׁ אֹהֶרֶן אַחֻוד: יד כָּמָא דִּי סָרְבַתְנוּ עַל מִימְרֵי בְּמַדְבָּרָא דְצֹן בְּמַצוֹת כְּנִשְׁתָּא
 לְקַדְשׁוֹתֵי כָּמָא לַעֲנִיגְהוֹן אֲנוּן מִי מַצוֹת רָקִם מַדְבָּרָא דְצֹן: טו וּמְלִיל מֹשֶׁה קָדֵשׁ וְיִי

רש"י

הַדּוֹר בְּלִבָּד (כ"ב ק"ב) — וְכֵן וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ, בְּבָלֵן הוּא אוֹמֵר וְנִתְחַבְּשׁ, וּבִבְת
 הוּא אוֹמֵר וְהַעֲבַרְתֶּם: (יא) לְשֵׁאוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ, וְאֵין מִשְׁפָּחָה קְרוּיָה אֵלָא מִצֵּד
 הָאָב (שם ק"ט): (יב) עֲלֶה אֶל הָר הָעֵבְרִים, לְמַעַן נִסְמְכָה לְכֹאֵן בֵּינוֹן שְׁאֵמֵר הַקֶּבֶד"ה נֶתָן
 תַּמָּן לָהֶם, אָמֵר אוֹתִי צִוָּה הַמָּקוֹם לְהַנְחִיל, שְׁמָא הַתֵּרָה הַנִּזְרָה וְאִכְנֶס לְאִרְעָא אָמֵר לוֹ
 הַקֶּבֶד"ה נִזְרָתִי בְּמִקְוָמָה עוֹמְדָתָה, ד"א בֵּינוֹן שְׁנִבְנֶס מֹשֶׁה לְנַחֲלָתָה בְּנִי קָד וְכֵן רְאִיבֵן שְׁמָח
 וְאָמֵר, בְּמִדְבָּרָה שְׁהִתֵּר לִי נִדְרִי: מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁנִזֵּר עַל בְּנוֹ שְׁלָא יִכְנֶס לְפִתַּח פְּלִטִין שְׁלֹה
 נִכְנֶס לְשַׁעַר וְהוּא אַחֲרִי, לְחַצֵּר וְהוּא אַחֲרִי, לְשַׁרְקִלִין וְהוּא אַחֲרִי, בֵּינוֹן שְׁבָא לְכָנֵס לְקִטְיוֹן,
 אָמֵר לוֹ בְּנִי מִכָּאן וְאֵילֵךְ אֹתָהּ אָסוֹר לְכָנֵס! (ספרי): (יג) כֹּאשֶׁר נֹאסַף אֹהֶרֶן אָחִיד, מִכָּאן
 שְׁנִתְחַבְּשׁ מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ שֶׁל אֹהֶרֶן (שם); ד"א אֵין אֹתָהּ טוֹב מִמֶּנִּי, עַל אִשֶּׁר לֹא קִדְשְׁתָּם, הָא
 אִם קִדְשְׁתָּם אוֹתִי עֲדִין לֹא הִנֵּיעַ הַמִּדְבָּר לְמוֹת בְּמַדְבָּר בְּעִין שְׁלָא הָאִמִּינוּ, לִכְנֶס בְּקִשׁ
 סוֹרְחָנִם, לִפִּי שְׁנִזְרָה נִזְרָה עַל הָר הַמִּדְבָּר לְמוֹת בְּמַדְבָּר בְּעִין שְׁלָא הָאִמִּינוּ, לִכְנֶס בְּקִשׁ
 מֹשֶׁה שְׁנִבְתָּב סוֹרְחָנִי, שְׁלָא יֹאמְרוּ אִף הוּא מִן הַמִּמְרִים הַזֶּה, מִשָּׁל לְשִׁתִּי נָשִׁים שְׁלֹקוֹת
 בְּבִית דִּין, אֲחַת חֻקְלָהָ, וְאֲחַת אֻקְלָהּ פְּנֵי שְׁבִיעִית נְכוֹי, אִף בָּאן בְּכָל מָקוֹם שְׁהוֹבִיר מִיתָתָן
 הַזִּכִּיר סוֹרְחָנִי, לְהוֹדִיעַ שְׁלָא הִיתָה בָּהֶם אֵלָא וּזִי בְּלִבָּד (יומא פ"ו): (יד) הֵם מִי מִרְיַב־
 קָדֵשׁ, הֵם לְכָדֵס — אֵין בָּהֶם עֵין אַחֵר; ד"א הֵם שְׁהִמְרוּ בְּמִדְבָּרָה, הֵם הָיוּ שְׁהִמְרוּ בָּנִים סוּף, הֵם
 עֲצָמָם שְׁהִמְרוּ בְּמַדְבָּר צֹן: (טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּנִי, לְהוֹדִיעַ שְׁבָחָן שֶׁל צִדִּיקִים,
 כְּשִׁנְשָׁרִים מִן הָעוֹלָם מִזִּיתִים עֲרָךְ, וְעוֹסְקִין בְּצִרְכֵי צִבּוֹר (ספרי): לֵאמֹר, אָמֵר לוֹ הַשִּׁבֵּנִי
 אִם אֹתָהּ מִמֶּנִּי לָהֶם פְּרָקִם אִם לֹא (שם): (טו) יִפְקֹד ה', בֵּינוֹן שְׁשִׁמַּע מֹשֶׁה שְׁאָמֵר לוֹ
 הַמָּקוֹם תֵּן נַחֲלָתָה צִלְפָּחֵד לְבִנוֹתָיו, אָמֵר הִנֵּיעַ שְׁעָה שְׁאֵתְבַּע צִרְכֵי — שִׁירְשׁוֹ בְּנִי אֶת נְדָלָתִי,
 אָמֵר לוֹ הַקֶּבֶד"ה לֹא כֵךְ עֲלִיתָה בְּמַחְשָׁבָה לִפְנֵי, כִּדְאִי הוּא יְהוֹשֻׁעַ לְטוֹל שִׁכְרָה שְׁמוֹשׁוֹ שְׁלָא
 מִשׁ מִתּוֹךְ הָאֶקֶל (שמי"ג), וְהוּא שְׁאָמֵר שְׁלָמָה (משי"ב) וַיִּצֵּר תֵּאֶנָּה יֹאכֵל פְּרִיָהּ (תנח"ח): אֵלֵהּ

case of two women who were punished by the Court; one was an immoral woman and one had *merely* eaten *unripe* figs of the sabbatical year's growth¹). *The latter, therefore, requested that the nature of her offence might be made public, and they did so by proclamation.* So, too, here: wherever it mentions their death it mentions also their misdeed, in order to make it known that there was only this single *sin* in them (Tanch. חקת; Joma 86b; cf. Siphre).

(14) הָמָּה מִי מְרִיבָה קָרַשׁ THEY, THE WATERS OF MERIBA IN KADESH — they alone were *the cause of their death*: there was no other sin in them. — Another explanation is: it was they (the waters) which were the cause of their rebellion at Marah (Ex. 25), it was they which made them rebel at the Red Sea (ib. XIV. 11—12) and yet it was they which made them rebel here in the wilderness of Zin. (15) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' וַגִּבּוֹר AND AND MOSES SPAKE TO THE LORD, [LET THE LORD ... SET A MAN OVER THE CONGREGATION] — This statement serves to show forth the praise of the righteous: when they are about to depart from the world, they abandon all thought of their own affairs and occupy themselves with the affairs of the community (Siphre). לֵאמֹר *saying* (more lit., to say, i. e., that God should say, or answer him) — He said to Him, "Answer me whether Thou wilt appoint a leader for them or not". (16) יִפְקֹד ה' LET THE LORD ... SET [A MAN OVER THE CONGREGATION] — When Moses heard that the Omnipresent said to him, "Give the inheritance of Zelophehad to his daughters", he said *to himself*, "The time has come that I should ask something that I want — that my sons should inherit my high position". God replied to him, "Not thus has entered My mind; Joshua deserves to receive the reward of his ministrations, because 'he has never departed from out the tent' (Ex. XXXIII. 11). — This is what Solomon said, (Prov. XXVII. 18) "Whoso keepeth the fig-tree shall eat the fruit thereof, [and he that waiteth on his master shall be honoured]"

NOTES

¹) Ripo fruit might be eaten during the Sabbatical year (see Rashi on Joma 86b), but unripe fruit was forbidden.

רש"י

he (Moses) said, "It is me that the Omnipresent has commanded to apportion the inheritance. Perhaps then the decree *that I must die in the wilderness* is annulled and I shall enter the *Promised Land!*" Whereupon God said to him, "My decree remains exactly as it was" (Tanch.). — Another explanation: As soon as Moses entered into the territory of the sons of Gad and the sons of Reuben (the eastern side of the Jordan, which, having been assigned to these tribes, might be regarded as part of the Promised Land), he rejoiced, saying, "It seems to me that the vow regarding me has been annulled in my favour". God, therefore, said to him, *My decree remains exactly as it was.* A parable! *It may be compared to the case of a king who decreed against his son that he should not enter the door of his palace. He (the king) entered within the gate, and he (the son) went after him (without the father raising any objection); to the audience chamber, and he after him. But as soon as he was about to enter his sleeping-chamber (his private room) he said to him, "My son, from here and further on you may not go" (Siphre). (13) כִּאֲשֶׁר נִאֲסָה אֶהְרֹן אַחִיד [THOU SHALT BE GATHERED TO THY PEOPLE] AS AARON THY BROTHER WAS GATHERED* — From this *it is evident* that Moses longed for a death *similar to that* of Aaron (cf. Rashi on XX. 26). — Another explanation: *you will die as he died (in the wilderness) because you are no better than he* (Tanch.). — *Such indeed is suggested by* (Deut. XXXII. 50, 51): "[and die . . . as Aaron thy brother died . . .] because you sanctified me not". Thus *it follows*, if ye (both of you) had sanctified me your time would not have *yet* come to depart *this life and you would not have died in the wilderness* (Siphre). In every passage where it writes about their death *you will find that* it writes about their offence. Because a decree had been made against the generation of the wilderness (those who left Egypt) that they should die in the wilderness on account of the sin that they did not have faith in God, therefore Moses requested that *the nature of his offence should be stated in the Torah*, so that people might not say, "He, too, was one of those "rebels". A parable: *It may be compared to the*

flesh, set a man over the congregation, ¹⁷Who may go out before them, and who may come in before them, and who may lead them out, and who may bring them in; that the congregation of the Eternal be not as a flock which have no shepherd. ¹⁸And the Eternal said unto Moses, Take thee Joshua the son of Nun, a man in whom is spirit, and lay thine hand upon him; ¹⁹And present him before Eleazar the priest, and before all the congregation: and command him before their eyes. ²⁰And thou shalt put *some* of thine honour upon him, that all the congregation of the children of Israel may be obedient. ²¹And he shall stand before Eleazar the priest, who shall ask *counsel* for him, after the judgment of Urim before the Eternal: at his word shall they go out, and at his word they shall come in, *both* he, and all the children of Israel with him, even all the congregation: ²²And Moses did as the Eternal commanded him: and he took

רש"י

(Tanch.). אלהי הרוחם GOD OF THE SPIRITS [OF ALL FLESH] — Why is this *expression* used? (i. e., why does it not state simply *אלהי כל בשר*?) He said to Him: "Lord of the Universe! The dispositions of everyone are manifest to Thee, and Thou knowest that these are not similar one to the other. Appoint a leader for them who will bear with each person according to his disposition (cf. Yalk. I. 776). (17) *אשר יצא למנהלם* ONE WHO MAY GO BEFORE THEM — not as is the way of the kings of the nations who sit at home and send their armies to battle, but as "I" have done — I who fought against Sihon and against Og, as it is said, (XXI. 34) "Do not fear him: '[for I have delivered him into thy hand . . . and thou shall do to him as thou didst unto Sihon, etc.]'" and as is the way that Joshua followed, as it is said, (Josh. V. 3) "And Joshua went to him and said, Art thou for us [or for our adversaries]". And so, too, in the case of David, it says, (1 Sam. XVIII. 16) "For he went out and came in before them" — went out at their head, and came in at their head (Siphre). *ואשר יביאם* AND WHO WILL LEAD THEM OUT, *safely* through his merits, *ואשר יביאם* AND WHO WILL BRING THEM IN, *safely* through his merits (Siphre). Another explanation: *ואשר יביאם* AND WHO WILL BRING THEM IN — I ask that Thou shouldst not do to him, as Thou hast done to me who may not bring them into the Promised Land (cf. Yalk. I. 776). (18) *קח לך* TAKE TO THEE [JOSHUA] — take him through *fine* words, saying, "Happy art thou, in that thou art privileged to lead the children of the Omnipresent" (cf. Siphre on XI. 16). *לך* [TAKE] TO THEE (The words suggest, "Take one who has been attached to thee in one way or other) — *take one* who has been proved by thee *to be fitted to become thy successor*, one whom thou knowest *well*. *אשר רוח בו* [A MAN] IN WHOM THERE IS SPIRIT — just as you have asked — that he should be able to go according to (accommodate himself to) the spirit of each and everyone (Siphre). *ואמנכת את ידך עליו* AND LAY THY HAND UPON HIM — Give him an interpreter¹), so that he will hold Halachic discourses during thy life-time, — in order that people may not say about him *if he does this only after your death*: he dared not raise his head during Moses' days *but did so only at his death* (cf. Siphre). (19) *וצוהה אתו* AND GIVE HIM A CHARGE concerning Israel; *say to him*, "Know that they are troublesome, that they are refractory — *accept your office* having in mind that you will have to take upon yourself *all this* (cf. Siphre on XI. 16). (20) *ונתתה מהודך עליו* AND THOU SHALT PUT SOME OF THY GLORY UPON HIM — This refers to the shining of the skin of his countenance (see Ex. XXXIV. 29—30). *מהודך* SOME OF THY GLORY, and not all thy glory; consequently we learn from this: Moses' face *beamed* like the sun, Joshua's face *only* like the moon (Siphre; B. Bath. 75a). למען ישמעו כל עדת ישראל

NOTES

¹) See Appendix.

הַרוּחַת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה: ^ז אֲשֶׁר־יֵצֵא
לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצֵאֻם וְאֲשֶׁר
יָבִיֵּאֻם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה בְּצֵאֵן אֲשֶׁר אִוִּלְהֶם
רָעָה: ^ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן־נֹון אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וּסְמַכְתָּ אֶת־יִדְּךָ עָלָיו:
^ט וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וּלִפְנֵי כָל־הָעֵדָה
וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לַעֲנִינֵיהֶם: ^י וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן
יִשְׁמְעוּ כָל־עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{יא} וּלִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן
יַעֲמֹד וְשֹׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּי
יֵצְאוּ וְעַל־פִּי יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־
הָעֵדָה: ^{יב} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח

אונקלוס

למימר: סו ומני יי אלה רוחניא לכל בסרא גבר על כנשטא: ^ז וי ופוק קנמיהון
ווי ועול קנמיהון ווי ופסגון ווי ועלגון ולא תהי כנשטא דיי כנאן די לית להון רעי:
^ח ויאמר יי למשה דבר לך ית יהושע בר נון גבר די רוח נבואה ביה וחסמוך נת
ודך עליו: ^ט ויתקים יתה לקדם אלעזר כהנא ולקדם כל כנשטא ותפסקר יתה
לעניניהון: ^י כ ותסון מיונד עלוהי בריל די וקבלון סנה כל כנשטא דבני ישראל:
^{יא} כא ולקדם אלעזר כהנא וקום וישאל לה בדין אוריא קדם יי על מימרה יהון
נקסין ועל מימרה יהון עליו הוא וכל בני ישראל עמה וכל כנשטא: ^{יב} ובצבר

רש"י

הרוחת. למה נאמר? אמר לקניו רבונן של עולם, ולוי לקניו דעתו של כל אדם ואדם,
ואינו דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אדם ואדם לשי דעתו (ילק):
(ויו) אשר יצא לפניו. לא כדרך מלכי האמות שיושבים בבתיהם ומשלחין את חילותיהם
לפליחמה, אלא כמו שעשיתי אני, שנלחמתי בסיוחן ובעוני, שנאמר (במי כ"א) אל תירא
אתו, וקדך שששה יהושע, שנאמר וילך יהושע אליו ויאמר לו הלו אתה וגו' (יהושע ה'),
וכן כדרך הוא אומר (ש"א י"ח) כי הוא יוצא וקא לפניו — יוצא בראש ונקנס בראש (ספרי):
ואשר יוציאם, בוקיותיו, ואשר יביאם, בוקיותיו, ד"א ואשר יביאם, שלא תעשה לו כדרך
שאשה עושה לו, שאני מקניסן לארץ (ילק): (יח) קח לך, קחני בדברים — אפשר שנקבת
להנהיג קניו של מקום: לך, את שבדוק לך, את שאשה מקני: אשר רוח בו, כאשר שאלה,
שיוכל להלך קנר רוחו של כל אדם ואדם (ספרי): וסמכת את ידיך עליו, מן לו מתקנן
שידוש כחיד, שלא יאמר עלי, לא הנה לו להרים ראש בימי משה: (יט) וצויתיה אתו,
על ישראל, דע ששרתנין הם, סרבינים הם, על מנת שתקבל עליך: (ספרי במ' י"א):
(כ) ונתתה מהודך עליו, זה קרן עור שנים: מהודך, ולא כל הודך, ומצינו למדין פני
משה כחמה פני יהושע בלכנה (ספרי: כ"ב ע"ה): למען ישמעו כל עדת בני ישראל,
שהיה נוהגין בו כבוד ונראה, כדרך שנוהגין בך: (כא) ולפני אלעזר הכהן יעמד, הרי
שאלתך ששאלת, שאין הכבוד הזה זו מבית אביך, שאף יהושע ויהא צריך לאלעזר (תנח"ח):

Joshua, and presented him before Eleazar the priest, and before all the congregation: ²³And he laid his hands upon him, and commanded him, as the Eternal spoke by the hand of Moses.

28. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Command the children of Israel, and say unto them, My offering, my bread for my fire offerings for a pleasing odour unto me, shall ye keep to offer unto me in its appointed season. ³And thou shalt say unto them, This is the fire offering which ye shall offer unto the Eternal; two lambs of one year without spot, for every day, for a continual burnt offering. ⁴The one lamb shalt thou offer in the morning, and the other lamb shalt thou offer at even; ⁵And a tenth part of an ephah of flour for an oblation, mingled with the fourth part of an hin of beaten oil. ⁶It is a continual burnt offering, ordained in mount Sinai for a pleasing odour, a fire offering unto the Eternal.

וַיֵּשֶׁב

THAT ALL THE CONGREGATION OF THE CHILDREN OF ISRAEL SHOULD BE OBEDIENT TO HIM — that they should comport themselves towards him with respect and reverence, in the same way as they comport themselves towards thee (cf. Jalk. I. 776). (21) וּלְפָנֵי אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד AND HE SHALL STAND BEFORE ELEAZAR THE PRIEST — Here you have the request that you have made: that this honour should not depart from your father's house, for Joshua, too, will need Eleazar (Tanch.). וַיִּשְׁאַל לוֹ AND HE SHALL ASK OF HIM, whenever he finds it necessary to go forth to war (cf. Targ. Jon.). עַל פִּי AT HIS WORD [SHALL THEY GO FORTH] — at Eleazar's¹ וְכָל הָעֵדָה AND ALL THE CONGREGATION — the Sanhedrin (Sanh. 16a)². (22) וַיִּקַּח אֶת הַיְּהוּשָׁע AND HE TOOK JOSHUA — he took him by fine words and told him the reward that will be given to Israel's leaders in the world to come (Siphre). (23) וַיִּסַּח אֶת יָדָיו AND HE LAID HIS HANDS [UPON HIM] — generously (in full measure), even more than he had been commanded, for the Holy One, blessed be He, had said, (v. 18) "Lay thy hand [upon him]", but he did this with his two hands (Jalk. II. 960), and so made of him a full and heaped up vessel (Siphre) and filled him generously with his own wisdom. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' AS THE LORD SPAKE, in respect also of the glory: he put some of his glory upon him.

28. (2) וַיִּשְׂרָאֵל צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל COMMAND THE CHILDREN OF ISRAEL — What is said above? Moses said, "Let the Lord set [a man over the congregation]" (XXVII. 16). The Holy One, blessed be He, said to him, "Instead of giving Me a command regarding My children, command My children regarding Me!" A parable! *It may be compared to the case of a princess who was departing, this world and gave her husband charge concerning her children, etc., as it is related in Siphre.* קִרְבָּנִי MY OFFERING — this refers to the blood, לֶחֶמִי MY FOOD — this refers to the fat-portions, and so it states, (Lev. III. 16) "And the priest shall burn them (the fat-portions) on the altar, it is the food of the fire-offerings" (Siphre). לֶחֶמִי [MY FOOD] FOR MY FIRE OFFERING — i. e., the fat-portions that are assigned for the fire offerings of My altar (Siphre). יְהִי תִשְׁמְרוּ YE (the children of Israel) SHALL WATCH [TO OFFER TO ME] — This implies that priests, Levites and ordinary Israelites shall stand by watching when the sacrifices are offered (Siphre). From this command they (the Rabbis) derived the law of, and instituted the Maamodoth (representatives of the people who were present when the sacrificial service was performed) (Taan. 26a). בְּמוֹעֵדוֹ [YE SHALL OFFER TO ME] IN ITS APPOINTED SEASON — Every day is the "appointed season" for the continual offerings. (3) וְאַמַּרְתָּ לָהֶם AND THOU SHALT SAY TO THEM — This is an instruction to the Beth Din³ (Siphre). שֵׁנִים לֵיּוֹם This may be understood according

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנַי כָּל־
הָעֵדָה: ^כ וַיִּסְמְךָ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ ^{חמישי} כח ^א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: ^ב צוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־
קִרְבְּנִי לַחֲמִי לְאִשֵּׁי רֵיחַ נִיחָחִי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי
בְּמוֹעֵד: ^ג וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ
לַיהוָה בְּכִשִּׁים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לְיוֹם עַל־הָ
תְּמִיד: ^ד אֶת־הַכִּבְשֹׁ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בְּבֹקֶר וְאֶת הַכִּבְשֹׁ
הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים: ^ה וַעֲשִׂירִית הָאִיפָה סֶלֶת
לַמִּנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן בְּתֵית רְבִיעֵת הֶחָיִן: ^ו עֲלֹת
תְּמִיד הַעֲשֵׂה בְּתֵר סִנִּי לְרֵיחַ נִיחָח אִשָּׁה לַיהוָה:

אונקלוס

משה בָּמָא דִּי פְקִיד וַיְיָ וְיָהּ וְדָבָר יָהּ וְהוֹשַׁע וְאַמְרִימָה קָדָם אֱלֹעָזָר בְּרִנָּא
וְקָדָם קָל בְּנִשְׁתָּא: כִּי וַיִּסְמְךָ יָהּ וְיָהּ עָלָיו וּפְקִידָה בָּמָא דִּי מְלִיל וַיְיָ בִּידָא רְמִשָּׁה:
^א וּמְלִיל וַיְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימָר: ב פְּקִיד יָהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְרָ לְהוֹן יָהּ קִרְבְּנִי לַחֲמִי
סְדוּר לְקִרְבְּנִי לְאַתְקַלָּא בְּרַעְנָא תִּסְרוּן לְקִרְבָּא קִדְמִי בְּזִמְנָה: ג וַיִּמְרָ לְהוֹן דִּין
קִרְבָּנָא דִּי תִּקְרִיבוּן קָדָם וַיְיָ אִמְרוּן בְּנֵי שָׁנָא שְׁלָמִין תִּרְוִן לְיוֹמָא עֲלֵתָא תְּדִירָא: ד יָהּ
אִמְרָא חֵד תַּעֲבֹד בְּצִפְרָא וְיָהּ אִמְרָא חֲנִינָא תַעֲבֹד בֵּין שְׁמִשְׁנָא: ה וְיָהּ מִן עֲשִׂרָא
בְּתֵית סֶלֶתָא לַמִּנְחָתָא דְּרִילָא בְּמִשַּׁח בְּתִישָׁא בְּרַעְוֹת הִנָּא: ו עֲלֵתָא תְּדִירָא

רש"י

ושאל לו. כְּשֶׁיִּצְטָרֵךְ לְצִאת לַמִּלְחָמָה: עַל פִּי. שֶׁל אֱלֹעָזָר: וְכָל הָעֵדָה. סִנְהֶדְרִין: (כב) וַיִּקַּח
אֶת יְהוֹשֻׁעַ. לְקַחוּ בְּרִבְרִים וְהוֹדְעוּ מִפֶּן שֶׁכָּר שְׂרָנְסִי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם הָבָא (ספרי): (כג) וַיִּסְמְךָ
אֶת יָדָיו. בְּעֵינֵי יָהּ. יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִמֶּה שְׁנִצְטָרֵךְ, שֶׁהַקִּדְּשָׁה אָמַר לוֹ וַיִּסְמְכֶם אֶת יָדָיו, וְהוּא עָשָׂה
בְּשֵׁמִי יְיָ, וַיִּשָּׂאוּ בְּקִלָּא קָלָא וְגוֹשׁ, וּמִלָּאוּ חֲבִמָתוֹ בְּעֵינֵי יָהּ (שם): כַּאֲשֶׁר דָּבָר הוּא: אָף
לַעֲנֵן הַדָּר – נֶחֱם מִהוֹדוֹ עָלָיו:

כח (ב) צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מָה אָמַר לְמַעֲלָה: יִסְקֹד הוּא, אָמַר לוֹ הַקִּדְּשָׁה עַד שְׂאֵתָה מִצְוֵנִי
עַל בְּנֵי, צִוָּה אֶת בְּנֵי עָלֵי, מִשָּׁל לְבַת מִלָּךְ שֶׁהִיָּה נִשְׁתָּרַת מִן הָעוֹלָם וְהִיָּה מִסְקֶדֶת בַּעֲלָה
עַל בְּנֵיהָ וְכִי בְּדִאִיתָא בְּסִפְרֵי: קִרְבְּנִי. זֶה הַדָּם: לַחֲמִי. אֵלּוּ אִמּוּרִין. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויק' ג')
וְהַקְשִׁירִים הַכֹּהֵן הַמּוֹדֶחָה לַחֲמִי אִשָּׁה (ספרי): לַאֲשֵׁי. הַתְּנִינִן לַאֲשֵׁי מְזֻבָּחִי: תִּשְׁמְרוּ. שִׁוְהִיוּ
כֹּהֲנִים וְלִזְבִּים וַיִּשְׂרָאֵל עֹמְדִין עַל נְפִיָּה מִבָּאֵן לְמִדּוֹ וְתִקְנוּ מַעֲמָדוֹת (תעני כ"ו): בְּמוֹעֵד.
בְּכָל יוֹם הוּא מוֹעֵד הַתְּמִידִים: (ג) וְאָמַרְתָּ לָהֶם. אֲנִיָּה לְבִית דִּין (ספרי): שְׁנַיִם לְיוֹם.
בְּשִׁשּׁוֹמוֹ, וַתִּקְרוּ בָּא לְלִמֵּד שִׁוְהִיוּ נִשְׁתָּמִין בְּגִזְד הַיּוֹם – תְּמִיד שֶׁל שָׁחַר בְּמַעֲרָב וְשֶׁל בֵּין
הָעֶרְבִים מְאֻרְתֵּן שֶׁל סִבְעוֹת (ספרי): יוֹמָא סִיבִי: (ד) אֶת הַכִּבְשֹׁ אֶחָד. אֵשֶׁיִשׁ שֶׁבְּבֹקֶר נֶאֱמַר
בְּקִשְׁתִּי וְאִתָּה תַצִּוֶּה וְיָהּ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְיָהּ (ש"מ כ"ט). הוּא הִזְקָה אֲנִיָּה לִימֵי הַמִּלּוּאִים
וְכַאֵן צִוָּה לְדוֹרוֹת: (ה) סֶלֶת לַמִּנְחָה. מִזְבַּח נֶסֶכִּים: (ו) הָעֲשֵׂה בְּתֵר סִנִּי. בְּאוֹתָן שֶׁנִּשְׁשׁוּ

⁷And the drink offering thereof *shall be the fourth part of an hin* for the one lamb: in the holy *place* shalt thou cause the strong drink to be poured unto the Eternal for a drink offering. ⁸And the second lamb shalt thou offer at even: as the oblation of the morning, and as the drink offering thereof, thou shalt offer *it*, a fire offering of a pleasing odour unto the Eternal. ⁹And on the sabbath day two lambs of one year without spot, and two tenth deals of flour for an oblation, mingled with oil, and the drink offering thereof. ¹⁰*This is the burnt offering of every sabbath besides the continual burnt offering, and its drink offering.* ¹¹And in the beginnings of your months ye shall offer a burnt offering unto the Eternal; two young bulls, and one ram, seven lambs of one year without spot; ¹²And three tenth deals of flour for an oblation, mingled with oil, for one bull: and two tenth deals of flour for an oblation, mingled with oil, for one ram; ¹³And a several tenth deal of flour mingled with oil for an oblation unto the one lamb, for a burnt offering of a pleasing odour, a fire offering unto the Eternal. ¹⁴And their drink offerings shall be half an hin of wine unto a bull, and the third part of an hin unto a ram, and a fourth part of an hin unto a lamb: this is the burnt offering of every month

רע"ו

to its plain sense: *TWO [LAMBS] FOR EACH DAY*. But in the main it is intended to teach that they should be slaughtered at a spot opposite the day (i. e. the sun) — the morning continual offerings at the west and that of the evening at the east of the rings fixed in the ground and in which were inserted the animal's feet (Siphre; Joma 62b)¹. (4) **את הכבש אחד** THE ONE LAMB [SHALT THOU OFFER IN THE MORNING] — Although it has already been stated in the section beginning with the words **ואתה תצוה** (Ex. XXIX. 38, 39): "Now this is what thou shalt offer . . . [The one lamb thou shalt offer in the morning]", that was an instruction for the days of the installation ceremony of the priests, but here it states the commands for all generations. (5) **סלה למנוחה** FLOUR FOR A MEAL OFFERING — the meal offering that usually accompanies drink offerings (cf. Rashi on Lev. XXIII. 37). (6) **העשיה בהר סיני** WHICH WAS OFFERED BY MOUNT SINAI — i. e., like those continual burnt offerings which were offered during the days of the installation ceremony (which took place whilst the people were encamped by Mount Sinai). — Another explanation of **העשיה בהר סיני** is: It compares the continual burnt offering to the burnt offering of Mount Sinai (Siphre) — to that which was offered on the fifth day of the third month, before the Giving of the Torah (see Rashi on Ex. XIX. 11), of which it is written, (Ex. XXIV. 6) "And he put it (the blood) in basins": this teaches, therefore, that it (the continual burnt-offering) requires a vessel for the reception of the blood. **ונסכו** (more lit., its pouring forth — i. e. its offering that was poured forth) — wine (cf. XV. 5). **בקרש הסך** CAUSING IT TO BE POURED FORTH ON THE HOLY SPOT — upon the altar they shall be poured out. **נסך שכר** A POURING FORTH OF STRONG DRINK — wine that has intoxicating power. This excludes wine straight out of its vine press (new wine which is non-intoxicating) (B. Bath. 97a). (8) **ריח ניחח** A SMELL OF NIHH — one that causes satisfaction (**ניחח רוח**) to Me, that I gave commands and that My will was executed (Siphre; see Rashi on Lev. I. 9). (10) **עלה שבת נשבתו** lit., THE BURNT OFFERING OF A SABBATH ON ITS SABBATH — and not the burnt offering of this Sabbath on another Sabbath. Take the case that one had not offered the sacrifice on this Sabbath, I might think that he might offer two on the following Sabbath! However, it states "on its Sabbath", thus showing that if its day (the Sabbath on which it had

NOTES

¹) See Appendix.

י וַנִּסְכֹּף רִבְעֵת הַחֵן לַכֹּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נִסְכֹּף
 שֶׁכֶר לַיהוָה: י' וְאֵת הַכֹּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֵבִים
 בַּמִּנְחַת הַבֶּקָר וּכְנִסְכּוּ תַעֲשֶׂה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח
 לַיהוָה: פ' וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיט שְׁנֵי־כֶבֶשִׂים בְּגִרְשָׁנָה
 תְּמִימִים וְשְׁנֵי עֲשָׂרֹנִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
 וְנִסְכּוּ: י' עֲלֵת שֶׁבֶת בִּשְׁבָתוֹ עַל־עֲלֵת הַתְּמִיד
 וְנִסְכָּה: פ' י" וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה
 פָּרִים בְּגִרְבָּקָר שְׁנָיִם וְאַיִל אֶחָד כֶּבֶשִׂים בְּגִרְשָׁנָה
 שִׁבְעָה תְּמִימִים: י" וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרֹנִים סֵלֶת מִנְחָה
 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לֶפֶר הָאֶחָד וְשְׁנֵי עֲשָׂרֹנִים סֵלֶת מִנְחָה
 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד: י' וְעֶשְׂרֹן עֲשָׂרוֹן סֵלֶת
 מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֹּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחַח
 אִשָּׁה לַיהוָה: י' וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַחֵן יִהְיֶה לֶפֶר וּשְׁלִישֵׁת
 הַחֵן לְאַיִל וּרְבִיעֵת הַחֵן לַכֹּבֶשׂ י"ו וְאֵת עֲלֵת חֹדֶשׁ

אונקלוס

דְּאִתְעִבִּידָא בְּטוֹרָא דְּסִינִי לְאַתְקַלָּא בְּרַעְנָא קֹרְבָנָא קָדָם יו: י' וְנִסְכָּה רִבְעֵת הַחֵן
 לְאַמְרָא חֹד בְּקוֹדֶשׁא וְחִנְסָד נִסְכֹּף דְּחִמְר עֲתִיק קָדָם יו: י" וְנִחַת אֶמְרָא תִּנְגָנָא תַעֲבֹד
 בֵּין שְׁמִשְׁנָא בַּמִּנְחַת צִפְרָא וּכְנִסְכָּה תַעֲבֹד קֹרְבֹן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעְנָא קָדָם יו: י" וּבַיּוֹמָא
 דְּשִׁבְתָּא תִּרְוֵן אֶמְרֵן בְּנֵי שְׁנָא שְׁלָמִין וְתִרְוֵן עֲשָׂרוֹנִין סֵלֶתָא דְּמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח
 וְנִסְכָּה: י' עֲלֵת שֶׁבֶתָא דְּתַתְעִבֹד בְּשִׁבְתָּא עַל עֲלֵתָא תִּרְדָּא וְנִסְכָּה: י" וּבְרִישֵׁי
 יִרְחִיכּוֹן תִּקְרִיבוּ עֲלֵתָא קָדָם י" וְתִרְוֵן בְּנֵי תִרְוֵן וְדִבֵּר חֹד אֶמְרֵן בְּנֵי שְׁנָא
 שִׁבְעָא שְׁלָמִין: י" וְחֵלְתָא עֲשָׂרוֹנִין סֵלֶתָא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְחֹרָא חֹד וְתִרְוֵן
 עֲשָׂרוֹנִין סֵלֶתָא מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְדִבְרָא חֹד: י' וְעֶשְׂרוֹנָא עֲשָׂרוֹנָא סֵלֶתָא

רש"י

בַּיּוֹם הַמִּלּוּאִים: דִּיאַ הַעֲשִׂיה בְּהַר סִינִי, הַקִּישׁ עוֹלַת תְּמִיד לְעוֹלַת הַר סִינִי – אוֹתָהּ
 שֶׁנִּתְקַרְבָּה לִפְנֵי מִתְן תּוֹרָה – שֶׁתּוֹבָה בָּהּ (שֵׁם כ"ד) וְשֵׁם בְּאֻנָּת, מִלְּמַד שֶׁשְׁעוֹנָה בְּלִי (סְפָרִי):
 (ו) וְנִסְכּוּ: י"ו: בְּקֹדֶשׁ הַסֵּךְ. עַל הַמִּזְבֵּחַ וְחִנְסָכּוּ: נִסְךְ שֶׁכֶר. י"ו הַמִּשְׁכֵּה, פָּרַט לִיָּן מִנְחָה
 (ב"ב צ"ו): (ח) רֵיחַ נִיחַח. נִחַח רוּחַ לִפְנֵי שְׁאֲמֵרֵי וְנִשְׁפָּה רְצוֹנִי (סְפָרִי): (י) עֲלֵת שֶׁבֶת
 בְּשִׁבְתָּהּ. וְלֹא עוֹלַת שֶׁבֶת וְשִׁבְתָּא אֶתְרָת, חֲרִי שְׁלֹא הַקְרִיב בְּשִׁבְתָּהּ וְשִׁמְעָ אֹי קְרִיב
 שְׁתִּים לְשִׁבְתָּהּ הַבָּאָה, תִּל' בְּשִׁבְתָּהּ, מִנִּיד שְׁאֵם עֶבֶר יוֹמָא בְּטַל קֹרְבָנוּ (סְפָרִי): עַל עֲלֵת
 הַתְּמִיד. אֵלּוּ מוֹסְפִין, לְבַד אוֹתָן שְׁנֵי כֶבֶשִׂים שֶׁל עוֹלַת הַתְּמִיד, וּמִנִּיד שְׁאֵין קֹרְבָן אֵלָּא בֵּין
 שְׁנֵי הַתְּמִידִין, וְכֵן בְּכָל הַמוֹסְפִין נֶאֱמַר עַל עֲלֵת הַתְּמִיד לְתַלְמוּד זֶה: (יב) וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים.
 דְּמִשְׁטָא נִסְכֵּי פֶה, שֶׁבֶן הֵן קְצִיבִין בְּפִשְׁתָּהּ וְנִסְכִּים: (יד) וְאֵת עֲלֵת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ, שְׁאֵם עֶבֶר

in its month throughout the months of the year. ¹⁵And one kid of the goats for a sin offering unto the Eternal shall be offered, besides the continual burnt offering, and its drink offering. ¹⁶And in the fourteenth day of the first month is the passover of the Eternal. ¹⁷And in the fifteenth day of this month is a festival: seven days shall unleavened bread be eaten. ¹⁸In the first day *shall be* a convocation of holiness: ye shall do no manner of servile work *therein*: ¹⁹But ye shall offer a fire offering *for* a burnt offering unto the Eternal: two young bulls, and one ram, and seven lambs of one year: they shall be unto you without blemish: ²⁰And their oblation *shall be of* flour mingled with oil: three tenth deals shall ye offer for a bull, and two tenth deals for a ram; ²¹A several tenth deal shalt thou offer for the one lamb, throughout the seven lambs: ²²And one goat for a sin offering, to make an expiation for you. ²³Ye shall offer these besides the burnt offering in the morning, which is for a continual burnt offering.

רש"י

to be brought) be past, its (that Sabbath's) offering is cancelled (Siphre). **על עלה התמיד** BESIDES THE CONTINUAL BURNT OFFERING — these *two lambs* are additional offerings *for the Sabbath besides* (על) those two lambs of the continual burnt offering. And this tells us that these additional offerings must be brought only between the two continual offerings (Siphre). Similarly in the case of all additional offerings it is stated that *they are to be brought* **על עלה התמיד** *to point to this deduction*¹). **(12) ושלשה עשרים** AND THREE TENTH DEALS [OF FLOUR] — according to the rule of the drink-offerings which are brought with a bullock, for so are they (three tenth deals) fixed in the chapter dealing with the drink offerings (XV. 9). **(14) ואת עלה חדש בחדשו** THIS IS THE BURNT OFFERING OF EVERY MONTH IN ITS MONTH — so that if its day is past its offering is cancelled, and there is no supplementary period for it. **(15) ושעיר עזים וזב** AND ONE KID OF THE GOATS [FOR A SIN OFFERING] — All goats brought as additional offerings are intended to atone for *those sins committed by causing uncleanness to the Sanctuary or its holy things*, — all as is set forth in Treatise Shebuoth (9a). The goat of the New Moon differs *from other goats brought as additional offerings in the fact that the word לה* is stated of it: *that it is a sin offering to the Lord*. The Halachic explanation of this is: it is to teach you that it only makes atonement *for uncleanness* where there is no consciousness of *having caused it* either before or after it *has been done* (cf. Rashi on Lev. XVI. 16 and Note thereon), so that no one is cognisant of the sin except the Holy One, blessed be He, alone. (It is a **חטאת לה**, a sin offering for a sin known only to God). And *that the same applies to other goats* (i. e., that they atone for uncleanness under the same conditions) we derive from the *law about this goat*. — But its Agadic explanation is *as follows*: The Holy One, blessed be He, said, "Bring an atonement offering for My sake *on the New Moon*, because I diminished the size of the Moon²) (cf. Rashi on Gen. I. 16; Sheb. 9a, Chul. 60b). **על עלה התמיד יעשה** BESIDES THE CONTINUAL BURNT OFFERING SHALL IT BE DONE — *It means*: shall all this sacrificial rite (not the kid of the goats just mentioned) *be done*, **ותסכו** AND ITS DRINK OFFERING — *the words* "and its drink-offering" do not refer to the goat, because sin-offerings have no drink-offerings³). **(18) כל מלאכת עבודה** [YE SHALL DO] NO SERVILE WORK — even work that is a necessity for you, as, for instance, a matter that may become lost (that cannot be postponed without irretrievable loss) and which is permissible on the intermediate days of *Passover and Tabernacles* (lit., the week days of the Festival) is forbidden on the Festival itself (see

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

בַּחֲדָשׁוֹ לַחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: ^{טו} וְשַׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה עַל־עֲלַת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ^{טז} וּבַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ פֶּסַח לַיהוָה: ^{יז} וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה חֹג שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת יֵאָכֵל: ^{יח} בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרֵא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֹאכֶת עֲבָדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ^{יט} וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תָּמִיד יִהְיוּ לָכֶם: ^כ וּמִנַּחֲתָם סֵלַת בָּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר נִימִם לִפְרֹשֶׁת וּשְׁנֵי עָשָׂר נִימִם לְאַיִל תַּעֲשׂוּ: ^{כא} עֲשָׂרוֹן עֲשָׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֹּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים: ^{כב} וְשַׁעִיר חַטָּאת אֶחָד לַכֹּפֶר עֲלֵיכֶם: ^{כג} מִלֵּבֶל עֲלַת הַבָּקָר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־

אונקלוס

מִנְחָתָא דְפִילָא בְּמִשַׁח לֹאמְרָא תָּךְ עֲלֵתָא לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעוּא קִרְבָּנָא קָדֶם יְיָ: ^{טז} וְנִסְכֵּיהוֹן פְּלִגּוֹת הֵינָא יְהִי לְחוּרָא וְסִלְחוֹת הֵינָא לְדִכְרָא וְנִכְעוֹת הֵינָא לֹאמְרָא חֲמִרָא דָּא עֲלַת רִישׁ יִרְחָא בְּאַתְמַחְדוּתָהּ כּוֹן לְכָל רִישֵׁי יְרִיחִי שְׁתָּא: ^{טז} וְצִפּוּרִי בֶר עֵי חֹד לַחֲטָאתָא קָדֶם יְיָ עַל עֲלַת הַדִּירָא וְתַעֲבֹד וְנִסְכָּהּ: ^{טז} וּבִירְחָא מִדְּמָאָה בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹמָא לִירְחָא פֶּסַחָא קָדֶם יְיָ: ^{יז} וּבַחֲמִשָּׁת עָשָׂר יוֹמָא לִירְחָא הָרִין חֲנָא שְׁבַעַת יוֹמִין פִּטוּר וְתֵאָכֵל: ^{יח} כִּיּוֹמָא מִדְּמָאָה מְעַרַע מְדִישׁ קָל עֲבִידַת פִּלְחוֹן לֹא תַעֲבֹדוּ: ^{יט} וְתִקְרְבוּן קִרְבָּנָא עֲלֵתָא קָדֶם יְיָ חוּרִין בְּנֵי חוּרִי תִרִין וְדִכְרִי תָךְ וְשִׁבְעָא אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָא שְׁלָמִין יִהְיוּ לָכּוֹן: ^כ כִּיּוֹמָתָהוֹן סִלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַׁח תִּלְתָּא עֲשָׂרוֹנִין לְחוּרָא וְתִרִין עֲשָׂרוֹנִין לְדִכְרָא תַעֲבֹדוּ: ^{כא} עֲשָׂרוֹנָא עֲשָׂרוֹנָא תַעֲבֹד לֹאמְרָא תָךְ כּוֹן לְשִׁבְעָא אֲמִרִין: ^{כב} וְצִפּוּרָא דְחַטָּאתָא תָךְ לַכֹּפֶר עֲלֵיכּוֹן: ^{כג} כִּי בֶר מַעֲלַת

רש"י

יוֹמוֹ דְּכָסֵל קִרְבָּנוֹ וְשׁוֹב אִין לֹא תִשְׁלֹמִין: ^(טו) וְשַׁעִיר עִזִּים וְגו'. קָל שַׁעִירִי הַמוֹסָפִין בָּאִין לַכֹּפֶר עַל סְמִימַת מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי. הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּמִסְכֵּת שְׁבוּעוֹת (דף ט'), וְנִשְׁתַּנָּה שַׁעִירִי רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁנָאֵמֶר בּוֹ לֵה: תִּלְמִידוֹ לַלְפָּדָה שֶׁמִּכְסֵּר עַל שְׂאִין בּוֹ וְיִיעָה לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוּף – שְׂאִין מִכִּיר בְּחִסָּא אֵלָא הַקִּבְ"ה בְּלִבָּהּ, וְשֶׁאֵר הַשַּׁעִירִים לְמִדִּין מִקִּנּוּ: וּמִדְּרָשׁוֹ בְּאַנְדָּה אָמַר הַקִּבְ"ה הִבִּיאוּ בִּסְרָה עָלִי עַל שְׁמִעֲטָתִי אֶת הַיָּרֵחַ (חול' ט'): עַל עֲלַת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה. קָל הַקִּרְבָּן הַזֶּה: וְנִסְכּוֹ. אִין וְנִסְכּוֹ מִסָּב עַל הַשַּׁעִיר, שְׂאִין נִסְכִּים לַחֲטָאת: (יח) כָּל מִלְּאכֶת עֲבָדָה. אִפְּסִילוֹ מִלְּאכָה הַצִּירִיקָה לָכֶם, קִנּוּן דְּכָר הַאֲבָה, הַמוֹתֵר בְּחוּלֵי שָׁל מַעֲד, אִסְרָה כִּי"ט: (יט) פְּרִים. קִנּוּן אֲבִרְהֶם שְׁנָאֵמֶר וְאֵל הַבָּקָר רַץ אֲבִרְהֶם (בר' י"ח): אִלִּים. קִנּוּן אִילֵּי שֶׁל יִצְחָק: כִּבְשִׁים. קִנּוּן יִשְׂרָאֵל שְׁנָאֵמֶר וְהַקִּשְׁבִּים הַקִּדְרִי יִשְׂרָאֵל (שם ל'): כִּיּוֹסוּדוֹ

²⁴Like these ye shall offer on each day throughout the seven days, the food of the fire offering of a pleasing odour unto the Eternal: it shall be offered besides the continual burnt offering, and its drink offering.

²⁵And on the seventh day ye shall have a convocation of holiness; ye shall do no servile work. ²⁶Also in the day of the firstlings, when ye bring a new oblation unto the Eternal, after your weeks *be out*, ye shall have a convocation of holiness; ye shall do no servile work: ²⁷But ye shall offer a burnt offering for a pleasing odour unto the Eternal; two young bulls, one ram, seven lambs of one year; ²⁸And their oblation of flour mingled with oil, three tenth deals unto one bull, two tenth deals unto one ram; ²⁹A several tenth deal unto one lamb, throughout the seven lambs; ³⁰And one kid of the goats, to make an expiation for you. ³¹Ye shall offer *them* besides the continual burnt offering, and its oblation, they shall be unto you without blemish, and their drink offerings.

29. ¹And in the seventh month, on the first *day* of the month, ye shall have a convocation of holiness: ye shall do no servile work; it is a day of sounding the cornet unto you. ²And ye shall offer a burnt offering

רש"י

Rashi on Lev. XXIII. 8). **(19)** בולlocks — in allusion to Abraham, as it is said, (Gen. XVIII. 7) "And unto the herd (the bullock) Abraham ran". אילים RAMS — in allusion to the ram of Isaac (ib. XXII. 13). כבשים LAMBS — in allusion to Jacob, as it is said, (ib. XXX. 40) "And the lambs did Jacob set aside". I saw this in the work of R. Moses the Preacher (see Rashi on VII. 21). **(24)** כאלה תעשו ליום LIKE THESE YE SHALL OFFER ON EACH DAY — *Like these mentioned: this implies that they are not continuously to decrease in number on each day as do the bullocks brought on the Feast of Tabernacles*¹) (XXIX. 12—34) (Siphre). **(26)** וביום הבכורים AND ON THE DAY OF THE FIRSTLINGS — The Feast of Weeks is called the firstlings of the wheat harvest (Ex. XXXIV. 22) because of the two loaves (Lev. XXIII. 17) which were the first of the wheaten meal offerings which were brought from the new grain (Men. 84b). **(31)** תמימים יהיו לכם ותסכים THEM THEY SHALL BE TO YOU WITHOUT BLEMISH, AND THEIR DRINK OFFERINGS — *i.e.* the drink offerings, too, shall be without blemish. Our Rabbis learned from this that wine upon which mould shows itself is unfitted for drink-offerings (Men. 87a).

NOTES

¹) Since v. 23 concludes with תעשו את אלה, the statement in this verse must emphasise the fact mentioned by Rashi: that if the number of sacrifices be not exactly as prescribed, the ceremony is invalid.

אֵלֶּה: ^י כִּי בָאֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשָּׁה
 רִחֲנִיחַח לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ:
 כ^ה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאכַת
 עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ס ^{יז} וּבַיּוֹם הַבְּכוּרִים בַּחֲקֹרֵיכֶם
 מִנַּחֲחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשִׁבְעַתִּיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
 לָכֶם כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ^{יח} וְהִקְרַבְתֶּם
 עוֹלָה לָרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנִיבָקָר שְׁנַיִם אֵיל
 אֶחָד שִׁבְעָה כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה: ^{יט} וּמִנַּחֲתָם סֵלֶת
 בַּלִּילָה בִשְׁמֹן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶר הָאֶחָד שְׁנֵי
 עֶשְׂרִים לְאֵיל הָאֶחָד: ^כ עֲשָׂרוֹן עֲשָׂרוֹן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד
 לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׂים: ^{כא} שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לִכְפֹּר עֲלֵיכֶם:
^{כב} מִלְּבָד עֲלֵת הַתָּמִיד וּמִנַּחֲתוֹ תַעֲשׂוּ תְּמִימִם יְהוֹי־
 לָכֶם וְנִסְפִּיהֶם: פ כֹּט * וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָאֶחָד
 לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה
 לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: ^ג וַעֲשִׂיתֶם עֲלֶיהָ

אונקלוס

צִפְרָא דְהוּא עֲלֵת תְּדִירָא תַעֲבֹדוּן יְת אֲמִין: כ^ד כָּאֵלִין תַעֲבֹדוּן לַיּוֹמָא שִׁבְעָא יוֹמִין
 לֶחֶם קִרְבּוֹ דְמִתְקַבֵּל בְּרַעְנָא קָדָם יְיָ עַל עֲלֵתָא תְּדִירָא יִתְעַבֵּד וְנִסְכָּה: כ^ה וּבַיּוֹמָא
 שְׁבִיעָאָה מְעַרַע קָדִישׁ יְהִי לְכוּן כָּל עֲבִידַת פִּלְחוֹן לֹא תַעֲבֹדוּן: כ^ו וּבַיּוֹמָא דְבְּכוּרָא
 בְּקֹרְבִיכוֹן מִנַּחֲחָא תְּדִירָא קָדָם יְיָ בְּעֶצְרִיתִכוֹן מְעַרַע קָדִישׁ יְהִי לְכוּן כָּל עֲבִידַת
 פִּלְחוֹן לֹא תַעֲבֹדוּן: כ^ז וְהִתְקַרְבוּ עֲלֵתָא לְאִתְקַבֵּלָא בְּרַעְנָא קָדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרִי
 תְּרִין וְדָבָר תָּד שִׁבְעָא אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָא: כ^ח וּמִנַּחֲתָהוֹן סֵלֶתָא דְפִילָא בְּמִשְׁחָ תִּלְתָּא
 עֲשָׂרוֹנִין לְתוֹרָא תְּרִין עֲשָׂרוֹנִין לְדָבָרָא תְּד: כ^ט עֲשָׂרוֹנָא עֲשָׂרוֹנָא לְאִמְרָא תְּד
 לְשִׁבְעָא אֲמִרִין: ל צִפִּיר בֶּר עִזִּין תְּד לִכְפֹּרָא עֲלִיכוּן: ל^א בֶּר מְעֵלַת תְּדִירָא וּמִנַּחֲתָה
 תַעֲבֹדוּן שְׁלִמִין יְהוֹן לְכוּן וְנִסְפִּיהוּן: * וּבִירְחָא שְׁבִיעָאָה בְּתוֹד לִירְחָא מְעַרַע קָדִישׁ
 יְהִי לְכוּן כָּל עֲבִידַת פִּלְחוֹן לֹא תַעֲבֹדוּן יוֹם יִבְבָּא יְהִי לְכוּן: כ^ב וְנִסְכָּהוֹן עֲלֵתָא

רש"י

שֶׁל ר' מֹשֶׁה הַדָּרָשׁן רֵאִיתִי וְאֵת: (כד) כֹּאֵלָה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם. שֶׁלֹּא יִהְיֶה פִּיחֲתִין וְהוֹלִכִין בְּסִרִּי
 הָהֵן (ספרי): (כו) וּבַיּוֹם הַבְּכוּרִים. חֲגֵי הַשְּׁבִיעוֹת קָרְוִי בְּכוּרֵי קִצְרֵי חֲשִׁים עַל שֵׁם שְׁתֵּי
 הַלֶּחֶם, שֶׁהֵם רֵאשִׁוִּיִּים לְמִנַּחֲת חֲשִׁים הֶבְאִים מִן הַחֹדֶשׁ (מנח' פ"ד): (לא) תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם
 וְנִסְכֵּיהֶם. אֵף הַנִּסְכִּים יִהְיוּ תְּמִימִים, לְמַדוּ רַבּוֹתֵינוּ מִפָּאן שְׁתֵּינוּ שֶׁהִשְׁלִיךְ קִמְחִין פָּסוּל
 לְנִסְכִּים (שם פ"ו):

for a pleasing odour unto the Eternal, one young bull, one ram, and seven lambs of one year without blemish: ³And their oblation *shall be of* flour mingled with oil, three tenth deals for a bull, and two tenth deals for a ram, ⁴And one tenth deal for the one lamb, throughout the seven lambs; ⁵And one kid of the goats for a sin offering, to make an expiation for you: ⁶Besides the burnt offering of the month, and its oblation, and the continual burnt offering, and its oblation, and their drink offering, according to their manner, for a pleasing odour, a fire offering unto the Eternal. ⁷And ye shall have on the tenth day of this seventh month a convocation of holiness; and ye shall fast: ye shall not do any work *therein*: ⁸But ye shall offer a burnt offering unto the Eternal for a pleasing odour; one young bull, one ram, and seven lambs of one year; they shall be unto you without blemish. ⁹And their oblation *shall be of* flour mingled with oil, three tenth deals to a bull, and two tenth deals to one ram, ¹⁰A several tenth deal for one lamb, throughout the seven lambs: ¹¹One kid of the goats for a sin offering beside the sin offering of expiation, and

רש"י

29. (6) מלבד עלת החדש BESIDES THE BURNT OFFERING OF THE NEW MOON — *besides* the additional offerings of the New Moon which is on the New Year Festival (the New Moon of the seventh month). **(11)** מלבד חטאת הנסכים BESIDES THE SIN OFFERING OF EXPIATION — *i. e.* the goat whose rite was performed within the *Holy of Holies*, which is mentioned in the Sedrah ועלת התמיד — for it, too, was a חטאת, a sin offering, (Lev. XVI. 9) AND THE CONTINUAL BURNT OFFERING — *This means:* and besides the continual burnt offering, ye shall offer these burnt offerings mentioned in v. 8¹). ונסכיהם AND THEIR DRINK OFFERINGS — *This word* refers to the additional offerings which have been written about (v. 8) and to the word תעשו (which Rashi has supplied). It expresses a command: [besides the sin offering of expiation and] besides the continual burnt offering [and its drink offering] ye shall offer these (mentioned in v. 8) and their drink-offerings²). Similar, too, is the meaning every time the expression נסכיהם is mentioned in connection with the offerings of the Festivals (that it alludes to the drink-offerings brought with the additional sacrifices of that Festival), except when used of those of the Feast of Tabernacles, (vv. 17—38) where all such expressions, — ונסכה and ונסכיהם and ונסכיה — which occur in the paragraph about them refer to the תמיד (עלת התמיד מנחתה ונסכה). Nor do they there express a command, for, indeed, the drink offerings that accompany the additional offerings are written down separately for each day (*i. e.*, are specifically commanded for

NOTES

¹) By adding the words תעשו עולות הללו ... ומלבד Rashi brings this statement in accord with those in verses 15, 24 and 31 of the preceding chapter where forms of the verb עשה are found. The sense of the paragraph is: And ye shall offer a burnt-offering etc. and a kid of the goats to atone, besides the sin offering of expiation and besides the continual burnt-offering etc., both of which have already been commanded.

²) The translation is not: Ye shall offer the burnt offerings mentioned in v. 8 besides the sin offering of the Day of Atonement and the continual burnt offering ... and their drink-offerings. For, as Rashi has pointed out on XXVIII. 15, a sin offering requires no drink-offering. The word נסכיהם has therefore to be connected with the word תעשו which Rashi has supplied, so as to be a part of the command expressed by the verb.

לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר בְּדִבְקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד
בִּבְשִׁים בְּגִישָׁנָה שְׁבַעַה הַמִּימָם: י וּמִנְחָתָם סֶלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶר שְׁנֵי עֶשְׂרִים
לְאֵיל: י וְעֶשְׂרוֹן אֶחָד לִבְבֹשׁ הָאֶחָד לַשְּׁבַעַת
הַבִּבְשִׁים: י וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת לִכְפֹּר עֲלֵיכֶם:
י מִלֶּכֶד עֹלֶת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלֶת הַתָּמִיד
וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶם כַּמִּשְׁפָּט לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה
לַיהוָה: ס י וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא--
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם כָּל־מְלֹאכָה
לֹא תַעֲשׂוּ: י וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רִיחַ נִיחֹחַ פֶּר
בְּדִבְקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד בִּבְשִׁים בְּגִישָׁנָה שְׁבַעַה
הַמִּימָם יִהְיוּ לָכֶם: ט וּמִנְחָתָם סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶר שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל הָאֶחָד:
י עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לִבְבֹשׁ הָאֶחָד לַשְּׁבַעַת הַבִּבְשִׁים:
י שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלֶּכֶד חֲטָאת הַכִּפָּרִים

אונקלוס

לְאֶתְקִלָא בְרַעְנָא קֹדֶם יי תור בר תורי חד דבר תר אמרין בני שְׁנָא שְׁבַעַא
שְׁלָמִין: י וּמִנְחָתָהוֹן סֶלֶתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ תִּלְתָּא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא תְּרִין עֶשְׂרוֹנִין
לְדִבְקָא: י וְעֶשְׂרוֹנָא חַד לְאֶמְרָא חַד לִשְׁבַעַא אֶמְרִין: י וְצִפּוֹר בַּר עֲזִי חַד לְחֲטָאתָא
לִכְפֹּרָא עֲלֵיכֶן: י בַּר מַעֲלַת וַרְחָא וּמִנְחָתָהּ וְעֹלֶת תְּדִירָא וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶן
כְּדִתּוּי לְהוֹן לְאֶתְקִלָא בְרַעְנָא קֹדֶם יי: י וּבַעֲשָׂרָא לְרִחָא שְׁבַעַעָא תְּרִין
מַעֲרַע מְדִישׁ וְהִי לָכוֹן וְתַעֲנִין וְהַ נִּפְשֵׁיכֶן כָּל עִבְדִּיתָא לֹא מַעֲבָדוֹן: י וְהִתְקַבֵּן
עֲלֵתָא קֹדֶם יי לְאֶתְקִלָא בְרַעְנָא תור בר תורי חד דבר תר אמרין בני שְׁנָא שְׁבַעַא
שְׁלָמִין וְהוֹן לָכוֹן: ט וּמִנְחָתָהוֹן סֶלֶתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ תִּלְתָּא עֶשְׂרוֹנִין לְתוֹרָא תְּרִין
עֶשְׂרוֹנִין לְדִבְקָא חַד: י עֶשְׂרוֹנָא עֶשְׂרוֹנָא לְאֶמְרָא חַד לִשְׁבַעַא אֶמְרִין: י צִפּוֹר בַּר

רש"י

כט (ו) מלכד עלת החדש. מוספי ראש חדש שהוא כיום ראש השנה: (יא) מלכד חטאת
הכפרים. שעיר הנעשה בקנים האמור באחרי מות, שגם הוא חטאת: ועלת התמיד. ומלכד
עולת התמיד תעשו עולות הללו: ונסכייהם. מוסב על המוספין הנקראים ועל תעשו, והוא
לשון צווי — מלכד עולת התמיד ומנחתה תעשו את אלה ונספיהם, וכן כל נספיהם
האמורים בכל המועדות חוץ משל קרבנות החג, שקל ונספה, ונספיהם, ונספיהם שבהם
מוסבים על התמיד, ואין לשון צווי, שהרי נספיהם של מוספין נקראים לעצמן בכל יום

the continual burnt offering, and the oblation of it, and their drink offerings. ¹²And on the fifteenth day of the seventh month ye shall have a convocation of holiness; ye shall do no servile work, and ye shall celebrate a festival unto the Eternal seven days: ¹³And ye shall offer a burnt offering, a fire offering of a pleasing odour unto the Eternal: thirteen young bulls, two rams, and fourteen lambs of one year; they shall be without blemish: ¹⁴And their oblation *shall be of flour mingled with oil*, three tenth deals to every bull of the thirteen bulls, two tenth deals to each ram of the two rams, ¹⁵And a several tenth deal to each lamb of the fourteen lambs; ¹⁶And one kid of the goats *for a sin offering*, besides the continual burnt offering, its oblation, and its drink offering. ¹⁷And on the second day *ye shall offer* twelve young bulls, two rams, fourteen lambs, of one year, without spot: ¹⁸And their oblation, and their drink offerings, for the bulls, for the rams, and for the lambs, *shall be according to their number, after the manner:*

רש"י

each day, cf. e. g., v. 18: (ומנחתם ונסכיהם)¹. (18) **AND THEIR MEAL OFFERING AND THEIR DRINK OFFERINGS FOR THE BULLOCKS** — The bullocks offered on the Feast of Tabernacles are seventy *in all*, in allusion to the seventy nations of the world, and they gradually decrease in number *each day*, an omen to them of gradual annihilation, but during the period when the Temple existed and these sacrifices were offered they protected them against this misfortune (cf. Succ. 55b). **AND FOR THE LAMBS** — in allusion to the Israelites who are called (Jer. L. 17) "scattered lambs". — They (the lambs) are of fixed number (14) *each day* (a symbol that the Israelites are fixed, imperishable), and their total is ninety-eight, *serving* to avert from them the ninety-eight curses which are *set forth* in Deuteronomy (XXVIII. 15 ff.) — In the paragraph dealing with the second day of the Festival, it is said, (v. 19) ונסכיהם, and this is in reference to the two daily continual offerings (whilst the usual term is נסכה corresponding to ומנחתה that precedes it), and it sometimes uses a modification of the terms usually employed in those paragraphs only in order that some teaching may be deduced from it, as our Rabbis, may their memory be for a blessing, said: in the case of the second day we have נוסכיהם, of the sixth נוסכיה, of the seventh כמשפטם (instead of the usual כמשפטם): the additional letters are מ and י and מ — so you have here מים, "water", — a suggestion

NOTES

¹ In the paragraphs in this and the preceding chapter containing a statement of the additional burnt-offerings to be offered on the New Moon and the Festivals (excluding Tabernacles) there is no specific command that drink-offerings are to accompany them. Rashi therefore sees such a command in the word ונסכו (XXVIII. vv. 16, 24), ונסכיהם (ib. 31; XXIX. 16 and here). In the case of the additional burnt-offerings brought on Tabernacles Rashi finds that their drink-offerings are commanded in the second verse of each paragraph. Consequently he holds that the mention of drink-offerings in the last verse of each paragraph refers to those of the התמיד עולה referred to immediately before. He appears, however, to have overlooked the fact that there is no mention of the drink-offerings of the מוספים in the paragraph dealing with the first day (vv. 12—16). Only the meal-offering is mentioned in v. 14. Consequently if ונסכה in v. 16 means the drink-offering of the התמיד עולה, we have no command at all regarding drink-offerings being required on the first day.

ועלת התמיד ומנחתה ונספיהם: ^{יב} שביעי יב ובחמשה
עשר יום לחדש השביעי מקרא קדש יהיה לכם
כל מלאכת עבודה לא תעשו וחנוכם חג ליהוה
שבעת ימים: ^{יג} והקרבתם עלה אשה ריח ניחח
ליהוה פרים בגריבקר שלשה עשר אילים שנים
בבשים בגישנה ארבעה עשר המימם יהיו:
^{יד} ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר
האחד לשלשה עשר פרים שני עשרנים לאיל
האחד לשני האילים: ^{טו} ועשרון עשרון לבבש האחד
לארבעה עשר בבשים: ^{טז} ושעיר עזים אחד חטאת
מלבד עלת התמיד מנחתה ונספיה: ^{יז} ובינם
השני פרים בגריבקר שנים עשר אילים שנים בבשים
בגישנה ארבעה עשר המימם: ^{יח} ומנחתם ונספיהם
לפרים לאילים ולבבשים במספרם במשפט:

ספור על ו

אונקלוס

עזין חד חטאתא בר מחטאתא דכפוריא נעלת תדירא ומנחתה ונספיהו:
^{יב} ובחמשת עשר יומא לירחא שביעא מנע קדיש יהי לכוז כל עבדת פלחנא
לא מעבדון ותחנון חנא קדם יי שבועא יומין: ^{יג} ותקרבון עלתא קרבן דמתקבל
פרענא קדם יי תורין בני תורי תלת עשר דכרין תרין אמרין בני שנה ארבעה עשר
שלמין יהו: ^{יד} ומנחתהו סלמא דפילא במשח חלמא עשרונין לתורא חד לחלמא
עשר תורין תרין עשרונין לדכרא חד לתרין דכרין: ^{טו} ועשרונא עשרונא לאמר
חד לארבעת עשר אמרין: ^{טז} ושעיר בר עזין חד חטאתא בר מעלת תדירא מנחתה
ונספיה: ^{יז} וביומא תנגא תורין בני תורי תרי עשר דכרין תרין אמרין בני שנה
ארבעה עשר שלמין: ^{יח} ומנחתהו ונספיהו לתורין לדכרין ולאמרין במנגניהו

רש"י

ויום: (יח) ומנחתם ונספיהם לפרים. פרי הנין שבועים הם כנגד שבועים אמות, ומתמעטים
החולכים, סימן קליה היא להם, ובימי המקדש היו מנגנים עליהם מן היסודין (סוכה נ"ה):
ולכבשים. כנגד ישראל שנקראו שה פזורה (יר נ'), והם קבועים, ומנגנים תשעים ושמונה,
לכלות מהם תשעים ושמונה קללות שבמשינה תורה: בשני גאמר ונספיהם על שני תמיד
היום, ולא שנה הלשון אלא לרדוש, כמו שאמר רבותינו ו"ל (ספרי: שבת ק"ג) בשני
ונספיהם, בששי ונספיה, בשביעי במשפטם, מים י"ד מים הרי כאן מים, כמו לנסוד המים

¹⁹And one kid of the goats *for* a sin offering; besides the continual burnt offering, and the oblation thereof, and their drink offerings.

²⁰And on the third day eleven bulls, two rams, fourteen lambs of one year without blemish;

²¹And their oblation, and their drink offerings, for the rams, and for the lambs, *shall be* according to their number, after the manner:

²²And one goat *for* a sin offering; besides the continual burnt offering, and its oblation, and its drink offering.

²³And on the fourth day ten bulls, two rams, *and* fourteen lambs of one year without blemish:

²⁴Their oblation, and their drink offering, for the bulls, for the rams, and for the lambs, *shall be* according to their number, after the manner:

²⁵And one kid of the goats *for* a sin offering; besides a continual burnt offering, its oblation, and its drink offering.

²⁶And on the fifth day nine bulls, two rams, *and* fourteen lambs of one year, without blemish:

²⁷And their oblation, and their drink offerings, for the bulls, for the rams, and for the lambs, *shall be* according to their number, after the manner:

²⁸And one goat *for* a sin offering; besides the continual burnt offering, and its oblation, and its drink offering.

²⁹And on the sixth day eight bulls, two rams, *and* fourteen lambs of one year without blemish:

³⁰And their oblation, and their drink offerings, for the bulls, for the rams, and for the lambs, *shall be* according to their number, after the manner:

³¹And one goat *for* a sin offering;

י' וישעיר-עזים אֶחָד חֲטָאת מִלְּבָב עֹלֹת הַתָּמִיד
 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֶּיהָ: ס' י' וּבָיִום הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים
 עֶשְׂרֵי-עֶשֶׂר אֵילִם שְׁנָיִם כִּבְשִׁים בְּגִי'־שָׁנָה אַרְבָּעָה
 עֶשֶׂר תְּמִימִם: כ"א וּמִנְחָתָם וְנִסְכֶּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם
 וּלְכִבְשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כ"ב וישעיר חֲטָאת
 אֶחָד מִלְּבָב עֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס'
 כ"ג וּבָיִום הָרְבִיעִי פָּרִים עֶשְׂרֵה אֵילִם שְׁנָיִם כִּבְשִׁים
 בְּגִי'־שָׁנָה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם: כ"ד מִנְחָתָם וְנִסְכֶּיהֶם
 לְפָרִים לְאֵילִם וּלְכִבְשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:
 כ"ה וישעיר-עזים אֶחָד חֲטָאת מִלְּבָב עֹלֹת הַתָּמִיד
 מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס' כ"ו וּבָיִום הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה
 אֵילִם שְׁנָיִם כִּבְשִׁים בְּגִי'־שָׁנָה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם:
 כ"ז וּמִנְחָתָם וְנִסְכֶּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וּלְכִבְשִׁים
 בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: כ"ח וישעיר חֲטָאת אֶחָד מִלְּבָב
 עֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ס' כ"ט וּבָיִום הַשְּׁשִׁי
 פָּרִים שִׁמְנֵה אֵילִם שְׁנָיִם כִּבְשִׁים בְּגִי'־שָׁנָה אַרְבָּעָה
 עֶשֶׂר תְּמִימִם: ל' וּמִנְחָתָם וְנִסְכֶּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם
 וּלְכִבְשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: ל"א וישעיר חֲטָאת

אונקלוס

כרתיו: י' וצפיר בר עזין חד חטאתא בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכיהו:
 ב' וביומא תליסאה תורין חד עשר דכרין תרגין אמרין בגי' שגא ארבעא עשר שלמין:
 כ"א ומנחתהו ונסכיהו לתורין לדכרין ולאמרין במגניהו כרתיו: כ"ב וצפירא
 דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכיהו: כ"ג וביומא רביעאה תורין עשרא
 דכרין תרגין אמרין בגי' שגא ארבעא עשר שלמין: כ"ד מנחתהו ונסכיהו לתורין
 לדכרין ולאמרין במגניהו כרתיו: כ"ה וצפיר בר עזין חד חטאתא בר מעלת תדירא
 מנחתה ונסכיהו: כ"ו וביומא חמישאה תורין תשע דכרין תרגין אמרין בגי' שגא
 ארבעא עשר שלמין: כ"ז ומנחתהו ונסכיהו לתורין לדכרין ולאמרין במגניהו
 כרתיו: כ"ח וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכיהו: כ"ט וביומא
 שתיסאה תורין תמנא דכרין תרגין אמרין בגי' שגא ארבעא עשר שלמין:

besides the continual burnt offering, its oblation, and its drink offering. ³²And on the seventh day seven bulls, two rams, and fourteen lambs of one year, without blemish: ³³And their oblation, and their drink offerings, for the bulls, for the rams, and for the lambs, *shall be* according to their number, after their manner: ³⁴And one goat for a sin offering; besides the continual burnt offering, its oblation, and its drink offering. ³⁵On the eighth day there shall be a restriction *from labour* unto you; ye shall do no servile work *therein*: ³⁶But ye shall offer a burnt offering, a fire offering, of pleasing odour unto the Eternal; one bull, one ram, seven lambs of one year without blemish: ³⁷Their oblation, and their drink offerings, for the bull, for the ram, and for the lambs, *shall be* according to their number, after the manner: ³⁸And one goat for a sin offering; besides the continual burnt offering, its oblation, and its drink offering. ³⁹These *things* ye shall do unto the Eternal in your appointed festivals, besides your vows, and your

רש"י

that the libation of water on Tabernacles is of Biblical origin (מן החיור) (Siphre; Sabb. 103b). (35) עצרת חדיה לכם ON THE EIGHTH DAY THERE SHALL BE A RESTRICTION (עצרת) FOR YOU — *you are restricted in the doing of work*¹). Another explanation of עצרת: Restrict yourselves from leaving *Jerusalem*: this teaches that this (the eighth day) requires that they should remain in *Jerusalem* overnight (that the pilgrims should not immediately at the termination of the seventh day begin their homeward journey) (Siphre). And an explanation of it in the Agada is: because on all the seven days of the Festival they offered sacrifices corresponding in number to the seventy nations of the world, and they propose then to set forth on *their way home*, the Omnipresent says to them: "I beg of you make a small banquet for Me, so that I may have some pleasure from you *exclusively*" (Succ. 55b). (36) מֵר אֶחָד אֵיל אֶחָד ONE BULLOCK, ONE RAM — these are an allusion to Israel *who form one nation*: "Stay with me a little longer"²). And this conveys the idea of *God's affection for Israel* — just like children who think to take leave of their father to whom he says, "Parting from you is very hard to me; stay one day more". — A parable! It may be compared to the *case of a king who made a banquet etc.*, as it is related in *Treatise Succah* (55b)³). And in the Midrash of R. Tanchuma it states: The Torah teaches you a rule of conduct — that he who has a stranger *staying with him* should give him on the first day fattened poultry to eat, on the morrow *he should give him* fish to eat, on the next day animal flesh; on the following day he should give him pulse to eat, and on the next day vegetables, diminishing

NOTES

1) The text states: There shall be a restriction upon you; ye shall do no work.

2) It is evident that the words הִתְעַכְכוּ לִי מַעֲט עוֹד are an explanation of עֲצֶרֶת חֲדָיָה לָכֶם, "there shall be to you a keeping back". The catchword מֵר אֶחָד אֵיל אֶחָד and the comment: עֲצֶרֶת חֲדָיָה לָכֶם appear to be crept in as an adaptation from Succa 55b. Or, it may be that the words מֵר אֶחָד אֵיל אֶחָד are to be read without any comment, together with what precedes: make a small banquet for Me so that I may have some pleasure from you — only one bullock, one ram: stay with me a little longer.

3) The parable as given in the Talmud runs as follows: A king spake to his courtiers, "Make (עשו) a great banquet for me". On the last day of the banquet he said to his bosom friend, "Now you make a modest banquet for me, so that I may enjoy myself with you". — Since Rashi states that he is quoting from the Talmud the text must be amended accordingly: מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאֵמֵר לַעֲבָדָיו עֲשׂוּ וְכוּ' or: מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשׂוּ לוֹ עֲבָדָיו וְכוּ'.

אֶחָד מִלְבָּד עַל־תִּתְּמוֹד מִנְחָתָהּ וְנִסְכֶּיהָ :
 ס ^ל וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנַיִם
 בָּבָשִׁים בְּנִי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם: ^ל וּמִנְחָתָם
 וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לְאֵילִם וּלְבָבָשִׁים בְּמִסְפָּרָם
 בְּמִשְׁפָּטָם: ^ל וְשַׁעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְבָּד עַל־תִּתְּמוֹד
 מִנְחָתָהּ וְנִסְכֶּיהָ: ס ^{סס} בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
 עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כֹּל־מִלֵּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:
^ל וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ אִשָּׁה רֵיחַ גִּיחֹחַ לַיהוָה פֶּר אֶחָד
 אֵיל אֶחָד בָּבָשִׁים בְּנִי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:
^ל מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפֶּר לְאֵיל וּלְבָבָשִׁים בְּמִסְפָּרָם
 בְּמִשְׁפָּטָם: ^ל וְשַׁעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְבָּד עַל־תִּתְּמוֹד
 וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֶּיהָ: ^ל אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם
 לִבְד מִגִּדְרֵיכֶם וּגְדֻרְתֵּיכֶם לְעֹלְתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם

אונקלוס

לומנחתהון ונסכיהון לתורין לדברין ולאמרין במנגניהון בדתיו: לא וצפירא
 דחטאתא תד בר מעלת תדירא מנחתה ונסכיה: לב וביומא שבועא תורין
 שבועא דברין תרין אמרין בני שנה ארבעא עשר שלמין: לג ומנחתהון ונסכיהון
 לתורין לדברין ולאמרין במנגניהון בדתיו להון: לד וצפירא דחטאתא תד בר
 מעלת תדירא מנחתה ונסכיה: לה ביומא חמינאה בגש תחי לבון כל עבדת פלחן
 לא תעבדון: לו ותקרבון עלתא קרבן דמתקבל ברענא קדם יו תור חד דבר תד
 אמרין בני שנה שבועא שלמין: לו מנחתהון ונסכיהון לתורא לדברא ולאמרין
 במנגניהון בדתיו: לח וצפירא דחטאתא תד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכיה:

רש"י

מן התורה קחנ: (לה) עצרת תהיו לכם, קצרים בעשית מלאכה; ד"א עצרת — עצרו
 מלצאת, מלמד ששעון לינה; ומדרשו באגדה לפי שכל ימות הרגל הקריבו קנור שבועים
 אמות, ובאין ללכת, אמר להם המקום בבקשה מקם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה
 מקם (סוכה נ"ה); (לו) פר אחד איל אחד, אלו קנור ושראל, התקעבו לי מעט עוד, ולשון
 חבה הוא זה, קבנים הנקשרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי שרידתכם, עקבו עוד
 יום אחד; משל למלך שעשה סעודה בו, כדאיתא במסכת סוכה (שם); ובמדרש רבי
 תנחומא: למדה תורה דרך ארץ שמי שיש לו אבקנאי יום ראשון ואכילנו פסומות, למחר
 ואכילנו דגים, למחר בשר בהמה, למחר מאכילנו קטנית, למחר מאכילנו זרע, פוחת והולך
 קפרי הקנ: (לט) אלה תעשו לה' במועדיכם, דבר הקצוב לחובה; לבד מנגדריכם, אם קאתם
 לדור קרבות קנול, מצנה היא בדרך, או נדרים או נדבות שגזרתם כל השנה, הקריבום

free-will-offerings, for your burnt offerings, and for your oblations, and for your drink offerings, and for your feast offerings.

30. ¹And Moses told the children of Israel, according to all that the Eternal commanded Moses. ²And Moses spake unto the heads of the tribes concerning the children of Israel, saying, This is the word which the Eternal hath commanded. ³If a man vow a vow unto the Eternal, or swear an oath to bind his soul with a bond; he shall not violate his word, he shall do according to all that goeth forth from his mouth. ⁴If a woman also vow a vow unto the Eternal, and bind *herself* by a bond, *being* in her father's house in her youth; ⁵And her father heard her vow, and her bond wherewith she hath bound her soul, and

רש"י

gradually¹), just as *was the case with* the bullocks on the Feast of Tabernacles. (39) אלה תעשו לה' במועדיכם THESE YE SHALL OFFER TO THE LORD ON YOUR APPOINTED FESTIVALS — as something that is laid down as a duty, לבד מנדריכם BESIDES YOUR VOWS [AND YOUR FREEWILL OFFERINGS] — If on the Festival you wish to make a vow to bring a sacrifice, you have a duty ready at hand²) *to your credit and you should bring it on that Festival; or in the case of vow-offerings and freewill offerings which you have vowed all the year, bring them on the Festival.* — Perhaps it will be difficult for one to go up again to Jerusalem to bring his vow-offerings, and consequently he will transgress the command, (Deut. XXIII. 22) "Thou shalt not delay to pay it (*thy vow*)".

30. (1) ויאמר משה אל בני ישראל AND MOSES TOLD THE CHILDREN OF ISRAEL — *This is stated to separate this subject (of sacrifices) from the following (vows).* Such is the opinion of R. Ishmael (Siphre). *What it*

NOTES

¹) This is not an injunction to be inhospitable. By the term אִכְסָנִי is usually meant one who travels from place to place seeking hospitality. Such a one was accorded board and lodging free, but the host was permitted to give him a hint that he should not outstay his welcome. However, he should not do this immediately after the first day, providing the stranger with poultry, and the very next day setting only vegetables before him. The quality of the fare should decrease gradually. The stranger is thus assured several days hospitality, by which time he is expected to have taken the limit and departed.

²) Cf. Yalk. Ex. 201: אַם בָּאָה מִצֹּהוֹ לִידֵּךְ עָשָׂה אוֹתָהּ מִיד.

וּלְנִסְבֵּיכֶם וּלְשִׁלְמֵיכֶם: ל * וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כָּכֵל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

קס"ט למל"ק סענן; ולפסלס"ו סענן; ומפסלס"ו ויד ה' היתה אל אליהו. זמלכ"ס ז' זמקן י"ט:

פ פ פ

י וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: י אֵישׁ כִּי־יָדָר גֵּדֵר לַיהוָה
אוֹת־שִׁבְעַ שְׁבַעַה לְאָסֵר אָסֵר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל
דַּבְּרוּ כְּכֹל־הֵיכָא מִפִּי יַעֲשֶׂה: י ואִשָּׁה כִּי־תָדָר גֵּדֵר
לַיהוָה וְאָסְרָה אָסֵר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנִיעֲרִיהָ: י ושָׁמַע
אָבִיהָ אֶת־גִּדְּרָהּ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ

אונקלוס

לש אלון סעבדון קדם יי קמנעריכון בר סגדריכון ונדקסכון לעלמתיכון ולמנחתיכון
ולנסבֵיכון ולנסבֵט קוֹלִישִׁיכון: א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֵל דִּי סְקִיד יִי
יֵת מֹשֶׁה: פ פ פ

ב ומליל משה עם רישי שבטנא לבני ישראל למימר דין סתנמא די סקיד יי:
י גֵּדֵר אָבִי וְדֵר גֵּדֵר קָדָם יִי אוֹ יָקָם קָדָם לְמִסֵּר אָסֵר עַל נַפְשָׁהּ לֹא יִבְטֹל סַתְנָמָה
כָּכֵל דִּיפּוֹק מְפּוּמָה וְעַבְדִּי י וְאִתְחַמֵּא אָרִי תָדָר גֵּדֵר קָדָם יִי וְאָסְרָת אָסֵר בְּבֵית
אָבוּהָ כְּכִיּוֹתָהָ ה' וְשָׁמַע אָבוּהָ יֵת גִּדְּרָהּ וְאָסְרָהּ דִּי אָסְרָת עַל נַפְשָׁהּ וְיִשְׁתּוֹק

רש"י

כָּכֵל, שָׁמַע יקשה לו לחזור ולשלות לירושלים ולהקריב גִּדְּרִי וְנִמְצָא עוֹבֵר כָּכֵל תַּחֲתָיו:

ל (א) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל, לפי שער פאן
דְּבָרֵי שֶׁל מָקוֹם וּפְרָשַׁת גִּדְּרִים מִתְחַלֵּת בְּדַבּוּרֵי שֶׁל מֹשֶׁה, הַגִּדֵּר לְהַפְסִיק תַּחֲלָה וְלִמֵּר
שְׁחֹר מֹשֶׁה וְאִמְרָה פְּרָשָׁה זוֹ לְיִשְׂרָאֵל, שָׁמַע לוֹ כּוֹ, יֵשׁ בְּמִשְׁמַע שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם זוֹ, אֵלֹא
בְּפְרָשַׁת גִּדְּרִים הַתְּחִיל דְּבָרָיו:

(ב) ראשי המטות. חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר כך לבני ישראל: ומנין
שָׁמַע שָׁמַר הַדְּבָרוֹת כֵּן? סלמוד לומר (שמי' ל"ד) וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל הַנְּשִׂאִים בְּעֵדָה
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם, וְאַחֲרֵי כֵן נִשְׁוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ומה רָאָה לְאִמְרָה פֶּאֶז? לִמֵּד שֶׁהַפְּרָת
גִּדְּרִים בְּיָחִיד מִיּוֹמָתָה, וְאִם אֵין יָחִיד מִיּוֹמָתָה, מִפֶּד בְּשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת: אוֹ יָכוֹל שֶׁלֹּא אָמַר
מֹשֶׁה פְּרָשָׁה זוֹ אֵלֹא לְנְשִׂאִים בְּלִבָּד? נֹאמַר פֶּאֶז זֶה הַדָּבָר וְנֹאמַר בְּשׁוֹשִׁי חוּץ (ויק' י"ז)
זֶה הַדָּבָר, מִה לְהֵלֵךְ וְנֹאמְרָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל — שֶׁנֶּאֱמַר דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְגו' —
אִם זוֹ וְנֹאמְרָה לְכָל (ספרי; נד' ע"ח): זֶה הַדָּבָר. מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא בְּכֹה אָמַר ה' בְּחַצַּת הַלַּיְלָה
(שמי' י"א) וְהִנְבִּיאִים נִתְנַבְּאוּ בְּכֹה אָמַר ה', מוֹסֵף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּלִשׁוֹן זֶה הַדָּבָר.
ד"א זֶה הַדָּבָר מִעוֹט הָאֵל, לִמֵּד שֶׁהִתְקַם בְּלִשׁוֹן הַסֵּדֶר, וּבִעַל בְּלִשׁוֹן הַסֵּדֶר, בְּלִשׁוֹן הַתְּנוּבָה
פֶּאֶז, וְאִם הָלַפּוּ אֵין מוֹתֵר וְאֵין מוֹסֵר (ספרי; נד' ע"ז): (ג) נָדָר. הַאֲמִיר הָרִי עָלֵי קוֹנֵם שֶׁלֹּא
אוֹכֵל אוֹ שֶׁלֹּא אֵקֶשֶׁה דָּבָר פְּלוּנִי: יָכוֹל אֲפִילוּ נִשְׁבַּע שׂוֹאֵכֵל וְגִלּוֹת אֵין קוֹרָא עָלָיו כָּכֵל
הֵיכָא מִפִּי יַעֲשֶׂה? ת"ל לֹאִסֵּר אָסֵר — לְאָסוֹר אֶת הַמִּטָּה וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאָסוֹר (ספרי);
לֹא יַחַל דַּבְּרוּ. כִּמּוֹ לֹא יַחַלֵּל דְּבָרוֹ — לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרוֹ חֲלִין (שם); (ד) בְּבֵית אָבִיהָ. בְּרִשּׁוֹת

Aaron and to his sons and to all the children of Israel, as it is said there, "Speak unto Aaron [and unto his sons and unto all the children of Israel]"! So, too, this was addressed to all of them (and the reason why it is stated here is to tell us that the annulling of vows etc., as above) (cf. Siphre; Ned. 78a). **וְהָיָה הַדָּבָר** THIS IS THE WORD — Moses prophesied with the words (introduced his message by the statement), "Thus saith the Lord, About midnight [will I go into the midst of Egypt]" (Ex. XI. 4), and other prophets *also* prophesied with "Thus saith the Lord", Moses, however, had an additional *superiority* in that he prophesied also with the expression "This is the *actual* word [that God hath spoken]" (Siphre). Another explanation of **וְהָיָה הַדָּבָר** THIS IS THE WORD: it is a restrictive phrase *serving* to intimate that the Sage (the expert) makes use of *the expression* "invalidating" (הַחֲרָה), and the husband (dealing with his wife's vows), *only* of the expression "annulling" (הַסָּרָה), as is the language of Scripture here (e. g., in v. 9), and that if they (one of them) exchanges *the expression*, it (the vow) is not invalidated nor is it annulled *as the case may be* (Siphre; Ned. 77b)¹. **(3) וְהָיָה הַדָּבָר** A VOW — *This is when* one says, Behold, I take upon myself an obligation which is as sacred to me as an offering, that I will not eat, or that I will not do such-and-such a thing. — One might think that if he swears that he will eat the flesh of an animal which has not been slaughtered properly according to the rite that I may apply to him the text, "He shall do according to all that goeth forth from his mouth"! It, however, says, "[If he takes an oath] to forbid something to himself", *i. e.*, to forbid *for himself* something which is *permissible to him* — and not to make permissible that which is *forbidden to him* (Siphre). **לֹא יִהְיֶה דְבָרוֹ** This is the same as **לֹא יִחַל לֵל דְבָרוֹ** (the root of **יִחַל** being **חָלַל**): He shall not make his own word *to bear* a secular character (חֲלִיץ) (Siphre; see also Rashi on Lev. XXI. 4). **(4) בְּבֵית אָבִיהָ** [IF A WOMAN VOW] ... BEING IN HER FATHER'S HOUSE

NOTES

¹ See Appendix.

רש"י

means is: since up to now we have the words of the Omnipresent *to Moses* (XXVIII. 1—2: "And the Lord said to Moses, 'Command the children of Israel, etc.'") and the chapter about vows *that follows* begins with an utterance of Moses ("And Moses spake"), it is necessary first to make a break by stating that Moses in turn told this section to Israel ("And Moses told etc."), for if this were not *done* it would imply that he did not tell them this section *about the sacrifices*, but began his address with the chapter about vows.

(2) ראשי המטות [AND MOSES SPAKE TO] THE HEADS OF THE TRIBES [OF THE CHILDREN OF ISRAEL] — *This does not mean that he spoke only to the princes of the children of Israel and not to the people also, but that he showed respect to the princes by teaching them first and that afterwards he taught the children of Israel. This explanation seems to assume that this was the general method of instruction, but from what Biblical verse may we infer that this was so in the case of all addresses, and that this was no exceptional case?* Because it says, (Ex. XXXIV. 31—32) "[And Moses called unto them], and Aaron and all the princes of the congregation returned unto him and Moses spake unto them; and afterwards all the children of Israel came nigh, [and he gave them all the commandments which the Lord had spoken to him in Mount Sinai]". *But if this be no exceptional case, what reason is there for Scripture going out of its way to state it here? Because by specially stating that the laws about vows were taught in the first instance to the princes and afterwards to the Israelites, it intends to teach that the annulling of vows is really to be effected by one person who is expert in the Law, and that only if there be no such expert, may they be annulled by three ordinary persons. But you may perhaps say that the statement does mean that Moses spoke this section only to the princes of the children of Israel, and that Moses did not speak to them also, and that consequently nothing about the expert and laymen can be inferred!* But it is stated here, "This is the word", and it is stated in the passage dealing with "animals slaughtered outside the sanctuary" (Lev. XVII. 2) "This is the word". What is the case there? It was addressed to

her father held his peace at her; then all her vows shall stand, and every bond wherewith she hath bound her soul shall stand. ⁶But if her father disallow her in the day that he heareth; not any of her vows, or of her bonds, wherewith she hath bound her soul, shall stand: and the Eternal shall forgive her, because her father disallowed her. ⁷And if she were at all *betrothed* to a man, and there are vows upon her, or an utterance of her lips, wherewith she bound her soul; ⁸And her betrothed heard *it*, and held his peace at her in the day that he heard *it*; then her vows shall stand, and her bonds wherewith she bound her soul shall stand. ⁹But if her husband disallow her on the day that he hear *it*; then he shall make void her vow which is upon her, and the utterance of her lips, wherewith she bound her soul: and the Eternal shall forgive her. ¹⁰But the vow of a widow, and of her that is divorced, with whatever they have bound their souls,

רש"י

— *i. e.*, under her father's control, but the law here stated applies even though she be not in his house, *provided she be under his control* (Siphre).
 בנעריה IN HER YOUTH — *when she is a נערה i. e.*, in the first state of womanhood, but not when she is a קטנה, a minor. and not when she is a בוגרת (in full womanhood); for so far as a minor is concerned, her vow is in general no vow (it is null and void ab initio), and a בוגרת is not under her father's control so that he can annul her vows. What is a קטנה, a minor, in respect to vows? We may gather this from what our Rabbis said: a woman of eleven years and one day must have her vows investigated until she reaches the age of twelve years; if she understands in Whose name it is that she has made the vow or in Whose name it is she has dedicated the thing, her vow is a vow, but a woman of twelve years and a day does not require that any investigation should

וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ בֶל־נִדְרֶיהָ וְכֹל־אִסָּר אֲשֶׁר־
 אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: י וְאִם־הָיָא אָבִיהָ אִתָּהּ
 בַּיּוֹם שָׁמָעוּ בֶל־נִדְרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־
 נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיְהִי וַיִּסְלַח לָהּ כִּי־הָיָא אָבִיהָ אִתָּהּ:
 י וְאִם־הָיָא תַּהֵיָה לְאִישׁ וְנִדְרֶיהָ עָלָהּ אֹו מִבְּטָא
 שִׁפְתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ: ח וְשָׁמַע אִישָׁהּ
 בַּיּוֹם שָׁמָעוּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נִדְרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ אֲשֶׁר־
 אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ: ט וְאִם בַּיּוֹם שָׁמַע אִישָׁהּ
 יָגִיד אוֹתָהּ וְהִפָּר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלָהּ וְאֵת מִבְּטָא
 שִׁפְתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיְהִי וַיִּסְלַח־לָהּ:
 י וְנָדָר אֶלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כָּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ

אונקלוס

לה אבוקא ויקומון כל נדרהא וכל אסרי די אסרת על נפשה וקומון: י ואם אעדי
 אבוקא ומה ביומא דשמע כל נדרהא ואסרהא די אסרת על נפשה לא ויקומון ומן
 קרם יי וישתבך לה אעדי אבוקא ומה: י ואם מהנה תהוי לגבר ונדרהא עלה או
 פרוש ספוקהא די אסרת על נפשה: ח וישמע בעלה ביומא דשמע וישתוק לה
 ויקומון נדרהא ואסרהא די אסרת על נפשה וקומון: ט ואם ביומא דשמע בעלה
 אעדי ומה ויבטל ית נדרהא די עלה וית פרוש ספוקהא די אסרת על נפשה ומן

רש"

אביה ואפילו אינה בביתו (שם): בנעריה. ולא קטנה ולא בוגרת, שהקטנה אין נדרה נדרה,
 והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפטר נדריה: ואי זו היא קטנה? אמר רבתינו בת י"א
 שנה ויום אחד נדריה נכדקין, אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה, נדרה נדרה, בת
 י"ב שנה ויום אחד אינה צריכה לבדק: (י) ואם הניא אביה אתה, אם קנע אותה מן הנדרה,
 כלומר שהפטר לה. הנאה זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר ואם ביום שמע אישה יגיד
 אותה והפטר (פסוק ט) הני אומר הנאה זו הפטרה. ופשוטו לשון מניעה והפטרה, וכן ולקחה
 תניאון (במ' ל"ב), וכן שמן ראש אל יגי ראשי (תה' קמ"א), וכן וידעתם את תנאותי
 (במ' י"ד) — את אשר סרתם מעלי: וה' יסלח לה. במה התנבט בדבר? באשה שנגדרה
 כגויר ושמע בעלה והפטר לה, והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה יין ומספקא למתים,
 זו היא שצריכה ליתרה ואע"פ שהוא מוסר, ואם המוסרין צריכים סליחה, מ"ן לשאינן
 מוסרים (עי' קיד' פ"א): (י) ואם היו תהיה לאיש. זו ארוסה, או אינו אלא נשואה? כשהוא
 אומר ואם בית אישה נדרה כרי נשואה אמור, וכאן בארוסה, ובא לחלוק בה שאביה
 ובעלה מפורין נדריה, הפטר האב ולא הפטר הבעל, או הפטר הבעל ולא הפטר האב, כרי זה
 אינו מוסר, ואין צריך לומר אם קנס אהר מקם: ונדריה עליה. שנגדרה בבית אביה, ולא
 שמע בהן אביה ולא הוסרו ולא הוקמו (עי' ספרי): (ח) ושמע אישה וגי. כרי לך שאם
 קנס הבעל שהוא קנס: (ט) והפטר את נדרה. יכול אפילו לא הפטר האב, מ"ל (פסוק י"ז)
 כנצריה בית אביה — כל שכנצריה ברשות אביה היא (ספרי שם): (י) כל אשר אסרה על

vows have not been annulled and have been transgressed! (cf. Kidd. 81b).

(7) **וְאִם הָיָה תְּהִיָּה לְאִישׁ** AND IF SHE BECOMES A MAN'S — (a phrase used for marriage). This refers to a woman who becomes betrothed (**אֲרוּסָה**). Or perhaps *this* is not so, but it refers to a married woman (one who has joined her husband; cf. Rashi on Lev. XXI. 9)! When, however, it says, (v. 11) "And if she vowed in her husband's house", it is evident that a married woman is being spoken of *there*, and here, *therefore*, the text is speaking of one who has been *only* betrothed. And it (the separate mention of her) is intended to make a different rule about her — that her father¹) and her husband must annul her vow: if the father annulled and the husband did not annul, or the husband annulled and the father did not annul, then this vow is not regarded as annulled, and it is not necessary to state (and it is a matter of course) that if one of them confirmed the vow the other has no power to annul it (Siphre; Ned. 67a). **וְנִדְרֶיהָ עִלֶּיהָ** [AND IF SHE BECOMES A MAN'S] AND HER VOWS ARE UPON HER — *It means* that she had made the vows being in her father's house, and her father did not hear them, and so they were neither annulled nor confirmed *at the time of her betrothal* (cf. Siphre). (8) **וּשְׁמַע אִשָּׁה וּגְרָ** BUT IF HER HUSBAND HEARD etc. — Here you have the case that if the husband confirmed the vow, it is confirmed²). (That the father may confirm the vows of his betrothed daughter is given in v. 5 which statement applies also to vv. 6 ff. — see Note). (9) **וְהִסֵּר אֶת נִדְרָהּ** AND HE (THE HUSBAND) ANNULS HER VOW — One might think that *since confirmation by the husband does not require the assent of the father*, in the case mentioned here it is annulled even if the father has not annulled it! It, however, states, (v. 17): "[These are the laws . . . relating to a father with his daughter] **בְּנִעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ**" which means: so long as she is *בְּנִעֻרֶיהָ* (not fully married) she is under her father's control (Siphre). (10) **כָּל אֲשֶׁר אָמְרָה עַל נִפְשָׁהּ יִקֹּם עִלֶּיהָ** [BUT THE VOW OF A WIDOW

NOTES

¹) This is derived from the fact that the verse begins with the copulative **ו**, thus connecting it with the preceding verse which speaks of the father confirming or annulling his daughter's vows. The sense is: "And so, too, if she be betrothed", for she is still partly under her father's control.

²) The explanation of the verse is: And if her husband (i. e. the man to whom she is betrothed) hears her vow and remains silent, then her vows are confirmed, even though the father now annuls them.

רש"י

be made *regarding her vow*¹⁾ (Ned. V. 6). (6) **וְאִם הִנִּיא אֲבִיהָ אֹתָהּ** BUT IF HER FATHER DISALLOWED HER — *The Hebrew signifies*, "if he withholds her" from the vow, that is to say, that he annuls it for her. I would not know what this expression **הִנִּיא**, "withholding", implies (i. e., how he withholds her) — but when it states, (v. 9) "But if on the day that he hears, he withholds her and annuls [her vows]", one must admit that "the withholding" consists in "annulling the vow" (i. e. in exclaiming **לֹךְ מוֹסֵר**). But *still* the plain meaning is that it is a term for "withholding" and "removing" (and the word **וְהָסֵר** only shows how and by what means she is to be withheld from keeping her vow); and similar is (XXXII. 7): "And wherefore do you remove (**תִּנְיֹאן**) [the heart of the children of Israel from the idea of passing over the land]"; and so, too, (Ps. CXLI. 5): "Oil so choice, let not my head turn away (**יִנִּיא**)", and similar, also, (XIV. 34): "And ye shall know My turning aside (**תִּנְוֹתִי**)" — *i. e. ye shall know* that ye have turned aside from Me. **וְה' יִסְלַח לָהּ** AND THE LORD SHALL FORGIVE HER — Of what is Scripture *here* speaking? Of a woman who, *e. g.*, vowed that she would become a Nazarite, and whose father²⁾ heard it and annulled it for her, but she knew it not, and transgressed her vow and drank wine or made herself unclean by means of a corpse. It is such a woman who requires forgiveness even though it (her vow) has been annulled. — And if those whose vows have been annulled require forgiveness *in such a case*, how much more is this so for those whose

NOTES

¹⁾ Under no circumstances can the actions of a minor have any validity. Since the Mishna quoted states that when she is eleven years and one day old (i. e. when she has begun her twelfth year) that her vow is, under the circumstances mentioned, binding upon her, it follows that until she enters into her twelfth year she is still a minor. The general rule is that a girl is a minor until the completion of her twelfth year. So far as vows are concerned the period of when she ceases to be a minor is advanced by twelve months. This is the so-called **עֲתַת נָדָרִים**.

²⁾ The ordinary editions of Rashi have **בַּעֲלָהּ** "her husband". This comment is made in Nazir 23a and Kiddushin 81b on v. 13, and has been transferred to this verse without any alteration of "her husband" into "her father". It may be that Rashi himself attached it to v. 13, and it was transferred to here (without the necessary alteration, however), because this is the first occasion where we have the words **וְה' יִסְלַח לָהּ**.

shall stand against her. ¹¹And if she vowed in her husband's house, or bound her soul by a bond with an oath; ¹²And her husband heard it, and held his peace at her, *and* disallowed her not; then all her vows shall stand, and every bond wherewith she bound her soul shall stand. ¹³But if her husband hath utterly made them void on the day he heard *them*; *then* whatsoever goeth forth from her lips concerning her vows, or concerning the bond of her soul, shall not stand; her husband hath made them void, and the Eternal shall forgive her. ¹⁴Every vow, and every binding oath to afflict the soul, her husband may establish it, or her husband may make it void. ¹⁵But if her husband altogether hold his peace at her, from day to day; then he establisheth all her vows, or all her bonds, which *are* upon her: he establisheth them, because he held his peace at her in the day that he heard *them*. ¹⁶But if he shall any ways make them void, *some time* after that he hath heard *them*, then he shall bear her iniquity. ¹⁷These *are* the statutes which the Eternal commanded Moses, between a man and his wife; between a father and his daughter, *being yet* in her youth in her father's house.

31. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Avenge the children of

ישי

AND OF ONE WHO IS DIVORCED] EVERYTHING WHEREWITH SHE HATH BOUND HER SOUL SHALL STAND AGAINST HER — because she is not under the control of a father or under the control of a husband. Scripture is speaking of one who is a widow after having been fully married (נשואה), but in the case of one who becomes a widow after having *only* been betrothed, if her husband dies his entire authority becomes emptied (void) and returns to her father (Ned. 70a). (11) ואם בית אישה נדרה AND IF SHE VOWED IN HER HUSBAND'S HOUSE — *Here* Scripture is speaking of a woman who is fully married (Ned. 67a). (14) כל נדר וכל שבועת אפר וגו' EVERY VOW AND EVERY BINDING OATH [TO AFFLICT THE SOUL HER HUSBAND MAY CONFIRM IT OR HER HUSBAND MAY ANNUL IT] — Because it states that a husband may annul his wife's vows, one might think that all vows are implied! It therefore states: "[every vow] ... to afflict the soul" — he may annul only vows to afflict the soul, and these are set forth in Treatise Nedarim (79b) (Siphre). (15) מיום אל יום [BUT IF HER HUSBAND ALTOGETHER HOLD HIS PEACE AT HER] FROM DAY TO DAY — In order that you should not say that *ביום שמעו* in v. 13 means that the husband has the right of annulling from the time on the day when she made the vow to the same time on the next day (i. e., twenty-four hours), it accordingly states *מיום אל יום*, i. e., from the day when she makes the vow up to the next day, — to tell you that he may annul the vow only up to when it becomes dark for then another day begins (cf. Ned. 76b). (16) אחרי שמעו [BUT IF HE SHALL AT ALL ANNUL THEM] AFTER HE HATH HEARD THEM — i. e., after he has heard and confirmed them¹) — that he had said, "I am content with it", then if he turns and annuls it even on the same day,

NOTES

¹) The words *אחרי שמעו* must be taken in the sense of "hearkening", "giving consent", for v. 13 gives a man the right to annul his wife's vow when he first hears it, and no sin is thereby involved.

יָקוֹם עָלֶיהָ: י' וְאִם־בֵּית אִישָׁה נִדְרָה אֲרֹאסָהּ אַפֵּר
עַל־נַפְשָׁהּ בַּשְּׂבָעָה: י"ב וְשָׁמַע אִישָׁה וְהִחָרַשׁ לָהּ לֹא
הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אִפֶּר אֲשֶׁר־אָסְרָהּ
עַל־נַפְשָׁהּ יָקוֹם: י"ג וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם וְאִישָׁה בְּיוֹם
שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצֵא שְׂפָתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹא־פֵר נַפְשָׁהּ לֹא
יָקוֹם אִישָׁה הַפֹּס וְיִתְּנָה יִסְלַח־לָהּ: י"ד כָּל־נִדֵּר וְכָל־
שְׂבָעַת אִפֶּר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יְקִימוּ וְאִישָׁה יִפְרֶנּוּ:
טו' וְאִם־הִחָרַשׁ יַחְרִישׁ לָהּ אִישָׁה מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהַקִּים
אֶת־כָּל־נִדְרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אִסְרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַקִּים
אֹתָם בַּיַּהֲחָרַשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ: טז' וְאִם־הָפֵר יָפֵר
אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנִשָּׂא אֶת־עֹנָהּ: י"ז אֵלֶּה הַחֻקִּים
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב
לְבָתוֹ בְּנִעְרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ לא שני * וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כ' נָתַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת

אונקלוס

קָדָם וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ: טו' וַיִּנְדֵּר אֶרְמֵלָא וּמְתָרְקָא כָּל דִּי אָסְרַת עַל נַפְשָׁהּ יָקוֹם עָלֶיהָ:
י"א וְאִם בֵּית בַּעֲלָה נִדְרָה אוֹ אָסְרַת אִפֶּר עַל נַפְשָׁהּ בְּקִיּוֹם: י"ב וְיִשְׁמַע בַּעֲלָה וְיִשְׁתַּוֵּק
לָהּ לֹא אַעֲדִי וְיִתְּהוֹן וְיִקְוִמוּן כָּל נִדְרָהָ וְכָל אִפֶּר דִּי אָסְרַת עַל נַפְשָׁהּ וְיִקְוִמוּן: י"ג וְאִם
בַּטָּלָא וּבַטָּל יִתְהוֹן בַּעֲלָה בְּיוֹמָא דִּי שָׁמַע כָּל אִפְסָקוֹת סְפוֹתָהָ לְנִדְרָהָ וְלֹא־פֵר
נַפְשָׁהּ לֹא יְקִימוּן בַּעֲלָה וּבַטָּלָנוּן וְכָדָם וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ: י"ד כָּל נִדֵּר וְכָל קִיּוּמַת
אִפֶּר לְסִנְפָּא נַפֶּשׁ בַּעֲלָה וְקִיּוּמָנוּן וּבַעֲלָה וּבַטָּלָנוּן: טו' וְאִם מִשְׁתַּוֵּק וְיִשְׁתַּוֵּק לָהּ בַּעֲלָה
מִיּוֹם לְיוֹם וְיִקְוִם יָת כָּל נִדְרָהָ אוֹ יָת כָּל אִסְרָהָ דִּי עָלָה וְקָנָם וְיִתְהוֹן אַרְי שְׁתַּוֵּק
לָהּ בְּיוֹמָא דְשָׁמַע: טז' וְאִם בַּטָּלָא וּבַטָּל יִתְהוֹן בְּמֵר דְשָׁמַע וּיִקְבַּל יָת חֹבֶבָה: י"ז אֵלֶּין
קָנְיָא דִּי פִקִּיר וְיִת מֹשֶׁה בֵּין גִּבֵּר לְאַתְתָּהּ בֵּין אָבָא לְבִרְתָּהּ בְּרִבְיוֹתָהָ בֵּית
אָבוּתָהּ: * וּמְלִיל וְיִ עַם מֹשֶׁה לְמִיּוֹר: כ' אַחֲפָרַע פְּרָעָנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן מְדִינָא

רש"י

נַפְשָׁהּ יָקוֹם עָלֶיהָ. לְפִי שְׂאִינָה לֹא כְּרִשּׁוֹת אָב וְלֹא כְּרִשּׁוֹת בַּעַל, וּבִאֲלֻמָּה מִן הַנִּשְׁאִין
הַכְּתוּב מְדַבֵּר, אָבֵל אֲלֻמָּה מִן הָאֲרוּסִין מֵת הַבַּעַל וְהִירֻקָּה וְחֻזְרָה רִשּׁוֹת לְאָב (נר' ע'): *
(י"א) וְאִם בֵּית אִשָּׁה נִדְרָה. בְּנִשְׁוָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר (שם ס"ז): (י"ד) כָּל נִדֵּר וְכָל שְׂבָעַת
אִפֶּר וְנִי. לְפִי שְׂאֻמֵּר שֶׁבַעֲבֵל מִפֶּר, כִּי כָּל נִדְרִים בְּמִשְׁמַע, תִּלַּע לַעֲנֹת נַפֶּשׁ — אֵינוֹ מִפֶּר
אֵלָּא נִדְרֵי עֲנִי נַפֶּשׁ בְּלֻבָּה, וְהֵם מִפְּרָשִׁים בְּמִסֵּי נִדְרִים (רף ע"ט): (טו') מִיּוֹם אֶל יוֹם.
שֶׁלֹּא תֵּאֵמַר מֵעַתָּה לַעֲנֹת, לְכָד נֵאֵמַר מִיּוֹם אֶל יוֹם, לְלֻמָּדָה שְׂאִין מִפֶּר אֵלָּא עַד שֶׁתִּחַשְׁדֵּךְ
(נר' ע"ו'): * (טז') אַחֲרֵי שָׁמַע. אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמַע וְקָנָם, שְׂאֻמֵּר אֲשֶׁר בּוֹ, וְחֻזְרָה וְהִסֵּר לָהּ אֲשִׁילֹ

Israel of the Midianites: afterwards shalt thou be gathered unto thy peoples. ³And Moses spake unto the people, saying, Equip some of yourselves for the host, and let them go against the Midianites, to execute the vengeance of the Eternal against Midian. ⁴Of every tribe a thousand, throughout all the tribes of Israel, shall ye send to the host. ⁵So there were delivered over out of thousands of Israel, a thousand of every tribe; twelve thousand equipped for the host. ⁶And Moses sent them to the host, a thousand of every tribe, them and Phinehas the son of Eleazar the priest, to the host, with the vessels of holiness, and the trumpets to blow, in his hand. ⁷And they warred against the Midianites, as the Eternal commanded Moses; and they slew every male. ⁸And they slew the kings of Midian, among those pierced by them; *namely*, Evi, and

רש"י

הוא ענה HE SHALL BEAR HER INIQUITY — "he" is made to take her place. We learn from here that he who makes another take a false step takes his place in respect to all punishments *which he would incur* (Siphre).

31. (2) מֵאֵת הַמִּדְיָנִים [AVENGE THE CHILDREN OF ISRAEL] OF THE MIDIANITES — but not of the Moabites, for the Moabites entered into the matter out of fear, because they feared that they might plunder them, since about them it was stated only, (Deut. II. 9) "Do not contend with them in battle"; but the Midianites, however, had got excited (had interfered) in a quarrel that did not concern them. Another explanation of *why God forbade them to wage war against the Moabites, and which explains at the same time why they had been forbidden to wage war against the Ammonites* (cf. Deut. II. 19): because, said He, of the two goodly doves (virtuous women) which I am to bring forth from them, — Ruth the Moabitess, and Naamah the Ammonitess, Solomon's mother (B. Kam. 38b).

(3) וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה וְגו' AND MOSES SPAKE etc. — Although he had heard (v. 2) that his death was associated with this matter, he did it gladly and did not delay (Siphre). והלצו — *Understand this as the Targum does in the sense of "equipped (חלוצי) for war", armed.* אֲנָשִׁים MEN — righteous men, and similar is, (Ex. XVII. 9) "Choose men for us", and so, too, (Deut. I. 13) "men wise and well-known" (Tanch.). נִקְמָה ה' "THE VENGEANCE OF THE LORD"

— This is really equivalent to the expression God had employed (v. 2), "the vengeance of the children of Israel", because whoever attacks Israel is as though he attacks the Holy One, blessed be He. (4) לְכָל מִשְׁבֵּט יִשְׂרָאֵל [A THOUSAND OF EVERY TRIBE] THROUGHOUT ALL THE TRIBES OF ISRAEL — including, therefore, the tribe of Levi¹) (Siphre). (5) וַיִּמְסְרוּ SO THERE WERE HANDED OVER ... [A THOUSAND OF EVERY TRIBE] — *This serves to tell you in what high esteem the shepherds of Israel were really held — how dear they were to Israel. Before they had heard of his approaching death what does it state? That Moses felt constrained to exclaim about them, "They are almost ready to stone me!"* (Ex. XVII. 14). But when they heard that Moses' death was associated with the execution of vengeance upon Midian (cf. v. 2), they refused to go to war until they were "handed over" against their own will (Siphre). (6) אֶתְּכֶם וְאֶת פִּינְחָס [MOSES SENT THEM ... TO THE WAR], THEM AND PHINEAS — *The repetition of the word אֶתְּכֶם, "them", in association with Phineas' name tells us that Phineas was regarded as equal to all of them together. — But why did Phineas go and Eleazar did not go? The Holy One, blessed be He, said, "He who made a beginning with this meritorious work, in that he slew Kozbi the daughter of Zur (who was a Midianitess), let him complete it". — Another explanation why Phineas*

NOTES

¹) See Appendix.

הַמִּדְיָנִים אַחֲרֵי הָאֶסְפָּא אֶל־עַמּוּדָה: ^י וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־
הָעָם לֵאמֹר הִחַלְצוּ מֵאֲהָבְכֶם אֲנָשִׁים לִצְבָא וַיְהִי
עַל־מִדְיָן לָתֵת נָקֻמַּת־יְהוָה בְּמִדְיָן: ^י אֵלֶּה לַמִּטָּה
אֵלֶּה לַמִּטָּה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לִצְבָא:
^י וַיִּמְסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֶּה לַמִּטָּה שְׁנַיִם־עָשָׂר
אֵלֶּה חֲלוּצֵי צְבָא: ^י וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֵלֶּה לַמִּטָּה
לִצְבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר חֵבְהִן לִצְבָא
וְכָל־יְהוֹדָשׁ וַחֲצִצְרוֹת הַתְּרוּעָה בִּידּוֹ: ^י וַיַּצְבְּאוּ עַל־
מִדְיָן בְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהֲרֹגוּ כָּל־
זָכָר: ^י וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חֲלָלֵיהֶם אֶת־אֲנִי

אונקלוס

בְּחֵר בֶּן הַתְּכַנְשׁ לַעֲמֻדָה: וְכַלִּיל מֹשֶׁה עִם צִמָּא לְמִימְרָא וְרוּחוֹ מִכְּבוֹן גְּבִרִין לְחִילָא
וַיְהִינן עַל מִדְיָן לְמִיתָא פִּרְעֻנוֹת דִּין צִמָּא דִּינָא בְּמִדְיָן: ד' אֲלֵפָא לְשִׁבְטָא אֲלֵפָא לְשִׁבְטָא
לְכָל שִׁבְטָא דְיִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְחִילָא: ה' וְאֶת־בְּחֵרָא מֵאֲלֵפָא דְיִשְׂרָאֵל אֲלֵפָא
לְשִׁבְטָא תְּרֵי עָשָׂר אֲלֵפִין מִדְיָן חִילָא: י' וַיִּשְׁלַח יְהוָה מֹשֶׁה אֲלֵפָא לְשִׁבְטָא לְחִילָא
יְהוָה וַיִּתְּ פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בְּחֵנָא לְחִילָא וְכָנִי דְקוּדְשָׁא וַחֲצִצְרוֹן וּבְכָתָא בִּידּוֹ:
י' וְאֶת־חֲבֵרָא עַל מִדְיָן בְּמָא דִּי פִקְדוֹן יִי יְת מֹשֶׁה וְקִטְלוּ כָּל דְּכֹנָא: ח' וַיִּתְּ מַלְכֵי מִדְיָן

רש"י

בו כיום (ספרי): ונשא את עונה. הוא מקדם תחתי; למדנו מכאן שהעונות סקלה לחברו
הוא נקדם תחתי ללך עונשין (ספרי):

לא (ב) מאת המדינים. ולא מאת המואבים, שהמואבים נקנסו לדרך מחמת יראתו, שהיו
וראים מהם שיהיו שוללים אותם. שלא נאמר אלא ואל תהרג בם מלחמה (דב' ב'), אבל
מדינים נהעצרו על ריב לא להם: ד"א משני שני פרידות טובות שיש לי להוציא מהם —
רוח המואבה ונקמה העמונית (ב"ק ל"ח): (ג) וידבר משה וכו'. אע"פ ששמע שמיחתו
תלויה בדרך עשה בשמחה ולא אחר (ספרי): החלצו. בתרגומו, לשון חלוצי צבא — מוֹנִיָּם:
אנשים. צדיקים, וכן בחר לנו אנשים (שמי י"ו). וכן אנשים חכמים וידעים (דב' א'): נקמת
ה'. שהעומד כנגד ישראל באלו עומד כנגד הקב"ה: (ד) לכל מטות ישראל. לרבות בשם
לוי (ספרי): (ה) וימסרו. להודיע שבהן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל,
עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר: עוד מעט וסקלני (שמי י"ו). ומששמעו שמיחת
משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על דרך (ספרי): (ו) אתם ואת
פינחס. מיד שהיה פינחס שקול כנגד כלם (ספרי): ומשני מה הלך פינחס ולא הלך
אלעזר? אמר הקב"ה מי שהתחיל במצוה, שהרג קובי בת צור, ונמור: ד"א שהלך לנקום
נקמת יוסף אבי אמו, שנאמר והמדינים מקרו אותו (בר' ל"ו): ומנין שהיתה אמו של פינחס
משל יוסף? שנאמר מבנות פוטאל (שמי ו') — מנרע ותרע שפטם עגלים לע"ן, ומנרע יוסף
שפטפט בנצרו (סוטה מ"ג): דבר אחר שהיה משום מלחמה (שם): וכלי הקדש. זה הארון
והצ"ץ, שהיה בלעם עמהם ומפרים מלכי מדין בקששים והוא עצמו פורע עמהם, הראה
להם את הצ"ץ שהשם חקוק בו והם נוטלים, לכך נאמר "על חלליהם" במלכי מדין —

Rekem, and Zur, and Hur, and Reba, five kings of Midian: Balaam also, the son of Beor, they slew with the sword. ⁹And the children of Israel took *all* the women of Midian captives, and their little ones, and took all their beasts, and all their cattle, and all their goods. ¹⁰And they burnt all their cities wherein they dwelt, and all their strongholds, with fire. ¹¹And they took all the spoil, and all the prey, *both* of men and of beasts. ¹²And they brought the captives, and the prey, and the spoil, unto Moses and Eleazar the priest, and unto the congregation of the children of Israel, unto the camp at the plains of Moab, which *are* by the Jordan near Jericho. ¹³And Moses, and Eleazar the priest, and all the princes of the congregation, went forth towards them without the camp. ¹⁴And Moses was angry with those appointed over the force, *with* the officers over thousands, and officers over

רש"י

and not Eleazar *was* it that he went to take vengeance for Joseph, his mother's ancestor, as it is said, (Gen. XXXVII. 36) "And the Midianites sold him [unto Egypt]". And from where *do we know* that Phineas' mother was of the family of Joseph? Because it is said, (Ex. VI. 25) *that she was* "one of the daughters of Putiel" (see Rashi on that verse) — *which is explained to mean that she was* of the seed of Jethro who used to fatten (מטט) calves for idolatrous worship, and of the seed of Joseph who overcame (מטט, who talked or argued with) his passions (cf. Siphre; Sota 43a). Another explanation: Phineas *was* because he was the high priest anointed for war purposes (cf. Deut. XX. 2 and Rashi thereon) (Sota 43a). וכלי הקדש AND THE VESSELS OF HOLINESS ... [WERE WITH THEM] — these were the Ark and the Golden Plate (which are termed קדש, "holiness", in Num. IV. 20 and Lev. VIII. 9 respectively) (cf. Siphre; Sota 43a). — Because Balaam was with them (the Midianites) and through enchantment he made the kings of Midian float *in the air* and he himself floated with them, he (Phineas) showed them (held up to them) the Golden Plate upon which the Divine Name was engraved and they *immediately* fell to the ground. On this account it is said (v. 8) of the Kings of Midian *that they were killed* "upon those belonging to them who had been killed", meaning that they fell from the air upon those who had *already* been killed; and similarly of Balaam it is written in the book of Joshua (XIII. 22): "[And Balaam the son of Beor did the children of Israel slay] upon those who were slain by them" (Jer. Sanh. 10₂; Tanch.). בירו means IN HIS POSSESSION (not actually "in his hand", for it was impossible for him to hold these sacred objects in his hand), similar to (XXI. 26) "And he took all his land from his possession (מירו)" (Siphre). (8) חמשת מלכי מדין THE FIVE KINGS OF MIDIAN — But can I not see that Scripture has enumerated five; why, *then*, does it feel compelled to say *that there were* five? But it is to tell you that even as they had all been alike in the plot, so, too, they were treated alike in the punishment *that befell them* (cf. Rashi on Gen. XXV. 22, where, as here, the total of the names mentioned is stated) (Siphre). — Balaam had gone there to receive the reward for the 24,000 whom he had made to fall of Israel through his counsel and now *also* he left Midian to meet Israel and gave them bad advice: viz., he said to them, "If, when you were 600,000 you were unable to overcome them, now you come to war against them with 12,000?" They gave him his full reward and did not stint it (they slew him) (Siphre). בחרב [BALAAM ALSO ... THEY SLEW] WITH THE SWORD — He came against Israel exchanging his metier (the sword) for their metier (the mouth), for they conquer only through their mouth — through prayer and petition, and he came and availed himself of their craft to curse them with his mouth. They, therefore, also came against him and exchanged their craft for the craft of the heathen peoples who come with the sword, as it is said, (Gen. XXVII. 40) "And by thy sword shalt thou live" (cf. Rashi on XXII. 23). (10) מירתם means the place of their scribes (notarii) — a term which is denoting the dwelling-place

וְאֶת־רִקְם וְאֶת־צֹר וְאֶת־חֹר וְאֶת־רֹבַע חֲמִשָּׁת מַלְכֵי
 מִדְיָן וְאֵת בִּלְעָם בְּדֹבְעוֹר הָרְגוּ בַּחֶרֶב: ^ט וַיָּשְׁבוּ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נָשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־
 בְּהֵמָתָם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בְּזָזוּ: ^י וְאֵת
 כָּל־עֲרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבָתָם וְאֵת כָּל־טִירָתָם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ:
^{יא} וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמִּלְקוֹחַ בָּאָדָם
 וּבַבְּהֵמָה: ^{יב} וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־
 עֲרַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשָּׁבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹחַ וְאֶת־
 הַשָּׁלָל אֶל־הַמִּחֲנֶה אֶל־עֲרֶבֶת מִזֶּאֱבֹא אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן
 יַרְחוֹ: ^ס ^{שלישי (שני כסון עמונכי)} ^{יג} וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר
 הַכֹּהֵן וְכָל־נְשֵׁי־יִשְׂרָאֵל הָעֹדָה לִקְרָאתָם אֶל־מַחֲוִיץ לַמִּחֲנֶה:
^{יד} וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי

אונקלוס

קָטְלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יֵת אָוִי וְיֵת רִקֵּם וְיֵת צוֹר וְיֵת חֹר וְיֵת רֹבַע חֲמִשָּׁא מַלְכֵי מִדְיָן
 וְיֵת בִּלְעָם בֶּר עוֹר קָטְלוּ בַּחֶרֶב: ^ט וַיָּשְׁבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת נָשִׁי מִדְיָן וְיֵת טַפָּלְהוֹן
 וְיֵת כָּל בְּעִירְהוֹן וְיֵת כָּל בְּיִמְהוֹן וְיֵת כָּל נִכְסֵיהוֹן בְּזָזוּ: ^י וְיֵת כָּל קְרוֹיְהוֹן בְּמוֹתְכִינְהוֹן
 וְיֵת כָּל בֵּית סִגְדְתְּהוֹן אוֹקִידוֹ בְּנוֹרָא: ^{יא} וַיָּשְׁבוּ יֵת כָּל עֲדָאָה וְיֵת כָּל דְּבִרְתָּא
 בָּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא: ^{יב} וַיָּוִתוּ יֵת מֹשֶׁה וְיֵת אֲלֵעֶזֶר בְּהָנָא וְיֵת כְּנִשְׁתָּא דְּכְנִי
 יִשְׂרָאֵל יֵת שְׁבִיָּא וְיֵת דְּבִרְתָּא וְיֵת עֲדָאָה לְמִשְׁרִיתָא לְמִשְׁרִיא מִזֶּאֱבֹא דִּי עַל יַרְדֵּן
 דִּירְחוֹ: ^{יג} וַיִּנְקְסוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר בְּהָנָא וְכָל רִבְרֵי כְּנִשְׁתָּא לְקַדְמוֹתְהוֹן לְמִבְּרָא

רש"י

שְׁנוּפִלִים עַל הַחֲלָלִים מִן הָאוֹיֵר, וְכֵן בְּבִלְעָם כְּתוּב עַל חֲלָלֵיהֶם בְּסִי יְהוֹשֻׁעַ (תנח"י); בִּידוּ.
 כְּרִשְׁתוֹ, וְכֵן (במ' כ"א) וַיִּקַּח אֶת כָּל אֲרֻצּוֹ מִיָּדוֹ (ספרי); (ח) חֲמִשָּׁת מַלְכֵי מִדְיָן, וְכִי אֵינִי
 רֹאֶה שֶׁחֲמִשָּׁה מִנֵּה הַכְּתוּב? לָמָּה הִזְקַק לוֹמַר חֲמִשָּׁת? אֲכִילָא לְלַמֵּד שֶׁשְׁנֵי כָלָם בְּעִצָּה
 וַהֲשִׁיבוּ כָלָם בְּפִוְרְעֻנוֹת (שם); בִּלְעָם הִלָּךְ שָׁם לְשׁוֹל שֶׁכֵּר עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֲלָף שְׁהִפִּיל
 מִיִּשְׂרָאֵל בְּעִצָּתוֹ, וַיָּצֵא מִמִּדְיָן לְקִרְאָתוֹ יִשְׂרָאֵל וּמִשִּׁיָּאן עֲצָה רַעָה — אָמַר לָהֶם אִם כְּשִׁיחִיתֶם
 שְׂשִׁים רִבּוֹא לֹא יִקְלָתֶם לָהֶם, וְעַכְשָׁיו בִּי"ב אֲלָף אָמַם בָּאִים לְהִלָּחֶם? — תִּגְנוּ לוֹ שֶׁכֵּר
 מִשְׁלָם וְלֹא הִפְחִידוּ (ספרי); בַּחֶרֶב, הוּא כָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְהַחֲלִיף אֲמִנּוֹתוֹ בְּאֲמִנּוֹתָם, שֶׁאִין
 נִצְחִים אֲלָא בְּפִיהֶם וְעַל יְדֵי תַּפְלָה וּבִקְשָׁה, וְכֹא הוּא וְחַפְשׁ אֲמִנּוֹתָם לְמַלְלָם בְּפִיו, אִף הֵם
 בָּאוּ שְׁלִי וְהַחֲלִיפוּ אֲמִנּוֹתָם בְּאֲמִנּוֹת הָאֲמוֹת שֶׁבָּאִין בַּחֶרֶב, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַל מַרְבֵּד תַּחֲזִיחַ
 (בר' כ"ז); (י) טִירָתָם, מְקוֹם נֹטִירִין שְׁלָהֶם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן מוֹשָׁב כּוֹמָרִים יוֹדְעֵי חֻקֵּיהֶם;
 דִּ"א לְשׁוֹן מוֹשָׁב שְׂרִיָּהֶם, כִּמוֹ שֶׁמִּתְרַנֵּס סְרִי פִלְשֻׁתִּים (ש"א ו') — מוֹרְגֵי פִלְשֻׁתָּא: (יא) וַיִּקְחוּ
 אֶת כָּל הַשָּׁלָל וְגו', מִיָּד שֶׁהָיוּ כְּשָׂרִים וְצָדִיקִים וְלֹא נִחְשְׁדוּ עַל הַנָּזֵל לְשׁוֹלֵחַ יָד בְּבִיחָא שְׁלֵא
 בְּרִשְׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר אֶת כָּל הַשָּׁלָל וְגו', וְעַל־יָהֶם מִפְּרִשׁ בְּקִבְלָה שְׁנוֹד בְּעֵדֵי הַרְחָלִים וְגו'
 (ש"ה ט"ו) — אִף אֲנִשֵּׁי הַמִּלְחָמָה שֶׁבָּדוּ כָלָם צָדִיקִים; שִׁלָּל, הֵן מִשְׁלָלִין שֶׁל מַלְבוּשׁ
 וּמִבְשִׁיטִין, כּוּ, הוּא בֵּית מִשְׁלָלִין שֶׁאִינֶם תַּבְשִׁיט, מַלְקוֹחַ, אָדָם וּבְהֵמָה, וּבְמִקְוִם שֶׁתּוּב

hundreds, who came from the host of the war. ¹⁵And Moses said unto them, Have ye kept all the females alive? ¹⁶Behold, these were an *enticement* to the children of Israel, through the word of Balaam, to commit a perfidy against the Eternal in the matter of Peor, and there was a pestilence among the congregation of the Eternal. ¹⁷Now therefore kill every male among the little ones, and kill every woman that hath known man by lying with a male. ¹⁸But all the little ones among women that have not known a male, by lying, keep alive for yourselves. ¹⁹And do ye abide without the camp seven days: whosoever hath killed any person, and whosoever hath touched any one stabbed to death, purify *both* yourselves and your captives, on the third day, and on the seventh day; ²⁰Every garment and every vessel of skin, and every work of goats' hair, and every vessel made of wood; purify yourselves.

רש"י

of their priests, those well acquainted with their laws (cf. Siphre). Another explanation is *that it means* the place of their princes, just as "the lords of the Philistines" (1 Sam. VI. 4) is translated in the Targum by "the מורני of the Philistines". (11) ויקחו את כל השלל AND THEY TOOK ALL THE SPOIL ... [(13) AND THEY BROUGHT IT TO MOSES] — This tells us that they were pious and righteous men and were not suspected of robbery by stretching out their hand against the spoil without permission, for it is said, "they took all the spoil ... [and brought it to Moses]". About them it is expressed in the traditional literature (Songs VI. 6): "They teeth are like a flock of ewes ... [whereof all are perfect]" — *i.e.*, even thy soldiers are all righteous (see Rashi *ibid.* IV. 2). שלל are moveables consisting of clothing and ornaments. נז is booty of moveables that are not ornaments. מלקח are men and cattle, but in any passage where שני is written in association with מלקח, the term שני applies to men and מלקח to cattle alone. (13) ויצאו משה ואליעזר הכהן AND MOSES AND ELEAZAR THE PRIEST WENT FORTH, because they saw the young men of Israel going out to snatch the spoil (Siphre). (14) ויקצף משה על מקורי החיל AND MOSES WAS ANGRY WITH THE מקורי החיל — WITH THOSE APPOINTED OVER THE FORCE¹) — *This serves to teach you that every misdeed of a generation is attributed to the leaders since these have the power to prevent it* (Siphre). (16) והנה BEHOLD, THESE [WERE AN ENTICEMENT TO THE CHILDREN OF ISRAEL] — *These: this word tells us that they recognised them, saying, "This is the woman through whom so-and-so fell into sin"* (Jalk I. 785). בנבר נלעם [THESE WERE AN ENTICEMENT] THROUGH THE WORD OF BALAAM — He had said to them: Even if you bring together all the hosts that are in the world you cannot overcome them. Are you perhaps more numerous than the Egyptians who had six hundred chosen chariots? Come and I will give you counsel: Their God has a hatred of unchastity, etc., as it is related in the chapter חלק (Sanh. 106a) and in Siphre. (17) וכל אשה ידעת איש AND EVERY WOMAN WHO KNOWS MAN — *i.e.*, who is fitted for co-habitation, even though this has not been the case. As a test they made them (the women) pass in front of the Golden Plate, and if anyone was fitted for co-habitation her face turned green (Jeb. 60b). והרגו [AND EVERY WOMAN THAT MAY KNOW MAN] ... KILL — Why does it say *this word* again after having used it in the first half of the sentence? It is to show where the pause comes in the paragraph. So is the opinion of R. Ishmael. For if I read (omitting the word והרגו), ... וכל אשה ידעת איש והרגו כל זכר ובמך וכל אשה ידעת איש (17) "Now therefore kill every male among the little ones ... and every woman ... (18) and all the little ones among the women ... keep alive"), I would not know whether they were to kill "every woman" together with

NOTES

1) The Hebrew might mean, "those who were counted for the army", but the following enumeration of captains etc., rules this translation out.

הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצָּבָא הַפְּלִחָמָה: ^{טו} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 מֹשֶׁה הַחַיִּיתָם כָּל־נִקְבָּה: ^{טז} הֵן הִנֵּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּדִבְרֵךְ בִּלְעָם לְמַסְר־מַעַל בִּיהוָה עַל־דִּבְרֵי פִּעְוֹר
 וַתְּהִי הַמִּגֶּפֶה בַּעֲדַת יְהוָה: ^{יז} וַעֲתָה הֲרֹגוּ כָל־זָכָר
 בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יָדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ:
^{יח} וְכָל־הַטָּף בְּנֵשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיִּי
 לָבָם: ^{יט} וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַע־עַת יָמִים כָּל־
 הָרֹג נֶפֶשׁ וְכָל־נֶגֶעַ בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׂבִיכֵם: ^כ וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־
 עֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עֵזִים וְכָל־כְּלִיעַץ תִּתְחַטְּאוּ: ^{כא} ס

אונקלוס

לְמַשְׁרִיתָא: יד וְרָגִיו מִשָּׁה עַל מַגְנֵי דְחִילָא רַבְנֵי אֶלְפִין וּרְבָנִי מֵאֲנָתָא דְאַחַז מְחִיל
 קִרְבָּא: טו וַיֹּאמֶר לְחוּץ מִשָּׁה הַמִּתְמַתֵּן כָּל נִקְבָּא: טז הָא אֲנִין הַנֵּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 בַּעֲצַת בִּלְעָם לְשִׁקְרָא שִׁקְרָא בְּמִימְרָא דְרִי עַסֵּק פִּעְוֹר וְהִנֵּה מִזְתַּנָּא בְּכִנְשָׁמָא דְרִי:
 יז וְעַתָּה מְחִיל כָּל דְּכִנְרָא בְּטַפְלָא וְכָל אֲתַתָּא דִּירַעַת זָכָר לְמִשְׁכַּב דְּכִנְרָא קְטוּלוֹ:
 יח וְכָל טַפְלָא בְּנֵשִׁימָא דִּי לֹא יָדַעַת מִשְׁכַּב דְּכִנְרָא קְטִימָא לָכוֹן: יט וְאַתֶּם חֲנוּ שְׁרִי
 לְמַשְׁרִיתָא שְׁבַע־עַת יוֹמִין כָּל דִּי קָטַל נֶפֶשׁא וְכָל דִּי קָרַב בְּקִטְלָא מִדְּרוֹן עֲלוּתֵי בְּיוֹמָא
 תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אַתֶּם וּשְׂבִיכֵכוֹן: כ וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מִן דְּמִשְׁדָּה וְכָל עֹבֵד

רש"י

שְׂבִי אֵצֶל מַלְכוּת, שְׂבִי בְּאֶדָם וּמַלְכוּת בְּהִמָּה: (יג) וַיֵּצֵאוּ מִשָּׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן, לִפְנֵי שְׂרָא
 אֶת נַעֲרֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּצְאוּ לְחִטּוֹף מִן הַבָּהֶה (ספרי): (יד) וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פִּקְדוֹי הַחִיל,
 מִמֵּינִים עַל הַחִיל, לְלִפְקֹד שְׂכָל סִרְחוֹן הַדּוֹר סְלוֹי בְּגִדוֹלִים שֵׁשׁ כַּח בִּיָּדָם לְמַחֲוֹת (שם):
 (טו) הֵן הִנֵּה, מִנִּי שְׂהִיו מְבִירִים אוֹתָן – זוֹ הִיא שְׂנֵיכָשֶׁל סְלוֹי בָּה (ילק' תשפ"ה): בְּדִבְרֵי
 כָּלעָם, אָמַר לָהֶם אֲפִילוֹ אַתֶּם מְבִיטִין כָּל הַמוֹנוֹת שְׂבָעוּלָם אֵין אַתֶּם יְכוּלִים לָהֶם, שְׂמָא
 מְרִבִּים אַתֶּם מִן הַמְּבִירִים שְׂהִיו שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶבֶב בְּחִירוֹ? בָּאוּ וְאִשְׁרִי אֲבָם עֲדָה, אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל
 אֵילוֹ שְׂוֹנָא וְמָה הוּא וְכִי דְבִרְאִיתָא בְּחִלְק (דף ק"ו) וּבְסִפְרֵי: (יז) וְכָל אִשָּׁה יָדַעַת אִישׁ, רִאשִׁי
 לְקַעַל אֵשׁ? שְׂלָא נִבְעָלָה, וְלִפְנֵי הַצִּיץ הַעֲבִירוּם, וְהָרִאשִׁי לְקַעַל סְנִיָּה מוֹדִיקוֹת (יב' ס'):
 הֲרִינוּ, לָמָּה חֹר וְאִמְרוּ? לְהַסְסִיק הַעֲנָן, הַדְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל, שְׂאֵם אֵין קוֹרָא הֲרִינוּ כָּל זָכָר
 בַּטָּף וְכָל אִשָּׁה יָדַעַת אִישׁ וְכָל הַטָּף בְּנֵשִׁים וְכוּ', אֵין יָדַעַת אֵם לְהִרְוֹת עִם הַקְּדִים אוֹ
 לְהַחֲיוֹת עִם הַטָּף, לְכַד וְאָמַר הֲרִינוּ: (יט) מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, שְׂלָא יִכְנָסוּ לְעִנְיָה: כָּל הָרֹג נֶפֶשׁ,
 ר' מֵאִיר אֹמֵר בְּחֹרֵב בְּדָבָר הַמְּקַבֵּל שְׂמָאָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְלִפְקֹד הַכְּתוּב שְׂהִבְלִי מִשְׁמָא
 אֲדָם בְּחִבּוּרֵי הַמֵּת בְּאֵלוֹ נוֹנֵעַ בְּמַת עֲצָמוֹ, אוֹ כּוֹל אֲפִילוֹ נִרְקַב בּוֹ חֵץ וְהֲרִינוּ תְּלִמּוֹד לִזְמִר
 וְכָל נִנֵּעַ בַּחֲלָל, הַקִּישׁ הוֹרֵג לְנוֹנֵעַ, מָה נוֹנֵעַ עַל דְּרִי חִבּוּרָא, אִף הוֹרֵג עִי' חִבּוּרָא (ספרי
 כמ' י"ט): תַּחֲטָא, בְּמִי נָדָה דְּרִין שְׂאָר סְמָאִי מַתִּים, שְׂאָר לְדְבָרֵי הָאוֹמְרִים קְבָרֵי נוֹיִם
 אֵינִם מִשְׁמָאִין בְּאִהֲלִי, שְׂנֵאֲמַר (יח' ל"ד) וְאַתֶּם צִאֲנִי צִאֲן מִרְעִיתִי אֲדָם אַתֶּם – אַתֶּם קְרוֹיִם
 אֲדָם – מוֹדָה הוּא שֶׁהַנּוֹיִם מִשְׁמָאִים בְּמַנְעַ וּבְמִשְׁא, שְׂלָא נִאֲמַר אֲדָם אֵלֵּי אֵצֶל סְמָאָה
 אִהְיֶה, שְׂנֵאֲמַר אֲדָם כִּי יָמוֹת בְּאִהֲלִי (כמ' י"ט): אַתֶּם וּשְׂבִיכֵם, לֹא שֶׁהַנּוֹיִם מְקַבְּלִין סְמָאָה

²¹And Eleazar the priest said unto the men of the host who went to the war, This is the ordinance of the law which the Eternal commanded Moses; ²²Only the gold, and the silver, the copper, the iron, the tin, and the lead, ²³Every thing that may come into the fire, ye shall pass through the fire, and it shall be clean; nevertheless it shall be purified with the water of separation: and all that cometh not into the fire ye shall pass through the water. ²⁴And ye shall wash your garments on the seventh day, and ye shall be clean, and afterwards ye shall come into the camp. ²⁵And the Eternal spake unto Moses, saying, ²⁶Take the sum of the prey that was captured, *both* of man and of beast, thou, and Eleazar the priest, and the heads of the fathers of the congregation; ²⁷And divide the prey into two parts; between them that took the war *upon them*, who went out

רש"י

the "males among the little ones" or were to keep them alive together with the "little ones among the women". On this account it is stated (added) at the end of the verse (הִרְגוּ. **(19)** מִחוּץ לַמַּחֲנֶה [AND ABIDE YE] OUTSIDE THE CAMP — This means that they should not enter the forecourt of the Sanctuary (the מחנה שכינה; cf. Rashi on V. 2). **כָּל הַרֹג נֶפֶשׁ** WHOSOEVER HATH KILLED A PERSON — Rabbi Meir said: Scripture is speaking of one who killed a person with a weapon receptive of uncleanness, and Scripture teaches you that "a vessel" (any object) makes a man unclean through the connection thus formed with the corpse just as though he were actually in contact with the corpse itself. Or perhaps one might think that even though he had shot an arrow and killed him (in which case he was not "connected" by means of the arrow with the man he killed) he was to remain outside the camp as being unclean. It, however, says immediately afterwards "and whosoever hath touched anyone slain"; it compares the person who kills to one who touches a slain person. How is it in the case of one who touches a corpse? He becomes unclean in consequence of the connection with it! So, too, one who kills becomes unclean only through some connection with it (the corpse) (Siphre on XIX. 16). **תְּחַטְּטוּ** PURIFY YOURSELVES by means of the waters of sprinkling, as is the law in the case of other people who have become unclean by reason of a corpse. For even according to the opinion of those who say that the graves of heathens do not render Israelites unclean if they are under the same tent (roof) with them (i. e. the graves), because it is said, (Ez. XXXIV. 31) "And ye, My sheep, the sheep of My pasture, are men", which is explained to mean: You alone come under the term "men" (Jeb. 61a) — even such will admit that the corpses of heathens render an Israelite unclean through contact with and through carrying them, because the term אדם, man, is only used in reference to uncleanness caused by a "tent", since it states, (XIX. 14) "If a man (אדם) die in a tent". **אַתֶּם וְשִׁבְיֵיכֶם** [PURIFY] BOTH YOURSELVES AND YOUR CAPTIVES — Not that heathens are receptive of uncleanness and therefore require sprinkling, but such captives are intended as are of the same category as yourselves. What is the case with you yourselves? You are people in covenant with God! So, too, your captives when they come into the covenant with God, if they become unclean they require sprinkling (Siphre). **(20) וְכָל מַעֲשֵׂה עוֹיִם** AND EVERYTHING MADE FROM GOATS — everything: this serves to include objects made from the horns, claws and bones (Chul. 25b). **(21) וַיֹּאמֶר אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן וְגו'** AND ELEAZAR THE PRIEST

NOTES

1) If הִרְגוּ were omitted at the end of the sentence it would be doubtful whether אשה is to be connected with what precedes or with what follows. In the former case such women would have to be killed, in the latter they would have to be spared.

כא ויאמר אלעזר הכהן אל־אנשי הצבא הבאים
למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה יהוה את־
משה: ^{כב} אך את־הזהב ואת־הכסף את־הנחשת
את־הברזל ואת־העפרת: ^{כג} כל־דבר
אשר־יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה
יתחטא וכל אשר לא־יבא באש תעבירו במים:
^{כד} וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר
תבאו אל־המחנה: ^{כה} רביעי כה ויאמר יהוה אל־
משה לאמר: ^{כו} שא את ראש מלקוח השבי בארם
ובבהמה אחת ואלעזר הכהן וראשי אבות העדה:
^{כז} וחצית את־המלקוח בין תפשי המלחמה היצאים

אונקלוס

מעזי וכל מן דעא תדון עלוהי: כא ויאמר אלעזר כהנא לגברי חילא דאיתו מחיל
קרבא דא גזרת אורייתא די פקיד וי יה משה: כב ברם יה דהבא ויה כסףא ויה
נחשא ויה ברזלא ויה אבצא ויה עפרא: כג כל מדעם דמסעל כנורא מעברנה כנורא
וידכי ברם כמי אנדיותא וידי וכל די לא ויתעל כנורא מעברנה כמיא:
כד ותחורון לכושיכון ביוקא שביעא ותדון ודמר בן תעלון למשוריתא:
כה ויאמר וי למשה למימר: כי קבל יה חשבון דברת שבא באנשא ובדעורא אית

רשי

וצריבין הנזה, אלא מה אתם בני ברית, אף שביכם פשוטוואו לקרית וישמא, צריבין הנזה
(ספרי): (כ) וכל מעשה עוים, להביא כללי הקרנים והשלפים והעצמות (חול' כ"ה):
(כא) ויאמר אלעזר הכהן וכו', לפי שבא משה לכלל פעם, בא לכלל פעות, שנתעלמו
מפני הלבנות ועלי נזים, וכן אתה מוצא בשמיני למלואים, שזאמר ויקצף על אלעזר ועל
איתמר (ויק' י"ז) — בא לכלל פעם בא לכלל פעות, וכן בשמיני נא המרים (במ' כ') ויד
את השלע — על ידי הפעם פעם (ספרי: פס' ס"ו): אשר צוה ה' וכו', תלה ההנזה ברבו
(ע' ספרי): (כב) אך את הזהב וכו', אע"פ שלא הותר לקם משה אלא על הלבנות שמא, ^א
עוד יש להזהיר לקם על הלבנות ועל, ואך לשון מעוט, כלומר ממועטין אתם מלהשתמש
בכלים אפילו לאחר שהקדשן משמאת המת עד שיטקרו מבלישת אסור וכלות: ונביתו
אמר, אך את הזהב ולומר, שצריך להעביר חלודה שלו קודם שניגעלנה, ונהו לשון אך,
שלא יהא שם חלודה אף המתכת והנה כמו שהוא: (כג) כל דבר אשר יבא באש, לבשל
בו כלום, תעבירו באש, בדרך תשמישו הנעלתו — מי שתשמישו על ידי חמין ונעילנו
בחמין, ומי שתשמישו ע"י צלי, כגון השפוד והאסקלה, ילבנו באור (ע"ז ע"ד): אך במי
נדה יתחטא, לפי פשוטו חטוי זה לטהרו משמאת מת, אמר להם צריבין הכלים ועל
לטהרם מן האסור ותחטוי לטהרן מן השמאה: ונביתו דרשו מפאן שאף להקשין מן
האסור השעין מקילה לכלי מקבות, ומי נדה הקתובין פאן דרשו מים הראויים לשבול בהם
נדה, וכמה הם? אצבעים סאה (שם ע"ה): וכל אשר לא יבא באש, כל דבר שאין תשמישו
על ידי האור, כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלש אסור, תעבירו במים.

removing the forbidden food that has been absorbed. This, they say, is the purpose of the term אֵךְ, — that there should be no rust there: Only (אֵךְ) the metal — it shall be as it should be (the metal without anything else, such as rust) (Rabbenu Asher on Pes. 30b states that this is to be found in Siphre, but it is missing in our editions of the work). כֹּל דָּבָר אֲשֶׁר יֵבֵא בָאֵשׁ (23) ANYTHING THAT COMES ON THE FIRE, to boil something in it¹), תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ YE SHALL PASS THROUGH THE FIRE — according to the manner in which it is used so is the manner in which it is cleansed from what has been absorbed: that vessel the employment of which is by means of hot water he shall cleanse with hot water, and that which is used for roasted meat, as for instance, a spit and a grill, he shall make it white hot in the flame (Ab. Zar. 74b). אֵךְ בְּמֵי נֹדֶה יִתְחַטֵּא NEVERTHELESS IT SHALL BE PURIFIED WITH THE WATERS OF SPRINKLING — According to its plain sense this purification is to cleanse it from the uncleanness caused by a corpse. He said to them: the vessels require גִּעּוּל (the ceremony by which whatever has been absorbed will be given up) to cleanse them from the effect of having contained forbidden food, and also purification to cleanse them from the uncleanness caused by a corpse. But our Rabbis derived from here the law that in order to make them fit for use (to cleanse them entirely) from the forbidden food it (Scripture) made immersion in a ritual bath requisite for metal vessels, and they explained the words מֵי נֹדֶה which are written here as denoting "waters that are proper for a נֹדֶה to immerse herself in". And how much is that? Forty Seahs (Ab. Zar. 75b). וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יֵבֵא בָאֵשׁ AND ALL THAT DOTH NOT COME IN THE FIRE — i. e., everything which is not used on fire, as for instance, cups and flasks which are used with cold articles, and which, therefore, absorb no forbidden food, תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם YE SHALL PASS THROUGH WATER —

NOTES

¹) The text does not mean: Anything which will come in fire (which is possible to put into fire without injuring it) you shall pass through fire". This would require a form of the verb עָבַר, rather than one of בָּא. It means: "Anything which comes on fire for the purpose of boiling food in it".

רש"י

SAID etc. — Because Moses fell into anger (v. 14) he fell into error: there escaped him the laws concerning the removal of uncleanness *absorbed by vessels which have contained the food* of heathens. This, too, do you find *was the case* on the eighth day of the installing of the priests, as it is said, (Lev. X. 16) "And he was angry with Eleazar and Ithamar", — he fell into anger, he fell into error (cf. ib. that he made an error regarding the שְׂעִיר הַחַטָּאת which Aaron refused to eat). Similarly, also, *when he said*, (XX. 10, 11) "Hear, now, ye rebels", ... "he smote the rock"; it was through his anger that he made the mistake (Siphre; cf. Pes. 66b). אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' [AND ELEAZAR SAID ... THIS IS THE ORDINANCE OF THE LAW] WHICH THE LORD HATH COMMANDED [MOSES] — he associated the decision with his teacher (cf. Siphre). (22) אַךְ אֵת הַזָּהָב ONLY THE GOLD etc. — Eleazar said: Although Moses has only admonished you concerning the laws of uncleanness *caused by contact with a corpse*, you must further be admonished concerning the laws of removing anything unclean that has been absorbed *by vessels*¹). The word אַךְ is a restrictive term — it is as much as to say, "You are restricted from using vessels even after they have been cleansed from uncleanness caused by reason of a corpse until they shall have been cleansed *also* from what they have absorbed of that *flesh* which is forbidden as being that of an animal not killed in the proper manner". And our Rabbis said that *the words אַךְ אֵת הַזָּהָב are intended* to intimate that it is necessary to remove its rust before he does the rite of

NOTES

¹) Eleazar connects his statement with that of Moses (v. 20): All objects must be purified after contact with the dead by being sprinkled with the מִי נֹדָה. Eleazar adds: However (אַךְ) such objects must go through a process by which they will give up what they have absorbed of forbidden food. — The word אַךְ is not restrictive of other metals than those mentioned here, i. e. that only these are subject to the laws that follow, for no other metals appear to have been known to the ancient Israelites. Certainly the Halachah restricts the rite of הַנִּקְלָה to these six alone.

to the host, and between all the congregation: ²⁸And raise a tribute unto the Eternal of the men of war who went out to the host: one soul of five hundred, *both* of the persons, and of the herd, and of the asses, and of the flock; ²⁹Take *it* of their half, and give *it* unto Eleazar the priest, *for* an heave offering of the Eternal. ³⁰And of the children of Israel's half, thou shalt take one portion of fifty, of the persons, of the herds, of the asses, and of the flocks, of all *manner of* beasts, and give them unto the Levites, who keep the charge of the dwelling of the Eternal. ³¹And Moses and Eleazar the priest did as the Eternal commanded Moses. ³²And the prey, *being* the rest of the booty which the men of the host had taken, was six hundred thousand, and seventy thousand, and five thousand of the flock. ³³And threescore and twelve thousand of the herd. ³⁴And threescore and one thousand asses, ³⁵And thirty and two thousand persons in all, of women that had not known a male by *lying with him*. ³⁶And the half, *which was* the portion of them that went out to the host, was of the flock in number three hundred thousand and seven thousand and thirty thousand and five hundred: ³⁷And of the flock the tribute of the Eternal was

רשיי

one immerses them and that suffices. (24) אל המחנה [YE SHALL BE CLEAN, AND AFTERWARDS] YE MAY COME INTO THE CAMP — into the camp where is the Divine Presence (מחנה שכנה), because a person unclean by reason of a corpse does not require expulsion from the camp of the Levites and the camp of the Israelites, *but only from the camp of the Shechina* (and consequently the permission to come into the camp after purification must mean into the מחנה שכנה; cf. Rashi on V. 2). (26) שאו את ראש means, TAKE THE CENSUS. (27) וחצית את המלקוח בין חמשי המלחמה וגו' AND THOU SHALT DIVIDE THE PREY INTO TWO PARTS: BETWEEN THEM THAT TOOK THE WAR UPON THEMSELVES, etc. — half of it for these and half of it for those¹). (32) ויהי המלקוח יתר הבו AND THE PREY, OVER AND ABOVE THE BOOTY ... WAS [SIX HUNDRED THOUSAND etc.] — Because they had not been

NOTES

¹) It does not mean that you should divide it between these two classes of men, giving each man a portion, but divide it into two equal portions giving a half to each of these two classes.

לִצְבָּא וּבִין כְּלִהְעֵדָה: ^כ וְהִרְמַת מְכֶם לִיהוָה מֵאֵת
 אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיִּצְאִים לִצְבָּא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמֵשׁ
 הַמֵּאוֹת מִדֶּהָאֵלֶם וּמִדֶּהֶבֶקֶר וּמִדֶּהחֲמֹרִים וּמִדֶּה
 הַצָּאֵן: ^{כא} מִמִּחְצֵיתָם תִּקְחוּ וְנִתְּתָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן
 תְּרוּמַת יְהוָה: ^{כב} וּמִמִּחְצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד וּ
 אֶחָד מִדֶּהחֲמִשִּׁים מִדֶּהָאֵדָם מִדֶּהֶבֶקֶר מִדֶּהחֲמֹרִים
 וּמִדֶּהצָּאֵן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנִתְּתָה אֹתָם לְלוֹאִים שְׂמֹרֵי
 מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה: ^{כג} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{כד} וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ יֵתֵר
 הַבֵּן אֲשֶׁר בְּזוּזֵי עַם הַצָּבָא צֵאֵן שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֵלֶף
 וּשְׁבַע־אֵלֶף וַחֲמִשָּׁת אֲלָפִים: ^{כה} וּבִבְקָר שְׁנַיִם וּשְׁבַע־עִים
 אֵלֶף: ^{כו} וַחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֵלֶף: ^{כז} וְנֶפֶשׁ אָדָם
 מִדֶּהנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שְׁנַיִם
 וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶף: ^{כח} וַתְּהִי הַמִּחְצָה חֲלֹק הַיִּצְאִים בִּצְבָּא
 מִסֵּפֶר הַצָּאֵן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֵלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶף וּשְׁבַע־עֶת
 אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ^{כט} וַיְהִי הַמֶּכֶס לִיהוָה מִדֶּה

אוּנְקָלוּם

וְאַלְעָזָר כֹּהֵנָא וְרִישֵׁי אֲבֹתָת כְּנִשְׁמָא: כו וְחִפְלָג בֵּין דְּבִרְתָּא בֵּין גְּבֵרִי מְגִיחֵי קִרְבָּא
 דְּנִפְקוּ לְחִילָא וּבִין כָּל כְּנִשְׁמָא: כז וּמִפְרֵשׁ נְסִירָא קִדְם יי מִן גְּבֵרִי מְגִיחֵי קִרְבָּא
 דְּנִפְקוּ לְחִילָא חֹד נִפְשָׁא מִחֲמֵשׁ מֵאָה מִן אֲנָשָׁא וּמִן חֹרִי וּמִן חֲמֹרִי וּמִן עֲנָא:
 כח כִּסּ מִפְלֹגוֹתָהוֹן תִּסְבּוּן וְתִתֵּן לְאַלְעָזָר כֹּהֵנָא אֶפְרָשׁוּתָא קִדְם יי: לוּ וּמִפְלֹגוֹת גְּבִי
 יִשְׂרָאֵל תִּסַּב חֹד דְּאִתְחֹד מִן חֲמִשִּׁין מִן אֲנָשָׁא מִן חֹרִי מִן חֲמֹרִי וּמִן עֲנָא מִכָּל
 דְּעִירָא וְתִתֵּן וְתִתֵּן לְלוֹאִי נְסִירֵי מִטְרַת מִשְׁכָּנָא דִּי: לא וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר כֹּהֵנָא
 כַּמָּא דִּי פִקְדוּ יי יֵתֵר מֹשֶׁה: לב וְהָיָא דְּבִרְתָּא שְׂאָר כָּנָא דִּי כּוּז עָמָא דִּי נִפְקוּ לְחִילָא
 עֲנָא שִׁית מֵאָה וּשְׁבַע־עִין וַחֲמִשָּׁא אֲלָפִין: לג וְחֹרִי שְׁבַע־עִין וְחֹרִי אֲלָפִין: לד וַחֲמֹרִי
 שְׁתֵּין וְחֹד אֲלָפִין: לה וְנֶפֶשׁ אָדָם דְּאֲנָשָׁא מִן נְשִׂיאָ דִּי לֹא יָדְעוּ מִשְׁכָּב דְּכֹרָא כָּל
 נִפְשָׁתָא תִּלְחִין וְחֹרִי אֲלָפִין: לוּ וְהָיָת פְּלֹגוֹתָא חֲלֹק גְּבִירָא דִּי נִפְקוּ לְחִילָא מִגֵּין עֲנָא

רשי

מִסְבִּילִין וְדִי: (כד) אֵל הַמַּחֲנֶה שְׂכִינָה, שְׂאִין שְׂמָא מִת שְׁעוֹן שְׁלֹחַ מִמִּחְנֶה לְוָה
 יִמְחֲנֶה יִשְׂרָאֵל: (כו) שָׂא אֶת רֹאשׁ, קַח אֶת הַקְּשָׁבוֹן: (כז) וַחֲצִית אֶת הַמַּלְקוֹת בֵּין תַּפְשֵׁי
 הַמִּלְחָמָה וְעִי, קִצְיוֹ לְאֵלֹי וְקִצְיוֹ לְאֵלֹי: (לב) וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ יֵתֵר הַבֵּן, לְפִי שְׂלָא נִקְסוּ

six hundred and three score and fifteen. ³⁸And the herd *was* thirty and six thousand; of which the tribute of the Eternal *was* threescore and twelve. ³⁹And the asses *were* thirty thousand and five hundred; of which the tribute of the Eternal *was* threescore and one. ⁴⁰And the persons *were* sixteen thousand; of which the tribute of the Eternal *was* thirty and two persons. ⁴¹And Moses gave the tribute, *which was* the heave offering of the Eternal, unto Eleazar the priest; as the Eternal commanded Moses. ⁴²And of the children of Israel's half, which Moses divided from the men that warred. ⁴³Now the half of the flock *that pertained unto* the congregation was three hundred thousand, and thirty thousand, *and* seven thousand and five hundred. ⁴⁴And thirty and six thousand of the herd. ⁴⁵And thirty thousand asses and five hundred, ⁴⁶And sixteen thousand persons, ⁴⁷Even of the children of Israel's half, Moses took one portion of fifty, *both* of man and of beast, and gave them unto the Levites, who kept the charge of the dwelling of the Eternal, as the Eternal commanded Moses. ⁴⁸And those appointed over thousands of the host, the officers of thousands, and officers of hundreds, approached unto Moses:

רש"י

commanded (v. 28) to levy a tribute from the moveables but only from the מלקוח (the men and cattle; cf. Rashi on v. 11) it (Scripture) writes this expression: וירי המלקוח, that which came under the law of being divided (v. 27) and which also came under the law of tribute — which was over and above (יתר) the booty of the moveables, אשר כוזו עם הצבא איש לו WHICH THE MEN OF THE HOST HAD PLUNDERED, EACH FOR HIMSELF, and which did not come under the law of being divided, — the number of sheep was etc. (i. e., צאן at the beginning of the second half of the verse means: the number of sheep). (42) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה AND OF THE CHILDREN OF ISRAEL'S

הִצֵּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמֵשׁ וְשִׁבְעִים: ^{יא} וְהִבָּקֵר שְׁשָׁה
 וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וּמִכְסָם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁבְעִים:
^{לב} וַחֲמֹלִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּמִכְסָם
 לַיהוָה אֶחָד וְשָׁשִׁים: ^מ וְנֶפֶשׁ אָדָם שְׁשָׁה עָשָׂר אֵלֶּף
 וּמִכְסָם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁבְעִים וְשִׁבְעִים נֶפֶשׁ: ^{מא} וַיִּתֵּן מֹשֶׁה
 אֶת־מִכְסָם תְּרוּמַת יְהוָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן בְּאֵשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{מבי} חֲמִישִׁי ^{מב} וּמִמַּחְצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 חָצָה מֹשֶׁה מִדֶּה־אֲנָשִׁים הַצְבָּאִים: ^{מג} וַתְּהִי מַחְצֶת
 הָעֵדָה מִן־הִצָּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֵלֶּף וְשִׁבְעִים אֵלֶּף
 שְׁבַע־עַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ^{מד} וּבָקֵר שְׁשָׁה וְשִׁבְעִים
 אֵלֶּף: ^{מה} וַחֲמֹלִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:
^{מו} וְנֶפֶשׁ אָדָם שְׁשָׁה עָשָׂר אֵלֶּף: ^{מו} וַיִּקַּח מֹשֶׁה
 מִמַּחְצֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֶחָד אֶחָד מִן־
 הַחֲמִישִׁים מִדֶּה־אָדָם וּמִדֶּה־הַמָּה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹיִם
 שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה בְּאֵשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
 מֹשֶׁה: ^{מח} וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאַלְפֵי

אונקלוס

תלת מאה ותלתין ושבעא אלפין וחמש מאה: ליו והנה דנסיב קדם יי מן ענא שית
 מאה ושבעין וחמש: לח ותורי תלתין ושפא אלפין ונסיבהון קדם יי שבעין ותרון:
 לט וחמרי תלתין אלפין וחמש מאה ונסיבהון קדם יי שתין וחד: מ ונפשא דאנשא
 שפא עשר אלפין ונסיבהון קדם יי תלתין ותרון נפשא: מא ויהב משה ית נסיב
 אפרשותא דיי לאלעזר פהנא קמא די פקיד יי ית משה: מב ומפלגות בני ישראל די
 פלג משה מן גבריא די נקפו לחילא: מג ומהות פלגות כנשפא מן ענא תלת מאה
 ותלתין ושבעא אלפין וחמש מאה: מד ותורי תלתין ושפא אלפין: מה וחמרי
 תלתין אלפין וחמש מאה: מי ונפשא דאנשא שפא עשר אלפין: מו ונסיב משה
 מפלגות בני ישראל ית דאפסחד חד מן חמשיין מן אנשא ומן בעירא ויהב ויהון
 ללואי נטרי מטרת משכנא דיי קמא די פקיד יי ית משה: מח וקרבו לות משה

רש"י

להרים מקם מן הפסלסלין אלא מן הפלקות, כתב את הלשון הזה ויהי המלקוח, שפא
 לקלל חלוקה ולקלל מקם, שהנה עורף על כן הפסלסלין אשר בזויו עם הצבא איש לו
 ולא בא לקלל חלוקה — מספר הצאן ונ"י: (מב) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה.

⁴⁹And they said unto Moses, 'Thy servants have taken the sum of the men of war who *are* under our charge, and there is not missed one man of us. ⁵⁰We have therefore offered the offering for the Eternal, what every man hath found, of vessels of gold, chains, and clasps, rings, ear-rings, and beads, to make an expiation for our souls before the Eternal. ⁵¹And Moses and Eleazar the priest took the gold of them, *even* all wrought vessels. ⁵²And all the gold of the heave offering that they heaved to the Eternal, of the officers of thousands, and of the officers of hundreds, was sixteen thousand seven hundred and fifty shekels. ⁵³For the men of war had plundered *every* man for himself. ⁵⁴And Moses and Eleazar the priest took the gold of the officers of thousands and of hundreds, and brought it in the appointed tent, *for* a memorial for the children of Israel before the Eternal.

32. ¹Now the children of Reuben and the children of Gad had cattle *in* a very great multitude: and when they saw the land of Jazer, and the land of Gilead, that, behold, the place *was* a place for cattle: ²The children of Gad and the children of Reuben came

רשי

HALF WHICH MOSES DIVIDED amongst the congregation and which he had taken for them¹), מן האנשים הצנאים, FROM THE MEN THAT WARRED, (43) ותהי מחצית העדה THE CONGREGATION'S HALF WAS so-and-so *in number* (as stated in the second half of this verse and in vv. 44—46). (47) ויקח משה וגו' AND MOSES TOOK [FROM THIS HALF OF THE CHILDREN OF ISRAEL ONE PART OUT OF EACH FIFTY] etc.²). (48) המקרים *means* THOSE WHO WERE APPOINTED (not those who were counted, as e. g. in III. 39). (49) ולא נפקר *means* THERE IS NOT LACKING. Its translation in the Targum is לא שגא which, too, in the Aramaic language means "lacking", just as the words (Gen. XXXI. 39) אנכי אחסנה "I will make good the shortage", are translated in the Targum by רהות שגיא ממנינא that which was lacking of the number (cf. Rashi on that verse), and so, too, is (1 Sam. XX. 18) "For thy seat ויפקר", *i. e.*, the place where you sat will lack the man who usually sat there. And similar is (1 Sam. XX. 15) ויפקר the place of David" — his place lacked, and no man sat there. (50) אעזרה — These are BANDS FOR THE FOOT (anklets). ועמיד *are* BANDS FOR THE HAND (bracelets). ועיל *are* EARRINGS. ורומן *is* an ornament in the form of the womb — to atone for the thoughts their hearts had entertained for the daughters of Midian (Sabb. 64a).

NOTES

¹) חצה משה מן is an elliptical expression, the words "which he had taken for them" having to be supplied before מן.

²) Rashi connects this verse with v. 42. The meaning is as follows: (42) And from the portion of the children . . . (43—46) and that portion was such-and-such a number of the various animals, — (47) of that portion Moses took etc. The words "from the children of Israel's portion" which occur at the beginning of the paragraph are repeated towards its end on account of the lengthy parenthesis. Had the numbers not been stated the paragraph would have read thus: (42) . . . ומחצית בני ישראל לקח משה את האחוז.

הַצָּבָא שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת: ^מ וַיֹּאמְרוּ אֶל־
 מֹשֶׁה עֲבֹדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר
 בָּיְדוּ וְלֹא־נִפְקָד מִמֶּנּוּ אִישׁ: ^י וַנִּקְרַב אֶת־קֶרְבֵּן יְהוָה
 אִישׁ אֶשֶׁר מֵצָא כְּלִי־זָהָב וְצִמָּד וְטַבַּעַת
 עֲגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: ^{יב} וַיִּקַּח
 מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵתָם כָּל כְּלִי
 מַעֲשֶׂה: ^{יג} וַיְהִי כִּלְי־זָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ
 לַיהוָה שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֲלָף שֶׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל
 מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת: ^{יד} אַנְשֵׁי
 הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ: ^{טו} וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
 אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ
 אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד וּבָרוּן לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: ^{טז}
 שְׁשִׁי (שְׁלִישִׁי כֶּסֶף עֲמוּנִין) ^{יז} לֵב * וּמִקְנֶה וְרֹב הָיָה לְבְנֵי
 רְאוּבֵן וּלְבְנֵי־גַד עֲצוּם מְאֹד וַיֵּרְאוּ אֶת־אַרְצָה יְעֹזֵר
 וְאֶת־אַרְצָה גִלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מְקִנָּה: ^{יח} וַיָּבִיאוּ

אונקלוס

מִנְגִּנָּא דְמִסְכָּן עַל אֲלָפִי חִילָא רִבְנֵי אֲלָפִין וּרְבִנֵי מֵאוֹתָא: ^מ וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה עֲבֹדֶיךָ
 קְבִילוּ יְתָ חֲשֹׁבֵן גְּבִרֵי מְגִיחֵי קִרְבָּא דְבִנְדָנָא וְלֹא שְׂגָא מְנָא אֲלֵשׁ: ^י וַנִּקְרַבְנָא יְתָ
 קִרְבָּנָא דִּי גִבֵּר דְאַשְׁבַּח מִן דְרִקֵּב שְׂרִין וְשִׁבְכִין עֲזֻזִין וְקִדְשִׁין וְקִחוּד לְכַפֵּרָא עַל
 נַפְשֵׁתָנָא קָדָם יי: ^{יב} וַנִּסְיֵב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כֹּהֲנָא יְתָ דְהִקָּא מִנְהוֹן קָל מִן דְעוּבְרָא:
 נִבְרְהָא קָל דְהִב אֶפְרִשׁוּתָא דִּי אֶפְרִישׁוּ קָדָם יי שְׁפֹת עֲשֵׂר אֲלָפִין שְׁבַע מֵאָה
 וַחֲמִשִּׁין סֻלְעִין מִן רִבְנֵי אֲלָפִין וּמִן רִבְנֵי מֵאוֹתָא: ^{יג} וַנִּבְרִי דְחִילָא קֻּזֵּן גִּבֵּר לְנַפְשָׁה:
 יד וַנִּסְיֵב מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר כֹּהֲנָא יְתָ דְהִקָּא מִן רִבְנֵי אֲלָפִין וּמֵאוֹתָא וַיָּבִיאוּ אֹתָהּ לְמִשְׁכַּן
 וּמֵנָּה דְכִרְבָּנָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם יי: ^{טו} וּבְעִיר סְגִי הֵנָּה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גַד מְקוֹם
 לְחִקָּא וְחִזּוּ יְתָ אֶרֶע נְעוּר וְיְתָ אֶרֶע גִלְעָד וְהָא אֶתְרָא אֶתְרָא כְּשֵׁר לְבֵית כְּעִיר: ^{יז} וַיָּבִיאוּ

רשי

לְעִדָּה, וְהוֹצִיָּאָה לָהֶם מִן הָאֲנָשִׁים הַצָּבָאִים, (מִן) וְהָיָה מִחֲצַת הָעֵדָה כֹּד וְקָד, — (מו) וַיִּקַּח
 מֹשֶׁה וְגו': (מִת) הַפְּקָדִים, הַמְּמִנוּם: (מִט) וְלֹא נִפְקָד, לֹא נִחְסַר, וְתַרְגּוּמוֹ לֹא שְׂגָא, אִם הוּא
 דְלִשׁוֹן אֲרָמִי חֲסְרוֹן, כְּמוֹ אֲנָכִי אֶתְפָּקָה (כִּרִי ל"א) תַּרְגּוּמוֹ דְהִנֵּת שְׂגָא מִמְּנָנָא, וְכֵן כִּי יִפְקָד
 מוֹשֶׁה (שִׁי"ב כ') — יִחְסַר מְקוֹם מוֹשֶׁה, אִישׁ הָרִגִּיל לִישֵׁב שָׁם, וְכֵן וַיִּפְקָד מְקוֹם דָּוִד (שם) —
 נִחְסַר מְקוֹמוֹ וְאִין אִישׁ יוֹשֵׁב שָׁם: (י) (אֲצַעֲרָה, אֱלוֹ צְמִידִים שֶׁל קָל: וְצִמָּה, שֶׁל יָד:)
 עֲגִיל, גִּמְיִי אֵזֶן: וְכוּמָז, דְּפֹסֶם שֶׁל בֵּית הַרְחֵם, לְכַפֵּר הַרְחֵר הַלֵּב שֶׁל בְּנוֹת מִדְיָן (שְׁכֵת סִיד):

and spake unto Moses, and to Eleazar the priest, and unto the princes of the congregation, saying, ³Ataroth, and Dibon, and Jazer, and Nimrah, and Heshbon, and Elealeh, and Sebam, and Nebo, and Beon. ⁴*Even* the country which the Eternal smote before the congregation of Israel, is a land for cattle, and thy servants have cattle: ⁵Wherefore, said they, if we have found favour in thine eyes, let this land be given unto thy servants for a possession, *and* make us not pass over the Jordan. ⁶And Moses said unto the children of Gad and to the children of Reuben, Shall your brethren go to war, and shall ye abide here? ⁷And wherefore discourage ye the heart of the children of Israel from passing into the land which the Eternal hath given them? ⁸Thus did your fathers, when I sent them from Kadesh-barnea to see the land. ⁹For when they went up unto the brook of Eshcol, and saw the land, they discouraged the children of Israel, that they should not go into the land which the Eternal had given them. ¹⁰And the wrath of the Eternal glowed on that day, and he sware, saying, ¹¹If the men that went up out of Egypt, from

רש"י

32. (3) עטרות ודיבן וגו' ATAROTH AND DIBON etc. — These belonged to the land of Sihon and Og¹). **(6)** האחיכם SHALL YOUR BRETHREN — This is an interrogative expression (i. e., the ה prefixed is the interrogative particle). **(7)** ולמה תניאון means AND WHY WILL YE TURN ASIDE AND WITHHOLD their heart from passing over? — because they will think that you are afraid

NOTES

¹) This request of these tribes, coming as it did after the war with Midian, and the fact that these places are described (v. 4) as being "the land which the Lord smote", might lead one to suppose that they were in the land of Midian. It is evident from vv. 33 ff. that they were in the land of Sihon and Og.

בְּגִיד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר
הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשֵׁי־אֵי הָעֵדָה לֵאמֹר: ^י עֲטֹרוֹת וְדִבֵּן
וַיַּעֲזֹר וְנִמְרָה וְחִשְׁבֹּן וְאַלְעָלָה וּשְׁכֶם וְנָבו וְכֶעֶן:
^י הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עֵדֹת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ
מִקְנֶה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה: ^ס וַיֹּאמְרוּ אִם־
מִצְאֵנוּ חַן בְּעֵינֶיךָ יְיָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ
לְאַחֲזָה אֶל־תַּעֲבֹרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן: ^י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי־
גֹד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ
סָה: ^י וְלָמָּה תִּנְאוּן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדְּ אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: ^י כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם
בִּשְׁלַחֵי אֲתֶם מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ:
^ס וַיַּעֲלוּ עַד־נַחַל אֲשָׁפּוּל וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּבִיאוּ אֶת־
לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּירִכָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם
יְהוָה: ^י וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:
^י אִם־יֵרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרַיִם מִכֹּן עֲשָׂרִים

אונקלוס

בְּנֵי גֹד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה וְלַאֲלֶעָזָר כְּהֵנָּה וּלְרִבְרֵי כְּנִשְׁתָּא לְמִימָר:
מִכְּלָלָתָא וּמִלְבָּשְׁתָּא וְכוּמְרִין דְּבֵית נְמָרִין וְכֵית חִשְׁבָּנָא וְכַעֲלִי דְכָבָא וְסִיעֵת בֵּית
קְבָרָתָא דְּמֹשֶׁה וְכֶעֶן: ^י אֶרֶעָא דִּי מִחָא יִי יָת יִתְבָּהָא מְדָם כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל אֶרֶע
כְּשָׂרָא לְבֵית כְּעִיר הִיא וְלַעֲבָדִיךָ אִיתָ כְּעִיר: ^י וַיֹּאמְרוּ אִם אֲשִׁכְחָנָא כְּחִמִּין בְּעֵינֶיךָ
וְיִתְּיִיב יָת אֶרֶעָא הָרָא לַעֲבָדֶיךָ לְאַחְסָנָא לֹא תַעֲבֹרְנָא יָת יַרְדֵּנָא: ^י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְבְנֵי גֹד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֹן יַעֲלוּן לִנְחַל קְרָבָא וְאַתֹּן מִיתְבֹּן הָכָא: ^י וְלָמָּה
תִּנְוִן יָת לָבָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּמַעֲבָר לְאַרְעָא דִּיתֵיב לְהוֹן יִי: ^י כְּדִין עֲבָדוּ אֲבֹתְהֹן
כְּדִי שְׁלַחִית יְתִיחֹן מְדָם וַיָּאֵה לְמַחֲזִי יָת אֶרֶעָא: ^י וְסִלְיֹן עַד נַחֲלָא דְאַתְפָּלָא נַחֲזִי
יָת אֶרֶעָא וְאַנְזִי יָת לָבָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדִיל דְּלֹא לְמַעַל לְאַרְעָא דִּיתֵיב לְהוֹן יִי:
^י וְתַקַּף רִנָּא דִּי בִּימָא הַהוּא וְקִיָּים לְמִימָר: ^י אִם יִתְחֹן גְּבִרָא דְסִלְיֹן מִמִּצְרַיִם
מִכָּר עֲשָׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא יָת אֶרֶעָא דִּי קְנִמִּית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב אֲרִי לֹא

רשי

לב (י) עטרות ודיבן ונוי. מארץ סיחון ועוג היו: (ו) האחיכם. לשון תמיהה הוא:
(ו) ולמה תניאון. תסירו ותמניעו לכם מעבור, שיהיו סבורים שאתם יראים לשבור מסני

twenty year old and upwards, see the ground which I swore unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob; for they have not wholly followed me: ¹²Save Caleb the son of Jephunneh the Kenizite, and Joshua the son of Nun: for they have wholly followed the Eternal. ¹³And the wrath of the Eternal glowed against Israel, and he made them wander in the desert forty years, until all the generation, that had done evil in the eyes of the Eternal, was consumed. ¹⁴And, behold, ye are risen up in your fathers' stead, a progeny of sinful men, to add yet to the fierce wrath of the Eternal towards Israel. ¹⁵For if ye turn away from after him, he will yet again place them in the desert; and ye shall destroy all this people. ¹⁶And they stepped near unto him, and said, We will build sheepfolds here for our cattle, and cities for our little ones: ¹⁷But we ourselves will equip *and* speed before the children of Israel, until we have brought them unto their place: and our little ones shall abide in the fenced cities because of the inhabitants of the land. ¹⁸We will not return unto our houses, until the children of Israel have inherited

רש"י

to pass over on account of the prospect of war and the strength of the peoples and the cities. (8) מִקְדֵּשׁ בָּרְנֶה FROM KADESH-BARNEA — this was its name. There were two places called Kadesh (therefore this one is distinguished from the other by being called Kadesh-Barnea). (12) הַקֵּנִי [CALEB THE SON OF JEPIUNNEH] THE KENEZITE — He (Caleb) was the stepson of Kenaz (and therefore he is termed here the Kenezite), and Calcb's mother bore Othniel to him (to Kenaz) (and for this reason Othniel, the son of Kenaz is described in Josh. XV. 17 as Caleb's brother) (Sota 11b). (13) וַיָּנֶם means, AND HE MOVED THEM ABOUT; the word is of the same root as נָע in (Gen. IV. 12) "a wanderer (נָע) and a vagabond". (14) לִסְסוֹת is similar in meaning to the verbs in (Is. XXIX. 1): "add (סָסוּ) year to year"; (Jer. VII. 21): "add (סָסוּ) your burnt-offerings" — an expression denoting adding (The translation is: to add even more to the Lord's fierce anger against Israel). (16) נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹה WE WILL BUILD [SHEEP FOLDS] FOR OUR CATTLE HERE — They paid more regard to their property than to their sons and daughters, because they mentioned their cattle before their children. Moses said to them, "Not so! make the chief thing the chief thing and what is subordinate subordinate. First build cities for your little ones and afterwards folds for your flocks" (cf. v. 24) (Tanch.). (17) וְאִנְחֵנוּ נַחֲלִיץ חֲשִׁים means, AND WE SHALL ARM OURSELVES SPEEDILY, the last word being the same as in (Is. VIII. 3): "the spoil hasteth, the prey speedeth (חָשָׁה)" and in (ib. v. 19), "Let Him make haste, let Him speed (יַחֲשֶׁה)". לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל BEFORE THE CHILDREN OF ISRAEL — i.e., at the head of the troops, because they were mighty men; for thus is it said of Gad, (Deut. XXX. 20): "He teareth the arm, yea the crown of the head". Moses distinctly stated this to them in Sedrah אֱלֹהֵי הַדְּרָכִים (Deut. III. 18): "And I commanded you at that time . . . Ye shall pass over armed before the children of Israel, all ye men of valour". And regarding the siege of Jericho it is written, (Josh. VI. 13): "And the armed men (הַחֲלָוִין) went before them" — this refers to the tribes of Reuben and Gad who thus fulfilled the conditions they had laid down. וְיָשְׁבוּ פִּנּוּ AND OUR LITTLE ONES SHALL STAY, so long as we are with our brethren waging war, כְּעָרֵי הַמִּבְצָרִים IN THE FORTIFIED

שְׁנָה וּמַעֲלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וְלַעֲקֵב כִּי לֹא־מָלְאוּ אַחֲרָי: י בְּלִחִי כָלֵב
 בְּדִיפְנֵה הִקְנִי וַיְהִי־שָׁע בְּדִגּוֹן כִּי מָלְאוּ אַחֲרֵי יְהוָה:
 י וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּנַעַם בַּמִּדְבָּר אֲרִבָּעִים
 שָׁנָה עַד־תָּחַם כָּל־הַדּוֹר הַעֲשֵׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:
 יי וַהֲנֵה קִמַּתָּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תְּרַבּוּת אֲנָשִׁים
 חַטָּאִים לַסִּפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:
 מו כִּי תִשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לַחֲנִיחוֹ בַּמִּדְבָּר
 וַיִּשְׁחַתֵּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה: ס מו וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ
 גִּרְתָּ צֵאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֶה וְעָרִים לְטַפְּנוּ:
 י ואֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־
 הִבִּיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי
 יִשְׁבֵּי הָאָרֶץ: יי לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינֵנוּ עַד הַתַּנַּחַל בְּנֵי

אונקלוס

אֲשִׁלִּימוּ בְּתֵר דַּחֲלָתִי: יב אֲלֵהוּ כָלֵב בֶּר וַסְּנָה קִנְזָאָה וַיְהִי־שָׁע בֶּר גּוֹן אַרִי אֲשִׁלִּימו
 בְּתֵר דַּחֲלָתָא דִּי: יי וַתְּקִיף רִנָּא דִּי בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲחִרָנוּ בַּמִּדְבָּרָא אֲרִבָּעִין שָׁנִין עַד
 סָף כָּל דָּרָא הַעֲבִיד דְּבִישׁ קָדָם יי: יד וְהָא קִמַּתוּן בְּתֵר אֲבֹתֵהֶבֶן תַּלְמִידֵי גִבְרָא
 תִּבְנִינָא לְאֻסְפָּא עוֹד עַל תְּקִיף רִנָּא דִּי לְיִשְׂרָאֵל: מו אַרִי תַחֲבוּן מִבְּתֵר דַּחֲלָתָהּ
 וַאֲסִיף עוֹד לְאוֹחֲרוֹתָהּ בַּמִּדְבָּרָא וַתַּחֲבִּלּוּן לְכָל עֲמָא קִדִּין: מו וַקְרִיבוּ לְוַתָּהּ וַאֲמָרוּ
 חֲטִירוּן דָּעוּ נִבְנֵי לְבַעֲרִנָּא הָכָא וַקְרוּין לְטַפְלָנָא: יי וַאֲנַחְנָא נִגְדְּרוּ מִבְּעֵין קָדָם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל עַד דִּי נַעֲלִנוּן לְאַתְרֵיהֶון וַיִּסַּב טַפְלָנָא בַּקְרוּין בְּרִיבּוֹן מִן קָדָם וַתְּבִי אֲרַעָא:

רש"י

הַפְּלִחָמָה וַחֲזֹק הָעָרִים וְהָעָם: (ח) מִקְדָּשׁ בְּרִנֵּעַ, בֶּדֶךְ שְׂמֵחָה, וְשִׁמְעִי קִדְשׁ הָיוּ: (יב) הַקְּנִי.
 חֲרוֹנוֹ שֶׁל קִנְיָן הָיָה וְהָלָה לֹא אִמּוֹ שֶׁל כָּלֵב אֶת עֲתִינְאֵל וְסוּפֵה יִיא: (יג) וַיָּנַעַם, וַיִּשְׁלַסְלֵם,
 מִן עַד נִגְדָּה (בר' ד'): (יד) לַסִּפּוֹת, כִּמּוֹ סָפּוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה (יש' כ"ט), עֲלוֹתֵיכֶם כְּסוּ גִּוִּי, (יר' ו'),
 לְשׁוֹן תִּסְפֹּת: (טו) נִבְנֵה לְמִקְנֵנוּ פֶה, חֲסִים הָיוּ עַל מִמָּנָם יוֹתֵר מִבְּנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם,
 שֶׁהִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם, אֲמָר לָהֶם מִשָּׁה לֹא כֵן עָשׂוּ, הֶעָקֵר עָקֵר וְהַטְּפֵל טְפֵל, כֵּן לָכֵם
 תַּחֲלֶה עָרִים לְטַפְּכֶם וְאַחֵר כֵּן בְּדִירוֹת לְצִאֲנְכֶם (תנח"י): (יז) וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים, נִגְדִּין
 מִהִירִים, כִּמּוֹ מִהַר שֶׁלֵּל חֵשׁ בּוֹ (יש' ח'), וְהִמָּה יְחִישָׁה (שם ה'): לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּרָאשֵׁי
 גִּיסוֹת, מִחוּץ שְׁגוּבָרִים הָיוּ, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בְּנֵי (דב' ל"ג) וַשִּׁיר וַרְעֵעַ אָף קִדְקֵד; וְאָף מִשָּׁה חֲזָר
 וּפָרַשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (דב' ג') וַאֲצֹו אֲתִקְּבֶם בַּעֲת הַהוּא גִּוִּי, חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי
 אֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל בְּנֵי חֵיל, וּבִירֵיחוֹ בְּתִיב (יהו"ו) וְהַחֲלוּץ עוֹבֵר (הַלֵּךְ) לִפְנֵיהֶם, זֶה
 רִאֲבוֹן וְזֶה שְׂקִימוֹ תִּנָּאִם: וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ, בַּעֲדָנוּ אֲצֵל אֲמִינוּ, בְּעָרֵי הַמִּבְצָר שֶׁנִּבְנְהָ עֲשָׂיוּ:

every one his inheritance. ¹⁹For we will not inherit with them on *yonder* side of the Jordan, or forward; because our inheritance, is fallen to us on *this* side of the Jordan eastward. ²⁰And Moses said unto them, If ye will do this thing, if ye will equip before the Eternal to war, ²¹And will pass all of you equipped over the Jordan before the Eternal, until he hath dispossessed his enemies from before him, ²²And the land be subdued before the Eternal: then afterwards ye shall return, and be guiltless before the Eternal, and before Israel; and this land shall be your possession, before the Eternal. ²³But if ye will not do so, behold, ye have sinned against the Eternal: and know your sin which will find you. ²⁴Build ye cities for your little ones, and folds for your flock; and do that which hath gone out of your mouth. ²⁵And the children of Gad and the children of Reuben spake unto Moses, saying, Thy servants will do as my lord commandeth. ²⁶Our little ones, our wives, our cattle, and all our beasts, shall be there in the cities of Gilead. ²⁷But thy servants will pass over, every *man* equipped for the host, before the Eternal to war,

רש"י

CITIES which we will now build (cf. v. 16 with v. 36). (19) מֵעַבֵּר לִירֵדוֹן וְגו' ON THE SIDE OF THE JORDAN AND YONDER — *i. e.*, on the western side. כִּי בָאָה נָחֻלְתָּנוּ FOR OUR INHERITANCE HAS COME [TO US] — *This means: by that time we shall have already received it on the eastern side*¹). (24) לְצֹאֲנֵכֶם FOR YOUR SHEEP — This word is from the noun form *which is found in* (Ps. VIII. 8): "Sheep (צֹאֵן) and oxen, all of them", where, *too*, there is no א intervening between the נ and the צ. The א which here comes after the נ is in place of the ה of צֹאֵן (and לְצֹאֲנֵכֶם is not the same form as לְצֹאֲנֵכֶם with an inversion of the א and נ). I learned this from the work of R. Moses the Preacher. וְהֵיכָא מְסִיכֵם הָעֵשׂוֹ AND DO THAT WHICH HATH GONE OUT FROM YOUR MOUTH, *as a vow* to the Most High God (cf. XXV. 3), because you have taken it upon yourselves to pass over for war until the *end of the* subjugation and division of the land; — for Moses asked of them only, (v. 22): "Let [the land] be subdued and afterwards ye may return", but they undertook, (v. 18): "[we will

NOTES

¹) According to Rashi this cannot signify: for our inheritance has come to us now (as Nachmanides understood Rashi to mean), because they were at that moment asking for it. The speakers are projecting themselves into the future, alluding to the time when the conquest of the land is completed: We will not take an inheritance with them on the other side of the Jordan, for we shall have already received our land on this side. Rashi speaks of the people "receiving" the land instead of the land "coming" to them, as the text states, because the former phrase expresses the latter best, since the land cannot actually come to (לֵאל) a person.

יִשְׂרָאֵל אִישׁ נִחְלָתוֹ: י^ט כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מַעֲבָר לִירֵדוֹ וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה נִחְלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מַעֲבָר הִירֵדוֹ מִזֶּרְחָה: פ שְׂבִיעִי (רַבִּיעִי כֶּסֶן עֲמֻנָּה) ^כ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אִם־תַּחֲלֹצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמִלְחָמָה: כ^א וְעָבַר לָכֶם כָּל־חַלּוּץ אֶת־הִירֵדוֹ לִפְנֵי יְהוָה עַד הַיְּרִישׁוּ אֶת־אֲיָבֵיו מִפְּנֵיו: כ^ב וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֲרַי תֵּשְׁבוּ וְהָיִיתֶם נָקִים מִיְּהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאֶחָזָה לִפְנֵי יְהוָה: כ^ג וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה וְדַעוּ חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם: כ^ד בְּנִירְלָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וְגֵרְתָּ לַעֲנָאכֶם וְהִיצָא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ: כ^ה וַיֹּאמֶר בְּנִי־גֹד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבַדְיָה יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדָנִי מִצֻּחַ: כ^ו טַפְּנוּ נַשִּׁינוּ מִקֶּנְנוּ וְכָל־בְּהֶמְתָּנוּ יְהִירֶשֶׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד: כ^ז וְעֲבַדְיָה יַעֲבְרוּ כָל־חַלּוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמִלְחָמָה

אונקלוס

יח לא נחוב לביטנא עד דניחסנון בני ישראל גבר אחסנתה: יט ארי לא נחסין עמהון מעברא לירדנא ולהלא ארי קבלנא אחסנתנא לנא מעברא לירדנא מדנחא: כ ויאמר להון משה אם מעבדון ות פתנא תגיון אם תורוון קדם עמא דני לירדנא: כא ויעבר לכוון כל דמורו ות יירדנא קדם עמא דני עד דיתרד ות פעלי דכבוהי מן קדמיה: כב ותחכבש ארעא קדם עמא דני ויבמר כן תחובוון ותהוון וזכאין מן קדם יי ומישראל ותהי ארעא קדא לכוון לאחסנא קדם יי: כג ואם לא מעבדון כן הא תבתון קדם יי ודעו חובתכון די משכח יתכון: כד בנו לכוון קרוין לטפלכון וחסרין לענקון ודפוק מפוסכון מעבדון: כה ויאמרו בני גר ובני ראובן למשה למימר עבדיך ועבדון קמא די רבוני מסקד: כו טפלנא נשנא גיתנא וכל בעיהנא יהיו סמן דמורו גלעד: כז ועבדיך ועבדון כל מורו חילא קדם עמא דני לקרבא

רשי

(יט) מעבר לירדן והלאה. בעבר המערבי: כי באה נחלתנו. קבר קבלותה בעבר המזרחי: (כד) לענאכם. תיבה זו מנורת צנה ואלפים קלם (תהי חיי) שאין בו אל"ף מפסיק בין ניון לצ"די, ואל"ף שגא כאן אחר הנו"ן במקום היא של צנה הוא: מיסודו של רי משה הדרשן למדתי כון והיצא מפוסכם תעשו. לנבחה. שקבלתם עליכם לעבור למלחמה עד כבוש וחלוקה. שמשנה. לא בקש מהם אלא. ונכבשה... ואחר תשובו"ן ותם קבלו עליהם. עד

as my lord speaketh. ²⁸So concerning them Moses commanded Eleazar the priest, and Joshua the son of Nun, and the heads of the fathers of the tribes of the children of Israel: ²⁹And Moses said unto them, If the children of Gad and the children of Reuben will pass with you over the Jordan, every one equipped for the war, before the Eternal, and the land shall be subdued before you; then ye shall give them the land of Gilead for a possession: ³⁰But if they will not pass over with you equipped, they shall have possessions among you in the land of Canaan. ³¹And the children of Gad and the children of Reuben answered, saying, As the Eternal hath spoken unto thy servants, so will we do. ³²We will pass over equipped before the Eternal into the land of Canaan, that the possession of our inheritance on *this* side of the Jordan *may be* ours. ³³And Moses gave unto them, *even* to the children of Gad, and to the children of Reuben, and unto half the tribe of Manasseh the son of Joseph, the kingdom of Sihon, king of the Amorites, and the kingdom of Og, king of Bashan, the land, with the cities thereof in the boundaries, even the cities of the country round about. ³⁴And the children of Gad built Dibon, and Ataroth, and Aroer. ³⁵And Atroth Shophan, and Jaazer, and Jogbehah, ³⁶And Beth - nimrah, and Beth - haran, fenced cities: and folds for

רש"י

not return to our houses] until [the children of Israel] have inherited", so you see that they made an additional *promise*, to stay on the western side the seven years during which they were dividing the land. And so, indeed, they did (cf. Josh. XXII.). (25) וַיֹּאמֶר בְּנֵי גָד AND THE CHILDREN OF GAD SAID, all of them as one man (וַיֹּאמֶר is the singular form of the verb, whilst the subject בְּנֵי גָד is the plural; cf. Rashi on Ex. XIX. 2 s. v. וַיִּחַן). (28) וַיִּצַּו לָרֶם AND HE GAVE CHARGE לָרֶם — *This is the same as, and he gave charge concerning them. The words imply: and to watch over the fulfilment of the agreement they had made he appointed Eleazar and Joshua. The use of the ל in לָרֶם here is the same as in (Ex. XIV. 14): "The Lord will fight for you (לָכֶם)". (32) וְהָיָה אֲחֻזַּת אֲחֻזַּת נַחֲלָתָנוּ AND LET POSSESSION OF OUR INHERITANCE BE WITH US [ON THIS SIDE OF THE JORDAN] — it is as much as to say: (וְהָיָה) in our hands and in our ownership let the possession of our*

בְּאִשֶּׁר אֶרְנִי דִבֶּר: כ" וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּרְטוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת
לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כ" וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים אֲסִיעֲבֶרְךָ בְּנִי־
גֵר וּבְנֵי־רְאוּבֵן וְאֶתְּכֶם אֶת־הַיָּרְדֵּן כָּל־חֲלוּץ לַמִּלְחָמָה
לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וְנָתַתֶּם לָהֶם אֶת־
אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאֶחָהּ: ל' וְאִם־לֹא יַעֲבֹרוּ חֲלוּצִים
אִתְּכֶם וְנֶאֱחָזוּ בְּתֻכְכֶם בָּאָרֶץ פְּנֹעוּ: ל" וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גֵר
וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ
כִּן נַעֲשֶׂה: ל" גַּחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ
פְּנֹעוּ וְאַתְּנוּ אַחֲזִית נַחֲלָתְנוּ מֵעֵבֶר לַיָּרְדֵּן: ל" וַיִּתֵּן לָהֶם
מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֵר וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְחֲצִי שֶׁבֶט מְנַשֶּׁה
בְּדִוְיָסָף אֶת־מַמְלַכְת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־
מַמְלַכְת עֹוג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאָרֶץ לַעֲרִיָּה בְּגִבְלַת עָרֵי
הָאָרֶץ סָבִיב: ל" וַיְבִנוּ בְנֵי־גֵר אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֶטְרֹת
וְאֶת עֶרְעֵר: ל" וְאֶת־עֶטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעֲזֹר וַיִּגְבְּהֶהּ:
ל" וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית חָרֹן עָרֵי מִבְּצָר וְגִרְתָּ

אונקלוס

כָּמָא דִּי רְבוּנֵי מַמְלָל: כ" וּפְקִיד לְהוֹן מֹשֶׁה יָת אֶלְעָזָר כֹּהֵנָא וְיָת יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גִּזְרֵן וְיָת
רִישֵׁי אֲבֹתָת שְׁבִטָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כ" וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְהוֹן אִם וַעֲבִדְרוּן כְּנִי גֵר וּבְנֵי
רְאוּבֵן עֲמִכֹּן יָת יָרְדֵּנָא כָּל דְּמִזְבֵּי לְקַדְבָּא מְדָם עֲמָא וְתַחֲכַבֵּשׁ אֶרְעָא מְדָמִיכֹן
וְתַחֲנוּן לְהוֹן יָת אֶרְעָא דְּגִלְעָד לְאֶחְסָנָא: ל' וְאִם לֹא וַעֲבִדְרוּן מְדָרְזִין עֲמִכֹּן וְיַחֲסִינוּ
בְּיַמִּיכֹן בָּאֶרְעָא דְּכָנָעוּן: ל" וְאִם וְתִיבֹן כְּנִי גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמִימְרֵי יָת דִּי מַלְלִי וְיַעֲבִדְדִּי
כִּן נַעֲבֵד: ל" נַחֲנָא נַעֲבֵר מְדָרְזִין מְדָם עֲמָא דִּוְי לְאֶרְעָא דְּכָנָעוּן וְעֲמָנָא אֲחִידָת
אֲחִסְסָנָא מֵעֲבָרָא לַיָּרְדֵּנָא: ל" וַיִּתֵּב לְהוֹן מֹשֶׁה לְבְנֵי גֵר וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְפִלְגֹת
שְׁבִטָא דְּמְנַשֶּׁה כִּר דִּוְיָסָף יָת מְלָכֹת סִיחֹן מְלָכָא דְּאִמּוֹרָאָה וְיָת מְלָכֹת עֹוג מְלָכָא
דְּמִתְגֹּן אֶרְעָא לְקִרְוָהּ בְּתַחֲוִימֵי מְדָרְזִין אֶרְעָא סְחוֹר סְחוֹר: ל" וַיְבִנוּ כְּנִי גֵר יָת דִּיבֹן
וְיָת עֶטְרֹת וְיָת עֶרְעֵר: ל" וְיָת עֶטְרֹת שׁוֹפָן וְיָת יַעֲזֹר וְיָת נִמְרָה וְיָת בֵּית נִמְרָה

רש"י

הַתַּחֲלִי, כְּרִי הוֹסִיפוּ לְהִתְעַבֵּב שְׁבַע שְׁחָלְקוּ וְכֵן עָשׂוּ: (כ"ה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי גֵר, כָּלֶם כְּאִשׁ
אֶחָד: (כ"ח) וַיְצַו לָהֶם, כְּמוֹ עֲלֵיהֶם, וְעַל תַּנָּאם מִנָּה אֶלְעָזָר וַיְהוֹשֻׁעַ, כְּמוֹ הִי יִלְחֶם לָכֶם
(שְׁמִי י"ד): (ל"ב) וְאַתְּנוּ אַחֲזִית נַחֲלָתְנוּ, כְּלוֹמֵר בְּיָדֵינוּ וּבְרִשְׁוֹתֵינוּ תִּהְיֶי אֲחִזָּת נַחֲלָתְנוּ מֵעֵבֶר

sheep: ³⁷And the children of Reuben built Heshbon, and Elealeh and Kirjathaim. ³⁸And Nebo, and Baal-meon, their names being altered, and Sibmah: and called *other* names unto the cities which they builded. ³⁹And the children of Machir the son of Manasseh went to Gilead, and conquered it, and dispossessed the Amorite which *was* in it. ⁴⁰And Moses gave Gilead unto Machir the son of Manasseh; and he abode therein. ⁴¹And Jair the son of Manasseh went and conquered the hamlets thereof, and called them the hamlets of Jair. ⁴²And Nobah went and conquered Kenath, and the villages thereof, and called it Nobah, after his *own* name.

33. ¹These *are* the journeys of the children of Israel, who went forth out of the land of Egypt with their hosts under the hand of Moses and Aaron. ²And Moses wrote their goings

רשי

inheritance be on this side¹). (36) ערי מנצר וגדרת צאן FORTIFIED CITIES AND FOLDS FOR SHEEP — This end of the verse is to be connected back with the beginning of the paragraph (v. 24): And the children of Gad built these cities to be fortified cities and folds for sheep. (38) ואת נבו ואת באל מעון מוסבת שם AND NEBO AND BAAL-MEON, THEIR NAMES BEING CHANGED — Nebo and Baal-Meon were names of idols, and the Ammonites used to call their cities by the names of their gods. The children of Reuben therefore changed their names into other names. This is the meaning of מוסבת שם: Nebo and Baal-Meon were changed to other names²). ואת שבמה AND SIBMAH — i. e., they built (cf. v. 37) Sibmah also³). This is identical with Sebam that is mentioned above (v. 3). (39) וירש — Understand this as the Targum does "AND HE DROVE OUT", for the expression ירש is used in two different meanings, in the sense of ירושה (the Kal), "inheriting", and in the sense of הורשה (the Hiphil) which denotes driving away and expelling (see Rashi on XIV. 24). (41) חתיהם This is rendered in the Targum by THEIR VILLAGES. ויקרא אתהו חות יאיר AND HE CALLED THEM "THE VILLAGES OF JAIR" — Because he had no children, he called them by his name as a memorial of himself. (42) ויקרא לה נבה AND HE CALLED IT NOBAH — The word לה has no Mappik in the ה (as the word לָהּ "to it", usually has). Now I have seen the following in the work of R. Moses the Preacher: Because this name did not remain permanently to it, therefore the letter ה is weak (without a Mappik), — the implication of his explanation being that it (the word לה) is the same as לא "not". But I wonder what explanation he will give of the two words similar to it, (Ruth II. 14): "And Boaz said לָהּ"; (Zech. V. 11), "to build a house לָהּ"!

מסעי

33. (1) אלה מסעי THESE ARE THE JOURNEYS (STAGES) [OF THE CHILDREN OF ISRAEL] — Why are these stations recorded here? In order to make known the loving acts of the Omnipresent: that although He had decreed against them to make them move about and wander in the wilderness, you should not think that they wandered and moved about without cessation from one station to another station all the forty years, and that they had no rest, for you see

NOTES

¹ These words may be taken to have much the same meaning as כי באה נחלתנו וכי in v. 19: And in our hands (ואתנו) there will be the possession of an inheritance on this side. There, however, the statement is a reason why they will take no possession on the other side of Jordan. The context here requires no such reason. These are the last words of the two and a half tribes, and are an emphatic repetition of their original request: Please, do let our inheritance be on this side of Jordan.

² These words coming in the midst of a group of names of cities, might also be taken as names. Rashi therefore points out their true meaning.

³ The words מוסבת שם are in parenthesis.

צֹאן: י' וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֻשְׁבֹּן וְאֶת־אֶלְעָא
וְאֶת קִרְיָתִים: י"ח וְאֶת־נָבוֹ וְאֶת־בָּעַל מְעֹז מוֹסֶבֶת
שֵׁם וְאֶת־שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים
אֲשֶׁר בָּנוּ: י"ט וַיָּלְכוּ בְנֵי מְכִיר בְּדֶרֶךְ־מְנַשֶּׁה גִלְעָדָה
וַיִּלְכְּדוּ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֶמְרִי אֲשֶׁר־בָּהּ: מַסְמִיר מ וַיִּתֵּן
מִשֶּׁה אֶת־הַגִּלְעָד לַמְּכִיר בְּדֶרֶךְ־מְנַשֶּׁה וַיָּשֶׁב בָּהּ:
מ"א וַיֵּאִיר בְּדֶרֶךְ־מְנַשֶּׁה הַלֶּךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת־חֻתִּיָּהֶם וַיִּקְרָא
אֶתְהֶן חֹת יֵאִיר: מ"ב וַנִּבְחַח הַלֶּךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת־קִנְיָת וְאֶת־
בְּנֵיהֶּיהָ וַיִּקְרָא לָהּ גִּבְחַ בְּשֵׁמוֹ:

פ פ פ

קרי. נקי. יק"נ. עי"ל. סימן: ועפ"מין דברי ירמיהו נדונים סימן ח':

לג * אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לַעֲבָאֲתָם בְּדֶרֶךְ־מִשֶּׁה וְאַהֲרֹן: י' וַיִּכְתֹּב

אונקלוס

וְהָיוּ בֵּית הָהוּן קְרוּיִן קְרוּיִן דָּעֹן: י"א וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ יֵת חֻשְׁבֹּן וְיֵת אֶלְעָא
וְיֵת קִרְיָתִים: י"ח וְיֵת נָבוֹ וְיֵת בָּעַל מְעֹז מְקוֹן שְׁמֹהוּ וְיֵת שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹהוּ יֵת
שְׁמֹהֶת קְרוּיָא דִּי בָנוּ: י"ט וַיָּאֲזִלוּ בְנֵי מְכִיר בְּרַ מְנַשֶּׁה לְגִלְעָד וּבְכַשְׂוִּיָּה וְתִרְיָדָה יֵת
אֶמְרֹאָה דִּי בָהּ: מ וַיִּתֵּב מִשֶּׁה יֵת גִּלְעָד לַמְּכִיר בְּרַ מְנַשֶּׁה וַיִּתֵּב בָּהּ: מ"א וַיֵּאִיר בְּרַ
מְנַשֶּׁה אֲזַל וּבְכַשׂ יֵת בְּפִרְנִיָּהוּן וַיִּקְרָא יֵתְהֶן בְּפִרְנֵי יֵאִיר: מ"ב וַנִּבְחַח אֲזַל וּבְכַשׂ יֵת
קִנְיָת וְיֵת בְּפִרְנִיָּהוּ וַיִּקְרָא לָהּ גִּבְחַ בְּשֵׁמָה: פ פ פ

* אֵלֶּיךָ מִטְּלֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי נָפְקוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְחִילָהוּן בִּידָא דְּמִשֶּׁה וְאַהֲרֹן:

רש"י

הָיוּ: (לו) ערי מבצר וגדרת צאן. וְהָיוּ סוֹף סוֹף מוֹסֶב מוֹסֶב עַל תַּחֲלַת הַמִּלָּה. וַיִּכְתֹּב בְּנֵי נָדָר אֶת
הָעָרִים הַלָּלוּ לְהָיוֹת עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרוֹת צֹאן: (לח) וְאֵת נָבוֹ וְאֵת בָּעַל מְעֹז מוֹסֶבֶת שֵׁם.
נָבוֹ וּבְכַשׂ מְעֹז שְׁמוֹת עִין הַם. וְהָיוּ הָאֶמְרֹאִיִּים קוֹרִים עָרֵיהֶם עַל שֵׁם עִין שְׁלֵהֶם. וּבְנֵי
רְאוּבֵן הִסְבּוּ אֶת שְׁמֵם לְשִׁמּוֹת אֲחֵרִים וְהָיוּ מוֹסֶבֶת שֵׁם – נָבוֹ וּבְכַשׂ מְעֹז מוֹסֶבֶת לְשֵׁם
אֲחֵר: וְאֵת שְׁבִמָּה. בָּנוּ שְׁבִמָּה. וְהָיוּ שְׁבִמָּה הָאֶמְרָה לְמַעְלָה: (יט) וַיּוֹרֶשׁ. בְּתַרְנוּמוֹ וְתִרְיָדָה.
שְׁמִיבֵת רִישׁ מִשְׁמִשְׁת שְׁמִי מִחֲלֻקֹת לְשׁוֹן יְרוּשָׁה וּלְשׁוֹן הַרְשָׁה שְׁהוּא טְרוּד וְתִרְיָדָה:
(מא) חוֹתֵיהֶם. בְּפִרְנִיָּהוּן וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חוֹת יֵאִיר. לְפִי שְׁלָא הָיוּ לוֹ בָּנִים קְרָאֲתָם בְּשֵׁמוֹ
לְזִקְרוֹן: (מב) וַיִּקְרָא לָהּ גִּבְחַ. לְהָ" אֵינוֹ מְסִיק הָ"א. וְרָאִיתִי בִּיסוּדוֹ שֶׁל ר' מִשֶּׁה הִדְרָשׁוֹן
לְפִי שְׁלָא נִתְקַנְסָה לָהּ שֵׁם וְהָ לְפִקְדָה הוּא קָסָה. שְׁמִשְׁמִעוֹת מְדְרָשׁוֹ כְּמוֹ לֹא: וְתַמְהִינִי מִה
יְרוּשָׁה בְּשִׁמִּי תִּיבוֹת הַדּוֹמוֹת לָהּ וַיֵּאמֶר לָהּ בָּעֹן (רוח ב'), לְבָנוֹת לָהּ בֵּית (וכ' ב'):

לג (א) אֵלֶּה מִסְעֵי. לָמָּה נִקְרְבוּ הַמִּסְעוֹת הַלָּלוּ לְהוֹדִיעַ חֲסִדוֹ שֶׁל מְקוֹם. שְׁאֵעִיף שְׁנוֹר
עֲלֵיהֶם לְשִׁלְשֵׁלם וּלְהַזְעִים בְּמִדְבָּר, לֹא תֵאמַר שֶׁהָיוּ נָעִים וּמִקְלָשִׁלִּים מִפְּסַע לְמַסַּע כָּל

out according to their journeys by the commandment of the Eternal and these *are* their journeys according to their goings out. ³And they journeyed from Rameses in the first month, on the fifteenth day of the first month; on the morrow after the passover the children of Israel went out with an high hand in the eyes of all Egypt. ⁴And the Egyptians buried all *their* firstborn, whom the Eternal had smitten among them: upon their gods also the Eternal executed judgments. ⁵And the children of Israel journeyed from Rameses, and encamped in Succoth. ⁶And they journeyed from Succoth, and encamped in Etham, which *is* in the extremity of the desert. ⁷And they journeyed from Etham, and turned unto Pi-hahiroth, which *is* before Baal-zephon: and they encamped before Migdol. ⁸And they journeyed from before Pi-hahiroth, and passed through the midst of the sea into the desert, and went three days' journey in the desert of Etham, and encamped in Marah. ⁹And they journeyed from Marah, and came unto Elim: and in Elim *were* twelve fountains of water, and threescore and ten palm trees; and they encamped there. ¹⁰And they journeyed from Elim, and encamped by the Red Sea. ¹¹And they journeyed from the Red Sea,

רש"י

that there are here only forty-two stages. Deduct from them fourteen, all of which were *their stopping places* in the first year after they left Egypt, before the decree was made, viz., from the time when they journeyed from Rameses until when they came to Rithmah whence the spies were sent out — as it is said, (XII. 16): "And afterwards the people journeyed from Hazeroth, [and encamped in the wilderness of Paran], whereupon the Lord said unto Moses, (XIII. 2) Send thee men [who may search out the land]"; and here (v. 18) it states, "and they journeyed from Hazeroth and they encamped in Rithmah", so you learn that it (Rithmah) is in the wilderness of Paran¹. — Further deduct from them the eight stages which were after Aaron's death viz., those from Mount Hor to the plains of Moab in the fortieth year (v. 38). It follows that during the whole of the thirty eight years they made only twenty journeys. This is *excerpted* from the work of R. Moses the Preacher. — R. Tanchuma gave another explanation of it (of the question why these stages are here recorded). A parable! *It may be compared to the case of a king whose son was ill and whom he took to a distant place to cure him. When they returned home the father began to enumerate all the stages, saying to him, "Here we slept, here we caught cold, here you had the head-ache, etc."* (4) וּמִצְרִים מִקְבָּרִים AND THE EGYPTIANS WERE BURYING [ALL THEIR FIRSTBORN] — they were

NOTES

¹) See Appendix.

מֹשֶׁה אֶת־מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה
מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם: ^י וַיֵּסְעוּ מִרַעְמֶסֶם בַּחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת
הַפֶּסַח יָצְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרַיִם:
^י וּמִצְרַיִם מִקְבָּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־
בָּכוֹר וּבְאֻלְחֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים: ^י וַיֵּסְעוּ בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִרַעְמֶסֶם וַיַּחֲנוּ בְּסֶכֶת: ^י וַיֵּסְעוּ מִסֶּכֶת וַיַּחֲנוּ
בְּאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר: ^י וַיֵּסְעוּ מֵאֵתָם וַיֵּשְׁבּוּ
עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בָעַל צִפּוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי
מִגְדֹּל: ^י וַיֵּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירָת וַיַּעֲבְרוּ בַּתוֹךְ־הַיָּם
הַמִּדְבָּרָה וַיָּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר אֵתָם
וַיַּחֲנוּ בַּמֶּרְה: ^ט וַיֵּסְעוּ מִמֶּרְה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם
שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינָת מַיִם וּשְׁבַעִים הַתָּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם:
^י וַיֵּסְעוּ מֵאֵילָם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף: ^{שני} ^{יא} וַיֵּסְעוּ מִיַּם־

אוּנְקָלוֹם

ב וכתב משה ית מסקניהוון למסלניהוון על מירא דין ואלין מסלניהוון למסקניהוון:
^י ונטלו מרעמסם בנרתא קדמאה בחמשא עשרא יומא לנרתא קדמאה מבתר
פסקא נפקו בני ישראל בריש גלי לעיני כל מצראי: ^י ומצראי מקברין ות די קטל
וי בהון כל בוכרא ובטענותהון עבר וי דינין: ^י ונטלו בני ישראל מרעמסם ושרו
בסככת: ^י ונטלו מסככת ושרו באתם די בסטר מדברא: ^י ונטלו מאתם וקב על
פום חירתא די קדם בעל צפון ושרו קדם מגדל: ^י ונטלו מן קדם חירתא ויעברו
בגו ימא למדברא ונאלו מלהל תלתא יומין במדברא דאתם ושרו במרה: ^ט ונטלו
מרה ואתו לאילם ובאילם תרתין עשרי מבועין דמין ושבעין דקלין ושרו מקון:

רשי

ארבעים שנה, ולא היתה להם מנוחה, שחרי אין כאן אלא ארבעים ושנים מסעות, צא מהם
י"ד שגלם היו בשנה ראשונה קודם גזירה, משנסעו מרעמסם עד שבאו לרחקא שמשם
ושמקחו מרגלים, נשאמר ואחר נסעו העם מהצרות ונו' (במ' י"ב), שלח לך אנשים וגו'
(שם י"ג) וכן (פסוק י"ח) הוא אומר ונסעו מהצרות ויחני ברתחא, למדס שהיא במדבר
פארן: ועוד הוצא משם ח' מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן — מהר החר עד ערבות מואב —
בשנת הארבעים, נמצא שכל שנה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות, זה מיסודו
של רבי משה, ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת: משל למלך שהיה בנו חולה ורוליכו
למקום רחוק לרפואתו, בין שהיו חורין התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו פאן
ישנני, פאן הוקרנו, פאן חששם את ראשך וכו': (ד) ומצרים מקברים, סודיים באילם:

and encamped in the desert of Sin. ¹²And they journeyed out of the desert of Sin, and encamped in Dophkah.

¹³And they journeyed from Dophkah, and encamped in Alush.

¹⁴And they journeyed from Alush, and encamped at Rephidim, where was no water for the people to drink.

¹⁵And they journeyed from Rephidim, and encamped in the desert of Sinai.

¹⁶And they journeyed from the desert of Sinai, and encamped at Kibroth-hattaavah.

¹⁷And they journeyed from Kibroth-hattaavah, and encamped at Hazeroth.

¹⁸And they journeyed from Hazeroth and encamped in Rithmah.

¹⁹And they journeyed from Rithmah, and encamped at Rimmon-parez.

²⁰And they journeyed from Rimmon-parez, and encamped in Libnah.

²¹And they journeyed from Libnah, and encamped at Rissah.

²²And they journeyed from Rissah, and encamped in Kehelathah.

²³And they journeyed from Kehelathah, and encamped in Mount Shapher.

²⁴And they journeyed from mount Shapher, and encamped in Haradah.

²⁵And they journeyed from Haradah, and encamped in Makheloth.

²⁶And they journeyed from Makheloth, and encamped at Tahath.

²⁷And they journeyed from Tahath, and encamped at Tarah.

²⁸And they journeyed from Tarah, and encamped in Mithcah.

²⁹And they journeyed from Mithcah, and encamped in Hashmonah.

³⁰And they journeyed from Hashmonah, and encamped at Moseroth.

³¹And they journeyed from Moseroth, and encamped in Bene-jaakan.

³²And they journeyed from Bene-jaakan, and encamped at Hor-hagidgad.

³³And they journeyed from Hor-hagidgad, and encamped in Jotbathah.

³⁴And they journeyed from Jotbathah, and encamped

רש"י

busily occupied in their mourning¹). (18) יָהֲנוּ בְרִיתָמָה AND THEY ENCAMPED IN RITHMAH — *It was so called* with reference to the slanderous speech of the spies, *uttered there*, as it is said, (Ps. CXX. 34): "What shall be given unto thee, and what shall be done more unto thee, thou deceitful tongue? Sharp

NOTES

¹) The connection between this and the preceding verse is: The children of Israel went forth boldly (בִּירָמָה), because the Egyptians were burying their dead. Or it may be: the Israelites went out boldly rejoicing, whilst the Egyptians had to mourn. It is hardly likely that Rashi is here only suggesting something that may be involved by the Piel form מַקְבְּרִים, instead of the more usual Kal form.

סוף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־סִין: י' וַיֵּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ
בְּדַפְקָה: י" וַיֵּסְעוּ מִדַּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלוֹשׁ: י" וַיֵּסְעוּ
מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעַם
לְשִׁתּוֹת: י" וַיֵּסְעוּ מִרַפִּידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינִי:
י" וַיֵּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתְּאֵאוֹה: י" וַיֵּסְעוּ
מִקִּבְרֹת הַתְּאֵאוֹה וַיַּחֲנוּ בַּחצֵרֹת: י" וַיֵּסְעוּ מַחצֵרֹת
וַיַּחֲנוּ בְּרֵתְמָה: י" וַיֵּסְעוּ מִרֵתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרָמֶן פָּרִץ:
י וַיֵּסְעוּ מִרָמֶן פָּרִץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה: י" וַיֵּסְעוּ מִלִּבְנָה
וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה: י" וַיֵּסְעוּ מִרִסָּה וַיַּחֲנוּ בְּקַהֲלָתָה:
י" וַיֵּסְעוּ מִקַּהֲלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שֹׁפֵר: י" וַיֵּסְעוּ מִהַר־
שֹׁפֵר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה: י" וַיֵּסְעוּ מַחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמִקְהֶלֶת:
י" וַיֵּסְעוּ מִמִּקְהֶלֶת וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת: י" וַיֵּסְעוּ מִתַּחַת
וַיַּחֲנוּ בְּתָרַח: י" וַיֵּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמַתְקָה: י" וַיֵּסְעוּ
מִמַּתְקָה וַיַּחֲנוּ בַּחֲשִׁמְנָה: י" וַיֵּסְעוּ מַחֲשִׁמְנָה וַיַּחֲנוּ
בְּמִסְרוֹת: י" וַיֵּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנֵי יַעֲקֹן:
י" וַיֵּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן וַיַּחֲנוּ בַּחֹר הַגִּדְגָּד: י" וַיֵּסְעוּ מִחֹר
הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בִּיטְבָתָה: י" וַיֵּסְעוּ מִיטְבָתָה וַיַּחֲנוּ

אונקלוס

י וַנִּטְלוּ מֵאֵילִם וּשְׂרָו עַל יִמָּא דְסוּף: י" וַנִּטְלוּ מִיִּמָּא דְסוּף וּשְׂרָו בְּמִדְבָּרָא דְסִין:
י" וַנִּטְלוּ מִמִּדְבָּרָא דְסִין וּשְׂרָו בְּדַפְקָה: י" וַנִּטְלוּ מִדַּפְקָה וּשְׂרָו בְּאֵלוֹשׁ: י" וַנִּטְלוּ
מֵאֵלוֹשׁ וּשְׂרָו בְּרַפִּידִם וְלֹא הָנָא מָיִן לְעָמָא לְשִׁתָּי: י" וַנִּטְלוּ מִרַפִּידִם וּשְׂרָו
בְּמִדְבָּרָא דְסִינִי: י" וַנִּטְלוּ מִמִּדְבָּרָא דְסִינִי וּשְׂרָו בְּקִבְרֵי דְשִׁתָּאֵלִי: י" וַנִּטְלוּ מִקִּבְרֵי
דְשִׁתָּאֵלִי וּשְׂרָו בַּחצֵרֹת: י" וַנִּטְלוּ מַחצֵרֹת וּשְׂרָו בְּרֵתְמָה: י" וַנִּטְלוּ מִרֵתְמָה וּשְׂרָו
בְּרָמֶן פָּרִץ: י" וַנִּטְלוּ מִרָמֶן פָּרִץ וּשְׂרָו בְּלִבְנָה: י" וַנִּטְלוּ מִלִּבְנָה וּשְׂרָו בְּרִסָּה:
י" וַנִּטְלוּ מִרִסָּה וּשְׂרָו בְּקַהֲלָתָה: י" וַנִּטְלוּ מִקַּהֲלָתָה וּשְׂרָו בְּהַר־שֹׁפֵר:
י" וַנִּטְלוּ מִהַר־שֹׁפֵר וּשְׂרָו בַּחֲרָדָה: י" וַנִּטְלוּ מַחֲרָדָה וּשְׂרָו בְּמִקְהֶלֶת: י" וַנִּטְלוּ
מִמִּקְהֶלֶת וּשְׂרָו בְּתַחַת: י" וַנִּטְלוּ מִתַּחַת וּשְׂרָו בְּתָרַח: י" וַנִּטְלוּ מִתָּרַח וּשְׂרָו
בְּמַתְקָה: י" וַנִּטְלוּ מִמַּתְקָה וּשְׂרָו בַּחֲשִׁמְנָה: י" וַנִּטְלוּ מַחֲשִׁמְנָה וּשְׂרָו בְּמִסְרוֹת:
י" וַנִּטְלוּ מִמִּסְרוֹת וּשְׂרָו בְּבִנֵי יַעֲקֹן: י" וַנִּטְלוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן וּשְׂרָו בַּחֹר הַגִּדְגָּד:
י" וַנִּטְלוּ מִחֹר הַגִּדְגָּד וּשְׂרָו בִּיטְבָתָה: י" וַנִּטְלוּ מִיטְבָתָה וּשְׂרָו

ר"י

(יח) ויחנו ברתמה. על שם לשון הרע של מרגלים. שנאמר מה ימן לד ומה יסיף לד לשון

at Ebronah. ³⁵And they journeyed from Ebronah, and encamped at Ezion-gaber.

³⁶And they journeyed from Ezion-gaber, and encamped in the desert of Zin, which is Kadesh.

³⁷And they journeyed from Kadesh, and encamped in mount Hor, in the extremity of the land of Edom.

³⁸And Aaron the priest went up into mount Hor at the commandment of the Eternal, and died there, in the fortieth year after the children of Israel were come out of the land of Egypt, in the first *day* of the fifth month.

³⁹And Aaron *was* an hundred and twenty and three years old when he died in mount Hor.

⁴⁰And the king of Arad the Canaanite, who abode in the south in the land of Canaan, heard of the coming of the children of Israel.

⁴¹And they journeyed from mount Hor, and encamped in Zalmonah.

⁴²And they journeyed from Zalmonah, and encamped in Punon.

⁴³And they journeyed from Punon, and encamped in Oboth.

⁴⁴And they journeyed from Oboth, and encamped in Ije-abarim, in the boundary of Moab.

⁴⁵And they journeyed from Iim, and encamped in Dibon-gad.

⁴⁶And they journeyed from Dibon-gad, and encamped in Almon-diblathaim.

⁴⁷And they journeyed from Almon-diblathaim, and encamped in the mountains of Abarim, before Nebo.

⁴⁸And they journeyed from the mountains of Abarim, and encamped in the plains of

רש"י

arrows of the mighty with coals of juniper (רתמים)". (38) [AND AARON THE PRIEST WENT UP TO MOUNT HOR] AT THE WORD (lit., AT THE MOUTH) OF THE LORD — This phrase tells us that he died by the *Divine Kiss* (cf. Rashi on XX. 26). (40) וישמע הכנעני AND THE CANAANITE HEARD — This is stated here to tell you that Aaron's death was indeed the news he heard — that the clouds of glory that hitherto had protected Israel had departed, and he therefore believed that liberty was now given to war against Israel. It is on this account that this is again recorded here (see Rashi on XXI. 1) (R. Hash. 3a)¹. (44) נע"י העברים IN IJE-ABARIM — The word denotes waste

NOTES

¹ In XXI. 1 Rashi has explained that what this king heard was the news of Aaron's death and that this had led him to war against Israel. It is quite possible, however, to translate there: he heard that the Israelites were coming his way (וישמע כי בא ישראל) and that therefore he fought against Israel. Here, however, the incident is expressed in such language as will not bear that interpretation, for the words כי בא ישראל are replaced by בבא ישראל, which mean, "He heard . . . when the Israelites were coming". This, then, must be the meaning there also. Consequently in neither instance is there any mention of what the king heard. This must be gathered from the context, and as this incident is mentioned in both passages immediately after the account of Aaron's death, the words must mean, "and the king heard of this when the Israelites were coming".

בַּעֲבֹרָנָה: ^ל וַיִּסְעוּ מֵעֲבֹרָנָה וַיַּחֲנוּ בַּעֲצֵזֵי גִבֹר:
 לו וַיִּסְעוּ מֵעֲצֵזֵי גִבֹר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צֹן הוּא קָדֵשׁ:
 לז וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הַחֵר בְּקִצָּה אֶרֶץ אֲדָום:
 לח וַיַּעַל אֹהֶרֶן הַכֹּהֵן אֶל־הַר הַחֵר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת
 שֵׁם בִּשְׁנַת הָאָרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ: ^ל וְאַהֲרֹן
 בְּדֹשָׁלַשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאֶת שָׁנָה בָּמָתוֹ בְּהַר הַחֵר: ^ס
 וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֹּד עֹרֹד וְהוּא יֹשֵׁב בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן בָּבָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^מ וַיִּסְעוּ מִהַר הַחֵר וַיַּחֲנוּ
 בְּצִלְמֹנָה: ^{מב} וַיִּסְעוּ מִצִּלְמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּסוּפֹן: ^{מג} וַיִּסְעוּ
 מִסּוּפֹן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ: ^{מד} וַיִּסְעוּ מְאֵבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי
 הָעֵבְרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב: ^{מה} וַיִּסְעוּ מְעִיִּים וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן
 גָּד: ^{מו} וַיִּסְעוּ מִדִּיבֹן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמֹן דְּבִלְתִּימָה:
^{מי} וַיִּסְעוּ מֵעֵלְמֹן דְּבִלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּחֵרֵי הָעֵבְרִים
 לַפָּנִי נָבו: ^{מז} וַיִּסְעוּ מִחֵרֵי הָעֵבְרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֹרְכַת

אונקלוס

לז וַיִּסְעוּ מִחֵר הַגִּבּוֹר וַיִּשְׂרוּ בְּטִבְכָּתָה: ^{לז} וַיִּסְעוּ מִטִּבְכָּתָה וַיִּשְׂרוּ בַּעֲבֹרָנָה: ^{לח} וַיִּסְעוּ
 מֵעֲבֹרָנָה וַיִּשְׂרוּ בַּעֲצֵזֵי גִבֹר: ^{לז} וַיִּסְעוּ מֵעֲצֵזֵי גִבֹר וַיִּשְׂרוּ בְּמִדְבַּר־צֹן הוּא קָדֵשׁ:
 לו וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיִּשְׂרוּ בְּהַר הַחֵר בְּקִצָּה אֶרֶץ אֲדָום: ^{לז} וַיַּעַל אֹהֶרֶן הַכֹּהֵן אֶל־הַר הַחֵר
 עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שֵׁם בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ: ^ל וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הַר הַחֵר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת
 שֵׁם בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי
 בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ: ^ס וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֹּד עֹרֹד וְהוּא יֹשֵׁב בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן בָּבָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^מ וַיִּסְעוּ מִהַר הַחֵר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמֹנָה:
^{מב} וַיִּסְעוּ מִצִּלְמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּסוּפֹן: ^{מג} וַיִּסְעוּ מִסּוּפֹן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ:
^{מד} וַיִּסְעוּ מְאֵבֶת וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב: ^{מה} וַיִּסְעוּ מְעִיִּים
 וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גָּד: ^{מו} וַיִּסְעוּ מִדִּיבֹן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמֹן דְּבִלְתִּימָה:
^{מי} וַיִּסְעוּ מֵעֵלְמֹן דְּבִלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּחֵרֵי הָעֵבְרִים לַפָּנִי נָבו: ^{מז} וַיִּסְעוּ מִחֵרֵי
 הָעֵבְרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֹרְכַת

רש"י

רמיה חצי גבור שנים עם וְחֵלִי רַחֲמִים (תהי ק"ב): (לח) על פי ה'. מלמד שמת בנשיקה:
 (מ) וישמע הכנעני. ללמד שמת אהרן היא השמחה. שנסלקו עניי קבור וקבור
 שנתה רשות להלחם בישראל, לסיקד חור וכתבה (ר"ה נ): (מד) בעי העברים. לשון

Moab by the Jordan *near* Jericho. ⁴⁹And they encamped by the Jordan, from Beth-jesimoth, *even* unto Abel-shittim in the plains of Moab. ⁵⁰And the Eternal spake unto Moses in the plains of Moab, by the Jordan *near* Jericho, saying, ⁵¹Speak unto the children of Israel, and say unto them, When ye are passed over the Jordan into the land of Canaan; ⁵²Then ye shall dispossess all the inhabitants of the land before you, and destroy all their sculptures, and destroy all their molten images, and quite pluck down all their high places: ⁵³And ye shall dispossess *the inhabitants of* the land, and abide therein: for I have given you the land to possess it. ⁵⁴And ye shall divide the land by lot for an inheritance among your families: *and* to the numerous ye shall increase the inheritance, and to the few ye shall lessen the inheritance: every man's *inheritance* shall be in the place where his lot falleth; according to the tribes of your fathers ye shall divide the inheritance. ⁵⁵But if ye will not

רש"י

places and heaps of rubbish, the same as, (Micah I. 6): "[will make Samaria] into a heap (ע"י) in the field"; (Ps. LXXIX. 1): "They have made Jerusalem into heaps (ע"י)" (cf. Rashi on XXI. 11). (49) מִבֵּית הַיְשִׁמֹּת עַד אֶבֶל שִׁטִּים [AND THEY ENCAMPED] ... FROM BETH-JESIMOTH EVEN UNTO ABEL-SHITTIM — Here it tells you that the extent of Israel's camp was twelve miles, for Rabba bar bar Chana said: "I myself have seen that place etc., and it is three Parsangs (12 miles) square" (Erub. 55b). אֶבֶל הַשִּׁטִּים — The plain of Shittim had the name אֶבֶל (cf. Rashi on Gen. XIV. 6). (51) כִּי אָתָּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן וְגו' וְהוֹרֶשְׁתֶּם וְגו' WHEN YE ARE PASSED OVER THE JORDAN ... YE SHALL DRIVE OUT [ALL THE INHABITANTS] — But had they not *already* been admonished about this several times? But it is repeated here in this form "*when ye are passing over the Jordan*", and not as usual "*when ye come into the land*" because Moses spake thus to them: Whilst you are passing through the Jordan on dry land, ye shall pass over having this in view (that you will drive out the inhabitants), and if you do not, the waters will come and overwhelm you. And so indeed we find (Jos. IV. 10) that Joshua spoke to them whilst they were still *standing* in the Jordan¹) (Sota 34a). (52) וְהוֹרֶשְׁתֶּם means, AND YE SHALL DRIVE OUT. מַשְׁכִּיתֶם — Understand this as the Targum does: THEIR SPOTS FOR WORSHIP; it is called מַשְׁכִּית (connected with the root סָכַח = סָכַךְ "to cover"), because they used to cover the ground with marble stone to prostrate themselves upon it with hands and feet stretched forth, as it is said, (Lev. XXVI. 1): "And no stone of מַשְׁכִּית, covering (no mosaic) shall ye put on your ground to prostrate yourself upon it" (because this is a heathen form of worship). מַשְׁכֶּתֶם — Understand this as the Targum does: their molten gods. (53) וְהוֹרֶשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ (lit., ye shall drive out the land) — this means: and ye shall dispossess it of its inhabitants²), and then, וְיִשְׁכְּתוּ בָּהּ YE WILL DWELL IN IT — i. e., ye will be able to remain in it, but if not, ye will not be able to remain in it. (54) אֵל אֲשֶׁר יִצֵּא לוֹ שָׂמָּה — This is an elliptical verse, the meaning being, the place where the lot falleth to anyone, that shall be his. לְמִטּוֹת אֲבוֹתֵיכֶם ACCORDING TO THE TRIBES OF YOUR FATHERS [YE SHALL DIVIDE INHERITANCE] — i. e., according to the number of those who came out of

NOTES

¹) This is derived from Josh. IV. 10.

²) See Appendix.

מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יִרְחוֹ: ^ט וַיַּחֲנוּ עַל־יַרְדֵּן מִבֵּית
הַיְשֻׁמֹּת עַד אֲבֵל הַשְּׁטִיִּים בְּעֶרְבַת מוֹאָב: ^ס
שְׁלִישִׁי (חֲמִישִׁי כֶּסֶן עֶסְרִינִי) ^ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת
מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יִרְחוֹ לֵאמֹר: ^י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֲבָרִים אֶת־יַרְדֵּן אֶל־
אֶרֶץ כְּנָעַן: ^י וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
מִפְּנֵיכֶם וְאַבְרַתֶּם אֶת כָּל־מִשְׁכֵּיתָם וְאֶת כָּל־צִלְמֵי
מִסְכַּתְכֶם תֵּאַבְדּוּ וְאֶת כָּל־בְּמוֹתָם תִּשְׁמִדוּ:
^י וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וַיִּשְׁכְּתֶם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי
אֶת־הָאָרֶץ לְרֵשֶׁת אֲתָנָה: ^י וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת־הָאָרֶץ
בְּגֹזֶל לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם לְרֹב תִּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְקִמַּעַט
תִּמְעִיט אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרֵל
לוֹ יִהְיֶה לְמִשּׁוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנַחֲלוּ: ^י וְאִם־לֹא

אונקלוס

דַּעֲבָרָאֵי וַשְׂרוּ בְּמִישְׁרָא דְּמוֹאָב עַל יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ: מִשְׁוֹשְׂרוֹ עַל יַרְדֵּנָא מִבֵּית
וַיְשִׁימוֹת עַד מִישְׁרֵי שְׁפִינִי בְּמִישְׁרָא דְּמוֹאָב: ^ז וּמִלֵּיל יוֹ עִם מֹשֶׁה בְּמִישְׁרָא דְּמוֹאָב
עַל יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ לְמִימֹר: נֹא מִלָּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימֹר לְהוֹן אֲרִי אֲתוֹן עֲבָרִין וְתִ
יַרְדֵּנָא לְאַרְעָא דְּכָנָעַן: ^י וְתִתְרַכּוּן וְתִ כָּל יִתְבִּי אֲרַעָא מִן גְּדַמִּיכוֹן וְתוֹבְרוֹן וְתִ כָּל
בֵּית סְגִדְתָּהוֹן וְתִ כָּל צִלְמֵי מִתְכַּתְהוֹן וְתוֹבְרוֹן וְתִ כָּל בְּמַתְהוֹן תִּשְׁצוּן: ^י וְתִתְרַכּוּן
וְתִ (וְתִבִּי) אֲרַעָא וְתִתְכּוּן בְּתִ אֲרִי לְכוּן וְתִבִּית וְתִ אֲרַעָא לְמִירַת וְתִ: ^י וְתִתְסַנּוֹן
וְתִ אֲרַעָא דַּעֲבָרָא לְזִרְעִתְכוֹן לְסִנְיָאֵי תְסַנּוֹן וְתִ אֲתִסְנַתְהוֹן וְלִזְעִירֵי תִסְעִירוֹן וְתִ
אֲתִסְנַתְהוֹן לְדִיפּוֹק לֵה תִפּוֹן עֲדָבָא דִּי לֵה וְתִ לְשִׁבְטֵי אֲבִתְהוֹן תִּתְסַנּוֹן: ^י וְאִם־לֹא

רש"י

הַרְבּוֹת וְנָלִים כְּמוֹ לֵעִי הַשְׂדֵּה (מִיכָה א'), שְׁמוֹ אֶת וְרוֹשְׁלִים לְעִיִּים (תְּהִי ע"ט): (מט) מִבֵּית
הַיְשֻׁמֹּת עַד אֲבֵל הַשְּׁטִיִּים. בָּאן לְמִדָּה שִׁיעוֹר מִחֲנֶה וְיִשְׂרָאֵל י"ב מִיָּל, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר
הֲנָה לְדִירֵי חֲזִי לִי הוּא אֲתֵרָא וְכו' (עיר י"ה): אֲבֵל הַשְּׁטִיִּים. מִישׁוֹר שֶׁל שְׁטִיִּים אֲבֵל שְׁמוֹ
(נא—ג) כִּי אַתֶּם עֲבָרִים אֶת הַיַּרְדֵּן וְכו'. וְהוֹרֵשְׁתֶּם וְכו'. וְהֵלֵךְ כְּמֵה פְעָמִים הִקְדֵּרוֹ עַל כִּדְוֹ:
אֵלָּא כִּד אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה בְּשִׂאתָם עוֹבְרִים בְּיַרְדֵּן בְּזִבְשָׁה עַל מִקֵּת כִּן מִעֲבָרֵי, וְאִם לֹא מִם
בָּאִין וְשׁוֹשְׁפִין אֲתֵקְבִי, וְכֵן מְצִינוּ שְׂאֵמַר לָהֶם וְהוֹשֵׁעַ (וְהוֹ ד') בְּעֶרְבַת בְּיַרְדֵּן (סוֹסֶה לִיד):
(ג) וְהוֹרֵשְׁתֶּם. וְנִרְשָׁתֶם: מִשְׁכֵּיתֶם. בְּתִרְנוּמוֹ — בֵּית סְגִדְתָּהוֹן, עַל שֶׁם שְׁהִי מִסְכְּבִין אֶת
הַקֶּרֶק עַד־שֶׁת אֲבָנִים שֶׁל שִׁישׁ לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֵיהֶם בְּשִׁשׁ יָדִים וְנִלְגִים, בְּדִקְתִּיב וְאָבִין
מִשְׁכֵּית לֹא תִתְּנוּ בְּאֲרַבְקָם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֵיהֶם (ויק' כ"ו): מִסְכַּתֶּם. בְּתִרְנוּמוֹ — מִתְכַּתְהוֹן:
(ג) וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ. וְהוֹרֵשְׁתֶּם אוֹתָהּ מִיּוֹשְׁבֵיהָ, וְאֵן וַיִּשְׁכְּתוּ בָּהּ — תוֹכְלוּ לְהִתְקַבֵּם
בָּהּ, וְאִם לֹא לֹא תוֹכְלוּ לְהִתְקַבֵּם בָּהּ: (נד) אֶל אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה. מִקְרָא קֶצֶר הוּא זֶה:
אֶל מְקוֹם אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרֵל לוֹ יִהְיֶה: לְמִשּׁוֹת אֲבֹתֵיכֶם. לְפִי תְּסַבּוֹן וְיֵצֵאֵי מְצִיִּים

dispossess the inhabitants of the land before you; then it shall come to pass, that those which ye leave of them *shall be* pricks in your eyes, and thorns in your sides, and shall vex you in the land wherein ye abide. ⁵⁶Moreover it shall come to pass, *that* I shall do unto you, as I intended to do unto them.

34. ¹And the Eternal spake unto Moses, saying, ²Command the children of Israel, and say unto them, When ye come into the land of Canaan; this is the land that shall fall unto you for an inheritance, *even* the land of Canaan with the boundaries thereof; ³Then the south corner shall be unto you from the desert of Zin along by the coast of Edom, and your south boundary shall be the extremity of the salt sea

רש"י

Egypt (B. Bath. 117a; cf. Rashi on XXVI. 55). Another explanation: ye shall divide it into twelve districts, as is the number of the tribes. (55) **וְהָיָה אִשֶּׁר** **וְהָיָה אִשֶּׁר** THEN IT SHALL COME TO PASS THAT THOSE WHOM YE LEAVE OF THEM shall be a misfortune for you¹), viz., **לְשָׁכִים** AS **שָׁכִים** IN YOUR EYES — as pins which prick out your eyes: the Targum translation of יתרוּ pins or pegs, **שִׁיבִיּוֹ** (cf. e. g., Ex. XXVII. 19). **וְלִצְנִיִּים** — The lexicographers explain it in the sense of a hedge of thorns (**צִנִּים** is another form of **צִנִּים**) so that the meaning here is: they will become as something which hedges you in, enclosing and imprisoning you in order that none can go forth nor come in (cf. Rashi on Josh. XXIII. 13) (The meaning is they will hedge you in on all sides: **בְּצַדֵּיכֶם**). **וְצִרְרוּ אַחֲכֶם** — Understand this as the Targum does: ("and they will distress you").

34. (2) **וְהָיָה אִשֶּׁר תִּפֹּל לָכֶם** **וְהָיָה אִשֶּׁר תִּפֹּל לָכֶם** THIS IS THE LAND THAT SHALL FALL TO YOU [FOR AN INHERITANCE] — Since many divine commandments have to be practised in the Land of Canaan and are not to be practised outside the Land, it (Scripture) feels compelled to describe the limiting lines of the boundaries of its sides all round, in order to tell you: from these boundaries and inward the divine commands have to be practised (cf. Gittin 8a). **תִּפֹּל לָכֶם** [THE LAND WHICH] FALLS FOR YOU — Because it (the land) had to be divided by lot (which is said to fall upon a person), the division is expressed by the term "falling". — And a Midrashic explanation of why this term is employed here states: It is because the Holy One, blessed be He, cast down (more lit., made fall) from heaven the tutelary angels of the seven nations of Canaan and placed them in fetters before Moses, He said to him, (Deut. I. 21) "Behold the Lord God hath put before thee the tutelary angels of the land". — there is no more strength in them (cf. Tanch. and Rashi on Deut. II. 31). **(3)** **וְהָיָה אִשֶּׁר תִּפֹּל לָכֶם** **וְהָיָה אִשֶּׁר תִּפֹּל לָכֶם** THE SOUTHERN **תִּפֹּל לָכֶם** SHALL BE UNTO YOU — i. e. the south side which extends from east to west (**תִּפֹּל** does not here mean "corner"). **מִמִּדְבַּר צִין** FROM THE WILDERNESS OF ZIN which is next to Edom there begins the south-east corner of the land of the nine tribes. How is this so? Three lands are situated to the south of the Land of Israel, one next to the other; part of the land of Egypt, and the whole land of Edom, and the whole of the land of Moab. The land of Egypt is at the south-west corner, as it is said in this section, (v. 5) that the southern boundary shall pass "from Azmon unto the Brook of Egypt, and the goings out thereof shall be at the sea" (i. e., at the west). Now the Brook of Egypt ran along the whole land of Egypt, — as it is said, (Josh. XIII. 3) "From the Shihor which is before Egypt", and divided the land of Egypt from the land of Israel²). The land of Edom is next to it on its east. The land of Moab is next to the land of Edom at the end of the south side of Palestine at the east (i. e., the south eastern corner). — When Israel came out of Egypt if the Omnipresent had wished to bring about

NOTES

For Notes 1—2 see Appendix.

תוֹרִישוּ אֶת־יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ
מֵהֶם לְשָׁכִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצִנִּינִם בְּצִדֵיכֶם וְצָרְרוּ
אֹתְכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ: ^ו וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר דִּמְיִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַעֲשֶׂה לָכֶם: ^פ
לד * וְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ז צוּ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֱלֹה־הָאָרֶץ
בְּנָעַן וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אָרֶץ
בְּנָעַן לִגְבֻלְתֶּיהָ: ^י וְהָיָה לָכֶם פֶּאֶת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צֹן
עַל־יְדֵי אֲדוֹם וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יַם־הַמֶּלַח

אונקלוס

תורכוון ית וחיבי ארעא מן קדמיכוון ויהי די משארוון מנהוין לסיעון נטלן וזן לקבליוכוון
ולמשורן מקפסכוון ויעיקוון ותכוון על ארעא די אתון ותבין כה: ^ו ויהי כמא די
חשכית למעבר להון אעבר לכוון: ^א ומליל וי עם משה למימר: בפקד ית בני
ישראל ותימר להון ארי אתון עלון לארעא דבנען דא ארעא די תתפלג לכוון
באתסנא ארעא דבנען לתחומקא: ^ז ויהי לכוון רוח דרוקא ממדבא דצן על תחומי

רשי

(כ"ב ק"ו): ד"א ב"ב גבולין במנן השבטים: (נה) והיה אשר תותירו מהם יהיו לכם
לדעה, לשכים בעיניכם — ליתדות המנקרות עיניכם, תרגום של יתדות שיקרא: ולצנינים.
פותרין בו הפותרים לשון מסוכת קוצים הסוכת אתכם, לסגור ולכלוא אתכם מאין יוצא
נקא: וצירו אתכם. בתרגומו:

לד (ב) ואת הארץ אשר תפל לכם וגו'. לפי שהרבה מצות נהנות בארץ ואין נהנות
בחוץה לארץ, הוצרך לכתוב מצדני גבולי רוחותיה סביב, לומר לד מן הגבולים הללו
ולפנים המצות נהנות (עי' נטין ח'): תפל לכם. על שם שנתחלקה בגבול נקראת חלוקה
לשון נפילה; ומ"א אומר ע"י שהפיל הקב"ה שריהם של שבטת אמות מן השמים וקפסן
לפני משה אמר לו ראה אין בהם עוד כח (עי' תנח"י): (ג) והיה לכם פאת נגב, רוח דרומית
אשר מן המזרח למערב; ממדבר צן אשר אצל אדום מתחיל מקצוע דרומית מזרחית של
ארץ תשעת המטות: ביצדו שלוש ארצות יושבות בדרומה של ארץ ישראל זו אצל זו —
קצת ארץ מצרים ארץ אדום קלה ארץ מואב קלה, ארץ מצרים במקצוע דרומית מערבית,
שנאמר בפרשה זו מעצמן נחלה מצרים והיו תוצאותיו בהם, ונחל מצרים הנה ממלך
על פני כל ארץ מצרים שנאמר (יה' י"ג) מן השחר אשר על פני מצרים, ומפסיק בין
ארץ מצרים לארץ ישראל, ארץ אדום אצלה לצד המזרח, וארץ מואב אצל ארץ אדום
בסוף הדרום למזרח. וקשיוצאו ישראל ממצרים, אם רצה המקום לקרב את בניסחם
לארץ, הנה מעבירם את הנילוס לצד צפון, ובאין לארץ ישראל, ולא עשה כן, והיו שנאמר
(שמי' י"ג) ולא נחם אליהם דרך ארץ פלשתים שהם יושבים על הים במערבה של ארץ
דינען — דענן שנאמר בפלשתים (צפ' ב') ישבי חבל הים נוי ברתים — ולא נחם אותו
הדרך, אלא הסבן והוציאם דרך דרומה, אל המדבר, והוא שקראו יתקואל (יח' כ') מדבר
העמים, לפי שהיו כמה אמות יושבים בצדו — ורולכין אצל דרומה מן המערב כלפי
מזרח סמיר עד שבאו לדרומה של ארץ אדום, ובקשו ממלך אדום שיניחם לעבור דרך

eastward: ⁴And your boundary shall fetch a compass from the south to the ascent of Akrabbim, and pass on to Zin: and the going forth thereof shall be from the south to Kadesh-barnea, and shall go on to Hazar-addar, and pass on to Azmon: ⁵And the boundary shall fetch a compass from Azmon unto the brook of Egypt, and the goings out of it shall be at the sea. ⁶And as for the western boundary, ye shall even have the great sea for a boundary: this shall be your west boundary. ⁷And this shall be your north boundary: from the great sea ye shall point out for you mount Hor: ⁸From mount Hor ye shall point out *your border* unto the entrance of Hamath; and the goings forth of the boundary shall be to Zedad: ⁹And the boundary shall go forth to Ziphron, and the goings out of it shall be

יָצָא

their entry into the Land quickly, he would have led them over the Nile northwards and they would have so come into the Land of Israel; but He did not do so. This is what is stated, (Ex. XIII. 17) "And God did not lead them by way of the land of the Philistines" who dwell by the sea in the west of the land of Canaan — just as it is said of the Philistines, (Zeph. II. 5) "inhabitants of the sea-coast, the nation of the Cherethites". — However, He did not lead them by that route, but He made them travel round, and brought them out by a southern route into the wilderness. It is that which Ezekiel (XX. 35) calls "the wilderness of the peoples", because several peoples dwelt beside it. Then they proceeded along the south always from the west to the east, until they came to the south of the land of Edom. They asked of the king of Edom that he should permit them to pass by way of his land and to enter the land of Palestine along its (Edom's) breadth. He, however, refused, and they were compelled to travel along the whole south of Edom until they came to the south of the land of Moab, as it is said, (Judg. XI. 17) "And also to the king of Moab he sent, but he refused". Therefore they proceeded along the whole south of Moab unto its very end, and from there they turned their faces to the north until they had gone along its entire eastern boundary along its breadth. When they arrived to the end of its eastern side, they came upon the land of Sihon and Og who dwelt at the east of the land of Canaan with the Jordan dividing them (dividing the land of Sihon and Og from Canaan). This is what is stated in the *history of Jephthah*, (Judg. XI. 18) "Then he (Israel) went through the wilderness and compassed the land of Edom and the land of Moab and came by the east of the land of Moab". They subdued the land of Sihon and Og which was on the north of Moab and they approached right up to the Jordan, which was opposite the north-west corner of the land of Moab. It follows therefore that *the part* of the land of Canaan which was on the west side of the Jordan had its south-east corner next to Edom. (This explains the words *עַל יַד אֲדוֹם* ... *עַל יַד אֲדוֹם* in our text). (4) *וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעַל עֲקָרִיבִים* — AND YOUR BORDER SHALL TURN ABOUT SOUTHWARD OF THE ASCENT OF AKRABBIM — In every passage in this chapter where it says *וְנָסַב* or *וְיָצָא*, it tells us that the boundary line was not straight (i.e., did not continue in the same straight line) but in proceeding it projected outside this straight line. Here, the word means that the boundary line left the straight line and bent towards the north of the world (in a northerly direction) diagonally towards the west, and the boundary line passed by the south of the Ascent of Akrabbim. Consequently the Ascent of Akrabbim was within the boundary (cf. Rashi on Josh. XV. 3). *וְעָבַר צִנָּה* IT SHALL PASS ALONG TO ZIN — *צִנָּה* is the same as *אֵל צִין* "to Zin", like *מִצְרַיִם* "to Egypt". *וְהָיוּ הַיּוֹצְאֵיהֶן* AND THE GOINGS OUT THEREOF SHALL BE — i.e., its ends shall be at the south of Kadesh-Barnea. *וְיָצָא חֲצֵר אֲדָר* AND IT SHALL GO FORTH TO HAZZAR-ADDAR — the boundary spreads and widens towards the north of the world and extends further obliquely to the west, till it comes to Hazzar-Addar, thence to Azmon and thence to the Brook

קדמה: י ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבם
ועבר צנה והיה תוצאתיו מנגב לקדש ברנע ויצא
חצר אדר ועבר עצמנה: י ונסב הגבול מעצמון
נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה: י וגבול ים והיה
לכם הים הגדול וגבול והיה לכם גבול ים: י והיה
יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדל התאו לכם הר
ההר: י מחר ההר התאו לבא חמת והיו תוצאת
הגבול צרדה: י ויצא הגבול ופרנה והיו תוצאתיו

סוהו קרי

אונקלוס

אדום ויהי לכוון תחום דרומא מסופי וימא דמלחא קדומא: ד ונסחר לכוון תחומא
מדרומא למסקנא דעקרבום ויעבר לצן ויהוון מסקנותי מדרומא לקדם ביאה ויפוק
לחצר אדר ויעבר לעצמון: ה ונסחר תחומא מעצמון לנחלא דמצרים ויהוון מסקנותי
מערבא: י ותחום מערבא ויהי לכוון וימא רבא ותחומא דין ויהי לכוון תחום מערבא:
י ודין ויהי לכוון תחום צפונא מן וימא רבא תכוננו לכוון להר טורא: ח מהר טורא
תכוננו למטי חמת ויהוון מסקנות תחומא לצדד: ט ונסק תחומא לזפרון ויהוון

רשי

ארצו ולהקנם לארץ דרדך רחבה, ולא רצה, והערכו לסבוב את כל דרומה של אדום עד
בואם לדרומה של ארץ מואב, שנאמר (שופ' י"א) ונס אל מלך מואב שלח ולא אבה,
והלכו כל דרומה של מואב עד סופה, ומשם הפכו פניהם לצפון עד ששכבו כל מצר
מזרחי שלה לרחבה: ובשכלו את מרחקה, מצאו את ארץ סיחון ועו ושהו וישבו במרחקה
של ארץ דנשו ותנידון מפסיק ביניהם, והיו שנאמר בישפתח (שם) וילך במדבר ויבב את
ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממזרח שמש לארץ מואב, ובקשו את ארץ סיחון ועו
שהותה בצפונה אל ארץ מואב, וקרכו עד הירדן, והוא כנר מקצוע צפונה מערבה של ארץ
מואב: נמצא שארץ דנשו שבקרב הירדן למערב, הנה מקצוע דרומית מזרחית שלה אצל
אדום: (ד) ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבום. כל מקום שנאמר "ונסב" או "ונקב"
מלמד שלא הנה המצר שנה אלא הולך ויוצא לחוץ: יוצא המצר ועוקם לצד צפוני של
עולם, באלקסון למערב, ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבום, נמצא מעלה עקרבום
לפנים מן המצר: ועבר צנה. אל צן, כמו מצרומה: והיו תוצאתיו. קצותיו, בדרומה
של קדש ברנע: ויצא חצר אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם ונמשך עוד
באלקסון למערב, וקא לו לחצר אדר, ומשם לעצמון, ומשם לנחל מצרים: וילשו ונסב
האמור באו, לפי שכתב ויצא חצר אדר, שהתחיל להרחיב משער את קדש ברנע.
ורחב אותה רצועה שכלשה לצד צפון היות מקדש ברנע עד עצמון, ומשם והלאה נתקצר
המצר ונסב לצד הדרום וקא לו לנחל מצרים, ומשם לצד המערב אל הים הגדול שהוא
מצר מערבא של כל ארץ ישראל, נמצא שנחל מצרים במקצוע מערבית דרומית:
(ה) והיו תוצאתיו הימה. אל מצר המערב שאין עוד גבול ונב מאריך לצד המערב משם
והלאה: (ו) וגבול ים. ומצר מערבי מהו והיה לכם הים הגדול למצר, וגבול. הנסין
שבתוך הים אף הם מן הגבול, והם איים שקורין איולים: (ז) גבול צפון. מצר צפון: מן
הים הגדל תתאו לכם הר ההר. שהוא במקצוע צפונית מערבית וראשו משפיע ונקנם
לחוד הים, ויש מרום הים לפנים הימנו וחוצה הימנו: תתאו. תשפשו לכם, לנחות ממערב

at Hazar-enan: this shall be your north boundary. ¹⁰And ye shall point out your east boundary from Hazar-enan to Shepham: ¹¹And the boundary shall go down from Shepham to Riblah, on the east side of Ain; and the boundary shall go down, and shall reach unto the side of the sea of Chinnereth eastward: ¹²And the boundary shall go down to the Jordan, and the goings out of it shall be at the salt sea: this shall be your land with the boundaries thereof round about. ¹³And Moses commanded the children of Israel saying, This is the land which ye shall divide for inheritance by lot, which the Eternal commanded to give unto the nine tribes, and to the half tribe: ¹⁴For the tribe of the children of Reuben according to the house of their fathers, and the tribe of the children of Gad according to the house of their fathers, have taken *their inheritance*; and half the tribe of Menasseh have taken their inheritance: ¹⁵The two tribes and the half tribe have taken their inheritance on this side of the Jordan *near* Jericho eastward, towards the sun-rising. ¹⁶And the Eternal spake unto Moses, saying, ¹⁷These *are* the names of the men which shall divide the land by inheritance unto you; Eleazar the priest, and

רש"י

of Egypt. — The expression ונסב, "and it turned about" which is used here (v. 5) ("and the boundary shall turn about") is employed because it wrote, "and it shall go forth to Hazzar-Addar", i. e., that it began to widen out when it had passed Kadesh-Barnea. The widening of that strip which projected northwards was *only* from Kadesh-Barnea to Azmon (i. e. that strip widened only between those two places), but from Azmon and further on, the boundary became narrower and turned towards the south and came to the Brook of Egypt, and thence westwards to the Great Sea which is the western boundary of the *entire* land of Israel. It follows, therefore, that the Brook of Egypt is at the south-west corner. (5) והיו תוצאותיו הים AND ITS GOINGS OUT SHALL BE AT THE SEA — i. e. at the western boundary, because the southern border does not extend any more west of there and further on. (6) ונכולים These words (apparently unconnected with what follows) mean: AND THE WESTERN BOUNDARY, what forms that? והיה לכם הים הגדול THE GREAT SEA SHALL BE UNTO YOU for the boundary. ונכול AND THE BOUNDARY — the נסין which are in the sea also belong to the boundary; they are what are called isles in O. F. (Git. 8a)¹. (7) מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר THE NORTHERN BOUNDARY². FROM THE GREAT SEA YE SHALL MARK OUT YOUR LINE UNTO MOUNT HOR, which is at the north-west corner, and its top slopes down and goes to the sea and there is some of the breadth of the sea inward of it and outside it³. תתאו means, YE MUST MOVE IN A SLANTING DIRECTION so as to move from west to north to Mount Hor. תתאו is an expression denoting "a slanting turn", just as in (1 Kings XIV. 28) "the slanting chamber (תא) of the runners" and (Ez. XL. 10) "and the slanting chambers (תאי) of the gate". The תא is a chamber with a sloping roof, which is called in O. F. apendiz; it is called תא because it leans and slopes (a lean-to or panthouse). (8) מדר ההר FROM MOUNT HOR you shall turn about and go along the northern boundary towards the eastern side and ye will light upon the "Entrance to Hamath", which is Antioch. תוצאות הגבול means, THE END OF THE BOUNDARY. In every passage where it is said "the end of the boundary", either the boundary ends there entirely, not passing further on at all (cf. Rashi on v. 5), or from there it spreads and widens, projecting from the straight line backwards to extend itself further on in a more slanting direction than the first widening. And relative to the measurement of the first breadth it calls it תוצאות (the goings forth, the endings), because there that measurement ends. (9) והיו תוצאותיו חצר עינן AND THE GOINGS

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

חָצֵר עֵינֶן וְהָיְיָה לָכֶם גְּבוּל צִפּוֹן: ' וְהָתְאוּתָם
 לָכֶם לְגְבוּל קְדָמָה מִחָצֵר עֵינֶן שְׂפָמָה: " וַיֵּרֶד הַגְּבֹל
 מִשְׁפֵּם הַרְבֵּלָה מִקֶּדֶם לַעֲיֹן וַיֵּרֶד הַגְּבֹל וּמַחֲהָ עַל-
 כַּחַף יַם-כְּנָרֶת קְדָמָה: " וַיֵּרֶד הַגְּבֹל תִּירְדָנָה וְהָיוּ
 תּוֹצְאוֹתָיו יַם הַמֶּלַח וְאֵת תְּהִיָּה לָכֶם הָאָרֶץ לְגְבוּלֶיהָ
 סָבִיב: " וַיֵּצֵן מֹשֶׁה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְאֵת
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּחְנַנְתִּלוּ אֹתָהּ בְּגֹדֶל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 לַתַּת לַתְּשַׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצֵי הַמַּטֵּה: " כִּי לִקְחוֹ
 מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי-הַגָּדִי
 לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצֵי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לִקְחוֹ נַחֲלָתָם:
 טו שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצֵי הַמַּטֵּה לִקְחוֹ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר
 לִירְחוֹ יִרְחוֹ קְדָמָה מְזֻרְחָה: פ רַבִּיעִי (שְׁשִׁי כֶסֶן מְזֻזָּרִין)

טו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: " אֵלֶּה שְׁמוֹת
 הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-יִנְחִלוּ לָכֶם אֶת-הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן

אונקלוס

מִסְכְּנֵיהֶו לַחֲצֵר עֵינֶן וְהִי לְכוֹן תְּחוּם צִפּוֹנָא: ' וְתַכְנוּנוֹן לְכוֹן לַתְּחוּם מִדְּנָקָא
 מִחָצֵר עֵינֶן לַשְּׂפָם: "א וְנַחוֹת תְּחוּמָא מִשְׁפֵּם לַרְבֵּלָה מִמִּדְנָח לַעֲיֹן וְנַחוֹת תְּחוּמָא
 וּמַטֵּי עַל כַּיִף וּס גִּסְר קְדוּמָא: "ב וְנַחוֹת תְּחוּמָא לִירְדָנָא וְהָיוּ מִסְכְּנֵיהֶו לְכֹמָא
 דְּמִלְחָא דָא תְּהִי לְכוֹן אֶרְעָא לַתְּחוּמָהָ סְחוֹר סְחוֹר: "ג וּפְקִיד מֹשֶׁה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְמִימָר דָא אֶרְעָא דִּי תַחְסִינוּ וְתִהּ בְּעֶדְכָא דִּי פְקִיד יְיָ לְמַמַן לַתְּשַׁעַת שְׂבָטִין וּפְלָגוֹת
 שְׂבָטָא: "ד אִדִּי קְבִילוּ שְׂבָטָא דְבְנֵי רְאוּבֵן לְבֵית אֲבֹתָהֶון וּשְׂבָטָא דְבְנֵי גָד לְבֵית
 אֲבֹתָהֶון וּפְלָגוֹת שְׂבָטָא דְמְנַשֶּׁה קְבִילוּ אַחְסִנְתָהֶון: טו תְּרִין שְׂבָטִין וּפְלָגוֹת שְׂבָטָא
 קְבִילוּ אַחְסִנְתָהֶון מֵעֵבֶר לִירְדָנָא דִּירְחוֹ קְדוּמָא מִדְּנָקָא: טו וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה

רש"י

לַצִּפּוֹן, אֵל הַר הָהָר: תַּתָּא. לְשׁוֹן סֵבָה, כְּמוֹ אֵל תָּא הָרָצִים (מ"א י"ד), וְתָא הַשֶּׁשֶּׁר (יח"מ) —
 הַצִּיֵּץ, שְׁקוּרִין אֲפִנְדִיק, שְׂהוּא מוֹסֵב וּמִשְׁפָּע: (ח) מֵהֵר הָהָר תִּסְבּוּ וְתִלְכוּ אֵל מִצֵּר הַצִּפּוֹן
 לְצֵר הַמְּזֻרְחָה, וְתִפְשׁוּ בְּלִבָּא חֶמֶת, וּזוֹ אֲנִשְׁכִּיָּא: תּוֹצְאוֹת הַגְּבֹל, סוֹפֵי הַגְּבֹל: כָּל מְקוֹם
 שֶׁנֶּאֱמַר תּוֹצְאוֹת הַגְּבֹל, אוֹ הַמִּצֵּר כָּלָה שֵׁם לְמִרְי וְאִינוּ עוֹבֵר לְהֵלֵךְ כָּלָל, אוֹ מִשֵּׁם מִתְּשַׁמֵּשׁ
 וּמִתְּחִיב וְיֹצֵא לְאַחֲרָיו לְהַמְשִׁךְ לְהֵלֵךְ בְּאַלְכֶסוֹן יוֹמֵר מִן הָרֹחֵב הָרָאשׁוֹן, וְלִעֲלֹק רֹחֵב
 הַמִּדֶּה הָרָאשׁוֹן קְרָאוּ תּוֹצְאוֹת, שֵׁשֶׁם כָּלָתָה אוֹתָהּ מִדֶּה: (ט) וְהִיוּ תּוֹצְאוֹתָיו חָצֵר עֵינֶן, הוּא
 הָיָה סוֹף הַמִּצֵּר הַצִּפּוֹנִי, וְנִמְצְאוּ חָצֵר עֵינֶן בְּמִקְצֵי צִפּוֹנִית מִקְרִית, וּמִשֵּׁם וְהַתְּאוּתָם
 לָכֶם אֵל מִצֵּר הַמְּזֻרְחָה: וְהַתְּאוּתָם, לְשׁוֹן הַסֵּבָה וְהַמִּיָּה, כְּמוֹ תַתָּא: שְׂפָמָה, בְּמִצֵּר הַמְּזֻרְחָה
 וּמִשֵּׁם הַרְבֵּלָה: (י"א) מִקֶּדֶם לַעֲיֹן, שֵׁם מְקוֹם, וְהַמִּצֵּר הוֹלֵךְ בְּמִזְרָחוֹ, וּנְמָצָא הָעֵין לְפָנִים מִן
 הַמִּצֵּר וּמֵאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא: וַיֵּרֶד הַגְּבֹל, כָּל שֶׁהַגְּבֹל הוֹלֵךְ מִצִּפּוֹן לְדָרוֹם הוּא יוֹרֵד וְהוֹלֵךְ:

Joshua the son of Nun. ¹⁸And ye shall take one prince of every tribe, to divide the land by inheritance. ¹⁹And the names of the men *are* these: Of the tribe of Judah, Caleb the son of Jephunneh. ²⁰And of the tribe of the children of Simeon, Shemuel the son of Ammihud. ²¹Of the tribe of Benjamin, Elidad the son of Chislon. ²²And the prince of the tribe of the children of Dan, Bukki the son of Jogli. ²³The prince of the children of Joseph, for the tribe of the children of Menasseh, Hanniel the son of Ephod. ²⁴And the prince of the tribe of the children of Ephraim, Kemuel the son of Shiphtan. ²⁵And the prince of the tribe of the children of Zebulun, Elizaphan the son of Parnach. ²⁶And the prince of the tribe of the children of Issachar, Paltiel the son of Azzan. ²⁷And the prince of the tribe of the children of Asher, Ahihud the son of Shelomi. ²⁸And the prince of the tribe of the children of Naphtali, Pedahel the son of Ammihud. ²⁹These *are they* whom the Eternal commanded to divide the inheritance unto the children of Israel in the land of Canaan.

35. ¹And the Eternal spake unto Moses in the plains of Moab by the Jordan *near* Jericho, saying, ²Command the

רש"י

OUT OF IT SHALL BE AT HAZAR-ENAN — This *place* was the end of the northern boundary. It follows therefore that Hazar-Enan was in the north-east corner. And from there, (10) וּתְהַוְּתֶם לָכֶם YOU SHALL TURN YOURSELVES to the eastern boundary. וּתְהַוְּתֶם denotes turning round, just the same as חָתַוּ (v. 7). שֶׁפָּמָה TO SHEPAM on the eastern boundary, and from there to Riblah. (11) מִקֶּדֶם לַעֵין ON THE EAST SIDE OF AIN — עֵין is the name of a place. The boundary went to the east of it, and consequently Ain is within the boundary and was part of the land of Israel. וַיֵּרֶד הַגִּבּוֹל AND THE BOUNDARY SHALL GO DOWN — The more the boundary goes from north to south it goes down more and more. וּמַחֵה עַל כְּתָף יָם כְּנָרָה קְדָמָה AND SHALL SMITE UPON THE SLOPE OF THE SEA OF CHINNERETH EASTWARD, so that the sea of Chinnereth is within the border to the west, and the boundary is on the east (קְדָמָה) of the sea of Chinnereth. From there it went down to the Jordan. The Jordan extends from the north to the south in a slanting direction, inclining towards the east, but comes nearer the land of Canaan opposite the sea of Chinnereth, and extends further along the eastern side of the land of Israel [opposite the sea of Chinnereth] until it falls into the Salt Sea. There the boundary ends through its goings forth into the Salt Sea from which, *too*, is the beginning of the boundary at the south-east corner. — Here, then, you have a *description* of what bounds it (the land) round about on its four sides. (15) קְדָמָה מוֹרָחָה — At the front (קְדָמָה) of the world which is the east; for the east side is called פָּנִים, “the face” (equivalent to קְדָמָה, “front”), the west is called “behind”, and therefore the south is on the right and the north on the left (cf. Rashi on Ex. XXVII. 13 and Note thereon). (17) אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ לָכֶם [THESE ARE THE ... MEN] WHO SHALL TAKE POSSESSION OF THE LAND לָכֶם — *i. e.*, for you. Each prince was the agent of his tribe and divided the inheritance of the tribe amongst the families and *again* amongst the men, selecting for each a

ויהושע בן־נון: י' וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמֶּנֶּה
 תִּקְחוּ לְנָחַל אֶת־הָאָרֶץ: י" וְאֵלֶּה שְׁמֵי הָאֲנָשִׁים
 לַמִּטָּה יְהוּדָה בָּלָב בֶּן־יִפְנֶה: כ' וּלְמִטָּה בְנֵי שִׁמְעוֹן
 שְׁמוּאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד: כ"א לַמִּטָּה בְנֵימָן אֱלִידָד בֶּן־
 כְּסִלּוֹן: כ"ב וּלְמִטָּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא בְּקִי בֶן־גִּלְיָ: כ"ג לְבְנֵי
 יוֹסֵף לַמִּטָּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאל בֶּן־אֶסֶד:
 כ"ד וּלְמִטָּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קִמּוּאֵל בֶּן־שַׁפְטָן:
 כ"ה וּלְמִטָּה בְנֵי־זְבוּלֹן נָשִׂיא אֱלִיעֶזֶר בֶּן־פְּרוּד:
 כ"ו וּלְמִטָּה בְנֵי־יִשְׁשָׁכָר נָשִׂיא פִלְטִיאֵל בֶּן־עֶזֶן:
 כ"ז וּלְמִטָּה בְנֵי־אֲשֵׁר נָשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן־שִׁלְמִי:
 כ"ח וּלְמִטָּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדָהאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד:
 כ"ט אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנָחַל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 בָּאָרֶץ כְּנָעַן: פ' חֲמִישִׁי לָהּ * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יְרֵכָה יְרֵחוֹ לֵאמֹר: צ'

אונקלוס

למִיָּסֶד: י' אֵלֶּיךָ שְׁמֵי הָאֲנָשִׁים דִּי יְחֻסְנִין לְכוּן יְת אֶרְעָא אֱלִיעֶזֶר בֶּן־נֹחַ וְיִהוֹשֻׁעַ בֶּן־
 נֹחַ: י" וְרָבָא חַד רָבָא חַד מִשְׁבִּטָּא תְּדַבְּרוּן לְאַחֲסָנָא יְת אֶרְעָא: י"ט וְאֵלֶּיךָ שְׁמֵי הָאֲנָשִׁים
 גְּבִרָא לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה בָּלָב בֶּן־יִפְנֶה: כ' וְלְשִׁבְטָא דְּבִנֵּי שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־
 עֲמִיהוּד: כ"א לְשִׁבְטָא דְּבִנֵּימָן אֱלִידָד בֶּן־כְּסִלּוֹן: כ"ב וְלְשִׁבְטָא דְּבִנֵּי דָן רָבָא בְּקִי בֶן־גִּלְיָ:
 כ"ג לְבְנֵי יוֹסֵף לְשִׁבְטָא דְּבִנֵּי מְנַשֶּׁה רָבָא חֲנִיָּאל בֶּן־אֶסֶד: כ"ד וְלְשִׁבְטָא דְּבִנֵּי
 אֶפְרַיִם רָבָא קִמּוּאֵל בֶּן־שַׁפְטָן: כ"ה וְלְשִׁבְטָא דְּבִנֵּי זְבוּלֹן רָבָא אֱלִיעֶזֶר בֶּן־פְּרוּד:
 כ"ו וְלְשִׁבְטָא דְּבִנֵּי יִשְׁשָׁכָר רָבָא פִלְטִיאֵל בֶּן־עֶזֶן: כ"ז וְלְשִׁבְטָא דְּבִנֵּי אֲשֵׁר רָבָא
 אַחִיהוּד בֶּן־שִׁלְמִי: כ"ח וְלְשִׁבְטָא דְּבִנֵּי נַפְתָּלִי רָבָא פְּדָהאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד: כ"ט אֵלֶּיךָ שְׁמֵי הָאֲנָשִׁים
 סְקִיד יְיָ לְאַחֲסָנָא יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאֶרְעָא דְּכְנָעַן: * וְסִילִי יוֹ עִם מֹשֶׁה בְּמִשְׁכַּנָּא

רש"י

ומחה על כתף ים כרת קדמה. שיהא ים בְּנֵי־חֵד לְגִבּוּל, בְּמִקְרָב, וְהַגְּבּוּל בְּמִנְחָה יָם
 בְּנֵי־חֵד, וּמִשָּׁם יָרַד אֶל הַיָּרְדֵּן, וְהַיָּרְדֵּן מוֹשֵׁד וְכָא מִן הַצִּפּוֹן לְדָרוֹם בְּאֶלְכֶסֶן, נוֹשָׂה לְצַד
 מִנְחָה מִתְּקַרְב לְצַד אֶרֶץ כְּנָעַן בְּנֵי־חֵד, וּמוֹשֵׁד לְצַד מִנְחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, (בְּנֵי־חֵד
 יָם בְּנֵי־חֵד) עַד שְׁנוֹפֵל בֵּינָם הַמִּלְחָה, וּמִשָּׁם קָלָה הַגְּבּוּל בְּתַצְאוֹתָיו אֶל יָם הַמִּלְחָה, שֶׁמִּשְׁנֵי
 הַתְּחִלָּה מִצַּד מִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מִנְחָתוֹ, כִּי סוֹכְבֶּת אוֹתָהּ לְאַרְבַּע רְחוֹתֶיהָ: (טו) קְדָמָה
 מִזְרָחָה, אֶל שְׁנֵי הַעֲלָם שֶׁהֵם בְּמִנְחָה, שְׁרֹת מִנְחָתוֹ קְרוּיָה קִינִים וּמִשְׁכָּרִית קְרוּיָה
 אַחֲרֵי, לְסִידֵּךְ דָּרוֹם לְמִין וְצִפּוֹן לְשִׁמְאֵל: (יז) אֲשֶׁר יִנְחֹל לָכֶם, בְּשִׁבְלֵיכֶם: כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא
 אֲפֻסְרוֹפֹס לְשִׁבְטוֹ וּמִמֶּלֶךְ נִחְלָה הַשִּׁבְט לְמִשְׁפָּחוֹת וְלִגְבֵּרִים, וּבֹרֵךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִלֶּק

children of Israel, that they give unto the Levites of the inheritance of their possession cities to abide in: and ye shall give *also* unto the Levites an out-place for the cities round about them. ³And the cities shall they have to dwell in; and the out-places of them shall be for their beasts, and for their substance, and for all their necessities of life. ⁴And the out-places of the cities, which ye shall give unto the Levites, *shall reach* from the wall of the city and outward a thousand cubits round about. ⁵And ye shall measure from without the city on the east corner two thousand cubits, and on the south corner two thousand cubits, and on the west corner two thousand cubits, and on the north corner two thousand cubits; and the city *shall be* in the midst: this shall be to them the out-places of the cities. ⁶And the cities which ye shall give unto the Levites *shall be*, six cities for refuge, which ye shall give in order that the manslayer may flee thither: and to them ye shall add forty and two cities. ⁷So all the cities which ye shall give to the Levites *shall be* forty and eight cities: them *shall ye give* with their out-places. ⁸And the cities which ye shall give *shall be* of the possession of the children of Israel: from *him that has* much ye shall take much; but from *him that has* little ye shall take little; every one shall give of his cities

רש"י

portion fitting *for him*. What they did was done (was legal) just as if they (the tribes) had appointed them their representatives. — It would not be right to explain this לכם as all other לכם ("to you") which occur in the Bible, for if so it should have written יִתְּחִילוּ לָכֶם (Hiphil), "they will give the possession to you". But יִתְּחִלוּ (Kal), implies that they themselves take possession לכם, "for you" and in your place. It is the same as, (Ex. XIV. 14): "The Lord will fight לכם — "for you". (18) לָקַחְל אֶת הָאָרֶץ [YE SHALL TAKE ONE PRINCE OF EVERY TRIBE], TO TAKE POSSESSION OF THE LAND — *i. e.* that he should take possession and have a share in it in your place (*i. e.* as your representatives; cf. Rashi on previous verse). (29) לִנְחֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [THESE ARE THEY WHOM THE LORD COMMANDED] TO DIVIDE THE INHERITANCE UNTO THE CHILDREN OF ISRAEL — *It means*, that they should make you inherit it according to its divisions (according to how it should be divided amongst families and again amongst individuals).

35. (2) וּמִגֵּרָשׁ AND OPEN LAND — an area consisting of an open space round about the city outside *it*, serving to beautify the city. It was not permitted to build houses there nor to plant vineyards nor to sow a plantation (cf. Rashi Arach. 33b). **(3) וּלְכָל חֵיתָם means FOR ALL THEIR NEEDS** (the needs of their life; it does not mean for their animals) (Ned. 81a). **(4) אֶלֶף אֲמָה סָבִיב**

אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנּוּ לָלוֹיִם מִנְחָלָה אַחֲוֵיהֶם עָרִים
 לְשֹׁכֶת וּמִגְרָשׁ לָעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לָלוֹיִם:
 וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשֹׁכֶת וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִתְמָתָם
 וּלְרֹכָשָׁם וּלְכָל חֵיתָם: וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ
 לָלוֹיִם מִקִּדְּרֵי הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּה אִמָּה סְבִיב: וּמִדָּתָם
 מִחוּץ לָעִיר אֶת־פֶּאת־קֶדְמָה אֶלְפִים בָּאֲמָה וְאֶת־
 פֶּאת־נֶגֶב אֶלְפִים בָּאֲמָה וְאֶת־פֶּאת־צָפוֹן אֶלְפִים
 בָּאֲמָה וְאֶת פֶּאת צָפוֹן אֶלְפִים בָּאֲמָה וְהָעִיר בְּתוֹךְ
 זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים: וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר
 תִּתְּנוּ לָלוֹיִם אֵת שִׁשְׁעָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶם
 שָׁמָּה הֲרֹצֶת וְעֹלִיָּהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתֵּים עֶיר:
 כָּל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה
 עֶיר אֶתְּהֶן וְאֶת־מִגְרָשֵׁיהֶן: וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ
 מֵאַחֲזֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת חֹדֶשׁ תְּרֹבּוֹ וּמֵאֵת הַמַּעֲט
 הַמַּעֲשִׂי אִישׁ כְּפִי נִחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחֹלוּ יִתְּנוּ מִעָרֵיו

אונקלוס

דמונא על יודנא דירחז לסימור: בפקר דת בני ישראל ונתנון ללנאי מאחסנת
 אחוריהון קריון למקב ורנח לקרנא סחריניהון תתנון ללנאי: ויהיו קרנא להון
 למקב ורומיהון יהיו לבעריהון ולקנניהון ולכל חיתיהון: ורנחי קרנא די תתנון
 ללנאי מכסל קרנא ולקרא אלף אמין סחור סחור: ונתמסחון מקרא לקרנא דת
 רנח קרנא תרין אלפין אמין ונת רנח דרנא תרין אלפין אמין ונת רנח מערנא
 תרין אלפין אמין ונת רנח צפונא תרין אלפין אמין וקרנא במציעא דין ויהי להון
 רנחי קרנא: ונת קרנא די תתנון ללנאי ונת שית קרני שובותא די תתנון למערק
 סמן קטולא ועליהון תתנון ארבעין וסרסין קרנא: וכל קרנא די תתנון ללנאי
 ארבעין וסמני קרנא ונתו רומיהון: וקרנא די תתנון מאחסנת בני ישראל

רשי

הנו, ומה שהם עושים: והנה עשוי קאלי עשאים שלוחים: ולא יסכן לפרש לכם זה ככל
 לכם שבמקרא, שאם כן היה לו לכתוב נחילו לכם, נחלו משמע שהם נוהלים לכם —
 בשבילכם ובמקומכם, כמו ה' ילחם לכם (שמי י"ד); (יח) לנחל את הארץ. שיהא נוהל
 וחולק אותה במקומכם; (כט) לנחל את בני ישראל. שהם נחילו אותה לכם למחלקותיה;
 לך (כ) ומגרש. רח מקום חלק חוץ לעיר סביב, להיות לנו לעיר, ואין ראוי לבנות
 שם בית ולא לגמול עבד ולא לזרוע וריעה; (ג) ולכל חיתם. לכל צרכיהם; (ד) אלף

unto the Levites according to his inheritance which he inheriteth. ⁹And the Eternal spake unto Moses, saying, ¹⁰Speak unto the children of Israel, and say unto them, When ye have passed over the Jordan into the land of Canaan; ¹¹Then ye shall appoint you cities to be cities of refuge for you; that the slayer may flee thither, who smiteth to death any person unintentionally. ¹²And they shall be unto you cities for refuge from the avenger; that the man-slayer die not, until he stand before the congregation in judgment. ¹³And of the cities which ye shall give six cities shall ye have for refuge. ¹⁴Ye shall give three cities on *this* side of the Jordan, and three cities shall ye give in the land of Canaan, *which* shall be cities of refuge. ¹⁵These six cities shall be a refuge, *both* for the children of Israel, and for the stranger, and for the sojourner among them: that every one that smiteth to death any person unintentionally may flee thither. ¹⁶And if he smite him with an instrument of iron, so that he die, he is a murderer: the murderer shall surely be put to death. ¹⁷And if he smite him with a stone in the hand, wherewith

רש"י

A THOUSAND CUBITS ROUND ABOUT — But afterwards, (v. 5) it says, "two thousand cubits" ¹? How can that be? They assign two thousand for them (for the Levites) round about *their cities*, and of these, the innermost thousand serves as the "open space" and the outermost is for fields and vineyards. (11) והקרייתם — This verb קרה (in the Hiphil) denotes "preparing". Similarly it says, (Gen. XXVII. 20) "Because the Lord thy God made it ready (הקרה) before me". (12) מנאל — [AND THE CITIES SHALL BE UNTO YOU AS A REFUGE] מנאל — i. e., as a refuge on account of the avenger of blood, — he who is the near relative of the murdered man¹. (13) שש ערי מקלט [AND AS TO THE CITIES WHICH YOU SHALL GIVE] SIX CITIES OF REFUGE [THERE SHALL BE FOR YOU] — This tells us that although Moses during his life-time set aside three cities on that side of the Jordan (Deut. IV. 41), they did not serve as refuges until the three had been chosen which Joshua assigned in the land of Canaan on the west side of the Jordan (Siphre, Macc. 9b)². (14) את שלש הערים וזו THE THREE CITIES [YE SHALL GIVE ON THIS SIDE OF THE JORDAN etc.] — Although in the land of Canaan there were nine tribes and here (on the east side of the Jordan) there were only two and a half, it (Scripture) gives them (the latter) the same number of cities of refuge, because in Gilead (on the east side) murderers were more numerous, as it is written, (Hos. VI. 8): "Gilead is a city of them that work iniquity, it is covered with foot prints of blood" (Macc. 9b; cf. Siphre). (16) וזם בכלי ברזל הכו BUT IF HE SMOTE HIM WITH AN INSTRUMENT OF IRON — This is not speaking of one who kills inadvertently, who is mentioned near this (in the preceding verse), but of one who kills intentionally; and its purpose is to teach us that with whatever instrument one kills, it is necessary that it must have a size sufficient to cause death, because in the case

NOTES

¹) Rashi explains that the מ in מנאל denotes "on account of", and that נאל here is what is termed elsewhere in the chapter נאל הרם. Further, since nowhere is this term explained, he states what the term means: a relative of the victim.

²) It would have sufficed to state: And as for the cities which ye shall appoint, — three shall ye appoint on this side of the Jordan etc. The verse is therefore taken in the following sense: As for the cities which ye shall appoint, — six cities serving as refuge must there be unto you; i. e. at no time must there be less than six.

לָלוּם: פ' שש' (שביעי כסון עמוננין) ט' וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה לֵּאמֹר: י' דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
 כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶרֶצָה כְּנָעַן: י" וְהִקְרִיתֶם
 לָכֶם עֲלִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְגַם שָׁמָּה רֵצַח
 מִבְּהֶנֶפֶשׁ בְּשָׁגָה: י" וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט
 מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמֹדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה
 לַמִּשְׁפָּט: י" וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט
 תִּהְיֶינָה לָכֶם: י" אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר
 לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי
 מִקְלָט תִּהְיֶינָה: י" לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגֵּר וְלַחוֹשֵׁב בְּתוֹכָם
 תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ־הָעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּם שָׁמָּה כָּל־
 מִבְּהֶנֶפֶשׁ בְּשָׁגָה: י" וְאִם־בְּכָלִי בְרוּל וְהָבִיאוּ יוֹמֹת
 רֵצַח הוּא מוֹת יוֹמֹת הָרֹצֵחַ: י" וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־

אונקלוס

מן סניאי ססגון ומן ועירי תועירון גבר כסום אחסנתה די יחסגון ויחן מקרווהי
 ללנאי: ט' וסליל יי עם משה למימר: י' מלל עם בני ישראל ומימר להון ארי אתון
 עברין ית ירדנא לארעא דכנען: י" ותקמנון לכוון קרוין קרני שובותא ויהון לבון
 ומערוק לסמן קטולא דיקטול נפשא בשלו: י" ויהון לבון קרניא לשובא מגאל דמא
 ולא ימות קטולא עד דיקום קדם כנשקא לדניא: י" ומקניא די תתגון שית קרני
 שובותא ויהון לבון: י" ית תלת קרניא תתגון מעברא לירדנא וית תלת קרניא
 תתגון בארעא דכנען קרני שובותא ויהון: י" לבני ישראל ולניגרא ולחוטבתא
 ביניכוו ויהון שית קרניא האלון לשובא למערוק לסמן כל דיקטול נפשא בשלו:

רש"

אמה סביב. ואחריו הוא אומר אלפים אמה. הא כיצד? אלפים הוא נותן להם סביב, ומתם
 אלף השנימים למקדש ותחיתוים לשדות וקרימים: (א) והקרייתם. אין הקריה אלא לשון
 הוקמה, וכן הוא אומר כי הקרא ה' אליהו לסני (בר' כיו): (יב) מנאל. משני נואל הדם,
 שהוא קרוב לנרצח: (יג) שש עירי מקלט. מיד ששע"ס שהבדיל משה בחייו שלש ערים
 בעבר הירדן, לא היו קולטות עד שובקרו שלש שנתם והושע בארץ כנען (ספרי: מבי' ט'):
 (יד) את שלש הערים וגו'. שע"ס שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אלא שנים תמאי השנה
 מינו עירי המקלט שלהם, משום דבגלעד גסישי רוצחים, דקתיב (הוש' י) וילעד קרית פסלי
 אין עקבה מדם (שם): (טו) ואם בכלי ברזל הכהו. אין זה מדבר בהורג בשוגג, הסמוך לו,
 אלא בהורג במזיד. וקרא למד שההורג בקל דבר צריך שיהיה בו שער כדי להקריט.
 שנאמר בקלם אשר ימות בו, דמתרומינן דהיא כמסת דימות ביה, חיו מן הפרזל, שגלוי
 הדיע לסני הקפ"ה שהפרזל ממת בקל שהוא. אפילו מחט, לסיקד לא נתנה בו תורה

he may die, and he die, he is a murderer: the murderer shall surely be put to death. ¹⁸Or if he smite him with a vessel of wood in the hand, wherewith he may die, and he die, he is a murderer: the murderer shall surely be put to death. ¹⁹The avenger of blood himself shall kill the murderer: when he meeteth him he may kill him. ²⁰But if he thrust him of hatred, or cast upon him by lying in wait, that he die; ²¹Or in enmity smite him with his hand, that he die: he that smote him shall surely be put to death; for he is a murderer: the avenger of blood may kill the murderer, when he meeteth him. ²²But if he thrust him suddenly without enmity, or have cast upon him any vessel without lying in wait, ²³Or with any stone wherewith one may die, seeing him not, and cast it upon him, that he die, and was not his enemy, neither sought his harm. ²⁴Then the congregation shall judge between the slayer and the avenger of blood according to these judgments: ²⁵And the congregation shall deliver the slayer out of the hand of the avenger of blood, and the congregation shall restore him to the city of his refuge,

רש"י

of all of them (vv. 17, 18) it is said, **אשר ימות** "[an instrument] by which one may die", the Hebrew of which we translate in the Targum by, "[an instrument] which is of such a size that one may die through it" — *in the case of all, except in that of iron, because it is manifest and known to the Holy One, blessed be He, that iron kills whatever size it may be (however small it is), even a needle. Therefore the Torah does not assign a size to it by writing אשר ימות בה* (Siphre; Sanh. 76b). And if you say that Scripture is speaking of one who kills inadvertently, — but surely it says lower down, (v. 23) "Or with any stone, even though one may die by it, (even though it is large enough to kill him) seeing him not", which certainly is by inadvertence. This proves as regards the cases mentioned before it, that Scripture is speaking of one who kills intentionally. (17) **באבן יד** [AND IF HE SMOTE HIM] WITH A STONE IN THE HAND (more lit., with a stone of the hand) — one which has the size of a full hand (i.e., large enough to fill a hand). **אשר ימות בה** signifies: which has a size sufficient to cause death, as the Targum understands it. Because it has been stated, (Ex. XXI. 18) "If one man smote another with a stone" but it assigned no size for it, one might think that it means, whatever size it may be! Therefore it states here, "by which one may die" (Siphre). (18) **או בכלי עץ יד** OR [IF HE SMITE HIM] WITH A WEAPON OF WOOD IN HIS HAND — Because it has been stated, (Ex. XXI. 20) "And if a man smite his bondman or his bondwoman with a rod", one might think that it means whatever size it may be! Therefore it states here of the wooden instrument **אשר ימות בה** — meaning that it must have a size sufficient to cause death. (19) **במקונו בו** WHENEVER HE MEETETH HIM [HE MAY KILL HIM] — even in the cities of refuge. (20) **בצדיה** — Understand this as the Targum does: **בכמא**, BY LAYING IN WAIT. (22) **בפתע** means BY ACCIDENT. In the Targum it is translated by **בתכיף** (in close proximity), meaning that he was very close to him and so had no time to be careful about him (i.e. to be on his guard not to kill him; see Rashi on Macc. 7b). (23) **או בכל אבן אשר ימות בה** OR WITH ANY STONE WHEREBY ONE MAY DIE, he smote him, **בלא ראות**

יָמוֹת בָּהֶּ הִכְהוּ וַיָּיִמֹת רֹצֶחַ הוּא מוֹת יוֹמֵת הָרֹצֶחַ:
 י" אוּ בְכָלִי עֶצֶד אֲשֶׁר־יָמוֹת בּוֹ הִכְהוּ וַיָּיִמֹת רֹצֶחַ
 הוּא מוֹת יוֹמֵת הָרֹצֶחַ: י" גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־
 הָרֹצֶחַ בַּפְּגָעוֹתָיו הוּא יִמְתֶּנּוּ: י" וְאִם־בִּשְׁנֵאָה יִחַדְּפֻנוּ
 אֶרְהֶשְׁלִיךְ עָלָיו בַּעֲדֶיהָ וַיָּיִמֹת: כ" אוּ בְאִיבָה הִכְהוּ
 בִּידוֹ וַיָּיִמֹת מוֹת־יוֹמֵת הַמַּכָּה רֹצֶחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם
 יָמִית אֶת־הָרֹצֶחַ בַּפְּגָעוֹתָיו: כ" וְאִם־בַּפְּתָע בִּלְא־
 אִיבָה הִדְפּוּ אֶרְהֶשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כָּלִי בִּלְא־עֲדִיָּה:
 כ" אוּ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוֹת בָּהֶ בִּלְא־רְאוּת וַיִּפֹּל
 עָלָיו וַיָּיִמֹת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבִּקֵּשׁ רַעְתּוֹ:
 כ" וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכָּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל
 הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה: כ" וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֶחַ
 מִיֶּד גֹּאֵל הַדָּם וְהִשִּׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָמוֹ

אונקלוס

סו וְאִם כִּמֶן דְּבִרְזִילָא מְחֵהוּ וְקִטְלָה קִטּוּלָא הוּא אֶתְקַטְלָא וְיִקְטַל קִטּוּלָא: י" וְאִם
 בְּאֶבְנָא דְּמִתְנַסְבָּא בִידָא דְּהוּא כְּמִסַּת דִּי יָמוֹת בָּהֶ מְחֵהוּ וְקִטְלָה קִטּוּלָא הוּא
 אֶתְקַטְלָא וְיִקְטַל קִטּוּלָא: י" אוּ כִּמֶן דָּאֵע דְּמִתְנַסֵּב בִּידָא דְּהוּא כְּמִסַּת דִּי יָמוֹת
 בָּהֶ מְחֵהוּ וְקִטְלָה קִטּוּלָא הוּא אֶתְקַטְלָא וְיִקְטַל קִטּוּלָא: י" גֹּאֵל דְּמָא הוּא וְקִטּוּל
 יֵת קִטּוּלָא כִּד אֶתְחַנֵּיב לֵה מִן דִּינָא הוּא וְקִטְלָנָה: כ" וְאִם בְּסִנְאָה דִּתְהִי אוּ רָמָא
 עֲלוּזִי בְּכִמְנָא וְקִטְלָה: כ" אוּ בִּדְרָבּוּ מְחֵהוּ בִידָה וְקִטְלָה אֶתְקַטְלָא וְיִקְטַל מְחִנָּא
 קִטּוּלָא הוּא גֹּאֵל דְּמָא וְקִטּוּל יֵת קִטּוּלָא כִּד אֶתְחַנֵּיב לֵה מִן דִּינָא: כ" וְאִם בְּהִכָּה
 בִּלְא־דְרָבּוּ דִּתְהִי אוּ רָמָא עֲלוּזִי כָּל כֶּן בִּלְא־כִּמֶן לֵה: כ" אוּ בְּכָל אֶבְנָא דְּהוּא
 כְּמִסַּת דִּי יָמוֹת בָּהֶ בִּדְלָא חֻז וְרָמָא עֲלוּזִי וּמָת וְהוּא לֹא סִנֵּי לֵה וְלֹא מִבַּע
 בִּישְׁתָּה: כ" וַיִּדְוִנוּן כְּנִשְׁמָא בֵּין מְחִנָּא וּבֵין גֹּאֵל דְּמָא עַל דִּינָא הָאֵלֶּין: כ" וַיִּשְׁבּוּן

רש"י

שְׁעִיר לַכֹּתֹב בּוֹ אֲשֶׁר יָמוֹת בּוֹ: וְאִם תֹּאמַר דְּהוּרָנִי בְּשׁוּנֵי הַכְּתוּב מִדְּבָר, דְּרִי הוּא אוֹמֵר
 לְמִשָּׁה אוּ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוֹת בָּהֶ בִּלְא־רְאוּת וְנָו' לְמִד עַל הָאֻמְרִים לְמַעַל שְׁבִדְוִרָנִי
 דְּמִידִּי הַכְּתוּב מִדְּבָר: (י"ו) בְּאֶבֶן יֵד. שֵׁנִשׁ בָּהֶ מֵלָא יֵד (סְפָרִי): אֲשֶׁר יָמוֹת בָּהֶ. שֵׁנִשׁ בָּהֶ
 שִׁיעוֹר לְהַמִּית, דְּתַרְנוּמוֹ: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר וְהָדָה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן (שִׁמ' כ"א), וְלֹא יָתֵן בָּהֶ
 שְׁעוֹר, וְכֹל כָּל שְׁהוּא, לְכִד נֶאֱמַר אֲשֶׁר יָמוֹת בָּהֶ: (י"ח) אוּ בְכָלִי עַץ יֵד. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שִׁמ')
 וְכִי יָדָה אִישׁ אֶת עֲבָדוֹ אוּ אֶת אֲמָתוֹ בִּשְׁבֵט, וְכֹל כָּל שְׁהוּא, לְכִד נֶאֱמַר בָּעֵץ אֲשֶׁר יָמוֹת
 בּוֹ – שִׁיחָא בּוֹ דְּרִי לְהַמִּית (סְפָרִי): (י"ט) כַּפְּעֵי בּוֹ. אֶפִּילוּ כְּתוּד עֲרִי מִקְלָטוֹ: (כ) בַּעֲדִיָּה.
 דְּתַרְנוּמוֹ דְּכִמְנָא – דְּמֵאֲרָב: (כ"ב) כַּפְּתָע. בְּאוֹנִס, וְתַרְנוּמוֹ מִכִּיכָה, שְׁהִיחָה סְמוּךְ לוֹ וְלֹא
 הָיָה לוֹ שְׁהִיחָה לְהִזְהֵר עָלָיו: (כ"ג) אוּ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוֹת בָּהֶ הִכְהוּ: בִּלְא־רְאוּת. שְׁלָא

whither he was fled: and he shall abide in it unto the death of the high priest, who was anointed with the oil of holiness. ²⁶But if the slayer shall any how go without the boundary of the city of his refuge, whither he was fled; ²⁷And the avenger of blood find him without the boundary of the city of his refuge, and the avenger of blood kill the slayer; he shall not be guilty of blood; ²⁸For he shall abide in the city of his refuge until the death of the high priest; but after the death of the high priest the slayer shall return into the land of his possession. ²⁹So these things shall be for an ordinance of judgment unto you, throughout your generations, in all your habitations. ³⁰Whoso smiteth any person by the evidence of witnesses, the murderer shall be put to death; but one witness shall not testify against any person to cause him to die. ³¹Moreover, ye shall take no ransom for the life of a murderer, who is guilty of death; but he shall be surely put to death. ³²And ye shall take no ransom for him that is fled to the city of his refuge to return to abide in the land, until the death

רש"י

— i. e. that he (the slayer) did not see him (Not: without anyone having seen him, i. e. that there were no witnesses), וְסָל עָלָיו AND HE CAST IT UPON HIM — From here (i. e. from these words) they (the Rabbis) said: he who kills inadvertently by way of a falling movement goes into exile (i. e. must escape to and reside in a city of refuge); he who kills by way of an upward movement does not go into exile (cf. our Note on Ex. XXI. 13). (25) עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל [HE SHALL ABIDE IN IT] UNTIL THE DEATH OF THE HIGH PRIEST — because he serves to cause the Shechinah to dwell in Israel and thereby prolong their days, whilst the murderer serves to make the Shechinah depart from Israel and thereby shortens the days of the living. He is therefore not worthy that he should stand before a High Priest (that he should be anywhere near a High Priest) (Siphre). Another explanation why he had to remain there until the High Priest's death: Because the High Priest should have prayed that this misfortune might never happen in Israel in his days (cf. Macc. 11a). אֲשֶׁר מִשָּׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ WHO WAS ANOINTED WITH THE HOLY OIL — According to its plain sense, this is one of the elliptical sentences — for it does not expressly mention who anointed him, but it is the same as אֲשֶׁר מִשָּׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה "... the High Priest whom he who carried out the anointing had anointed with the holy oil". — Our Rabbis, however, expounded it in Treatise Maccoth (11b) as a proof for a law: that it intends to teach that if, before the sentence on him has been passed that he should go into a city of refuge, the High Priest died and they appointed another in his stead, and afterwards his case was finished, he returns home through the death of the second, because it is said, אֲשֶׁר מִשָּׁח אֹתוֹ. But did he anoint the priest or did the priest anoint him? for the words may literally mean either: "until the death of the High Priest whom he (the murderer) had anointed" or "until the death of the High Priest who has anointed him (the murderer)" — but the words are used to include the case of the High Priest who was anointed in his days (and whom, as it were, he had anointed), viz., that he (such a High Priest) causes him to return home through his death. (27) אֵין לוֹ רֶם [AND THE AVENGER OF BLOOD MAY SLAY THE MURDERER] THERE IS NO BLOOD GUILT FOR HIM (more lit., he has no blood) — He is as one who has killed a dead man, who is one who has no blood (cf. Rashi on Ex. XXII. 1). (29) בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם [AND THESE THINGS SHOULD BE AN ORDINANCE OF JUSTICE FOR YOU] IN ALL YOUR DWELLINGS — This teaches that a "Small Sanhedrion" should function outside the Land, too, so long as one is functioning in the Land of Israel itself (Macc. 7a). (30) כָּל מִכָּה נֹשֵׁא וּגְרִי HE WHO KILLETH A PERSON, etc. — This means: He who proposes to kill him because

אֲשֶׁר־נָתַן שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
 אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: ^ט וְאִם־יָצָא יָצָא
 הָרֹצֵחַ אֶת־גִּבּוֹל עֵיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה:
^י וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגִבּוֹל עֵיר מִקְלָטוֹ
 וַרְצָח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם: ^כ כִּי בַעִיר
 מִקְלָטוֹ יֵשֶׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי־מוֹת הַכֹּהֵן
 הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ: ^{כא} וְהָיָה אֵלֶּה לָכֶם
 לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם: ^{כב} כָּל־מִכְּבֹד
 נַפֶּשׁ לְפִי עֲדִים יִרְצָח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעַד אַחֵר לֹא־יַעֲנֶה
 בְּנַפְשׁ לַמּוֹת: ^{כג} וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־
 הוּא רָשָׁע לַמּוֹת בְּיָמוֹת יוֹמָתוֹ: ^{כד} וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר
 לָנוּם אֶל־עֵיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לְשִׁבְתָּ בְּאֶרֶץ עַד־מוֹת

אונקלוס

בְּנִשְׁפָּא יָת קְטוּלָא מִיד גֹּאֵל דְּקָא וַיְחִיבֵנוּ יְתָה בְּנִשְׁפָּא לְקָרִית שְׁנוּבוּתָה דִּי עֶרֶק
 לְמִנְּהוּ וַיְחִיב בָּהּ עַד דִּימוֹת כְּהֵנָּא רַבָּא דִּי רַבִּי יְתָה בְּמִשְׁח קוֹדֶשָׁא: ^ט כִּי וְאִם מִסַּק
 יפּוֹק קְטוּלָא יָת תְּחוּם קָרִית שְׁנוּבוּתָה דִּי עֶרֶק לְמִנְּהוּ: ^י כִּי וַיִּשְׁכַּח יְתָה גֹּאֵל דְּקָא
 מִבְּרָא לְתְּחוּם קָרִית שְׁנוּבוּתָה וַיִּקְטוֹל גֹּאֵל דְּקָא יָת קְטוּלָא לִית לָהּ דְּקָא: ^כ כִּי אֲרִי
 בְּקָרִית שְׁנוּבוּתָה וַיְחִיב עַד דִּימוֹת כְּהֵנָּא רַבָּא וּבְמִד דִּימוֹת כְּהֵנָּא רַבָּא יָתוּב קְטוּלָא
 לְאַרְע אַחְסָנָהּ: ^{כא} כִּס וַיְהוֹן אֱלִין לְכוֹן לְגִזְרָת דִּין לְדִרְכוֹן בְּכָל מוֹתְבְּנִיכוֹן: ^{כב} לְכָל
 דִּיקְטוֹל נִפְשָׁא לְפִים סְהָרִין וַיִּקְטוֹל יָת קְטוּלָא וְסְהָרִין חַד לֹא יִסְהַר בְּאַנְשׁ לְמִקְטָל:
^{כג} לֹא וְלֹא תִקְבְּלוֹן קָטוֹן עַל אָנֶשׁ קְטוֹל דִּי הוּא תִיב לְמִקְטָל אֲרִי אֲתִקְטָלָא וְתִקְטָל:

רשי

רָאוּנוּ וַיִּפֹּל עֲלֵינוּ. מִכָּאן אָמְרוּ הַדּוֹרֵג דָּרָךְ וַיִּדְרֶה נִזְלָה. דָּרָךְ עֲלֶיהָ אֵינוֹ נִזְלָה (מכ' ל'): ^א
 (כה) עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל. שְׁהוּא קָא לְהַשְׁרוֹת שְׂבִינָה בְּיִשְׂרָאֵל וְלִהְיָרָדִי מִיָּהִם. וְהַרְצִחַ
 קָא לְשַׁלֵּם אֶת הַשְׂבִּינָה מִיִּשְׂרָאֵל וּמִקְצֵר אֶת יְמֵי הַחַיִּים. אֵינוֹ כְּדָא שְׁהוּא לִפְנֵי כֹהֵן גָּדוֹל
 (ספרי): דְּבָר אַחֵר לִפִּי שְׂהִידָה לֹא לִכְפֹּת גָּדוֹל לְהַתְּפַלֵּל שְׁלֹא תִאָּרֵעַ תְּהִלָּה זוֹ לִיִּשְׂרָאֵל
 בְּחַיָּיו (עי' מכ' י"א): אֲשֶׁר מָשַׁח אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ. לִפִּי קְשׁוּטוֹ מִן הַמִּקְרָאוֹת הַקְּאָרִים הוּא,
 שְׁלֹא פָּרַשׁ מִי מִשְׁחָו אֶלָּא כְּמוֹ אֲשֶׁר מִשְׁחָו הַמּוֹשֵׁחַ אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: וְנִבְרָתֵינוּ דְּרִשְׁוֹהוּ
 בְּמִסְכַּת מִכּוֹת (שם) לְרֹאשִׁית דְּבָר, לְלִמֵּד שָׂאֵם עַד שְׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ מִת הַכֹּהֵן גָּדוֹל וּמִנּוּ
 אַחֵר תְּהִיָּו. וְלֹא־מִכָּאן נִגְמַר דִּינוֹ. חוּר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שְׂנִי, שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ, וְכִי
 הוּא מוֹשְׁחוֹ לִכְפֹּת אוֹ הַכֹּהֵן מָשַׁח אוֹתוֹ? אֶלָּא לְהִבְיֵא אֶת הַנִּמְשָׁח בְּיָמָיו שְׁמִחוּרֵי בְּמִיתָתוֹ:
 (כו) אֵין לוֹ דָּם. הָרִי הוּא בְּהוֹרֵג אֶת הַמֵּת, שְׂאִין לוֹ דָּם: (כז) בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם. לְמִד
 שְׁתֵּהֵא סְהָרִין קִטְנָה נִזְהָנָה בְּחֻצָּה לְאַרְעָךְ כֹּל זְמַן שְׁנוּהָנָה בְּאַרְעֵי יִשְׂרָאֵל (מכ' י'): (ל) כֹּל
 מִכָּה נֶפֶשׁ וְנִי. הִבָּא לְרִנּוֹ שֶׁל שְׁהִידָה אֶת הַנֶּפֶשׁ (עי' ספרי). לִפִּי עֲדִים יִרְצָתָהּ שְׁעִירוֹ
 שְׁבִמִיד וּבִהְרָאָה הָרִנּוּ: (לא) וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר. לֹא יִקְסֵר בְּקִמּוֹן (כתי ל"ו): (לב) וְלֹא

of the priest. ³³So ye shall not sully the land wherein ye are; for blood it sullieth the land: and the land cannot be expiated of the blood that is shed therein, but by the blood of him that shed it. ³⁴Defile not therefore the land wherein ye abide, in the midst of which I dwell: for I the Eternal dwell among the children of Israel.

36. ¹And the heads of the fathers of the families of the children of Gilead, the son of Machir, the son of Manasseh, of the families of the sons of Joseph, approached, and spake before Moses, and before the princes, the heads of the fathers of the children of Israel: ²And they said, The Eternal commanded my lord to give the land for an inheritance by lot to the children of Israel: and my lord was commanded by the Eternal to give the inheritance of Zelophead our brother unto his daughters. ³And if they be wives of any of the sons of the other tribes of the children of Israel, then shall their inheritance be taken from the inheritance of our fathers, and shall be added to the inheritance of the tribe whereunto they are received: so shall it be taken from the lot of our inheritance. ⁴And when

רש"י

he had killed a person¹), לְפִי עֵדִים יִרְצֶה BY THE EVIDENCE OF WITNESSES ONE SHALL SLAY [THE MURDERER] — *witnesses who testify that intentionally and after due warning he killed him.* (31) וְלֹא תִקְחוּ כֶסֶף AND YE SHALL TAKE NO RANSOM — He (the murderer) shall not be freed by a monetary payment (Keth. 37b)²). (32) וְלֹא תִקְחוּ כֶסֶף לְנוֹם אֶל עִיר מְקַלְמוֹ AND YE SHALL TAKE NO RANSOM TO HIS CITY OF REFUGE — *The last words are the same as מקלמו אל עיר מקלטו*: “ye shall take no ransom for one who is fled to a city of refuge, i. e., one who has killed inadvertently, cannot be freed from exile by money, by giving a ransom, לְשׁוֹב לְשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ THAT HE SHOULD RETURN TO DWELL IN THE LAND before the High Priest dies. לְנוֹם (the passive participle) has the same meaning as לָקָם (the active participle), just as, (Micha II. 8) “שׁוֹבֵי מַלְחָמָה”, which means “those who have returned from battle”; and so, too, (Zeph. III. 18) “those who are removed far (נוֹנִי) from the appointed season”; (Josh. V. 5): “for they were circumcised men (מֹולִים)”. Now just as you say שׁוֹב in reference to one who has already returned, and מֹול in reference to one who is already circumcised, so you can say לְנוֹם in reference to one who has already fled. It calls him נֹוֹם (the passive participle), as much as to say “one who was made to flee”³). — But if you say that לְנוֹם means “to flee” (the infinitive) explaining it thus: “ye shall take no ransom for one who ought to flee”, in order to free him from exile (cf. Siphre), then I do not know how it can be said: “ye shall take no ransom . . . so that he should return to dwell in the land”, for you see, he has not yet fled, so from where shall he return? (33) וְלֹא תִתְּנוּ AND YE SHALL NOT [MAKE THE LAND] WICKED, as it is translated in the

NOTES

For Notes 1—3 see Appendix.

הַפָּהוּ: ^א וְלֹא־תַחַנְפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ
כִּי הָדָם הוּא יַחַנֵּף אֶת־הָאָרֶץ וְלֹא־יִכְפֹּר
לָדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי־אִם בְּדָם שִׁפְכוּ: ^ב לֹא
תִטְמֵא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר
אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ג פ שְׂבִיעַ לוּ * וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאֲבוֹת
לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בְּדָמְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת
בְּנֵי יוֹסֵף וַיֵּדְבָרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי הַנְּשָׂאִים רָאשֵׁי
אֲבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ד וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנֵי צוּרָה יְהוָה
לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ בְּנַחְלָהּ בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנֵי
צוּרָה בִּיהוָה לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צִלְפָּחָד אַחֵינוּ לְבָנֹתָיו:
^ה וְהָיוּ לְאַחֵד מִבְּנֵי שְׁבִטַּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרַעַה
נַחֲלָתוֹ מִנַּחֲלַת אֲבוֹתָיו וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה
אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֹּרֶל נַחֲלָתוֹ יִגְרַע: ^ו וְאִם־

אוּנְקָלוּם

לֹב וְלֹא תִקְבְּלוּן מִמּוֹן לְמַעֲרֹק לַקְרִית שְׁנוּבוֹתָהּ לְמַתֵּב לְמַתֵּב בְּאַרְעָא עַד דִּימוֹת
כְּהָנָא: ^א לֹב וְלֹא תִחְבוּבוּן וְהָ אַרְעָא דִּי אַתּוֹן בָּהּ אַרְי דְּקָא הוּא מְחַיֵּב וְהָ אַרְעָא
וְלֹא־אַרְעָא לֹא מִתְכַּפֵּר עַל דָּם וְכִי דְאִתְשַׁד בָּהּ אֱלֹהֵן בְּדָם אֲשַׁדָּה: ^ב לֹב וְלֹא תִסְאֵב וְהָ
אַרְעָא דִּי אַתּוֹן וְתִבְיוּן בָּהּ דִּי שְׂכַנְתִּי שְׁרִיָּא בְּגוֹרָה אֲרִי אֲנָא וְיִ דְשַׁכְנִיתִי שְׁרִיָּא בְּנֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ג א וְקִרְיָבוּ רִישֵׁי אֲבָהֵן לַגְרָעִית בְּנֵי גִלְעָד בְּרִי מְכִיר בְּרִי מְנַשֶּׁה מִנְּרָעִית.
בְּנֵי יוֹסֵף וּמִלִּילֵי קָדָם מֹשֶׁה וְקָדָם רַבְרַבִּיָּא רִישֵׁי אֲבָהֵהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ד ב וַיֹּאמְרוּ
וְהָ רַבּוּנֵי פְקִיד וְיִ לְמִסּוֹן וְהָ אַרְעָא בְּאַחְסָנָא בְּעַדְבָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְרַבּוּנֵי אֲתִפְקִיד
בְּמִיָּקְרָא דִּי לְמִסּוֹן וְהָ אַחְסָנָת צִלְפָּחָד אַחוּנָא לְבָנֹתָהּ: ^ה ג וַיהוֹן לְחַד מִבְּנֵי שְׁבִטָא
דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁין וַיִּתְּמַנַּע אַחְסָנָתוֹן מֵאַחְסָנָת אֲבָהֵהּ אֶתְתַּסֵּף עַל אַחְסָנָת

רש"י

תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו. למי ששם אל עיר מקלטו, שהרג בשוגג, אינו נפטר מגלות
בְּמִמּוֹן, לִמּוֹן בְּכַר לְשׁוֹב לְשַׁבַּת בְּאַרְעָא טָרָם יְמוֹת הַפָּהוּ (שם): לָנוֹס, כְּמוֹ לָנוֹס, כְּמוֹ שׁוֹבֵי
מִלְחָמָה (מִיכָה ב') – שֶׁשָּׁבוּ מִן הַמִּלְחָמָה, וְכֵן נִזְנֵי מִמּוֹעֵד (צִפְי נ'), כִּי מִלִּים הֵיוּ (יהו' ה');
כְּאִשֶּׁר תֹּאמַר שׁוֹב עַל מִי שֶׁשָּׁב בְּכַר, וּמִוִּל עַל שְׁמֹל בְּכַר, כֵּן תֹּאמַר לָנוֹס עַל מִי שֶׁנֹּס בְּכַר,
וְקוֹרְרוֹ נֹס כְּלוֹמַר מִכְּרֵת, וְאִם תֹּאמַר לָנוֹס – לְכַרֹּת, וְתִפְרְשׁוּ לֹא תִקְחוּ כִּפֹּר לְמִי שֶׁנֹּס
לֹא לְכַרֹּת לְקִטְרוֹ מִן הַגְּלוּת (עֵי ספרי), לֹא יִדְעָתִי הֵיכָּד יֹאמַר לְשׁוֹב לְשַׁבַּת בְּאַרְעָא, הֲרִי
עֲדוֹן לֹא גָם, וְהִיכָּן יִשׁוּבוּ? (לֵב) וְלֹא תַחֲנִיפוּ, לֹא תִרְשִׁיעוּ, בְּתַרְעוּמוֹ – וְלֹא תִסְבִּיבוּ:

the jubilee of the children of Israel shall be, then shall their inheritance be added unto the inheritance of the tribe whereunto they are received: so shall their inheritance be taken away from the inheritance of the tribe of our fathers. ⁵And Moses commanded the children of Israel according to the word of the Eternal, saying, The tribe of the sons of Joseph hath spoken well. ⁶This is the thing which the Eternal doth command concerning the daughters of Zelophehad, saying, Let them be wives of whom they think best; only to the family of the tribe of their father shall they be for wives. ⁷So shall not the inheritance of the children of Israel remove from tribe to tribe, for every one of the children of Israel shall cleave to the inheritance of the tribe of his fathers. ⁸And every daughter, that possesseth an inheritance in any tribe of the children of Israel, shall be wife unto one of the family of the tribe of her father, that the children of Israel may possess *every* man the inheritance of his fathers. ⁹Neither shall the inheritance remove from *one* tribe to another tribe: but every one of the tribes of the children of Israel shall cleave to his own inheritance. ¹⁰Even as the Eternal commanded Moses, so did the daughters of Zelophehad: ¹¹For Mahlah, Tirzah, and Hoglah, and Milcāh, and Noah, the daughters of Zelophehad, were wives unto their fathers' brothers' sons. ¹²Of the families of the sons of Manasseh the son of Joseph, *were those whose* wives they were, and their inheritance

רש"י

Targum: לא תחבן (84) אשר אני שכן בתוכה [AND YE SHALL NOT DEFILE THE LAND] ... IN WHICH I DWELL — *It means: Do not do anything defiling to the land so that you will make Me dwell amidst its uncleanness,* כי אני ה' שכן FOR I, THE LORD, DWELL AMONG THE CHILDREN OF ISRAEL — *for even when they (the Israelites) are unclean My Shechinah remains amongst them (Siphre).*

36. (3) תוסף על נחלת המטה [AND IF THEY BECOME WIVES TO ANY SONS OF THE OTHER TRIBES ... THEN WILL THEIR INHERITANCE] BE ADDED TO THE INHERITANCE OF THE TRIBE [WHEREUNTO THEY SHALL BELONG] — *for her son will be her heir and the son reckons his pedigree after his father's tribe.* (4) ואם יהיה היכל *may mean* AND IF THERE

יְהִיָּה הַיּוֹבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסְפָה נִחְלָתָן עַל נִחְלַת
הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנְחַלַּת מִטָּה אֲבֹתֵינוּ
יָרַע נִחְלָתָן: ^י וַיַּעַן מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה
לֵאמֹר כֵּן מִטָּה בְּגִירֹסָף דְּבָרִים: ^י זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה לִבְנוֹת צֶלְפָּחָד לֵאמֹר לטוב בעינייהם
תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אֵךְ לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה
לְנָשִׁים: ^י וְלֹא־תִסָּב נִחְלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל־
מִטָּה כִּי אִישׁ בְּנִחְלַת מִטָּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
^י וְכָל־בֵּית יִרְשֶׁת נִחְלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַד
מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נִחְלָת אֲבֹתָיו: ^י וְלֹא־תִסָּב נִחְלָה
מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר כִּי־אִישׁ בְּנִחְלָתוֹ יִדְבְּקוּ מִטּוֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן
עָשׂוּ בְנוֹת צֶלְפָּחָד: ^י וְתִהְיֶינָה מִחְלָה תְּרָצָה וְחִגְלָה
וּמִלְכָּה וְנָעָה בְנוֹת צֶלְפָּחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים:
^י מִמִּשְׁפַּחַת בְּגִירֹמִנְשָׁה בְּדִירֹסָף הָיוּ לְנָשִׁים וְתִהְיֶי

אונקלוס

שִׁבְטָא דִּי יִהְיוּ לְהוֹן וּמַעֲדָב אַחְסִנְתָּא וְתִמְנָע: ^י וְאִם יִהְיֶי וּדְלָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִתְרוֹסָף אַחְסִנְתָּהוֹן עַל אַחְסִנְת שִׁבְטָא דִּי יִהְיוּ לְהוֹן וּמִאֲחִסְנַת שִׁבְטָא בְּאַדְהִקְתָּא
וְתִמְנָע אַחְסִנְתָּהוֹן: ^י וּפְסִיד מֹשֶׁה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מִימְרָא דְּבִי לְמִימְרָא זֵאוּת
שִׁבְטָא דְּבִנֵּי יִסְסָף מִמְלִין: ^י וְדִין פְּתִנְמָא דִּי פְסִיד יִי לִבְנֵת צֶלְפָּחָד לְמִימְרָא לְדִמְסִין
בְּעִינֵיהוֹן וְהוֹן לְשִׁין בְּרִם לְנָרְעִית שִׁבְטָא בְּאַבְוֵהוֹן וְהוֹן לְשִׁין: ^י וְלֹא מִסְחָר
אַחְסִנָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא אֲרִי גִבֵּר בְּאַחְסִנְת שִׁבְטָא בְּאַדְהִקְתָּהוּ
וְדִקְוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^י וְכָל בְּרִמָּא וְרִמָּת אַחְסִנָּא מִשִּׁבְטָא דְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל לְסֹד
מִנְרְעִית שִׁבְטָא בְּאַבְוֵהָא תִּהְיֶי לְאַנְתָּו בְּדִיל דִּי וְרִתּוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גִּבֵּר אַחְסִנְת
אַדְהִקְתָּהוּ: ^י וְלֹא מִסְחָר אַחְסִנָּא מִשִּׁבְטָא לְשִׁבְטָא אֲתִרְנָא אֲרִי גִבֵּר בְּאַחְסִנְתָּהוּ

רש"י

(לד) אשר אני שכן בתוכה. שלא תשיבני אותי כְּמִתְנַחֵם: כי אני ה' שכן בתוך בני
ישראל. אף בזמן שהם שבים שְׁבִינָה בְּיָמָם (ספרי):

לו (ג) ונוסף על נחלת המטה. שְׁבִירֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ מִתְנַחֲמִים עַל שִׁבְט אֲבִיו (ד) ואם
יהיה היובל. מִכָּאן סָדָה ר' יְהוֹדָה אֹמֵר שְׁתִּיר הַיּוֹבֵל שִׁיִּסְכּוּ (ספרי ויק' כ"ז) ואם יהיה

remained in the tribe of the family of their father. ¹³These are the commandments and the judgments, which the Eternal commanded by the hand of Moses unto the children of Israel in the plains of Moab by the Jordan near Jericho.

וְשֵׁשׁ

WILL BE THE JUBILEE — From this R. Judah said: *The observance of the Jubilee will cease at some time or other* (Siphra on Lev. II. 14). וְאֵם יִהְיֶה הַיָּבֵל *may mean, too:* AND WHEN THERE WILL BE THE JUBILEE [THEN WILL THEIR INHERITANCE BE ADDED TO THE INHERITANCE OF THE TRIBE TO WHICH THEY SHALL BELONG] — meaning: This is no sale of land so that it returns to the original owner at the Jubilee, for a heritage never returns. Therefore even when the Jubilee will be, the inheritance will not return to its tribe, and it will follow that it will be added *על נחלת המטה אשר* TO THE INHERITANCE OF THE TRIBE TO WHICH THEY SHALL BELONG. (8) וְכָל בַּת יִרְשָׁתָא נַחֲלָה *AND EVERY DAUGHTER THAT INHERITS A POSSESSION* because her father had no son, *SHALL BE WIFE*, etc. (11) מַחְלָה תִּרְצָה וְגו' MAHLA, TIRZA etc., — Here it enumerates them according to their superiority over one another in years for they were married in the order in which they were born. But everywhere else in the Bible it enumerates them according to their intelligence: This tells us that they were all equal (cf. B. Bath. 120a; Rashi on XXVII. 1¹).

NOTES

¹) See Appendix.

נחלתו על-מטה משפחת אביהו: "אלה המצות
והמשפטים אשר צוה יהוה ביד-משה אל-בני
ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

ח ז ק

אונקלוס

ידבקון שבטניא דבני ישראל: 'במא די פקיד וי ית משה בן עבדו בנת צלפתר:
יא ויהנאה מחלה תרצה ונחלה ומלכה ונעה בנת צלפתר לבני אחי אבוהו לנשיו:
יב מורעית בני מנשה בר יוסף הוואה לנשיו וננות אחסנתהו על שבטא זרעית
אבוהו: 'י אליו פקודיא ודינא די פקיד וי בידא דמשה לנת בני ישראל במישרנא
דמואב על ירדנא דירחו: ח ז ק

רשי

היכל. כלומר אין זו מכירה שחותרת ביוכל, שהירושה אינה חותרת, ואפילו אם יהיה
היכל לא מחזור הנחלה לשבטו, ונמצא שנוקטה על נחלת המטה אשר תהיינה להם:
(ח) וכל בת ירשת נחלה. שלא היה בן לאביה: (יא) מחלה תרצה וגו' כאן מקצו לסי
נדלתו זו מזה בפנים, ונשאו קסדר תולדותו, ובכל המקרא מקצו לסי מקסו, ומייר
ששקולות זו קו (ע"ב ק"ב): ח ז ק.

APPENDIX

PAGE 6

²⁾ Rashi brings out the force of the words בָּחַנָה וּבָנֵם. As infinitives they have reference to no particular time. The words mean literally: And at the setting forth of the Tabernacle, they used to dismantle it, etc. This, of course, does not mean that they dismantled it after it had set forth, but when they were about to do so. Both meanings, however, are possible. Thus, בָּאֲכַלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ וְכו' (XV. 19) means "when ye are about to eat of the bread of the land ye shall set apart a heave offering to the Lord" (cf. Rashi on ib. 20), whilst וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבַר־יְהוָה הָאֵלֶּה הַזֶּה (Deut. XXIX. 18), "And it shall come to pass when he heareth ... he will bless himself, etc.", can only mean "after he has heard".

³⁾ Rashi points out that the mere approach to the Tabernacle does not involve the death penalty but only doing so with the intention of performing the service prescribed for the Levites. In this respect the priests, too, are regarded as כֹּהֲנִים.

⁴⁾ Although there is a rule that wherever the death penalty is mentioned in Scripture without being precisely defined, strangulation is intended (cf. Rashi on Ex. XXI. 16), yet we do not find any death penalty by sentence of the court for an offence committed against holy objects. Besides, Scripture continues (v. 53): וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף, which words, as Rashi points out, do not refer to the preceding וְהָלָכִים יָתֵנוּ, but to our verse, implying that if any layman approaches to perform this service, there will be anger, and anger (קֶצֶף) is associated with מִיָּה בִירֵי שָׁמַיִם in XVII. 11: "For there is anger gone forth (כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף) ... the plague is begun" (Cf., however, Ibn Ezra).

⁵⁾ The verse does not mean that each individual has to have his own standard, but that he shall encamp under that to which his tribe belonged, for every three tribes encamped under one and the same standard.

PAGE 7

¹⁾ In several passages (cf. Lev. X. 6, ib. XVI. 2, 13; Num. XVIII. 32) Rashi observes that the warning וְלֹא יָמוּת, וְלֹא תָמוּת appended to a positive command, is intended to intimate that if that command be transgressed the death penalty will follow. Here he adds to such an observation that we actually find an outburst of God's anger in the case of Korah. It is evident that Rashi is not concerned merely to quote a passage where the word קֶצֶף occurs, for there is nothing remarkable about this word and its meaning is not ambiguous. What Rashi is concerned with is to explain that it is not, as would appear from the text at first sight, the mere fact that the Levites encamped round the Tabernacle which will prevent God's anger, but that such encampment serves to keep strangers away from the holy service and thereby to avert God's anger. Verses 51—53 are therefore to be connected as follows: (51) "and the layman that cometh nigh shall incur the death penalty (בִּירֵי שָׁמַיִם). (52) Therefore the children of Israel shall remain each in the place assigned to him, and (53), the Levites shall encamp round about the Tabernacle, and thus there will be no anger, etc." That this is the meaning, says Rashi, is evident from the incident with Korah, where the circumstances were similar. There, too, Scripture states (XVII. 5) "To be a memorial unto the children of Israel, that no layman ... approach to burn incense". But, on the morrow, all the congregation of the children of Israel murmured against Moses and Aaron, thus showing that they sympathised with the transgressors' claims — with the result: כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף.

PAGE 10

³⁾ וְשָׂרְתוּ אֹתוֹ וְשָׂמְרוּ does not mean "they shall serve him and keep his charge", i. e., they shall be his personal attendants and in addition shall keep his charge, but "they shall minister to him by keeping his charge and the charge of the whole congregation etc."

PAGE 11

¹⁾ It is strange that Mizrahi reads the word in Rashi as **לְעֹנָה**, meaning that the Levites are put at the priests' disposal for service in the "forecourt" but not for private service in his house. There is certainly no necessity to take Rashi's words in this sense. He merely intends to state that **נְתוּנִים** does not mean that they are placed at his disposal to do with them as he pleases, but only that they may assist him in certain duties. Rashi has already pointed out on v. 6 (**וְהָלוּ הָלָלוּ מִסְעֵן אוֹתָם**) that this is the Levites' duties.

²⁾ Rashi rules out the translation "they are given unto him by (מֵאֵת) the children of Israel". He shows that it is not the Israelites who have given the Levites as assistants to Aaron. God expressly stated that it is He who has so given them. For **מֵאֵת** in the sense of "from" or "by", see Rashi on Ex. XXIX. 28 and Note thereon.

³⁾ **וְשָׁמְרוּ אֶת כְּהֹנָתָם** does not mean "they shall guard their priesthood" from disqualification (cf. Ibn Ezra), for then the following words **יִמָּת** וְהָיוּ הַקֶּרֶב would have no meaning.

PAGE 13

¹⁾ It is evident that Rashi does not intend to say by the words **וְלֹא שֶׁל חֹצֵר** that the cords employed in the enclosure (**חֹצֵר**) did not at all form part of the burden of the sons of Gershon, since Scripture distinctly states the opposite in IV. 26. and Rashi himself in his comment on IV. 32 points out that the pegs and cords of the hangings of the enclosure — in contrast to those of the columns which were under the custody of the sons of Merari — did form part of the burden of the sons of Gershon! What Rashi means here is that the phrase **וְלֹא שֶׁל חֹצֵר** for all its service", cannot possibly refer to the word **חֹצֵר** mentioned last in the text amongst those parts of the Tabernacle for which cords were used, because there were certain cords employed in the **חֹצֵר** which were carried by the sons of Merari, viz., those of the columns (cf. v. 37 and IV. 32 and Rashi on the latter passage). It will be observed that Rashi does not state **וְשֶׁל אוֹהֶל** but **שֶׁל מִשְׁכָּן וְשֶׁל אוֹהֶל**, regarding the two words as expressing one set of articles, in order to explain the singular suffix in **מִתְּרוּ** and **עֲבָדוּ**. It should be noted that the textile articles of the Tabernacles (except in one instance referred to later in this Note) were under the charge of the sons of Gershon (cf. III. 25 and IV. 26), whilst the heavy wooden parts of the edifice (except the most holy objects which were carried by the sons of Kohath) were under the custody of the sons of Merari (cf. III. 36—37, IV. 31—32). Nowhere in Scripture is any mention of wooden materials of any kind having been carried by the sons of Gershon. We therefore suggest that the word **יִתְּרוֹ** in the phrase **וְשֶׁל יִתְּרוֹ** in Rashi's comment on IV. 32 is a printer's error and the phrase should read **וְשֶׁל יִתְּרוֹ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן** **וְשֶׁל יִתְּרוֹ**. The error may have crept in because the comment is made on the words of the text **וְיִתְּרוֹ** and **וְיִתְּרוֹ**, and the expression **וְיִתְּרוֹ** is used twice immediately afterwards. — Why the sons of Merari who generally carried wooden materials had also to carry the cords of the columns (v. 37 and IV. 32) may have its reason in the fact that those cords belonged to the columns, as Rashi (ib.) puts it: **וְיִתְּרוֹ וְיִתְּרוֹ הֵיוּ לְעֻמּוּדֵי סָבִיב**.

PAGE 14

¹⁾ Cf. Gen. XVIII. 9, XIX. 33, XXXIII. 4, XXXVII. 12 and Rashi on those verses. In his comment on Gen. XVIII. 9, Rashi quotes the statement of Rabbi Simeon ben Eleazar that the dots are intended to call the attention of the reader to the word in question. Thus, where the dotted letters are more than those undotted, the text should be explained as though the word were compounded of those letters only (כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכאן שהנקודה רבה וכו'). In our case, however, where the whole word **וְיִתְּרוֹ** is marked with dots it should be omitted (see below) and the text read as though it were written

2) The eight sections spoken on that day (the New Moon of Nisan) all had a bearing on the service in the Tabernacle. They were the following:

(1) Lev. XXI. (פרשת הכהנים) which contains the laws of the purity of the priests and their bodily fitness for the service.

(2) Num. VIII. 5 ff. (the so-called הלויים) which deals with the preparation of the Levites for their service in the Tabernacle.

(3) Num. IX. 1—4 (פרשת טמאים). The command to sacrifice the Paschal lamb on the 14th of the month had to be given some time in advance of that date, in order that the people might guard themselves against any uncleanness that would make it impossible for them to bring that sacrifice.

(4) Num. V. 1—3 (פרשת שלוח טמאים) which contains the commandment that unclean persons should keep away from the vicinity of the Tabernacle.

(5) Lev. XVI. (אחרי מות) which deals with the sacrificial service on the Day of Atonement, on the tenth day of the seventh month. It was, however, promulgated on the day when the Tabernacle was erected because it contains the warning to the High-Priest "that he come not at all times unto the most holy place" . . . lest he die as the two sons of Aaron died who entered on that day without being bidden to do so, and on that account incurred the death penalty (cf. Lev. XVI. 1—2 and Rashi thereon).

(6) Lev. X. 8—11 (פרשת שתוי יין) which forbids the priests to enter "the tent of meeting" in a state of intoxication. This was spoken immediately after the death of Aaron's sons, the cause of their rashness in entering the most holy place being attributed to their intoxication.

(7) Num. VIII. 1—3 (פרשת הנרות) which contains the commandment to kindle the lamps of the candelabrum, which was to be done for the first time on the day when the Tabernacle was erected.

(8) Num. XIX. (פרשת פרה אדומה) which deals with the rite of the "Red Heifer" by which those who were unclean by reason of a corpse were to be rendered clean. This was to be performed for the first time on the day after the erection of the Tabernacle, (the second day of Nisan; cf. Rashi on Num. VII. 1), because all the Levites might have been unclean through contact with a corpse and therefore required purification previous to their entering on their sacred duties. Consequently the laws regarding the ceremony were given on the New Moon of Nisan.

3) In all probability Rashi intends to point out that the word למי in the Targum does not correspond to טמא in the Hebrew text. That is rendered in the Targum by דמטאב. However, by the expression אומר אני it would appear that Rashi is opposing some explanation of the word טמי which was current at the time.

PAGE 23b

2) Cf. Mishna Jeb. 94a: If a man was informed that his wife died abroad and he married her sister and subsequently his first wife returned, he may take her back as his wife. This law is derived (ib. 95a) from our verse: ואין שכיבת אחותה פוסלת אותה — אִתָּהּ, only her (his wife's) entering into forbidden relations makes her forbidden to him, but not the fact that he had married her sister. The words in brackets: כמעשה בשתי אחיות, are certainly an interpolation in Rashi. They have no bearing on the Halacha stated by Rashi to be derived from the text, for, as the Tanchuma and the Midrash Numeri R. (s. 9) relate, the following is what happened: When a certain woman was once about to be brought before the priest on a suspicion of adultery, her sister, who greatly resembled her, took her place unnoticed and drank of the "bitter waters that cause the curse" which, however, had no effect on her. But when the guilty woman kissed her in order to manifest her gratitude she died from the odour of the המארים. — In the Tanchuma the same Halacha as that mentioned here by Rashi precedes the words בשתי אחיות, כמעשה בשתי אחיות, and one might therefore assume (as Buber does in his edition of Tanchuma) that Rashi quotes that Midrash and had not the Talmudical passage in mind. Against this, however, are the following facts: a) That the reading in the Tanchuma is not כמעשה בשתי אחיות as in our

reading in Rashi on Bech. where the last word **הטורה** is missing there is no contradiction between his statement here and that in Bech. What Rashi means there by **בהמת ישראל** may well refer to **בהמה טמאה** (i. e. to **פסר חמור**) only and does not necessarily imply **בהמה טהורה**, since Raba also explains (ib.) **ואח בהמתם** to mean that the lambs of the Levites exempted only the firstborn asses of the Israelites. — It should be noted, however, that Tos. (Bech. 4a s. v. **איתא ועוד דאם איתא**) had the same reading in Rashi as Mizrahi.

²) The proof given by Rashi for his statement that one lamb of the Levites released several firstborn asses of the Israelites is quoted verbally from Bech. 4b. In the Talmud, however, this proof is rejected because it is based on the assumption that the firstborn asses of the Israelites exceeded in number the ordinary lambs of the Levites, and there is no direct proof of this. Perhaps — the Talmud argues — the latter had exactly as many lambs as there were **פסרי חמור** of the Israelites.

The Talmud therefore goes on to show that the Halacha may be directly derived from the wording of the Scriptural text. It might have written (in v. 45) **ואח בהמת הלויים תחת כל בכור כבהמת ישראל** (the words used in v. 41), but uses instead, the form **בהמתם**. The last word may be read as a plural **בְּהֶמְתָּם** (cf. **הנהת רש"ש** on the Talmudical passage Bech. 4b in the Wilna edition of the Talmud). Rashi, however, prefers the first proof mentioned in the Talmud because it is much more probable that the **פסרי חמור** of the Israelites should have exceeded in number the ordinary lambs of the Levites than that their number should be exactly alike.

³) Rashi takes **פְּדוּיֵי** as what it represents itself at first sight, viz., as the construct plural of the passive participle **פְּדוּיִים**, the singular of which is **פְּדוּי** "one that is redeemed". Since, however, one cannot possibly speak of the **עורמים** as "persons that are already redeemed", because Scripture prescribes in one and the same breath the way how these **עורמים** should be redeemed, Rashi is compelled to take **פְּדוּיֵי** in the sense of "those that are to be redeemed". — Kimchi and other commentators take the word **פְּדוּיֵי** as the construct of a noun **פְּדוּיָם**, "redeeming", equivalent to **פְּדוּיָן**. According to them the translation would be: "and as to the redeeming of the 273 etc. . . . take etc." It should be noted that Onkelos takes it in this sense, since he renders the word **פְּדוּיֵי** in our verse and in v. 48 by **פּוּרְקָן**, "redemption", whilst in verse 51 he translates **כסף הפדוים** by **כסף פריקא** "the money of them that were redeemed", taking **פְּדוּיִים** there as the plural of the passive participle **פְּדוּי**.

⁴) In the phrase **פְּדוּיֵי הלויים** the construct relation does not mean "those of the Levites who were redeemed", but "those (firstborn Israelites) redeemed by the Levites", through the latter giving their personal service in place of that of the firstborn Israelites.

PAGE 17

³) **מהרש"א** on Joma 21a states that the fire assumed the form of a lion because the first Temple was built by Solomon, a descendant of Judah, whose emblem was a lion.

PAGE 22

¹) Rashi takes these words as a complete sentence, supplying a verb: And those appointed by him were those whom God had commanded Moses — viz., from thirty to fifty years old (cf. vv. 35, 39, 43, 47). The words **ופקדיו** could, of course, mean "those counted by him", and the text would then state according to Rashi that those counted were from thirty years to fifty years old. But this has already been mentioned in vv. 46, 47. The word must be correlated with **פקד** in the first half of the verse, and this can only mean "appointed" since it is followed by **על**.

the Sages, Rashi follows the view of R. Simeon because it is more in accordance with the **פסח**, since the words **וְאָחֵר יִשְׁקָה וְכִי** distinctly show that the rite of the meal-offering has to precede the drinking of the water by the woman. Since, however, the interpretation of v. 24 is a weak point in the explanation given by R. Simeon, Rashi disregards it altogether and offers another explanation of it.

³) The **ל** is similar to that in Judg. VIII. 21: **לְאֶמֶד** ... יַעֲשֶׂה "he made it ... that it should become an Ephod" (cf. Rashi on Gen. II. 22).

⁴) It cannot denote bringing the meal-offering upon the altar to burn it, for this would be expressed by **עַל הַמִּזְבֵּחַ** ... **וְהִקְרִיב**. Besides, the entire meal-offering is not burnt, but only part of it, and this is prescribed in the following verse.

PAGE 27

¹) If the word **או** here means "or", the first alternative must be found in v. 29, the only explanation of which would then be that it speaks of a woman who certainly has been defiled. But this is impossible because such a woman is not submitted to the ordeal (cf. Rashi on v. 27).

PAGE 28

²) We have printed the text of the Rashi (**אָהָה שְׂהוּא רְבוּקָה**) as it is found in the ordinary editions, a variant with similar meaning being: **אָהָה עַל סִי שְׂהוּא רְבוּקָה**. The correct reading, found in some editions is: **לְסִי שְׂהוּא רְבוּקָה** and appears to be the only one having MSS. authority. Both readings present difficulties and the former was evidently intended to obviate the difficulties found in the latter. For the MSS. reading states that **פָּרַע** is so vowelled because it is the construct state of the noun, whilst the variant states that it is so vowelled although it is in the construct state. But the noun **פָּרַע** is of the form **מִלְכָּה** and remains unchanged in the construct case. It is true that in a few isolated cases the construct has Sheva in the first syllable, as in **יָרַע** XI. 7, and it is to this that the variant is said to refer: the noun here is **פָּרַע** although it is construct, and might have been **פָּרַע**. But it is hardly likely that Rashi would have called attention to the fact that the grammatical form is not the irregular one that occurs occasionally. This reading may be better explained as follows: the **ס** of **פָּרַע** has Segol although it is construct case, because a noun of this form does not change the vowel of its first letter in the construct. Rashi would have had Ezek. XLIV. 20 in mind, where the noun is absolute. — As regards the MSS. reading Heidenheim holds that the Rashi is to be explained as follows: we find a pausal form with Tipcha, as in IX. 2: **הַפְּסִיחַ** instead of **הַפְּסִיחַ**, but, of course, the change from the ordinary to the pausal form cannot be made if the word having Tipcha is a noun in the construct form, since then the sense runs on to the following word and there can be no real pause, even though the accent may be disjunctive. Hence, according to Heidenheim, Rashi states that the noun is **פָּרַע** because it is in the construct state; otherwise, since it has Tipcha, it would be **פָּרַע**. Against this it must be objected that the pausal form with Tipcha occurs very rarely, and then only when certain syntactical conditions are fulfilled, and here, too, it is unlikely that Rashi would call attention to the fact that the grammatical form here used is not the exceptional one that occasionally occurs. As a matter of fact the conditions that call for a pausal form with Patach are absent here. — We think we must accept Luzzatto's view that Rashi was under the impression that if the word had not been construct it would have taken a form other than **פָּרַע**. We need not be surprised at this, for the earlier grammarians were of the opinion that nouns like **לֶחֶם, שֶׁנֶּר** were of the same class as **עֶשֶׂן**, the change of vowels being due to the presence of a guttural letter. This view is given in the **תְּשׁוּבוֹת תַּלְמִידֵי מִנְחָה** p. 55 and was also held by Chayyug. With regard to the various forms that a noun assumed there was much confusion in their minds, and Rashi may well have

Rashi, but מעשה בשתי אחיות. It is therefore an independent statement. b) That even if one does not attach importance to the absence of the prefix, one must admit that there is no connection between the Halacha and the incident related immediately afterwards. For the Halacha implies that a שכיבה אחרת does not degrade the faithful wife: it is her own sin alone that can do this, so that she becomes forbidden to her husband. But this is not the point in the מעשה בשתי אחיות. The moral of that is that God will not be tricked and that the sinner will certainly be exposed and receive punishment. Now immediately, before the incident as related by Tanchuma there is a parable of a thief who escaped the vigilance of one custodian but was arrested by a second who said to him, "You may be able to deceive the other man but you cannot deceive me". So, too, says God: "You may fool your husband, but Me you cannot fool." It is therefore evident that the מעשה is to be connected with this משל, since it brings home the same moral. The statement שכיבה מוסלת וכו' in the Tanchuma is parenthetical, being a Halachic comment on אתה, similar to the Talmudical statement. That this is so, is clear from both Midrash Rabbah Num. IX. 5 and Yalkut Num. 705 where the מעשה follows the משל without being interrupted by the Halachic statement.

PAGE 25b

²) The ordinary editions have the reading: ושבועה שיהיו הכל נשבעין בך לא יארע לי כדרך שארע לסלותי, which means that everybody will swear by mention of thy name, saying: "May misfortune not happen to me as it happened to Mrs. So-and-so." This gives no sense as an oath. The correct reading appears to be that of Mizrahi: ושבועה שיהיו כלם נשבעין בך לא יארע לי כדרך שארע לסלותי, אם לא, which means: If not (i.e. if I am not speaking the truth) then may misfortune happen to me, etc. — We have followed Mizrahi's reading. In Siphre both words, אם and לא, are missing.

PAGE 26

¹) That one is permitted to insert in an oath an affirmation which the person concerned could not at that time have been compelled to make (the so-called שבועה) is derived in Kidd. 27b from here. The charge against her is one of infidelity after her marriage. Since she has now to take an oath regarding this, the priest avails himself of the opportunity to impose an oath upon her as regards her chastity before marriage.

²) That the woman should be given the water of the ordeal to drink is mentioned three times in the text (vv. 24, 26, 27). There is therefore a controversy between the Sages and R. Simeon in Mishna Sota II. 1 as to how these three verses are to be applied. The former hold that the proceedings were exactly as given in the text (vv. 23—25), i.e. that the priest first blotted the Holy Name out from the scroll (v. 23), then gave the woman the water to drink (v. 24), and finally offered her meal-offering (v. 25). What is stated in v. 26 (ואחר ישקה) and v. 27 (והשקה וגי) they refer to special cases. Verse 26, according to them, is to be connected with v. 23 (vv. 24, 25 and the first half of v. 26 being a parenthesis) and implies that the Holy Name must be entirely blotted out and that if there is even the slightest trace of the writing on the parchment the ordeal must not take place, but must be deferred until the writing is completely expunged, the meaning being: (23) He shall entirely blot them (the execrations and the Holy Name) out (ומחה) . . . (26) and only afterwards (ואחר) he shall cause the woman to drink the water. Verse 27, according to the Sages, speaks of the case when the woman refuses to drink the water (cf. Rashi on that verse). — R. Simeon, however, holds that ואחר ישקה is intended to stress the exact order of the proceedings: first the meal-offering must be offered and afterwards shall the priest cause the woman to drink the water. Verse 27 he explains in the same way as do the Sages. As to the first השקה (v. 24), he holds that it is intended to teach that if exceptionally the priest has first caused the woman to drink the water he may nevertheless offer the meal-offering, and the ceremony does not become invalid through the inversion of the order of these acts. — Although the Halacha is according to

thereof was hundred and thirty shekels (i. e. silver shekels), one silver bowl of seventy shekels . . . one spoon of ten (i. e. the weight thereof being ten silver shekels) *but made of gold*.

PAGE 33

1) The Siphre interprets the expressions **איל אחד** and **כבש אחד** in the same way, obviously because when Scripture mentions single animals (not putting them in contrast to a greater number of animals), it omits the numeral **אחד**, it being evident that one is meant since the noun appears in the singular.

2) All the sacrifices which the princes offered were of a voluntary character (**נדרות**), and it is strange therefore that they brought a **חטאת** to atone for themselves, since this is not a **נדרה** but is enjoined for a sin that has certainly been committed. It would seem that they were anxious, now that the Tabernacle had been erected, that they might enter its precincts free of all kind of uncleanness. The sprinkling of the **מי נדה**, even if that rite were then in force, would effect purification only when contact with a corpse had assuredly taken place. There was, however, always the possibility that they may have been rendered unclean by a **קבר הטהום**, and so they brought this kid of the goats as a voluntary **חטאת**. As will be seen from Rashi on XXVIII. 15, the **שעיר** of New Moon effected a similar **כפרה**. The last words in Rashi imply: they brought this voluntary **חטאת** because it was a matter of doubt whether they had or had not been so rendered unclean and consequently such a **חטאת** was not obligatory upon them. — Mizrahi's reading, however, was **על קבר הטהום ושומאת ספק** "to atone for **קבר הטהום** and for uncleanness that might possibly have been incurred."

3) Berliner here points out that the statement in Rashi: **וביסודו של ר' משה**, should be placed before the comment on **קערת כסף**, for although the words, **קערת כסף** and **אמר ר' מנחם וכו'**, are missing from our editions of the Siphre from which Rashi summarized the preceding comment, it is found in the Siphre as quoted by the Yalkut. It follows therefore that it is only the Gematrias given in vv. 19—23 which are excerpted from the work of R. Moses. Of course, the statement in Rashi: **שנה . . . כמו שפירשתי אצל** . . . are his own words, not those of R. Moses.

PAGE 39

2) The text of this Rashi is not settled. The ordinary printed editions have **כשהוא אומר ביום משחו אותו**, but such a verse does not exist. Berliner suggests the emendation **ביום משחו אותם**, which is the text Lev. VII. 36, and we have followed this. It is, however, difficult to explain how Rashi derives from that verse that the altar was anointed by day, since the text there is speaking of Aaron and his sons, and not of the altar. Heinemann in his **חומש מקור חיים** reads: **כשהוא אומר לעיל ביום המשח אותו למדנו שנמשחו ביום** and refers us to Lev. VI. 13. But there, too, Scripture is speaking of Aaron. Besides, the reading **נמשחו** is incorrect for two reasons: a) Lev. VI. 13 does not speak of Aaron's sons, but of Aaron alone; b) Rashi's point is not to prove that the priests were anointed at day-time but that it was done so with the altar. Cf. also Malbim who states that Rashi is not quoting the Siphra which has a different reading altogether. The most plausible emendation seems to be that mentioned by the **ש"ח**, viz., **(Num. VII. 1): ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אותו ואת המזבח**, where indeed Scripture is speaking of the altar and states that it was anointed at day.

3) It seems unnecessary to give the totals of the various articles presented by the priests, but the point is here that they were offered as gifts and that they were used as such; for it states, "This was the dedication offering", from which it may be inferred that they remained fitting to be used for that purpose.

4) In each paragraph (vv. 13, 19, 25 etc.) the words **בשקל הקדש** appear after **והוא** and it might therefore be inferred that the weight of that object alone was calculated by the holy shekel; Scripture therefore states here that all silver of the vessels was thus weighed.

been mistaken regarding the noun פָּרַע. — Some explain that Rashi is referring to the construct noun שָׁעַר, but they are compelled to alter the wording of the comment in order to make it bear this interpretation.

PAGE 29

¹) It is evident from Kerith. 9a which deals with this verse that פתח refers to the case of שווג, and פתחא to one of אותם. Indeed Rashi on Pes. 80b expressly states that this is so, referring to Kerith. Here, however, he reverses the cases. — Isaiah Berlin in his הרגומא מיני suggests that Rashi does not state here what is his own or the Talmud's view as to the meaning of the terms but is explaining how the Targum understood them. For Onkelos translates בפתח by בתקף and פתחא by פתח. As may be seen from Rashi on XXXV. 22, פתחא gives the idea of אותם. The word פתח is the usual Targum rendering of שווג. — As regards the view referred to by Rashi that פתח פתחא is one thing and that the phrase denotes פתח של פתחא, this means that the terms פתח and פתחא do not respectively signify שווג, but form one idea: an occurrence of suddenness (by which Rashi shows that פתח is the construct of a noun which means "occurrence"). Mizrahi states that Rashi is not translating פתח by מקרה, but merely intends to point out that anything that happens פתחא is an "accident" (מקרה). He overlooked the fact that Rashi is certainly translating the words פתח פתחא as is evident by his use of the word של. He overlooked also that Rashi on Is. XXIX. 5 explains the words of the text פתחא פתחא by מקרה פתחא.

PAGE 29b

³) Since it would savour of irreverence if the Nazarite cut his hair within the precincts of the Sanctuary, the phrase פתח אהל מועד is taken in the sense of "the appointed tent being open at that time". Cf. Rashi on Zeb. 55b, s. v. בומן שהוא פתוח, where he states that the word פתח (as distinguished from דלת which denotes "door") signifies the opening which is closed by means of the door. See also Rashi on Gen. XIX. 10, 11. Since, however, שלמים are the only sacrifices for which Scripture prescribes (Lev. III. 2): "פתח אהל מועד", Rabbi Judah, in the name of Samuel, deduces from it the law (Erubin 2a): "that שלמים which had been slaughtered before the doors of the Temple had been opened (i. e. very early in the morning) are פסולים" (which is, however, not the case with other sacrifices for which פתח אהל מועד is not prescribed; cf. Tos. Erubin 2a, s. v. שלמים). Consequently, when Scripture states here: "he shall cut his hair פתח אהל מועד", it requires him to do so after the שלמים had been slaughtered. He could not do so after the חטאת had been offered, which is the view of R. Eliezer in Mishna Nazir VI. 7, because a חטאת need not be slaughtered פתח אהל מועד. Cf. Rashi Nazir 45a, s. v. תיר וגילה הנזיר.

PAGE 32

¹) The next verse is to be translated: And the Lord said to Moses ... let them offer their sacrifices etc.

²) The translation is: He who offered on the first day was Nachson of the tribe of Judah. The suggestion that it means: He who offered on the first day ... was Nachson for (ל on behalf of) the tribe of Judah, is rejected.

³) Not for מנחת נסכים which is obligatory in connection with עולות and שלמים. The flour required for these twenty animals — cf. vv. 15 and 17 — could not possibly be placed in one dish and one bowl.

⁴) Rashi means that עשרה is not to be connected with זהב, because the expression "ten shekels of gold" gives no exact weight at all, since we do not find anywhere in the Torah the weight of gold shekels, as in the case of silver shekels, which is fixed at "twenty gerah (cf. Ex. XXX. 13). The translation of the verse is therefore: one spoon of ten shekels (i. e. of the weight of ten silver shekels, which is known), but made of gold". The word עשרה accordingly refers back to the previous verse: one silver charger, the weight

we have the same expression regarding the פסח שני (v. 14: כחוקת המצות והמשפט) and in the case of the פסח שני the rule is in force that מצה וחמץ עמו בבית, that one may have both מצה and חמץ in the house on the 14th of Eyar (cf. Rashi on v. 10). — Mizrahi's statement that v. 14 refers to פסח שני is of a surprising character, for according to Rashi that verse distinctly lays down the law about a proselyte observing פסח ראשון and on Ex. XII. 48, he explains that this must be done on the fourteenth of Nisan, וצ"ע — Some MSS. of Rashi have different readings than these two, for which cf. Berliner.

3) Rashi follows here the explanation given in the Siphre by Aba Chanan in the name of R. Eliezer. R. Josiah, however, removes the difficulty by transposing the words of the text and by reading לפני משה ולפני אהרן — that they first enquired of Aaron and then turned to Moses. In Num. XXVII. 2 a similar expression appears in the text: לפני משה ולפני אלעזר הכהן — and there Rashi quotes both explanations from the Siphre, whilst here he gives preference to the view of Aba Chanan. Probably he does so because the wording of the text suggests the explanation of R. Eliezer since it states in the following verse: ויאמרו אליו "and they said to him", i.e. both were present, but they addressed themselves to Moses as the greater authority. If, however, they had put the enquiry separately to each of them, it should have stated, ויאמרו אליהם. In XXVII. 2, however, it merely states לאמר ... ותעמדה, consequently both explanations are possible, and therefore Rashi quotes both.

4) The conversation between Moses and the men who were unclean is adapted from the Siphre, and is assumed to have taken place on account of the question they put to Moses, למה נגרע. Scripture states (v. 6) that there were certain men who could not observe the Paschal lamb rite on the 14th of Nisan because they were unclean. Hence it was common knowledge that uncleanness was a bar to participation in the rite. These men came to Moses, saying, "We are unclean; why should we be kept back from offering the Passover lamb at its appointed time?" The obvious answer is that they were precluded just because they were unclean, as they had themselves stated. Consequently Siphre interpolates this conversation between the statement "We are unclean", and the question "Why should we be kept back?". For that day, the Rabbis assert, was the last of the seven days of their uncleanness, for Scripture states (v. 6) that they were unable to observe the rite ביום ההוא, on that day, implying that they would have been able to do so at night when the next day began. They came saying, "We are unclean", whereupon Moses broke in: קרשים קרנים בטומאה: "Sacrifices cannot be offered when one is unclean". They retorted, "But why should we be precluded? We shall become clean by night when the Passover lamb has to be eaten; let clean priests slay the lamb on our behalf and we shall eat the flesh at night, by which time we shall have become free from uncleanness". — For a discussion of the whole question see Malbim on this verse.

5) The divine commands were ordinarily communicated by Moses to the people before the necessity of their observance arose (as Rashi puts it: they were said by Moses). It was exceptional, therefore, that the law regarding פסח שני should have been promulgated only in consequence of these men having raised the question of their eligibility to take part in the rite of the Paschal lamb. The reason of this is stated by Rashi. — See Rashi on XXVII. 4 where a similar case is explained in the same manner.

6) According to one view expressed in the Talmud these men who were unclean were Mishael and Elzaphan who had removed the corpses of their relatives, Nadab and Abihu, from the Sanctuary (Lev. X. 4, 5); according to another view they were men who had been engaged in the burial of a מת מצוה, a most meritorious duty.

PAGE 46

1) In Mishna Pes. IX. 2 there is a difference of opinions between R. Akiba and R. Eliezer as to what Scripture means by בדרך רחוקה. The former holds that Scripture is speaking of a man being on a distant journey — that he is so far distant from Jerusalem as to be unable to reach the Temple by the time when

PAGE 41

- ¹⁾ Cf. Rashi on Ez. XL. 25 and also Num. R. s. 15.

PAGE 42

¹⁾ This does not, of course, imply that Samson first set fire to the shocks, then to the standing corn etc., but that he devastated everything. So, here, too, *מראה עד ירכה עד* means everything on it shall be beaten.

²⁾ The word *מראה* does not here mean either "vision" or "colour", but "the appearance" which an object has. Rashi substitutes for it the word *תבנית* "shape".

PAGE 44a

²⁾ The meaning of the phrase, *ולא יהיה בבני ישראל נגף*, varies according as whether we regard it as being subordinate to the words immediately preceding it, viz., *ולכפר על בני ישראל*, or as being subordinate to the beginning of the verse: *ואתנה את הלוי*. In the first case the text would mean: I have appointed the Levites to make atonement for the children of Israel, so that there may be no plague amongst the Israelites when they come near to the Sanctuary; i.e. the atonement will have the effect that the children of Israel will henceforth be permitted to come near to the Sanctuary without having to apprehend a plague. In the second case, however, the meaning is: I have appointed the Levites to take over the service of the Sanctuary from the children of Israel upon whom it had hitherto devolved and thereby to prevent a plague amongst the latter, because if they come near to the Sanctuary there will certainly be a plague amongst them since they have proved themselves unworthy of the priestly office. The latter, according to Rashi, is the meaning of the verse.

PAGE 44b

¹⁾ The traditional explanation (cf. Onkelos) of *ושרת את אחיו* was: "he may serve with his brethren". Consequently the statement (v. 25): *ולא יעבור עור* appears to contradict this. Rashi therefore explains that the prohibition refers only to heavy work (*משא בכתף*), for *ושרת* is placed in contrast to it, and this, of course, implies work of a light character. He is not precluded, however, from lighter work such as mentioned in the comment. The loading of the wagons must refer only to lighter articles as, indeed, is suggested by the Siphre which reads: *דחור לנעילה שערים ולעבודת בני גרשון*, for the Gershonites had charge only of the lighter articles. Siphre expressly omits the words *ובני מרי* although *אחיו* included both these divisions, because the Merarites dealt with the very heavy articles (cf. our Note on III. 26).

²⁾ At first glance it would appear that there is no room for the question: "Why did Scripture not open the Book with this section?", since we have just stated that there is no chronological order in the Torah! But what Rashi means is this: In other cases we may gather from the context that an incident is not narrated in chronological order. But here Scripture expressly mentions the dates when the two events took place, thus calling attention to their chronological sequence. "Why, then, — we may justly ask — does not Scripture relate them in the order in which they took place?"

PAGE 45

¹⁾ The reading of the Siphre is, *לשבעה למצה ולביעור חמץ*, which means that the commands which are to be practised upon the animal's body are: that the flesh must be eaten in satiety (*לשבעה*), that it must be eaten together with *מצה* and that all the *חמץ* must have been removed before the lamb might be slain and its flesh eaten.

²⁾ Mizrahi holds that in spite of the fact that the first reading in Rashi is that of Siphre, preference must be given to the emendation of Nachmanides because *משפטיו* cannot possibly imply the law of eating *מצה* during seven days and of removing the *חמץ* during this period, as the first reading has it, since

2) The subject of והקטיו is suppressed. As Rashi points out at the beginning of his comment, it was the sons of Gershon and Merari who did this. The suffix in נאם alludes, however, to the sons of Kohath.

3) What is a support of one view is of course an argument against the opposite view. The literal sense of כי יסעו כאשר יהנו כן suggests that they retained during the march the same position in which they encamped (כתבה), but then the words מאסף לכל המחנות present some difficulty and must, therefore, be given a somewhat forced explanation, availing itself of the fact that the tribe of Dan consisted of large troops which covered not only the north side of the square but also travelled behind the camp of Ephraim in the west and thereby became the "picker up" — מאסף — for all the camps. The opposite view again, that holds מהלכין would state that (II. 17) כאשר יהנו כן יסעו is explained by the words that follow them: as they shall encamp so shall they journey each man in his place by his banner, as is enjoined in I. 22: "And the children of Israel shall encamp each man in his camp and each man by his banner".

4) The section opens (vv. 11 and 12) with the statement that on the twentieth day of the second month the cloud left the tent of meeting, and that the children of Israel set forth (ויסעו) on their journey. We have then a description of the order in which the various divisions always marched, terminating at v. 27. Then (v. 28) follows the more general statement referring to the description already given: This is the order in which they journeyed. On account of the length of this interpolation between v. 12 and v. 29 where Scripture mentions what happened when they first set forth on their journey, it feels compelled to resume the ויסעו in v. 12 with a similar statement here. The word ויסעו at the end of v. 28 therefore only again takes up the narrative where it was broken off in v. 12, and does not refer to another occasion when they set forth on a journey. This is what Rashi means by his comment on ויסעו: they set forth on the day mentioned in v. 11; i. e., the narrative is now resumed from that point.

PAGE 51

2) It is somewhat difficult to perceive how Moses could have been under the impression that he would enter the Promised Land. When God first revealed Himself to Moses, the latter, according to Rashi, stated that he was aware that he would not bring the people into the land (see Rashi on Ex. IV. 13). God, too, had informed him that he would not witness the war against the kings of Canaan (see Rashi on Ex. VI. 1). Rashi further points out on Ex. XIV. 17 that by stating, "Thou (God) wilt bring them into the mount of Thine inheritance", and not, "Thou wilt bring us", Moses prophesied that he would not enter the land. The solution of the difficulty lies in carefully observing Rashi's words. Moses stated that he was aware that he would not bring the people into the land. This implies that he would not be their leader when they entered Palestine but not necessarily that he himself would not enter. God's statement that he would not witness the subjection of the kings of Canaan does not exclude the possibility of Moses entering the land, for he might have done so but died before the conquest of Palestine was completed. Indeed, Rashi represents God as saying that except for the sin of Moses and Aaron at Meribah they would have entered the Promised Land and that they would not have died at that period (see Rashi on XX. 12 and XXVII. 17). Moses' utterance, "Thou wilt bring them in", may well be described as נבא ולא ידע מה נבא, that he prophesied of a coming event without being conscious that it might bear this meaning. — It may be observed that Moses gives none of the three reasons found in Siphre for his including himself amongst those who would enter Palestine. That which approximates most closely to Rashi's reason is: נעלם מעיני משה וכסבור שונכנס עמם לארץ ישראל. This means that what had been said before regarding his entry into Palestine had escaped his memory, for they were but dim intimations that he would not pass over Jordan. Rashi's explanation, too, may bear a similar meaning. Although such intimations had been given him, no decree that he was not to enter had been pronounced; and so he was under the impression that he would do so.

the slaughter of the Paschal lambs is concluded. The latter holds that the dot on the ה of the word רחוק indicates that only the other letters of that word are to be taken into account, forming the masculine adjective רַחֵק, which is to be construed, like the preceding טָמֵא, with the noun אִישׁ. Hence it speaks of a man who is on the way to the עוֹרָה where the slaughtering took place, but is distant (רחוק) from that spot, i. e., cannot gain admittance to it whilst the lambs are being slaughtered (cf. Talm. Jerush. Pes. IX. 2: רחוקה (ה) שברחקה נקוד — איש רחוק ואין דרך רחוקה). Rashi adopts the view of R. Eliezer although there is a rule עקיבה מחבירו הלכה כר', that the view of R. Akiba is always followed in preference to that of his colleague, because R. Eliezer's interpretation of the passage is closer to the משט. For if Scripture meant a really distant journey it should have defined it more exactly (לא נא הכתוב לשתוף אלא לפרש). Besides, in v. 13 Scripture omits the word רחוקה altogether, which proves that it does not insist on the man being on a distant journey. It suffices that he should be on the way, and that for some reason or other he is prevented from entering the עוֹרָה in time.

PAGE 47

¹⁾ The quotation from the Boraitha extends to the words "and another Tekiah", together with: "and then the banner of the camp of Judah marched forward". It is continued in the next Rashi: "As soon as . . . roof of a hut". The statements that the cloud did not move off and did not depart until Moses exclaimed either, "Rise up, O Lord", or "Return, O Lord", are taken from Siphre. — Whether the word נפרש in Rashi should be read as נִפְרָשׁ (it did not depart) or as נִפְרָשׁ (it did not spread) is uncertain. Siphre has: ולא היה מורס, supporting the reading נִפְרָשׁ in Rashi. Cf. also Yalkut end of מקורי where, too, the text is unsettled. The root פָּרַשׁ is used of "spreading a cloud as a מִסְכָּה" (Ps. CV. 39; cf. 2 Sam. XVII. 19), and we have also the Prayer Book phrase: הַפּוֹרֵשׁ כַּת שְׁלוֹם.

PAGE 49

¹⁾ This verse contains no new command; it is only supplementary to verses 3—7 where the subject of the verbs יִתְקַעוּ, יִתְקַעוּ etc. is missing. Now Scripture tells that it should be the priests whose function it is to blow the trumpets on the occasions already referred to.

²⁾ Rashi regards למסעיהם . . . יסעו as a tautology if the latter word is taken literally: they journeyed . . . for their journeys". He therefore explains it as above. We have a somewhat similar construction in Gen. XIII. 3, וילך למסעיו, where Rashi explains the word למסעיו Midrashically.

³⁾ Cf. Rashi on I. 51 and Note thereon; see also Rashi on IV. 5.

PAGE 50

¹⁾ Various emendations have been suggested in the text of Rashi on v. 17. One of them adopted by Berliner and referred to in our translation is intended to obviate the necessity for emending the last words of that Rashi. But no alterations are necessary, for they are all based on a misunderstanding. It would appear that the sons of Gershon and Merari travelled immediately after the division of Judah (v. 17), therefore together with a single division, whilst on v. 21 Rashi states that they were travelling together with two divisions. But there is really no contradiction. The Ark always travelled in the centre of the divisions (II. 17). Thus all who set forth before the Ark was moved from the old camp may be spoken of as travelling together, and thus the sons of Gershon and Merari who started off after the division of Judah and before that of Reuben are stated to have been with those two divisions, since they preceded the Ark. In the same way Rashi here speaks of the Kohathites being עם שני דגלים, with the last two divisions. — That the meaning we give to מסע שני דגלים is that intended by Rashi is evident from his comment on Zeb. 61a, דִּיה וּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.

משנאו מניין רכב אלהים רכבים אלפי שנאן. "The chariots of God are twice ten thousand, thousands of angels", the numbers being taken by the Rabbis as being equivalent to 22,000. — מהרש"א on Jeb. 64a explains that the righteous are called "the Divine Chariot", i. e., the bearers of the God-idea (cf. Rashi on Gen. XVII. 20 and Note thereon). The righteous must therefore number at least 22,000 in order that the Shechinah should rest upon them. This, indeed, was the number of the Levites (cf. Num. III. 39), the tribe that did not worship the Golden Calf, and who therefore were privileged that they should become the bearers of the God-idea in Israel.

²) It is evident that Rashi does not mean that the term העם always denotes the wicked, for we find times out of number the word העם used in cases where the righteous too must have been included, as, for instance, (Ex. XIX. 8): וישב משה את דברי העם, and so throughout the whole chapter there the term העם is used. On the other hand the term עמי, too, is often used of the Israelites when the prophet had the wicked amongst them in mind, as, e. g., (Is. I. 3): ישראל לא ידע עמי לא יתבונן, "Israel doth not know (the Lord), My people doth not consider"; (Jer. II. 13): כי שהים רעות עשה עמי, "for My people have committed two evils" — and frequently. Probably Rashi means that in cases where the context shows that the Israelites have disobeyed the Lord we usually find Scripture to refer to such an instance by the word העם, whilst it avails itself of the term עמי when the affection of the Lord to His people is to be expressed. In such phrases, therefore, as, e. g., Is. I. 3 and Jer. II. 13 the word עמי is used in order to emphasize the reproach — "they who are expected to be My people — to be righteous — have done this and that". This, too, is so in the example quoted by Rashi from Micah, since the prophet is reproaching the people, for the words עמי מה עשיתי לך are preceded by שמעו הרים וכו', "Hear ye, O mountains . . . for the Lord hath a controversy with His people".

³) The word רע, according to Rashi, is an adjective, and a suppressed object — some such word as תאנה — is contained in the word כמתאננים. Rashi does not take it as a verb: it was evil in the ears of the Lord.

⁴) The components of this and the preceding Rashi are to be found in Siphre on יהי בנסע הארץ. There, however, they are not in the form of a dialogue between God and Israel. Rashi has attached part to רע באוני ה' and part to ויחר אפו. In all likelihood that Siphre is not Rashi's source. On Proverbs X. 8 he quotes from Siphre on העם כמתאננים יהי the words: אמרו כמה נחלבטנו בדרך, but these are missing from our editions of Siphre on that verse. Probably the entire dialogue as Rashi gives it appeared there.

⁵) The verb שוב is idiomatically used with another verb to denote the repetition of an action, as in Gen. XXVI. 18: וישב יצחק ויחפר, "Isaac digged again". But the former verb may, of course, retain its ordinary meaning, as in XIV. 36, וישבו וילינו וכו', "and they returned from spying out the land, and made the whole congregation murmur". Ibn Ezra takes our phrase in the latter sense: and they (the mixed multitude just mentioned) turned after their lusting and the children of Israel also wept with them. Rashi takes it in the first sense. But since in the phrase וישבו ויכנו the second verb is subordinate to the first, so as to express the idea of the children of Israel weeping again, it must be ascertained whether the word גם goes with "weeping", or with "again". It is true that in the narrative there has thus far been no mention of weeping, but it is evident that Rashi presupposes that התאוו תאוה implies that the mixed multitude wept, because he states that the children of Israel wept with them. Similarly he must have assumed that כמתאננים involved weeping by the people (העם), who comprised both the בני ישראל and the אסספוף (cf. the phrase used here: the mixed multitude that was amongst them, i. e. amongst the people just mentioned). Our verse, according to Rashi, tells us that the אסספוף, i. e. one section of the people, lusted and wept. This was therefore the second time that they had wept. The other section of the people, the children of Israel, followed their example, and the text continues: and also the children of Israel wept again. They had wept at the incident of the מתאננים, and now they wept again. The word גם therefore emphasises the idea of "again", not

⁵⁾ This passage which is taken from Siphre appears entirely irrelevant in the narrative which contains no distinct reference to the rights of proselytes. But it has to be connected with a previous passage in Siphre which Rashi has not quoted. On the words spoken to Jethro (v. 29), "We are journeying to the place of which the Lord said, I will give it unto you", Siphre observes: But proselytes have no share in it (ואין לגרים בו חלק). On Jethro's refusal to accompany them, the Israelites entreated him to go with them lest his motive in becoming a proselyte might be misunderstood. The words in Rashi, cited from Siphre, "Now, however," etc. refer back to the comment in Siphre that proselytes have no claim to a portion in the land, since God had promised it only to Israel.

PAGE 52

²⁾ The quotation from Judg. I. 16 with the introductory word שנאמר is missing from some editions of Rashi; probably it was omitted because it was regarded as serving no purpose. But it is cited as a proof that the fertile district of Jericho had been given to the family of Jethro, for it states that they left it at a certain period. In Siphre (on v. 32) it is quoted as a proof that they vacated the district in favour of the tribe of Benjamin when the Temple was built 480 years after the Exodus in the territory of that tribe. But the quotation must be deleted from Siphre, as was perceived by the Wilna Gaon, since it refers to an incident related in the Book of Judges as having occurred shortly after Joshua's death. Rashi, too, must have perceived this and inserted the text in a more appropriate place, or his copy of Siphre so had it.

PAGE 52a

³⁾ From Ex. XIII. 21 it may be gathered that the cloud went before them, whilst here it states that it was above them. Rashi therefore points out that there was not one cloud alone that accompanied the Israelites during their wanderings but seven (the verses are cited in Siphre). He mentions here that of these seven one was above them (אחד למעלה). Both that and the cloud which went before them are mentioned in XIV. 14.

⁴⁾ Chapter XI opens with the account of the punishment the Israelites received because of their murmuring, and v. 33 of this chapter is explained by our Rabbis to imply a punishable sin, for they take the words ויסעו מדרה to mean that they turned away from the Lord, as Tosaphot (Sabbath 116a s.v. פורעניות) quoting a Midrash, puts it, they ran away as a child runs away from school fearing that the teacher might burden it with more lessons. Cf. also Jerush. Taanith IV (ed. Krotoshin, p. 68,4). These two verses are placed between the sections that allude to Israel's punishment in order to make a break between the narrative of one punishment and that of another. Rashi, however, in his comment on the Talmudical passage holds that v. 33, "They left the mountain of the Lord", refers to the sin of the אפססוף mentioned in XI. 4. It is true that this appears after נסע, but Rashi means that ויסעו מדרה alludes to their conduct mentioned later on. He therefore must have translated התאוו תאוה in XI. 4 as a pluperfect, as pointed out by Mizrahi. There is some grammatical basis for this since after the imperfect forms with Vau conversive in vv. 1—3, we have the perfect אהה התאוו in v. 4.

Nachmanides says of Rashi's explanation: אין בו מעם וריה, but Rashi has Talmudic support for his identification of the sin alluded to in ויסעו מדרה with that of the אפססוף, for Jerushalmi Taanith IV (ed. Krotoshin p. 68,4) expressly states: ויסעו מדרה ... בו כיום התאוו תאוה.

PAGE 52b

¹⁾ It is evident from this statement that Rashi translates: Rest, O Lord, amongst the myriads and thousands of Israel. — According to the rule מעוט רבים שנים, "myriads" will denote two myriads (twenty thousands) and "thousands" will denote two thousands, giving 22,000. — We have an echo of this paragraph in Psalm LXVIII, which begins: יקום אלהים יסעו אייביו וינסו:

they harbour. What they complain of in public is the manna, but associated (טפל) with this is the seeking of some pretext to break away from God (see Rashi's next words). The phrase therefore signifies: "You will never discover what is at the back of their minds". — We obtain a similar meaning if we take the more primary sense of the verb; for טפל would be that which is plastered over, and thus concealed — the thoughts they harbour in the depths of their mind. — The phrase occurs in reference to the manna (cf. Rashi on Deut. I. 1): תופל, שחפלו על המן they plastered over their real thoughts regarding the manna.

PAGE 58

1) הארץ על שני הארץ is not taken to mean that they lay upon the ground to the height of two cubits; this would be better expressed by ויש על המנה כאמתי על שני הארץ כדרך יום כה וכו'. It is a new statement: He made quails fly from the sea, spreading them above the camp a day's journey on each side; and they were, when flying, about two cubits above the surface of the ground.

2) According to the Targum the translation is: Whilst the flesh was still between their teeth, — it had not yet been cut off; i. e. there was still flesh to eat and the supply had not yet come to an end. The punishment came some time after they had begun to eat but whilst there was still abundance of food. The other explanation is: Whilst the flesh was still between their teeth, — it had not yet been cut, i. e. bitten. The punishment came as soon as they began to eat the quails.

3) Moses is not known to have taken another wife besides Zipporah, and she was of Midianite and not of Aethiopian birth. The description האשה הכשית is therefore taken by the Rabbis to be a veiled expression for beauty. As pointed out by Hirsch, *Pentateuch*, ad loc., the term "on behalf of" is followed by mention of the person or object for the sake of whom, i. e. in whose interest, a thing is done. (Cf. Gen. XXI. 11 וירע לאברהם מאד על אודת בנו; ib. 25: וירע לאברהם מאד על אודת בן ארם; Ex. XVIII. 8: על אודת ישראל. See also Rashi on the first two passages). Consequently אודת האשה cannot mean that they made the lovely woman the subject of their gossip, but that they spoke in her interest because they regarded her to have been wronged by Moses. But that the wrong inflicted upon her must have had some connection with Moses' mission is evident from their complaint, (v. 2): "Hath the Lord indeed only spoken by Moses; hath He not also spoken by us?" They said that Moses arrogated to himself the right to separate from his wife; God, however, had spoken to them, also, yet they had not relinquished their marital duties.

PAGE 59

1) Rashi has just stated that they spoke in defence of Zipporah, protesting against Moses having divorced her. The words that follow, כי אשה כשית לקח, state the reason why they spoke in her defence: because (כי) she was pleasant in all respects, both in beauty and in conduct. — It should be noted that the ordinary Tanchuma in צו adds after the words ואת נאה כל the statement ועתה גרשה which is to be found in Rashi lower down. — It would appear that the supplement at the end of צו in the ordinary Tanchuma (not contained in Buber's edition) incorporates much of Rashi's commentary on this chapter. See Buber's Note at the beginning of צו.

2) It would appear therefore that Rashi takes the text thus: They spoke against Moses because of the beautiful woman he had married — that (כי) he had married a beautiful woman and then divorced her.

3) The word שלשתכם suggests that the call reached them at the same moment although they were not all in one spot, as may be gathered from Rashi's comment on the preceding verse.

4) The three of them had been bidden to go forth to (אל) the tent of meeting and they had done so (ויצאו שלשתם). Now God called Aaron and Miriam to go

of "weeping" in the phrase: "and they wept again". Rashi makes this evident by placing נח between the words וישבו and בני ישראל, separating it from ויבכו, and by adding the word עמיהם.

PAGE 53

¹) They complained that Moses had made the supply of daily food dependent upon their obedience to God's commands. He had told them (Lev. XXV. 3): If ye will walk in my statutes . . . then I will give you rain and food. And again (Deut. XI. 13—15): If ye will diligently hearken to my commandments . . . then thou shalt eat and be satisfied. What a contrast was this to Egypt where they obtained their food חנם, free of all obligations to religious duties! It is true that in Egypt they had to pay by labour and cash for their food, but they were not burdened with commandments; now, however, no cash payment was demanded, but other payment was required — the observance of innumerable commandments!

²) The parable speaks of a king who entrusted his disobedient son to a strict tutor, admonishing the latter to watch over him that he should not partake of unwholesome food and drink. The son, however, resented it, because he thought that the father begrudged him just the articles of food and drink of which he was fond.

³) Rashi explains that the comparison extends only to its roundness. See our Note on Ex. XVI. 31.

⁴) Rashi omits in his paraphrase the word ורע because the Aramaic גידא is the name of the seed itself not of the plant (cf. Rashi Joma 75a s. v. כנידא).

PAGE 54

¹) These words are to be connected with שאלו בחיך. The intervening words כאשר ישא האמן את הינק may be regarded as a parenthesis.

²) The usual explanation of this Rashi is as we have suggested by the words we have added. But Nachmanides rightly objects that the word אֵת refers to God, and if the feminine form is to be stressed, it is God, not Moses, who is addressed as a woman. — A better explanation is, that Moses was so horror-stricken that he had no strength to complete the word אֵתֶּה and uttered it as אֵתֶּי. According to this, no emphasis is to be placed on the word כנקה in Rashi: it merely describes how greatly he became enervated. — In Deut. V. 24, on the words וְאַתָּה חֹדֵר אֵלֵינוּ, which Moses states that the Israelites addressed to him, Rashi comments: הִתְשַׁחֵם אֶת כּוֹי כְנֻקָּה. This is to be explained in a similar manner. The Israelites had used the word אַתָּה (cf. the former half of the verse), but Moses is horror-stricken at the thought that they had preferred that he, rather than God, should speak directly to them, and uses the words וְאַתָּה חֹדֵר. Rashi comments that he immediately ejaculated: You, Israelites, have made me as weak as any woman. It is an explanation of why he used the form אֵתֶּי — he had become too weak to complete the word. — That the loss of strength refers to inability to speak is evident from Ber. 32a: תִּשָּׁשׁ כּוֹי תִּשָּׁשׁ כּוֹי, של משה ולא היה לו כח לדבר, Moses became weak, and was unable to speak.

PAGE 55

¹) Cf. Berliner who quotes Rashi on Job. XXXII. 3 where he has the reading כְּרֵתֶךָ, וְאֵל אֶרְאֶה בְּרֵעֶךָ, i. e. Moses meant to say, "Rather kill me and let me not see Thy bad treatment of the people". This is probably correct, for the תִּקֵּן טוֹפִירִים is intended to remove any expression that may appear derogatory to God.

PAGE 56b Note on העפל על העפל XI. 22.

The meaning of this phrase is by no means certain. The Lexicons offer but little help. — The verb טָפַל signifies to plaster an object, and טָפַל is that which is plastered, attached or connected with another thing. Hence טָפַל may here signify that which is connected with their complaining, the *arrière pensée* which

PAGE 65

1) The sentence: And Caleb silenced the people to Moses is elliptical. It signifies that he silenced them by calling their attention to Moses. Rashi frequently fills in the sense when a verb is construed with a preposition that cannot logically be connected with it.

2) See Note on p. 241 of our Edition of Exodus.

3) The word **מִמֶּנּוּ** may mean "from him" or "from us". Here Rashi's comment takes it in the former sense, so that the Israelites said: they are stronger than him — than God. This is another form of a statement made by R. Chanina b. Papa (Sota 35a), who bases it upon a variation of reading in the word **מִמֶּנּוּ**, for he says **מִמֶּנּוּ אֵלָּא מִמֶּנּוּ** **אֵל תִּקְרִי**. Rashi holds that these words must be struck out for, he says, there is no difference in the pronunciation of the word whichever of these two meanings it bears. These words are indeed missing in the Sheiltot of R. Acha. R. Chanina's explanation of the text is, it is true, quite comprehensible without this **אֵל תִּקְרִי**, but there is no reason to remove it from the Talmudical passage. — One explanation given of the instruction, **אֵל תִּקְרִי וְגו'**, was that the word **מִמֶּנּוּ** should not be read with a Dagesh in the second **נ**, when, it would signify "from us", but without a Dagesh, when the meaning would be "from him" (cf. Tosaph. Arach. 15b, **וְדִּיהָ אֵל תִּקְרִי**). From statements of Ibn Ezra and other mediaeval grammarians it is clear that they were aware that the Jews of Babylonia and those of Palestine pronounced the word differently when it signified "from us", but they did not know in what that difference consisted. We now know that the Babylonians read **מִמֶּנּוּ** when it had this meaning, and **מִמֶּנּוּ** when it signified "from him", whilst the Palestinians read **מִמֶּנּוּ** whichever meaning it had. In both instances the first **נ** carried no Dagesh. It is this difference R. Chanina had in mind: Do not pronounce this word **מִמֶּנּוּ** (as it is really written), but as **מִמֶּנּוּ**, so that the spies statement signifies: They are stronger than Him. See Poznanski, *Beiträge* I. p. 31; Pinsker, *Einleitung*, pp. 2, 104, 105, and *כרם חמד* IX. 69 ff.

4) This comment is intended to explain the repetition of the word **הַנְּפִילִים** בני ענק מן הַנְּפִילִים. Rashi states that it is to be translated thus: And there we saw the *people called* Nephilim who are Anakim (giants) descended from those *angels* who fell (**הַנְּפִילִים**) from heaven, etc.

PAGE 66

1) Mizrachi is of opinion that the word **נְמִלִּים** in Rashi is a printer's error since the passage in Sota 35a which Rashi quotes has: **קִמְצֵי** (cf. Onkelos on our verse) which Rashi himself renders there by **חֲנָבִים**. Mizrachi suggests that **נְמִלִּים** may be an error for **חֲנָבִים**, plural of **חֲנַמֵּל** which Rashi on Ps. LXXVIII. 47 declares to be a name for locust. But this emendation is unnecessary for on Sabb. 77b Rashi distinctly states that he is of opinion that **קִמְצֵי** may be **נְמִלָּה**, the ant. Why, however, he should here take **קִמְצֵי** as "ants" when the Hebrew text has **חֲנָבִים**, for which **קִמְצֵי** is certainly the Aramaic term, is not apparent. If any emendation is necessary we should read in Rashi **חֲנָבִים** instead of **נְמִלִּים**, which latter word may have been substituted by someone who remembered that Rashi on Sabb. 77b stated that **קִמְצֵי** may be **נְמִלִּים**.

2) But cf. Rashi on Joma 10a where he says that their heads made a hole in the windows of heaven — their heads pierced the sky. On Sota 34b he gives a somewhat similar explanation. He appears to hold that the primary meaning of the root is "to pierce". Perhaps it means that they squeeze the sun by their height: i.e. "their heads touch the sun", when **עַנֵּק** would be the equivalent of **הֵנֵק**. Cf. also the Talmudical lexicons.

3) Rashi points this out because the Midrash Rabbah and Tanchuma a. l. refer it to Moses and Aaron. Some editions of Rashi add the words: **וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה לְרִגּוּם אוֹתָם אֵת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן**.

further (נמשכין); — from the court where the three of them had stationed themselves to the entrance of the Tent. — In his next comment Rashi offers two reasons why Miriam and Aaron were separated from Moses.

PAGE 60

1) Although He was about to administer a stern rebuke, yet His first words were of a gentle character. The Siphre comments that this is a lesson to human beings: that they should imitate their Creator in this respect. Cf., however, Ibn Ezra who renders נא עתה "now".

2) Rashi brings out the force of the pronominal suffix in וּבְיָאֲכָם, your prophet. The meaning is: if you had any other prophets — which, as a matter of fact, you have not, I would make Myself known to him, etc.

PAGE 61

1) This is an instance of a Biblical ק"ו where the inference from the premise is not directly stated in the text. The inference is that she should be put to shame for a longer period, say, for fourteen days. — For an exhaustive discussion of the principle of ק"ו cf. *Schwarz*, בספרות התלמודית, מדת ק"ל וחומר בספרות התלמודית, pp. 24 ff.

PAGE 62

4) Rashi feels it necessary to explain why the words, וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מֵהָיָא, are repeated, although in another form, in the next two verses: וּמֵהָאָרֶץ וְכִי. Here Scripture is referring to the effects of the land's climate — whether the land produces strong or weak men, a numerous or a small population. The words, וְיָאֵר הָעָם וְכִי, are explanatory of what they are to look for in examining the character of the land. In v. 19 the "goodness" of the land is a matter of its natural water resources, which are of such importance in the East, whilst in v. 20 the fertility of the soil is referred to.

5) Rashi evidently has in mind Moses' own description of a "good" land (Deut. VIII. 7): "For the Lord thy God bringeth thee into a good land, a land of brooks of water, of fountains (עֵינַת) and depths (תְּהוֹמַת)".

6) The Talmud gives this passage a metaphorical meaning because the preceding words: "see whether the land is fat" implies: "see whether it possesses trees".

PAGE 63

1) Rashi here follows the Talmud, Sota 34a, and not Tanchuma, as is evident from the wording of his comment. The text of the Talmud has מִמְשַׁמֵּעַ שְׁנָאֵמַר. But from Rashi's comment there he appears to have read: כִּמְשֹׁם אֵינִי יוֹדֵעַ וְכִי מִמְשַׁמֵּעַ שְׁנָאֵמַר וַיִּשְׂאֵהוּ וְכִי, which means, Since it states, "and they carried it", it is evident that two did so; consequently בשנים cannot mean "by two men" but "on two מוֹשָׁוֹת". We should amend our Rashi-text to bring it into accord with his reading in the Talmud. — Tanchuma points out that the text does not state בשנים כִּמְשֹׁם שְׁנֵים, "and two men carried it on a מוֹשָׁה", but it states בשנים, which can only mean "on two מוֹשָׁוֹת".

PAGE 64

1) Since we must assume that the men assisted each other in lifting the cluster, each could have carried three times 40 Seahs and the eight together eight times this: altogether 960 Seahs (Sota 34a).

2) Rashi's statement in v. 3: אֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ therefore refers only to the moment when they were selected: at that time they were good men, but during their travels they thought out their evil report.

3) Since their sole intention was to discredit the land, it is strange that their first words are in praise of it; but, says Rashi, this was so only for the purpose of gaining credence for their other statements.

³⁾ Cf. Rashi on Ex. XVI. 7. The Hiphil seems to require an object, and Rashi supplies this: "the Israelites" in the first half of the verse, and "them" in the second half.

⁴⁾ The literal translation of the verse is: I live, if I do not do unto you even as ye have said. This, however, is an impossible utterance by God. Rashi therefore explains that the words **אני חי** express an oath, and he shows how what follows may be connected with them: As true as it is that I live eternally and therefore can do to you as you have said I would do; so true it is that if I do not do as I have said, I shall not be living. Scripture omits the words "I shall not be living", because they savour of irreverence when applied to God, but they are implicitly contained in the oath. — This is a somewhat complicated explanation of how it is that after an oath expressed or implied **אם לא** comes to signify an emphatic affirmative. Cf. our Note on Ex. XXII. 7.

PAGE 70

¹⁾ Rashi points out that in the word **תנואתי**, "My estrangement", the suffix is objective and not subjective, the meaning being: "your estrangement from Me", not "My estrangement from you".

²⁾ This verse is not intended to recapitulate the narrative of the spies. Together with the following verse its purpose is to state that these died. Consequently the verbs **וישבו** and **וילינו** have for their subjects the relative pronoun **אשר**: The men who returned, etc. In consequence of the length of the phrases following the word **והאנשים**, this noun has to be repeated when it is connected with its verb, "they died". The "men" of v. 36 and those of v. 37 are identical, and Rashi makes this evident by quoting the description of the men as given in v. 36 and concluding with the statement: those men died.

³⁾ This statement is evidently based upon Isaiah LVII. 4, **תאריכו לשון**, taken in the sense of slandering. Hence, "Measure for measure": their tongues grew long.

PAGE 71

¹⁾ This verse might be translated: Lo, we are here, and will go up to the place, because the Lord hath said that we have sinned. Rashi makes it plain that the phrase **אשר אמר ה'** is to be connected with **המקום** by adding the words **שם נעלה ולחם לנו**. — The words **כי חטאנו** then give the reason why they were now prepared to go there. They had become conscious of their sin in previously having refused to do so, and in threatening to return to Egypt.

PAGE 72

³⁾ The words **או לאיל** "or for a ram" coming immediately after the command that these quantities should accompany each lamb appear to suggest that the same must be brought for a ram also: **לכבש האחר או לאיל**. But since this verse itself prescribes larger quantities it is evident that this is not the meaning. Hence it must be taken as an elliptical phrase: or, (if it be a ram), then **לאיל** for the ram ye shall make, etc. The Rabbis, too, felt a difficulty in the word **או** and they took it to suggest the alternative of an **איל** and **פלג**, i. e. whether it is an **איל** or one that is approaching the age of an **איל**, being beyond that of a **כבש**, it requires two tent parts of flour, etc. (cf. **תוס' ירו' סנה' פ"א**).

⁴⁾ The translation is: or to the young animal (**שה**) whether it be amongst the sheep or (**או**) amongst the goats. The word **שה** denotes the young of both sheep and goats. Cf. Rashi on Ex. XII. 5, where he cites as a proof Deut. XIV. 4. The word **או** before **בעזים** presents the alternative of the **שה** being amongst the lambs or the goats, whilst elsewhere in this verse the same word presents the possibility of different animals being sacrificed: **שה** or **איל** or **שור**; and it adds. "whether the **שה** be that of a **כבש** or an **עז**".

⁴) Rashi rules out the translation: "How long will they not believe in me and in all the signs etc." He takes the prefix ב in the meaning of, "on account of", and then fills in the sense accordingly. We may obtain the same idea by translating: in spite of all the signs etc.

PAGE 67

¹) Rashi makes it plain that the prefix ב in מבלתי means "because of" and the ו of וישתחשם introduces the apodosis.

²) Rashi sometimes uses the term שם דבר "a noun" of an infinitive on account of the predominance of the noun-element in its character. Possibly he means this here, for it is hardly likely that he was ignorant of the fact that בלתי and מבלתי are invariably followed by forms that can be nothing else than infinitives.

PAGE 68

¹) Berliner points out that the word כמשמעו refers to the following עשר פעמים, the meaning being: they have tried Me literally ten times: twice at the Red Sea, etc. The word עשר is not used here in the sense of "many" as frequently in Scripture (cf. Gen. XXXI. 7: עשרת כנים, Lev. XXVI. 26: ואפן עשר נשים). There is indeed no reason why Rashi should point out that וינסו is to be taken literally.

²) According to the Talmud (Arach. 15a) the ten times that the people tried the Lord were the following: Twice at the Red Sea: before they entered it they said, המבלי אין קברים וכו' (Ex. XIV. 11), and when they left it they apprehended that the Egyptians might have crossed the sea at another part of the shore (cf. Rashi on Ex. XIV. 30). Twice in the case of the Manna: Ex. XVI. 20, ויצאו מן העם ללקוט; (ib. v. 27): ויחזרו אנשים וכו'. Twice in the case of the quails: Ex. XVI. 3, וכשבתנו על סיר הבשר; Num. XI. 4, והאמנו חמור. Twice when they lacked water: at Marah (Ex. XV. 24), וילנו העם, and at Rephidim (ib. XVII. 1), וירב העם. Once by worshipping the Golden Calf (Ex. Chapter XXXII.) and once by accepting the evil report of the spies (Num. XIII. 26 ff.).

³) The difference between Rashi's first explanation and the second (that in brackets) lies in the fact that according to the first explanation וכו' וכו' is part of the formula of the oath: "As truly as I live and as truly as My glory fills the earth, — so these people, etc." According to the second it is part of the effect of the oath: As truly as I live, so shall these people not see etc., — and yet My glory will fill the earth, i. e. will not be diminished, because the Egyptians will have no reason to say, "Because the Lord is unable, etc.", since I will not kill them suddenly. Cf. also שיה and see Berliner's Note as to the text of Rashi on vv. 21—23.

⁴) אש after an oath has a negative meaning, אש לא has a positive meaning. Cf. our Note on Rashi Ex. XXII. 7.

⁵) There is just a possibility of understanding this to mean: "they shall not see it, viz., My glory, since this statement is made of "all the men who have seen My glory" (v. 22).

⁶) The words רוח אחרת are not understood as implying a spirit other than that which animated the spies.

⁷) Rashi here carries on the idea contained in his preceding comment: he had a spirit in him other than that expressed by his mouth, for he filled his heart with the intention to be loyal to Me.

PAGE 69

¹) The verb פנה means merely "to turn", — the direction must be gathered from the context, if not expressly stated. Here Rashi points out that it must mean "turn backward", since they were bidden to travel סוף ים from which they had come.

²) Since, according to Rashi, the text speaks of the congregation which made the Israelites murmur, it must mean the spies.

6) What we term *צִיצִית* consists of two parts: (1) the more compact upper portion of the threads formed by winding one of them around the others, and (2) the threads which hang from that. Rashi says that the whole attachment is called *צִיצִית* (threads) because of the threads that hang on it, these being its more prominent feature. The word *נה* in Rashi means: "on what we technically call *Zizith*".

PAGE 79

1) The ordinary editions of Tanchuma read, as Rashi does: *לכך נשחתה לבא*. Buber, however, has: *לכך נשמתה לבא לאותה חוקה*. On this account he became so mad as to enter into this daring enterprise. This possibly is the correct reading being the reply to the question *מה ראה לשמות זה*, what reason had he to commit this madness. Exactly what *חוקה* denotes we cannot say, although Buber holds that it is the correct reading as against *חוקה*. — That Rashi can take *חוקה* in the sense of "daring" is evident from his comment on XIV. 44: *חוקה לי חוקה*. In all probability we should read *חֻקָּה*, a feminine form of *חֻק*.

2) There is a seeming contradiction in the text. It states that Moses spoke to Korah and continues with "Hearken, ye sons of Levi", from which it appears that he addressed them all. Rashi therefore points out that in the beginning he attempted to dissuade Korah by gentle words (*ויאמר* is always used of gentle speech), but when he perceived that he persisted in his opposition, he admonished the whole tribe of Levi, in order to induce them to withdraw from the conspiracy.

3) It is interesting to note that in Sanhedrin 110a this is not derived from here but from verse 25: "And Moses rose up, and went unto Dathan and Abiram, etc.", and the words *מחור אחרים* seem to denote that he himself went to them. Indeed, Rashi in his comment on that Talmudical passage distinctly states, that it is from the fact that Moses did not think of his own honour but personally went to the rebels that the Rabbis learned this rule of conduct!

PAGE 80

1) There is no text exactly as Rashi has quoted. Ex. III. 17 has: "I will bring you up from the affliction of Egypt to the land of the Canaanites . . . into a land flowing with milk and honey", whilst ib. v. 8 has: "And I came down to deliver them out of the hand of the Egyptians and to bring them up out of that land into a good land". Rashi has apparently combined the two verses.

2) In Tanchuma these words, *נעשער עד מאד*, are followed by a reason for this: One has some satisfaction if his opponent adduces cogent reasons for not agreeing with him, but feels aggrieved if he only heaps abuse upon him. That Scripture does not mean "anger" in the ordinary sense may be seen from the fact that it does not state that Moses did anything to Korah or retorted angrily. He simply left the matter in God's hand, appealing to Him to show with whom the truth lay.

3) "I have not taken one ass from them" would be better expressed in Hebrew by: *לא חמר אחד נשאתי מהם*.

4) I was entitled to claim any expense to which I was put when I came unto them to Egypt since I undertook the journey in their interest.

5) By explaining the Targum rendering of *נשאתי* Rashi suggests that this is a technical term for making a forced levy, and that it is intentionally used here instead of the more natural *לקחתי*. Rashi himself, it should be noted, does not paraphrase the Hebrew text by *לקחתי* but by *נשאתי* which is the Aramaic rendering of *נשאתי*, in order to retain the idea of a forced levy.

PAGE 82

2) According to the exposition of the Rabbis, the whole sentence is elliptical, the apodosis to *וואם בריאה* being *מטוב*, and the words *וואם לא* being supplied before *יברא ה'*. The sentence as thus amplified will then be similar in form to Ex. XXXII. 32. Cf. Rashi on that verse.

PAGE 73

¹⁾ Rashi makes it clear that the first **העשו** refers to the bringing of the animal offerings and the latter to the drink-offerings, and that the latter must strictly correspond with the number of the former, **במספרם**, being neither more nor fewer in number (cf. Siphre and Malbim).

²⁾ The translation is: The first action in connection with your doughs is that ye shall set aside, etc.

PAGE 74

¹⁾ It cannot mean: if ye have not done all these commandments ... then (v. 24) the congregation shall bring etc., for it is impossible that Scripture should make this sacrifice contingent upon every command in the Torah having been infringed. The words, "If ye have not done all these commandments" are taken to mean: If you have taken a step which leads to your not doing all these commandments, i.e. you have abandoned God and His Torah.

PAGE 75

¹⁾ Rashi has quoted this verse on Ex. XX. 8; here, however, he cites it in a different sense, in order to back up the tradition that only the first two of the Ten Commandments, referring to idolatry, were heard by the Israelites from God's mouth. From Deut. V. 22 we learn that the people stated that they could not bear to hear the voice of God, and requested Moses to act as the medium for communicating the divine commands. Since only the first two commands are in the first person: "I am the Lord thy God", "Thou shalt have no other gods besides Me", tradition has it that these two alone had been addressed to them by God before the people approached Moses, and that they and the remaining commands were then spoken by Moses. "Once did God speak, but we heard it twice".

PAGE 76

¹⁾ This is suggested by connecting the words thus: **אח ה' הוא מגדף ונכרתה וגו'**: If he (anyone) blasphemes the Lord, he shall be cut off.

²⁾ Since the entire Book of Numbers narrates only what happened in the wilderness it appears unnecessary for Scripture to introduce the incident of the **מקשש** by saying that this took place in the wilderness. But, as Rashi often points out, Scripture always intends to be explicit (**לפרש**) and not to make indefinite statements (**לסחוט**), and consequently it cannot mean that this happened some time whilst they were in the wilderness. The words signify: The children of Israel had scarcely come into the wilderness, when they found a man, etc.

³⁾ Cf., however, the Talmudical statement (Sabb. 118b): **אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא היתה אומה ולשון שולטת בהם שנאמר ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וסמך ליה** ראשונה לא היתה אומה ולשון שולטת בהם שנאמר ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וגו' וסמך ליה. Cf. Mizrahi who endeavours to reconcile these two statements.

⁴⁾ The fact that they had warned him is implied in the words **המצאים** and **וימצאו**. Cf. Rashi on Deut. XXIV. 7: **כי ימצא נערים והתראה וכן כל ימצא שבתורה**. That he did not refrain from desecrating the Sabbath after they had warned him is derived from the wording of the text **אח המצאים אותו מקשש עצים**. The natural way of stating this immediately after verse 32 would be **אח ויקריבו אותו אל** **ויקריבו אותו אל**. If there is to be any mention at all in our verse of his gathering sticks it should be put thus: **ויקריבו את האיש אשר קשש עצים וכו'**. Rashi himself states on Sanh. 41a. Consequently it would appear that this verse does not intend to repeat the statement that he was gathering sticks. The words are to be construed as follows: "And those who found him brought him gathering sticks", where the words **אח המצאים אותו מקשש עצים** are to be construed with the first **אח**. This implies that when they arrested him he was still desecrating the Sabbath.

⁵⁾ Rashi is not giving the O.F. for the Hebrew word **רנום**, but for the word **עשה** which he uses to explain the grammatical form of that word.

²) The איל נזיר, it is true, is obligatory once a person has undertaken to be a Nazarite, but the very vow to become a Nazarite is of course a free will act and therefore the offering brought in consequence of it must be regarded as a מתנה — a gift.

³) In the first explanation the word טהור is stressed, in the second the word כל. — Cf. Rashi on Lev. XXII. 11. This implies that they may be taken out of the Temple precincts and eaten at home. (Cf. Mishna Zeb. V. 6, 7: לאלא שהמזבח נאכל... לנשיהם).

PAGE 89

¹) Scripture states that the flesh of a בכור-animal shall be as the wave breast and heaven shoulder, and the Talmud holds that those portions of festival offerings (שלמים) must be intended since the בכור and the שלמים are both of the category of קדשים קלים. It is suggested, however, that since Scripture does not distinctly state what sacrifices it has in mind when it speaks of these portions, it is more reasonable to assume that it means sacrifices whose flesh may be eaten within the shortest period of time allowed for the eating of sacrificial meat (cf. Rashi on הכתוב לך הוסיף), in which case those portions of the תורה. thanksgiving offering, would be intended by Scripture. R. Akiba, however, replied (and it is to this portion of the Talmudical discussion that Rashi refers by the words בנא ר' עקיבא וכו') that this argument would be perfectly sound if Scripture had not added the words at the end of the text לך יהיה, "they shall be thine", which appear redundant after the previous statement לך יהיה. They are, however, not redundant, but are intended to give the priest an additional period during which the flesh of a בכור may remain his without becoming forbidden to be eaten as sacrificial flesh. The words signify: they may be thine (לך יהיה) as long as is possible — and this extends the period during which they may be eaten to the latest possible moment, which is at the end of the second day after it was slaughtered.

²) These "gifts" were given to the priests in order that they might devote themselves to the religious affairs of the nation and might be free from the necessity of seeking the means of support for themselves and their families. Through these "gifts", God alone became their portion. Hence, the "gifts" were held by God in affection; He therefore dwells upon the mention of them. He does this once in general terms, then enumerates them singly, as one would his precious jewels, and again refers to them by an all-embracing term.

PAGE 90

¹) Verses 21 and 22 state that God had commanded that the Levites should receive tithes from the Israelites in exchange for the service which they perform in the tent of meeting, for that service really devolved upon the entire people who, however, were represented by the Levites (cf. Rashi on III. 7). Therefore the Israelites were no more to approach the tent of meeting to perform any service there. Verse 23 continues: But the Levite shall carry out the service (ועבד הלוי הוא). The words that follow, והם ישאו את עונם, do not signify that the Levite shall bear their own iniquity, nor that the Israelites shall bear theirs, but that the Levites shall bear the sin of the Israelites if these approach the tent of meeting to perform the service, since the Levites had the duty of warning them off (cf. Rashi on v. 2 of this chapter) and failed to do so.

³) In what respect מעשר was to be regarded as though it were corn and wine is not evident. It is to be regarded as though it were a תרומה, a heave offering of corn and wine, and to be subject to the laws regarding these. The text is to be interpreted as follows: ונחשב לכם תרומתכם כתרומת המלואה הדגן וכתרומת המלואה.

PAGE 91

¹) Cf. our Note on I. 51.

²) This is the opinion of R. Akiba by which he excludes a כהן from receiving the מעשר ראשון. In Jer. Maass. Sh. V. 3 he states that this must be given to

4) Apparently there is no reason why Rashi should repeat the word **מחתות** here. He might have said **כדנאח ואסורין כדנאח**, כי קדשו ואסורין כדנאח, having mentioned the censers immediately before. But he wishes to stress the fact that it was the censers alone that had become hallowed for the reason given by him, and not the fire also. If that had become hallowed God would not have commanded that it should be scattered about.

PAGE 86

1) It has been held that Rashi points out that **תלונותם** is fem. sing. in order to show that it is the subject of **ותכל** which, it is said, he takes as 3rd pers. fem. sing., the meaning of the phrase being, "and their murmuring shall come to an end". This is most unlikely. On Nehemiah III. 37, **ואל תבס על ענתם**, he observes: **כמו אל תבס דוגמת וסוד אחר אל תכל כמו אל תגלה**. It is evident, therefore, that he perfectly understood the transitive force of the apocopated Piel forms with Vau conversive. — What Rashi means is this: a noun form like **תלונת**, he says, is an abstract noun. Such nouns, though plural in grammatical form, are singular in meaning. They express a state which is the result of the repetition of an action. Such nouns Rashi regards as singular, and consequently he says **תלונותם** is a singular feminine noun just as **תלונתם**. But, he adds, there is a difference in meaning between the two words. **תלונת** denotes a single act of murmuring (i. e. a complaint made on some particular occasion), whilst **תלונות**, the plural used in an abstract sense, expresses the idea of murmuring in general, i. e., continuous and repeated complaints, a state of murmuring. He translates the word by a French form which is an abstract noun. Rashi would not deny that the plural **תלונות** may be the ordinary plural referring to several acts of murmuring on different occasions, but what he means in his comment is that since **תלונות** is here combined with the suffix which is usually attached to a singular noun it must have a singular sense. Whether he is correct in this need not here be discussed; we are concerned only to point out what Rashi had in mind in thus commenting on this word. We have similar mixed forms in Deut. XXVIII. 59 (**מכותך**) and Ps. CXXXII. 12 (**עירתי**). Such forms may well be abstract nouns with a collective sense: thy smiting, my testimony, i. e., a collection of blows, a collection of laws. — Perhaps we may compare such nouns to the Arabic broken plurals which, too, have a collective sense and which are invariably combined with pronominal suffixes that are usually attached to nouns which are singular in form. — It may, perhaps be asked why Rashi has made no similar comment on forms like **תולדותם**, **משפחתם**, **שמותם** which present the same anomaly as **תלונתם**. In all probability Rashi found this explanation given on the latter word in some grammatical work or Biblical commentary and made a note on it against this passage. For it must not be imagined that Rashi is always original; even where he does not mention any authority he is, in all likelihood often indebted to others, having written their observations in their appropriate places in the margin of his Pentateuch.

2) According to Rashi the translation is: **כל הקרב**, everyone who may draw near to the sacred precincts, **הקרב** who, however, draws near to the tent of meeting, will die.

3) The words mean: "Shall we ever have finished dying?" not: "Have we now finished dying?" Rashi paraphrases this by: are we always to be the prey of death?

4) The **אהל**, however, was not included amongst the **דברים המקודשים** which were in charge of the Kohathites but were entrusted to the Gershonites. Evidently the word has somehow crept in. Mizrachi did not have it in his text.

PAGE 88

1) God has assigned these to the priests as their due. They are not to be regarded as gifts of charity; they are a sign of distinction, marking the recipients as the servants of the King.

3) The term נפש is here understood in the sense of "life-element", and the particle או must be supplied before it: Anyone who touches a corpse or the life-element of a man.

4) Scripture states that one who enters the משכן without having been duly sprinkled with the waters of purification is liable to excision. Rashi uses the term עזרה instead of משכן (the חצר in the Tabernacle corresponded to the עזרה in the Temple), because he held that the term משכן cannot allude to the actual Sanctuary (the משכן or Temple), since entering these even after such sprinkling and consequent immersion involved excision for a non-priest or for a priest who did not enter to perform sacrificial rites.

5) In Tosaphot Keth. 4b עד שיסתום הגולל ר"ה Rabbenu Tam holds that Rashi's definition of גולל דופק cannot be correct since the coffin was entirely buried and consequently neither its cover nor its side boards can be על פני השדה. He therefore explains גולל to be a slab of stone that covered the entrance to the subterranean chamber in which the dead were placed, and דופק to be two smaller stones upon which the גולל rested.

PAGE 94

1) This comment means: Scripture states that when he has sprinkled him on the seventh day and he has washed his garments etc. he becomes clean at evening. But the seventh is mentioned only because ordinarily the sprinkling on that day is the completion of the purification ceremony. But if it has not taken place on the seventh day it may be done later (cf. Siphre).

3) The Rabbis were forced to take the word מזה in the somewhat peculiar sense of "one who bears of the waters a quantity capable of being sprinkled" and not as what it literally implies, viz., one that sprinkled, because Scripture states (v. 19) "And the clean person shall sprinkle upon the unclean" which implies that he remains clean even after having sprinkled. It cannot mean that he must be clean when beginning the ceremony but becomes unclean through the very act of sprinkling, for he would then render the water unclean by touching it and thus invalidate the entire ceremony.

PAGE 97

1) Moses himself states (Deut. IV. 21): "And He sware that ... I should not enter the land". — The word לכן is taken in this sense, because the sentence is quite complete without it.

2) The implication is: it is we Israelites who have borne the slavery which you, as our brothers, should also have participated in. Therefore you should at least show brotherly sympathy.

3) They were not complaining about the Egyptians, but rather, in order to arouse the Edomites' sympathy, emphasising the fact that they had suffered so much.

4) If the text meant: they did evil to our fathers in Egypt, it should have stated: לאבותינו ולנו.

5) This was a warning to Edom; God always answers our prayer for assistance against those who ill-use us.

PAGE 98

1) It is not quite evident how the host benefits by his guest's purchases at the local stores. The rule as given in Tanchuma is much clearer: One who travels in a country other than his own, even though he has with him supplies to satisfy his needs, should not eat what he has, but should purchase of the local tradesmen in order that he may prove of benefit to the latter.

2) The words וביד חזקה are not Edom's words, yet Rashi explains them as though they were, representing Esau as saying, that he would rely upon his and Jacob's ancestor's words. But it may be that Rashi is writing from the reader's point of view: "he came against them with a "strong hand", relying upon the assurance of our ancestor — yours and mine, gentle reader.

the לויים and not to the כהנים although the latter are sometimes actually termed לויים (cf. e. g. Ez. XLIII. 19), because it states here, of the מעשר, that it might be eaten "in any place". It is, however, impossible for the כהן to do this for he is precluded from entering the בית הקברות.

3) The criticism of Satan and the nations is directed to two points: (1) What is this ceremony! Its purpose is to cleanse those who are unclean, but it defiles all who handle the ashes! (2) Why should it at all remove uncleanness caused by a corpse (cf. the question put by the heathen to Rabbi Johanan ben Zakkai: אלין עובדיי ראתון עבדן נראין כמין כשפים, Num. R. 19). It was to anticipate such criticism that Scripture introduced this command by the words, "This is the enactment of the Torah!" It is a חק promulgated by the Divine Lawgiver, and, as is the case with every חק, it must be observed even though we are unable to fathom its meaning.

4) The description of the ceremony as given in this chapter applies primarily to how it was to be carried out in the wilderness (cf. the injunction in v. 3: And ye shall give it to Eleazar the priest). That it was to be carried out in the future, also, is first stated in v. 23. — The command is addressed to Moses and Aaron, but it continues, "They shall take unto thee . . . and ye shall give it etc.". One of the leaders is therefore singled out by the word אליך. As it is assumed that this is one of the thirteen passages which, although apparently addressed to both Moses and Aaron, were nevertheless spoken directly to the former alone, with the view of his repeating it to Aaron, that word must be taken to refer to Moses. Since, however, Moses is nowhere stated to have taken part in the actual rite of burning the animal, Rashi understands the word almost in the sense of לך, "for thee", "for thy sake". — One portion of the ashes of this cow burnt in the wilderness was retained for use by future High Priests when it became necessary to perform the rites on another cow. Thus for all times would Moses be associated with this ceremony of purification, and when, in later ages, people referred to it they would speak of it being performed by means of the cow which Moses had prepared in the wilderness.

5) The term תמים in reference to animals usually implies that it must be without a bodily blemish (מום). This cannot, however, be so here, since the text expressly enjoins this in the following words: אשר אין בה מום. Rashi therefore takes the term to qualify אדמה and not טרה, — the animal is to be perfectly red.

PAGE 92

1) It was only the rite of the "red cow" prepared in the wilderness that had exceptionally to be carried out by the Segan, the position held by Eleazar, the priest. But after this it was, according to one view (Joma 42b) the High Priest who had to officiate; according to another, either he or an ordinary priest might do so.

2) Rashi here describes how the rite was performed in later times. The officiant stood on Mount Olivet which was outside the Eastern wall of Jerusalem. The Holy City itself was the equivalent of the "camp of Israel" in the wilderness. Since this was the outermost of the three camps he thus stood outside them all. The gate of Nicanor and the entrance to the Hechal were aligned to the gate in the Eastern wall. The floor of the Hechal was nearly level with the top of that wall, so that when he stood in front of the gate in it, he could see the entrance that led into the Temple itself. This is how the terms אל מחוץ למחנה and אל נכח פני אהל מועד, used here of the wilderness and the Tabernacle erected there, are applied to Jerusalem and to the Temple.

PAGE 93

2) The phrase בנפש אדם is explanatory of במת. This is evident from the fact that in each case we have the preposition ב which usually follows the verb נגע in the sense of "to touch". By adding this phrase, Scripture limits the application of this law of purification to one who had touched a human corpse.

PAGE 110

¹) In I. Kings XX. 10, Rashi explains שעלים to mean מדרר כף רגל, "a foot-tread". Consequently משעור will mean "a place for the foot-tread", "a path" (cf. our Note on מקדש, Ex. XXV. 8 in this edition of the Pentateuch). — Rashi here differs from Menachem ben Seruk who gives the meaning of "handfuls" to שעלים here and in Ezek. XIII. 19 and Is. XL. 12.

³) Tanchuma, which Rashi cites as his source, has the following: The angel first met Balaam in the open field. Here there was room for Balaam to pass on each side of the angel, suggesting that if he wished to curse Abraham's descendants, there were two ways open to him, these included the clans of Ishmael and Keturah. At the second meeting the ass pressed itself against the wall thus giving Balaam room to pass on one side. This suggested that if he wished to curse Isaac's descendants, there was one way open to him since these included the clan of Esau. Finally they met in "a narrow place where there was no way to turn either to the right or to the left". This implied that if Balaam desired to curse Jacob's descendants there was no possibility of his doing so, for Jacob's descendants were all righteous and included none deserving of a curse. Abrabanel offers a different explanation of these "symbols" basing it upon a Midrash that Abraham called the Temple by the term "mountain", Isaac by the term "field" and Jacob by the term "house" (cf. Pes. 88a). The connection between these three places at which the angel stood and the Temple under these designations is very forced. It is strange that he did not go direct to Tanchuma for the explanation.

PAGE 111

¹) Rashi takes the root of ירט as equivalent to that of רטט, which, like רתת, denotes the rapid movement of trembling. He therefore paraphrases it by חרר, which, too, has this meaning (cf. 1 Sam. XVI. 4, XXI. 2).

²) The statement that Balaam hurried on the journey is an allusion to v. 21, where Rashi points out that Balaam himself saddled his ass in his eagerness to set out. — The third explanation of ירט הדרך appears to take this phrase as elliptical, as does the second, so that the meaning is: *the man who is taking the journey only desires (ירט) to be contrary to me.*

³) The angel said: If it had not turned aside I would have killed you but I would have let it live. It follows therefore that since it did turn aside, and this led to its rebuking Balaam, the angel killed it out of regard for him, for the reason given by Rashi.

⁴) The ordinary editions of Tanchuma have שלקה בלעם על ידה, but this appears to be an emendation of שסלקה בלעם, which Rashi has, and which is found, too, in Buber's edition and in Num. R. There is no need for emendation. The verb סלק in the Kal is the Targum rendering of דם, "keep silent" in Judg. III. 19, Amos V. 10, ib. VIII. 3. The Piel would therefore mean "to silence" a person. In a somewhat similar sense it is used in the Talmudical literature: טיע ר' טרמן את ר' יוסי הגלילי... סלק ר' שמעון בן ננס את ר' טרמן (Tos. Mik. VII. 11), where it means "to refute an argument". Similarly (Jer. Chag. II. 1): ממקום שביש מביאין מעם לרבויהם משם ב"ה מסלקין לן.

PAGE 112

³) It has been suggested that Rashi means that the king sent Balaam only one sheep and one ox, in order that he might not spend too much time in feasting, and so be delayed from pronouncing a curse on Israel. This is ingenious, but where Rashi's comment is based upon a Midrash it must be explained accordingly. It is evident that the Midrash brings בקר וצאן into contrast with Balak's promise (v. 17) "I will show you very much honour". Indeed it goes on to state that Balaam gnashed his teeth and exclaimed, "Is this all he sends me? To-morrow I'll make him pay for this with his cattle". It was on this account that next day he ordered the king to sacrifice seven oxen and seven sheep.

³⁾ If it were intended by these words merely to state the locality of Mount Hor, the fitting place for them is where that mountain is first mentioned, i. e. in the previous verse.

PAGE 99

¹⁾ The High Priest was not permitted to wear his official garments except whilst engaged in his duties. Hence it was necessary that he should now be clothed in them.

²⁾ This explains the statement: they saw that Aaron was dead. One would rather expect וישמעו, "they heard" from Moses and Eleazar, since they could not see what happened on the mountain top.

PAGE 102

¹⁾ This was not so: God had said "Make thee a שרף". Bereshith Rabba has: God said to Moses, "Make thee a שרף", without specifying the material of which it should be made. Moses said, "I will make it of נחשת etc.". — In all probability we are to understand Rashi to mean that Moses said that God had told him to make a reptile of the נחש species. It Deut. VIII. 15, שרף, עקרב are mentioned together with נחש, the three apparently being regarded as of one species.

²⁾ This is according to the system of Menachem ben Seruk. He, too, places the word ע together with יקה under root ע.

PAGE 105

³⁾ The Tanchuma has the following: They that speak in parables are Balaam and his father, both of whom Sihon hired to curse Moab, ודם אמרו, and they said, חבנה ותכונן עיר סחוק, כי אש יצאה מחשבון, אכלה ער מואב, for they cursed the Moabites so that they should be delivered into his hands. It is evident therefore that Rashi's statement: ודם שקללו את מואב must be connected with his words ודם אמרו in his comment on v. 27. Rashi, however, amplified the phrases in the curse by his observations upon them, and the connection between ודם אמרו and ודם שקללו את מואב therefore becomes somewhat loose. He has also included in the imprecation the words אוי לך מואב, for Rashi appears to have had a finer feeling for what constitutes a "curse" than Tanchuma had.

⁴⁾ Rashi takes the root as שמש, so that the form would be the so-called Aramaic Hiphil, with Chirik in the last syllable instead of Tseré as is customary with the Vau conversive. The word occurs again in Jer. XLIX. 20. — It almost appears that after taking the ם as a root letter Rashi again takes it as the accusative pronominal suffix of the 3rd. person plural; otherwise it is inexplicable why in twice paraphrasing the word, Rashi renders it each time by "we have laid them waste".

PAGE 107

¹⁾ In Aramaic פתור means "a table", being the equivalent of the Hebrew שלחן, and a money changer is a פתורא, in Hebrew שולחן.

²⁾ The second הנה introduces a new statement, otherwise it is superfluous. Rashi therefore takes it as evidence of the interpolation of a question the reply to which is: הנה כסה וגו'.

³⁾ Cf. Rashi on XXI. 23.

Note on נכה בו, XXII. 6.

In the first case Rashi would translate: "perhaps I may be successful (אוכל) that we should smite them", נכה being 1st person plural Hiphil of the root, the ן being the prefix. In the second explanation the word is a Piel infinitive of נכה, "to diminish", the ן being part of the root.

PAGE 109

¹⁾ The idea is: your zeal for evil was long since surpassed by their ancestor's zeal for good. — Perhaps the translation of the Rashi is: Abraham long ago rose even earlier than you did (קרמך), as it is said, "And Abraham rose up early (וישכם) in the morning". Of Balaam, however, it merely states וקם.

²⁾ It should be noted that earlier in this verse the Divine Name אלהים is used, and the change to ה' evokes this comment.

³⁾ Balaam, Jethro and Job are stated in the Talmud (Sanh. 106a) to have been Pharaoh's advisors when he promulgated the decree of extermination against the Israelites.

⁴⁾ Rashi states this because R. Joshua (Sanh. 106a) holds that the text means that the Israelites engaged in a mad (שטות) proceeding — in sexual sin. For madness as the cause of such sin, cf. Rashi on V. 2. R. Eliezer, however, holds that שטות is the name of a place, and Rashi follows his view as being more in consonance with the true meaning of the text.

PAGE 122

¹⁾ As a consequence of his tribe's challenge to him to champion their cause, he induced Kosbi to accompany him to Moses, to whom he put the question whether she was permitted to an Israelite as wife. — The fact that this verse is introduced by והנה and follows immediately after the command to execute the wrong-doers suggests that it narrates a new incident. Zimri was not one of those of whom Scripture states (v. 1) that the people began to sin with the daughters of Moab. His act was not premeditated but the result of his tribe's protest against his inactivity at a time when they were sentenced to death.

PAGE 123

¹⁾ It will be seen from our Note on V. 14 that Rashi, following the Rabbis, takes the root קנא to denote an action that is the outcome of a feeling of jealousy. There it took the form of warning the woman; here it is the vengeance taken upon the wrong-doer. Just as in V. 14 "he warned" is not the translation of וקנא, so here "when he executed My vengeance" is not the translation of בנקאו וגו'. These phrases merely express what form the קנאה takes. The real translation according to Rashi is בקצפו את הקצף, and he goes on to state that this is the primary meaning of the word. Rashi's use of the word המתהרהר denotes "glowing with heat" and is similar to the Biblical phrases אף חרה and וחר אפו, "and his anger was kindled". On Gittin 7a he uses the term מתעבד which means is "filled with anger (עברה)". The old French word denotes the action of taking fire.

²⁾ The phrase בריתי שלום cannot mean: "My covenant of peace", since the first noun being determined by the pronominal suffix cannot be in the construct state. This (and all similar phrases) is regarded as being equivalent to ברית שלום, ברית אף בריתי, אף בריתי, which Rashi explains as: I gave him My covenant which shall be to him a covenant of peace.

³⁾ The translation is not: And there shall be (והיתה) unto him an everlasting covenant of peace. The subject of והיתה is בריתי in the preceding verse. Phineas is not promised two covenants, בריתי שלום and ברית כהונת עולם, but one only, the latter being identical with the former.

⁴⁾ The proper place for this statement should have been when the prince is first mentioned in the latter part of the preceding Sedrah. But it is placed here to point out the contrast between him and Phineas. — By mentioning that he was a prince of Simeon the heinousness of his offence is brought into relief. Noblesse oblige!

PAGE 124

¹⁾ Since Rashi dissociates אמות from בית אב it would seem that he supplies ראש before the latter phrase: ראש אמות, ראש בית אב הוא. For this reason he states in the next comment that Zur was king of one of the אבות. He was, however, the most important of the kings and is therefore also termed ראש אמות.

PAGE 125

¹⁾ Rashi, as the older grammarians, cannot imagine a Hiphil form without an object. Consequently he supplies them after the verbs (see also Note on Ex. XIII. 21, לנהותם).

²⁾ Ezbon is mentioned amongst the seven sons of Gad who went down to Egypt (Gen. XLVI. 16). Here his name does not appear. Consequently this

PAGE 115

¹⁾ Rashi adds the words "amongst them" because Balaam was blessing the Israelites. To take the word **ישרים** as referring to "upright people" generally is no specific blessing of Israel.

²⁾ By **התפעל** or **אתפעל** Rashi often means our **נפעל**.

³⁾ Much ingenuity has been exercised upon explaining why Rashi does not give this comment on verse 5 where these words first occur. But in the Tanchuma a similar comment is actually made on v. 5; on this verse the Midrash has it in a form that approximates more closely to Rashi's wording. — Probably Tanchuma takes **דבר** in its Aramaic sense of "leading", "guiding": God placed a lead in his mouth.

PAGE 116

¹⁾ An exactly similar statement regarding the vowels of the verb **כָּרַךְ** to distinguish it from the noun **כָּרֶךְ** is to be found in the **תשובות הלמרי מנחם** p. 53 and by Chayyug in his **ס' הנקוד**. These grammatical explanations were evidently of a "stock" character, repeated generation after generation.

PAGE 117

¹⁾ Rashi means that the words **גם** do not qualify the phrases that follow them, but are coordinate. In a positive sentence they signify "both ... and", in a negative, "neither ... nor". Rashi frequently feels compelled to point out which word in a sentence is qualified by **גם** (see e. g., X. 4, XXII. 33). Some editions have **מוסב** instead of **מוסיף**. This means that each **גם** is to be connected with the other, in the sense explained above.

PAGE 119

¹⁾ According to Rashi this translation of Onkelos was arrived at as follows: **חֶלֶק** is derived from **חָצַר** "to divide" or "portion out", which is a synonym of **חֶלֶק**. Hence it is the equivalent of **חֶלְקָה** or **חֶלְקָה** which denotes a portion of land. Taking **מחצ**, too, in the sense of "dividing", as in Judges V. 26, we obtain the translation: and their territory they shall divide.

²⁾ The idea is derived from the fact that he did not say: **הגני הולך לארצי**.

PAGE 120

¹⁾ Of course one cannot speak of "treading" a star. The effect of treading a bow, however, is that the arrow shoots forth, and therefore to express the idea of a star shooting across the heavens this verb is used. By the term **כוכב**, Rashi evidently understands a meteor. The Old French word "destent", when used of a bow signifies: to let go, to relax, to unbend.

²⁾ Rashi merely points out that **אֵיבֵינוּ** in the text is to be taken as **לֵאֵיבֵינוּ**, and that the term "enemy" refers to Israel, — Seir's enemy.

PAGE 121

¹⁾ The word **וירא** here and in v. 21 cannot mean "seeing with the eye", because neither the Amalekites nor the Kenites could have been within the range of his vision.

²⁾ These names of the Kenite clans are taken as descriptive terms, alluding to them being members of the Sanhedrion. Various meanings of the names in this sense are given in the Siphre on Num. X. 29, and elsewhere. Amongst these are the following: **תרעיתים**, those who are at the gate (i. e. judges; **תרע** in Aramaic denotes "gate"); **שמענים**, those to whom the people hearkened (**שמע**) and obeyed; **שוכנים**, those who foresaw by the Holy Spirit (**שנה** in the sense of **שנה**; cf. Rashi on Gen. XII. 29). — Samuel Klein in "*Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*", vol. 70, pp. 410 ff. discusses the real meaning of these names.

three sons, who entered the land. If the land were divided according to the fathers who left Egypt, the three sons of Simeon would have inherited one parcel of land only, just as large as that of the one son of Reuben. If, on the other hand, the division had been made according to those who actually entered the land, Simeon's sons would, of course, have received three portions. According to the "combined system", they actually received four portions between them, which, however, were in theory returned to their fathers, who, so to speak, divided these portions between each other, each leaving to his descendants two portions.

PAGE 131

¹⁾ This statement follows upon לאלה (v. 53), and אלה are those who have been enumerated from 20 years.

PAGE 132

¹⁾ The Rabbis derived this from the words of the daughters of Zelophehad who asked יגרע שם אבינו, "wherefore should our father's name be done away with?" Scripture commands (Deut. XXV. 6) that if a man dies childless his brother shall take his widow to wife, and the firstborn whom she bears shall succeed in the name of his deceased brother, that his name become not extinct in Israel. These women argued thus: if we are not permitted to inherit our father's property, it is evident that we are not regarded as זרע, and our father's name would become extinct. But there is no necessity for this: let our mother marry her husband's brother in accordance with the law, and so our father's name will be continued in Israel.

²⁾ The passage אין לו בן appears to be redundant after having just stated וננים לא היו לו. Our Rabbis therefore derived from it that the בנות צלפחד made a double claim: a) for the portion of their father who was one of the יוצאי מצרים, for which they gave the reason לא היו לו, he had no sons. Consequently we, his daughters, are entitled to it; b) for the portion he (Zelophehad) should have had together with his brothers in the property of his father (Hepher) who also was one of the יוצאי מצרים and which they termed as אחזה בתוך אחי אבינו (cf. Rashi on v. 7). The latter claim they supported by the statement כי אין לו בן, he never had a son, meaning not even one who already died and has left a daughter as an heiress. For if this were so, we concede that we are not entitled to the property of our father due to him with his brothers, because בת הבן would be the legal heiress. Such a thorough acquaintance with the laws of inheritance proved that they were women of intelligence. — The above is the explanation given by Malbim. It assumes that אם היה לו בן in Rashi is equivalent to אם היה לו בת בן, which is the reading in Siphre, and in the Talmud (B. Bath. 119b), too, a Rabbi suggests that what they said was: אמילו היה בת לכן לא דברנו, whilst another holds that what they said was: אם היה לו בן. But both these statements placed in their mouths are cited as proof that they were דרשניות, able to derive laws from the Scriptural text (see Rashbam as to how they did so). Rashi, however, states that they said הוא אם היה לו בן, and adds that this is proof that they were חכמניות, women of intelligence, not that they were דרשניות, well versed in the derivation of laws. Consequently it would appear that by אם היה לו בן he means this literally and does not take it in the sense of בת הבן, for it is indeed evidence of their intelligence that they said: "Of course, if our father had a son we could make no claim", since persons of intelligence set up no claim when they know that the law is certainly against them.

PAGE 133

¹⁾ Cf. Note 2 on v. 4.

comment, taken from Tanchuma, holds that the family of Ezbon had become extinct. Rashi, however, on v. 16 expresses the view that Ozni mentioned here amongst the sons of Gad is identical with Ezbon so that his family had not died out.

PAGE 126

1) According to Tanchuma six families had become extinct: two of Simeon, three of Benjamin, one of Gad — making six who had become extinct because of the immorality which they practised at the advice of Balaam. Rashi's statement that the entire 24,000 who fell on that occasion must all have been of the tribe of Simeon is indeed made by Tanchuma (ויחי X), so that Rashi might have stated that Tanchuma contradicts himself. — It should be noted that at the first census Simeon numbered 59,000, whilst here he numbered 22,000. Thus the difference is greater than 24,000 who died of the plague shortly before the second census was taken.

2) The sons of Benjamin are mentioned in Gen. XLVI. 21 as having gone down to Egypt. Of these, if we accept Rashi's identification of Ahiram, Shephupham and Shuhan with Ehi, Muppim and Hushim mentioned in Genesis, we have only five mentioned here. Amongst those missing are Ard and Naaman. But we have men of similar names mentioned here who are, however, described as sons of Bela, the son of Benjamin. These evidently were named after their uncles, Bela's brothers. Since these sons of Bela are not stated in Genesis to have been amongst those who went down to Egypt, they must have been born after Jacob's settlement in Egypt, and the question naturally arises why they should be enumerated here amongst the progenitors of families. R. Moses the Preacher gave a reason for this, from which Rashi dissented, for he evidently was unacquainted with any Agadah which states that the mother of Ard and Naaman was pregnant with them whilst travelling to Egypt, but that they were born after her entry into the country. — No question is raised why the children of Manasseh should be regarded as the founders of families, although their names do not appear in Genesis in the list of those who went down to Egypt, because it is well-known that Jacob had stated that these two sons of Joseph should be regarded as equals of his own sons in respect to inheritance (cf. Rashi on Gen. XLVIII. 5, 6).

PAGE 130

1) There are two apparently contradictory commandments in Scripture regarding the division of the land. In v. 53 it states: "Unto these (enumerated in the census that was taken immediately before they entered Palestine) shall the land be divided", whilst in v. 55 it enjoins: "according to the names of the tribes of their fathers (who came out of Egypt) shall they inherit". Since, however, all those who were twenty years old when they left Egypt died in the wilderness (XIV. 29 ff.) and consequently cannot be identical with the בני הארץ, the contradictory statements can only be reconciled if we assume that Scripture treated this inheritance differently from all inheritances, inasmuch that here the dead became, so to speak, heirs to the living: viz., the land was actually divided amongst בני הארץ, but on a system that was based on the assumption that it had once been the property of their grandfathers. (For the discussion of the question whether we must in theory regard the land as having been the property of their grandfathers, as Rashi has it, or whether we may obtain the same result if we regard it as having belonged to their fathers, cf. Tos. B. Bath. 117a and Mizrachi). — It is evident that the division works out differently if the "combined system", as described above, is applied, or if it had been divided to בני הארץ without taking their fathers into account, or according to the יוצאי מצרים without taking the number of those into account who actually entered the land. Suppose, for instance, Reuben and Simeon were amongst those liberated from Egypt, the former having one son and the latter

In the case of a husband's or father's intervention, the case is entirely different. The woman is under the control of her husband or father, and these, when they hear the vow uttered may immediately, or within a reasonable period, disallow the vow, if it is of such a nature as to cause distress to her (see Rashi on v. 14), or if it is something that may affect him (cf. v. 17: "between a man and his wife, between a father and his daughter"). He does not declare the vow invalid; he merely protests against her fulfilling it. In disallowing it the correct formula is *מוטר*, it is broken, it is declared ineffectual. Cf. *ר"ן* on Ned. 77b *ד"ה א"ר יוחנן*.

PAGE 146

1) The exact expressions used in Scripture should be carefully noted. Verse 4 has: A thousand for each tribe of all the tribes of Israel shall ye send to the war. Verse 5 has: So there were handed over a thousand for each tribe — twelve thousand equipped for war. Vers 6 runs: And Moses sent a thousand of each tribe to the war. It is evident that a distinction is made between those sent to the war and those who were handed over equipped for war. Those sent to the war were a thousand of each tribe, the total is not stated. Those equipped for war were a thousand of each tribe — twelve thousand in all. When the tribes are spoken of by number they are always stated to be twelve. Really they were thirteen, but the number twelve is arrived at sometimes by omitting Levi, at other times by including that tribe and counting Ephraim and Manasseh as one — the tribe of Joseph. According to Rashi the words, "Ye shall send a thousand to the war of each tribe — of all the tribes" in v. 4 include Levi (and Ephraim and Manasseh as separate tribes), similarly in v. 6 these three tribes are included. But those who were equipped for war were only twelve thousand, the tribe of Levi being excluded from the fighting men, but the two tribes of Joseph being included. The Levites evidently were not intended to take any part in the actual fighting; they probably had charge with Phineas of the *כלי הקדש*, or "remained with the baggage" as was the practice when a battle was being waged. — This explanation obviates the emendation in Siphre (and Rashi) which was suggested by the Wilna Gaon: *לֹא שָׁמַע לֵב* instead of *לֵב בֵּינָא* in Siphre and instead of *לִרְבוֹת* in Rashi.

PAGE 158

1) Rashi sets himself out to establish the fact that until the actual "wandering" in the wilderness began after the incident of the spies, the Israelites had made fourteen stages in their travels. The spies were sent from *מִדְבַּר סֵּוֹר* (XIII. 3), but this locality is not mentioned in the list of stages here. They had come to the wilderness of Paran from Hazeroth (XII. 16). Here (v. 18) it states that from Hazeroth they travelled to *Rithmah*. Consequently *Rithmah* is a place in that wilderness. Hence, the stages from the exodus until the spies were sent forth were those enumerated here from Raamses to *Rithmach* — fourteen in all.

PAGE 161

2) Actually one cannot drive out the land, and therefore Rashi turns the phrase. He is justified in so doing. On Ex. XV. 9 he has explained that one may speak either of emptying the scabbard or of emptying the sword; of emptying a vessel or of emptying the contents of a vessel. The verb "drive out" is of a similar character to "empty out", so that one may speak of driving out the people of the land or of driving out the land. — It should be observed that according to Rashi this text is to be understood thus: and if ye drive out the inhabitants, then ye shall remain in it. It is not a command to drive them out, for that is contained in the previous verse. The purpose of the text is to state the effect of obedience to that command. The effect of not driving them out is stated in vv. 55—56: If ye do not drive them out . . . , then what I intended to do to them I will do to you, — i.e. you will not remain in the land.

PAGE 134

¹⁾ By the term Meturgeman here is not meant the Synagogue officer who translated into Aramaic the Sabbath scriptural and prophetic lessons. In later times in Babylon the head of the academy was always attended by an officer bearing this name to whom he whispered an outline of his Halachic discourse which the Meturgeman told at length and in a popular form to the audience. Consequently if Moses gave Joshua a Meturgeman he thereby appointed the latter to fill his place as the religious teacher of the Israelites.

PAGE 135

¹⁾ It does not mean that they should go forth at Joshua's command, because the text includes Joshua himself amongst those who shall go forth: at his bidding they shall go forth, he and all the sons of Israel.

²⁾ It cannot signify the children of Israel since they have just been mentioned.

³⁾ Verse 2 states: Speak unto the children of Israel and say unto them (ואמרת אליהם). Then the general law of the sacrifice is set forth: כמערור . . . קרבני. — According to Siphre and Tem. 29a, daily offerings were prescribed as a means of weaning the people from sacrificing daily to idols. In worshipping the sun they faced it both the morning and evening; in the words שנים ליום is set forth the real purpose (עקרו) of this command — that they should sacrifice with their backs to the sun. — The rings referred to are those fixed by the High Priest Johanan in the pavement of the forecourt. Cf. Middoth III. 5.

PAGE 136

¹⁾ Rashi states that the words are to be translated literally: two lambs for each day, but since it is unnecessary to add this since Scripture proceeds to say that they must offer a lamb in the morning and another in the evening, the word יום must not be taken in its ordinary sense, but as denoting "the sun". — According to Siphre and Tem. 29a, daily offerings were prescribed as a means of weaning the people from sacrificing daily to idols. In worshipping the sun they faced it both the morning and evening; in the words שנים ליום is set forth the real purpose (עקרו) of this command — that they should sacrifice with their backs to the sun. — The rings referred to are those fixed by the High Priest Johanan in the pavement of the forecourt. Cf. Middoth III. 5.

PAGE 137

¹⁾ The words על עלת התמיד are taken to mean with (i. e. in close connection with) the תמיד, after it. It follows therefore that the מוספים were to be brought between the two מידים.

²⁾ The legend is to be found in Rashi on Gen. I. 16. (Cf. Alfasi on Sheb. 9a).

³⁾ The words על עלת התמיד יעשה נסכו might be translated (a) "Besides the continual burnt-offering shall it — the kid of the goats — and its drink-offering be offered". But since no drink-offering accompanies a sin offering the subject of יעשה must be all the additional sacrifices commanded in this paragraph (כל הקרבן הזה). (b) "Besides the continual burnt-offering and its drink-offering shall it be offered". But this would require נסכה since עולה is feminine. The translation therefore is: "Besides the continual burnt-offering shall all this sacrificial rite (קרבן) and its drink-offering (that of the קרבן) be done".

PAGE 143b

¹⁾ A vow can be valid only if he who makes it is fully aware of the scope and the consequences of his vow. It may happen, however, that he was not conscious of these when he uttered the vow and that he would not have done so had he, at the time, fully understood all that his vow entailed. By carefully questioning him the "sage" discovers whether this is so or not, thereby affording him the opportunity to regret having made the vow (סותר לו סתם חרטה). The "sage" may then declare the vow invalid ab initio since it was made under a misapprehension as to what it involved. This he does by using the term מותר or a synonym of this. By his vow the man has placed some אסור, bond, upon himself; the sage declares that the "bond" is now "loosened" (מותר).

PAGE 172

¹⁾ The concluding words of Rashi obviously contradict the statement he has just made. For if the women are here mentioned in the order of their ages, and elsewhere (in XXVI. 33, XXVII. 1 and Josh. XVII. 3) according to the degree of their intelligence, it follows that they were not equal — either in age or in intelligence. All the Supercommentaries on Rashi endeavour to reconcile the seeming contradiction (see, e.g., Mizrachi). But an examination of the sources shows that these are two independent explanations and should not be contrasted, when, of course, they prove to be contradictory. As a matter of fact in B. Bath. 120a the first explanation is based upon the variation in the order of their names, whilst the second is based upon the word ותהינה in this verse: תנא דבי רבי ישמעאל בנות צלפחד שקולות היו שנאמר ותהינה, הויה אחת לכולן. Rashi has combined the two statements into one, and his language suggests that both provide an explanation as to why the names are here mentioned in an order different to that in which they are given elsewhere. It is not improbable that Rashi found the second statement in some work as an explanation of this, for there is an opinion that no importance need be attached to the fact that the same names appear in a different order in two Scriptural passages; this is done intentionally — to show that the persons referred to were of equal worth (cf. Rashi on Ex. VI. 26). If this be so, the word ומגיד in Rashi implies: and this variation in the order of the names also tells us that they were all equal.

PAGE 162

¹⁾ The verb היה followed by ל means "to become", sometimes even in the sense of being transformed into another being or stage. The words ... לשנים והיה cannot denote this because there is no question of the Canaanites being changed into pins or pegs. Rashi makes this plain by explaining that the text means that they would become a misfortune to the Israelites, viz., they would be pins or pegs, etc. — Mizrachi is of opinion that Rashi wishes to rule out the translation: Then those whom you leave alive to become pins etc. ... will distress you. Syntactically this is quite possible. It is true that the idea thus conveyed is grotesque, but Rashi frequently by a few words aims at excluding an interpretation which is possible on grammatical grounds but unlikely, nay, almost foolish, in itself or from the point of the context.

²⁾ From the position of the "Brook of Egypt" as given here it is evident that it must be identical with the so-called Wadi al Arish. Since this river transverses the desert (in the south of Gazah) in an east-west direction Rashi may well state that the land נחל מצרים divided the land of Egypt from the land of Israel since the territory to the South of the "Brook" is regarded as belonging to Egypt. Cf. also Biur who quotes the כפתור ופרח according to whom Saadjah translates נחל מצרים by Wadi al Arish. Rashi, however, on Josh. XIII. 3, identifies it with the Shihor and the Nile. Cf. *Hildesheimer*, Beiträge zur Geographie Palästinas (Jahres-Bericht des Rabbiner-Seminars Berlin 1884—85) p. 69.

PAGE 164

¹⁾ According to Rashi this verse is to be translated thus: And as for the western boundary, — the Great Sea shall be unto you as the boundary and also its territory. He takes גבול and גבול as equivalent to גבול.

²⁾ Apparently Rashi adds nothing to the Biblical text by stating that גבול צפון means מצר צפון. But he has just implied that גבול in the preceding verse denotes the sea-territory. He therefore points out that here the word has the meaning of boundary-line, as elsewhere in this chapter.

³⁾ Rashi states this in order to explain why it is necessary to make a sharp slanting turn (תחזור לכם). Since the position of the mountain is as described, one cannot pass from the west to the northern boundary without making a detour in an oblique direction.

PAGE 170

¹⁾ These words are supplementary to the second half of verse 12: "the manslayer shall not die until he stand before the congregation in judgment". Literally this might mean that as soon as he is brought before the tribunal, the avenger of blood may kill him. Here, however, it is stated that he may not be killed, unless witnesses testify, of course, before a tribunal, that all the conditions which are necessary to convict him of premeditated murder were fulfilled (see Siphre on this verse).

²⁾ This verse might be explained to signify that no money may be taken as an atonement for the murderer's soul by giving the value of his person to the victim's heirs, but he must only die. Rashi states, following the Talmud, that it means: thou shalt not take money to exempt him from the death penalty, but he must be put to death.

³⁾ The grammatical form נִסָּם may be either the construct infinitive Kal or the second participle Kal which, in the case of transitive verbs, has a passive force. In the case of intransitive verbs the participle is used to denote the person (or thing) who has performed the action and remains under the effect of that action. Thus, whilst נָסָם, the active participle, signifies "one who flees", נִסָּם describes one who has fled and still remains a fugitive. Rashi proves from the context that here the form is not the infinitive. — It has been pointed out that the participle מָל cited by Rashi does not really come in this category.

סדר ההפטרות

ברכת ההפטרה.

קודם קריאת ההפטרה ולפני שגמר הנולד יבדוק המעמיד ברכה זו:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים
טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאַמַּת בְּרוּךְ אַתָּה
יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי
הָאַמַּת וְצִדֵּק:

לפני כהנפטר יבדוק המעמיד ד' ברכות אלו:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוֹר כָּל-הָעוֹלָמִים צָדִיק
בְּכָל הַדִּוְרוֹת הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמַּדְבֵּר
וּמְקַיֵּם שְׂכָל-דִּבְרֵיו אַמַּת וְצִדֵּק:

גְּאֻמָּן אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דִּבְרֵיךָ וְדָבָר אֶחָד
מִדִּבְרֵיךָ אַחֲזֹר לֹא-יָשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ גְּאֻמָּן
(וְרַחֲמָן) אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל-דִּבְרֵיו:
רַחֵם עַל-צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׁמַחֲנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶיךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשִׁיחֶיךָ בְּמַהֲרָה יָבֹא וְיַגִּיל לָבָנוּ עַל-כִּסְאוֹ לֹא-יֵשֵׁב
זָר וְלֹא יִנְחִלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת-כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ
לֹא שְׁלֹא יָבֶה גְרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בְּרוּךְ אַתָּה יי מְגֹן דָּוִד:
עַל-הַתּוֹרָה וְעַל-הַעֲבוֹדָה וְעַל-הַנְּבִיאִים וְעַל-יְיֹם הַשְּׂכֵת הַזֶּה
שְׁנַת־לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ.
עַל-הַכֹּל יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ יְהִבְרַךְ
שְׁמֶךָ בְּפִי כָל-חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי
מְקַדֵּשׁ הַשְּׂכֵת:

בָּחֲרוּ: שָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם
שְׁנֵאֵיכֶם מְנַדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבֹּד יְהוָה וְנִרְאָה כְּשִׁמְחַחְכֶּם
וְהֵם יָבֹשׁוּ: קוֹל שְׁאוֹן מַעִיר קוֹל מַהִיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם
גָּמוֹל לְאֵיכָיו: בְּטָרֶם תַּחִיל יִלְדָה בְּטָרֶם יָבֹא תִּכַּל לָהּ
וְהַמְלִיטָה וְכָר: מִי־שָׁמַע כֹּזֶאֶת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחֵל אֶרֶץ
בָּנוּם אַחֵר אִם־יִוָּלֶךְ גֹּי פָעַם אַחַת כִּי־תֵלֶה גַם־יִלְדָה צִיּוֹן
אֶת־בְּנֶיהָ: הָאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמֶר יְהוָה אִם־אֲנִי
הַמּוֹלִיד וְעַצְרָתִי אָמַר אֱלֹהֶיךָ: שִׁמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ
כָּל־אֲהַבֶיהָ שִׁישׁוּ אֶתְּהָ מְשׁוֹשׁ כָּל־הַמְתְּאֲבָלִים עֲלֶיהָ: לְמַעַן
תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׂד תִּנְחַמֶיהָ לְמַעַן תִּמְצֹו וְהִתְעַנְּגֶתֶם מִזִּז
כְּבוֹדָהּ: כִּי־כֹה וְאָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֲלֶיהָ כְּנֹהֵר שָׁלוֹם
וּכְנֹחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקֶתֶם עַל־צֹד תִּנְשָׂאוּ וְעַל־בְּרָכִים
תִּשְׁעֲשְׂעוּ: כֹּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוֹ תִּנְחַמְנוּ בֶן אֲנֹכִי אֲנַחֲמָכֶם
וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ: וּרְאִיתֶם וְשָׁשׁ לְבָבְכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כִּרְשָׁא
תִּפְרַחְנָה וְנִזְדַּעַה יִרְיֶהָ אֶת־עֲבָדָיו וְעַם אֶת־אֵיכָיו: כִּי־
הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹא וּכְסוּפָה מִרְכַּבְתָּיו לְהַשִּׁיב בַּחֲמָה אַפּוֹ
וְגַעְרָתוֹ בְּלִהְיֶה־אֵשׁ: כִּי בָאֵשׁ יְהוָה גִּשְׁפֹּט וּבְחֶרֶב אֶת־כָּל־
בָּשָׂר וּרְבוּ חֲלָלִי יְהוָה: הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגְּנוּת
אֲחֵר אַחֵר בַּתְּנוּךְ אֲדָלִי בָשָׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהַעֲבָכָר יַחְדָּו
יִסְּפוּ גַאִם־יְהוָה: וְאֲנֹכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם בָּאָה לִקְבֹץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשִׁנּוֹת וּבָאוּ וּרְאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: וְשִׁמְתִּי בָהֶם
אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תִּרְשִׁישׁ פּוֹל וְלוֹד
מִשְׁכִּי קִשְׁתׁ תּוֹבֵל וַיִּגַּן הָאֲנִים הֶרְחָקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־
שְׁמִיעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: וְהִכִּיאוּ

קריאה למפטיר בשבת וראש חודש

בשנה ו"ח וזיליזין ז' ספרים בראשון קורין שבעה בגרי צפרטם שבעה וקדים לעילא. ובספר שני קורין טרפס ז':
 וביום השבת שגיי-כבשים בגי-שנה תמימם ושגיי עשרנים
 סלת מנחה כלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו
 על-עלת התמיד ונסכה: פ

ובראשי חודשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בגי-בקר שנים
 ואיל אחד כבשים בגי-שנה שבעה תמימם: ושלשה
 עשרנים סלת מנחה כלולה בשמן לפר האחד ושגיי עשרנים
 סלת מנחה כלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת
 מנחה כלולה בשמן לכבש האחד עלה היום גיחם אשה
 ליהוה: ונסביהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל
 ורביעית ההין לכבש גין זאת עלת חודש בחודשו לחודשי
 השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על-עלת התמיד
 יעשה ונסכו:

הפטר שבת וראש חודש

בשבת ור"ח מפטירים השמים כסאי, ומחם הפטרה זו מפני הפטרת שבת וחמסכ
 ופ' שקלים ופ' הכדש, גם מפני הפטרת שמעו דפ' מסעי; אבל צפ' ראש ור"ח
 מפטירים השמים כסאי ולא מפטירים כפי חל' רני עקרה בלחץ עניה סעיה.
 בישיעה סימן ס"ו.

בה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הרם רגלי איהו בית
 אשר תבנו-לי ואי-יה מקום מנוחתי: ואת-כל-אלה ירי
 עשתה ויהיו כל-אלה נאם-יהוה ואל-יה אביט אל-עני ונכה-
 רוח וחרד על-דברי: שוחט השור מכה-איש וזבח השור
 עזרה פלב מעלה מנחה דם-חזיר מוקיר לבנה מברך און
 גם-המה בחרו בברכהם ובשקוציהם נפשם חפצה: גם-
 אני אבחר בתעלליהם ומנורתם אביא להם יען קראתי ואין
 עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא-חפצתי

הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל: וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשְׁבּוֹ בַּפֶּעַם ו
בַּפֶּעַם אֶל־מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיָּשָׁב אֲבִנֵּר מֵעֵד שְׂאוֹל
וַיִּפְקֹד מְקוֹם דָּוִד: וְלֹא־דָבַר שְׂאוֹל מֵאוֹמֶה בֵּינוֹם הָהוּא כִּי
אָמַר מִקְרָה הוּא בְּלִיטִי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר: וַיְהִי מִמִּחְבַּת
הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי וַיִּפְקֹד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ
מִדָּוִעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תָּמוּל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלֶּחֶם: וַיַּעַן
יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוֹל גִּשְׁאֵל גִּשְׁאֵל דָּוִד מִעֲמָדִי עַד־בֵּית לָחֶם:
וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי גָא כִּי זָבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צֹוֶה־לִּי
אֲחִי וְעַתָּה אִם־מִצָּאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה גָא וְאַרְאֶה אֶת־
אֲחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׁלַחַן הַמֶּלֶךְ: וַיַּחֲרֹאֲף שְׂאוֹל בִּיהוֹנָתָן
וַיֹּאמֶר לוֹ בְּוַגְעוֹת הַמִּרְדּוֹת הַלֹּא יִדְעָתִי כִּי־בָחַר אֶתָּה לְבֶן־
יִשַׁי לְכַשְׁתֶּךָ וּלְבִשְׁתַּ עֲרוֹת אִמָּה: כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־
יִשַׁי חָיָה עַל־הָאֲדָמָה לֹא חָבֹן אֶתָּה וּמִלְכוּתָהּ וְעַתָּה שְׁלַח
וְקַח אִתּוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוֹל אָבִיו
וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוֹמֶת מָה עָשָׂה: וַיִּטֵּל שְׂאוֹל אֶת־הַחֲנִית
עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ וַיִּדַּע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מַעַם אָבִיו לְהַמִּית
אֶת־דָּוִד: וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְׁלָחַן בַּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל
בַּיּוֹם־הַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי לָחֶם כִּי נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִימוּ אָבִיו:
וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשֶּׁרֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וַגֵּר קָטָן עִמּוֹ:
וַיֹּאמֶר לְנַעֲרָו רִץ מִצָּא־נָא אֶת־תַּחֲצִים אֲשֶׁר אֲנִכִּי מוֹרֶה
הַנָּעַר רִץ וְהוּא־יָרֶה תַּחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ: וַיָּבֹא הַנָּעַר עַד־מְקוֹם
תַּחֲצִי אֲשֶׁר יָרֶה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אֶתְּחִי הַנָּעַר וַיֹּאמֶר
הַלֹּא תַּחֲצִי מִמֶּךָ וְהִלָּאֶה: וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אֶתְּחִי הַנָּעַר מִהֲרָה
חוֹשָׁה אֶל־תַּעֲמֹד וַיִּלְקֹט גֵּר יְהוֹנָתָן אֶת־תַּחֲצִי וַיָּבֹא אֶל־

הפטרת שבת וראש חודש

אֶת-כָּל-אֲחֵיכֶם ׀ מְכַל-הַגּוֹיִם ׀ מִנְחָה לַיהוָה בְּסוּסִים וּבְרֶכֶב
וּבַצִּנֹּת וּבַפָּרָדִים וּבַכְּרֹזִים עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר
יְהוָה בְּאֶשׁר יָבִיאוּ כְנִי יִשְׂרָאֵל אֶת-הַמִּנְחָה בְּכָלִי מִהוֹר בֵּית
יְהוָה: וְגַם-מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לָלוּיִם אָמַר יְהוָה: כִּי בְאֶשׁר
הַשָּׁמַיִם הִחְדָּשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים
לִפְנֵי נְאֻם-יְהוָה בֶּן יַעֲמֹד וְרַעְבָם וְשִׁמְכֶם: וְהָיָה מִדֵּי-חֲדָשׁ
בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שָׁבָת בְּשַׁבְתּוֹ יָבֹוא כָּל-בָּשָׂר לַהֲשִׁתְחוֹת לִפְנֵי
אָמַר יְהוָה: וַיָּצְאוּ וְרָאוּ בַּסֶּנְרִי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי כִי
תוֹלַעְתָּם לֹא חִמּוֹת וְאִשָּׁם לֹא תִכְפֹּה וְהָיוּ הַרְאֹן לְכָל-בָּשָׂר:

וְהָיָה מִדֵּי-חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שָׁבָת בְּשַׁבְתּוֹ
וְיָבֹוא כָּל-בָּשָׂר לַהֲשִׁתְחוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה:

הפטרה לערב ראש חודש שחל בשבת

בשבת וערב ר"ח מפטירין של מחר חודש. ונדהם ספטרס זו מפני ס' עקלים וס'
סחדש, ונכרוס קסלוס פולין וביהם נדהם גם מפני עניה סערה בס' רעס, אכן
נק"ק סס"ד ורוס אשכנז מפטירין של מחר חודש בס' ראס וער"ס, וממגרין
עניה סערה עס רני עקרה בס' כי תצא.

בשמואל א' סימן כ'.

וַיֹּאמְרוּ-לוֹ יְהוֹנָתָן מִחֵר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָתָ כִּי יִפְקֹד מוֹשְׁבֶיךָ:
וְשִׁלְשָׁתָ תַּחַר מֵאֹד וּבָאתָ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ
שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁכַּתְּ אֶצֶל הָאֲבֹן הָאֲזוּל: וְאֲנִי שְׁלֹשָׁת
הַחֲצִיִּים צִדָּה אוֹרָה לְשִׁלַּח-לִי לְמִטָּה: וְהִנֵּה אֲשַׁלַּח אֶת-
הַנֶּעֱר לָךְ מֵצֵא אֶת-הַחֲצִיִּים אִם-אָמַר אָמַר לְנֶעֱר הַנֶּחָר
הַחֲצִיִּים וּמִמֶּנּוּ וְהִנֵּה קָחְנוּ וּבָאָה כִּי-שָׁלוֹם לָךְ וְאֵין דְּבַר חַי-
יְהוָה: וְאִם-כֹּה אָמַר לְעֵלָם הִנֵּה הַחֲצִיִּים מִמֶּנּוּ וְהִלָּאָה לָךְ
כִּי שְׁלַחְתָּ יְהוָה: וְהִדְבַּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
כִּינִי וּבִינָךְ עַד-עוֹלָם: וַיִּסְתַּר דָּוִד בְּשֻׁרָה נִיחֵי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב

והיצחק וכסף הרביתי לך וזהב עשו לבעל: לכן אשוב
ולקחתי רגלי בעתו ותירוצי במועדו והצילתי צמרי ופשתי
לבסות את-ערותה: ועתה אנלה את-נבלתה לעיני מאהביה
ואיש לא-יצילנה מידי: והשפתי כל-משולשה חנה חדשה
ושבתה וכל מועדה: והשמתי נפנה ותאנה אשר אמרה
אתנה הפה לי אשר נתנו-לי מאהבי ושמותים ליער ואכלתם
חית השדה: ופקדתי עליה את-ימי הבעלים אשר תקטיר
להם ותער נומה וחליה ותלך אחרי מאהבי ואתי שכחה
נאם-יהוה: לכן חנה אנכי מפתיך והלכתיה המדבר
ודברתי על-לבה: ונתתי לך את-כרמיה משם ואת-עמק
עכור לפתח תקוה וענתה שמה בימי נעוריה וכיום עלותה
מארץ-מצרים: והיה ביום-ההוא נאם-יהוה תקראי אישי
ולא-תקראי לי עוד בעלי: והסרתי את-שמות הבעלים
מפיה ולא-יזכרו עוד בשמם: וכרתי להם ברית ביום ההוא
עם-חית השדה ועם-עוף השמים ורמש הארמה וקשת
וחרב ומלחמה אשבור מן-הארץ והשכבתים לבטח:
וארשתיה לי לעולם וארשתיה לי בצדק ובמשפט ובחסד
וברחמים: וארשתיה לי באמונה וידעת את-יהוה:

הפטרת נשא

בשופטים סימן יג.

ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מגוח
ואשתו עקרה ולא ילדה: ויבא מלאך-יהוה אל-האשה
ויאמר אליה הנה-נא את-עקרה ולא ילדת והרית וילדת
בן: ועתה השמרי נא ואל-תשתי יין ושכר ואל-תאכלי
כל-טמא: כי הנך הרה וילדת בן ומורה לא-יעלה על-
ראשו כרנויר אלהים יהיה הנער מן-הבטן והוא יחל להושיע
את-ישראל מיד פלשתים: ותבא האשה ותאמר לאישה

אֲדַנְיוּ: וְהִנָּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אֶךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־
הַדָּבָר: וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כִּלְיוֹ אֶל־הַנָּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
לֵךְ הִבֵּיָה הָעִיר: הַנָּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַגָּב וַיֵּפֶל
לְאֶפְיוֹ אֶרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים וַיִּשְׁקּוּ ו אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
וַיִּכְבּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגִּיד לוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד
לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנִיחֵנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֹא־מֹד
יְהוָה יִהְיֶה ו בִּינִי וּבִינְךָ וּבֵין זֵרַעִי וּבֵין זֵרַעֲךָ עַד־עוֹלָם:

הפטרת במדבר.

ברושע סימן כ'.

וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחֹזֶל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמָּד וְלֹא־
יִסְפָּר וְהָיָה בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא־עָמִי אַתֶּם יֹאמְרוּ
לָהֶם בְּנֵי אֱלֹהִי: וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׁמוּ
לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ בִּי גִדּוֹל יוֹם יוֹרְעָאֵל:
אָמְרוּ לְאַחֵיכֶם עָמִי וְלְאַחֻזְתֵּיכֶם רַחֲמָה: רִיבוּ בְּאִמְכֶם
רִיבוּ כִּי־הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאַנְכִּי לֹא אִישָׁה וְתִסָּר וְנוֹגִיָּה
מִפְּנֵיהַ וְנֶאֱפֹסֶיהָ מִבֵּין שְׁדֵיהָ: פֶּן־אִפְשִׁיטֶנָּה עֲרֻמָּה וְהִצַּגְתִּיהָ
כַּיּוֹם הַזֶּה וְשִׁמְתִּיהָ כַּמִּדְבָּר וְשִׁתָּהּ בְּאָרֶץ צִיָּה וְהִמַּתִּיהָ
בְּצִמָּא: וְאֶת־בְּנֵיהָ לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי וְנוֹגִים הָסֵחַ: כִּי וְנָתַתָּ
אִמָּם הוֹבִישָׁה הוֹדַתָּם כִּי אָמְרָה אֵלֶיךָ אַחֲרֵי מֵאֲהָבִי נָתַנִּי
לְחָמִי וּמִימִי צִמְרִי וּפִשְׁתִּי שִׁמְנִי וְשִׁקּוּי: לָכֵן הִגִּנִּי־שָׁךְ אֶת־
דִּרְבָּךְ בְּסִירִים וּגְדַרְתִּי אֶת־גְּדֻלָּה וְנִתְיֹבֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא:
וְרִדְפָה אֶת־מֵאֲהָבֶיהָ וְלֹא־תִשָּׁיג אַתֶּם וּבִקְשַׁתֶּם וְלֹא תִמְצָא
וְאָמְרָה אֵלֶיךָ וְאִשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרֹאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אֲזַ
מִעַתָּה: וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ תְּהַגֵּן וְתִתִּירֹשׁ

רְאִינוּ: וְתֹאמַר לֹא אֲשֵׁהוּ לֹא חִפֵּץ יְהוָה לְהַמִּיתֵנוּ לֹא-לָקַח
מִיָּדֵנוּ עֲלֵהּ וּמִנָּחָה וְלֹא הִרְאָנוּ אֶת-כָּל-אֱלֹהִים וְכָעַתְּ לֹא
הִשְׁמִיעֵנוּ כְּזֹאת: וּתְלַד הָאִשָּׁה בֶן וּתְקַרָּא אֶת-שְׁמוֹ שְׁמִשׁוֹן
וַיִּגְדֵּל הַנָּעַר וַיִּכְרַכְהוּ יְהוָה: וּתְחַל רֹחַם יְהוָה לִפְעָמֹו בְּמַחֲנֵה-
הוּא בֶן צָרָעָה וּבֶן אִשְׁתָּאֵל:

הפטרת בהעלתך.

בזכריה סימן ב' ג' ד'.

רָגַז וְשִׁמְחִי בַת-צִיּוֹן כִּי הִנֵּנִי-בָּא וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְךָ נָא
יְהוָה: וְגִלּוֹוּ גוֹלִים רַבִּים אֶל-יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם
וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְךָ וַיִּדְעֵתְּ כִּי-יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ: וְנָחַל
יְהוָה אֶת-יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדַמַּת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עֹזֶר
בִּירוּשָׁלַם: תָּם כָּל-בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי גֵעוֹר מִמַּעוֹן קָדְשׁוֹ:
וַיִּרְאֵנִי אֶת-יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאָךְ יְהוָה
וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל-יְמִינוֹ לְשַׁטָּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-הַשָּׁטָן וַיִּגְעַר
יְהוָה בְּךָ הַשָּׁטָן וַיִּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַכֹּהֵן בִּירוּשָׁלַם הַלֵּוֹא זֶה
אוֹד מִצֵּל מֵאֵשׁ: וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשִׁי בְּגָדִים צוּאִים וְעֹמֵד
לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל-הָעֹמְדִים לִפְנֵיו לֵאמֹר הִסִּירוּ
הַבְּגָדִים הַצּוּאִים מֵעַלְיוֹ וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֵאשִׁית הַעֲבֹדָתִי מֵעַלֶיךָ
עֹנָה וְהַלְבַּשׁ אֹתָךְ מַחֲלָצוֹת: וַאֲמֹר יִשְׁיֻמוּ צִנְיָךְ טְהוֹר עַל-
רֹאשׁוֹ וַיִּשְׁיֻמוּ הַצִּנְיָה הַטְהוֹר עַל-רֹאשׁוֹ וַיִּלְבָּשֻׁהוּ בְּגָדִים
וּמַלְאָךְ יְהוָה עֹמֵד: וַיִּעַר מַלְאָךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: כֹּה-
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם-בִּדְרֹכְךָ תֵּלֵךְ וְאַם אֶת-מִשְׁמַרְתִּי
תִּשְׁמֹר וְגַם-אֶתָּה תִּדְרִין אֶת-בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת-חֲצָרִי
וְנִתְּתִי לָךְ מַהֲלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: שְׁמַע-נָא יְהוֹשֻׁעַ
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתָּה וְרַעֲיָה הַיֹּשְׁבִים לִפְנֶיךָ כִּי-אֲנִשִּׁי מוֹפֶת
הַקֹּמָה כִּי-הִנֵּנִי מִבְּרֵא אֶת-עֲבֹדִי צָמַח: כִּי-הִנֵּה הָאָבֶן אֲשֶׁר
נִתְּתִי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל-אָבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֲיָנִים הִנֵּנִי מִסְּתַח
סִתְּחָה נָא יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתִּי אֶת-עֵזֶן הָאָרֶץ-הַזֵּאת בַּיּוֹם

לאמר איש האֱלֹהִים בָּא אֵלַי וּמְרָאָהוּ כְּמֶרְאֶה מִלְּאֹךְ הָאֱלֹהִים
 נִזְרָא מְאֹד וְלֹא שָׁאֲלֵתִיחוּ אֵי-מוֹתָ הוּא וְאֶת-שְׁמוֹ לֹא-
 חֲגִיד לִי: וַיֹּאמֶר לִי הִנֵּה הָרָה וְיִלְדֶּת בֶּן וְעֵתָה אֶל-תְּשֻׁתִּי
 יֵינִי וְשֹׁכֵר וְאֶל-הָאֹכֵלִי כָל-טִמְאָה כִּי-נִזְוֵר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנֶּעַר
 מִן-הַבֶּטֶן עַד-יוֹם מוֹתוֹ: וַיַּעֲתֵר מְנוּחַ אֶל-יְהוָה וַיֹּאמֶר כִּי
 אֲדוֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּ יְבוֹא-נָא עוֹד אֵלֵינוּ וַיִּזְרְנוּ
 מִזֶּה-בְּעֵשָׂה לַנֶּעַר הַיּוֹלֵד: וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מְנוּחַ וַיָּבֹא
 מִלְּאֹךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל-הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה וּמְנוּחַ
 אִישָׁה אֵין עִמָּה: וַתַּמְהַר הָאִשָּׁה וַתֵּרֶץ וַתֵּגֵד לְאִישָׁהּ
 וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר-בָּא בְיוֹם אֵלַי:
 וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מְנוּחַ אַחֲרָי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ
 הֵאֱתָה הָאִישׁ אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ אֶל-הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי: וַיֹּאמֶר
 מְנוּחַ עֲתָה יָבֹא דְבָרְךָ מִתּוֹ יִהְיֶה מִשְׁפָּט הַנֶּעַר וּמַעֲשָׂהוּ:
 וַיֹּאמֶר מִלְּאֹךְ יְהוָה אֶל-מְנוּחַ מִכָּל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֶל-
 הָאִשָּׁה תִּשְׁמָר: מִכָּל אֲשֶׁר-יֵצֵא מִגִּפְּן חַיִּין לֹא תֹאכַל וַיֵּין
 וְשֹׁכֵר אֶל-תִּשְׁתֵּה וְכָל-טִמְאָה אֶל-תֹּאכַל כָּל אֲשֶׁר-צִוִּיתִיךָ
 תִּשְׁמָר: וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל-מִלְּאֹךְ יְהוָה נַעֲצֶרֶה-נָּא אוֹתְךָ
 וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּרִי עוֹיִם: וַיֹּאמֶר מִלְּאֹךְ יְהוָה אֶל-מְנוּחַ אִם-
 תַּעֲצֹלְנִי לֹא-אֲכַל בְּלַחְמְךָ וְאִם-תַּעֲשֶׂה עִלָּה לַיהוָה תַּעֲלֶנָּה
 כִּי לֹא-יָדַע מְנוּחַ כִּי-מִלְּאֹךְ יְהוָה הוּא: וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל-
 מִלְּאֹךְ יְהוָה מִי שִׁמְךָ כִּי-יָבֹא דְבָרְךָ⁽¹⁾ וּכְבֹדְךָ: וַיֹּאמֶר לוֹ
 מִלְּאֹךְ יְהוָה לָמָּה זֶה תִּשְׁאָל לְשִׁמִּי וְהוּא-פְּלִאִי⁽²⁾: וַיָּקַח מְנוּחַ
 אֶת-גְּרֵי הָעוֹיִם וְאֶת-הַמִּנְחָה וַיַּעַל עַל-הַצּוּר לַיהוָה וּמִפְּלֹא
 לַעֲשׂוֹת וּמְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים: וַיְהִי בַעֲלוֹת הַלֵּלֵב מַעַל
 הַמִּזְבֵּחַ הַשְּׁמִימָה וַיַּעַל מִלְּאֹךְ יְהוָה בְּלֵבִי הַמִּזְבֵּחַ וּמְנוּחַ
 וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם אֶרְצָה: וְלֹא-יִסָּף עוֹד מִלְּאֹךְ
 יְהוָה לַהֲרָאָה אֶל-מְנוּחַ וְאֶל-אִשְׁתּוֹ אֲזַי יָדַע מְנוּחַ כִּי-מִלְּאֹךְ
 יְהוָה הוּא: וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל-אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹהִים

הפטרת שלח לך

יִשְׁכָּבוֹן וְהָיָה עָלֶיךָ עֲלֵיהֶם עַל-הַגָּן: וַתֹּאמֶר אֶל-הָאֲנָשִׁים
 יִרְעָתִי כִּי-נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת-הָאָרֶץ וְכִי-נִפְלְאָה אֵימַתְכֶם
 עָלֵינוּ וְכִי נִמְנָו כָּל-יִשְׁכְּבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת
 אֲשֶׁר-הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת-מִי יָם-סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֹאתְכֶם
 מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשֹׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בַּעֲבֹר
 הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם: וְנִשְׁמַע וַיָּמָס
 לְבַבְנוּ וְלֹא-קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 הוּא אֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מַפְעֵל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת: וְעַתָּה
 הִשְׁבַּעְנוּנָא לִי בַיהוָה כִּי-עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד וְעָשִׂיתֶם גַּם-
 אִתָּם עִם-בֵּית אָבִי חֶסֶד וְנִתַּתֶּם לִי אוֹת אֲמַת: וְהַחִיתֶם
 אֶת-אָבִי וְאֶת-אִמִּי וְאֶת-אֲחִי וְאֶת-אֲחֹתִי וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר
 לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת-נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים
 נַפְשֵׁנוּ תַחְתִּיכֶם לְמוֹת אִם לֹא תִגִּדּוּ אֶת-דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה
 בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וְאֲמַת: וַתֹּרְדֶם
 בַּחֲבֵל בְּעַד הַחֲלוֹן כִּי בֵיתָה בְּקִיר הַחוּמָה וּבַחֲמָה הִיא
 יוֹשֶׁבֶת: וַתֹּאמֶר לָהֶם הִרְרָה לָכּוּ פֶן-יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים
 וְנַחֲבֹתֶם שְׁמֹת שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שֶׁב הָרֹדְפִים וְאַחֵר תִּלְכּוּ
 לְדַרְכְּכֶם: וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים גָּקִים אֲנַחְנוּ מִשְׁבַּעְתְּךָ
 הָיָה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בָּאָרֶץ אֶת-תִּקְוַת
 חוּטֵי הַשֹּׁנִי הָיָה תִקְשָׁרִי בַחֲלוֹן אֲשֶׁר הוֹרְתָנוּ כֹּו וְאֶת-
 אָבִיךָ וְאֶת-אִמֶּךָ וְאֶת-אֲחִיךָ וְאֶת כָּל-בֵּית אָבִיךָ תֹאסֶפֶי
 אֲלֶיךָ בַּבֵּיתָה: וְהָיָה כָל אֲשֶׁר-יֵצֵא מִדֹּלְתִי בֵיתְךָ הַחוּצָה
 דָּמָו בְּרֹאשׁוֹ וְאֲנַחְנוּ גָקִים וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתְּךָ בַּבֵּית דָּמָו
 בְּרֹאשׁוֹ אִם-יָרָד תִּדְּוֶה-כֹּו: וְאִם-תִּגִּדּוּ אֶת-דְּבָרֵנוּ זֶה וְהִינֵנוּ
 גָקִים מִשְׁבַּעְתְּךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: וַתֹּאמֶר בְּדַבְרֵיכֶם כֵּן-
 הוּא וַתִּשְׁלַחֵם וַיִּלְכּוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת-תִּקְוַת הַשֹּׁנִי בַחֲלוֹן: וַיִּלְכּוּ
 וַיָּבֹאוּ הָרְרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד-שֶׁבּוּ הָרֹדְפִים
 וַיִּבְקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל-הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצְאוּ: וַיֵּשְׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים

הפטרת כהעלתך שלח לך

אָחֵד: בַּיּוֹם הַהוּא נָאֵם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרָאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ
 אֶל־תַּחַת גִּפֶּן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה: וַיָּשֶׁב הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר בִּי
 וַיַּעֲלֵנִי בְּאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ: וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה
 רֹאֶה וַיֹּאמֶר רָאִיתִי וְהִנֵּה־מְנוּרֵת זָהָב בְּלָה וְגִלְגָּה עַל־רֹאשָׁהּ
 וְשִׁבְעָה גִרְתֶּיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצָקוֹת לַגְּרוֹת אֲשֶׁר
 עַל־רֹאשָׁהּ: וְשָׁנִים וַיְתִים עָלֶיהָ אַחֵד מִיָּמִין הַגִּלְגָּה וְאַחֵד עַל־
 שְׂמֹאלָהּ: וְאַעֲן וַיֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר בִּי לֵאמֹר מָה
 אַתָּה אֹדְנִי: וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ
 מִה־הַמָּוֶה אֵלֶּה וַיֹּאמֶר לֹא אֹדְנִי: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה
 דְּבַר־יְהוָה אֶל־זָרְבָבֶל לֵאמֹר לֹא בְחִיל וְלֹא בְכֹחַ בִּי אִם־
 בְּרוּחִי אִמַּר יְהוָה צְבָאוֹת: מִי־אַתָּה הַרְחִיזְנִי לִפְנֵי זָרְבָבֶל
 לְמִישׁוֹר וְרוֹצִיא אֶת־הָאֲבֵן הָרֹאשָׁה תִּשְׁאֲלוּת חֵן חֵן לָהּ:

הפטרת שלח לך.

ביהושע סימן ב'.

וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מִן־הַשָּׂטִים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מְרֻגְלִים
 חֲרַשׁ לֵאמֹר לָכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיָּלְכוּ וַיָּבֹאוּ
 בֵּית אִשָּׁה זֹנָה וּשְׁמָהּ רָחַב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: וַיֹּאמֶר לְמַלְכָּהּ
 יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לַחֲפֹד אֶת־הָאָרֶץ: וַיִּשְׁלַח מַלְכָּהּ יְרִיחוֹ אֶל־רָחַב לֵאמֹר
 הֲרוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבִיתְךָ בִּי לַחֲפֹד
 אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים
 וַתַּצְפֵּנּוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאֵין
 הַמָּוֶה: וַיְהִי הַשָּׁעַר לִסְגֹּר בַּחֲשֵׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי
 אֲנִי הָלָכּוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם בִּי תִשְׁיָגוּם: וְהָיָה
 הַעֲלָתָם הַגָּנָה וְהַטְּמָנָם בְּפִשְׁתִּי הָעֵץ הָעֲרֻכּוֹת לָהּ עַל־הַגָּן:
 וְהָאֲנָשִׁים רִדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעַבְרוֹת וְהַשָּׁעַר
 סָגְרוּ אַחֲרֵי בְּאֶשֶׁר יָצְאוּ הָרִדְפִים אַחֲרֵיהֶם: וְהָיָה מָרָם

אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעֲשָׁפוֹת וְעַתָּה
 הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֱיִבֵינוּ וַנַּעֲבֹדְךָ: וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יִרְבָּעֵל וְאֶת־
 בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּעַל אֹתְכֶם מִיַּד אֱיִבֵיכֶם
 מִסָּבִיב וּתְשָׁבוּ בְּטוֹחַ: וַתֵּרְאוּ כִּי נָחַשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא
 עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לֵי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיְהוֶה אֱלֹהֵיכֶם
 מִלְּכֶכֶם: וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בַּחֲרַתֶּם אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם
 וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם
 אוֹתוֹ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְלֹא תִמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וְהִיתֶם גַּם־
 אִתָּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם אַחֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
 וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה וְהִיתָה
 יַד־יְהוָה בְּכֶם וּבְאַבְתֵּיכֶם: גַּם־עַתָּה הִתְעַצְבוּ וּרְאוּ אֶת־
 הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֲשָׂה לְעֵינֵיכֶם: הֲלוֹא קָצִיר־
 חֲשִׁים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן קִלּוֹת וּמָטָר וְדָעוּ וּרְאוּ
 כִּי־רָצַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם
 מֶלֶךְ: וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קִלְת וּמָטָר בַּיּוֹם
 הַהוּא וַיִּירָא כָּל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל: וַיֹּאמְרוּ
 כָּל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הַתְּפַלֵּל בְּעַד־עַבְדֶּיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וְאֶל־נַגְמוֹת כִּי־יִסְפְּנוּ עַל־כָּל־חַטָּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ:
 וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ אִתָּם עֲשִׂיתֶם אֵת כָּל־
 הַרָעָה הַזֹּאת אֲךָ אֶל־תִּסּוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה
 בְּכָל־לְבַבְכֶם: וְלֹא תִסּוּרוּ כִּי אַחֲרֵי הַתְּהוֹ אֲשֶׁר לֹא־יִזְעִילוּ
 וְלֹא יִצְּלוּ כִּי־תְהוֹ הַמָּוֶה: כִּי לֹא־יִשָּׁשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בְּעָבוֹר
 שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם לֹא לָעַם:

הפטרת חקת

בשופטים סימן י"א.

וַיִּפְתָּח הַגִּלְעָדִי הַזֶּה גִּבּוֹר חָיִל וְהוּא בֶן־אִשָּׁה וּזְנוּה וַיִּזְלַד
 גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: וַתֵּלֶד אִשָּׁת־גִּלְעָד לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי־

הפטרת שלח לך קרח

וַיֵּרְדּוּ מִהָהָר וַיַּעֲבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוּן וַיִּסְפְּרוּ-לּוֹ אֵת
כָּל-הַמַּצָּאוֹת אֲתָם: וַיֹּאמְרוּ אֶל-יְהוֹשֻׁעַ כִּי-נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ
אֶת-כָּל-הָאָרֶץ וְגַם-נָמְנוּ כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:

הפטרת קרח.

בשמואל א' סימן י"א וי"ב.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-הָעָם לָכוּ וְנִלְכְּתָה הַגִּלְגָּל וְנִחַדְשׁ
שָׁם הַמְּלוּכָה: וַיֵּלְכוּ כָל-הָעָם הַגִּלְגָּל וַיִּמְלְכוּ שָׁם אֶת-
שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ-שָׁם זִבְחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי
יְהוָה וַיִּשְׁמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל-אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד-מָאד: וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקִלְכֶם לְכָל אֲשֶׁר-
אָמַרְתֶּם לִי וְאִמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: וַעֲתָה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ
מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וְאֲנִי וְקִנְיִי וְשִׁבְתִּי וּבְנֵי הַנֶּגֶם אִתְּכֶם וְאֲנִי
הַתְּהַלֵּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעָרִי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה: הַנֶּגֶם עֲנֵנוּ כִּי
נִגְדַּר יְהוָה וְנִגְדַּר מִשִּׁיחוֹ אֶת-שָׁאוּל מִי לְקַחְתִּי וְחִמּוֹר מִי
לְקַחְתִּי וְאֶת-מִי עֲשִׂיתִי אֶת-מִי רְצוֹתִי וּמִי-מִי לְקַחְתִּי
כִּסֵּר וְאַעֲלִים עֵינֵי כָּו וְאֲשִׁיב לָכֶם: וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשִׂיתָנוּ
וְלֹא רְצוֹתָנוּ וְלֹא-לְקַחְתָּ מִי-אִישׁ מְאוֹמָה: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיהֶם
עַד יְהוָה בְּכֶם וְעַד מִשִּׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מִצְּאֵתֶם בְּיָדִי
מְאוֹמָה וַיֹּאמֶר עַד: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר
עָשָׂה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן וְאֲשֶׁר הֵעֲלָה אֶת-אַבְתְּיָכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַעֲתָה הִתִּיצְבוּ וְאִשְׁפֹּטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֵת כָּל-צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר-עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת-אַבְתְּיָכֶם:
כֹּאֲשֶׁר-בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב אֲבֹתֵיכֶם אֶל-יְהוָה וַיִּשְׁלַח
יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן וַיֹּצִיאוּ אֶת-אַבְתְּיָכֶם מִמִּצְרַיִם
וַיִּשְׁכְּחוּם בְּמִקְוֵם הַיָּם: וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכְּרוּ
אֲתָם בְּיַד קִיסְרָא שֶׁר-צָבָא חָצוֹר וּבִיד פְּלִשְׁתִּים וּבִיד מֶלֶךְ
מוֹאָב וַיִּלְחָמוּ בָּם: וַיַּעֲקֹב אֶל-יְהוָה וַיֹּאמֶר (י) חָטְאוּנוּ כִּי עָזַבְנוּ

אֲרֵנוֹן וְלֹא-בָאֹל בְּגִבּוֹל מוֹאָב כִּי אֲרֵנוֹן גִּבּוֹל מוֹאָב: וַיִּשְׁלַח
 יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל-סִיחֹן מֶלֶךְ-הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֲשֹׁבֹן
 וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲבְדָה-נָא בָאָרֶצַּךְ עַד-מְקוֹמִי: וְלֹא-
 הָאֵמִין סִיחֹן אֶת-יִשְׂרָאֵל עֲבָד בְּגִבּוֹלוֹ וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת-
 כָּל-עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בִיהֶצָה וַיִּלָּחֶם עִם-יִשְׂרָאֵל: וַיִּתֵּן יְהוָה
 אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-סִיחֹן וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ בְּיַד-יִשְׂרָאֵל וַיָּכּוּם
 וַיִּירֶשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל-אֶרֶץ הָאֱמֹרִי וַיֵּשֶׁב הָאָרֶץ הַהִיא:
 וַיִּירָשׁוּ אֶת כָּל-גִּבּוֹל הָאֱמֹרִי מֵאֲרֵנוֹן וְעַד-חִינֹכ וּמִן-הַמִּדְבָּר
 וְעַד-הַיַּרְדֵּן: וַעֲתָה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת-הָאֱמֹרִי
 מִפָּנַי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִירָשֵׁנוּ: הֲלֹא אֶת אֲשֶׁר יוֹרִישֶׁךָ
 בְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירָשׁ וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ תִירָשׁ: וַעֲתָה הַטּוֹב טוֹב אִתָּה מִכָּל בֶּן-צִפּוֹר
 מֶלֶךְ מוֹאָב הַרוֹבִי רֵב עִם-יִשְׂרָאֵל אִם-גִּלְחָם גִּלְחָם בָּם:
 בְּשֹׁכֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֲשֹׁבוֹן וּבְכִנּוֹתִיָּה וּבְעֶרְעוֹר וּבְכִנּוֹתִיָּה וּבְכָל-
 הָעָרִים אֲשֶׁר עַל-יַדִּי אֲרֵנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמִדּוֹעַ לֹא
 הִצַּלְתָּם בָּעֵת הַהִיא: וְאַנְכִי לֹא-חֲטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֲשֵׂה
 אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל-דְּבָרֵי
 יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: וַתְּהִי עַל-יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹד
 אֶת-הַגִּלְעָד וְאֶת-מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹד אֶת-מִצְפָּה גִלְעָד וּמִמִּצְפָּה
 גִּלְעָד עָבַד בְּנֵי עַמּוֹן: וַיִּדַּר יִפְתָּח גִּדֵּר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם-
 נָתַן תִּתֵּן אֶת-בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: וְהָיָה חִיצָא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדִּלְתִּי
 בִּיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוֹבֵי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה
 וְהָעֲלִיתִהוּ עֲלֶיהָ⁽¹⁾: וַיַּעֲבֹד יִפְתָּח אֶל-בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם
 וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: וַיָּכֶם מֵעֲרוֹעֵר⁽²⁾ וְעַד-בּוֹאֶךְ מִנִּית עֲשָׂרִים
 עִיר וְעַד אֲבֵל כְּרָמִים מִכָּה גְדוֹלָה מְאֹד וַיִּכְנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן
 מִפָּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

הַאֲשֶׁה וַיִּגְרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אֲבִינוּ
כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֲרֵת אָתָּה: וַיִּכְרַח יִפְתָּח מִפָּנָיו אֹחִיו וַיָּשָׁב
בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְּלַקְטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רִיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ:
וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־
נִלְחָמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכוּ וּקְנִי גִלְעָד לְקַחַת אֶת־
יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב: וַיֹּאמְרוּ לִיִּפְתָּח לָכֵה וְהָיִיתָ לָּנוּ לְקַצִּין
וְנִלְחַמָּה בְּבְנֵי עַמּוֹן: וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לֹקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם
שִׁנְאַתֶּם אוֹתִי וְהִתְגַּרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמִדּוּעַ כָּאתֶם אֵלַי עַתָּה
כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם: וַיֹּאמְרוּ וּקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עַתָּה
שָׁבְנוּ אֵלֶיךָ וְהִלָּכְתָּ עִפְנוּ וְנִלְחַמָּה בְּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ
לְרֹאשׁ לְכָל יֹשְׁבֵי גִלְעָד: וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־וּקְנֵי גִלְעָד אִם־
מְשִׁיכִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בְּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם
לִפְנֵי אֲנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ: וַיֹּאמְרוּ וּקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח
יְהוָה יְהִיָּה שְׁמֵעַ בְּעִנּוּתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ בֶּן גַּעֲשָׂה: וַיִּלְךָ
יִפְתָּח עִם־וּקְנֵי גִלְעָד וַיְשִׁימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ
וּלְקַצִּין וַיִּדְבֹּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בְּמִצְפָּה:
וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי
וְלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאֶרֶצִּי: וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן
אֶל־מַלְאָכָיו יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרְצִי בְּעִלּוֹתָיו
מִמִּצְרַיִם מֵאֶרְנוֹן וְעַד־חִיִּבְקָ וְעַתָּה הִשִּׁיבָה אֶתְּהֵן
בְּשָׁלוֹם: וַיִּוְסַף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי
עַמּוֹן: וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ
מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן: כִּי בְּעִלּוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיִּלְךָ
יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא קִדְשָׁה: וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל
מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם לֵאמֹר אֶעֱבְרָה־נָּא בְּאֶרְצְךָ וְלֹא
שָׁמַע מֶלֶךְ אֲדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיָּשָׁב
יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשׁ: וַיִּלְךָ בְּמִדְבַּר וַיָּסֹב אֶת־אֶרֶץ אֲדוֹם וְאֶת־
אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִסּוּדַח־שָׁמַשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּ בְּעֶבֶר

מלכי' א' יח וי"ט. אך לאחר י"ז בחמוז מפטירין לפינחס דברי ירמיהו דפ' מסות.
וַיֵּד יְהוָה הַיְּתֵה אֶל-אֱלֹהֵיוּ וַיִּשְׁנֶם מִתְּנוּ וַיִּרְץ לִפְנֵי
אַחֲאָב עַד-בִּאֲבָה יוֹרְעָאֵלָה: וַיַּגֵּד אַחֲאָב לְאִיזֹבָב אֶת-כָּל-
אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהֵיוּ וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר הָרַג אֶת-כָּל-הַנְּבִיאִים
בְּחָרֹב: וַתִּשְׁלַח אִיזֹבָב מִלְאָךְ אֶל-אֱלֹהֵיוּ לֵאמֹר כֹּה-יַעֲשֹׂן
אֱלֹהִים וְכֹה יִסְפֹּן כִּי-בָעַת מָחָר אֲשִׁים אֶת-נַפְשְׁךָ בְּנַפְשׁ
אֶחָד מֵהֶם: וַיֵּרָא וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אֶל-נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בֹאֵר שִׁבְעַ
אֲשֶׁר לַיהוָה וַיִּנָּח אֶת-גִּעְרוֹ שָׁם: וְהוּא-הֵלֶךְ בַּמִּדְבָּר
הַרְדֵּי יוֹם וַיָּבֹא וַיִּשָּׁב תַּחַת רְתֵם אֶחָת (1) וַיִּשְׁאַל אֶת-נַפְשׁוֹ
לָמוֹת וַיֹּאמֶר וְכִי עָתָה יְהוָה קָח נַפְשִׁי כִי לֹא-טוֹב אֲנִי
מֵאֲבֹתַי: וַיִּשְׁכַּב וַיִּשָּׁן תַּחַת רְתֵם אֶחָד וְהִנֵּה זֶה מִלְאָךְ נִגַּע
בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ קוּם אֲכֹל: וַיָּכֹס וְהִנֵּה מִרְאֲשֵׁתוֹ עֹנֶת רַעְפִּים
וַעֲפָתָה מִיָּם וַיֹּאכַל וַיִּשָּׁת וַיִּשָּׁב וַיִּשְׁכַּב: וַיִּשָּׁם מִלְאָךְ יְהוָה
שְׁנִית וַיִּנַּע-בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֲכֹל כִּי רַב מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ: וַיִּקָּם
וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתָּה וַיֵּלֶךְ בִּכְתָם הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הָרַ הָאֱלֹהִים חָרֹב: וַיָּבֹא-שָׁם אֶל-
הַמַּעְרָה וַיֵּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דָבָר-יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-
לָּךְ פֹּה אֱלֹהֵיוּ: וַיֹּאמֶר קָנָא קָנָאתִי לַיהוָה וְאֱלֹהֵי עֲבָאוֹת
כִּי-עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מוֹזַבְחֲךָ הָרָסוּ וְאֶת-
נְבִיאֶיךָ חָרְנוּ בַּחֲרֹב וְאוֹתָר אֲנִי לְבָדִי וַיִּבְקְשׁוּ אֶת-נַפְשִׁי
לְקַחְתָּהּ: וַיֹּאמֶר צֵא וְעַמְדָתְךָ בְּחָרְ לִפְנֵי יְהוָה וְהִנֵּה יְהוָה
עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוּלָּה וְחֹזֶק מִפָּרֶךְ הָרִים וּמִשֹּׁבַב סִלְעִים לִפְנֵי
יְהוָה לֹא בְרוּחַ יְהוָה וְאַחַר הָרוּחַ רָעַשׁ לֹא בְרַעַשׁ יְהוָה:
וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה
דָּקָה: וַיְהִי כַשֵּׁמֶעַ אֱלֹהֵיוּ וַיִּלֵּט פָּנָיו בְּאֹדְרֹתָיו וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֵד
פַּתַּח הַמַּעְרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה-לָּךְ פֹּה אֱלֹהֵיוּ:
וַיֹּאמֶר קָנָא קָנָאתִי לַיהוָה וְאֱלֹהֵי עֲבָאוֹת כִּי-עָזְבוּ בְרִיתְךָ

הפטרת בלק.

במיסה סימן ח' ו'.

והיה ושארת יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת
 יהוה ברכיבים עלי-עשב אשר לא-יקוה לאיש ולא ייחל
 לבני אדם: והיה שארת יעקב בגוים בקרב עמים רבים
 בארצה בבהמות יער בכסיר בעדר יצאן אשר אם-עבר
 ורמם וטרף ואין מפיל: תרם ידה על-צרה וכל-איבה
 יברתו: והיה ביום-ההוא נאם-יהוה והברתי סוסיה מקרבך
 והאברתי מרכבתיה: והברתי ערי ארצה והרסתי כל-
 מבצרה: והברתי כשפים מידה ומעוננים לא יהירלה:
 והברתי פסיליה ומצבותיה מקרבך ולא-תשתחוו עוד
 למעשה ידה: ונתשתי אשיריה מקרבך והשמדתי ערה:
 ועשיתי באף ובחמה נקם את-הגוים אשר לא שמעו:
 שמעו-נא את אשר-יהוה אמר קום ריב את-ההרים
 ותשמענה הנבעות קולה: שמעו הרים את-ריב יהוה
 והאתנים מזבדי ארץ כי ריב ליהוה עם-עמו ועם-ישראל
 יתנוכח: עמי מה-עשיתי לה ומה הלאתי ענה כי כי
 העלתיך מארץ מצרים ומבית עבדים פדיתיה ואשלח
 לפניך את-משה אהרן ומרים: עמי זכר-נא מה-יעץ בלק
 מלך מואב ומה-ענה אתו בלעם בן-בעור מן-השטים עד-
 חגלגל למען בעת צדקות יהוה: בפה אקדם יהוה אבך
 לאלהי מרום האקדמנו בעולות בענלים בני שנה: הירצה
 יהוה באלפי אילים ברכבות נחלי-שמן האתן בכורי
 פשעי פרי בטני חטאת נפשי: הגיד לה אדם מה-טוב
 ומת יהוה דורש ממוך כי אם-עשות משפט ואהבת-חסד
 והצנע לכת עם-אלהיה:

מפניהם כי-אתה אני להצלה נאם-יהוה: וישלח יהוה את-ידו וינע על-פי ויאמר יהוה אלי הנה נתתי רברי בפקיד: ראה הפקדתיך והיום הנה על-הגוים ועל-הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאבד ולהרוס לבנות ולנשוץ: ויהי רבר-יהוה אלי לאמר מה-אתה ראה ירמיהו ואמר מקל שקד אני ראה: ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כי שקד אני על-דברי לעשות: ויהי רבר-יהוה אלי שנית לאמר מה אתה ראה ואמר סיר נפוח אני ראה ופניו מפני צפונה: ויאמר יהוה אלי מצפון תפתח הרעה על כל-ימני הארץ: כי והגני קרא לכל-משפחות ממלכות צפונה נאם-יהוה ובאו ונתנו איש בסאו פתח ו שערי ירושלם ועל כל-חומותיה סביב ועל כל-ערי יהודה: ודברתי משפטי אותם על כל-דעתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: ואתה תאזר מתניה וקמת ודברת אליהם את כל-אשר אנכי אצוה אל-תחת מפניהם פן-אתה לפניהם: ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על-כל-הארץ למלכי יהודה לשריה לכהנה ולעם הארץ: ונלחמו אליה ולא-יוכלו לה בי-אתה אני נאם-יהוה להצילה: ויהי רבר-יהוה אלי לאמר: הלה וקראת באוני ירושלם לאמר בזה אמר יהוה וברתי לה חסד געוריה אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא ורועה: קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתה כל-אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם-יהוה:

הפטרת מסעי.

בירמיה סימן ב' (ג' ר').

שמעו רבר-יהוה בית-יעקב וכד-משפחות בית ישראל: בזה ואמר יהוה מה-מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי

הפטרת פינחס מטות

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבַּחַתְךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בַּחֶרֶב
וְאֹתָר אֲנִי לְבָדִי וַיִּבְקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלָיו לֵךְ שׁוּב. לְדַרְבָּךְ מִדְּבָרָה דַּמָּשֶׁק וּכְאֵת וּמִשְׁחַת אֶת־
חֲזָאֵל לְמַלְךְ עַל־אַרְם: וְאֵת יְהוּא בֶן־נִמְשִׁי תִמְשַׁח לְמַלְךְ
עַל־יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שַׁפְט מֵאֲבֵל מְחֹלָה תִמְשַׁח
לְנָבִיא תַחְתֶּיךָ: וְהָיָה הַנִּמְלֵט מִחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית יְהוּא
וְהַנִּמְלֵט מִחֶרֶב יְהוּא יָמִית אֱלִישָׁע: וְהִשְׁאֲרֹתַי בְּיִשְׂרָאֵל
שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל־הַכֹּרֶבִּים אֲשֶׁר לֹא־קָרְעוּ לַפֶּעַל וְכָל־הַפֶּחַ
אֲשֶׁר לֹא־נָשַׁק לוֹ: וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁם נִימְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שַׁפְט
וְהוּא חָדָשׁ שְׁנָיִם־עָשָׂר צִמְדִּים לִפְנָיו וְהוּא בִּשְׁנָיִם הָעֶשְׂרִי
וַיַּעֲבֹד אֱלֹהָיו אֵלָיו וַיִּשְׁלַךְ אֲדֹרָתוֹ אֵלָיו: וַיַּעֲזֹב אֶת־הַבֶּקֶר
וַיֵּרֶץ אַחֲרָי אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר אֲשַׁקֶּה־נָּא לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֶלְכָה
אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי מִה־עֲשִׂיתִי לָךְ: וַיָּשָׁב מֵאַחֲרָיו
וַיִּקַּח אֶת־צִמְד הַבֶּקֶר וַיַּזְבִּיחוּ וּבִכְלֵי הַבֶּקֶר בַּשֶּׁלֶם הַבָּשָׂר
נִתְּנָן לָעָם וַיֹּאכְלוּ וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אַחֲרָי אֱלֹהָיו וַיִּשְׁרְתוּהוּ:

הפטרת מטות בנפד.

ואם מחוברים מטות ומסעי או קורין "שמעו" דפ' מסעי ואפילו הוא ר"ח.
בירמיה סימן א' וב'.

דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בָּעֲנֻתוֹת
בְּאַרְץ בָּבֶלְזִן: אֲשֶׁר הָיָה דִּבְר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יְאֹשִׁיָּהוּ בֶן־
אֲמֹזָן מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁלֹש־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: וַיְהִי בִימֵי
יְהוֹשִׁקִים בֶּן־יְאֹשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֵּם עֲשִׂיתִי־עֲשִׂיָּה
שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יְאֹשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם
בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי: וַיְהִי דִבְר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: בְּטָרִם אֲצֻרְךָ (')
בְּבֶטֶן יְדֵעֲתֶיךָ וּבְטָרִם תֵּצֵא מִרְחֹם הַקִּבְשִׁיתִיךָ נָבִיא לְגוֹיִם
נִתְּתִיךָ: וַיֹּאמֶר אַחֲרָי אֲדֹנָי יְהוָה הִנֵּה לֹא־יִדְעֵתִי דְבַר בֵּר
גַּעַר אֲנִכִּי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תֹּאמַר גַּעַר אֲנִכִּי כִי עַל־כָּל־
אֲשֶׁר אֲשַׁלַּחְךָ חֵלֶךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְךָ תִּדְבָּר: אֶל־תִּירָא

הפטרת מסעי הדברים

מִשְׁרַכַּת דְּרָכֶיהָ: פָּרָה לִמָּד מִדְּבַר בָּאוֹת נַפְשׁוֹי שְׁאִמָּה
רוּחַ תִּאֲנָתָה מִי יִשְׁכָּנָה כָּל-מִבְקָשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ בְּחַדְשָׁהּ
יִמְצְאוּנָה: מִנְעִי רִגְלָךְ מִיַּחַף וּגְוִרָנָךְ^י מִצְמָאָה וְהִיא מֵרִי
נוֹאֵשׁ לֹא כִי-אֶתְבַּתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֶיךָ: כְּבֹשֶׁת נִנְבֹל
כִּי יִמָּצֵא בֶן הַזִּבְיָשׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הַפֹּה מִלְכֵיהֶם שְׁרִיָּהִם
וְכִהְיִיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם: אֲמָרִים לַעֲץ אָבִי אִתָּה וְלֹאֲבֹן אִתָּה
יִלְדֶתֶנִּי^י כִּי-פָנּוּ אֵלַי עֶדְף וְלֹא פָנִים וּבָעַת רַעְתָּם וְאָמְרוּ
קוֹמָה וְהוֹשִׁיעֵנו: וְאִיהָ אֱלֹהֶיהָ אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ לָּךְ יִקְוֹמוּ אִם-
יִשְׁעִיֶּךָ בָּעַת רַעְתָּךְ כִּי מִסְפַּר עֲרִיךְ הָיוּ אֱלֹהֶיהָ יְהוָה:

הספרדים מוסיפין כאן שני פסוקים אלו.

אִם-תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל וְנָאִם-יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם-תִּסָּר שְׁקוּצִיָּה מִפָּנַי וְלֹא תִגְדֹּר: וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי-יְהוָה בְּאֵמֶת בְּמִשְׁפָּט וּבְצִדְקָה וְהִתְבָּרְכוּ כֹן גּוֹיִם וְכֹן יִתְהַלְלוּ:	הָלֹא מִעֲתָה קָרָאתִי^י לִי אָבִי אֱלֹהִי נַעֲרִי אִתָּה:
---	---

וַיָּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֵבֶל וַיַּהֲבִילוּ: וְלֹא אָמְרוּ אֵיחָד הַמַּעֲלֵה
אֶתְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֶתְנוּ בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרֵבָה
וְשׂוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמוֹת בְּאֶרֶץ לֹא-עֵבֶר כֹּה אִישׁ וְלֹא-
יֹשֵׁב אָדָם שָׁם: וְאָבִיָּא אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ הַכְּרָמֹל לֵאמֹל
פְּרִיָּה וְטוֹבָה וְתָבֵאוּ וְתִטְמְאוּ אֶת-אֶרְצִי וְנִחַלְתִּי שְׂמַתְם
לְתוֹעֵבָה: הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אֵיחָד יְהוָה וְתִפְשִׁי הַתּוֹרָה לֹא
יִדְעוּנִי וְהָרָעִים פָּשְׁעוּ בִּי וְהַנְּבִאִים נָבְאוּ בְּעַל וְאַחֲרֵי לֹא-
יֹעִילוּ הַלְכוּ: לָכֵן עַד אָרִיב אֶתְכֶם בְּאִם-יְהוָה וְאֶת-בְּנֵי
בְּנֵיכֶם אָרִיב: כִּי עָבְרוּ אֲנִי כַתִּימִם וְרָאוּ וְקִדְּרָ שְׁלַחוּ
וְהַתְּבַנְּנוּ מְאֹד וְרָאוּ הֵן הִיְתָה כֹּזֶאֶת: הַחִימִיר גּוֹי אֱלֹהִים
וְהָמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הַמִּיר בְּכוֹדוֹ בְּלֹא יוֹעִיל: שְׁמוֹ
שָׁמַיִם עַל-זֹאת וְשָׁעֲרוּ חֲרָבוּ מְאֹד בְּאִם-יְהוָה: כִּי-שְׁתִּים
רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֲתִי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחֲצֹב לָהֶם
בְּאֲרוֹת בְּאֲרֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא-יָכֻלוּ הַמַּיִם: הַעֲבֹד יִשְׂרָאֵל
אִם-יִלִּיד בֵּית הָיָה מְדוּעַ הָיָה לָבוֹ: עָלוּ יִשְׂאֲנוּ כַפְרִים
נָתְנוּ קוֹלָם וַיִּשְׁתִּחוּ אֶרְצוֹ לְשִׁמָּה עָרְיוּ נִצְתָּה⁽¹⁾ מִבְּלִי יֹשֵׁב:
גַּם-בְּנֵי-גִף וְתַחֲפָנֶגֶס⁽²⁾ יִרְעוּ קִדְקֹד: הֲלֹא-זֹאת תַּעֲשֶׂה-
לָךְ עֹבֶדְךָ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעֵת מוֹלִיבְךָ בְּדֶרֶךְ: וְעַתָּה
מֵה-לָךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לְשִׁתּוֹת מִי שְׁחֹזר וּמֵה-לָךְ לְדֶרֶךְ
אֲשׁוּר לְשִׁתּוֹת מִי נָהָר: תִּיִסְרֶךְ רָעַתְךָ וּמִשְׁבוֹתֶיךָ תוֹכְחֶךָ
וְדַע וְרֹאֵי כִי-רַע וְמֹר עֹבֶדְךָ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא פִחְדְּתִי
אֵלֶיךָ בְּאִם-אֶרְצִי יְהוָה צָבָאוֹת: כִּי מַעוֹלָם שִׁבְרִיתִי עָלֶךָ
נִתְקַתִּי מוֹסְרוֹתֶיךָ וְתֹאמְרִי לֹא אֶעֱבֹד⁽³⁾ כִּי עַל-כֵּל-גִּבְעָה
גְּבוּהָה וְתַחַת כֵּל-עֵץ רַעֲנָן אֲתָּ צָעָה וְנָח: וְאַנְכִּי נִטְעַתִּיךָ
שׁוֹרֵק בְּלֹה זָרַע אֲמַת וְאִיךָ נִהַפְכָתָ לִי סוּרִי הַגֶּפֶן נִבְרִיָּה:
כִּי אִם-תִּכְבְּסִי בְּנֶתֶר וְתִרְבִּי-לָךְ בְּרִית נִכְתָּם עוֹנֶךָ לִפְנֵי
בְּאִם אֶרְצִי יְהוָה: אֵיךָ תֹאמְרִי לֹא נִטְמְאִיתִי אַחֲרֵי תִבְעָלִים
לֹא הִלְכִיתִי רֹאֵי דְרָכְךָ בְּנִיָּא דַעִי מֵה עֲשִׂית בְּכֶרֶךָ קָלָה

0 0021 0024824 0

222.107

R813

v. 4

AUTHOR

Pentateuch: with Targum Onkelos, Haphtaroth and RaShi's commentary.

222.107

R813

v. 4

Pentateuch; with Targum Onkelos,
Haphtaroth and RaShi's com-
mentary.

66823

[illegible]

